

Guil. Faithorne Sculp.

Guil. Faithorne Sculp.

Nicolai Vptoni
DE
STVDIO MILITARI.
Libri Quatuor.

Iohan. de Bado Aureo,
TRACTATVS *de* ARMIS.

Henrici Spelmanni
ASPILOGIA.

EDOARDUS BISSÆVS.

E Codicibus Mss. primus publici juris fecit,
Notisque illustravit.

LONDINI,

Typis ROGERI NORTON, Impensis JOHANNIS
MARTIN, & JACOBI ALLESTRYE sub signo
Campanæ in Cœmiterio D. Pauli, 1654.

Nicolaus Vptoni

DE

Libri Quatuor.

Iohann. de Bado Auro

Henrici Speimanni

EDWARDUS RIZZARDUS

E Codicibus Mss. primus publici huius fecit
illustravit.

LONDINI

Typis ROBERTI NORTON, Instauratoris
Campus in Comitatu D. I. m. 1. 1. 4.
sup. ligno

Amplissimo, Præstantissimoque Viro

JOHANNI SELDENO.

Amplissime Vir,

NON diu deliberavi in quo
nomine appareret hoc
opus; nam præter ingentia
tua in me merita; quibus
me ita devinctum tenes
tanquam mancipio &
nexu, ut nihil à me proficisci debeat, quod tibi tuo
jure non debeas vindicare; id imprimis accedit;
cùm quicquid in studiis molimur tuis auspiciis
aggrediamur, æquum esse, te omnia nostra
veluti tua repetere: In quibus etiam tuum est *Up-
toni* Manuscriptum, quod ex tua Bibliotheca longe
instructissima erutum, nostrisq; Notis illustratum

sub auspicio tuo & tutela, publici juris facimus; idq;
tanto confidentius, quod noster labor, priusquam
in lucem ederetur, probatus tibi fuerit; Ut nunc se-
curius aliorum judicia experiri non reformidet,
qui placuit tibi, constanti omnium Doctorum &
• Bonorum suffragatione, literarum Principi & Di-
• ctatori. Quod quidem fastigium tuum, non tam
suspicio & veneror, quam mihi in tua virtute &
amicitia gratulor. Tum etiam quod si quæ cura
nostri apud posteros, eo nomine, haud dubio no-
tior & beatior prædicabor, ob illustrem illam grati-
am, qua me in amicorum tuorum album recepisti,
favore & authoritate tua ornavisti; quin & confi-
liis & præceptis imbuisti, ac suavissimo illo & fa-
miliari tuæ consuetudinis recessu me complecti non
dedignatus es. Hæcce, Vir Illustrissime, me in
posterum præsentire, volui præsentibus & posteris
innotescere; tibiq; non munus sed obsidem offerre
animi mei, te omnibus gratitudinis officijs profe-
quentis.

Vale plurimum.

LECTORI.

Via huius loci est, Generose Lector ; de Auctoribus, quos nunc in lucem damus , deque Codicibus Mss. qui huic operi inservierunt , nec non de Notis quas diversi generis ipsi adjecimus , sed

quam potero breviter, præfabor.

Et primum se offert Uptonus : De cujus origine , præterquam quod ipse tradidit (& hoc sane perquam est exiguum) nihil ad posteros emanavit. Fuere istius nominis familiæ aliquot satis celebres, sed cui illarum noster sit ascribendus haud prompte dixerim. Honesto loco natum, vel ex hisce studiis (in quibus nemo unquam alius serio operam posuit) dicere non verebor. Sed neque quia Ecclesiæ Sarisburiensis Canonicus fuit istud promptius est affirmandum. Quantum

AD LECTOREM.

vis enim ædes sacras (si doctissimo Alteserræ, aliisque auctoribus fides debetur) Galli, Germani, & Belgi habent, eo nomine laudabiles quod plebeium sanguinem arceant; nunquam tamen, quod sciam, apud Majores nostros id in more positum fuit. Optandum sane foret, uti, quemadmodum in Minore, sic in Magna Britannia, esset sancitum, nemini nisi bonis orto causas agendi jus esse. Facialibus utiq; ignobili loco natis brevi, lege interdictum iri confido. Nam, siquidem nobis peccatum est, id istiusmodi terræ filiorum vitio accidisse (si quæstio fiat) satis erit manifestum. Quid enim ex infima plebe homo Stemmata & prosapias curat? Sed de Auctoris nostri prosapia jam non tantum laboraremus, si adhuc staret ista domus quam Ecclesiæ Sarisburienfis Præcentor, crebro suis insignibus insculptam extruxit. Juventam, ut ipse refert, extra patriam armis exercuit, Inclytum belli Ducem secutus Thomam de Monte acuto Comitem Sarisburiensem. Qui Aureliam, cum Guilielmo de la Poole, Comite Suffolciæ, & Johanne Talbotio, postea Comite Salopiæ, osidio cingens, dum è fenestra turris quæ ponti imminabat, adstante Thoma Gargravio Equite, urbem speculatur, globus ab hoste missus disiectæ fenestræ fragmina in os caputq; Herois adegit, quibus ille vulneratus post octavum diem, tertio, nempe, Novembris, anno 1428. uti ex Inquisitione post mortem illius capta cognovimus, occubuit. Defuncto Comite Sarisbu-

AD LECTOREM.

risbutiensi, Dux Glouernie, Doctorum sui temporis
Mæcenas, viri ingenium & virtutes expendens,
(nam doctrinam, quæ tum in pretio erat, non medio-
crem, in utroq; jure erat adeptus) homini suavit ut sacris
ordinibus initiaretur, eumq; cum se punci passus est Ec-
clesiæ Wellensis & Sarisburiensis Canonicum facit, cuius
postmodum Præcentor fuit ut supra diximus.

Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo
secundo, istius Ecclesiæ jussu, Nicholaum V. Claviuni
potentem adiit, rogans ut Osmundum ejus fundato-
rem & Episcopum inter Sanctos referret. Adjunctus
illi in hoc negotio collega Simon Houchinus, qui
nudo tantum Canonici nomine designatur. Hoc anno,
vigesimo septimo die Mensis Junij, hora nona matuti-
na, Romam uterq; pervenit: unde anno sequenti
qui fuit millesimus quadringentesimus quinquagesi-
mus tertius, Maij duodecimus, Uptonus, Decano &
Capitulo revocantibus, reversus est, & integra
res soli Houchino commissa. Nec ulla deinceps ejus
mentio habetur, nisi quod bis in Capitulum postea venit,
anno itidem millesimo quadringentesimo quinquagesimo
tertio. Credibile est eum non diu supervixisse, & ini-
quo satis animo eam tulisse revocationem, nam colle-
gam itineris conscium non habuit, eoque insalutato
Roma decessit; ita enim ad Capitulum scribit Hou-
chinus. Epistolas super hoc negotio conscriptas aliquis
in libellum contulit, qui in loco humido aut ad parietem
recens dealbatum repositus, foramen per medium habet.
Charta quæ ad oras incolumis mansit, situ & temporum
injuriis adeo est attrita, ut vel perpicasissimos oculos
fugiat

AD LECTOREM.

fugiat. Quo factum est ut ratio ulterior de his reddi nequeat. Utcunque stilum ejus degustate. In quadam epistola (sunt enim Angliæ pleræq;) ita scripsit; And thus bleſſed be God we be a werke, wherfor now hit is nede that mony be hadde in haſt, by God hit hath coſt mony of this, id est, Atque Deo Gratias, operi incubuimus, quamobrem necesse est ut quam citissime argentum conquiratur. Per Deum in hanc rem pecuniæ antehac impensæ sunt. & paulo post wherfor our matter hath be almost forget, and we have bite thaye gaping after your lettres, without comfort of you or of Tarentyne, By God I trowe if money had be in the bank, our matter had be sped or this. Hoc est, Quocirca res nostræ huc usq; inter immemores delituere, dum vestris epistolis frustra inhiantes, neq; à vobis neq; à Tarentino quidquam solatij habemus. Per Deum arbitror si pecunia fuisset in promptu rem antehac perfici potuisse. Inerant & alia hujusmodi, stolidæ, vana; si mollius acciperes, miserâda, Ita ille more istorum temporum juramentorum largus. Froissardus Episcopum Norwicensem jurantem nobis introducit. Sed scripta sua istorum temporum hominibus moris erat juramentis conserere; sic Chaucerus, & alij. Quidam obscenas intertexerunt historiolas, quibus succenset Naudæus. Hunc laborem Humphridi Ducis Gloverniæ, Mæcenatis sui precibus concessit, & illi inscripsit. Nomen Uptoni hujus artis tyronibus, in ipso studij limine solet occurrere: sed cum auctorem (adeo rarus est) plerisque adipisci facile non esset, nos, eorum votis obsequentes, hunc publici juris facimus; hortan-

AD LECTOREM.

hortante præcipue, & hoc opus adjuvante Domino Seldeno, qui mihi in hac re duobus pulcherrimis codicibus *Mss.* opem tulit; quorum alterum Matthæo Haleo, patrij, omnisque juris scientissimo, prius datum ab eo mihi exoravit mutuum. Tertium suppeditavit Bibliotheca Domini Thomæ Cottoni, Equitis & Baronetti, qui Roberti Cottoni Equitis clarissimi filius est, tanto patre dignissimus. Quartus erutus est ex Bibliotheca Guilielmi Le Neve Equestris Ordinis Viri. Alij duo eximij mihi ipsi præ manibus erant: quorum præstantior, ad aliquem ex pervetusta, & Equestri Lambertorum familia pertinuisse visus est, uti depicta variis in locis insignia testantur.

Se juvenem adhuc, ait, librum conscripsisse, quo Insignia viridis coloris habuisse inhonora, cujus jam erroris illum penitisset. Quibus ego verbis animum induxi ut crederem libellum quem de Tesseris gentilitiis nunc publici juris facio, sub nomine Johannis de Bado Aureo, opus fuisse Nicholai Uptoni, illic enim viridis insignium color damnatur. Quid? quod methodus, & ipsa etiam verba ubiq; congruunt. Neq; ego unquam, vel præter me alius quisquam, familiam istius nominis, quæ usquam extiterit reperire potuimus. Fictitium plane nomen esse videtur, & nisi ille idem Uptonus sit, auctorem hunc inter ignotos habeo. Duos hujus libri Codices habui Manus-

b

Scriptos

AD LECTOREM.

scriptos, quorum unum Bibliotheca Guilielmi Le Neue, alterum nostra suppeditavit.

De Henrico Spelmanno non attinet pluribus dicere, cum ipse in præfatione ad Archæologum de se tam clare pronuntiaverit. Sciendum utiq̃ eum ab antiqua & illustri familia in Comitatu Norfolciensi genus traxisse, quæ agris opulenta fuit, & affinitatibus felix. Imagines & Elogia universi generis exsequi longum est, familiæ breviter attingam. Henricus Spelmannus Elam duxit, filiam & heredem Guilielmi Narburgh, de Narburgh (qui familiæ istius per vetustæ & equestris ipse heres fuit) ex qua genuit Johannem Spelmannum, qui uxorem habuit Elizabetham, filiam & heredem Henrici Frowicke equitis aurati. Ex ijs natus Henricus, hunc auctorem nostrum Henricum dedit; qui Elenoram filiam natu maximam & ex parte heredem Johannis Le Strångij matrimonio sibi junxit. Is Johannes illustri, & antiquissima Le Strangiorum familia Hunstantoniensi oriundus erat. Porro hæc ab eo etiamnum juvene scripta hinc manifestum est quod Philippus, Arundeliæ Comes, quem sibi Mæcenatem proposuerat, anno demum 1595. diem suum obiit. Cum verò se ad altiora contulisset, hic liber veluti neglectus apud eum jacebat. Annum agens septuagesimum octavum è vivis excessit. Hunc librum Johannes Spelmannus Equestris ordinis vir, ejus filius & heres, ne in lucem ederet, immatura morte prohibitus est; & simul spes

AD LECTOREM.

*Spes nostra fruendi laboribus tantæ pietatis, & ingenij
Kirj penitus decollavit.*

*De Notis satis dictum putabo, si veniam oravero.
Quibus addere potuissem; sed has potius amicorum vi-
di precibus, quam ulla laudis aviditate, aut scribendi
desiderio offerimus. Facta utiq; jam alea est, sed si hæc
non ingrata fore (uti spes est) ausim credere; in
posterum Nobilitati, nec voluntate, nec officijs de-
ero.*

*Cæterum sæpenumero mihi replicanti memoriam supe-
riorum seculorum, incidit hæc cogitatio, quæ me in admi-
rationem dedit; cur, cum Italj, Gallj, Hispani, Germa-
nj multa & proluxa ediderunt de Nobilium suorum
Stemmatibus volumina; nec ab illis antiquitate, aut
claritate Stemmatum & Familiarum superemur, ne
tantillum quidem à nostris Anglis hætenus fuerit scrip-
tum in eo argumento. Quæ dum apud me reputo, ge-
nerosus ardor me invasit huic nostrorum, seu incuriæ, seu
negligentiæ medendj, publicj juris faciendo quotquot
familiarum Stemmata quæ in toto studiorum meorum
decurfu, & per improbum laborem habeo in condi-
tis. Tantum illud, quod æquisimum est, rogo nume-
rosam illam Nobilium & Generosorum prolem, in
nostra Anglia passim fruticantem, ut nobiscum com-
municent si quid habent de stirpe sua à primo suorum ca-
pite recensita: quod quidem si nobis sufficitur (cùm in
alio genere studiorum desperem operam dare Patriæ
meæ)*

AD LECTOREM.

mea) Ipse vicissim spondeo me lubentissimo animo gratiam & oneris & impensæ cuiquam facturum, nec commissorium, dum aliorum utilitatibus inservimus, ut operæ nostræ pretium, tum hæcenus præstitæ, tum deinceps præstandæ in operarum & sculptorum incisuris & coelaturis, ulli sit damnosum. Hoc insuper obnixè petimus à Viris Nobilibus & Generosis, quibus solis noster labor debetur, ut si qua deerratum fuerit, amicè moneant, ut quod devium est, in rectam lineam in proximoreducatur. Summa denique Generose Lector, excusationis meæ hæc est: placebo tibi, si me culpam emendare permiseris.

N I C. U P T O N I

De Militari Officio *Lib. I.*

Summum Opificem, *Alpha & Omega* in Essentia Unum, & Trinum in Personis, invocans ipsum clementissime exoro, ut michi assit principium, medium, finis, atq; terminus, per quem universa & singula felici tramite gubernantur. Ut in *Authent. quomodo oportet Episcopos & Cle. 1. responso in fine col. 8. In Authent. de Armis in principio col. 6. C. de veteri jure enucleando l. 2. 23. D. In nomine domini* Et cum Psalmista clamans cotidie, *Dens in adjutorium meum intende, Ps. 69.* indefinenter clamo & profero preces meas, sciens quod prope est dominus omnibus invocantibus eum. Ipse idcirco principiū, ut predixi, michi adjutorium prestet usq; in finem, sic ut de optimo principio medium procedat virtuosum, ex quibus finis fructuosus omnia supplens necessaria maturescat, *de Consec. D. 1. Nemo ecclesiam: in Authent. de monach. § 3. col. 1.* Et quod a Deo inceptum est, imperfectum esse non potest, *C. de emendatione. Justiniano Codice in principio.* Nec dominus opus aliquod imperfectum novit, *Ext. de baptismo & ejus effectu: C. majores. § Sed ad hec.* De ipsius igitur omnipotentia confisus, qui res penitus desperatas & quasi impossibiles donare potest, *C. de veteri jure enucl. l. 1. ad finem prime columpne.* Et qui omnium scientiarum caput est & rector, qui est etiam omnium gratiarum mirabilis elargitor *16. q. 1. revertimini* Cujus quidem gratie spe plenius confidens presens opusculum sic aggredior.

Excellentissimo & illustrissimo Principi & domino meo singulari, Humfrido filio, fratri, & Regum patruo, Duci Glocestrie, Comiti Pembrochie, & magno Camerario Anglie, Minimus orator tuus Nicholaus Upton, Ecclesiarum Cathedralium Sar. & Wellie Canonicus salutem longevam cum omni prosperitate possibili & felici.

ET quia de pertinentibus ad officium militare, pro-
ut in diversis actibus bellicis in *Francia* & alibi as-
seris diversa me vidisse, & visa in libellum redigi,
tuoq; desiderio postulas exhiberi. Adquievissem li-
bentius, si scirem quod dictum libellum esses quasi fur-
tivum aliquod habiturus, quia in lucem prodire proprie
imperfectiois conscientia non presumit. § Timeo enim
si publicis exponatur aspectibus, ne lectorem jejune macies
orationis offendat, michique ad jactanciam reputetur edi-
cio, quam tamen non fastus ostentationis elicit, sed in-
stantia tue caritatis extorsit. Mallem siquidem predicta,
sicut asseris per me visa, oblivioni tradere, & paucula
scripta mea tenebris dampnasse perhennibus, quam ridendi
materiam prestitisse, que eo securius aliena subsannat, quia
sua simili periculo non exponit. Non enim ceteri me vel
mea tuis oculis intuentur, a quo si quid in me bonum est,
magnificatur attentius, & imperfectio venia facilis indul-
getur. Animi siquidem illorum quos odii sibi vel invidie
vendicavit affectio, sicut benignitatem indulgentie nesci-
unt, sic rationis judicium non attingunt. § Ego itaq;
precepto & voluntati tue deesse non audeo, ne forte vere-
cundiam negligentiam putes. Quapropter summo studio
materias quas potui congregavi, quarum aliqua licet cruda
apud me exemplaria remanserunt. Ea vero que novissime
per me visa & scripta sunt, adhuc quendam trahunt pre-
senti senectute defectum, quia provectior etas memoria jam
segniori torpescit. Et varie occupationes necessaria spacia
studii non indulgent, verumtamen si quandoq; me vel
reveren-

reverentia tue excellencie, vel quantitas negotii, aut quandoq; qualitas pertrahit ad scribendum, omnia mihi cum difficultate proveniunt, cum & ebecio rem senectus me reddat, & insolencia tradio rem. § Mitto itaque quod postulanti negare non audeo, sciasq; non exhiberi iudici, sed domino propicio apud quem gratia potius patrocinatur ad veniam, quam exactior pericia reducat ad formam. In presentiam itaq; tuam procedat meus rudis iste libellus, qui ex quatuor consistit partibus ordinatus. In prima namq; parte tractatur de milicia & nobilitate. § In secunda vero de bellis & actibus exercitus in eisdem. § Tertia autem pars ponit nobilitatem colorum in armis depictorum. § Et in quarta ponuntur regule, per quas colores Armorum & ipsa Arma clarissime disceruntur. Quem quidem libellum ab initio sic baptizo, volens quod imposterum vocetur *Libellus de militari officio*.

Incipit primum capitulum prime partis hujus libelli de officio militari.

Famosissimus ille Pater Legum & Doctor eximius, dominus Bartholus de Saxo Ferrato in lege prima C. de dignitatibus li. xii. nobilitatem sic definit. *Nobilitas est qualitas illata per principatum tenentem, qua quis ultra honestas personas plebeas acceptus ostenditur.* Et primo probat quod nobilitas est qualitas, quia potest adesse & abesse preter subjecti corruptionem, ut clare probatur in muliere plebea, que nubit viro nobili; statim enim efficitur ipsa nobilis, ut C. de dignitate l. mulieres li. xii. & F. de senatoribus l. femine. § Sed nunquid illa dignitas, que adest, potest abesse? certe sic, ut in muliere nobili patet que nubit plebeo, & in eo qui propter delictum perdit dignitatem, ut C. de dignitatibus l. quociens & l. iudices. Et optime per Doctores in l. nupte F. de Senatoribus. Et sic est possibile quod pro aliqua parte temporis quis sit nobilis, & alia parte temporis sit ignobilis, & econtra: sic potest idem homo uno loco esse nobilis, & alio loco ignobi-

lis, ut patet de nobilibus regni *Anglie* captis in Regno *Francie*, quia quamdiu sunt in manibus hostium, sunt eorum servi & captivi, ut *Instit. de Jure naturali gentium* & ci. § *Jus autem gentium* & in l. *hostes* F. de verb signific. & tamen in *Anglia* remanent liberi & nobiles ut prius. Dicitur insuper in definitione. § *Illata*, quia malus potest habere dignitatem, set non a seipso; set oportet quod ei per alium conferatur, quia propria autoritate sumens eam incidit in legem *Juliam majestatis*, ut F. ad l. *Jul. mag. l. Famosi circa finem*. Extr. de Re. Jur. c. 1. li. 6. per dominum Dy. in § *Idem patet in fendo* & § *in quocunque*. § Dicitur etiam *illata*, quia in alium transfertur ex mera gracia concedentis, non ex aliqua necessitate, compellente ratione alicujus meriti, ut in *Authent. ut judices sine quoquo suffragio* § *Itaque*. Fateor tamen quod possunt precedere aliquae cause, que ex congruo impellunt concedentem ad concedendum, non tamen de necessitate. Et iste cause possunt esse triplicis generis. § Primo virtutes & actus virtuosus, ut C. de statutis & imaginibus l. & virtutum; sic propter actus virtuosos dantur dignitates, F. de orig. Jur. l. 2. in penultima & ultima columpnis. § Secundo vicia seu actus viciosi aliquando dant causam concedendi nobilitatem, ut F. de orig. Jur. l. 2. § postea cum *Apianus Claudius*, ubi propter furtum *Eneus Flavius* consecutus est nobilitatem & dignitatem; sed ubi dixi, quod propter vicia aliquando conceduntur dignitates, est verum civiliter loquendo: fateor tamen quod preferens indignum digno, peccat, ut notat *Sanctus Thomas* 2. 2. q. 64. ubi tractat, utrum acceptio personarum sit peccatum. § Item sunt quedam cause, nec viciose nec virtuose principaliter, propter quas aliquando conceduntur nobilitates: ut progenies, propter quam Princeps, vel lex aliquando concedit nobilitatem, ut C. de dignitatibus l. 1. Sic & matrimonium, quia mulier nobilitatur propter virum sine aliqua ejus virtute. Ut C. de dignitatibus l. mulieres. & mater aliquando nobilitatur per filium, ut F. de senator. l. prima. ubi tamen varie doctores tangunt istam materiam. § Ex quibus sequitur, quod dignitas & nobilitas cadunt in ignorantem aliquando, ut patet, quia ut est dictum, nobilitas

litas consistit in acceptatione ejus qui dignitatem confert ; unde sicut dilectio mea in qua accepto *Ticium*, potest cadere in eum ignorantem, ita & nobilitas, ut arguitur in puero nato ex nobili, qui statim est nobilis, licet nichil intelligat, ut patet in *Authent. de defensore civitat. § si inter. & coll. 3. & C. de Jur. o. Judicum l. privatorum*. Ex quo sequitur, non est in intellectu nec voluntate ejus qui nobilitatur, quia cadit in ignorantem, quia circa illud quod ignorat, nullam habet voluntatē, ut notatur *C. de acquirend. poss. l. 1.* nec in persona seu corpore sensitivo constat, sēt solum in acceptatione nobilitatis, qui dignitatem & nobilitatem confert, terminatur, non autem in persona ejus qui nobilitatur ; sicut visio in re visa, affectio in re affectata vel dilecta. Et sic quantum ad dilectionem illam erit nova qualitas in persona nobilitata, & solum dicitur nobilis respectu nobilitantis. Fateor tamen, quod statim postquam sciverit, imprimatur in eum qualitas. § Et hec videtur velle *Glo. in l. privatorum C. de Jurisdic. o. Judic. que dicit quod statim habet dignitatem*. § Ex predictis arguitur, quod talis nobilitas potest alicui in puncto mortis conferri, quia ruit in ignorantem & consistit in acceptatione alterius, sicut in legatis que adquiruntur ignoranti, ut in *l. cum pr. § cum fundo F. de legatis 2. cum conc. & F. de statu hom. l. a recusa & de condic. & demonstrationibus l. 2.* & sic patet quod in puncto mortis quis potest effici nobilis: sic infans & pupillus possunt effici milites, ut *C. de muneribus & on. non conti. inter patrem & fi. l. ultima li. x.* § Ex predictis tunc queritur in casu Rex *Francie* aliquem burgensem vel ejus filium, propter scientiam, fortitudinem, vel aliam causam nobilitat ; nunquid facit ipsum statim generosum ? videtur quod sic ; nam factum Principis est latissime interpretandum, ut *F. de constituc. Principum l. fi.* Igitur si Princeps aliquem nobilitet, ipse confert eidem omnia dependencia a dicta nobilitate. *F. de reg. Jur. l. accessorium so.* Aut Princeps confert alicui beneficium quod tangit jus concedentis, ut in casu nostro, aut confert beneficium quod tangit jus alterius, aut jus nature. § In primo casu illud beneficium est latissime interpretandum, sic hec nobilitas est magna, quia datur per Principem.

pem. Sed ex hac nobilitatione non consequitur quis generositatē; quia generositas descendit ex jure nature, & est in sanguine, ubi requiritur de necessitate, si iste est generosus, igitur tritavus ejus fuit generosus. De ista solutione est dominus *Barth. in l. beneficium F. de constituc. Principum*. Fateor tamen quod atnepos istus sic per principem nobilitati erit generosus, si dicta nobilitas non fuerit amissa in mediis personis, ut supradictum est; quia sanguis non purgatur usque ad quartum, ut plenissime declaratur per Dominum *Barth. in l. 1. C. de dignitatibus li. 12.* & dicam plus de ista materia in sequentibus. § Dixi ultra in definitione nobilitatis, *per principatum tenentem*, quia ille, qui tenet principatum, potest concedere nobilitatem, ut *F. de appellationibus l. si constat & Extr. de electione cap. 2.* Item quod dico *principatum tenentem*, intelligo generaliter, sive sit ille, qui cum tenuerit principatum, ut deus, qui istas nobilitates & dignitates temporales instituit, ut habetur in primo & secundo libris Regum, sive de Principe universali mundanorum, sive de Principe Romanorum, cujus sunt omnia, ut in *l. bene a Zenone C. de quadri. prescript. & in l. de precario F. ad legem Rod. de jac.* de quo sine dubio constat per suas leges, quod nobilitatem confert. sive sit alius Princeps inferior, ut *Rex Anglie, Francie, Hungarie, Dux Marchio vel Comes* qui habent auctoritatem concedendi nobilitatem & condendi legem, ut *F. de muneribus & on. l. 1.* in principio quia per legem conceditur nobilitas. Sed civitatibus Princeps concedit, quod possint leges condere sibi ipsis, ut in *l. omnes populi F. de Justic. & Jur. g. & c.* Et sic non existentes milites possunt nichilominus milites facere & creare.

CAP. II.

Qui possunt creare milites.

Non existentes milites aliquando milites faciunt & creant, quales sunt Papa & magni Barones non milites. Sed ille miles, qui creatur per Dominum Papam, debet degradari si militaverit contra ecclesiam, ut in *l. 1. C. de obsequiis*, & in necessitate scutiferi & sacerdotes, qui tamen sunt milites inermis milicie, ut notatur *C. de equestribus dignit. l. 1.* Sed certe scias, quod tales qui fiunt milites, & non a militibus creantur, vel *necessitate* vel *consuetudine* que habet vim legis, ut *F. de legibus l. de quibus*. ubi ista materia tractatur per Doctores, & specialiter per dominum *Barth.* in fine cujusdam repetitionis quam facit in dicta *l. de quibus*. *Necessitate*, ut forte aliquis volens esse miles apud Sanctum Sepulcrum domini nostri Ihesu Christi non reperiens ibi aliquem militem, potest sacerdotem requirere, ut ipsum ordinet ut est multociens visum; quod verum est tam de necessitate, quam de consuetudine, ut in dict. *l. de quibus* per doctores. § Et, ut dictum est, si sacerdos ibi non fuerit, potest ille ordinandus requirere aliquem scutiferum valentem, ut ipsum ordinet. Multi tamen dicunt, quod requiritur quod talis scutifer ordinans sit in actibus bellicis & armis antea notabiliter approbatus & tunc sufficit. § Ex quibus jam insurgit questio, Nunquid non ordinatus possit alium ordinare? Et quod non sic, probatur per naturam tituli *Extr. de clerico non ordinato ministrante*. Ad quod respondet *Ber. ibidem in ca. 1.* allegans pro se necessitatem, ut ibi cum quo concordat *Henricus Bowick in c. accedens Extr. de purg. ca.* Sed tu dic breviter quod officium militare est officium oneris, & non honoris maxime, ut dicam infra ordine suo, quia miles est quasi servus rei publice, ut patet in *l. milites C. locati*, & per naturas titulorum *F. de re militari*, & *C. li. 12. de testamento militar. C. F. Instic.* ubi semper patet, quod dictum officium militare est onerosum, quamvis fuerit in multis privilegiatum, ut ibi. Et contraria sunt

sunt vera in illis ordinibus per quorum collationem imprimitur caracter in anima ordinati. In creatione militis nullus imprimitur caracter; quare voco illud officium militare proprie & non ordinem, ut inferius dicam. § Creantur, ut dixi, aliquādo milites per non milites *Consuetudine vel statuto*, ut forte est consuetudo vel statutum in civitate *Ierosoloma*, quod hostiarius sive custos hostii Sancti sepulchri solus creabit milites ibi creandos. Scutifer est ibi hostiarius vel custos, qui de consuetudine vel statuto ut predixi habet exercere ea que pertinent ad suum officium. Et sic de facto creati pro istis est dominus *Barth. in lege omnem F. de Justicia & Jur.* & in dicta repetitione sua in dicta *l. de quibus F. de legibus.* Et sic habes quales possunt creare milites.

CAP. III.

Quibus modis creantur milites.

Creantur autem milites multis modis. Primo modo videlicet ut predixi apud Sanctum sepulcrum ut predictum est. Creantur & alio modo milites, videlicet per Balneum, qui modus observatur in *Anglia* & aliis regnis ubi regnat pax, de isto modo dic ut ibi. § Item creantur milites per aliquem Principem seu principalem capitaneum in villarum obsidionibus, castrorum vel fortaliciorum, & hoc diversis modis. § Si forte assaltus fiat seu faciendus fuerit, tunc creandus in militem portabit gladium in manibus, de principali capitaneo ipsius obsidionis petens, ut ipsum creet in militem. Qui quidem Princeps seu principalis capitaneus capiet gladium predictum de manibus ordinandi, & ipsum percuciet, dictum gladium tenendo ambabus manibus, cum eodem, nominando eum militem sic percussum. Qui quidem Princeps tenetur alium veteranum militem eidem assignare, qui sibi calcaria deaurata preparabit & secum transibit ad assaltum faciendum. § Item idem modus observatur in creatione militum ad mineram, sed veteranus ille, cui novus tiro com-

committitur, vigilabit nocte sequenti cum suo titone in
 minera supradicta. Item creantur milites in bellis cam-
 pestribus & talibus conflictibus, ubi idem modus creatio-
 nis observatur qui in assaltibus exercetur. De honestate
 tamen est quod Rex Haraldorum si ibidem fuerit, & in
 ejus absentia alius Haraldus major in exercitu prius con-
 gregat omnes creandos in milites: & ducet eos coram
 Principe illius exercitus. Requiritque eundem, ut pro-
 ductos in milites creet. Qui quidem Princeps, ut predi-
 ctum est, accipiet gladium de manibus alicujus creandorum,
 & faciet ut superius dictum est. § Fiunt etiam milites &
 alio modo, videlicet, cum aliquis notabilis Princeps con-
 quirere nititur terras sui inimici cum justo titulo. Rex
 Haraldorum si presens fuerit & in ejus absentia alius, ut
 predixi, colliget creandos, si quos noverit, & eos ducet
 ad capitaneum Principem in primo ingressu in terram su-
 pradictam eundem requirens ut est dictum. Qui quidem
 Princeps per omnia faciet sicut prius. Idem modus crea-
 tionis observatur in aliquo passagio periculoso alicujus
 riparie seu pontis, ubi transitur de terra una in aliam,
 five de una marchia in aliam. Isti predicti modi habentur
 in usu, & si plures modos inveneris honestos eos audacter
 observa. § Dominus insuper Barth. assignat & alium
 modum creandi *C. de professoribus qui in urbe Constantinopoli-
 tana l. 1.* ubi dicit, quod Doctor actualiter regens in Ju-
 re civili per decennium efficitur miles ipso facto. § Sunt
 preterea milites caligati id est milites pedestres; milites
 caligati qui habent ocreas de corio, & tales non sunt no-
 biles, & vadunt pedibus; Milites vero equestres sunt illi
 nobiles qui vadunt in equis, & habent ocreas ferreas, de
 quibus notantur sufficienter per *Ac. in l. a caligato, C. de
 nuptiis.* Et nota hic quod sex sunt necessaria ut quis sit per-
 fectus miles, ut notat *Accursius in lege milites F. ex quibus
 causis majores.* Primo ut miles non sit negociator, ut in *l.
 unica C. negociatores ne militent li. 12. milites & l. militares
 de re militari.* Secundo quod diligenter examinetur con-
 dicio militare debentis, & quod omnia capitula contenta
 in titulo *C. qui militare possunt vel non li. 12.* sint complete
 observata, ut *C. qui militare possunt vel non l. 1. 2. 3. & 4.* Et
 C specialiter

specialiter quod creandus in militem non sit servilis conditionis, ut notat Dominus Baldus ibidem super Rubrica, & in *l. eis quidem e. titulo*. Tertio, ut miles prestat sacramentum per genium Principis, & deum omnipotentem, quod causa rei publice & evangelii non evitabit mortem nec mori recusabit, ut *F. ex quibus causis majores l. milites & in l. 1. C. de his qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt li. 10.* per Doctores. Quarto quod per aliquem nobilem ei ensis cingatur, ar. *F. de test. milit. l. filius familias*. Item Quinto, quod stigmata sive insignia militaria ei imponantur, ut *C. de fabricensibus l. 3. li. 11.* sicut ipsi milites qui creantur per balneum portant de consuetudine in humero sinistro suum stigma militare album; quod quidem stigma dictus tiro portabit, quousque fecerit aliquod notabile factum, nisi aliqua nobilis domina illud tollat, ut docet consuetudo Anglie. Sexto requiritur quod immatriculetur in libris imperialibus inter alios milites, *F. de test. militari l. ex eo*; & tales sunt perfecti milites, ut ibi; unde versus,

*Stigma, genus, scriptura, fides, examen & ensis.
Hec faciunt militem lex dicit Bononiensis.*

§ Item dominus Barth. in dicta *l. 1. C. de dign.* loquitur de aliis militibus, qui non sunt nobiles, ut sunt milites gaudentes, & milites histriones. Pro qua materia est sciendum, quod jam habemus quosdam officarios Principum dominorum & aliorum militum, qui vocantur persecutores, de quibus dicitur infra capitulo de persecutoribus qui non sunt nobiles, ut ibi.

CAP. IV.

De institutione milicie.

Dicitur enim in historia Romanorum, in principio, Condita civitate a *Romulo* quam ex nomine suo *Romam* vocavit, mille pugnatores de ipsis civibus elegit, quos a numero millenario milites appellavit; miles enim dicitur quasi unus ex mille electus, ut *F. de test. militum l. 1. per. Ac.* vel dicitur miles a malo, ut ibi. *Romulus* milites prius e populo sumpsit, & appellavit; & sic miles est nomen laboris, non dignitatis, ut dicit *Policraticus li. 5. ca. 7.* &, ut ait *Vegecius de re militari*, necesse est ut tirones tales eligantur e populo, qui non tantum corporibus, set etiam animis prestantissimi inveniantur ad vires Regni & Romani nominis fundamentum. § Nec leve hoc publicetur officium, aut passim quibuscunque commendandum, quod apud veteres inter tam varia genera virtutum precipue constat esse laudatum. Militare officium enim est, cui defencio provinciarum imminet & committitur, quod moribus, virtutibus, exemplis, & viribus omnia alia officia excellere debet; honestas enim idoneum militem reddit, & verecundia stabilem, que dum fugere prohibet, sepe facit esse victorem: sic & velocitas requirenda est & robur. In omni enim conflictu non tantum prodest multitudo quantum virtus. Hec ille.

CAP. V.

Quales debet esse milites.

Bernardus in exhortatione quam facit ad *Milites Templi* dicit, quod milites debent esse strenui, audaces, impavidi, experti, providi, & moribus preediti: & specialiter assignat tria esse necessaria prelianti. § Primum videlicet, ut prelians sit strenuus. § Secundo quod sit audax & industria dotatus. § Et tercio

quod sit circumspēctus ad se servandum, non capitosus, expeditus ad discurrendum, & paratus ad feriendum; unde, ut essent tales, instruebantur olim a principibus, prout narrat *Salustius de Pompeio* Imperatore, qui cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis valide certabat: neque enim in predictis potuit aliquis par inveniri, qui semper se & suos frequentibus exercitiis vexabat. Sic in exercicio sagittandi tela vel lanceas proiciendi sit maximus usus in milite, quibus hostis minus leditur, aut terretur, & dictorum exercicio lacertis robur accrescit, & bellandi peritia acquiritur. § Non ergo delicati, vel effeminati, aut trepidi debent esse milites. Optima enim militibus sunt hostem ferire, presagia agitare, nichil metuere nisi turpem famam vel vecordiam: hiemem & estatem ultro pati, humi requiescere, eodem tempore laborem & inopiam tollerare. Hec *Bernardus*, ut supra ad *Milites Templi*. De hoc similiter *Vegecius Renatus* testatur, adiciens inutilem esse militem tenere nutritum, & deliciis assuetum, preferens tanquam aptiorem plebem rusticam, que sub dio & in labore nutritur, solis paciens ardorem, imbris laniata, nescia balnearum, deliciarum ignara, simplicis animi, parvo cibo contenta, cum induratis membris ad omnium laborum tolerantiam preparata. Cui quidem plebi rustice gestare ferrum, fossas & mineras componere, ac talia grossa exercere de Jure consuetudo continua est, ut habetur in *Policratico* li. 6. c. 2. Et *Gedeon*, sicut habetur *Judicum* 7. c. Vicit innumerabiles hostium copias in expedita paucitate virorum fortium, quos in deliciis urbium, aut regalibus epulis cotidianisque conviviiis ut aquam lamberent, eos tamen dominus pre ceteris censuit eligendos. Quare dicit dictus *Vegecius*, ubi supra, quod necessitas exigit interdum urbanos delicatioresque milites, si qui sint ad arma compelli debere, & in actibus bellicis discurrere, sagittare, lanceas & tela proicere, solem & pulverem tollerare, & discant parvo vivere cibo, & aliquando rustico. Interdumque sub dio, interdum sub papilione humi requiescant. § Sed quia hodie multi milites lasciviis vacant, otiis & aucupiciis sunt effeminati, & in milicia inexperti, hodie plus student multi vestimentorum

mentorū ornamentis & armorū, quam exercitiis & industriis bellorum, ac tollerantiis laborum. Cum oporteat milites nitidiores esse Armis militaribus, quam vestibus. § Unde legitur de *Hanibale* cum apud Regem *Antiochum* causa refugii moraretur, & Rex ostentaret sibi exercitum insignis aureis & argenteis florentem, frenis & phaleris prefulgentem, & Rex gaudens respexisset *Hanibalem*, ait, Putasne inquit Romanis satis esse hec omnia? Ille lepide breviter & acerbè eludens, ignaviam militum preciose armatorum, ait, Plane satis esse credo, & si Romani avarissimi sint, pugnabunt acrius propter prædam. § Nec tamen vituperanda sunt ornamenta preciosa & ornata Arma, quia si fortuna contraria occurreret captionis, forte nobilitas ornamentorum salvabit vitam capti. Et *Machabei* habebant clipeos deauratos 1. *Machabeorum* 6. c. sed hi habuerunt talia arma ad eorum magnificentiam & probitatem mutuam, & ad terrorem adversariorum. Ex fulgore enim illorum clipeorum fortitudo gentium dissipata est. Et narrat *Vegecius* li. 4. *stratagematum* c. 1. quod *Scipio Africanus*, cum ornatum scutum elegancius vidisset, Non mirari se inquit, si tanta cura ornavit illud, in quo plus habebat confugii quam in gladio.

C A P. VI.

De Disciplina Militum.

Sicut ait *Valerius Maximus* l. 2. tit. de militari disciplina de *Metellio*, qui vetuit neminem militum ministerio servorum jumentorumque uti, set ut ipsi sibi Arma ferrent & alimenta prepararent: Similiter *Vegecius* narrat quod *P. Nasica*, quamvis usus classis aut pugnandi non esset necessarius, ne tamen milites desidiosa corrumpèrentur, aut per ocii licentiam injuriam sociis inferrent, naves componere instituit. De admirabili disciplina militum, & severa castigatione excessuum, narrat *Valerius Maximus*, ubi supra, ponens multa exempla, sicut de *Manlio Torquato*, qui filium pro eo, quod ipso ignorante ad dimicandum de-

descenderat, mactari iussit, iudicans satius esse patrem forti filio, quam patriam militari disciplina carere. § Et alia multa exempla de castigatione militum, vel permittentium se capi cum essent armati, quos noluit Senatus redimere, vel fugientium de acie, quorum erat castigatio, vel quod nudi virgis cederentur, vel quod quasi hostes reputarentur & interficerentur, vel quod eis era & alia donaria denegarentur. § Disciplina militaris acriter retenta principatum *Italiae* Romano peperit imperio, ac ei multarum urbium magnorumque Regum validissimarum gentium regnum largita est. Et de hoc Polycraticus li. 6. ca. primo refert, quod Romanos gentium omnium victores esse fecerunt scientia, exercitatio & fides, quas electi milites reipublice impendebant. Ideo prevaluerunt adversus multitudinem *Gallorum*, proceritates *Germanorum*, vires *Hispanorum*, & dolos *Affrorum*. Similiter dicit *Trogus Pompeius* l. 11. quod *Alexander* exiguum annum militarem suscepit a patre, sed doctam, qua assueta in officio militari orbem terrarum aggressus, nimias hostium copias fudit, sic disciplina militaris omnia conservat 23. q. p. C. *summa milicie laus.*

CAP. VII.

De Jure & privilegiis militum.

DE Jure autem militum in principio *Decretorum di. p.* dicitur quod Jus militare est belli inferendi solemnitas, federis faciendi nexus, signo dato egressio in hostem vel pugne commissio. Item prede decisio, & pro personarum qualitate & laboribus justa divisio ac principis porcio. § Privilegia vero militaria, que erant ex jure antiquo, latius patent per dicta domini *Dyny F. de testa. militari* super Rubrica & plenius per *Barth. F. e. ti. l. neque enim* in versiculo ultimo videamus: ubi dicit ultimo, videamus quot sunt privilegia militum; & dic primo, quod in testamento sunt quatuor consideranda. § Primo ipsa forma & solemnitas testamenti: tamen circa hanc videtur

videtur dispensatum cum milite in ix casibus. Primo in numero testium. § Secundo quod non requiruntur rogati secundum dispositionem positam, *F. de test. militari l. i.* § Tercio quia non tenentur filium instituere vel exheredare dummodo facient scienter, ut *F. de militari test. l. qui juris* & *l. qui militis* § miles *C. e. ti. l. si tamen in utero*, & in *l. si cum milit.* § Quarto quia agnatione heredis sui per legem Welleyanam non rumpitur testamentum licet sit preteritum, ut *F. de test. milit. l. idem.* § Quinto quia potest instituere in codicill. ut in *l. militis codicill. F. de test. milit.* § Sexto quia testamentum facilius confirmatur & infirmatur, ut *F. de test. militar. l. in fraudem* § 1. & *l. milit. § veteranus.* § Septimo quia in substitutione pupillari non requiritur quod sibi faciat testam. ut in *l. miles, ita in fi. F. de test. militari.* § Octavo quia ad confirmationem tabularum pupillar. non requiritur adicio, ut in dict. *l. miles ita in fi.* § Nono quia potest decedere cum duobus testamentis, ut in *l. querebatur F. de test. milit.* Et circa omnia predicta est sufficienter dispensatum per illa verba, scilicet, faciant testament. quomodo voluerint, posita in *l. prima F. de test. militari.* § Item consideranda est persona testantis circa quam videtur dispensatum, primo in dampnato crimine capitali, ut in *l. ex militari* § si miles *F. de test. militari.* Item in muto & furdo, ut in *l. In re militari F. de test. militari.* In eo vero qui est servus hostium, vel qui est pupillus, non est dispensatum, & ratio, quia impedimentum servitutis est de jure gentium. Item impedimentum discretionis est de jure gentium quod cadit in pupillo; unde ad hoc non porrigitur dispensatio predicta que inducitur per *l. i. F. de test. militari*, ut predixi. § Item est consideranda persona Instituti seu legatarii; Et hic est advertendum, quandoque quis impeditur jure communi, propter defectum juris gentium, ut quia servus est, & tunc non videtur in hoc dispensatum cum milite ut in *l. si servum.* Aut propter impedimentum Juris civilis, & tunc, aut si esset dispensatum tolleretur jus alterius & non intelligitur esse dispensatum, ut in *l. In fraudem F. de test. milit.* & in *l. dotalem e. ti.* Aut non tolleretur Jus alterius, & intelligitur dispensatum in tribus.

Primo

Primo quia potest institui ille qui alias non potest. Secundo quia sufficit quod sit capax tempore mortis. Tercio favore milit. est introductum, quod non possit relinquere mulieri in qua est turpis suspicio, ut in *l. miles ita* & *mulier* *F. de test. militari*. Sed hoc non est ex vigore illorum verborum positorum in *l. r.* ut predixi, ut faciant test. & c. sed ex rescripto divi *Adriani* posito in dict. & *mulier*. Quarto debemus considerare ipsam dispositionis substantiam, aut quis est prohibitus disponere, ne auferat jus alterius, & tunc hec prohibitio durat etiam in milite, ut in *l. cum filius* *F. de test. militari*, & in dict. *l. miles ita* & *mulier*. Aut jus alterius non auferit, & tunc aut ideo est prohibita dispositio, quia contra edictum Pretoris vel contra bonos mores, & non videtur dispensatum, ut in *l. si a milite* & *edict. predict.* Aut alia ratione esset prohibita dispositio in privato, & tunc videtur esse dispensatum in sex. Primo quia miles instituere potest ex re certa, & sic decedere pro parte testatus, & pro parte non, ut in dict. *l. miles ita*. Item secundo quia potest substituere extraneo directo, ut *F. de vulgari & pup. subst. l. centurio*. Item tercio quia obliqua trahitur ad directam, ut in dict. *l. neque* & *fi. cum leg. sequenti*. Item quarto quia verba emissa propter aliud inducunt dispositionem, ut *C. de test. militari l. ex his*. Item quinto quia emancipato substituit directo, ut in dict. *l. miles* & *exheredato*: Sed istud est idem cum 3. Item sexto quia potest heredem gravare ultra dotantem, ut in *l. si certarum* & *fi. cum l. se. F. de test. militari*. Privilegia vero militaria que ex jure erant antiquo latissime patent in communi loquio *Wallensis partis prime, distinctione nona, c. 7.* Nam & liberiores sunt milites, & pluribus immunitatibus gaudent, in tantum quod ab angariis & perangariis, & sordidis muneribus essent alienii, & quia jura licenter ignorant, Et licet in postestate patris sint in castrensi peculio testari possunt. Et quia ex publica solitudine quod maximū est non permittuntur egere prout scribitur in *Policratico li. 6. c. 8.* Sed qui de facto miles esse desiderat ad honorem dei ecclesie, & populi catholici militaturum se disponat, & ad mandatum Principis si fuerit edictum, ut dicitur in *Policratico li. 2.*

c. 7. § Usus vero milicie est tueri ecclesiam, perfidiam impugnare, sacerdocium venerari; quia sacerdotes sunt milites inermis milicie, ut ait apostolus pr. ad *Timotheum* pr. c. pauperum propulsare injuriam, malis hominibus purgare pro posse provinciam, & ad evangelii defensionem sanguinem fundere, & si opus est animam ponere, ut supra dixi in juramento militari. Et hoc non ad rapiendum & predandum, quod alienum est, vel ad injustum bellum inferendum, sed ut faciant judicium conscriptum, id est, excerceant officium suum secundum judicii equitatem. Nam & *Julius Cesar* prohibuit spoliari templa & exercitus *Brennii* mansit semper invictus donec ausus fuit insurgere in deos, *Apollinis Delphicum* invadens templum, ut scribitur in *Policratico* li. 6. c. 17.

CAP. VIII.

De Veteranis quos modo Haraldos appellamus.

IN precedentibus habuimus de militibus validis, & in bono statu existentibus, jam sequitur videre de veteranis, quorum jura, privilegia et favores incorporantur *C. de veteranis coll. 10.* per processum *C. de Comitibus & e. li.* et in *l. tirones C. de tironibus ibidem*, et de referendariis *coll. 3.* per Dominum *Bertrand Caprioli in verbo militia*, ubi facit purificationem inter Haraldos nostri temporis et veteranos, declarans quod olim quando imperatores patrias et regna conquerentes habebant bonos milites quosdam graviter vulneratos, et quosdam membris suis mutilatos, solebant dictis militibus de victu et necessariis providere, qui sic vulnerati postea vocabantur veterani, in tanto seu majori honore positi, quam alii milites non vulnerati; tum quia experti esse solebant in armis, tum quia pro republica et majestate imperatoria seipsos ad suorum corporum destructionem exposuerunt; Quorumque consilio, etsi non fortitudine, obsidiones, et bella, et obsidionibus et bellis diverse machine mirabilis structure honorabiliter gubernabantur. § Demum processu tem-

D poris

poris prefati milites veterani sic vocati in tali honore habebantur, ut imperatoria negocia ad adversarios et rebelles sine periculo nunciarent. Et hinc inde pacem aliquando, et aliquando guerram partibus referentes, ita ut in tanta confidentia habebantur, ut secreta unius partis alteri parti licet adverse non revelarent. In quorum usum introducuntur Haraldi Armorum hiis diebus. Qui quidem Haraldi quibus modis et de quibus personis creantur, in sequentibus est dicendum.

CAP. IX.

De Cursoribus.

PRimo pro originali est sciendum, quod de necessitate oportet, quod Imperatores, reges et alii magni Principes habeant suos certos nuncios ad sua negotia expedienda. Quorum nunciorum primi sunt Cursores, sive nuncii peditantes, Quorum officium est pedibus transire, qui insuper portabunt Arma Dominorum suorum in pixidibus depicta pendentibus in suis cingulis, sive cinctoriis supra renes, Nec eis est permissum suorum Dominorum Arma alio aliquo loco portare. Et isti possunt esse milites propter peritiam in officiis habitam, non tamen sunt nobiles, et vocantur milites caligati, ut *C. de nuptiis l. a caligato per Ac.* ut dixi supra in capitulo 3. *Quibus modis creantur milites.*

CAP. X.

De equitantibus qui Gallice vocantur Chinachirs.

Sunt autem et post Cursores, ascendendo per ordinem, alii nuncii, qui equitantes appellantur, et tales portabant Arma suorum dominorum in humero sinistro et non alibi; qui etiam creantur ex cursoribus supradictis, ut per remotionem pixidis Armorum Dominorum suorum

rum a cingulo, et appositionem in humero sinistro cum fidelitatis juramento domino suo speciali prestando.

CAP. XI.

De prosectoribus qui Gallice vocantur Pursivantz.

ULterius & post predictos equitantes, alii nuncii habentur, qui prosecutores appellantur, qui ex predictis equitantibus post exercitium triennale in arte equitandi ad negotia creantur, certa solemnitate adhibita. Creari autem debent prosecutores non in minori festo quam in die dominica hoc modo. Aliquis Haraldus Armorum tunica Domini sui indutus, prefatum creandum in manu sinistra ducens, & unum ciphum aqua & vino plenum in manu dextera tenens, accedere debet ad presentiam Domini vel magistri ipsius creandi, a quo in presentia multorum testium ad hoc vocatorum petere debet, quo nomine vult, ut prosecutor suus nuncupetur. Quo nomine a dicto Domino vel magistro dato, dictus haraldus vocabit suum creandum illo nomine, proiciens partem ipsius aque super caput creandi. § Tunc accipiet Haraldus tunicam domini prefati creandi, & ponet super caput creandi ex transverso, ita quod illa pars tunice que ordinatur pro brachiis ponatur ante & retro, & quod pars longior prefate tunice supra brachia creandi ex utraque parte pendeat. Et sic prefatus prosecutor novus, uti debet tunica Armorum, cum eam aliquando induat semper & non alio modo quamdiu fuerit prosecutor. § Sequitur jam juramentum quod ipse novus prosecutor prestabit immediate post suam creationem in presentia antedicta Haraldo sic dicente; *Tu eris fidelis domino sive magistro tuo qui te nominavit, imperpetuum, quacunque fruaris dignitate. Item Domino Regi & cuicunque nobili licet hosti; Item negotia quorumcunque Nobilium licet hostium fideliter exequeris, Et cum inter hostes interrogatus fueris, tantum ad interrogata fideliter respondebis, nichil novi eis intimans: Honestatem tuam & officii tui usque ad mortem conservabis, erisque obediens*

enunciis Armorum Haraldis ubicunque de veneris; sic deus te adjuvet & sancta crux dei. § Et de istis notatur lxxiii. dist. c. t. domino per doc. juncta l. minime F. de Relig. Et est sciendum, quod tales nuncii prosecutores possunt esse milites, & militaribus gaudere insigniis, ut deauratis, uti velvet. & aliis pannis aureis indui; non tamen sunt nobiles. Et tales vocantur milites linguares, quia eorum precipuus honor est in custodia lingue. Et quomodo isti tres officarii precedentes portabunt arma sive scuta suorum Dominorum patet per hos versus,

*Cinctorio Scutum dicas deferre pedinum,
Sic equitis dignum fert scapula dextera signum,
Sed humero levo detulit prosecutor ab evo;
At Haraldorum stat pectore fons titulorum.*

C A P. XII.

De Haraldis.

EX quibus quidem prosecutoribus creari debent, postquam autem excercuerunt per septennium alii nuncii majores qui Haraldi Armorum nuncupantur. Quorum officium est minores nuncios creare, ut superius dictum est, multitudinem populi faciliter numerare, tractatus inter Principes matrimoniales & pacis inchoare, diversa regna & regiones visitare, miliciam honorare, & singulis actibus militaribus interesse desiderare, clamores publicos & proclamationes in torneamentis & similibus actibus militaribus ordinare, fidelem negotiorum relationem inter hostes deferre, & neutri favere parti in actibus bellicis, aut in pugna que inter duos aliquando nobiles geritur inclusos; sed omnia per superiorem parti vel partibus mandata, seu a parte parti fideliter & sine palliatione nunciare. § Et isti debent portare tunicam Armorum dominorum suorum, & eisdem indui eodem modo sicut domini sui cum in conflictibus fuerint vel torneamentis, aut aliis periculis bellicis, vel cum per aliquas regiones equi-

equitaverint extraneas. Item in conviviis & maritagiis; ac Regum & Reginarum coronationibus, & Principum Ducum & aliorum magnorum Dominorum solempnitatibus, dominorum suorum tunicis uti possunt; & tenentur in regionibus & regnis licet extraneis ad honorem suorum & magnificentiam dominorum. Qui quidem haraldi aliquando creantur in actibus bellicis, ut aliquis Rex vel Princeps cognoscens industriam prosecutoris sui aut equam cum hostibus congressum habeat, prosecutorem suum in presentia commilitonum novo nomine nominabit, industriam, fidelitatem, diligentiam, honestatem & taciturnitatem predicti sui prosecutoris commendando, eundem nobilitabit, ipsumque vel terris aut feodo sufficienti dotabit, & arma congruentia eidem & suis heredibus assignabit. & Creantur insuper Haraldi aliquando in Regum vel Reginarum Coronationibus seu torneamentis, eodem tamen modo ut supra. Et est sciendum, quod Haraldus, ut supradicitur, creatus jurare debet ut sequitur alio Heraldus veterano sic dicente; *Tu jurabis quod omnia Capitula in juramento prosecutoris contenta fideliter observabis, tractatus & negotia quecumque tibi commissa secundum nudam & planam veritatem exequeris. Non eris in dampnum domino tuo speciali in suis secretis que tibi ut secreta ab eo committuntur, vel de suis munitionibus per quas tutus esse potest. Nec eris domino tuo in dampno de sua justitia, aut aliis suis causis que ad honestatem ejus pertinere videntur; Nec eris ei in dampno de suis possessionibus, sicut te deus adjuvet & sancta crux dei.* De isto juramento notatur in lib. feodorum in c. In epistola Philiberti de forma fidelitatis coll. x. & 22. q. v. c. de forma.

CAP.

CAP. XIII.

De militia.

Viso superius de tironibus militibus & veteranis; jam dicendum est de militia in generali; Et sciendum est, quod isti tamen Haraldi quamvis insigniis militaribus utantur, non tamen sunt nobiles, neque sui prosecutores, quia eorum officium est officium publicum, quod tenentur impendere unicuique hoc petenti, eciam hosti; quale eciam est officium notariorum publicorum & sutorum, qui tenentur in festis laborare & sotulares facere, si publica necessitas hoc exposcit. Et credo quod in scripturis quadruplex tantum reperitur militia; videlicet virtualis, spiritualis, votivalis, & humanalis. § Ad primam autem miliciam hortatur apostolus omnes ecclesiarum Prelatos contra hostes fidei heresum & errorum adinventores viriliter ac sinceriter militare, juxta doctrinam apostoli. 1. *ad Timotheum* 2. c. labora sicut bonus miles *Ihesu Christi*. § Secunda militia est spiritualis, que secundum apostolum est adversus carnem & sanguinem, &c. *ad Eph.* 6. de qua *Job* 7. scribitur, militia est vita hominis super terram: ibi *Gregor. moral.* 8. sufficienter loquitur de hac dicens, In hac militia debet fidelis militans deo esse industria providus, disciplina excercitatus virtute preeditus, constancia animosus. Plus est diabolus vincere quam Pharaonem cum ejus excercitu, ut dicit *Bernardus super Cantica omelia* 39. § Tercia militia est votivalis. In hac autem hortatur *Sanctus Bernardus* milites fideles, qui ex divino amore & fidei devotione devovent & seipsos exponunt contra hostes fidei, viriliter militare ut *Milites Templi* vel ordinis *Sancti Johannis*; & breviter omnes Christiani milites bene stantes in fide: unde in loco pre allegato *Bernardus* istos Christi milites excitat dicens, Securi procedite milites, animo intrepido inimicos Christi propellite, & sequitur, quam gloriose revertuntur victores de prelio. O quam beati martires qui in prelio moriuntur! Et ibidem, Impavidus profecto miles dicitur, qui

qui corpus ferri sic animum fidei ut loricam induit; Et qui in bello iusto amittuntur, in gloria per dei gratiam vivere intelliguntur, *Inst. de excusatione tu.* § *Filii autem.* § Quarta & ultima milicia dicitur humanalis, de qua in presenti proposito ulterius hic tractare intendo. Hec autem sit sub Principe terreno. In cuius quidem executione quatuor principaliter concurrere debent. Primum ut tales milites sint disciplina electi atque iurati. 2. quod tales milites sint viribus preediti. 3. quod dire & aspere sint nutriti. Et 4. quod nedum Principi, sed sibi sint invicem mutua fidelitate connexi. Dixi primo, quod tales milites debent esse disciplina electi atque iurati; pro cuius intelligentia est sciendum, quod duo sunt precipua que militem faciunt, prout ait *Policraticus li. 6. c. 5.* Electio scilicet & sacramentum. § De militum autem factura & creatione dixi supra; Et de milicie institutione. In principio historie Romanorum dicitur, quod condita civitate a *Romulo*, quam ex nomine suo *Romam* vocavit, mille pugnatores de ea elegit quos milites appellavit. Milesigitur dictus est quasi unus ex mille electus. § Ait namque *Papias*, *Romulus* primus de populo milites sumpsit & appellavit. Et sicut miles est nomen laboris, ita & honoris, ut dicit *Policraticus li. 6. c. 7.* ut dixi supra in precedentibus. Item de electione militis dicit *Vegecius Renatus de re militari in c. de electione militum.* In hoc inquit tocius reipublice salus vertitur, ut tyrones non tantum corporibus, sed animis prestantissimi eligantur in vires Regni & Romani nominis fundamentum. Quidam tamen, quamvis probabiles videantur in specie, experimentis aliquando probantur indigni. Repellendi ergo sunt minus utiles, & in locum ipsorum strenuissimi subrogandi. Utilitatem vero huius discipline militaris ostendit *Valerius Maximus li. 2. ca. 2. de disciplina militari*, dicens, quod disciplina militaris acriter retenta principatum *Italie* Romano peperit imperio. Multarum urbium multorumque regum validissimarum gentium regnum largita est, & *Policraticus li. 6. c. 1.* Romanos gentium omnium victores esse fecerunt scientia, exercitatio, & fides, quas electi rei publice impendebant. § Et ideo prevaluerunt adver-

adversus multitudinem Gallorum, proceritates Germanorum, vires Hispanorum, & dolos Affrorum. Unde *Egesippus* li. 5. recitat in exercitu Romano non solum virtutem corporis, sed etiam mentis requiri debere, nec fortitudinem in hostem, sed etiam discipline normam sectari, Ne crudelis impiusve aut insolens miles potius prede quam victorie sit intentus. § De sacramento autem militari dixi supra in expositione versuum,

Stigma, genus, scriptura, fides, &c. in verbo fides.

Et legitur in *Policrat.* li. 4. c. 1. quod jurant milites per deum & Christum & ejus spiritum Sanctum, ac ejus majestatem, Principisque genium, omnia se strenue facturos que eis preceperit Princeps seu dux belli. Cum enim legitimum quis recipit principatum tamquam presenti deo ei fidelis prestanda est devotio, & impendendus est pervigil famulatus. § Jurant etiam se nunquam miliciam deserturos, aut mortem recusaturos pro re publica cujus sunt conscripti milicie, ut *F. ex quibus causis majores* l. penult. & *C. de hiis qui non imple stipend.* l. 1. li. 11. Cumque hoc prestiterint juramentum, cingulo militari dotantur, & privilegiis militaribus fulciuntur, ut *C. & F. de test. militari per totum C. ut dignitatis ordo servetur* l. 1. ti. 12. *C. de commu. rei militaris* l. 1. li. 12. & clarissime *C. qui militare possunt* l. eis quidem & *e. li. de militari veste* l. prima.

C A P. XIV.

De privilegiis militibus indultis.

Privilegia deinceps militum bene & fideliter suum officium excercentium de jure civili eis conceduntur, ut ab angariis, perangariis & sordidis muneribus tales milites essent alieni, & quod ignorent jura. Et licet in patria fuerint potestate in castrensi peculio testari possunt, ut *F. de re militari per totum*, & per *D. Dynum super Rubrica F. de test. militari*, & per *Barth. F. eod. titulo* l. neque enim in versiculo ultimo, ut dixi supra in *c. de privileg. militum*

litum. § Inolevit enim temporibus nostris quedam consuetudo solempnis, ut ipsa die qua quis militari cingulo decoratur, ecclesiam solempniter adeat, gladioque suo super alteri posito, & oblato quod celebri professione seipsū obsequio altaris devoveat, & gladii, id est officii sui, jugem deo spondeat famulatum. Neque necesse est ut hoc verbo confiteatur, cum legitima professio milicie facto ejus inserta videatur convenire. In homine vero illiterato, & quem Arma potius quam literas cognoscere oportet, necesse non est ut dictam professionem faciat sicut convenit literatis. Secundo expedit quod milites sint viribus praediti, unde beatus *Bernardus ad Milites Templi*, ait, Tria esse precipue necessaria militi prelianti, videlicet ut sit strenuus, industrius, & circumspectus ad seipsum servandum, expeditus & expertus ad discernendum, & sine tardatione promptus ad feriendum. Optima enim praesidia sunt militibus hostem agitare & ferire, nichilque metuere, nisi turpem famam. § Tercio expedit quod dure & aspere sint nutriti, quod declarat *Seneca exemplificat. ep. 44.* Nullum, inquit, laborem recusant manus quae ab aratro transmittuntur. Effeminat enim animos athenitas nimia, & *Hanibal* armis vicit, qui viciis postea victus erat. Ideo vacantes lasciviis, otiis, aleis, aucupiciis & talibus effeminati sunt & milicie inepti. Cum milites oporteat nitidiores esse armis quam vestibus, tam hiemem quam estatem indifferenter ut mixta pati, humi requiescere, eodemque tempore inopiam & laborem tollerare. Ad quod concordat lex prima *C. de arrogatione militaris annone li. 12.* ubi dicitur, milites nostros ita solere percipere in duobus vel tribus diebus panem buccellatim; uno die vinum, alio autem acetum; uno die lardum, biduo carnem sumere jumentinam. § Quarto expedit quod praedicti milites sint sibi invicem mutua fidelitate connexi: non solum milites ad suos duces sive majores debent esse fideles, verum etiam ad seipsos, ut fideli jungantur amicitia. Militum enim acies multum timetur ab hostibus, cum in eis amicitiae et fidelitatis vinculum inviolabile perseverat; at contra cum in acie militum dissidia aut controversia oritur, raro belli victoria speratur. § Milites ergo sic se et

E

sibi

sibi ipsis mutuo amore faveant, ut honorem alterius suam putent esse victoriam, ac etiam morti pro altero se exponant. Tales enim in figura fuerunt illi illustres milites *Joab* et *Abisay*, qui contra *Syros* et *Ammonitas* bellantes, sibi invicem fidelius amicitie subsidia prestantes, hostes infugam verterunt; unde dixit *Joab* ad *Abisay*, Frater mi, esto vir fortis, et pugnemus pro populo nostro et pro civitate dei nostri: Et si prevaluerint adversum me *Siri*, eris mihi in adiutorium; si autem filii *Ammon* prevaluerint adversum te, auxiliabor et ego tibi, sicque pugnantes, omnes fugaverunt, et victoriam obtinuerunt, 2. Regum 4. c. Et concordat philosophus 4. ethicorum, ubi tractat de fortitudine, et in tractatu de voluntario et violento, et in tractatu de magnanimitate, ubi dicit, quod prius est pro socio moriendum, quam fugiendum, vel aliquid turpe committendum. § Ergo incidenter tunc queritur, utrum militare sit peccatum. Ad quam quidem questionem, salvo sacerdocio, diu guerrarumurbationibus, diversorum fortalicio- rum obsidionibus, insultibus, et aliis actibus bellicis involutus, et aliquantulum eisdem maculatus respondere expavescō: Verumptatem cum Psalmista dico. *Beati qui faciunt iudicium & iustitiam omni tempore, psalmo Cxv.* Stat etenim mecum textus c. xxi. *Deuteronomio*. ut opinor, ubi dicitur, *Appropinquante jam prelio stabit sacerdos ante aciem & sic loquetur ad populum, Vos hodie contra inimicos vestros pugnam committetis. Non pertinescat cor vestrum, nolite metuerе, nolite cedere, nec formidetis eos, &c.* ut ibi per processum. Et sequitur, si quando accessaris ad expugnandum civitatem, offeras ei primitias pacem, si autem receperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est salvabitur, & serviet tibi sub tributo: si autem fedus inire noluerint, & ceperint contra te bellum, oppugnabis eam. Cumque tradiderit dominus deus tuus illam in manu tua, percutiens omne quod in ea est generis masculini in ore gladii absque mulieribus, & infantibus, & jumentis que in civitate sunt, omnem predam exercitui divides & comedes de spoliis hostium tuorum. De his autem civitatibus que se dantur tibi, nullum omnino vivere permittes, sed interficies in ore gladii, *Etheum, Armorreum, & Cananem, &c.* Ex quo

quo tunc sequitur § si sacerdos debeat ista, ut supradicitur, proclamare ad animandum milites pugnaturos ut occidant ex precepto divino, multo majus ille miles qui pugnat, si occidat non peccat, sed excusatur. Nam militia secundum se non est illicita, quamvis ejus abusus sit illicitus ut expresse probat beatus *Augustinus in li. de verbis Domini tractatu 19.* quod transumptive habetur in *canone 23. q. 1. c. militare*, ubi sic dicitur, *Militare non est delictum per se, sed propter predam militare, peccatum est.* § Et quamvis talis abusus multipliciter fiat, precipue tamen consistit in tribus, scilicet, in concussione innocentum, & exactione salarii amplioris quam deserviri potest militando, & in exercitiis ad ostentationem virium cum nocumento hominum & rerum sicut torneamenta & ictus lancearum. Et tercio quando militatur propter cupiditatem vel avaritiam, & non principaliter propter defensionem reipublice, patrie vel ecclesie dei, ut supradixi. § Sunt tamen quedam exercitia milicie necessaria, ut cursitationes, & versiones dextrariorum, ac ars percutiendi & defendendi, sic tela proiciendi, que omnia non prohibentur, ut in *l. milites C. de re militari*. Et hoc accipitur *2. Regum c. pr.* ubi Rex David precepit ut docerent filios Israel arcum, id est, modum, & artem sagittandi. Insuper queritur utrum liceat militibus bellare, & tales actus militares exercere diebus dominicis & festivis? § Dic breviter secundum *Sanctum Thomam 2. 2. q. 40.* quod festorum observatio non impedit ea que ad hominum salutem eciam corporalem ordinantur, unde dominus arguebat Judeos, dicens illud *Joh. 7. michi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato?* Inde est quod medici in die festo licite medicare possunt. Multo magis ergo conservanda est salus rei publice quam unius hominis: hoc autem fit per bellum; quare dico quod diebus dominicis & festivis licitum est bellare, si rei publice vel ecclesie necessitas hoc exposcat. Nam propter festum in necessitate non bellare esset forte Deum temptare, verumtamen necessitate cessante non approbo. § Insuper queritur nunquid licitum sit militibus in bellis uti insidiis? Idem *Sanctus Thomas 4. li. q. 13.* finaliter dicit,
E 2 quod

quod in bello justo licet uti insidiis, & concordat *Augustinus in l. trium questionum*, & transumptive in *canone 23. q. 3. dominus*. Sed non licet inimicos sic decipere, quod eis dicatur falsum, vel non teneatur promissum, ut in *c. Noli 23. q. 1. ante medium*: nec ut inimicis detur venenum ad bibendum, ut dicit *Valerius Maximus l. 6. ti. 2. de Justicia*, ubi dicit quod *Tymocrates* pollicitus est se *Pirrhum* veneno necaturum. Quod audiens Senatus missis Legatis monuit *Pirrhum* ut adversus hujusmodi insidias se cautius gereret, malens bella non venenis sed armis gerere. § Postquam diximus qualiter creantur milites, & quod est eorum officium, qualeque Juramentum ab eis prestandum, Nunc quero, Imperatore bellum movente contra ecclesiam, nunquid possunt milites Imperatorem juvare eorum juramento non obstante. Videtur quod sic; quia fit Principis auctoritate & mandato, ergo, &c. Eciam quia sunt due Jurisdictiones. *Extr. de Judic. c. novit. Ext. qui fi. sunt legitimi per venerabilem, & de appellationibus si duobus*. § Item quia in pertinentibus ad usum Armorum subditi tenentur obedire Imperatori eciam schismatico. *1. q. 3. nichil*. Istam questionem movit dominus *Johannes de Lymnyano in tractatu suo de bello*, qui eam sic solvit. Imperator est advocatus ecclesie, & tenetur eam defendere, ideo non potest eam impugnare. *Extr. de natis ex libero ventre c. uno de restit. spoliat. conquerent*. Immo indicendo bello contra ecclesiam abutitur sua potestate *11. q. 3. privileg. de dec. suggestum*. Et puniri debet in quo delinquit, *de translac. § ne autem*. Immo talis pertinacia in Principe non distat ab heresi; *de hereticis excommunicandis § 1.* quia Papa ejus superior est; Nam examinat Imperatorem, ipsumque reprobatur & deponit, *de elec. venerabilem de r. jud. ad apostolice li. 6.* In hoc igitur casu milites non debent juvare Imperatorem contra Ecclesiam, Immo & econtra, & potest papa absolvere eos a vinculo fidelitatis *16. q. 6. Nos sanctorum &c. Juratos*. Et nota, *de hereticis excommunicandis, de penis c. ultimo*, & per *Host. de rest. spol. olim*. De isto autem vinculo fidelitatis dicam infra.

CAP. XV.

De pena militibus infligenda.

Nunc sequitur videre quomodo puniuntur milites in premissis delinquentes. Milites suum iuramentum tenentur observare, & Ducibus obtemperare. Et si contra eorum preceptum fecerint, quamvis bene, nichilominus capite puniri debent *F. de re militari l. desertorem § in bello: & Augustinus de civitate dei li. 1. c. 18.* loquens de Bruto Cassio, qui filios occidit, unde poeta,

*Laudator natosque pater nova bella moventes
Ad penam pulcra pro libertate vocavit,
Infelix ut eum ferrent ea facta minores.*

Et ibidem de Torquato qui filium, non quia contra patriam, sed pro patria pugnans, sed quia contra quod ei imperaverat pater, videlicet ab hoste provocatus juvenili ardore pugnaverant, quamvis hostem vicit, eum occidi pater iussit, ne plus mali esset in exemplo imperii contempti, quam boni in gloria hostis occisi. § Item abstinere debent ab agrorum cultura, animalium custodia, mercimoniorum questu, aliena nec peragant negotia, ad civiles curas non accedant, ut *C. de re militari l. nemo milites, & l. qui militares. C. locati. l. milites C. de procurat. l. milit.* predia non emant ubi militant tempore quo militant, nec suo nec alieno nomine, & si fecerint, fisco vendicantur, ut in *l. secunda F. de re militari & l. milites eodem titulo.* § Alie autem sunt punitiones militum, ut pecuniaria castigatio, munerum interdictio, ignominiosa de exercitu missio, gradus dejectio. Verumptamen in metallum non dampnantur, sed decapitantur. Non enim talis pro milite sed pro hoste reputatur, *F. de. re militari l. 3. § 1. & § hiis qui & lege proditores e. ti.* Capite autem puniuntur qui preposito manus intulerint, qui vero inobedientes fuerint; Qui spectantibus ceteris prius fugam arripuerint; Exploratores milites qui secreta facta hostibus nunciant; Cali-

Caligatus qui metu hostium infirmitatem simulavit; Qui commilitonem gladio vulneravit; Qui sine causa seipsum voluntarie vulneravit, vel mortem sibi constituit: secus tamen si vite tédio vel doloris impatientia hoc fecerit; nam tales infamia notantur: qui non defendit prepositum suum cum potuit, capite punitur. Hec omnia per ordinem habentur *F. de re militari l. omne delictum § fi.* § Item qui de fossato recedit capite punitur, etsi rem bene gesserit *F. de re militari l. desertorem § hiis qui sunt.* Item miles turbator pacis capite punitur, *ibidem l. 3.* Item si miles concitaverit atrocem sedicionem, desertor tempore belli capite punitur, tempore pacis eques gradu repellitur: pedes miliciam mutat *F. de re militari.* Non omnes tamen desertores puniendi sunt equaliter, haberi tamen debet ratio gradus, ordinis, stipendiorum, & aliarum circumstantiarum, ut in *l. qui commeatus & l. non omnes.* § Item emanfor est qui vagatus a castris ad ipsa reducitur, ut in *di. l. 3. § emanfor.* Desertor est qui invitatus ad castra reducitur, qui si in urbe inveniatur, capite punitur. De ista materia optime notatur per Doctores in *l. lex 12. tabularum F. ad le. Jul. magest.* § Alibi tamen si ex prima deserctione captus iterato deserat, capite punitur, *F. e. ti. l. non omnes* Desertorum defunctorum bona confiscantur *C. de re militari l. defunctorum li. 12.* § Ex hiis autem jam insurgit questio. Dux exercitus mandat nequis prorumpat in hostes, aut discedat a signis sub pena capitis, Quidam strenuissimus miles cum magna militum comitiva quibus preerat, contra mandatum Ducis prorumpit in hostes, & ipsius strenuitate hostibus confictum dedit, & campum obtinuit; queritur an sit capite puniendus? Videtur quod sic: Nam dicit textus in § *In bello.* Qui rem prohibitam a Domino facit, aut mandata non servat, capite puniendus est, etiam si rem bene gesserit, *F. de re militari l. desertorem.* § *in bello* & § *sequenti in v. Concitavit per Ac.* & probatur per jura que volunt astrictos obedientia ad ipsam teneri, *F. mandati. l. si Proculus & l. generaliter & l. si remunerand.* Nam magna est virtus obedientie, ut in *dict. § In bello. in v. gesserit per Ac. & F. ad Macedonium l. sc. & si § 2. F. ad l. Aquileam l. si servus servum § & si*

si puerum C. de negoc. g. l. ultima. Nam malum non excusatur per quod sequitur bonum, l. 6. d. c. undecumque de pe d. 1. non sufficit: Nec facta sunt ab eventu notanda, 15. q. 1. illa 23. q. 5. de occidend. F. de negoc. g. l. an altero § 1. F. mandati l. qui mutuum § sumptus: ergo ab hoc eventu insigni non fiet notacio, ymmo ab obvenientia prevenienti in contrarium videtur. § Nam propter periciam & factum insigne effectualiter perpetratum remittitur pena, que alias imponi deberet perpetranti contra legem vel mandatum Principis. Probat istud textus F. de penis l. ad bestias 22. q. 2. c. queritur cur patriarcha § solutio. Dicit Johannes de Lyniano quod dominus Richardus de Malumbra determinavit, quod delinquens propter periciam magnam penam evadet per dict. l. ad bestias. Et induci potest per dict. c. queritur cur Patriarcha. Tamen illam opinionem non approbat dictus Johannes de Lyniano, sed dicit quod est contra textum l. desertorem in § in bello F. de re militari. Nec obstant jura in contrarium allegata; nam aliud est post pene commissionem ipsam a Principe remitti posse, & supponunt illam commissam, ut probat uterque textus si bene inspiciatur. De ista questione notatur per Petrum, & Cynum in Authentica, quibuscunque C. de sacrosanctis, &c.

CAP. XVI.

De officio Ducis belli.

Superius multociens mentionem fecimus de duce belli. Jam sequitur videre que pertinent ad officium Ducis belli. Et sciendum est quod ad officium Ducis belli pertinet militibus persistere, com meatum dare, equos militares extra provinciam duci non permittere, milites in castris retinere, ad Armorum excercitationem milites perducere, Juvenes tyrones actibus bellicis instruere, vecordes & desides sub honestis ficticiis deridere, habita tamen provisione, ut per sua verba dicti vecordes fortius animentur. Ad opus privatum videlicet, piscatum, venatum non intendere vel mittere, claves portarum custodire,

stodire, vigilias circuire, verba convenientia aut debita interfigna vigilantibus assignare, frumentationibus com-
 militonum interesse, frumentum probare, mensure fraudem cohercere, delicta castigare, querelas com-
 militonum audire & sapienter terminare. Hec omnia ha-
 bentur in *lege officium F. de re militari*. Et ut nullus om-
 nino aquam fluminis polluere audeat, ne abluendo equo-
 rum sordes & sudores, publicos oculos maculet, sed pro-
 cul in inferioribus partibus fluminis id fieri ordinabit.
 Hec habentur *C. de re militari l. ingent*. Et multa alia ne-
 cessaria ostendit *Vegecius de re militari li. pr. c. 20. &
 li. 3. c. 14.* § Debet etiam dux belli videre, quod mi-
 lites sint continentes, prout recitat *Valerius Maximus li.
 pr.* dicens, quod *Cornelius Scipio* missus in *Hispaniam* eo
 tempore quo castra intravit, edixit sub pena mortis,
 ut omnia, que voluptatis causa comperta erant, au-
 fererentur & submoverentur. Unde & duo milia scor-
 torum legitur abegisse ab exercitu. Novit enim vir
 prudens, quod luxuriandi voluptas effeminat & enervat
 voluptuosos. Unde & de continencia *Alexandri* narrat
Vegecius li. 2. quod capta civitate, cum tradita esset ei
 virgo eximie pulcritudinis, cuidam Principi antea despon-
 sata, summa abstinencia pepercit, ut nec illam aspiceret,
 set ad sponsum remisit. Qua remissa, universe gentis men-
 tes ad ejus nutum reconciliavit, earumque animos sibi eter-
 naliter applicuit. § Ad officium insuper Ducis belli
 pertinet de contractibus & delictis militum cognoscere,
 quod etiam pertinet ad specialem magistrum militum,
 ut in *l. magisterie C. de jurisdict. omnium judicum*, & in *l. tam
 collatores C. de re militari*. Sed hodie omnia ista predicta
 pertinent ad officium Constabularii & Marescalli: Reg-
 ni vel exercitus, derivative tamen, quia eorum potestas
 derivata est & commissa per Ducem belli, ut *Instit. de jure
 naturali gentium & civili* § *sc. quod Principi placuit* & *F. de
 orig. juris l. 2. § novissime*. Brevitatis etiam causa omitto
 hoc inferere illa justissima statuta per illustrissimum Prin-
 cipem *Henricum* dei gratia *Francie & Anglie* Regem quin-
 tum, in guerris suis edita, que alias mandato domini mei
 Comitis *Sarisberienfis*, ego de *Anglico* transtuli in *Latini-*
 num,

num. § Jam redire oportet ad declarationem nobilitatis, ut supra in diffinitione ejusdem, in qua habetur *ultra honestas personas plebeas*: hoc ideo dico quia plebeorum quidam dicuntur honesti, & quidam viles, ut *C. de dignitatibus l. nullus* & *F. de penis l. capitalium § 1. cum suis concordantiis*, & licet honesti sint magis accepti quam viles, tamen propter hoc non sunt nobiles, nec desinunt esse plebei. § Requiritur ergo quod talis nobilis sit acceptus ultra honestos plebeos. De ista materia plene vide *D. Barth. in l. Eabeo F. de supell. leg.* Ulterius in diffinitione *acceptus*, hoc ideo dixi, quia nobilitas consistit in hoc, quod superior facit quod est sibi gratum & acceptum, ut supradictum est. Et de ista acceptione patet, quod tales Principes aut Domini suos sic acceptos nobilitantes solent in illa nobilitatione certum Feudum eis assignare, quod quidem Feudum est nominatum & vocatur Feudum ligeum.

C A P. XVII.

De Feudo ligeo.

DE feudo autem ligeo in duobus locis textum invenimus, unus textus est in *c. pastoral. Extr. de re judic. in cle. § denique*, ubi dicitur Rex ipse noster & ecclesie Romane ratione regni predicti notorie subditus est homoque ligeus & vassallus. Alius textus invenitur in *titulo de quibusdam aliis extraordinariis capitulis feudorum*, que capitula sunt Extravagantia, nec sunt in corpore decime collationis: tamen notabilia sunt & vera & ea tanquam solemnia & legitima capitula allegat ille, qui fuit precipuus summista in materia feudorum, videlicet *D. Jacobus de domino Ardisone Veronensi*. In Anglia autem quando dominus Rex aliquem nobilitat, solet una cum feudo, ut predictum est, signum hoc est, liberatam suam nobilitato condonare, que liberata est unum collarium cum literis S. de auro vel argento fabricatum. Rex autem Francie dat pro suo signo sive liberata unum collarium factum de filiquis geneste de auro similiter vel argento. Rex etiam

Cipri solebat dare pro signo suo sive liberata unum gladium aureum vel argenteum prout convenit. Sic Rex Romanorum solebat dare suis pro signo unum serpentem, ex cujus dorso insurgit quedam crux florida patens de Auro similiter vel argento. Rex etiam Scocie dare solebat pro signo sive titulo suo unum collariū de gormettis frenalibus equorum de auro vel argento, & sic de aliis regibus mundi; set multociens dubitatur de istis signis sive titulis. Et quia omnia signa sive insignia ex aliquo dependent titulo; § Primo quid sit titulus respiciamus. Et quidem si congrue scribere valeamus, expedit equivocacionem tituli prenotare. Nam titulus multipliciter capitur in jure. Aliquando tantum valet sicut signum rei appositum, ut scutum vel vexillum, ut notatur in textu. & glo. 16. q. 6. *consuetudo*, & C. *ut nemo privatus*. l. 2. §. Secundo modo dicitur titulus omnis causa acquirendi dominii, ut dicimus in prescriptione que requirit bonam fidem & justum titulum, ut *Instit. de prescript.* & in ca. *si diligenti Extr. de prescript.* & in ca. *pr. Extr. eod. titulo in 6.* § Tercio dicitur titulus idem quod ecclesia, ut titulus Sancti Petri, de quo titulo nichil hic, sed de primo titulo, prout titulus sumitur pro scuto, vexillo, aut signo. Primo sciendum est quod titulus sive signum dicitur illud quod seipsum offert visui, & aliud representat intellectui, ut patet per magistrum sententiarum *li. 4. d. prima*, ut cum talis Rex vel Princeps aut nobilis quiscunque in campo fuerit armatus, non cognoscitur a plebeo nisi indutus fuerit tunica suis Armis depicta, vel nisi scutum armis suis depictum habuerit seu vexillum. § Sic ergo cum fuerit signum, idest, tunica scutum vel vexillum rei hoc est persone armate appositum, seipsum offert visui, set aliud representat intellectui, videlicet ipsam personam armatam, que aliter non cognosceretur nisi per illud signum. Signum tamen aliquando certis personis imponitur in obprobrium propter aliquod delictum, ut *Extr. de crimine falsi c. ad nostram*, de quo non intendo hic ulterius tractare. Insuper quia omnium Christianorum regum Arma sunt sufficienter cognita, non intendo de eis hic tractare, hanc materiam relinquens Haraldis quibus necesse est illa cognoscere

noscere ut est notum. § Notandum tamen est quod ista signa ut predixi regia, prout signum accipitur pro sua liberata, non sunt sua Arma vel bagia, set solummodo liberate, & sic sunt signa per que ipsorum nobiles feudatarii & vasalli ab aliis cognoscuntur. Ex quibus jam insurgit questio, utrum nobilitatus per unum Principem & ratione feudi suus vasallus portans liberatam ejusdem, poterit alterius Principis vel Domini liberatam recipere, & sic vasallus esse & homo ligius plurium dominorum ratione diversorum feudorum ab eisdem receptorum? Et si sic, tunc cujus effectus erit suum homagium quod utrique dominorum suorum tenebitur tunc prestare. § Secundo utrum prestans homagium vel juramentum ligium pro certo uno & determinato feudo ligio, reliqua patrimonialia & cetera bona que ille prestans dictum homagium ligeum habet extra illud feudum, & que non tenentur ab aliquo alio domino in feudum, nec aliter obligentur in aliquo illi domino cui dictum homagium ligeum prestatur, & si in aliquo obligentur in quo & in quantum? Pro quarum quidem questionum declaratione, primo textum suppono *tituli de quibusdam aliis extraordinariis ca. in C. si quis videlicet.* § Si quis investitus de feudo ligio pro quo contra omnes homines fidelitatem domino debet *Lucio* & *Ticio* ex se descendantibus filiis sibi heredibus institutis, vita decesserit divisione facta. Si ad solum *Ticium* feudum pervenerit, rationabiliter placuit eum solum fidelitatis sacramento esse obnoxium ad quem solida feudi jura transierunt. Quod si ab alio domino *Lucius* postea feudum per investituram adquisierit, pro quo similiter ei contra omnes homines fidelitatem fecerit, decedente *Ticio* sine liberis, ad quem devolvatur feudum quod ex divisione habuerat, an ad *Lucium* fratrem, vel ad dominum queri potest. Et cum placeat quem ligium hominem duorum esse non posse, videri potest feudum ad dominum pertinere; Sed rectius visum est feudum quod per investituram adquisivit impedimento ei non esse, licereque ei per substitutum acceptabilem domino priori servire.

CAP. XVIII.

Quid sit feudum ligium, homagium, & fidelitas.

EX precedentibus apparet quid est feudum ligium. Nam feudum ligium est, pro quo vassallus investitus contra omnes homines fidelitatem domino debet. Et hoc est si queratur quid est. Sed si diffinitive queratur quid est ligium feudum, sive ligeitas, Respondeo, quod nichil aliud est quam suprema fidelitas, sive supremum homagium contra omnes homines, nullo excepto. Et rursus, si queratur quid est homagium, Respondeo, quod homagium idem est quod sacramentum fidelitatis, quod fit pro aliquo feudo, ut notatur in *c. ultimo Extr. de regulis juris in antiquis*. § Differt tamen homagium a fidelitate, quia homagium est ille actus prestationis juramenti cum sua solemnitate, & fit in principio, set fidelitas est obligatio permanens, habens perseverantiam & tractum temporis, sicut contractus quoad volatum verborum transit in instanti, ut emere: sed illa emptio vel vendicio perpetuo manet, ut subtiliter notatur *8. d. cui. F. de Iustic. & Jur. l. ex hoc Jure facere*; Ergo non durat in tractu temporis, set factum esse jugiter perseverat, ut *C. de ac. & oblig. l. sicut F. commodati l. in commo-* dato § sicut & *F. de captivis l. in bello § facte*. § Apparet ergo ex predictis quid est homagium, & quid fidelitas; Verumptamen ad hoc sciendum est, quod fidelitas est duplex quedam superior, ut in feudo ligio, & alia inferior. Feudum enim ligium consistit in superiori fidelitate, que debetur Pape, Imperatori, vel Regi, vel si quis alius sit qui non recognoscit superiorem: vel si recognoscat, tamen recognoscitur secundum quid & non simpliciter. Sic ergo scias, quod omne feudum licet non exprimat ligium, tamen est ligium, ut quando fidelitas juratur Principi, quia ex natura predominantis Principis est quod non excipiat ullus homo, ut *C. de legi. l. finali* & in *c. pr. de natura feudorum coll. x. & c. Imperialem § fide prohibet. feud.* alias per Fredericum, presertim cum Princeps concedit regalia, sicut sunt omnia que pertinent ad statum

statum Imperii, ut tributa & similia. § Item sicut est ducatus marchia Comitatus, & aliæ dignitates similes, quocunque modo usus vocet eas. Nam realitatem potius inspiciamus, quam nuda rerum vocabula, ut *C. de testamentis l. quoniam indignum*, verbi gratia, si dolphinatus sit nomen dignitatis, vel vocetur banus sicut in *Hungaria*, certe in hoc non est vis. Si quis autem acciperet feudum ab aliquo vassallo, si de facto etiam juraret fidelitatem ei contra omnem hominem, tale feudum non est ligium, quare considerandum est quod textus dicit, contra omnes homines fidelitatem debet, set talis non debet fidelitatem contra omnes homines, quia impossibile jurat, ergo feudum non est ligium, quia impossibile iuramentum non habet vigorem *F. de le. 1. l. si quis inquilinos*. § Preterea Princeps semper videtur exceptus, ut iuramentum non sit iniurum, ut in *dict. ca. Imperialem* & *fi. de prohib. fend.* alias per *Fredericum*, vel possumus dicere, quod sit feudum ligium secundum quid, id est, contra omnes homines alios, excepto Principe. Nec est hoc novum. Nam quedam sunt que non sunt vera simpliciter, & tamen sunt vera secundum quid, ut *F. qui satisf. cog. l. sciendum* & *creditor*, ubi creditor habet possessionem & usum rei, & tamen non vere possidet, quia debitor est verus possessor, ut *F. uti possidetis l. si duo* & *creditores* & *F. de acquirend. poss. l. qui pignor*. sic in omni iuramento ligio tacite excipitur illa fidelitas debita domino suppremo. § Et breviter scias, quod qui fidelitatem alicui jurat, sex capitula in memoria habere debet, ut *22. q. 5. de forma* & *Extr. de iure-jur. c. venientes* & *11. q. 3. c. qui resistit. in c. In epistola Philippo de nova forma fidelitatis*. In *li. feudorum coll. 10.* ubi habetur in iuramento fidelitatis, quando aliquis domino suo fidelitatem jurat, ista sex in memoria habere debet; *Incolime*, tutum, honestum, utile, facile, & possibile. § *Incolime*, videlicet, ne sit in dampno domino suo de corpore suo. *Tutum*, ne sit ei in dampno de secreto suo, vel de suis munitionibus, per quas tutus esse potest. *Honestum*, ne sit ei in dampno de sua iusticia, vel de alijs causis que ad honestatem ejus pertinere videntur. *Utile*, ne sit ei in dampno de suis possessionibus. *Facile, vel possibile*, ne id

id bonum quod dominus suus facere poterit leviter faciat ei, nec quod possibile est domino suo sibi reddat impossibile. § Sic ergo honestas & possibilitas in omni juramento intelliguntur, ut 22. q. 4. *unusquisque*, & Extr. de Jurejur. c. *quemadmodum*. Idem sacramentum prestant Archiepiscopi domino Pape Extr. de Jurejur. c. *ego*, & 23. d. *quamquam*. Idem Imperator. Pape 63. d. *tibi domino*, videlicet quod in istis sex jurabit Papam, & contra quemlibet causa propria patrie & parentum dumtaxat excepta, ut F. de Religiosis & sumptibus funerum l. *minime per Bartholum*. Ista predicta sex capitula ponuntur in canone 22. q. 5. c. *de forma*. Sic ergo declarato quid est ligium & legeitas, satis apparet ex natura obligationis qualis censeatur esse contractus & cujus nominis. Nani sicut nomen contractus habet obligationem denominare, ita econtra, ut F. de prescript. verbis l. *Insulam*. Hec autem dicta sunt pro declaratione primi puncti, quare concludo, quod ligium non est aliud quam homagium contra omnem hominem. Sed forte queris quomodo homagium fit Regi cum subfit Cesari. Respondeo, eciam si de jure subfint Reges Cesari tanquam deo in terris, non tamen dicitur orateo generalis infringi, quia deus & Cesar non faciunt fallere regulam, sed ei tribuunt intellectum Juris & Justicie arg. F. de le. 1. l. *apud Julianum* § *fi.* & Extr. de Jurejur. c. *quemadmodum*. Et ideo omnes Principes immediati Cesari quocunque vocentur nomine tanquam pars sui corporis sunt, ut C. ad legem Jul. *magestat.* l. *quisquis*; & possunt habere vassallos ligios cum tali tacita conditione, ut supra dixi. § Modo venio ad secundum punctum, quo queritur quid importat dictum verbum ligium de jure five legeitas ultra conditionem & naturam aliorum feudorum in 10. *collatione designatorum*. Circa quod dicendum est quod quedam sunt nature feudorum generales, & quedam singulares, que quidem singulares nature proveniunt ex pactis; quedam vero ex alio proveniunt capite, quantum ad naturas generales feudorum, sicut est acquirere per investituram traditivam vel equipollentem. Et voco equipollentem fictam traditionem, in casibus consuetudine feudorum approbatis, ut in c. *pr. quid sit investitura* 10. coll. & in Authent.

Authent. de consuetudine recti feudi c. sciend. coll. 10. Item sicut est acquisitum retinere, & ad filios transmittere, si heredes sint, quia iste casus est indubitatus in *c. 1. an filius vel agnatus coll. 10.* § Item in admittendo per feloniam contractus, & per feloniam delicti, ut in *c. 1. que fuit prima causa benef. am.* & in *c. pr. quibus modis amittitur.* Item de generali est sortiri preconium singulare quod non est in aliis contractibus, ut *Extr. de Judic. c. ceterum*; videlicet si est controversia de feudo inter duos vassallos, Domini fit cognitio; si vero inter dominum & vassallum, tunc cognoscunt pares curie, ut in *c. Imperator Fredericus* § *si de feudo*, & idem ubi est contentio inter eos qui proprie dicuntur capitanei, ut Duces, Marchiones, Comites, Barones, & eis similes, Imperator vel Rex a quo iudices, ut in *c. pr. apud quem, vel quos*, & in *c. 1. de lege corradi*, & plene per *Jac. de Bello visu* & *D. Baldum* post eum in *c. pr. de investitura in maritum facta* § illud tamen sciendū, Et multe alie nature generales, tam affirmative, quam negative, sunt in feudis, quedamque consistentia eis attributa preter aliorum contractuum naturam § simile dicit lex in emphitiosi, ut *C. de jure emphitiotico l. 1.* Dico igitur quod in communi natura nil distat feudum ligeum a feudo simplici, set bene discrepat in homagio, quod juratur fidelitas contra omnem hominem. Item differunt in dignitate & nobilitate, ut in *c. 1. quis dicatur dux marchio, vel Comes coll. 10.* § Item forte differt in hoc, quia vassallus ligeus non potest dicere domino suo priori, tu injuste contendis cum domino alio, immo precise compellitur dominum suum priorem juvare, quia uti juravit, ita jus esto, ut *Extr. de restit. spol. c. cum olim cum juraverit Principi, F. ad sillianum l. 1. junctal. metum F. quod metus causa*, quia habet feudum, & bene de ista materia in *c. solicite Extr. de majorit. & obed. & 14. q. 3. c. fortitudo.* § In vassallo autem non ligeo adhibetur distinctio in *c. Domino guerram movente* & *c. in principio tituli sub rubrica hic finitur lex*; deum consuetudines regni incipiunt, &c. potest Princeps dicere, qui mecum non est, contra me est, ut notatur, *C. de Judeis l. celicolarum.* § Item est manifesta differentia quam faciunt textus preallegati extraordinarii capituli, quia

quia unus homo non potest esse ligius dominorum duorum pro diversis feudis, nisi hoc contingat ratione successionis, & sic nota ex principali proposito, ut dicit notabile casum predictum; & per hoc est responsum etiam ad tertium punctum: Sed tamen unum restat declarandum. Nam in feudo uno potest quis habere plurima feuda, omnia sub iuramento fidelitatis, tamen antiquiorem Dominum debet iuvare. Nam senior est cunctis merito preferendus, in *c. contra omnes in titulo hic finitur lex*, ubi talis reperitur textus, *contra omnes debet vassallus dominum iuvare, etiam contra fratrem & filium, nisi contra antiquiorem Dominum; hic autem cunctis preferendus est*. Et hec sunt verba textus, Et concordat textus *Extr. de appell. in c. ut debitus*, & *Extr. de rescriptis c. ut duobus l. 6. & C. qui po. in pign. ob. l. 2. & per D. speculatore in titulo de feudis § 12. queritur*. § Tamen aliud vult Dominus Dynus in *l. si quis in gravi § si cum omnes domini al. in § si maritus F. ad fillianum*, ubi dicitur servus duorum dominorum, videns utrumque in periculo, eligere potest quem vult prius iuvare, ut ibi. Solutio, idem crederem ego si mandata predictorum Dominorum simul veniant ad vassallum, vel si neuter ipsorum Dominorum fuit prior in tempore, sicut in servo, ut in contrario. Sed si appareat prioritas in tempore, tunc observantur contraria prius allegata & locum habent. Pone ergo quod *Ficius* habet a *Marchione* in feudum *Castrum sancti Stephani*, & a *Comite Baldwyno* *Castrum Bald.* § Queritur nunquid *Marchione* guerram movente contra *Baldwynum* solum antiquiorem debet iuvare? Respondeo, ut predixi, si appareat prioritas, tunc de persona sua debet solum antiquiorem iuvare *s. de personali interessentia F. de judic. qui prior, F. qui potiores pignorat. hab. l. qui balneum & l. qui potior*. Nam propria persona est honorabilior, gratiosior, & magis accepta, tam de jure quam de facto dominis suis, quam si mitteret substitutum in quo non possunt ita veteris nobilitatis insignia coruscare, aut virtutum preconia, absque eo quod in ipsis principalibus solet esse major industria & experientia probabiliior, ut *C. de caduc. tol. l. ne autem & l. inter artifices F. de solutionibus*, unde citius potest occurrere & succur-

rere,

rere, & precipue in factis armorum, in quibus consilium in arena sumitur, ut naturaliter patet. § Et multociens videtur, quod factum per alium non potest esse ita acceptum, ut si factum fuisset per seipsum, quia cavetur in jure, quod factum ab eodem diversis temporibus non representat idemnitatem ejusdem facti, ut *F. d. condic. inde. l. si non fortem § libertas*, & in *Authent. d. fid. instr. in principio*. Sed pro ista materia vide *legem nemo F. de duobus reis & F. de vi armata l. 1. § deiecit & § quod dicitur*. Et si quando necessitas, que legem non habet, faciat quod debeat mittere substitutum, mittet quem potest nobilio-rem, sed in talibus consuetudo inspicitur, & ideo usus feudorum appellatur, ut in *c. libertus, de feudi cognitione coll. 10. & ar. l. venditor § si constat F. coi. prediorum*, ubi textus dicit, quod *servanda est consuetudo lapidinarum*. § Set dicet forte aliquis, Quo jure probas hanc distinctionem, & diversitatem distinguendo personas? Respondeo, quod persona est unum quid individuum, & ideo eam conservant ambo domini, set per prius prefertur prior, *F. locati l. in operis*, set in rebus non est ita, quia prior solus, & secundus solus, & non circa idem, nam separatorum separata est ratio, ut *F. de columpnatoribus l. hec actio. & C. de donac. inter virum & uxorem l. si maritus*: sicut in hoc exemplo; Unus donat mihi feudum, alter donum: hic non est prioritas, nec posterioritas, quia ista sunt nomina relativa ordinis circa eundem effectum, ut in *l. qui duos F. de re dub.* dum dicit qd. quod principium est, aliud ante se habere non potest. Et nota quod hoc relativum quod est relativum substantie, ut notatur in *l. 1. C. de sentenc.* que pro eo quod interest ad fi. in verbo proferuntur per *Accursium*. § Set modo videamus si est ita in feudo ligio, & dico quod non. Nam ita debet servire primo, quod nullo modo debet servire ejus adversario scilicet domino secundo: quapropter cum non possit servire secundo, debet dimittere feudum. Nam contra naturam est, quod ille gaudeat beneficio qui non potest servicium exhibere, ut in *c. pr. de eo qui arma bellica deposuit, coll. 10. & c. de sac. & l. qui sub pretextu*, & plenissime, vide pro ista materia in *c. eam te Extr. de jurejur.* per *Hast.* & *Job. Andr.* Et

G

imputet

imputet sibi ipsi qui se astringit ad istam perplexitatē per Juramentū ligiū ar. *F. de fals. l. qui duobus*. Nec tenetur dominus hoc casū admittere substitutum, vel acceptare, quia non debet esse auctor perjurii. Nam longe aliud est per se facere, quā per aliū facere, ut *F. de soluc. l. inter artifices*, quia eligitur persone industria, ut supradixi. § Nam solū hoc permittitur, quando ex incidenti preter culpā suā incidit vassallus in hanc necessitatem ratione successionis, ut in dicto extraordinario capitulo elegāter nos docet auctor textus. Verumptamen quod fuerat nomen illius auctoris ignoro. Set certe non fuit *Egbertus*, quia ille ponit nomen suum: unde puto, quod fuit *Gerardus Gagapissi*, vel saltem alius authenticus. § Potest etiam quis accipere simul a pluribus feuda, ut ex eorum contentu forte. Et tunc equalis omnium causa est, *F. de pign. ac. l. aliena § pluribus*. Et hoc casu de persona sua habet electionem cui servire voluerit. Et si eligat unum ad serviendum ei, debet alteri servire per substitutum, ut supradixi. Nec per hoc dicitur sibi ipsi contrarius, quia hoc facit ex natura contractuum licitorum, & causa sui juris conservandi, ubi enim agitur de jure conservando, non refert per quam fiat, dummodo juxta effectum contractus fiat, ut *F. de v. ob. cum servus*. Et idem dico quantum ad serviendum per substitutum, sive simul, sive non simul. Et quoniam idem corpus non potest esse simul in diversis locis, ut *F. commodati l. ut certe si duobus vehiculum*. Primo Domino personalliter & proprie, secundo vero domino serviet ymaginarie per substitutum, qui est ejus ymago, tamen nature veritatem non habet, ut *F. de Relig. & sumpt. fu. l. ossa § fi. & C. de caduc. tollendis l. 1. § ne autem*, & *F. d. indebiti l. si non sortem § libertas*. § Et sic quod non potest fieri in eodem, fiet in confimili, ut *F. de constituc. Principum l. qui autem § sed & quis*, ibi dum dicit aliam personam non minus idoneam. § Ulterius scias, quod quantum ad istud homagium ligium, dictum illud *Speculatoris* est notissimum in titulo *de feud. § quoniam §*. & nota, ubi sic inquit, *Et nota quod est homagium ligium quod solum fit Imperatori, vel Regi, nullius alterius fidelitate salva*. Sic ergo nota, quod illud quod fit aliis non dicitur proprie ligium, quia

quia fit seu juratur salva Imperatori vel Regi fide debita; ut in li. *feudorum de prohibita feudi alie. c. Imperialem in fi.* Quod etiam observatur in *Anglia*, ubicunque juratur, & fit homagium, semper excipitur fides debita domino Regi. Multi tamen putant ligium homagium esse, quando vassallus mittit manus suas junctas intra manus domini, & sibi homagium facit, ac fidelitatem promittit: sic oscula dant invicem, non tamen est ibi homagium ligium, ut dixi. Et sic juratur. § *Ab ista hora in futurum homo tuus devenio, & tibi domino meo fidelitatem promitto, fide Domino meo Regi debita semper salva.* Que quidem exceptio nunquam fit in ligio. Et tale juramentum potest quis facere secundo, salva fidelitate primi, & tercio salva fidelitate primi & secundi. Et ulterius si necesse fuerit. Nam primum est licitum juramentum, & secundum etiam est servandum, *Extr. de Jurejur. veniens, &c. eam te in fine*, set istud pro spiritualibus fieri non debet, *Extr. de regul. jur. c. fi. & Extr. de re judicat c. pastoral.* § rursus per *Ioh. an. in cle. & de simonia c. ex diligenti post principium*, & per eundem in *Novella Extr. de statu monachorum c. recolentes verbo omnia.* Item ratione feudi potest dominus precipere sub debito fidelitatis, sicut Prelatus sub debito obedientie. *Extr. de foro compet. transmissa super verb. fidelitat.* § Quidam etiam dicunt, quod duplex est homagium; unum quod dicitur ligium, in quo nullus excipitur quantum ad verba, tamen ad mentem illi qui supremam & generalem habent Jurisdictionem, puta Imperator, vel Rex, intelliguntur excepti, *Extr. de Jurejur. c. venientes*, contra quos non tenetur quis dominum suum juvare. Aliud vero est non ligium, quando videlicet aliquis excipitur, ut predixi. § Dicitur autem homo ligius, id est, homo ligatus domino suo, vel ligius quasi legalitatem continens. Quod autem in *Italia* & alibi vocatur vassallagium, in *Francia* & *Anglia* vocatur homagium. Porro *D. Ioh. de Blanofco* in suo tractatu de feudis & homagiis compilato, unde *D. speculator* colligit, quod sequitur in suo speculo in 2. carta verb. viso igitur sic inquires. § Notandum est quod duplex est homagium, Quoddam est ligium, quod legalitatem, id est, fidelitatem gerit. Nam

homo ligius adversus omnem hominem fidelitatem gerit domino suo. Et ita in homagio ligio nullus excipitur quantum ad verba. Tamen quantum ad intellectum, illi qui habent generalem Jurisdictionem, ut Imperator & alii Reges intelliguntur excepti. Nam contra illos non tenetur dominum suum juvare, ut dixi supra. § Et per hoc notatur & apparet, quod quis non potest facere homagium ligium duobus, sed tantum uni, ut predixi. Est autem homagium non ligium, quando aliquis excipitur; verbi gratia; *Facio tibi homagium, excepta fidelitate quam debo domino meo supremo*, ut Imperatori vel Regi: vel isto modo; *Facio tibi homagium hoc, excepto quod possum mihi dominum constitutare contra quem nolo teneri te juvare*. Et idem esset si exciperetur alia persona, ut *Facio tibi homagium hoc, excepto quod contrarium nobilem nolo te juvare*. § Hec autem sunt verba *Iohannis de Blasio* ad litteram *speculatoris*, & *Domini Martini de Fano*; a quorum dictis non iudico fore recedendum. Conclusionaliter ergo apparet, quod siue dicatur quod fidelitas ligia est servitus, ut *Extr. de act. c. veniens*. siue dicatur quoddam servire, quia vassallus non minuitur capite cum ligius strictiori vinculo est ligatus, quia contra omnem hominem excepto deo in celis, & deo in terris, id est Imperatore, vel eo qui est in suo regno Monarcha, sicut Rex Francorum, & Rex Anglie, & si qui fuerint qui libere fruuntur Imperio. Idem tamen est in liberis populis juxta notata *F. de captivis, & postliminio reversis l. hostes*. Sed videamus an sit differentia in hiis que sequuntur. Consuetudines feudorum dicunt, quod vassallus potest renunciare feudo, & reddit feudum domino, ut *ine. q. § ultimo de vassallo qui contra consuetudinem Lotharii*: unde non immerito dubitatur, an idem sit in feudo ligio? Pro cuius questionis intellectu oportet scire, an primum suppositum sit verum; & videtur quod non: quia contractus feudaliter secundum omnes Doctores, quasi est contractus nominatus, quia habet proprium nomen, & parit actionem, sed in contractibus nominatis non habet locum penitentia, ut *C. de action. & obligac. l. sicut*. Nec obstat si dicatur quod ex feudo oritur condicio ex moribus, siue condicio ex lege *Frederici*,

rici, vel *Conradi*; quoniam ex donatione oritur conditio ex lege, & tamen hodie est contractus nominatus, ut notatur in *l. finali. F. de conditionibus ob causam.* § Item compromissum est contractus nominatus, & tamen si est compromissum, ex nudo pacto oritur conditio ex lege, ut *C. de arbitris l. penultima.* Signum autem quod sit contractus nominatus est, quia non habet locum penitentia, immo committitur pena. Item si dicamus quod iste contractus sit innominatus, sive nominatus, aut anomalus, quia plura sunt negocia quam vocabula, tamen hinc inde servari debet equalitas, *F. de arbitris l. set interpellatus § si ab altera.* Sed ita est quod dominus non potest resilire a concessis, ut in *c. 1. de forma fidelitatis*; ergo nec vassallus, quia si sic, tunc sequeretur quod vassallus majoris esset auctoritatis quam dominus, quod esset innaturale, & absurdum: igitur, &c. § Item cum perfecte nata sit obligatio, & actio alicui domino radicata, non potest postea tolli voluntate unius, ut *F. de negot. gest. l. Pomponius scribit*: igitur, &c. § Item grave est fidem fallere, *F. de constituc. pec. l. 1. in principio*: unde plerumque infamia sequitur infidos, *F. de infamibus l. furti § mandati.* Dominus *Barth.* ad precedentia argumenta sic respondet. Aut loquimur in contractibus nominatis, & non est locus penitentiae in eo, in quo est obligatio contracta, ut in *l. sicut F. de act. & oblig. & l. in commodato § sicut F. commodati*, & hoc nunquam fallit: Aut loquimur in contractibus innominatis: Et tunc aut sunt celebrati causa dirimendarum litium, & tunc non est locus penitentiae, *C. de transact. l. quamvis.* Aut non celebrantur causa dirimendarum litium, Et tunc. Aut in nulla parte aliquid est impletum, & absque dubio locus est penitentiae: Aut ex utraque parte aliquid est impletum, & non est locus penitentiae, quia obligatio est perfecta, ut in *l. ex placito C. de rerum permutac.* Aut ex una parte aliquid est impletum perfecte, et ex alia non: & tunc superest facultas implendi, & est locus penitentiae, ut *F. de conditione causa data causa non secuta in l. 3. § sed & si tibi.* Aut non superest facultas implendi, Et tunc. Aut non superest modo, nec unquam fuit facultas implendi de jure, vel de facto. § Aut
ab

ab initio fuit facultas, & postea defuit. Primo casu, aut ille qui implevit fuit sciens, & non est locus penitentie, aut fuit ignorans, & tunc secus. Ex parte vero recipientis non distinguitur scientia vel ignorantia, ut in *predict. l. 3. § si liber homo.* § Secundo casu potest penitere, dum tamen indemnitati adversarii consulatur; non autem potest repeti quasi causa non secuta. Et ubi facultas implendi deficit post moram adversarii ex parte implentis, ex parte vero ejus cui est impletum nullo modo locus est penitentie; sed ista solutio non placet *Jacobo de Bello visu in li. feudorum c. 1. de vassallo qui contra constitutionem Lotarii &c.* ubi ipse tangit hanc questionem, & clarius in *c. ultimo in e. li. feudorum de capitaneo qui curiam vendidit.* Tu tamen dic, Aut feudum est simplex & in determinatum, propriam habens naturam, aut est occasionatum & determinatum, nec habet simplicem & propriam feudi naturam. Primo casu potest refutare feudum domino invito indistincte, ut in *dict. c. de vassallo qui contra constituc. Loth.* Secundo casu non potest, ut in *preallegata lege, sicut C. de act. & ob. cum concordantiis:* & est ratio, quia primo casu non est obligatus cum effectu, sed solum astrictus servire juramento, & naturali jure seu instinctu nature propter beneficium quod recepit a domino, ut *F. de petic. heredit. l. set & si lege § consuluit,* & ideo potest refutare feudum, & solum deum habet ultorem si fidelitatem non servaverit, *C. de Jurejur. l. 1. & 2. §* Et hic in juramento inest quedam tacita conditio, scilicet si res in eodem statu permanferit, & feudum retinuerit, *ar. 22. q. 2. c. nequis,* & *Extr. de Jurejur. c. quemadmodum maxime,* quia videtur esse sibi datum feudum quamdiu habere voluerit, ut in *dict. ti. de vassallo qui contra constituc. Loth.* igitur & juramentum quod accessorium ejus videtur prestitisse, eodem modo *ar. F. de usufruct. l. si absentem & l. cum fructuaris.* § Set in 2. casu est obligatus ex pacto civiliter & naturaliter, ut per stipulationem, vel per pactum appositum in traditione, ut *C. de pact. l. petens & F. de pact. l. in traditionibus C. de rerum permutac. l. rebus:* & tenetur actione ex stipulata, si incertum est in stipulatione vel certi conditione, ubi certum vel prescriptis verbis actione, si stipulatio non intercessit,

cessit, vel secundum quosdam certi conditione ex moribus, & ideo hoc casu non potest refutari invito domino ar. C. de transact. quamvis. Vel distingue brevius. §. Aut est feudum concessum ad certum servitium, & non habet locum penitentia; & est ratio, quia status obligationis est certus, & ideo ex postfacto non potest mutari F. de verb. oblig. l. insulam intra. Aut est simpliciter concessum, & tunc potest renunciari, quia tacite inest hec condicio, si renunciatur. Et hanc tacitam condicionem inducit consuetudo, ut in dicto ca. de vassallo, &c. & de capitaneo qui curiam vendidit, in glo. ultimi capituli, & ratio est, quia re deficiente, deficit & onus rei, ut F. de usufruct. l. cum usufructuarius in l. si neque C. de servitut. & in l. Titius F. que res pignori oblig. §. Sed unum adhuc restat inquirendum, videlicet, quo titulo tale ut predicitur feudum, retinetur? Et respondeo, quod quodlibet feudum retinetur per institutionem, investituram, & missionem in possessionem. Institutio, ut dicit dominus Dynus in c. beneficium Extr. de regul. jur. est Juris alicujus beneficii verbalis collatio. Investitura est institutionis seu collationis illius confirmatio, seu declaratio, per quam inducitur confirmatio. Missio vero in possessionem est precedentium, scilicet institutionis & investiture realis executio. Quod per similia patet. Nam in institutione heredis tria sunt per ordinem observanda. Primum est Institutio, que precedit dispositionem verbalem. Secundum est Institutionis irrevocabilis confirmatio, que contingit per consequens factum, & per hereditatis vel feudi vacationem. Tertium est institutionis, & investiture, sive confirmationis executio, que contingit per aditionem hereditatis, & per subsequens adminiculum, scilicet per apprehensionem & possessionem corporalem, licet illa verba non sint necessaria ad acquisitionem possessionis, C. de testamentis l. olim, de acquirenda poss. l. cum heredes, in princ. & de bo. pos. l. pr. & 2. Et idem est in datione tutoris. Nam datur aliquando tutor a testatore: sed datio illa verbalis confirmatur a iudice, ut patet C. & F. de confirm. tutorum per processum. §. Sed tertio sequitur decretum Judicis administrationem concedentis C. de arbitrio tutele l. si. & in Authent.

Authent. ut hii qui obligatos, &c. § penultimo coll. 6. ibi tradit curam ei qui ad eam accedit, &c. sic est in feudo. Nam primo est feudi concessio, 2. ejus investitura, que est precedentis concessionis confirmatio, & 3. in possessionem inductio, que est concessionis & investiture realis executio, ut patet per processum tituli *quid sit investitura coll. 10.* Et licet predicta non sint similia quantum ad omnia, similia tamen sunt quantum ad ordinem, successionem, & absolutam atque propriam significationem verborum. § Sed jam queritur si predicta locum habeant in feudo ligio: & puto quod non; quia talis contractus habet vim legis, ut *C. de donac. inter virum & ux. l. pe. & F. de publicanis l. Cesar in textu & glo.* & plene per *Barth. ibidem* & inferior non potest tollere legem superioris, maxime Principis, ut *C. de leg. l. pe.* & plene ibi per *Dynum*, & per *Dominum Cynum ibidem*: sic ergo patet differentia inter feudum ligium & non ligium. Et scias, ut notat *Innoc. in c. veritatis Extr. de dolo & cont.* Quod si dominus fuerit excommunicatus, suus vassallus liberatur a fidelitate durante excommunicatione, non obstantibus supradictis, & concedit *Johan. ibidem.* § Jam sequitur quartum punctum feudorum, utrum cetera bona vassalli ligii sint propter ligium juramentum affecta? Et dico quod non; immo sunt libera, sicut sunt bona castrensia, quia quoad onera creditorum, divisionem recipiunt, ut *C. de test. militar. l. 1. & F. e. l. si certarum, & peculia diversi generis F. de pecul. l. hinc queritur § potest F. de minoribus l. denique § set utrum*, unde ligius & non ligius in hoc differunt, quod omnes res sunt libere, que non sunt obnoxie servituti, ut *C. de servit. & aqua l. alcus F. de servit. rustic. prediorum l. certo genere.* Porro hii liberam habent testamenti factionem in rebus francis et liberis: Nam et ipsorum status in seipso liber est, ut notatur *Instit. § de jure personarum*, in glo. super verbo *Servi § 1.* que glo. incipit *sed quid.* De feudalibus autem testari non potest, ut in *c. 1. § ad hec de pace juramento firmanda*, licet quidam dicant, quod si esset feudum francum, posset testari in ecclesia tanquam inter liberos salva proprietate domini & debitis serviciis. De hoc consuevit notari *Extr. de fide instrument. c. inter dilectos.* Quod mihi non placet

placet, nisi consuetudo hoc concedat, quia sic esset ablata domino spes consolidationis, cum ecclesia non desinit esse heres, ut in *c. si clientulus de feud. alien.* de hoc est *glo. F. de verb. ob. l. si ita quis § ea lege*, ubi vide plenissime de ista materia per *Barth. & in l. si ita quis § 1. F. de le. 2. & per Dy. in l. pat. § Jul. F. de le. 3. & per Cy. c. de condic. ob causam l. ea lege*, & per *Barth. in l. filius § deinde. F. de le. pr.* & Item videtur esse contra naturam feudi quod ecclesia succedat, cum ingressus monasterium deponat feudum, & non acquiritur ecclesie, ut in *c. 1. de eo qui arma bellica deponit.* Sed illud debet intelligi, quando est tale feudum cui non possit serviri per substitutum, *F. de pignor. l. ex vectigali, Extr. de probationibus c. in presencia, & notatur, C. de sacro, & Authent. ingressi.* Non tamen nego quin propter servitiorum retardatam prestationem, vel propter ipsius feudi temerariam fruitionem, si quid deberetur nomine pene vel dampni, possit dominus recurrere super certis bonis sicut quilibet creditor, *c. de sacro, & Authent. qui res jam dictas, F. soluto matrimonio divorcium § si fundum ad instar fructuarii.* Sic ergo finaliter nota, quod omnis qui non recognoscit superiorem in regno, potest licite recipere ligium iuramentum, quod etiam tali legitime prestatur, alias non, ut pater ex predictis. Sed pone, feudatarius commisit delictum propter quod sua bona sunt publicata: queritur, an ius feudi publicabitur? Videtur quod sic, per textum *l. si finita § si de vectigalibus § de dampno infecto.* Idem videtur tenere *speculator de feud. § quoniam, versiculo 40.* Tamen quicquid ipse dixerit, textus est in contrarium; videlicet quod feudum revertitur ad dominum, vel ad agnatos. Et sic si vassallus privatur, tamen fisco non acquiritur, ut in *x. coll. si vassallus feudo privatur*, & si de feudo controversia fuerit *c. si vassallus culpa*, & de eo qui inter fratrem domini sui *c. 1. facit de prohibet. feudi alien. c. Imperialem § illud quoque.* § Sed contra predicta videtur *glo. in lege. si quis in tantam, C. unde vi. et ibi Cynus, & Jac. de Arenis.* Respondeo, et fateor quod suo jure privatur, non tamen acquiritur offenso, sed ad dominum revertitur per iura predicta. Pro hac facit quod si vassallus efficitur clericus, vel Religionem ingre-

ditur, statim perdit feudum, nec transit ad ecclesiam, ut in *Authent. de milite qui arma bellica. c. 1.* et est casus, si de feud. controversia fuerit, *c. si clericus coll. x.* et de beneficio investiture *c. 1. in fine.* licet quidam distinguant in *Authent. ingressi prius allegata, ubi glo. tangit.* Et ratio hujus est, quia cum feudatarius debeat servitutem personalem, ut in *Authent. quibus mo. feudum amit. c. 1. coll. x.* & que fuit *1. causa beneficii amittendi, c. 1.* et propter hoc habet utile dominium, non potest separari a sua causa: sic ergo in fiscum non transit illa obligatio fidelitatis que est mere personalis, ut in *Authent. de forma fidelitatis c. 1. coll. x. igitur nec feudum.* Item quia alie sunt opere unius, et alie alterius hominis, ut in *nemo est F. de duobus reis,* nec homo facit ad maliciam, an aliquis potest servire per substitutum, cum vassallus a feudo cadat, ut supradixi. § Dico ergo in proposito, quod ex secundo decreto non transibit jus feudi in illum qui petit cavere de dampno infecto: quia tamen istud jus sit unicum cum obligatione personali qua tenetur feudatarius, que obligatio non transit, nec potest transire, nec jus feudi erit; ergo forma secundi decreti hoc casu quod hinc denegetur jus feudi cum in petitione transferatur possessio quam ipse feudatarius habebat: ut clare probat dominus *Barth. F. de dampno infecto l. si finita § si que vel qua sunt.* § Nec obstat illa *lex pr. F. de fund. dotal.* quia ibi locatur in marito, qui plenum jus habet, et habet jus alienandi ex causa necessaria in eo qui habet fundum vectigal a civitate obligatione personali, quia habens fundum vectigal tenetur transferre feudum ad successores, ut *F. de public. l. imperator.* merito tunc transit in realibus: Sed quero, quid si agatur contra feudatarium actione personali, utrum ex secundo decreto, vel in causam judicati possit feudum accipis. Dico quod sic, ut transeat commoditas in alium, ipse autem remanebit obligatus ad servitium, ut *F. de re judic. l. commod. C. de except. rei judic. l. stipendia.* Et ideo aliud in causa dampni infecti, quia cum secundum decretum interponatur ex vicio rei magis quam ab opere, non esset equum ut unus faceret servicia, et alius haberet commodum: Sed cum agitur pro obligatione personali, cessat ista iniquitas.

Nam

Nam si ego servio, & creditor meus habet commodum, satis ego videor habere cum per hoc liberer. § Et eodem modo dico, quod si ageretur contra dominum in solidum, posset fieri missio ex secundo decreto in commodo quod percipit a vassallo, & contra patronū in eōmodo operarū quod precipit a liberto, licet hoc non potest credi, casus est F. de acquirend. hered. l. pro herede § si quid tamen, & quod ibi notatur in magna glo. Item pro hoc facit quod res alienari prohibita, alienari potest in hanc causam necessariam, ut in l. peto § predium F. de le 2. Ipse enim heres habere videtur, quando sui creditores habent. § Incidenter tunc quero, an propter prelati ingratitude donatio facta in ecclesiam possit revocari? Videtur quod sic, per l. jubemus nullam C. de sac. ecclesiis. Tu dic. Quod hoc potest dici verum quod ecclesia potest privari feudo propter prelati ingratitude durante vita prelati, quo tamen mortuo revertitur feudum ad ecclesiam vel successorem. De istis est Barth. Instic. de donationibus § sciendum & conc. tex. in Authent. c. finali de capitul. Coraldi alias Conradi & iterum coll. x. ubi Jacobus de Bello visu optime tractat istam materiam cum suis incidenciis. Sed quid de feudo emphytiotico an publicatis bonis feudatarii transeat feudum in fiscum. § Speculator videtur tenere idem quod in aliis feudis in dict. § quoniam, versiculo xl. in fine. Tutamen dic. Aut est emphytiosis ecclesie, & ecclesia potest repetere a fisco indubitanter casus est, de alienatione emphytotic. c. 1. coll. ix. Aut est emphytiosis alterius privati, si quidem est talis emphytiosis que forte ex conventionem transiret in alium extraneum heredem, tunc transibit in fiscum qui habetur, ut heres, in l. 3. C. ad legem Jul. de 6. cum similibus ut in l. 2. F. de bonis dāpnatorum & ibi bona glo. de hoc, & si dominus repetat feudum tanquam indebite alienatum non obstat, l. predict. ut dixi, quia hec obligatio personalis prosequitur possessorem: secus est in alio emphiteota. Hanc differentiam ponit Cynus de Jure emphi. l. finali. Sed certe glo. ordinaria C. de fundis patrimonialibus l. 1. li. 11. aliud innuit. § Ulterius quero quid de feudo linellario, de quo tangit glo. C. de sacrosanctis ecclesiis Authent. ingressi, & Azo in summa C. locati. cito post

principiū dicit, quod ibi contractus est, quando vassallus locat ad xx. annos § Cynus etiam hoc tangit *C. de jure emphit. l. pr.* ubi dicit textus, *Illud quod datur a vassallo perpetuo sub modica pensione dicitur linellus*, ut in *Authent. qualiter poterat olim feudum alienum, c. 1. in fi. coll. x.* & ideo non dicitur proprie emphitiosis, quia concedens non est dominus, nec concedit ut dominus, tam hodie hiis vocabulis abutimur, & pro eodem communi usu loquendi accipitur, sicut contractus emphitioticus. Set si vere ponam contractum linellarium, hec emphitiosis accepta a primo vassallo vel primo emphitiota, & alteri sub vili precio, duorum forte denariorum, que valet *C. ad xx. annos tradita contractum explet*, & tunc in casibus in quibus dixi ad dominum reverti, non revertetur ad eum qui dedit pro ipso vili precio, sed ad dominum primum, ut notatur in simili *C. de jure emphit. l. fi.* § Sed est casus hodie de hoc de prohib. feudi alienac. *c. Imperialem* § *illud quoque coll. x.* Sed in hiis casibus distingue pro rat. illius textus, & solvitur questio, ulterius quero, quid de feudo precario? glo. de hoc tangit *F. de dampno infecto l. si finita* § *si de vengalibus*, et in *Authent. ingressi C. de sac. ecclesiis*, et *Cy. in l. 1. C. de jure emphit.* Set certe hic non est contractus precarius, de quo loquitur titulus de precario: quia illud revocatur ad voluntatem concedentis. § Set est quidam contractus concessionis ad quinque in quinque annos, vel in majus tempus; Et istud nomen contractus est majus de consuetudine quam de jure, ut *Extr. de precario c. 1.* & ibi per *Innoc.* tamen in omnibus, & per omnia, est ejusdem nature cuius est emphitioticus. Et ideo quod supradixi hic repero, & facit quod notatur in speculo in dict. § *quoniam versiculo 40.* Et nota secundum *Bernardum in c. 1. Extr. de precario*, quod precarium est quod precibus petenti utendum conceditur tamdiu, quamdiu is qui concessit pati vult; *con. F. de prec. l. 1.* § Superius jam vidimus quid est feudum, & quomodo acquiritur, & quomodo etiam retinetur. Restat jam videre si feudum possit alienari. Respondeo, quod neque feudum, nec minima pars ejus, sine consensu domini alienari potest. Et si fiat alienatio, id quod alienatum est ad dominum revertitur

titur nulla prescriptione obstante, ut in *constit. Frederici de prohibita feudi alienac. per Pre. c. Imperialem*. De istis est *Host.* in *summa* titulo de *feud.* § *quid hodie*. Sed nunquid potest feudum concedi in dotem? Distinguendum esse puto. Aut feudum est temporale, & tale potest dari in dotem usque ad mortem vassalli, & non ultra, nisi dominus consensuat, *Extr. de donac. inter virum & uxorem c. nuper*. Aut est feudum perpetuum & patrimoniale, in quo succedit filius; & tale potest concedi in dotem, & etiam potest relinqui pro mortuario, *Extr. de re ecclesiastica non alienand. c. cum laicis secundum Hostiensem*. § Et quod tale feudum possit dari in dotem, notat *Innoc.* in *c. nuper*. Set *Bernardus* notat contrarium, *Extr. de constit. c. que in ecclesiarum*. Et est textus pro eo in libro feudorum, quibus modis feudum olim alienari poterat *c. 1. § donare*. Et idem tenet *Speculator*, in titulo de feudis § *quoniam super homagio*, versiculo xxxviii. Set ad ista respondet *Henricus Bowych* *Extr. de feudis c. 1.* dicens, quod hoc videtur verius, nisi in casu, ubi vassallus ipsum feudum daret uxori sue, ut fibimet reacciperet in dotem; quia tunc videtur ipsum alienasse proprie, set brevi manu ad eum revenire debere, ar. *F. de Jure dotium, l. licet § quotiens quia non videtur versum*, & *c. F. de mihi rem verso l. si pro parte § versum*. Et ita loquitur *Innoc.* in *c. nuper* prius allegato. § Queritur ulterius, utrum vassallus possit sine consensu domini feudum alii in feudum dare? Et scias quod *Ber.* *Hostiensis*, *Ioh. an.* & multi alii dicunt quod sic, *Extr. de constit. c. que in ecclesiarum*, & hoc dummodo non infeudetur ecclesie, ut ibi in *glo.* quia non est proprie alienatio, & de feudi alienac. *c. clientulus*. Unde dic secundum *Henricus Bowych* ibidem, quod jure antiquo novo & novissimo permittitur vassallo feudum suum alii in feudum dare, ut in *l. feudorum de controversia investiture § fi.* & qualiter olim feudum alienari poterat *c. 1. & per quos fiat investitura c. 1. § set & res*. Et si de feudo controversia sit *c. beneficium & de lege corridi c. 2. § similiter*, & de prohibita feudi alienac. per *Fredericum c. Imperialem* § *illud quoque precipimus & § callid.* Et hoc dummodo hoc faciat sincere & bona fide, non in fraudem, illud alienandi a domino, vel sub colore investitu-

re precio accepto illud vendere disponat & dissimulet in feudum, set equali persone sibi dare potest, & ea lege, qua ipse dictum feudum habet, & non alia, ut in dictis capitulis manifeste apparet, sicut notat *ibi glo. & Jac. de Bello visu clarissime ibidem.* § Et notandum, quod si vassallus faciat pro feudo fidelitatem alteri quam vero domino, Ex hoc feudum incidit in commissum, quia quantum in ipso fuerat alienavit, per *dict. c. Imperialem.* Quandoque tamen contingit, quod aliquis de eodem feudo facit fidelitatem duobus dominis, majori scilicet domino, & minori, salvo jure majoris, cui & minor de eodem feudo fidelitatem facit. Hoc notat *Hostiensis & Iohan. Extr. de jurejur. c. eam te.* Ex quibus sequitur, si vassallus posset feudum suum alteri in feudum conferre, tunc videtur quod invito domino possit feudo renunciare. Ad quod dicendum est, quod refert, quia aut renunciat feudo in manibus domini, & hoc facere potest indistincte, nec tenebitur de cetero sibi servire, ut *C. de questionibus l. servus.* Et est textus in *li. feudorum de vassallo qui contra constituc. Lotharii c. 1.* & per *Hostiensem in Summa titulo suo de feudis § fi. verb.* est etiam, & in *summa Confessorum titulo de decimis q. lxxviii. utrum vassallus & conc. arch. in rosario xxii. q. ultima de forma glo. penultima, & Guill. de Monte Land. Extr. de re judic. c. fi. super verb. ex natura feudorum in cle.* § Idem *Vincencius & Compostol. Extr. de const. c. que in ecclesiarum.* Et dominus *Oao de Senon. titulo suo de interdicto uti possidetis dum tamen non intempestive renunciaret.* Set istorum opiniones intelligit *Henricus Bowyck* esse veras in vassallo similiter ad servitium obligato. Set si sit ad certum officium specialiter obligatus, tunc secundum eum invito domino non potest feudo renunciare propter obligationem hinc inde contractam, que fortius ligat quam obligatio generalis, *Extr. de prebend. . quamvis le. 2. F. de pignorat. oblig. l. generali,* & hoc notat *glo. in Authent. de capitaneo qui curtem vendidit c. fi. coll. x. quod vide plenius ibi.* § Superius tractavimus, utrum vassallus sine voluntate domini possit feudum in alium transferre. Nunc videamus, utrum econtra dominus sine voluntate vassalli possit feudum in alium transferre? & videtur primo quod sic; ad instar cessionis que

que potest fieri contra debitorem eo invito, ut legitur & notatur *C. de donationibus l. illam. Et denotationibus. l. 3.* Et quia nichil est tam naturale quā voluntatē domini volentis rem suam in aliū transferre ratam habere, ut *Iusti. de rerum d. § per traditionem.* § *Azo*, cuius fuit hec questio, determinat, quod sicut vassallus non potest invito domino feudum alienare, quinymo talis alienans ipso jure cadat a jure feudi secundum *Innoc.* & *Iohannem* ut supradictum est: ita nec dominus potest invito vassallo, quia contrariorum eadem est disciplina, nec debet ex contractu uni partium licere quod alteri non licebit, *ar. C. de fruct. & lit. expens. l. ultima. Extr. de mutuis peti. c. ult.* Et videtur casus in *li. feudorum de prohibet. feud. alien. per Fredericum c. Imperialem* § *preterea ducatus*, & ita determinat *Azo* in questionibus suis, in specialiter in illa que incipit, *an dominus Rex, &c.* § Circa quod tamen moderni Doctores distinguunt; Aut dominus vult transferre vassallum suum in alium majorem dominum, & tunc potest, quia facit conditionem ejus meliorem, cum sub majori Indice gens constituta, majori gaudeat securitate, ut in *Authent. de confess. ti. § gaudeant coll. 3.* Et ideo cum vassallo profit, cogitur consentire, *F. ejection. l. in creditorem*: Aut vult transferre feudum cum vassallo in minorem dominum, & non potest, quia per hoc facit conditionem vassalli deteriore. Set *Petrus de Bella pertica* tenet, quod nec in minorem transferri possit invito vassallo, quemadmodum nec jus filiationis transferri potest filio invito, *F. de adopt. l. 2. & l. in adoptionibus.* § Idem tenuit *Hostiensis*, *Extr. de ma. & obe. c. dilecti, & speculator titulo de feudis § 1. versiculo xxxix.* & hoc teneas de jure, quamvis in regnis *Anglie*, & *Francie* de consuetudine contrarium observetur, ut clare patet per *Henricum Bowick Extr. de feudis c. ex parte § super eodem in fi.* Item utrum vassallus possit feudum legare pro anima sua, vide *Host. in summa de Immunitate ecclesie § 4. etiam quantum & § set illa immunitas*, Dic ut ibi & bene, & in *summa confessorum l. pr. ti. xv. c. lxxi.* Quid si diverse consuetudines de feudis inveniantur in diversis locis? Respondeo, & puto, quod salvis legibus imperialibus, que continentur in constitutionibus, feudorum natura & causa feudi secundum

cundum diversarum regionum consuetudines est diversimode terminanda. Consuetudine autem deficiente in regione aliqua, recurrendum est ad aliarum regionum consuetudines; & si nec illa appareat, constitutione vel lege scripta sine calumpnia uti possunt, ut dicit *Hostiensis in summa, ti. de feudis, versiculo finaliter*. § Ex predictis ergo conclusionaliter collige, quod feudum est beneficium quod ex benevolentia alicujus ita traditur alicui, ut proprietate ejus rei, que in feudum datur, penes dantem remanente, usufructus ejusdem rei ita ad accipientem transeat, ut ad eum, heredesque suos masculos, & feminas, si de eis nominatim dictum fuerit, imperpetuum pertineat, ad hoc ut ipse sive ejus heredes fideliter Domino serviant, sive illud servitium nominatim dictum fuerit a Domino quale esse debeat, sive indeterminate sit promissum, ut in *constit. Frederici: quibus casibus feud. amit. circa principium*. Vilo jam per premissa quid est feudum ligium vel homagium ligium, & quid est legeitas, quid feudum emphitioticum, quid feudum linellarium, & quid precarium, que omnia ex nobilitate dependent: Jam redio ad priorem Finitionem nobilitatis ulterius declarandam. § Sequitur ergo in diffinitione *Acceptus*, per quod verbum insurgit dubium. Nam in illis civitatibus que reguntur per populum, illi aliquando qui dicuntur nobiles sunt minus accepti, ut in positione penarum. Nam plus puniuntur nobiles quam ignobiles, & in multorum officiorum & beneficiorum exhibitione, a quibus nobiles excluduntur; Et sic videtur, quod illi non debent dici nobiles, cum non sint magis accepti set minus. Et sic diffinitio nobilitatis quam premisi videtur claudicare, & talibus non congruit. Respondeo, quod nobilitas semper importat acceptionem ad bonum ejus ad quem refertur: quod potest esse duobus modis; vel secundum se, vel per modum cause: primo, quando secundum se, plura exempla sunt posita, quia quis non dicitur nobilis, nisi qua acceptus est in aliqua dignitate. § Secundo modo potest per modum cause, & loquitur in contrarium factum. Nam nobiles de jure communi penis pecuniariis plus puniuntur, ut in *l. quedam delicta, F. de penis, & C. de epi. & cle. l. presbiteri*. Et licet

licet istud plus puniri sit malum, tamen causatur a bono, & acceptance facta de delinquento. § ideo quia nobilitas erat sibi concessa, lex habet pro majori delicto, si ipse delinquat, unde istud plus puniri respectu cause denotat bonitatem, scilicet in exhibitione beneficiorum. Nam a quibusdam remouentur nobiles, & posito quod hoc removeri sit malum, tamen causatur a bono, quia populus videns nobiles delinquentes, necessitatem habet eos punire, quia nisi puniantur, alios opprimerent. Ideo ab officio nobiles aliquando remouentur secundum iustitiam. Et hoc videmus in Principe, qui propter salutem aliquos debet remove de una civitate in aliam, ut in *l. certe forma C. de iure fisci*. etiam interdum propter quietem civitatis, ut in *l. 1. § si. F. de offic. prefect. urbis*. Et causa istius potest esse, licet removeatur nobilitas & acceptatio illius, quia minus acceptus, Et hoc est de mente philosophi § *politicorum*, ubi dicit, quod propter excessum removeatur quis a civitate, aut quando quis fuerit majoris potentie, Consilium est meum relegare in agrum. Sic de legibus ordinari, ut nulli fiat excedens potentia, neque amicorum, neque pecuniarum, &c. ut ibi. Vides ergo quod per se, vel per respectum cause nobilitas habet in se quandoque certa gravamina adjuncta que sunt per se mala. Ex quibus infertur mirabilis conclusio, Aliquis privatur nobilitate vel dignitate propter delictum suum, certe quoad omnia commoda dignitatis sive nobilitatis erit privatus, set omnia nobilitatis onera, quatenus separabilia sunt, remanebunt. Quod arguitur per rationem, quia pena non debet esse causa premii, ut in *l. sine hereditaria F. de negot. gestis*. § Non debet tale premium eis concedi, per quod releventur ab oneribus. Et est expressum *C. de infamibus l. unica li. x. & F. interdict. & releg. l. relegatorum § si. cum lege sequenti*. Et notatur in *Authent. de hered. & sal. § si vero F. ex quibus causis majores l. si cur.* Set contra, si placet, inductum est in penam & odium illorum qui de militia per ignomineam revertuntur, quia non debent nec possunt morari in urbe, nec in tali loco ubi Imperator sit, ut *F. de hiis qui notantur infamia l. 2. § ignominie causa versiculo, set & si*, & tamen convertitur ad utilitatem eorum,

quia per hoc excusantur a tutelis que deferuntur in urbe, ut *F. de excusac. tutorum l. set & milites*. Set dicendum est, quod idem actus non potest esse immediata causa pene & premii, ut in *l. relegatorum & ultimo & l. sequenti & in l. sine hereditaria, superius allegat.* & *C. de hereticis l. ne quis*, licet causa mediata & remota possit esse. § Nam causa inhabilitatis ad aliquem actum vel officium est propinqua, quia inhabilitatio est causa remotionis ab actu, que remotio est causa exemptionis a munere tutele, occasione actus precedentis infamie, ut *F. de suspect. tutoribus l. decreto*. § De istis est Dynus *Extr. de regul. jur. c. quod ob gratiam & conc. Barth, in l. 2.* § nubes *F. de his qui no. infam. & plene per eundem in l. eadem F. ad legem Jul. repetundarum in quadam questione sua ibidem*. Et nunquid infamis possit esse tabellio, dic ut ubi. § Ulterius in diffinitione ostenditur hoc ideo dico, quod si per mille annos quis cum omnibus virtutibus mundi viveret, & Princeps eum summe diligeret, tamen semper plebeus remanet, donec in eum feratur aliqua dignitas seu nobilitas, per quam distinguatur a plebeo, & patet forma per Regem *Assuerum & Aman*, ut scribitur *Hest. c. 2.* & de *Mardocheo ibidem c. 5.* ubi ostenditur notabilis modus nobilitandi aliquem per Regem, vel per Principem. Vel potest fieri ista ostensio verbis expresse hoc continentibus, & tunc non est dubium, ut in *l. aut ille. F. de le. 3.* In verbis tamen potest esse differentia. § Nam princeps quando nobilitat aliquem, communiter se refert ad nobilitatem que habetur respectu certe dignitatis, vel officiorum, ut *C. de privilegiis eorum qui in sacro militant palacio*, per totum, & specialiter, in *l. omnes qui de communitatibus conc. l. 1.* Aut cum aliquis princeps aliquem nobilitat; eum in aliquo nobili officio ponit; forte sic nobilitatum constituens Principem domus sue; ut ut patet in *Pharaone*, qui constituit *Joseph.* principem hospitii sui, ut *Genes. xxxix. c.* Et iste modus nobilitandi multum observatur ad instar *Pharaonis, & Joseph.* Et tunc solent Principes concedere sic nobilitato certa arma; per dictum nobilitatum, & suos heredes, portanda. Et talia arma sunt majoris auctoritatis quam alia arma per

sic

sic nobilitatum assumpta, ut refert *Bartholus in tractatu suo, de armis pingendis circa medium.* § Unde jam oritur questio. Nunquid liceat nobili unicuique, sibi Arma, aut insignia, ad libitum assumere? Cujus questionis partem affirmativam sic justifico. Nam sicut nomina sunt inventa ad recognoscendum homines, ut in l. ad recognoscend. C. de ingenuis manumissis, ita arma & insignia ad cognoscendum homines sunt inventa, ut *F. de rerum di. l. sanctum xxi. d. clerics, in versiculo, & ideo*, set talia nomina cuilibet licet imponere ad libitum, ut *F. de fals. l. falsi. C. de codicill. l. si. idem, per Cy. & Pe.* Ita insignia & arma ad libitum cuilibet nobili licet suis clipeis inpingere, & portare. Pro majori, est textus, l. predictar. & minor sufficienter probatur per Cy. & pe. in l. si idem. superius alleg. Ergo titulos, signa, vel insignia, unicuique Nobili licet assumere. Patet modus arguendi a pari, sive a simili, pro quo *F. de le. 3. l. 3. & F. de furt. l. a Ticio, Extr. de bap. & e. f. c. majores, in versiculo sacro per Will. in cle.* quod tamen est verum; si nobilis fuerit, qui talia arma assumit, & alius in illo regno vivens, ipsa arma vel insignia non portavit. Civitates autem, per statuta earum faciunt, ut aliqui habeantur nobiles simpliciter, nec adiciunt qua nobilitate, set credo quod nobilitate infima, que est nobilitas innominata, de qua dixit *Barth. C. de dignitatibus l. 1. in pr. questione li. 12.* § Nam est species per se, & verbum debet referri ad id cui congruit communiter & in genere, ut in l. legatum *F. de le. 3.* Quandoque vero non exprimitur, & tunc oportet fieri aliquo actu hoc importante quasi hoc esset de necessitate, *ar. l. pro herede & pap. scribit F. de adquirenda, hereditate, ut si concedatur alicui aliquod officium, quod habet nobilitatem, vel dignitatem annexam, ut si concedatur alicui Ducatus, Comitatus, sive marchia, F. de muneribus & au. de honor. & in x. coll. quis dicatur Dux marchie vel Comes &c.* Set dubitatur que sunt ista officia que habent nobilitatem annexam; hoc est, quod tales qui exercent illa officia sunt ipso facto nobiles. § Respondeo, quod de jure communi sunt multa, ut patet per totum *librum, xij. C.* set quia ista officia hodie non sunt in usu, ideo dabo, si placet, talem regula-

lam. Illud officium, seville actus, habet in se nobilitatem annexam, quod in illa universitate ubi de hoc agitur, hoc habere reputatur. Istud probatur: primo auctoritate, ut in *c. de multis*, ex. *de prebend.* Secundo per textum *F. de muneribus & on. l. si, in principio, ibi questuaria quoque.* § Nota ergo, quod ita demum est honor seu nobilitas, si pro honore in civitate habetur. Item probatur per rationem. Nam nobilitas, & dignitas sunt in acceptatione ejus qui potest tribuere dignitatem, & nobilitatem. Aut ergo ille populus qui habet illud officium in reputatione pro dignitate & nobilitate habet jurisdictionem, Et tunc sine dubio sufficit quod potest inducere, ut supradictum est: Aut ille populus non habet jurisdictionem, & tunc voluntas Principis requiritur. Set illa jam declarata est, quod illud quod ibi pro nobilitate habetur quod illa civitas habet, ut in *l. si. F. de muneribus & on. supradictis.* § Ex istis tamen arguitur qualiter debent formari articuli, quando aliquis vellet probare aliquem nobilem. Primo debet probare quomodo communis usus loquendi & intelligendi sic habet, & habuit, quod appellatione communi continentur omnes de civitate nobiles, & ignobiles. Secundo, quod communis usus loquendi se habet, & habuit, quod ille qui est ux, vel Comes, seu de progenie Ducum, vel Comitum, seu militum, sit nobilis, & non contineatur sub appellatione popularium. Tercio quod ille homo de quo agitur, puta *Ticius*, est Comes, vel de progenie Comitum, vel militum. Eodem modo, si quis vellet probare contrarium, scilicet, quod non sit iste nobilis, quia forte habetur jus commune contra se, debet facere articulos in contrarium. Et adverte ubicumque fit mentio de communi usu loquendi vel intelligendi, debes intelligere de communi usu loquendi ex longo tempore scilicet x. vel xx. annorum *F. de supell. le. l. labeo* § non enim ubi modus probandi habetur optime posuit. Set si quis faceret articulum simpliciter, quod talis sic est reputatus nobilis, non sufficeret, quia verbum est equivocum, ut supradixi. Et tunc dic quod testis qui deponeret de articulo, non concludit de necessitate. *Extr. de probationibus c. in presentia.* Oportet ergo ut concludat quod sit nobilis, ille

ille nobilitate, que faciet quem differre a popularibus seu plebeis. § In iure autem illud nomen popularium, prout differt a nobilibus habetur *F. de appellationibus. l. si constat. & F. de penis l. capitalium & solent.* In quibusdam tamen partibus illi qui supra vocantur nobiles, appellantur magnates, ut *Florentie.* Alibi vocantur Majores, ut *Veniciis* unde secundum diversitatem locorum diversificanda sunt nomina. Quod est iudicio Advocatorum qui sunt in partibus relinquendi. Dicas ergo tu quod verbaliter ille est nobilis, qui communiter appellando, nobilis appellatur.

CAP. XIX.

Ad quos descendit Nobilitas.

EXpedita jam diffinitionis nobilitatis expositione; quero usque ad quos descendentes, transeat Nobilitas, que attribuitur ex genere. Respondet *glo. C. de dignitatibus l. 1. li. 12.* dicens, quod usque ad pronepotes, ut *C. de questionibus l. dom.* que hoc probat. § Nam a pronepote non est aliquis acceptus a plebeis, ut ibi notatur, ergo, &c. Tu tamen dic. Quandoque illud, ex quo sequitur nobilitas, transit ad posteriores, ut regnum, Ducatus, Marchia, Comitatus, & similia; & tunc usque infinitum ille erit nobilis ad quem transit ex persona potentum, ut patet in *Cronicis*, de Rege *Arthur* & Rege *Ricardo* primo qui fecit *pincernam suam Regem Cipri.* Quandoque vero non transit ad posteriores; & tunc de jure communi ex personis parentum capiunt filii nobilitatem, & istud non transit ultra pronepotes, ut supra dixi. Set consuetudo est in quibusdam partibus *Italie* quod omnes descendentes admittuntur ut habeantur pro nobilibus, donec perveniant ad paupertatem, vel artes viles, & tunc incipiant esse ignobiles conc. *lex. ne quis c. de dignitatibus*, & ita loquitur auctoritas *Philosophi quinto politicorum.* Ubi dicitur, *Nobiles esse videntur quibus assistunt progenitorum virtutes & divitie.* Nam intelligo, quod potentia, que tunc

tunc regnabat, admittebat nobilitatem ex progenie, quamdiu durabant virtutes, & divitie. Que quidem politia non erat satis iusta, ut patebit inferius, cum iura velint quod nobilitas generis debeat attendi, ut *F. de transactionibus. l. cum hii. § si annos. C. de postul. l. providend. de nuptiis. l. si furiosi. Extr. de providend. de multa. Extr. de appellac. constituc. xxx. d. hoc autem per arch. in rosario. Immo dic quod aliquando non debet attendi nobilitas generis solum cum requiratur eciam nobilitas morum. § Nam ut dicit. Galternus de Castellione.*

Nobilitas sola est animum que moribus ornat.

Art. F. de tut. & cur. dat. ab hii l. scire § fi. Extr. de prebend. c. fi. & xl. dist nos qui. & duobus capitulis sequentibus. xxxii. q. 4. iis ita, & notatur de prebend. venerabilis ubi Johannem in novella, ponit multa pulcra de nobilitate, & sunt versus Ovidii de nuce.

§ Nobilitas hominis, est mens deitatis ymago.

Nobilitas hominis, virtutum clara propago.

Nobilitas hominis, humilem relevare jacentem.

Nobilitas hominis, mentem frenare furentem.

Nobilitas hominis, nisi turpia nulla timere.

Nobilitas hominis, nature jura tenere.

Unde Tullius contra Salustium. Sacius, id est sanctius, est me meis gestis florere, quam majorum auctoritatibus inniti, & ita vivere ut sui posteris meis nobilitatis initium, & virtutis exemplum. Item Ovidius de Ponto l. i. epistola penultima.

Non census, nec opes, nec clarum nomen avorum,

Set probitas magnum, ingeniumque facit.

Et hii concordat Mathens Vindociensis in poetria, parte prima c. vi.

Virtus nobilitat animum: virtute remota,

Migrat in exilium Nobilitatis honor.

§ Ex

§ Ex predictis jam patet, quid est nobilitas, & quomodo acquiritur. Jam queritur, nunquid aliquo casu poterit nobilitas amitti? Et videtur quod sic. Ut propter monachatum; nam nobilis factus monachus amittat nobilitatem, ut *Extr. de purgatione canonica c. 1. 27. q. 2. scripsit.* Item per matrimonium: ut forte mulier nobilis nubat plebeo, ut, *C. de dignit. l. mulieres li. 12. & in c. scripsit.* & in *l. femine F. de senatoribus.* Item amittitur nobilitas propter crimen. *C. de Curionibus l. neminem* in fine per *Jac. de Bello wisu super vers. privilegia dignitatis.* Item propter crimina vel delicta aliquis incidit in infamiam, & propter infamiam perdit nobilitatem, *C. de dignitatibus l. 2. & l. quociens.* Cum ergo aliquis ex filiis aliqujus nobilis se gesserit virtuose, retinet nobilitatem & ille erit nobilis: si alius se gesserit viciose, perdit nobilitatem, & erit plebeus. Ita fuit de *Cayn*, qui occidit fratrem suum *Abel*, propter quod delictum perdidit patris nobilitatem. *Gen. 4. c.* Et de hoc ponit *Valerius Maximus* plura exempla, sub rubrica, *Qui parentibus claris degeneraverunt*, per totum. Item si nobilis habuerit unum filium prudentem, & legitimum, & alium spurium, vel bastardum; certe ad legitimum transit nobilitas, & non ad bastardum. *F. de statu ho. l. cum legitime de senatoribus l. liberos.* Exemplum etiam in *Abraham* qui habuit filium legitimum, & filium ex ancilla *Gen. 21. c.* § Sed pone: forte unus rusticus cepit esse valens, & probus, ac tenere statum nobilitatis; certe ipse non est nobilis: quia rusticitas perfecte purgari, vel ita cito evelli ab eo non potest, quamvis filii sui vel nepotes pretendant statum nobilitatis: set talis status vocabitur status pretensus, quousque talis virtus in eis habundet propter quam quis mereatur vocari nobilis, sicut cotidie videmus de rusticis provenientes ad aliquem gradum civitatis. Unde ex patre ignobili, licet valente, nascatur filius nobilis, vel nepos. Set istud non esset verum, videlicet, quod ex vili patre ignobili possit descendere filius nobilis, sequeretur omnino quod aut omnes sunt nobiles, quod falsum est, aut quod nulli sunt nobiles, quia si primus parens fuit nobilis, sic & omnes ab illo descendentes. Et si

do pre-

predictus primus parens fuerat ignobilis, tunc omnes de-
 scendentes sunt & fuerunt ignobiles: quia nunquam, in per-
 sona alicujus de vili stirpe nata, potuit incipere nobilitas,
 quod falsum est: ergo, &c. § Aut habemus dicere
 quod mundus iste fuit ab eterno, cum multitudine homi-
 num nobilium, & ignobilium, quod falsum est, & contra
 fidem Christianam. Dic ergo quod neque solum a parenti-
 bus, nec solum ex divitiis efficitur quis nobilis, sed ipse in
 quo concurrunt contenta in versibus Ovidii de nuce, quos
 premisi videlicet. *Nobilitas hominis est mens deitatis ymago,*
Or. § Est vero nobilis & si ex nobili descendat, seu ex
 vili, vel plebeo, ut concludit dominus Barth. in tractatu
 suo de nobilitate, circa medium, quem posuit in lege pr. C. de
 dignit. li. 12. Et sic nichil aliud est vera nobilitas, quam
 vita humana, clara virtutibus per electionem & habitum
 anime intellectualis exterius operantis. Nec tamen omnis
 nobilis est generosus, ut supradixi, quia ille est genero-
 sus, qui descendit a parentela generosa. Et semper nota;
 quod sanguis non purgatur usque ad quartum gradum in-
 clusivè: quamvis talis nobilitatus gaudeat regno, sive
 regalibus, ut Rex Cipri, de quo supradixi, unde adhuc opi-
 niones quorundam referam. § Fuit enim quidam nomi-
 ne Dancy, de Florentia, vulgaris poeta, laudabilis, recollen-
 deque memorie, qui circa hoc fecit quandam cantilenam
 in vulgari, *La douce Ryme damour.* In qua recitat tres
 opiniones antiquorum: quarum prima talis fuit. § Qui-
 dam imperator dixit, quod, *Nobilitas est antiqua eris sive di-
 vitiarum possessio cum pulcris regibus & moribus.* Alii dixerunt
 quod antiqui boni mores hominem faciunt nobilem, & hii
 de divitiis minime curare videntur. Alii autem dixe-
 runt, quod ille dicitur nobilis, qui descendit de patre,
 aut avo, nobili. Omnes tamen has opiniones reprobat
 ipse Bartholus, ibidem, ultimo determinans, quod qui-
 cunque est virtuosus, ille est nobilis in illa virtute. Nec
 nobilitas esse potest ubi virtus docet. Alii insuper po-
 nunt in universo tres tantum nobilitates, quarum prima
 est theologia, & supernaturalis, secunda est naturalis.
 Et tertia nobilitas est politica, sive civilis. Prima in con-
 spectu summi Judicis est querenda apud quem nulla est
 ob

obumbratio, nec aliquid latere potest: Nam apud deum est omnis nobilitas que est gratia dei; dico de gratia gratum faciente. § Item omnis qui virtuosus est, ipsa scilicet virtute que facit hominem felicem, hoc intelligo si sit in caritate, quia talis est in gratia. Non enim potest esse in caritate sine gratia, ut dicit *sanctus Thomas* 2. 2. questione Cx. & q. sequenti. Et probatur verum per *Regum* 2. ca. ubi dicitur, *Benedixit deus, &c. quicumque honorificabit me, ego glorificabo eum; qui autem contempserint me, erunt ignobiles.* Set illos ignobiles hic cognoscere non valemus, nisi per revelationem dei. Dicitur enim *Ecclesiastici* ix. c. *Nescit homo, an odio, aut amore dignus sit.* Et multi sunt predestinati qui apud homines ignobiles reputantur, pro quo bene facit quod scribitur *Sap. quinto*, ubi dicitur, *Hii sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum estimabamus insaniam, & finem illorum sine honore.* Et nobilis quantum ad hoc est, qui secundum philosophie documenta vivit; que quidem philosophia nobilem facit animum, ut dicit *Seneca* epistola 48. *Platonem philosophia nobilem fecit.* Et *Crisostomus* super *Matheum* omelia 44. dicit, *una est nobilitas, solum dei voluntatem facere, &c.* unde *Jeronimus* de conjugio, *Sola apud deum libertas est, non servire peccatis: Summa, inquit, apud deum nobilitas est clarere virtutibus.* Set de ista nobilitate non plus tractabo, ipsam relinquens theologis declarandam. Secunda nobilitas est naturalis; que duobus modis considerari potest; Primo modo prout convenit rationabilibus, & irrationabilibus, & aliis etiam sensu carentibus. Et isto modo nobilia, & ignobilia dicuntur, secundum bonitatem operationum. Dicimus enim quasdam aves etiam ejusdem speciei nobiles, & ignobiles, ut falcones, aquile, & similes: sic de lapidibus; sic de piris, & pomis, & similibus. Inter artifices etiam facimus distinctionem, meliores operarios, vocamus nobiliores, alios autem ignobiliores. Et de ista nobilitate non intendo multum tractare. § Alio modo considerari potest prout cadit hec nobilitas naturalis in hominibus; Et intelligi debet naturalis, id est naturali ratione induta, que secundum *Juristas*, descendit de jure gentium

primevo; quod apparet, quia solis hominibus congruit. Et de tali nobilitate loquitur *Philosophus pr. Politicorum c. 4.* Nichil aliud quam virtus & malicia determinant servum vel liberum nobiles, & ignobiles. Quod tamen non est de omni virtute intelligendum, sed de ea virtute que competit aliquibus prout apti sunt dominari. Et hoc facit ad principale propositum hujus opusculi, non de ea que competit hiis qui apti sunt subijci, ut patet per *Philosophum, pr. Politicorum c. 9.* Dicendum est ergo, quod talis nobilitas est virtus, prout competit hiis qui apti sunt preesse & dominari. Item *Philosophus* ponit aliam diffinitionem nobilitatis, *pr. Ethicorum*, cum dicta additione, ut dicatur, quod hec nobilitas est quidam habitus in medio consistens circa ea que pertinent ad preesse, & dominari, cum hac determinatione. Et sic potest esse verum quod dixit poeta *Dancy*, ut supradixi. § Et de hac nobilitate loquitur *Canon, nunquam de viciis l. 8. dist. in principio*, ubi dicitur, *quod nunquam de viciis erubescamus parentum, &c.* ut ibi. Ad quod etiam optime facit quod dicit *Tullius in invectiva contra Salustium*, *Sanctius est me meis gestis florere, quam majorum opinioni inniti, & ita vivere ut sim posteris nobilitatis initium & virtutis exemplum.* § Tercia nobilitas est politica seu civilis, prout differt nobilis a plebeo, ut supra dixi in diffinitione nobilitatis posita per *Bartholum*, videlicet, *Nobilitas est qualitas illata per principatum tenentem, &c.* Set ad ista dicit *Seneca, quod unusquisque si vult potest se eximere a vulgo & effici nobilis vivendo virtuose animam virtuoso habitu induendo.* Et iste habitus potest a natura haberi sepiissime. Unde dicit idem *Seneca li. 1. de clementia ad Neronem* quod animus illius qui ex nobilibus traxit originem facilius ad virtutes inclinatur quam alterius. Et ponit exemplum de equo boni generis, qui liberius freno regitur quam alius. Aliquando autem iste habitus acquisitione habetur, ut ipse ponit exemplum de *Eleante Ortolano* postmodum patricio. Cui concordat *Valerius Maximus l. 3. c. 4. in principio*, ubi ponit exemplum de *Tullio Hostilio*, qui in cunabilis accepit agreste tugurium; cujus adolescentia in pascendo pecore fuit occupata: & validior etas Romanum rexit imperium. Ponuntur

nuntur namque hujus materie plura exempla in predict.
c. 4. § Alii adhuc dicunt ; quod illa est vera & formalis
nobilitas, que nedum hominem virtuosum, ex famoso &
clarissimo genere descendente, facit nobilem, verum-
eciam quemlibet possessorem virtutis nobilis, nobilem
reddit. Et sic homo est nobilis secundum eos in tantum,
in quantum ejus operatio est virtuosa, & ab anime boni-
tate habituata procedit. Ideo ad perfectionem cujuslibet
virtuose nobilitatis duo necessaria requiruntur, scilicet
habitus interioris electionis, & bone operationis exterioris
effectus, alias non esset vera nec virtuosa nobilitas, ut pro-
bat *Augustinus in libro de libero arbitrio, virtus est bona qua-
litas mentis qua recte vivitur.* Quare ergo patet quod illa
est vera virtus, & virtuosa nobilitas, que ex bona mentis
qualitate procedit. Et sic illas duas felicitates includit
videlicet bonitatem exteriorem in actu, & interiorem
electionem in habitu. Et sic patet veritas versusum pre-
dictorum *Ovidii de muce* quas premisi.

Explicit Liber primus.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib. II.*

C A P. I.

Incipit Liber Secundus, De bello justo & ejus speciebus:

Bellum justum est, quod ex edicto geritur, de rebus ablatiis repetendis, aut propulsandorum hostium causa, ut 23. q. 2. c. pr. & patet per *Ysidorum*, *Ethimol. li. 20.* Item apud veros dei cultores ipsa bella pacata sunt, que non cupiditate aut crudelitate, set pacis studio geruntur: ut mali coerceantur, & boni subleventur, 23. q. 1. apud. Item bellum justum est, quando fit auctoritate ecclesie, vel principis, vel alicujus persone cui licitum est pugnare: dum tamen fuerit persona secularis, non ecclesiastica, 23. q. 7. clerici. & q. 1. quid culpatur: & q. 2. c. pr. § Item debet bellum fieri ex causa necessaria, & licita, & bono animo, non ex odio principaliter, set ut per bellum pax adquiratur: vel pro rebus repetendis, vel pro defensione patrie, vel propter justam obedientiam, & caritatem, 23. q. 1. quid culpatur: & c. noli: & q. 2. c. 1. & q. 3. forte: & q. 8. si nulla: & F. ad legem Aquiliam. l. scientiam. Item propter defensionem suam cum moderamine inculpate tutele,

Extr.

Extr. de restitutione spol. olim. 1. in fin. ubi de hoc in glo. per Bernardum, moderamen huiusmodi tamen est, ut si vis inferatur cum armis, etiam cum armis repellatur; alias vero sine armis, ut F. de vi & vi ar. l. 1. § vim vi repellere. Et in tali iusto bello potest quis si necesse fuerit omni die pugnare, & diebus dominicis & festivis 23. q. ultima, Si nulla, & Extr. de reg. juris, c. quod non est licitum. Et in armis bellicis multi deo placere possunt 23. q. 1. noli existimare. Et beatus Gregorius quosdam hortatur, ut milites congregentur, & ut contra hostes arma viriliter parent; 23. q. 8. c. ut pridem glorie vestre. Item precibus Adriani pape, Karolus Rex Francorum bellum cepit contra Longabardos 23. q. 8. hortat. & precibus. § Item Joh. de Lynyano alio modo diffinit bellum dicens, quod Bellum est contentio exorta propter aliquod dissonum appetitui humano propositum, ad dissonantiam excludendam tendens. Et declarat diffinitionem suam, ut sequitur; Dixit, bellum est contentio; hoc ponitur ut genus; Nam sub se continet & bellicam contentionem, & alias quascumque materias, ut in l. si usus § fin. F. de aqua plu. issorum: ideo dixit dissonum, quia hec est causa unde oritur quelibet contentio, appetitui humano: ad differentiam brutorum. Ad dissonantiam: & est causa finalis cujuslibet belli, nam quodlibet bellum tendit finaliter ad tollendam displicentiam, que fuit belli introductoria, & sic fiunt bella propter pacem.

CAP. II.

De divisione belli, & qualiter dividatur.

Idem Johannes de Lynyano ponit divisionem belli: dicens, Quod bellum aliud spirituale, aliud corporale. Spirituale, aliud celeste, aliud humanum. Spirituale, celeste est, de quo habetur Job 14. c. Humanum est, de quo scribitur ad Romanos 7. c. ibi. video aliam legem repugnantem legi mentis mee. 32. q. 5. si Paulus. Corporale, aliud est universale; aliud particulare. De universali habetur F. de captivis,

captivis, & postliminio reversis, quasi per totum, & 23. q. & 2. Particulare aliud fit ob tutelam corporis sui & rerum, & de hoc habetur *F. de Justic. & jur. l. vim vi. F. de vi, & vi armata. l. 1. § vim vi repellere F. ad legem Aquil. l. scientiam § quod cum aliter. & l. 1. C. unde vi. & Extr. de restituc. spol. olim.* Aliud fit ad tutelam corporis mistici, vel ejus partis: propter defectum jurisdictionis, quod Reprisalie nuncupatur, de quo in *Authent. ut non fiant pignora, Extr. de injur. c. 1. li. 6.* Aliud fit propter contumaciam resistentis jurisdictioni Judicis, ut in *l. q. restituere F. de rei vend.* Aliud propter purgationem quod duellum appellatur, de quo *C. de gladiatoribus l. una. & de pugn. in duello.* per totum titulum. Set tamen verum est, quod bellum possit dividi prima divisione, per justum, & injustum. Set in hiis modicum insistendum est, quia Doctor supradictus *Joh. de Lyniano* in suo tractatu de bello singula exponit ad longum. § Videatis igitur eum si placet qui in suo tractatu hunc ordinem servat. Primo, & principaliter, tractat de bello spirituali celesti: Secundo de spirituali humano. 3 de corporali universali. 4 de particulari, quod fit ob tutelam corporis sui. 5 de particulari quod fit ad defensionem corporis mistici quod reprisalie nuncupatur. & 6 de particulari quod ad purgationem fit, quod duellum nominatur. De hiis omnibus predictus Doctor dixit sufficienter velle suum; Cujus dicta corrigere non sufficio. Set in 6 particula sue divisionis aliqua addere de sua licetia non erubesco: que si utilia sint lectoribus hic inferere, & que in guerris per me collecta sunt hic scribere non recuso. Quare est sciendum quod Doctor querit, 1 quid sit duellum? 2 quot sunt species duelli? 3 Quo jure sit permissum? 4 Quo jure sit inhibitum, 5 pro quibus causis sit licitum duellum. 6 Inter quos sit licitum? Et 7 qualiter sit duellandum? Et Doctor singula membra hujus divisionis sue usque ad finem sui tractatus notabiliter prosequitur, videatis eum.

CAP. III.

Quid sit duellum.

IN questione quid sit duellum respondit *Joh. de Lyniano*, dicens, *quod duellum est pugna corporalis deliberata hinc inde duorum, ad purgationem, gloriam, vel odii aggregationem*: & declarat singula in diffinitione predicta contenta. Set pro eo quod dicit quod duellum est pugna, quero, que est differentia inter duellum & pugnam? & quamvis dictus doctor posuerit, quod pugna & duellum differunt sicut genus & species, dicens quod pugna ponitur ut genus: que pugna sit ad necessariam defensionem sui, de qua *in l. ut vim. F. de Justic. & jur. & l. 1. C. unde vi & in l. vim vi. F. de vi, & vi armata, & c. olim. Extr. de restit. spol. & in Clementina. si furiosus, de homicid.* Nam in pugna illa non est deliberatio ex parte aggressi generaliter, set ex parte aggredientis tantum, vel neutrius, ut probatur in *Clementina illa, si furiosus, de homicid.* §. In duello autem est utriusque deliberatio. Dixit doctor, *duorum* quia tunc proprie duellum est, & inde duellum vocatur adherendo ethimologie vocabuli, ut *16. q. 1. si cupis. Corporalis*, dixit, ad differentiam pugne *Judiciarie*, que sit eciam inter duos; ut puta actorem & reum, ut *in l. rem non novam C. de judiciis, & l. properandum, eodem titulo, ad purgationem, gloriam vel odii aggregationem.* Nam per hoc tangitur finis, & eliciuntur species duelli, ut dictus Doctor declarat.

CAP. IV.

Quot sunt species Duelli.

FIt enim duellum tribus ex causis ut supra dictum est, videlicet, aut propter odii aggregationem; aut propter gloriam in publico consequendam ex viribus corporis: aut propter purgationem alicujus criminis, vel cause

causae inter duellantes exorte. Et sic duelli tres sunt species: de quibus singillatim inferius dicam. Et primo de prima specie duelli, ut de duello propter odii aggregationem conjurato. Et dico, conjurato, quia requiritur quod partes duellare volentes, in ista prima specie sint jurate in presentia Judicis ad pugnandum usque ad certum punctum per dictum Judicem eisdem assignandum. Quod quidem juramentum in *Lumbarda* vocatur, Juramentum de Asto, quod idem est quod juramentum de calumpnia in Judicio contentioso fori civilis, vel ecclesiastici. Nam juramentum de calumpnia prestatur in Judicio contentioso, tam per actorem, quam per reum, ut in *l. pr. & 2. C. de jur. calumpnie, & Authent. principal. eodem titulo, Extr. e. titulo*, per totum, igitur hic a simili, cum eadem sit ratio, & sic eadem Juris dispositio *F. ad legem Aquil. l. illud C. ad legem falcid. l. ultima.* De quo quidem juramento de Asto bene notatur in *Lumbarda*, in titulo, *qualiter quis se defendere debet l. si quis alium asto, & l. sequenti & l. mentio.* Que quidem lex secundum Doctores, quatuor habet intellectus. Primus intellectus est in testibus contrariis: ut potius fiat duellum quam quod perjurent. Secundus intellectus est ut intelligatur in duobus contententibus se possidere ut potius duellent quam pejerent. Tercius quod intelligatur in eo contra quem juratum est, quod furtum commisit, & vult jurare contrarium. Quartus cum duo litigant coram Judice quod unus juravit, & delato Juramento alter vult jurare contrarium. Sed istud reprobatur quod ambo videlicet jurent sic & non sic. Set adducti ad duellandum compellans debet jurare, quod credit se habere justam causam duellandi. Sic & pars compellata jurare debet quod credit se habere justam causam defendendi.

CAP. V.

*Qualiter fiet pugna cum fieri debet propter odii
aggregationem.*

Cum autem pugna fieri debeat inter aliquos nobiles, propter jura Regnorum; ut sepius fit in *Francia*, propter titulum Regis *Anglie* in Regno *Francie*, ducatu *Normannie*, ducatu *Aquitanie*, ducatu *Andegavie*, & comitatu *Synomannie*, ac comitatu *Pontivii*. Inter que quidem Regna, *Francie* videlicet, & *Anglie*, a temporibus *Belini* quondam Regis *Britannie*, nunc autem *Anglie*, qui primo Regnum *Francie*, cum predictis ducatibus suo imperio subjugavit, odio inenarrabili, & invidia, suos incolas semper nutrierunt, usque ad tempora *Arthuri*: qui iterum dictum Regnum *Francie* totaliter per se & suos occupavit; tam *Romanos*, videlicet *Follonem* tribunum, qui sub *Leone* Imperatore totam *Galliam* gubernabat viriliter devicit *Parisius* per duellum, modo qui sequitur. Dato ex utraque parte federe sacramenti convenerunt ambo sicut inter eos antea fuerat conjuratum in insulam que fuerat extra civitatem *Parisius*, populo expectante quid de eis futurum foret. Ambo erant decenter armati: super equos eciam mire velocitatis insedentes, nec erat promptum leviter dinoscere cui *Fortuna* arrideret in triumpho. ut itaque erectis lanceis, in adversis partibus steterunt, confestim, equos calcaribus capientes, sese maximis ictibus concusserunt. At *Arthurus* *Follonem* in pectore lancea percussit, & eum ad terram prostravit. Evaginatoque gladio eum durius ferire festinabat. Set *Follo* velocius erectus, pretenso lancea occurrit, illatoque infra pectus equi *Arthuri* letifero vulnere, utrumque ad terram cadere coegit. § *Britones* ut Regem suum *Arthurum* prostratum viderunt, timentes eum peremptum esse, vix potuerunt continere quin federe rupto in *Gallos*, & *Romanos* unanimiter irruerent. Ac unde metam pacis egredi jam meditarentur erigitur *Arthurus*, pretensoque clipco imminentem sibi *Follonem* festino cursu petivit. Instantes

stantes ergo cominus, mutuos ictus fortiter geminant: alter alterius neci innitens. Denique *Follo Arthurnum* sic percussit, nisi collisione cassidis mucronem ebetasset, mortiferum vulnus forsitan intulisset. Manante itaque sanguine cum *Arthurnus* lorica & clipeum rubere vidisset, cum *caliburno* gladio suo *Follonem* in galea sic percussit, quod caput dicti *Follonis* in duas partes dissecuit. Quod cum per exercitum divulgatum fuisset, concurrerunt cives *Parisienses*, apertisque portis civitatem *Arthuro* liberarunt. Hec sunt verba *Cronice*. Ecce quomodo odium causavit duellum inter duos optimos milites. Iste modus pugnandi cotidie quasi habetur in usu in dicto regno *Francie*, ut multociens vidi: ubi partes duellantes dominum meum specialem dominum *Thomam de Monte Acuto Comitem Sar. & Pertici*, multociens Judicem ad suam litem dirimendam elegerunt, qui usque ad finem pugnas diversorum inspiciens, duellantes concordavit; & eosdem cum gaudio, & honore muneribus eisdem largiflue, ymo habundantissime datis, ad propria transmisit: Istitis ultimis temporibus nostris: regnantibus videl. in Regnis *Francie*, & *Anglie* notabilissime memorie Rege *Henrico quinto* honoris militaris patre, & post eum filio suo *Henrico sexto*, in Regnis *Francie* & *Anglie* Rege coronato.

CAP. VI.

Que requiruntur antequam duellum perficiatur.

PArtes forte duellare volentes de aliquo regno extraneo propter aliquam certam causam: tum propter favorem sui principis, uni partium, impendendum; tum propter famam alicujus Principis, in cujus presentia partes forte dimicare aut duellare desiderant: duellum inter se usque ad ultimum vite exitum perficere conjurant. Quod aliquando evenit propter suspicionem adulterii, ut in *Lumbarda*, qualiter quis se defendere debet. l. si quis uxorem, ubi forsitan quia unus miles manu tetigit mamillas uxoris alterius militis, per quem tactum sinistra suspicio orta est, miles

maritus vendicat alium, super crimine adulterii, commissio cum sua uxore, ad pugnam, ut in *Lumbarda de adulteriis l. si quis alii*, super qua re ambo conjurant ad duellum; & inter se per media amicorum eligunt aliquem notabilem Principem in suum Judicem: coram quo fiet istud duellum: aut fiet coram Judice loci vel civitatis. § Adveniente autem die ad duellum perficiendum limitato; ordinari debet quidam locus planus & amplus, in civitate, vel extra: qui circumclauditur cordis & funiculis, meremio fortiter aptato: ubi nullus erit tam ausus, misso banno personarum, & rerum, ut audeat tumultum vel clamorem facere, per quem altera pars possit offendi. Et prefatus Judex erit in loco illo prope introitum honeste locatos, qui diligenter videbit & considerabit ad mentem quis succumbat; & quod nullus alium aggrediatur antequam juraverint ex utraque parte, se justa instantia uti, unus videlicet ad aggrediendum, & alter ad defendendum. Et si uno die duellum non finiatur, qualiter possit ad sequentem diem differri. Ista tamen fiunt de consuetudine, non de jure scripto. Quando tamen duellum fiet propter titulum Regni, vel terrarum, aut pro aliqua causa honesta: tunc Index supradictus potest ad suum beneplacitum inceptam & conjuratam litem quandocunque voluerit terminare. § Et ex talibus causis honestis duellantes debent sicut volunt optimis & fortissimis indui armaturis; tubicinantibus & aliis instrumentis musicis ministrallis ludentibus. Haraldisque, & eorum Prosecutoribus aliisque suis ad Arma ministris, altis vocibus cum magno honore clamantibus; & nobilitatem sanguinis, parentele, ac aliorum magnificorum gestorum duellantium largissime declarantibus; dictorumque duellantium tunicis Armorum indutis, duellare volentes vel equis, aut si voluerint pedibus ad listas supradictas introducuntur; proclamataque causa hujusmodi duelli in presentia Judicis antefati per aliquem Haraldum, ad hoc per Judicem deputatum, sua hinc inde arma omnia invasiva, quibus partes duellare intendunt, dicto Judici per suos consiliarios & amicos tenentur sine fraude examinanda presentare. Quibus quidem armis invasivis sic ut prefertur per Judicem examinatis

natis & ad partes duellare volentes remissis; si in equis cum lanceis incipere sit inter eos conjuratum. In nomine domini tunc incipiunt, seipsos aggredientes, quamdiu placuerit judici supradicto. § Idem etiam modus observatur si ad jactum lancearum, absque equis, solis pedibus sit conjuratum. Et sic in aliis punctis duellandi fiet ad beneplacitum Judicis antefati. Et postquam Judex eisdem duellantibus finem indixerit duellandi, non licebit alicui eorundem alterum sub pena perpetui scandali amplius percutere: set ambo cessabunt effectualiter sine mora. § Et nota quod istud genus duelli est introductum jure naturali sumpto in suo secundo significato. Nam sensualis inclinatio proveniens a principiis naturalibus induxit ad experientiam virum corporalium solum & principaliter ad gloriam consequendam. Sic ergo hoc genus duelli inde proveniens inducitur: cum producat causam producat effectum. Et istud duellum est minus detestabile. Nam illud genus duelli quod fit propter exterminationem finaliter occasione inimicitiarum naturalium precedentium approbare non audeo, pro eo quod contrariatur precepto divino, illi videlicet, *Non occides, Dent. 5. ca.* § Set prius duellum non fit necessario ad exterminandum, set ad vincendum, quod bene contingere potest sine exterminatione, ergo hoc est minus detestabile: cum actus hominum distinguantur propter fines intentos. *F. de furt. l. verum. xv. q. 6. c. 1. 14. q. 1. quisquis pro alio de sententia excommunicationis cum voluntate, & hinc est quod dicit philosophus 4 Ethicorum, qui fornicatur cum muliere ut pecuniam inde detrahat: non mehus est, set avarus.* Item istud genus duelli fit propter experientiam fortitudinis, que fortitudo est virtus moralis, ymo est virtus cardinalis. Set nec virtutes morales, nec earum exercitia sunt inhibita jure gentium; ergo istud genus duellandi est licitum. Et ista sufficiunt ad presens, quantum ad secundam partem divisionis: videlicet, ad gloriam consequendam.

CAP. VII.

Quid fiet, quando proceditur ad duellum propter criminis purgationem.

JAm ad terciam & ultimam partem divisionis supradicte, que tamen prima est in divisione, illam videlicet, *ad purgationem* calamus vertere intendo. Et scias quod in viginti casibus est ordinatum per leges *Lumbardorum*, adjunctis duobus casibus de quibus fit mentio in legibus *Frederici* de pace tenendai, quod pro veritate duellandum est; quorum primus est in crimine lese majestatis alicui imposito, ut cum quis aliquem impetit super ullo crimine: dicens forte quod ille ymaginatus est mortem Principis, ut liceat ei qui accusatus est seipsum ydoneare, & si presens fuerit homo qui crimen mittit, liceat ei per pugnam crimen illud super se impositum si potuerit deicere. Sunt verba textus in *Lumbarda de pulicis criminibus. l. si quis qualemcunque.* § Secundus casus est si unus vocaverit alium Argam. Ninerum, vel Cuculum: & in illa vocatione perseveraverit, & dixerit se hoc probare posse; si de facto postea hoc per testes non probaverit, tunc fiet inter illos pugna, ut in *Lumbarda de conviciis l. prima*, & concordat glossa. *Extr. coll. quomodo feudum amittitur.* § Item si fidelis in verbo cucurbitaverit in glossa. § Tercius casus est: ut quando unus dicit quod alius per venenum parentem suum occidit, & ad hoc probandum se cum alio pugnaturum obtulerit; tunc si per evangelia affirmet quod isto animo causam ipsam non dixerit, set quod ei certa suspicio sit, postea habeat potestatem per pugnam hoc probare: & sic per pugnam ad vite exitum innocentia declarabitur. Ista probantur in *Lumbarda, de homicidio liberi hominis l. recolimus enim.* § Quartus casus est, ut si quis infra trengam vel post datum pacis osculum, aliquem hominem interfecerit, & de facto hoc negare voluerit, pugnam per seipsum facere tenetur, ut *Lumbarda de homicidiis in ecclesia factis l. qui vero infra trengam.* § Quintus casus est in crimine pariscidii quando sc, pariscidium committitur

mittitur propter cupiditatem bonorum patris: ut patet in *Lumbarda de pariscidiis l. ultima*, cujus legis talis est textus. Quicumque propter cupiditatem rerum patrem aut matrem fratrem aut sororem vel nepotem per se vel per alium interfecerit, hereditas interfecti ad alios suos legitimos heredes perveniat; hereditas vero interfectoris in fiscum redigatur. Ipse vero ordinante Episcopo publice penitentiae subdatur. Quod si ille cui crimen mittitur, negare voluerit, per seipsum pugnam faciat, nec ei liceat campionem pro se dare. § Sextus casus, quando imponitur alicui domino quod servus suus furtum fecerit, & forsitan manifestum non fuerit, & Dominus constanter negaverit quod servus ejus dictum furtum non fecit; tunc ille dominus tenetur per pugnam servum suum purgare, ut in *Lumbarda de furt. & servis fugacibus l. si servus in fine*. § Septimus casus est, quando aliquis liber homo accusatur de furto: licet ei in prima vice per sacramentum se ydoneare secundum legem si possit: Et si alia vice duo vel tres eundem de furto acculant, licitum erit ei contra unum ex hiis cum scuto & fuste per pugnam in campo contendere, ut in *Lumbarda de furt. & servis fugacibus l. si quis liber homo, & eodem titulo l. si quis alium de furto*. § Octavus casus est de illis hominibus qui propter eorum culpas ad mortem judicati fuerint, & postea per gratiam vita fuerit eis concessa: si tales justitiam ab aliis, aut alii ab eis querere voluerint, equale iudicium inter eos terminabitur. Et si aliquid, postquam eis vita concessa est, cum justitia acquirere poterant, in sua libertate tenebunt. Set in testimonio suscipi non debent, inter scabinos ad legem judicandam locum non tenebunt; & si sacramentum aliquod eis delatum fuerit, quod jurare debeant, jurare possunt. Set si quis ipsum sacramentum falsum, dicere voluerit, per pugnam cum scuto & fuste contendat, ut in *Lumbarda de hiis qui ad mortem sunt judicati l. prima*. § Nonus casus est si *Aldio* compellatus sive accusatus fuerit super aliquo crimine, patronus ejus ipsum defendere debet si posset per sacramentum, & si non poterit tunc per pugnam: nam *aldionem* suum defendere tenetur, ut in *Lumbarda de hiis qui aldiones debent defendere l. prima*. § Decimus

cimus casus est ; quando aliquis post mortem patris, filium de debito compellaverit quod pater ipsius ei debitor fuisset, & filius negaverit ; tunc filius prebebit sacramentum si poterit secundum qualitatem pecunie unde pulsatur quod pater ejus alteri debitor non fuisset, aut per pugnam se defendere tenetur, *ut in Lumbarda qualiter quis se defendere debet l. si quis post mortem.* § Undecimus casus est, quando unus compellat aliud de incendio domorum, vel de furto, vel aliter, jurans quod non asto animo ipsum compellat, aut per pugnam fatigare querit nisi quod ipsam habet suspicionem, *ut in Lumbarda qualiter quis se defendere debet l. si quis alium.* § Duodecimus casus est quod si quis inventus fuerit cum uxore alterius turpiter conversari : id est si manus in pectus ejus miserit, vel ad alium locum, unde aliquid turpe esse potest, cum consensu ipsius mulieris : & crimen approbatum non fuerit nisi tantummodo quispiam de suspecto alium de sua uxore compellaverit, ipse qui compellat licentiam habebit aut ad sacramentum aut ad pugnam suspectum querere, *ut in Lumbarda li. pr. Qualiter quis se defendere l. si quis amodo.* § Terciusdecimus casus est multum generalis, & ordinatur in *Lumbardia*, ut perjurium evitetur, ut ubi palam apparet quod aut ille qui crimen alteri ingerit, aut ille qui se vult defendere periurare se debeat, *melius*, dicit textus, *visum est ut in campo cum fustibus pariter contendant, quam perjurium perpetretur absconse: ut in Lumbarda de Juramentis prestandis l. mentio.* § Quartusdecimus casus est quando per aliquem in certa causa juratum est & alter vult dicere quod primus falsum juravit, tunc lis illa finiri debet inter illos per pugnam, *ut in Lumbarda de Juramentis prestandis l. de furto.* § Quintusdecimus casus est ; si contentio emerit de prediis ; & utraque pars vel altera cum cartis seu inscriptionibus predium sibi vindicare voluerit ; si ille qui falsam cartam appellaverit, per pugnam declarare potest si voluerit, *ut in Lumbarda de Juramentis prestandis l. de prediis.* § Sextusdecimus casus est ; ut si contentio fiat de investitura predii alicujus : per pugnam veritas probari debet, *ut in Lumbarda de Juramentis prestandis l. de Investitura.* § Septimusdecimus casus est
ut

ut in deposito; ut si aliquis per se, vel per nuncium rem suam penes aliquem deposuerit, qui post illud depositum cupiditate ductus negaverit si xx. s. premium fuerit: veritas per pugnam probari debet, ut in *Lumbarda de Juramentis prestandis l. si quis per seipsum*. § Octavusdecimus casus est, quando unus alium compellaverit: dicens, quod per vim Cartam de predio suo alteri fecit, vel propter timorem mortis predium suum alteri concessit; tunc lis terminari potest per pugnam, ut in *Lumbarda de Juramentis prestandis l. si quis dixerit*. § Nonusdecimus casus est, quando veritas probabitur inter contrarios testes, ut in *Lumbarda de testibus l. decernimus*. § Vicesimus casus est; si res furto ablata postea interciata vel inventa fuerit, licebit illi apud quem res illa inventa est sacramento se purgare de furto. & si non poterit se sic excusare, & actor ipsum super dicto furto compellat, tunc cum scuto & cruce fiat pugna, ut in *Lumbarda de rebus interciatis l. si res*. § Sunt insuper octo casus in quibus fit pugna non per partes principales, set per campiones: quorum primus casus est, si mulier machinata est mortem mariti, ut in *Lumbarda de consilio mortis l. si mulier*. § Secundus casus est, quando ille cui crimen mittitur negare voluerit; & tunc per se pugnam facere tenetur nisi ipsum excusaverit decrepita etas, aut juvenilis, aut notabilis infirmitas: propter quod videtur quod ratione tam majoris & decrepita etatis, quam minoris & juvenilis etatis quis per campionem poterit se defendere, ut in *Lumbarda de paricidiis l. ultima* & *de Jura. prest. l. quacunque*. Et nota quod *Johannes de Lyniano* colligit in ista lege tres casus: videlicet, decrepita etatis, juvenilis etatis & infirmatis. § Tercius casus in quo pugna fiet per campionem est, si quis alienam puellam, sive mulierem, fornicariam, aut strigam clamaverit: & probatum est quod non asto animo, neque per furorem hoc dixit, tunc ille pro ipso vano improperii verbo per capionem in duello seipsum defendere debet, ut in *Lumbarda de injuriis mulierum l. si quis puellam*. § Quartus casus est pugne per capionem; ut si quis suam propriam uxorem incriminatus fuerit asto, absque certa causa quod adulterata sit, aut in animam ipsius mariti sui tra-

&asset: tunc licebit illi mulieri per sacramentum paren-
 tum se purgare si hoc facere poterit: sin autem per cam-
 pionem in pugna seipsam mundabit, ut in *Lumbarda qua-*
liter quis se defendere debet l. si quis uxorem. § Quintus ca-
 sus est in aldionibus qui de personis suis aldiones sunt, si
 eis, vel eorum alicui compellatio facta fuerit, patroni
 eorum eos in pugna defendere debent, per seipsos vel per
 suos campiones; ut in *Lumbarda de hiis qui aldios debent*
defendere l. prima. § Sextus casus est quando quis alteri
 crimen de uxore sua miserit, dicens, quod cum ea fornica-
 tus esset, aut adulterium commisisset; licebit ei cui cri-
 men mittitur aut sacramento aut per campionem se mun-
 dare, ut in *Lumbarda de adulteriis l. si quis alteri.* § Septi-
 mus casus est si servus propter appetitum libertatis se li-
 berum vocaverit, tunc licebit domino suo propter difficul-
 tatem insidiosae approbationis per campionem suum litem
 dirimere. Et servus etiam per campionem pugnare po-
 test, si morbus aut etas eum pugnare prohibuerit, ut in
Lumbarda de Jurament. prest. l. si servus. § Octavus casus
 est si clericus alium compellaverit ordinatum; est in legi-
 bus *Lumbardorum*, quod ipsi non pugnabunt per se set per
 campiones, ut in *Lumbarda de Episcopo & ejus ecclesia l. vo-*
luntus pr. quamvis de jure canonico sit clericis omnino pro-
 hibitum aut per se, aut campiones in duello dimicare, ut
Extr. de clerico pugnante in duello tam ca. pr. quam 2. ubi de
 ista materia est specialis casus & 2. q. quinta, *monomachi-*
am, & de purgatione vulgari per totum. Et licet omnes isti
 casus pugnandi in duello jure divino, jure nature, jure
 humano, canonico, & civili, sint prohibiti, adhuc de
 facto in omni regno & regione inter Christianos duellum,
 & modus duellandi, habentur in usu, ut recitat, & plene
 arguit istam materiam *Hostiensis Extr. de torneamentis c. pr.*
in verbo. condicito & in verbo, ostentationem. Et quamvis
 duellum, ut dixi, per jura prohibeatur fieri, tamen quia
 habetur in usu, predictos modos supra posui pro eo quod
 multociens in duellis generosorum & nobilium in *Francia*
 interfui ut predixi.

C A P. VIII.

*Qualia arma, sunt in hiis casibus, duellantibus, per
consuetudinem concessa.*

IN casibus istis quando proceditur ad duellum propter
criminis purgationem de consuetudine Judex habet
providere de fustibus cornutis cum targiis, vel scutis:
que fustes & scuta erunt equalis longitudinis & grossici-
ei. Et pars compellans habebit primam electionem ar-
morum predictorum, ut in *Lumbarda de testibus l. si quis cum
altero & l. proxima precedenti*. Set utrum habere possunt
gambrias, & galeas, in capitibus, neque lege, neque con-
suetudine invenimus. Et si prefate fustes sive scuta fran-
gantur, non sunt alia eis aliquo casu prestanda: Aut si
cecciderint fustes de manibus pugnantium, nisi duellantes
poterint per seipso dictas fustes recolligere, nove non da-
buntur: Set sibi imputare debet qui fustem suam sic ca-
dere permisit. Set de jure scripto ista non habemus: quam-
vis de usu, & communi consuetudine istud fuerit observa-
tum. § De aliis questionibus motis per *Iohannem de Lyni-
ano* super ista materia non multum curo. Videatis eum
vel dominum *Barth.* qui glosavit dictas leges *Lumbar-
dorum*: quem dictus *Iohannes de Lyniano* de verbo ad
verbum est secutus.

C A P. IX.

De salvo conductu habendo.

DIxi supra in precedentibus, quod ubi committetur
pugna inter nobiles viros ad gloriam, vel odii aggre-
gationem: si illi qui pugnatu sunt de Regno ex-
traneo, nunquid si duo de *Francia* eligant Regem *Anglie*
in eorum Judicem: possint ipsi venire in Angliam secure
sine salvo conductu. Consulo ut si venire secure deside-
raverint quod sine salvo conductu illuc venire non presu-
mant.

mant. Et quia multociens in salvis conductibus est magnum periculū: propono hic inferere quandam formam salvi conductus prout ego solebam aliis ad mandatum domini mei specialis providere. Sequitur ergo tenor.

§ Thomas de Monte Acuto Comes Sarum & Pertici, ac dominus de Monte Hermerii, locumtenens generalis in factis guerrarum, Domini nostri Regis per totum Regnum suum Francie, & ducatus Normannie, Aquitanie, & Andegavie, ac comitatus Cenomannie, & Pontivii, Universis Comitibus, Baronibus, militibus, scutiferis, Capitaneis, gentium, armorum, civitatum, villarum, castrorum, Fortalitiorum, portarum, custodibus & pontium, passagiorum, ac stipendariis, sive soldariis domini nostri Regis: & nostris quibuscunque: singulisque Justiciariis, ballivis, vicecomitibus, ac aliis Officiariis, & custodibus Iurisdictionum quarumcunque, & eorum Locumtenentibus, singulisque domini nostri Regis subditis cujuscunque nationis: & benevolis, has literas nostras patentes visuris vel audituris, salutem in omnium salvatore. § Notum vobis facimus, quod nos dedimus, & concessimus, ac per presentes damus, & comedimus. Egidio de Vitry militi, licentiam & saluum ac securum Conductum, usque ad finem & terminum trium mensium, videlicet Martii, Aprilis, & Maii proximo post datam presentium sequentium duraturum: ad veniendum ad personam nostram a Civitate Turonensi, usque ad villam Alenconii in Normannia: & ibidem demorandi durante tempore vel certa parte salvi conductus sui supradicti cum decem equis tribus scutiferis, uno capellano & quinque aliis servitoribus suis secum venientibus ad probandam & viriliter defendendam quandam compellationem inter eundem Egidium & Iohannem F. militem Anglicum conjuratam 24. die Aprilis proximo futuro, ut sperat, in presentia nostra, infra listas in parco Alenconii terminandam. § Quare vos omnes attente rogamus: & fidelitati vestre, auctoritate qua fungimur, mandamus; quantius eundem Egidium cum equitaturis scutiferis Capellano & aliis suis servitoribus ac lanceis, gladiis, ceterisque armaturis suis licet duplicibus pro persona sua ad talem actum necessariis: suisque scutiferis, ac aliis servitoribus armatis vel non armatis cum gladiis, Senis, daggariis, cultellis lōgis & curtis, cum forpicibus vel sine forpicibus cum calcaribus vel sine calcaribus venientibus honeste

recipiat, & sine aliqua exactione inesse stare & equitare ad nostrā presentiam, cum omnibus bonis & rebus quas secūcariare disposuit in bonis vel mātioris aut aliis quibuscumq; cistis, ut iocabilia quaecumq; aurū argentū in cunagio vel in massa lapides preciosos & margaritas & quaecumq; alia iocabilia cuiuscumq; factionis fuerint seu valoris que in comitiva sua habuerit, cum per vos, aut loca districtus vel iurisdictionis cum suis equitaturis ac aliis bonis premissis venerit ipsū honeste recipiat eidemq; & suis in hospitibus & aliis sibi & suis familiis necessariis provideatis, suis tamen sumptibus & expensis. Nolumus tamen quod dominus Egidius cum suis equitaturis ceterisq; familiaribus ac herneis pretaxatis, villas castra fortalicia vel districtus vestros ingrediatur, sine vestra benevolentia & voluntate, sed cum gratiarum actione. Assignetisq; eidem tempus necessarium pro mora sua vobiscum, ac ipsum cum suis equitaturis & aliis herneis predictis libere exire & abire permittatis, expensis per ipsum & suos factis, in territoriis vestris primitus persolutis. Scientes ulterius, quod si contrarium huiusmodi salvi conductus nostri eidem aut suis in aliquo feceritis, nos contra vos & quamlibet vestrum secundum juris exigentiam graviter processuros. In cuius rei testimonium, &c.

CAP. X.

Quibus modis prestatur securitas.

ULterius sciendum est quod salvus conductus sive securitas tribus modis prestatur. Primo videlicet per promissionem. Secundo, per persone publice adhibitionem. Et tercio per scripturam vel signi aut tituli appositionem. Primo per promissionem, ut si timeo quod tu inferas michi dampnum in corpore si per partes tuas venero, hoc casu poteris michi prestare securitatem promittendo quod non facies in dampnum sive molestiam, ut in *Authent. de mandat principum* & *set nunc. coll. 3. c. de hiis qui ad ecclesiam confug. l. presenti & penultimus*, & *Authent. de monachis* & *si vero intra*. Circa quod quero: Nunquid ille qui dat istam securitatem, vel ipsam promittit,

mittit, teneatur dare fidejussores? Et videtur quod sic: quia promittit quod talis erit securus, igitur, &c. *Institut. de replic. § si. F. soluto matrimonio l. si constante § quociens.* § Contrarium etiam videtur: quod expressum est quod promittit, ut supra: ergo intelligitur sine fidejussore, ut in lege Pretor in fine *F. de dampno infecto* & in *l. qui bona fide e. ti.* Item si deberet dare fidejussores promitteret factum alienum quod fieri non debet. *F. de verborum obligationibus l. stipulatio ista.* Ad hoc dico quod attendi debet qualitas persone promittentis, § Nam si talis qui promittit, fuerit potens, habens amplam Jurisdictionem, vel amplum patrimonium, ad quod sufficiens recursus haberi poterit, tunc non est necesse petere fidejussores: ut patet in titulo vel stilo cujuscunque salvi conductus, ut in *Authent. de mandatis principum coll. 3. in principio.* Si autem promittens non fuerit potens, ad respondendum pro dampnis lesi, tunc fateor necesse esse petere fidejussores, non obstante illo, § *Sed hiis ibi qui negligenti amico. Institut. quibus modis re contrahitur obligatio.*

C A P. XI.

Quomodo conceditur securitas per personam publicam.

DIxi, quod aliquando per publice persone adhibitionem conceditur securitas. Et iste modus multum habetur in usu, & specialiter, quando finitis obsidionibus & villis sive fortaliciis redditis, partes prius obsesse volunt per suam compositionem transire ad alias partes: quibus dabitur forte aliquis notabilis Haraldus, seu Prosecutor, qui sunt persone publice, ad conducendum dictas gentes per territorium sive Jurisdictionem Principis certe obedientie ad illas partes desideratas, § Et iste Haraldus conductor tunc vocatur Gardiator, ut *C. de erogatione militaris annonæ l. cum sepe l. 12.* qui gardiator tenetur ipsas personas, per eum ductas, custodire cotidie: & ita intelligo dictam legem *cum sepe*, cum dicat, *propter causas plurimas.* § Nunc quero nunquid quilibet Judex potest

potest dare talem Gardiatorem? videtur quod non: quia ad solum Principem pertinet, non ad alium, *ut in l. cum sepe & C. de officio Reſtoris provincie l. nequis F. de Judiciis l. finali F. de custodie reorū l. 1. & 2.* vel saltem in absentia magni Principis, ad proximum Capitaneū sive ad Constabulariū, vel talem qui habet potestatem ad hoc specialiter sibi commissam. Et generaliter nota; quod omnes illi domini possunt concedere saluum conductum qui possunt indicare bellum justum; & tales Gardiatores cum necesse fuerit talibus assignare.

C A P. XII.

Quo modo prestatur securitas per signi vel tituli appositionem.

Tercio prestatur securitas per signi vel tituli appositionem. Ut si petas quod ponatur in domo tua velum regium, vel scutum armis regiis depictum, vel signum quodcumque regium; Dico quod hoc est tibi concedendum, & ita intelligo *l. cum sepe preallegatam*. Et licet illa lex sequatur *in militibus*. Idem dico in aliis quibuscumque. Volo tamen quod si prestabitur aliqua talis salva guardia vel securitas, quod fiat cum optimo moderamine, presentibus partibus, vel saltem ad minus causa publice cognita, *ut F. de adoptionibus l. nam ita C. de Fabricensibus l. siquis Fabricensium li. 11. per Barth. & in Authent. de mandatis Principum § titulos & argumento li. 3. C. de bonis vacantibus li. 10. in textu & glo.* Et securitas sive salva guardia conceditur per principatum tenentem, ut est dictum in precedentibus Cujus quidem salve gardie sive securitatis sequitur forma. § *Thomas de Monte Acuto, Comes Sar. & Pertici, ac dominus de Monte Hermerii, Capitaneus generalis guerrarum domini nostri Regis, &c. universis & singulis Ducibus, Comitibus, militibus, scutiferis, sagittariis, Custodibus civitatum, villarum, castrorum, fortalicionum, pontium, portarum, passagiorum, Jurisdictionum, & districtus quorumcumque, ac ipsorum locum tenentibus, seu eorundem*

rum familiaribus; amicis domini nostri Regia, & subditis universis has literas nostras visuris vel audituris salutem in auctore salutis. Notum vobis facimus per presentes, quod nos dedimus & concessimus, damnsq; & concedimus, per presentes, bonum & saluum conductum, ac salvam gardiam sive securitatem appatificationis vel al. Iohanni de S. & W. de B. procuratoribus habitancium in villa Sancti Lupi, juxta Aurelianos singulisq; parochianis ipsius parochie, ac eorum uxoribus, filiis, filiabus, ac eorum servitoribus, quibuscumque, ab isto 15. die Aprilis usq; ad 15. diem inclusive mensis Maii proximo futurum post datam presentium duraturam, ad salvo & secure habitandum, commorandum, laborandum, in agricultura sive in vineis, prout eis videbitur necessarium & conveniens pro tempore supradicto, sive aliis operibus manualibus quibuscumq; pacifice & quiete. Ac ad veniendum per exercitum nostrum & redeundum & alia loca jurisdictionis & obedientie domini nostri Regis & nostre. Recepimusq; eos omnes & singulos uxores, filios, & filias, ac eorum servitores, equos, equas, boves, vaccas, vitulas, oves, agnos, porcos, porcellos, capones, gallos, gallinas, & earum pullos, ac omnia bona mobilia & immobilia, habitantium predictorum, in salvam & securam gardiam & protectionem domini nostri Regis, & nostram, pro tempore superscripto. Mandantes & expresse injungentes vobis Iusticiariis, & Officiariis domini nostri Regis, omnesq; alios prenomina- tos specialiter requirimus & rogamus, quatinus procuratores parochianorum predictorum, ac ipsos parochianos, cum eorum uxoribus, filiis, & filiabus, ac servitoribus quibuscumq; cum domibus, grangiis, equis, lumentis, bobus, vaccis, vitulis, ovibus, agnis, porcis, porcellis, ac aliis bonis suis mobilibus sive immobilibus supranominatis, in dicta parochia, habitare libere & quiete, vel pacifice, & secure, permittatis ac ibidem laborare, & laboribus suis quibuscumq; superintendere; Et ad exercitum nostrum cum victualibus, vel sine venire, & redire, & ibidem si necesse fuerit morari, & moram trahere, ac per loca nostra transire, venire, & redire, dum tamen armati non existunt. Pro viso tamen quod dicti procuratores & parochiam supradicti prefatam civitatem Aurelianensem non intrent, nec aliquam aliam villam muratam aut fortalitium quodcumq; sine alia nostra licentia speciali; Nec ibidem inveniantur sive capi-

*capiantur sub periculo incumbente; In cuius rei testimoni-
um, &c.*

C A P. XIII.

Quid fiet si frangatur securitas.

Nunc quero qua pena punietur qui frangit talem securitatem. Quidam tenent quod punietur talis pro qualitate delicti, ut *F. de officio presidis l. congruit*. Alii tamen volunt quod puniri debet pena lese majestatis, quia videtur contra Principem commisisse, ut *F. ad legem Jul. majestatis l. 1. & de re militari l. finali*. quam opinionem ego tenui tunc. Tercii ulterius dixerunt; quod tradi deberet illi cui fregit securitatem, ut ipse eum puniat pro libito voluntatis, ut probatur *F. de legibus l. si*. Set neutra istarum opinionum jam placet. Dico enim eum non teneri pena lese majestatis: quia non fregit directe pacem Principis nec rei publice, set inter duos, ergo illa opinio non habet locum. Nec illa, quod tradatur leso, sicut in legatis. Et ratio est, quia tales sunt hostes populi Romani, vel quia exlegati trudentur *Extr. si frangant securitatem que est debita*. Ideo secus dico in istis ne vigor judiciarius ultimo accipiatur per partē. *C. de judiciis l. nemo exter. & l. nullus.* § Set dicendum est credo quod talis pena sit in arbitrio Judicis suppremi illam securitatem concedentis, in tantum, quod si aliquis erat deportatus pro crimine, adnunc decapitetur, vel alia pena corporali augmentetur. Et eodem modo si esset pecuniaria pena: pro eodem modo augmentetur, ut in *li. feudorum de clerico violator. pacis & si quis hoc & si quis alium & si quis aliquid C. de feriis l. finali F. de penis l. aut dampna & 1. F. de hiis qui sunt sui vel alieni juris l. 2. & si constitutionem*. Et sic dico quod illa pena est in arbitrio Judicis suppremi, qui talem securitatem concessit. § Set ex quo tunc quod dominus suppremus concedere potest talem securitatem, nunquid ille possit dare securitatem perpetuis temporibus duraturam? Credo si ille dominus con-

N

cedat

cedat securitatem ad certum tempus, quod illo tempore durabit securitas. Et si concesserit pro perpetuo, duret, sic securitas potest esse perpetua: ut in rebus tuendis *F. de dampno infecto l. finita in principio et l. Pretor ait*, & sic perpetuo potest dari securitas. *F. de hiis qui sunt sui vel alieni jur. l. 2. in principio*. Et nota quod ista securitas multum assimilatur treuge, licet tamen non in omnibus. Nam treuga diffinitive, est securitas prestita personis, & rebus ad tempus, discordia nondum finita. De ista diffinitione est *Hostiensis Extr. eodem titulo, in antiquis*. Item treugarum alia conventionalis, alia canonica. Conventionalis vero, ex conventionione recipit formam, sicut contractus ex conventionione legem accipit & formam. *F. depositi l. 1. § si conveniat*, & hoc est quod faciunt inter se discordes quod servari debet pendente discordia, ut in precedentibus dictum est; quia fides est servanda etiam hosti 23. q. 1. *noli* in textu; Set hoc intelligo, si hostis tuus tibi fidem pari modo servaverit, alioquin secus, *Extr. de iurejur. pervenit c. 28. q. 1. si infidelis*. Ista treuga scilicet conventionalis concordat ut dixi cum securitate predicta. § Est etiam treuga canonica, de qua loquitur textus *Extr. de treuga et pace in antiquis, per totum*, ubi dicitur, quod sunt quedam persone que semper debent servare treugam sicut presbiteri, monachi conversi, peregrini; mercatores, rustici, euntes & redeuntes, & in agricultura existentes. Similiter & animalia que arant & que semina portant ad agrum similiter Romepete, & oratoria visitantes 23. q. 3. *si quis Romepetas*. Set istud non fuerat observatum temporibus meis in *Francia*. Haberent autem de jure canonico hoc privilegium rustici, qui diu steterunt in agricultura, sicut & milites dum militant. *c. de restitutione militum l. ultima*. Similiter clerici monachi & Conversi, donec in ecclesiis canonice & regulariter vivunt *C. de Epif. et Cle. l. generaliter*. Sic & animalia que ad cultum agri pertinent *C. que res pignori obligata possunt l. pignore*. § Set forte Caperaneus principalis sicut erat dominus meus *Comes Sar.* concedit talem securitatem alicui in forma quam premisi: Alius Anglicus de sua obedientia frangit securitatem predictam, nunquid punietur? Certe sic,
arbitrio

arbitrio ipsius domini supremi, ut premisi. Et si talis securitas fuerit Concessa Saraceno, vel Judeo: quia spolian-tes eos in tali casu rapinam committunt: ut sufficienter declarat *Raymundus li. 2. titulo de raptoribus § 18.* Set ibi ipse excipit milites Templarios, quos dicit Jurisdictioni alicujus Principis temporalis in hoc casu non subjacere, cum sint Religiose & ecclesiastice persone: quarum ordo est specialiter deputatus ad *Judeorum & Saracenorum* destructionem, ut ibi § Sed pone, Dominus Rex *Anglie* vel capitaneus suus principalis in *Normannia* concedit alicui mercatori de comitatu *Blesensi* vel *Andegavensi* securitatem ad cariadū & per mare vel per terram ducendū C. dolia vini. Capitaneus ville *Sancti Machuti* in Britannia capit predictum Mercatorem cum vinis suis in mari frangendo securitatem, & salvam gardiam Domini Regis, sive principalis capitanei supradicti, non obstante pace perpetua jurata, inita & firmata inter prefatum Regem *Anglie*, & Ducem *Britannie*: In quo casu queritur, quis faciet istorum vinorum restitutionem? vel Rex *Anglie*, quia concessit predictam salvam gardiam: vel Dux *Britannie*, ratione pacis antefate, sicut prefertur, inite, jurate, & firmate. Tu breviter dic, quod dominus Rex *Anglie* tenetur prefato Mercatori concedere martam sive reprisalias post debitas requisitiones factas Duci *Britannie* pro restitutione vinorum predictorum, ut declarat dominus *Barth. in tractatu suo de reprisaliis in principio 2. questionis.* Dum tamen Mercator supra dictus Ducem *Britannie* prius pro restitutione suorum vinorum debite requisierit, ut in *Authent. de mandatis Principum § sic t. coll. 3.* Nam antequam justitia sit denegata per inferiorem, non pertinet ad cognitionem superioris, ut in *l. a dicto Pio F. de re judicata per Barth. & ibi plene per eum Extr. de foro competenti c. Romana § contrabentes.* Et potestas ejus qui concedit reprisalias succedit in locum deficientis superioris. Set de jure antequam adeatur superior debet requiri Judex ad quem spectat prima causa, & ipso negligente debet requiri proximus superior, qui primo precipiat ut justitiam faciat: qui si non fecerit, adeundus est Princeps supremus, ut in *Authent. de mandatis principum § sic est quoque.* Ex quibus vi-

detur quod antequam quis adeat Judicem terre, sua pro petenda marta, siue reprisaliis petendis, debet adire prius Judicem ipsius terre ubi securitati derogatur propter gravamen sibi illatum per subditos Judicis vel domini antefati: & ipso negligente, vel justiciam facere recusante, tunc revenire debet gravatus ad concedentem, videlicet ad Regem vel Principem supremum. § Set tunc quero quo jure adeatur quis ut Reprisalias concedat? Respondeo siquidem per statum terrarum vel Constitutiones dominorum, aliquibus est concessa ista potestas: tunc ipse adhibetur condicione ex isto statuto vel constitutione, ut in *l. prima F. de condic. ex lege* & ibi plene per Barth. Si vero queramus de jure communi, tunc advertendum est, quod de istis reprisaliis concedendis contra non subditos, nulla juris civilis constitutione cavetur. Set rationes & Jura que hoc inducunt, magis de jure divino, & jure gentium, quo bella licita permittuntur, fiunt, quam de jure civili, ut predixi. Nec de jure divino, vel Gentium oritur in talibus actio, nec tales formule agendi. Set omnia expediebantur manu regia, ut in *l. 2. in principio F. de origine juris*. Unde credo quod etiam hodie cum reprisalie postulatur, de jure communi non debet intentari actio vel Judicis alicujus officium implorari: set magis requiri debet regia manus seu potestas prius instituta de jure divino seu gentium.

C A P. XIV.

Quod ordine conceduntur reprisalie.

ULterius tunc queritur quo ordine conceduntur reprisalie ab eo qui non recognoscit superiorem. Respondeo ut dixi isto casu non debet intentari actio, vel Judicis officium implorari: set magis debet regia manus vel potestas requiri prius instituta jure divino vel gentium. Et isto jure omnia erant in potestate regia, & sic nullus ordo vel solemnitas requirebatur: quia illud erat quod Regi placebat, ut in *dictal. 2. in principio F. de origine*

ne juris : unde in proposito dico, quod nulla solemnitas civilis requiritur, nec libellus nec ordo, vel scriptura. Unde credo quod iste qui habet reprisalias concessas a domino, vel populo superiorem non habente, non tenetur de illo ordine vel processu docere : set sufficit solum concessionem ostendere. Nam omnia licite presumuntur acta, cum omnia in potestate concedentis essent. Et hoc verum credo in territorio concedentis. Set periculum est in hoc. Primo, quia gens contra quam reprisalie conceduntur poterit eodem jure uti contra concedentem, *per titulum F. quod quisque juris in alium, &c. per processum.* Tutius tamen esse puto quod aliqualis servetur ordo, qui etiam in scriptis redigatur in aliqualem formam libelli. In quo libello contineatur qualiter facte fuerunt requisitiones, & denegata Justitia, propter quod interest partis in tanta quantitate, quare gravatus petit gravantes sibi cōdemnari in quantitate predicta, eidemque concedi licentia capiendi & detinendi homines & personas dicte terre, & res ipsorum, usque ad satisfactionem dicte quantitatis, tunc si pars gravans compareat & data fuerit sententia pro actore, dicte reprisalie haberent vim executionis rei judicate : & illud posset fieri quod fit de rebus que in causa rei judicate capiuntur. Qui ordo est manifestus, ut in casu : Initis & confirmatis treugis, aut perpetuis, vel ad tēpus, inter dominū Regē *Anglie*, & Ducē *Britannie*, *Ticius* forte mercator *Londoniarū*, diversa mercimonia valoris ducentarū librarum in *Britanniam*, ad villam *Sancti Machuti*, venire faciens: absq; suo demerito ibidē capitur & incarceratur, mercimoniaq; sua interim distrahuntur. Qui quidem *Ticius* sub noctis silentio, fractis vinculis per fenestram exiens, in *Angliam* est reversus, qui suorum amicorum precibus cognita injuria sibi facta, literas requisitorias a domino Rege *Anglie*, *Henrico* optinuit Duci *Britannie* directas, totius rei geste seriem continentes. Quibus quidem literis per certum nuncium dicto Duci liberatis, ipsoque ad restitutionem prefatorum mercimoniorum diligenter requisito, sine responso gaudio antefatus nuncius in *Angliam* est reversus. Demum a domino Rege reprisalie conceduntur & Admirallo *Anglie* datur in mandatis, qui potestatem ha-

bere

bere dinoscitur in toto mari Anglicano ut dictas represalias executioni demandet.

§ Henricus dei gratia Rex Anglie & Francie, dominus Hibernie, Dux Aquitannie, Andigavie, & Comes Cenomannie; dilecto & fideli consanguineo nostro Iohanni Duci Exon. &c. Admirallo Anglie, salutem. Fidelitati vestre notum facimus per presentes, quod Ticius mercator & Civis Londoniarum ad nostre celsitudinis presentiam veniens, nobis humiliter intimando monstravit, quomodo ipse diversa mercimonia valoris ducentarum librarum in Britanniam adduci fecerat, ad villam Sancti Machuti, ubi, ut asserit, I. de B. & R. de S. eundem & mercimonia sua hostiliter invadentes, ipsum Ticium cum suis mercibus ceperunt & prisonarium per quatuor menses tenuerunt, qui gratiose postea ereptus ab inimicorum manibus effugit, in regnum nostrum Anglie rediens, nostram celsitudinem est aggressus. Nos igitur supplicationibus ejus benignius inclinati, cum eidem Ticio fideli nostro, sic, ut prefertur, dampna passo, deesse nolumus; dedimus licentiam eidem & plenariam potestatem ut ubiq; per mare & terram de bonis Britonum quorumcumq; capiat seu capi faciat (ipsorum Britonum bonis dumtaxat exceptis quibus securitatis nostre literas duximus concedendas;) quousq; eidem Ticio in valore ducentarum librarum, & illatorum dampnorum superius expressorum plenius satisfiat, Considerantes requisitiones suas multiplices Duci Britannie antefactas: & per eundem Justitiam denegatam. Quare fidelitati vestre precipiendo mandamus, quatinus super capiendis predictorum Britonum bonis nullus dictum Ticium mercatorem nostrum impediatur vel molestet, ymo ob reverentiam nostri culminis assistat: eidem super premissis auxilio, consilio, & favore, dum tamen ad eos quibus securitatis nostre litera per nostram excellentiam sunt concessa suas manus aliquatinus non extendat; Mandantes insuper Officiariis vestris universis maris Anglicani & eorum habentibus quatinus prefato Ticio mercatori nostro diligenter intendant, & eidem faveant in premissis.

§ Quibus quidem literis regiis Admirallo, vel ejus Commissario presentatis, & ab eodem receptis prefatus Admirallus, seu Commissarius suus scribere tenetur officiariis suis, sicut decet, ac aliis custodibus maris, portuum, & passagiorum quorumcumque infra fines & limites maris

maris Anglicam intimans eisdem domini Regis voluntatem sub hac forma. § *Johannes Holand Dux Exon. &c.* Admirallus maris Anglicani Dilectis nobis in Christo universis & singulis ballivis portuum, custodibus maris, & passagiorum quorumcumque per circuitum Regni Anglie, salutem. Noveritis nos mandatum domini nostri domini Henrici Dei gratia Regis Anglie & Francie, &c. cum ea, que decuit, reverentia recepisse, sub eo qui sequitur tenore verborum, Henricus de gratia, &c. ut supra. Cujus quidem auctoritate, & nostra; vobis universis, & singulis, ac fidelibus dicti Domini nostri Regis quibuscumque, precipiendo mandamus, quatinus prescripto Ticio mercatori & civi Londoniarum favorabiliter assistatis auxilio, consilio, & favore, pro eo quod nichil prodesset sententias aliquas ferri, vel mandata, nisi executio debita sequeretur. Quare fidelitati vestre precipimus quatinus naves mercatorum ac singula aliqua quecumque bona per vos vel partes vestras Britonum quorumcumque venientes, seu venientia, (illorum Britonum bonis dumtaxat exceptis quibus securitatis domini nostri litera antea sunt concessa,) captatis, & capi faciatis indilate, nec ab hujusmodi navium ac aliorum bonorum quorumcumque captione cessantes, quousque aliud habueritis a nobis in mandatis. Proviso tamen quod singulas naves ac bona dictorum Britonum quecumque per vos capta ad portus notabiles ducatis, seu duci faciatis, ubi prefatus Ticius mercator & civis Londoniarum, veram noticiam habere poterit bonorum omnium sic captorum: eidemque dictas naves ac bona alia quecumque adjudicetis de tempore in tempus usque ad plenam persolutionem ducentarum librarum, & aliorum dampnorum eidem Ticio illatorum inter vos accopas & antaccopas deliberatis & receptis fideliter facientes, ulteriusque certificantes nos de termino in terminum quid feceritis in premissis; In cujus rei testimonium, &c. § Ista predicta patent per dominum Bartholum in suo tractatu de reprisaliis in 8. questione sua principali & aliis questionibus premissis. Et dico quod illa clausula finalis in Commissionem precedenti; videlicet, ulteriusque certificantes, &c. additur ne fiant illicite exactiones, ut in l. illicitas F. de officio Presidenc. Et ne injuriarum inde nascatur occasio, ut in l. meminerint C. unde vi & Institut. de act. in principio, & de pace

pace Juramento firmanda coll. 10. Qualiter autem res sic capte vendantur? Dico quod necesse est ut iudex videlicet Admirallus per suam potestatem alicui committat, ut ipse vendat & satisfaciatur dampnum passio, ad valorem sui dampni, una cum expensis per eum factis pro eodem, *ut in l. 2. in fine C. de jur. domini impetrand.* Requiritur ergo in omnibus predictis auctoritas Judicis quod semper intellige verum, nisi aliud in Commissione prima exprimatur. Dico insuper quod in computatione ejus quod quis recepit, debet fieri detractio expensarum factarum, *ut in l. prima C. computatione C. de jur. deliber. F. ad legem falc. l. in quantitate.* De ista materia reprisalium non plus hic intendo scribere; quia Doctores latissime istam materiam declaraverunt suis locis, ut dominus Barth. in tractatu suo de reprisaliis. Item Archidiaconus post Speculatorem & Jacobus de Bello visu Ioh. de Andr. in c. non debet aliquis de regul. juris li. 6. mercurialibus. Item dominus Baldus declarat hanc materiam in Authent. Et omnino C. ne uxor pro marito, videatis igitur ea que hic deficiunt per prefatos dominos in locis suis preallegatis.

Explicit Liber Secundus.

NIC.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib. III.*

*De coloribus in armis depictis, & eorum nobilitate,
ac differentia.*

UT dicit *Isidorus, ethimologiarum li. 18.* Color dictus est, eo quod calore ignis, vel claritate solis est perfectus, vel color a colendo dicitur eo quod colantur colores, ut sume subtilitatis, & intime puritatis. Colores autem aut nascuntur, aut fiunt, ut ait *Plinius lib. 35.* Fiunt autem colores per pictores, & tinctores. Et dicuntur tinctores pannorum, & lanarum, ac aliarum rerum ob nitoris gratiam coloratores, ut dicit *Isidorus li. 19.* Pictores vero sunt ymaginum rerum & similitudinum artificio picture expressores. Est autem pictura dicta quasi fictura, unde & sunt quedam picture, que corpora veritatis studio & arte coloris excedunt. Picturam autem primo Egyp̄t̄ii invenerunt: umbram hominis certis lineis circumducentes, deinde simplicibus coloribus, & post diversis. Sicque paulatim ars ipsa se distinxit, & invenit lumen & differentias colorum ac umbras. Unde & nunc pictores prius quasdam lineas & umbras future ymaginis ducunt, deinde coloribus complent, invente artis ordinem adhuc sequentes. Ut dicit *Isidorus li. 18.*

li. 18. c. de picturis, unde cum olim in bellis armati, sive uno genere armorum sive alio, ipsorum facies dictis Armis velabantur, & sic in veritate quales ipsi erant difficile fuit aliquem ab alio cognoscere; quapropter ipsi armati, per artem pictorum, certas differentias ymaginum, alii animalium, alii avium, alii herbarum, & florum, alii diversorum insigniorum suis tunicis & cooperturis ad cognitionem ipsorum assumpserunt. De quibus latius dicam in sequentibus.

Quid est color.

Est autem color, ut dicit Philosophus in libro metheorum, extremitas perspicui in corpore determinato rei corporalis visibilis. Vel secundum alios, Color est proprietas proprie visu perceptibilis. vel ut dicit Aristoteles in 2. de anima. Color est motivus vel immutativus visus secundum actum lucidi. Nam lux est actus & perfectio, lucidi seu perspicui. Naturam autem coloris in corpore mixto, ex alicujus elementi dominio essentialiter existentis, producit lux ad actum immutationis visus. Quamvis enim color naturaliter & essentialiter sit in mixto; non tamen habet potentiam manifestandi se nisi per lucem super ipsius superficiem actualiter radiantem, unde color ad sui manifestationem semper, indiget luce, set non econtra: quia lux ad sui manifestationem non indiget colore, sicut color indiget luce actualiter existente, set non e contrario, ut per lucem, mediante colore, qualitas visus organo imprimatur. Et ideo posuerunt quidam, quod ratio visibilis radicaliter & formaliter est in luce: quia ipsa sublata, rei colorate qualitas visui non apparet. Habet autem color actuale essentiam in tenebris, ut dicit Commentator in 2. li. de anima. De immutatione visus & coloris. Non enim creat lux colorem, cum in sua actualitate, ex dominio elementi sit in mixto. Set lux extrinseca diffusa super colorem & super medium, disponit ipsum medium, dando ei formam per quam possit recipere speciem coloris. Et ideo per lucem mutatio dispositionis ut in medio per quod defertur coloris differentia ad orga-

organum visus, ubi fit iudicium de colore. Et ideo in tenebris remanent colores in essentia actualitate. Propter quod dicit *auctor perspective li. pr. ca. ultimo*, quod lux non exigitur ad visionem colorum, nisi in altera duarum causarum: quia sine luce non extenduntur forme colorum in aere: Aut quia si tunc extenduntur, non operantur in visum nisi per lucem; unde ad existentiam coloris lux non exigitur set tantum ad ejus manifestationem. Et quamvis color non manifestetur in tenebris, propter hoc non erit superfluius aut otiosus: cum semper perficiat suam naturam & subiectum. Et quod non videtur in tenebris, non est ex defectu coloris, set potius ex defectu a parte recipientis, eo quod non habet dispositionem quam oportet ipsum habere. § Verumptamen si auctores dicant, colorem non esse in actu sine luce: Intelligendum est, ut credo, de actu manifestandi quoad visum, non de actu existendi. Ornat itaque lux extrinseca colores & decorat, ac ipsos prius existentes in esse specifico visui manifestat: non tamen primitus eos causat. Et hoc intelligo de luce infusa extrinsecus super res. Nam virtus lucis celestis ad interiora rerum visibiliter penetrans, cooperantibus quatuor elementorum qualitatibus, colores procreat atque causat. Et sic generatos & existentes in esse specifico superveniens lux visibilis clarificat, nobilitat, & oculis manifestat.

De generatione Colorum.

Materia igitur perspicui, aut erit sicca per dominium, vel humida per dominium, vel mediocriter sicca vel humida. Si vero dominetur siccitas in materia, tunc si est actio calidi per dominium generabitur albedo: quia calidum rarefacit & disgregat, partes materie subtiliat, atque generat claritatem. Et secundum hoc, dicit *Philosophus libro de animalibus c. 19.* quod generatur albedo ex paucitate humoris in materia sicca, per dominium calidi agentis & subtiliantis; sicut patet in calce, & ossibus combustis, & similibus. Si vero agat in materia dominans frigiditas, tunc generatur nigredo:

quoniam constringit partes materie sicce & congregat, ac opilat, substantiam rei condensat ac obscurat. Obscuritas enim est privatio non solum lucis, verumeciam & coloris. Quemadmodum claritas est differentia coloris, sicut lucis: quoniam est conditio visibilis simpliciter. Si vero sit humida materia, tunc a calido dominante generatur nigredo: quia calidum adurit partes humidas, & consumit humidum, quod exalat in fumum nigrum: ut patet in lignis viridibus, de quorū extremitatibus exit humor niger quando exuruntur: quoniam ustibila sunt que habent in poris humorem debilem, qui non potest resistere calori ignis. Nec tamen statim suffocatur, set potius alit ignem: Unde patet, quod humidum est potissimum in quod agit ignis, & illud humidum est nigredinis per coloris actionem quando calor agens exalare facit subtile et humidum aquosum, & evaporat aerium, & remanet quod est terreum atque grossum: propter quod oportet necessario ut generetur nigredo. Si ergo in materia humida vincat dominans frigiditas, tunc albedo generatur, ut apparet in nive, pruina, & in canicie, ac in huiusmodi fleumaticis: quamvis enim frigus aggreget humidum non tamen sicut siccum. Humidum eciam cum sit perspicuum magis est aptum natum nobilis esse coloris. Sic ergo albedo generatur ex aere vaporoso, id est declinante ad humiditatem aqueam, & hoc per frigidi actionem. Set flamma aliquando apparet alba, quando materia aeris est subtilis in qua radiat vapor ignis. Et talis albedo non est propria set potius transumptiva. § Habemus ergo quomodo generantur duo colores principales, videlicet album & nigrum: de quorum nobilitate in sequentibus clarius dicetur. Sunt tamen aliqui qui ponunt lucem esse de substantia coloris. Et illi dicunt quod color est lux incorporata perspicuo. Habet enim perspicuum istas differentias: aut enim perspicuum est purum, seperatum a terrestreitate, aut est impurum, cum terrestreitatis admixtione. Lux autem consideratur quadrifarie: aut lux est clara, aut obscura, vel est pauca, aut est multa. Cave tamen, quia non dico lucem esse magnā per subjectū magnum diffusam: set sicut de luce virtuali dicitur, quod in puncto colligitur lux,

lux, ut quando opponitur speculum concavum soli, & lux cadens super totam superficiem speculi in centrum spe-
re speculi reflectitur, cujus lucis collectio speculum inflam-
mat & cito combustibile generat : unde cum aliquid in-
flammabile opponitur, subito accenditur & ignitur. Si igi-
tur fuerit lux clara & multa in puro perspicuo, albedo ge-
neratur. Nam albedo est color, ex luce multa & clara,
in puro perspicuo, generatus. Si vero fuerit lux parva &
obscura in perspicuo nigredo necessario generatur. Et
ista decarant dicti *Aristotiles*, & *Averois* : qui ponunt ni-
gredinem privationem esse claritatis, & albedinem habi-
tum sive formam. Et secundum hunc intellectum patet
quod quinque sunt colores ab albedine usque nigredinem
paulatim accedentes descendendo quasi. § Similiter alii
quinque colores erunt proximi nigredini, a nigredine
versus albedinem procedentes ascendendo quasi, donec
fiat occursum alicujus quinque colorum, quibus ab albedi-
ne ad nigredinem descenditur. Et sic secundum istam
considerationem 12 sunt colores in toto. Duo videlicet
principales secundum se, videlicet albus color, & niger :
& decem colores collaterales, quinque viz. huc per ex-
tensionem ab albo ad nigrum descendentes, & quinque
illuc a nigredine per remissionem, ad albedinem ascenden-
tes: in medio in unum idem forte concurrentes. Et isti co-
lores eciam vocantur a quibusdam principales, non per se
set per accidens. Alii tamen vocant illos decem colores
medios. In quorum autem mediorum colorum positio-
ne sunt gradus quasi infiniti, secundum intensionem & re-
missionem majorem vel minorem, prout rei veritas osten-
dit. Recollige igitur breviter ex predictis : quod color
est proprietas sive qualitas derelicta in superficie corporis
perspiciui, ex natura mixtionis elementarium qualitatum
concurrentium in mixto, que mediante luce visui actuali-
ter presentatur. Nam sine luce media, color organum
visus actualiter non immutat, quamvis tamen color per se
sit visibilis ; Non est autem ex defectu sui, set potius ex
defectu & impotentia organi : quod color sine actuali lu-
cis presentia non videtur.

De colore albo.

Patet ergo quod albedo est color, ex luce clara & multa, in puro perspicuo generatus: unde quanto materia perspicui est lux clarior, tanto albedo erit intensior. Est igitur causa materialis albedinis, perspicuum purum in omni terrestri feculentia inpermixtum, nunc siccum nunc humidum. Causa vero effectiva, est, vel calidum vel frigidum. Nam materia si fuerit calida per dominium generabitur tunc albedo, propter rarefactionem & subtiliationem partium materie & clarificationem, vi & fortitudine caloris, ut patet in osse combusto & in calce. Si vero fuerit materia substantialiter humida, & in illa dominans frigiditas, generatum erit album ut patet in nive. Generatur autem albedo ex ajere vaporoso declinante ad humiditatem aqueam, ut dicit philosophus *li. 19. de animalibus*: & hoc per frigidi actionem. Nam frigus albi-
 ficat humidam materiam, & denigrat siccam. Color vero humidam denigrat & siccam dealbat. In nullo autem colore melius fundantur colores medii quam in albo; & quanto album est intensius quod substernitur, tanto adheret fortius color qui superinducitur & linitur, sive rubedo fuerit, sive quicumque alius color. § Ad albedinem vero pertinent, ut supra dixi candor, albor, & lux, & ab ea descendunt quinque colores medii, ut supradixi: videlicet, flavus color sive glaucus, pallidus sive azorius, Color rubius, Color purpureus, sive puniceus, & color viridis. Isti enim quinque colores medii descendunt ab albedine, tendentes in nigredinem. De quibus omnibus, deo dante, dicetur in sequentibus, antequam aliquid dixerō de colore nigro: qui quidem color niger est secundus color principalis. De quo etiam ascendunt quinque alii colores medii accedentes ad colorem album, videlicet color griseus, qui parum participat de albedine: color plumbeus: Item color cinericius: color terreus: color lividus. Isti autem quinque colores medii ascendunt a colore nigro, accedentes ad colorem album, ut predixi. De quibus & eorum nobilitate dicam in sequentibus. Sic ergo habemus

beimus jam 12. colores, ad tunicas Armorum five Insigniorum pertinentes: sicut tunica Insigniorum *Aaron*, in veteri Testamento facta fuit de hiis 12. coloribus, ut *Exod.* 28. c. quibus quidem coloribus coaptantur 12. lapides preciosi: ut in eodem c. De quibus tamen coloribus, quam lapidibus preciosis, latius dicitur in sequentibus. Item qualia Arma aut insignia portabant 12. tribus filiorum *Israel*, tradunt Hebrei hec fuisse. In *Ruben*, mandragora. In *Simion*, hasta. In *Levi*, archa testamenti. In *Juda*, Leo. In *Ysachar*, asinus. In *Zabulon*, navis. In *Neptalim*, cervus. In *Gad*, leena. In *Joseph*, taurus. In *Benjamin*, lupo. In *Dan*, serpens. *Asber* ante edes habebat pelvem, & desuper obumbrantem olivam. De istis scribitur *Numer.* ca. 2. super verbo, *signa atque vexilla*. § Set si queratur adhuc de colore albo: quare ille color dicitur inter omnes colores dignior? Respondeo, quod color albus inter omnes colores dicitur nobilior & dignior, propter multas causas. Primo propter prioritatem color albus est nobilior, pro eo quod omnis privatio presupponit habitum, Nigredo est privatio albedinis, ut predixi, ergo albedo fuit prior, & sic per consequens dignior & color nobilior. Item color albus potest a loco distantiori & remotiori facilius conspici quam aliquis alius color: ergo color nobilior & dignior. Item si petatur contrarius color alicujus coloris, non possumus faciliter illum colorem dare nisi inter album & nigrum. Et color albus est, ut predixi, prior inter illos duos colores principales: igitur color albus est dignior & nobilior. § Item color albus est nobilior pro eo, quod in nullo alio colore melius fiunt colores medii quam in albo: & quanto album est intensius quod supponitur, ut predixi, tanto adheret fortius color qui superinducitur. Ista patent per philosophum in libro de sensu & sensato capitulis preallegatis: & partim per Dominum Barth. in tractatu suo de Armis pingendis: & per Plinium, Isodorum, & Bartholomeum de Platea. locis ubi ipsi tractant de coloribus. Item per colorem album designatur lux; & contrarium lucis sunt tenebre que nigredinem signant. Set illud quod designatur per tenebras, non est ita nobile vel dignum,

dignum, sicut est illud quod designatur per lucem, igitur &c. De isto est *Aecursius in probemio F. in secunda parte*, que incipit *Itaque procul dubio*, ubi dicit, *quod opposita juxta se posita magis apparent*. Huic autem colori appropriatur quidam lapis preciosus, qui est berillus: cujus decem sunt species, ut refert *Isidorus*. Set ille berillus optimus est, qui colorem habet aqueum ad modum cristalli, cujus virtus est contra pericula hostium ac contra lites: redditque portantem invictum, & confert ingenium bonum. Plures virtutes ipsius habebitis in lapidario *Marbodii*, capitulo de Berillo.

De generatione colorum mediorum.

Sunt autem inter albedinem, & nigredinem, multi gradus intermedii, secundum intentionem dominii, tam qualitatum activarum quam passivarum secundum esse debilius & fortius multipliciter, & secundum multos gradus, quoniam quanto plus dominatur ficitas, tanto cum majori difficultate subtiliatur & rarificatur ac elucidatur: & sic difficilius fit perspicuum, & per consequens albedo, eo quod ficcum ac solidum est densum in quantum hujusmodi & obscurum. § Similiter si ficitas fuerit major, & frigiditas intentior, tanto magis generatur nigredo, ex partium compactione & extensione obscuritatis, ac privatione claritatis, & superfluitate terminationis perspicui. Idem est de humido, quanto enim majus fuerit dominium humidi proportionalis combustioni dummodo sit dominium calidi, tanto major erit fumus ac caligo & denigratio. Quanto vero dominium humidi sit majus, dummodo sit dominium frigidi proportionaliter crescens, erit similiter intensio albedinis. Si vero fuerit dominium humidi magnum & parum de dominio calidi remittetur nigredo: similiter si sit dominium frigidi magnum, & dominium albi parvum, remittetur albedo. Si vero fuerit dominium humidi aliquantulum parvum, dominium autem calidi magnum, nigredo magna potest generari. Quandoque tamen calidum generat albedinem in humido: ut patet in albedine ovi cocti, verumptamen albumen

albumen ovi coctum est album, quia non tangitur ab igne propter restam: quod si immediate tangeret, proculdubio quod album est nigrum foret.

De Colore aureo, sive glauco.

Aristoteles testatur, quod tantum sunt quinque medii colores: quorum numerus & sufficientia potest accipi ex combinatione albi & nigri, ad eorum generationem: eo quod nigrum & album concurrunt ad compositionem equaliter coloris medii, & tunc erit color equedistans inter extremos, ut color pallidus sive azorius, vel rubedo. Inter album vero & rubium non possunt esse nisi duo, unus magis appropinquans ad albedinem, & alius ad rubedinem. Inter rubium vero & nigrum erunt duo: unus magis conveniens cum rubido, & alius magis conveniens cum nigro. Ita plures non possunt esse intermedii secundum eum: quoniam inter album & rubium non potest esse aliquid equedistans simpliciter; quare equidistantia simpliciter habet respectum ad extremos. Set talis color si poneretur haberet tres quartas albedinis, & unam nigredinis, & Eodem modo non erit equedistans color simpliciter inter nigrum & rubium, quare oportet quod haberet tres quartas nigredinis, & unam albedinis: & sic esset tantum equidistantia secundum quid, et secundum apparentiam, et non simpliciter secundum veritatem. Tu tamen dic, quod COLOR AUREUS sive GLAUCUS, habet tres quartas albedinis, ut supradictum est, & unam partem nigredinis: quare maxime appropinquat ad albedinem, et ideo Doctores ponunt ipsum, primum colorem, inter omnes colores medios descendentes ab albo et tendentes versus nigrum. Et generatur secundum Avicennam in materia temperata, non simpliciter, set respectu vilioris coloris, videlicet viridis. Nam viridis color in plantis in autumno mutatur in flavum, glaucum, sive aureum in yeme. Quando enim in foliis est multa materia humida major quam materia glauci et grossa, paulatim per actionem calidi

lidi consumitur, nec tamen omnino destruitur a calore elevante materiam licet frigus dominetur. Frigus vero dominans in materia mediocri generat medium colorem necessario. Et quia potest melius transmutare humiditatem quam siccitatem, ideo generat colorem medium habentem de albo majus cujusmodi est glaucus sive aureus, ut dicit philosophus in libro de plantis in fine. § Caven- dum est tamen de exemplo domini. Barth. posito in tra- ctatu suo de Armis pingendis in § constat; ubi dicit, Constat autē nichil luce nobilius ut C. de summa trinitate, & fide catho- lica epi. inter claras & C. no filius pro parte Anthem. habita, ibi totum mundum illuminat: & propter huiusmodi nobili- tatem nulli licet uti vestibis aureis nisi soli Principi, nisi de ejus licencia, ut C. de vestibis obliis l. prima & 2. quia ipse Bartholus assimilavit colorem aureum luci: quod nullo modo potest esse verum, ut predixi in colore albo. Nam albedo est color ex luce multa et clara in puro per- spicuo generatus. Si vero lux fuerit pauca et obscura, nigredo necessario generatur, non color aureus: ut dicit Philosophus et commentator Averrois, qui ponunt nigredi- nem esse privationem lucis, et albedinem habitum sive formam. § Sic ergo Bartholus male assimilavit, quia om- nis lux aut est clara et sic alba, vel obscura et sic nigra: aut et multa et magna & sic alba, aut est pauca et sic ni- gra. De istis est Philosophus 2. de anima & de sensu & sen- sato c. 8. Item fit generatio colorum mediorum secundum suas differentias proportionum, et sic suam capiunt nobili- tatem, ut patet per Barthol. de proprietatibus rerum li. de consonantiis c. 8. Item fit generatio colorum mediorum secundum colorum principalium proportionem: et quan- to sunt bene proportionati, tanto sunt delectabiliores: et quanto plus participant de albedine, tanto sunt nobili- ores, ut predixi. § Item de colore aureo fieri debent Arma Imperatoria, quibus uti tenetur Imperator Roma- nus imperpetuum, quis cumque fuerit electus. Portabit namque Romanus Imperator unam aquilam nigram, fissam & explanatam, in campo aurea. Sed forsitan queris, quare Imperator habebit campum aureum, et non album, vel alium colorem, cum color albus sit color principalis et et cum

cum sibi serviri debeat de principalioribus pro eo quod de eo dicitur *F. ad legem Rodiam de jactu l. deprecatio*; & *F. de quadrienniali prescriptione l. bone. A Zenone, sicut deus in celis, ita imperator in terris.* § Dico quod aurum est metallum mitissimum ac nobilissimum, & quia non decet Imperatorem in factis suis esse ferocem set mitem, ideo assumpsit sibi colorem aureum pro quodam attemperamento. Et tunc quare portat ipse aquilam nigram fissam & explanatam? Dic, quia Imperator non esset in suis factis, saltem judicialibus, magis declinans ad unam partem quam ad aliam, set indifferens ad utramque partem. Et ut ipse idem *Imperator Justinianus* testatur, (*Instituta, in principio probemii,*) tenetur respicere non solum ad leges condendas & observandas, set etiam ad arma pro tuitione Romani Imperii: cum ibi dicatur, *Imperatoriam magestatem non solum armis decoratam, set legibus oportet esse munitam.* Et ille niger color in aquila signat ferocitatem, pro eo quod Imperator non esset nimis mitis aut vecors, ut inferius dicam. Et quare portat aquilam, & non leonem, vel aliquod aliud animal dicam infra in capitulo de aquila, vide ibi. Hujus enim coloris aurii est quidam lapis vocatus *Topasius*, qui quanto est rarior, tanto est pretiosior; & habet colorem ex auro & etherea claritate, lucens maxime quando tangitur radio solis. Omnium aliarum gemmarum superat claritatem, quam si polvis, obscuras: si proprie nature relinquis clarius est. Dicitur enim quod sentit motum Lune, & ideo contra lunaticam valet passionem. Ista patent per *Marbodium in Lapidario*, per & *Diascoridem* & alios doctores. Item *Isidorus* dicit, quod iste lapis ab inimico potestatem nocendi aufert, portantemque audacem reddit.

De colore pallido, sive azorio.

INter colores medios ab albo ad nigredinem descendentes, secundus est color **PALLIDUS** sive azorius, & proximus in descensu, ut predixi. Est ergo color pallidus sive azorius, color medius ab albedine incipiens, & in

modicam nigredinem degenerans. Generatur etiam accidentaliter, ut ex timore, solitudine nimia, & labore: & quandoque ex causis aliis, quibus calor ad interiora reducitur, que propter sanguinis depauperationem superficiem cutis reddunt pallidam, ut est videre in nimis dormientibus, & sompniculosis, ac hominibus amorosis, in quibus spiritus cordis incipiunt evaporare, propter quorum nutrimentum & restaurationem, natura calorem ab exterioribus ad interiora revocat, & sic superficiem cutis, per subtractionem calidi sanguinis, reddit azoriam, sive pallidam. § Appellatur vero color iste color ecclestis, propter dominium aeritatis in superficie perspicui materie pure & transparentis, ut patet in saphiris, qui quidem saphiri habent verissime istum colorem azorium sive pallidum. Natura etenim saphiri est quod tollit invidiam, expellit timorem, audacem facit & victorem, firmat in bonis animum, portantem autem mitem reddit & humilem ac benignum, que omnia tamen puto esse dicta dispositive potius quam effective. § Saphirus venenum extinguit unde & dicit Dioscorides, si araneam infra pixidem posueris, & verum saphirum supra pixidis orificium aliquantulum diu retinueris, aranea ejus virtute victa quasi subito morietur. Item omnes quasi Doctores in hoc concordant quod saphirus est gemma armatrix castitatis, & ideo ne ejus effectus per immunditiam portantis aliquo modo impediatur, oportet ut ille qui eam portat caste vivat juxta dictum Marbodii, *de virtutibus lapidum in capitulo de Saphiro*. Set qui portat eum castissimus esse jubetur. Iste enim color multum convenit Episcopis & ceteris viris ecclesiasticis qui castitate pollere tenentur. Iste etiam color assimilatur ferro polito: & hoc quia ferro debet Imperator Romanus coronari, & priusquam cum alio metallo, ut notant Doctores in *ca. venerabilem Extr. de electione*, & per Hostiensem in *ca. super quibusdam de verborum significationibus*, & concordat dominus Speculator titulo suo de rescriptis, § *finali versiculo*. Item quod est autenticum: Nam per ferrum designatur fortitudo, qua quidem fortitudine alios precellere debet Imperator. Rebelles insuper & infideles repellere tenetur & expugnare. Iste in-

super

super color fuit olim a Deo missus per Angelum Karolo magno Francorum Regi tanquam pro subiecto ac campo suorum armorum, ut patet in *Cronicis*. Detulit quidem Angelus scutum cum campo azorio, & tribus floribus gladioli, coloris aurei: significans quod dictus Karolus, & omnes de sequela sua, Reges Francie, semper erunt in vindicta & ore gladii. § Ista materia est impertinens quare dimitto eam. Videatis, tamen *Cronicam Frossardi* si velitis, qui hanc materiam tractat plenissime. Notatur eciam de hac materia argumentative saltem *lxij. d. Aldrianus & xxij. q. viij. ortatu*. Item habemus quomodo iste color fuit a deo alibi tempore missus ut patet in *Speculo historiali*, sub rubrica de mirabili nece *Juliani apostate li. xv. ca. xliij.* quomodo a morte resuscitatus fuit Beatus *Mercurius* cui omnia Arma necessaria, una cum scuto azorio & cruce florida cum *iiij. rosis aureis* per Angelum fuerunt delata: ut idem ipse *Mercurius* dei fortitudine & potentia prefatum *Julianum* Apostatam debellaret quem alta voce clamantem, *vicisti Galilee, vicisti*, antefatus *Mercurius* penitus interfecit.

De Colore rubeo.

Est & alius color medius, tertius in numero, descendens ab albedine ad nigredinem accedens, qui RUBIUS vocatur, & est color medius ab extremis albedinis & nigredinis quasi equedistans: qui in superficie corporis perspicui resultat per incorporationem clari luminis ignei atque puri. Neque enim est albus color ex frigidis humoribus, neque rubius ex calidis, set ex utrisque, medius inter utrumque: ad cujus generationem concurrunt multe perspicuitates clare, luminose, & ignee, & albedinis atque nigredinis concors mediocritas; tamen propter igneam lucem partes mixtas perspicuas dilatantem ac subtili-antem, maiorem habet conformitatem tam cum albo, quam cum nigro. Et ideo intense rubium, ad modum lucidi, disgregat visum, nec aggregat sicut nigrum: propter quod pannorum venditores pannos rubios suspendunt

dunt ante lucem, ut videntes alios pannos coloratos, propter nigredinem & rubedinem spiritum visibilem disgregantem, minus valent colorum discernere veritatem. De isto notatur per commentatorem, *in li. de sensu & sensato*, ut supradictum est. Et ille color attribuitur principi, & specialiter Duci exercitus, quia signat ferocitatem: ut tales Duces in correctionibus & contra inimicos essent feroces, ideo illis hic color attribuitur, ut plenius dicam in sequentibus. § Iste namque color rubius multum assimilatur colori Carbunculi: qui quidem carbunculus est lapis preciosissimus, sic dictus quia ut carbo est ignitus, cuius fulgor nec nocte vincitur. Lucet enim in tenebris, adeo ut flammam ad oculos videntium vibret Prestantiores, & nobiliores sunt illi carbunculi qui fulgent & emittunt radios sicut ignis, ut dicit *Isidorus li. xvi. ca. xiiij.* cuius etiam virtus est quod carbunculus projectus in ignem velut inter mortuos carbones extinguitur, sed aqua perfusus exardescit. Ad speciem autem carbunculi & huius coloris rubei reducitur alius lapis qui dicitur Balagius qui rubius est & perlucidus & hodie majoris nobilitatis & precii est quam carbunculus tum propter suam magnitudinem, tum propter suam bonitatem & virtutem. Et *Diascorides* dicit quod est species carbunculi, sed in vena saphiri invenitur diffundens quandam nebulam igneam ad modum faville, que circa ejus superficiem apparet, quod sensibilibus patet si diligentius contempletur. Et quod iste color significet ferocitatem vel terrorem argumentative probatur, *Instit. de obligat. que ex delicto nascuntur & interdum*, ubi de eo qui panno rubio fugavit armentum. Ex quo etiam colore Arma fiunt regis *Anglie* qui portat tres leones peditantes de auro in campo rubio. Et *Gallice* sic. *Il port de gweles trois leones passantz d'or.* Et ista sunt antiqua Arma Regis *Anglie*. Sed circa mortem *Isabelle*, olim Regine *Anglie*, que fuit filia & heres Regis *Francie* mater *Edwardi* tercii nuper Regis *Anglie*, dictus *Edwardus*, ut verus heres regni *Francie*, portavit predicta Arma sua cum Armis regni *Francie* quarteriata. Et hec est una fortis ratio quare Rex *Anglie* portat arma regni *Francie*. § Alia autem ratio est, nam jura volunt quod captus in iusto bello fiat

fiat servus capientis, est textus *Instituta de jure naturali gentium & civili in § Jus autem gentium*, ubi dicitur, Bella etenim ortasunt, & captivitates secute, inde & servitutes, que sunt juri naturali contrarie, set verum est quod xix. die Sept. Anno Domini M. CCC. xlvij. Dominus *Edwardus* Princeps & primogenitus prefati *Edwardi tercii* Regis *Anglie*, in bello de *Poyters*, Regem *Francorum Johannem* cepit, & postea ipsum captivum in *Angliam*, cum magno triumpho & honore perduxit. Bene ergo licebat prefato *Edwardo* & heredibus suis, Arma sui captivi deferre postea & portare. De ista materia dicam latius infra in c. de Leone.

De Colore punicio.

PUNICEUS color, est color circumdans colorem rubium sicut purpureus, plus habens de rubedine quam albedine, plus tamen declinat ad albedinem quam ad nigredinem. Est igitur color iste quartus in ordine descendens a colore albo, declinans versus nigredinem. Inveniuntur autem in mari quedam conchilia vocata murices, & sunt pisces parvi, qui in extremitatibus prescisi quasdam emittunt guttas sanguineas, ex quibus diligenter collectis efficitur color iste puniceus sive purpureus. De quo quidem colore tinguntur vestes imperiales, ut *C. de vestibus olobriis l. 2. & 3. li. 11.* Et modus colligendi dictorum muricum patet per processum tituli *C. de murilegulis li. xi. & C. de officio Comitum sacrarum largitionum l. 1. & iste color puniceus sive purpureus in corpore humano multociens generatur, ut cum aliquis plurimo utatur vino, & precipue forti, ab hujusmodi vino multa & calida resoluta fumositas sui levitate veniens ad superficiem cutis, purpuream illam facit, quia iste proprius color sanguinis. Ex spiritibus color fit puniceus sive purpureus, ut quandoque in irascentibus & hoc cum valde dilatetur cor, multus spiritus concipitur, & calidus pro cordis dilatatione, qui subito, & in multa quantitate, corde constricto, veniens ad exteriora, calefacit cutem, & purpuream eam reddit.*

Quan-

Quandoque tamen ex sui absentia & humorum color est pallidus: ut in timentibus, & amorosis cordis constrictione, sanguine & spiritu interiora petentibus cutis remanet pallida, ut plane dicit *Ovidius de Arte amandi li. iij.* ubi dicit,

Palleat omnis amans, hic est color aptus amanti.

ut supradixi in colorio azure. § De istis est *Barth. de Platea in tractatu suo de coloribus* circa medium. Huic insuper colori puniceo sive purpureo habemus lapidem preciosum correspondentem videlicet Amatistum; Et ut dicit *Ysidorus*, Amatistus inter purpureas gemmas principatum tenet, qui purpureus est permixto parvo violaceo colore & quasi rose nitore leviter quasdam flammulas purpureas undique fundens, contrarius ebrietati. Et sic virtus ejus maxima est contra ebrietatem: & facit portantem vigilem. Item malas repellit cogitationes: ac bonum confert intellectum. Si ergo videris aliquem a te petentem Arma, & noveris ipsum aliqua tali conditione notatum: cogita corditer de isto colore & ejus proprietate. Dicitur insuper lapis iste venatoribus auxiliari, & illos ad venandum fortunatos facit.

De Colore viridi.

ULtimus inter colores medios, ab albedine descendentes ad nigredinem tendentes, est color VIRIDIS, qui quidem color generatur actione calidi in materia mediocri, vergente tamen ad dominium humidi, ut patet in foliis & fructibus ac herbis, & ideo generabitur color multum habens de nigredine, ab albedine descendens, non tamen pertingens totaliter ad nigredinem. Et iste color viridis in plantis & fructibus mutatur in colorem aureum in autumno: quia in foliis, plantis, & herbis est multa materia humida & grossa, que per actionem calidi paulatim consumitur, nec omnino destruitur a calore in materia elevante, licet frigus ibi dominetur; Et ideo que-

quedam arbores virescunt in vere & in estate, In autumpno & hyeme pallescunt; quia adveniente caliditate vernali provocatur humor ad exteriora qui tactus calore fit viridis, set adveniente frigore repercutitur humor, & habundat siccitas, & sic color melior quam prius, unde color aurius. § Color insuper viridis maxime delectat visum propter concursum partium ignearum & terrestrium. Nam luciditas ignea que in viridi est temperata visum delectat. Obscuritas eciam terrea sive nigredo cum non sit in extremo, mediocriter spiritum visibilem aggregat, & confortat. Et ideo nullus color est ita delectabilis visui sicut viror: ut patet in smaragdo lapide qui oculos sculptentium gemmas subtiles maxime reparat, & confortat, ut dicit *Isidorus c. de lapidibus preciosis*. De quo quidem lapide smaragdo plura dicam in sequentibus. § Item nigredo temperat nigredinis disgregativam claritatem: Et claritas incorporata nigredini, ipsam reducit ad mediocritatem. Ex dominio igitur partium terrestrium & ignearum viridis color generatur. Set quamvis folia, fructus, & gramina virescant, flores tamen virides raro vel nunquam inveniuntur. Quod autem accidit propter subtilitatem materie florum, in qua si predominantes partes fuerint aquee & aerie, color erit albus: si vero fuerint aquee, cum igneis, & illi prevaluerint, erit color aureus vel pallidus, si autem prehabundaverint partes ignee cum aeriis, color erit purpureus sive roseus. Et si fuerint partes prevalentes aquee cum terrestribus, erit color griseus vel talis plus participans de nigro quam de albo, si autem eque prevaluerint partes ignee cum terrestribus, posset quidem fieri color viridis, ut predixi. Set talem commixtionem subtilitas materie florum non admittit. Et ideo flores generaliter non virescunt. Est igitur color viridis inter nigredinem & rubedinem medius, visum delectans, & ad sui viriditatem aspectum oculorum attractivus ac reparativus: unde cervi & alia animalia silvestria, loca virentia diligunt & frequentant, non tantum propter pastum, verum eciam propter visum. Et ideo venatores viridibus vestimentis se induunt quia propter aspectu viroris quem bestie naturaliter diligunt minus venatoru insidias

Q

per-

pertimescunt, ut dicunt naturales, & specialiter *Isidorus* & *Barth. de proprietatibus rerum in li. xix. c. de colore viridi.* Cui insuper colori, ut supradictum est, correspondet smaragdus lapis preciosus, coloris maxime virentis, secundum *Isidorum*, & *Marbodium*. Nullis autem gemmis sive herbis major inest viriditas, quam smaragdo. Nam herbas virentes & frondes superat, inficiens circa se sua viriditate aierem repressum. Hec *Isidorus*. Nec ejus viror in sole aliquo modo obumbratur. Sculpturam oculis nulla gratiosior refectio est. Nam ipse *Cesar* gladiatorum pugnas smaragdo aspicere consuevit, ut dicit *Isidorus li. xvi. c. de viridibus gemmis.* Hic autem lapis auget opes, & in causis dat persuasoria verba: morbum curat caducum, visum conservat & confortat, lascivos motus compescit, & memoriam bonam reddit, & fortilegos bene juvat, ut dicit *Marbodius in lapidario ca. de smaragdo,*

*Commodus ille lapis scrutantibus abdita fertur.
Cum prescire volunt ac divinare per undam.*

& sic valet ydromanticis.

Sequitur jam de altero oppositorum, viz. De colore nigro.

Superius visum est de colore albo tanquam de principali colore, & consequenter de quinque coloribus mediis ab illo colore albo descendantibus, usque ad nigredinem tendentibus. Jam sequitur videre de colore nigro tanquam de secundo colore principali; & consequenter de quinque suis mediis coloribus ab ipsa nigredine ascenduntibus, & ad albedinem tendentibus, tanquam plus participantibus de nigredine quam de albedine. Et sic de colore nigro tanquam de matre aliorum quinque colorum primo est dicendum. § Est autem color niger privatio albi in perspicuo, sicut amarum est privatio dulcedinis in humido, unde videtur quod albedo est prima origo colorum, sicut dulcedo est principium saporum ut dicit philosophus *de sensu & sensato ca. xix.* Generatur autem

autem nigredo ex luce pauca & obscura in perspicuo obscuro & impuro, & ideo nigredo est spiritus visibilis aggregativa & ejuldem repressiva, propter quod ledit visum quando nimis est intensa, ut patet in diu incarcerationis, qui de carceribus exeuntes parum vident. Fundatur autem nigredo quandoque in substantia humida & calida, quia caliditas dominans substantiam denigrat humidam, ut est videre in linguis humidis & adustis, quandoque vero in substantia sicca, & frigida: quia frigiditas dominans substantiam denigrat siccam & humidam facit albam, ut dicit *Avicenna*; unde nigredo quandoque causatur a frigiditate, & tunc est signum mortificationis: quandoque autem a caliditate, & tunc est signum adustionis. § Item calor predominans super terrestreitatem, ipsam dissolvit decoquit & digerit, & quantum necesse est, in substantiam fructus accipit & convertit. Quod vero reliquum est consumit, vel a se repellens ad extremas partes, ducit & transmittit. Et talis rejecta fumositas, cum sit terrestris, superficiem inficit & nigredinis vestigium in fructus superficie generat & relinquit, sicut dicitur super librum vegetabilium in commento. § Si vero materia sit humida tunc a calido dominante generatur nigredo: quia calidum adurit partes humidas, & consumit humidum, quod exalat in fumum nigrum, ut patet in lignis viridibus, de quorum extremis exit humor niger quando exuruntur. Unde dicit philosophus in *lib. Meth.* ustibilia sunt que habent in poris humorem debilem, qui non potest resistere calori ignis: Nec tamen suffocatur statim, sed potius alit ignem, ut patet, quod humidum est potissimum in quod agit ignis, & illud humidum est nigredinis per caloris actionem, quando calor agens exalare facit subtile & humidum aquosum, & evaporat aërium, & remanet quod est terreum atque grossum: propter quod oportet necessario ut nigredo generetur. Huic etiam colori nigro respondet ille nobilis lapis qui *gagates* appellatur, qui quidem lapis licet rudis fuerit & niger, tamen est multum preciosus. § Niger autem *gagates* planus, levis, & facile combustibilis, igni appositus fere sicut thus incenditur. Incensus autem odore suo serpentes fugat, demoniacos pro-

dit & demonibus contrarius esse putatur. Virginitatem etiam prodit quia aqua ejus bibita, si bibens est virgo, non urinabit, si non est virgo statim urinam emittet, etiam contra vobuntatem, ut dicit *Diascorides*. Et sic virginitas aliquando per lapidem experitur. § Item dicitur valere multum contra phantasmata, & nocturnas demonum vexationes: parientes mulieres adjuvat: tempestates avertit: & fulmina sistit. *Ysidorus* dicit quod iste lapis in aqua accenditur, & in oleo extinguitur, quod est mirabile. Nota insuper quod quamvis iste color niger, sit secundus color principalis, ut supradixi, in armis pingendis, Campus tamen Armorum ex isto colore factus non est multum laudabilis, set econtra campus Armorum albus multum nobilis, ut specialiter videtur in Armis Ducis *Britannie*, que quidem Arma sunt valde notabilia, & laude digna & hoc propter tres speciales rationes, quarum prima est hec: quia ista Arma Ducis *Britannie* possunt a loco distantiori percipi & discerni. Item quia hec Arma possunt inter omnia arma mundi facilius reparari vel de facto fieri. Et tertia ratio est quia ista Arma possunt brevius & facilius declarari seu discerni: sic si velitis, *le Duke de Bryteyne port D'ermyn*, prima ratio patet per *Barth. in prohemio F. in 2. parte* que pars incipit *procule dubio*, ubi dicit, quod opposita juxta se posita magis apparent. Secunda autem ratio probatur per communem practicam: quia in necessitate portans potest capere suam camisiam, & eam cum colore nigro maculare & habebit arma sua perfecta. Tercia autem ratio patet, quia gaudent brevitate moderni. Sunt tamen quidam qui portant Arma directe, ut apparet, contraria. § De campo nigro, videlicet maculato cum albo, de quibus non multum curo, etsi careant ratione, verumptamen audiui quosdam in discretionem predictorum Armorum aperte errasse, dicentes quod *ill port ermenee*: tamen mureligos sepius vidi nigros colore albo maculatos. Dux *Britannie* portat arma sua sic alba maculata cum nigro, quia in ducatu suo habundant quedam bestie albissime, cum caudis nigris, de quarum pellibus fiunt furrure sive foderature valde preciose, ut est notum. De quibus dicetur inferius in capitulo de mustela. De

De Colore griseo.

COLOR autem GRISÆUS primus ipsorum quinque colorum mediorum, qui a nigredine ascendunt ad albedinem, nisi in modico distat a colore nigro, ut si multo major fuerit color multo magis fit adustio unde magis resolutis & consumptis liquidis & tenuibus partibus, magis superhabundant grosse & terrestres, que ex calore deputantur, & ideo fit color griseus, qui est color, quasi niger, cum quadam claritate minime participans de albedine, proximus, inter omnes colores medios nigredini, maximeque distans ab albedine. Item si aer multo magis fit frigidus vel egerit in subiectum, ex majori frigore vel diuturniori actione in subiectum, major fit mortificatio: ita quod non solum ignee & aeræ partes condensantur interrestres, set etiam aquosæ: unde profui habundantia partium terrestrium, que naturaliter essent nigre, fit iste color griseus qui est proximus nigredini, ut predixi. De istis est *Barth. de Platea*, in tractatu suo de coloribus. § Huic etiam colori corespondet quidam lapis preciosus qui Onix appellatur. Habet enim Onix colorem quasi nigrum modico colore albo insignitum. Cuius quidem lapidis color, secundum *Diascoridem Marbodius in lapidario*, & *alios naturales*, est griseus, de quo supradiximus. Qui quidem lapis multos dicitur habere effectus noxios & nocivos. Nam collo suspensus vel digito portatus excitat tristitiam, & portantem tristem facit, ac timores multiplicat, lites inducit, & animos commovet ad rixas, excitat enim salivam superfluam & illam habundanter portantem evacuare facit, ut testatur *Isidorus etymologiarum c. de Onice*, qui lapis est Arabicus, niger, minima albedine candens. Cujus lapidis naturam ac conditionem bene tene mente.

De

De Colore plumbeo.

Color vero PLUMBEUS, secundus color est a nigredine ascendens, & ad albedinem tendens, in ordine colorum predictorum: qui ex partibus aqueis & terrestribus predominantibus generatur, unde color plumbeus signum est frigiditatis dominantis, & extinctionis caloris naturalis in corpore humano. Pro majori namque frigiditate non solum ignee & aeris partes in aquosas condensantur, set etiam iple aquose incipient in terrestres ingrossari, unde ex aquosis & terrestribus partibus plumbeus fit color, ut testatur *Barth. de Platea in tractatu suo de coloribus, circa medium.* Et ex habundantia aque & terre inequali, tamen fit color plumbeus & fuscus. Nam si prehabundet aqua terre, fit plumbeus, set si terra aque prehabundet fit fuscus, ut dicit dictus *Barth. de Platea* ubi supra. § Cui in super colori plumbeo adaptatur quidam lapis magne virtutis, ut patebit: qui lapis crapodinus vocatur, in capite bufonis generatus, colorem habet plumbeum, virtutem habet contra venenum, in tanto, si aranea ponatur in pixide, cujus orificium si tetigeris cum isto lapide, dicta aranea nunquam exibat per illud orificium: quod experimento didicit *Isidorus*, prout ipse affirmat. Invidiam inimicorum tollit, & eos gratos facit: portantem audacem reddit & a mortali vulnere eum conservat, Mulieres eum portantes castas facit, si cum herba Ruta portetur, ut testatur *Diascorides.* Et quamvis a capite venenosi bufonis arte extrahatur lapis iste, adhuc virtus eidem inest contra omne genus veneni, ut refert *Plinius in ca. de bufone.*

De Colore cinericio.

Tercius enim color a nigredine ascendens ad albedinem, est color cinericius: qui, ut ait philosophus, est color medius in ascendendo a nigredine versus albedinem ab extremis nigredinis & albedinis quasi eque distans, non

non tamen perfecte. Ad cuius generationem concurrunt multe perspicuitates obscure, ac tenebrose & terre, ac nigredinis & albedinis quasi concors mediocritas, tamen propter terream obscuritatem, partes mixtas perspicuas dilatantem ac obscurantem, maiorem habet conformitatem tam cum nigro quam cum albo, & ideo intense nigrum ad modum obscuri aggregat, & obscurat visum, nec disgregat sicut rubium, qui quidem color rubius est huic colori cinericio quasi contrarius. Ex terra enim color fit niger, ut in pipere. Et si ignis dominetur, tunc pro nimia terre habundantia, fit iste color cinericius. Ex spiritibus autem color fit rubius, ut in irascentibus, cum valde dilatur cor, multus spiritus concipitur & calidus pro cordis dilatatione, qui subito & in multa quantitate corde constricto veniens ad exteriora calefacit, & ipsa rubia facit. § Quandoque autem ex sui absentia, & humorum, color fit cinericius, ut in timentibus. In quibus cordis constrictione, sanguine & spiritu interiora petente, exterior cutis aliquando remanet cinericia. Quod si aer fuerit frigidus non tamen immoderate aut diutius egerit in subjectum, fit color cinericius quoniā: ex frigore aeris cutis humectatur, & ratione habundantie humoris humidi sanguis repellitur & frigus secundum sui colorem cutem disponens ipsam reddit cinericiam. § Lapis autem preciosus huius coloris cinericii amicus est Achates, ille magnificus lapis consolationis, & discussor sompnorum: qui ut, ait *Diascorides*, mutat pericula in bonum, portantemque gratum facit, & placentem, atque facundum. De cuius virtutibus patet per *Doctores*, qui de eo scribunt, & per *Marbodium*, in suo lapidario,

Portantem munit, viresque ministrat achates.

Facundumque facit, gratumque bonique coloris.

Di

De Colore terreo.

Est autem quartus color in ordine, a nigredine ad albedinem ascendendo, color **TERREUS**: qui quidem color non tantum participat de albedine sicut de nigredine, plus habens terrestreitatis, quam aieritatis, & ideo magis habet de nigredine. Est ergo color terreus, color medius, a nigredine incipiens, & in modicam albedinem degenerans. Appellatur autem iste color terreus propter dominium terrestreitatis, in superficie perspicui, materie pure & obscure; sicut videmus in ipsis cineribus. Qui color quasi contrariatur colori asorio, set plus participat de rubedine & nigredine simul mixtis, quam de aere & de luce, vel albedine, de quibus color generatur asorius. § Cui quidem colori correspondet lapis Calcidonius, preciosus valde, ut afferunt *Plinius*, *Ysidorus*, & *Marbodius in suolapidario*, qui quidem lapis terreum habet colorem, medium quasi inter berillum, & jacinthum purpureum, qui perforatus facit portantem vincere, valet autem contra illusiones demonum, conferans virtutes, ut dicit *Diascorides*, *Ysidorus*, & *Barth. de proprietat. rerum in li. xvi. ca. de Calcidonio*.

De Colore livido.

Color autem **LIVIDUS** est ultimus in ordine inter illos quinque colores quos prius posui, a nigredine ascendentes & ad albedinem tendentes. Qui quidem color lividus ex partibus aqueis & terrestribus predominantibus generatur. Et color iste dicitur esse malus in corporibus animatis. § Nam vel significat dominium frigoris

frigoris calorem naturalem extinguentis, & naturam mortificare inchoantis: vel superhabundanciam malencolici sanguinis colorem omnino cutis superficiem viciantis, vel cordis angustia calorem sanguinis ad interiora revocantis: ut patet in invidis, vel fortiter fustigatis, in quibus humor intercutaneus, per malitiam corruptus, cuti infert corruptionem, ut dicit *expositor super pr. li. Ysaac ibi vulnus livore, &c.* § Cui quidem colori livido corespondet quidem lapis preciosus & famosus qui Allectorius dicitur: assumptus artificiose de ventriculo antiqui caponis, ut patet in *lapidario Marbodii c. de Allectorio*, ubi dicitur.

*Ventriculo galli, qui testibus est viduatus,
Qui tribus, aut septem, castratus vixerit annis,
Nascitur ille lapis, cujus non minima laus est.
Inviſtum reddit lapis hic quem cumque gerentem,
Extinguitque sitim, patientis in ore receptus.
Hic oratorem verbis facit esse disertum;
Constantem reddens, cunctisque per omnia gratum.
Commodus uxori, que vult fore grata marito,
Ut bona tot preſtet, clauſus portetur in anro.*

§ Per predicta ergo patet, quod tantum duo sunt colores principales secundum se, albus color videlicet, & niger: sicque ab albo colore descendunt quinque colores medii, magis participant de albedine quam nigredine: videlicet color azius sive glaucus; color pallidus sive azorius, color rubius, color puniceus sive purpureus, & color viridis. Qui quidem quinque colores medii descendunt, ut predixi, ab albedine, & accedunt ad colorem nigrum. De quo etiam nigro colore, quinque colores medii, videlicet color griteus, color plumbeus, color cinericius, color terreus, & color lividus ascendunt, & ad colorem album accedunt ut predixi. Visis tamen & diligenter consideratis coloribus antefatis, conjunctisque eisdem lapidum corespondentium proprietatibus & virtutibus, faci-

R

liter

liter possunt Haraldi, & hujus artis expertes, verissimas causas assignare quare iste dominus portat talia arma, & alter alia, saltem quoad colores in quibuscunque Armis depictos, & proprietates sive conditiones ipsorum, qui talia primitus Arma portanda assumpserunt facilius decernere poterunt & declarare. Si aliqua igitur necessaria in isto libro colorum deficiant, videant assidui lectores Doctores naturales, videlicet *Plinium*, *Ysidorum*, *Diascoridem*, & *Barth. de Platea*, qui istam materiam in suis locis latius tractaverunt.

Explicit Liber Tercius.

NIC.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib. IV.*

De diversis signis in Armis depictis.

Dixi in precedenti libro, ut promisi, de coloribus in armis depictis, & eorum nobilitate, ac differentia: Jam sequitur videre de diversis signis in Armis depictis, & quid per illa signa intelligere possunt inspicientes. Et dicatis primo quod signum dicitur definitive, illud quod seipsum offert visui, & aliud representat intellectui. Et pro eo quod inter omnia signa mundi digniora sunt signa viventia, ut *F. de verborum sign. l. qui mortui. C. de posthumis heredibus l. ij. xij. q. ij. quam posterum.* Et inter viventia, & nobiliora & digniora sunt illa que sunt sexus masculini, ut *F. de senatoribus l. i. in textu*, & concordat ibi *Accursius*. Quare primo conveniens est dicere de signis viventibus masculis, & sic animalibus. Et quia Leo, inter omnia animalia irrationabilia, dicitur esse animal principale, igitur de eo primo tractare intendo. Veruntamen olim, in annis meis juvenilibus, scripsi in hac materia nimium sompniando: in qua quidem scriptura fateor me multipliciter errasse, ut in dampnando colorem viridem, ac multa alia posuisse que sunt veritati contraria: que jam ex certa mea scientia

revoco. Utinam omnes copie de illa lectione mea extracte mecum essent : quas protestor me antea non dormituum quousque ignibus consummassem.

De Leone.

LEO, ut testatur *Ysidorus li. xij.* grece dicitur Rex Latine, eo quod Rex est animalium cujus virtus est in pectore, infirmitas vero in capite. Cum autem dormierit vigilant ejus oculi. Hominem non nisi magna fame comedit nec interimit. Hucusque *Ysidorus ubi supra.* Dicit insuper *Plinius li. viij. ca. xvij.* Leo in summa generositate est quando jubis collum & humeri vestiuntur. Set illi leones quos pardi per adulterium cum leena generant semper illis insigniis carent. Quando leo semel bene satiatur, duobus aut tribus diebus cibo caret, & si faciat fugiendi necessitatem habeat, cibos receptos ad fauces reicit & cum unguibus eos extrahit, ut sic ad fugam levior sit. Animal longe vite est. Infantes raro invadit nisi in magna fame. § Leo autem quando irascitur primo terram cum cauda verberat, deinde crescente ira tergum suum percutit & flagellat. § Item in periculis apparet maxime gloriosus: unde quando persequitur a canibus & venatoribus non latitat nec se occultat, set sedet in campis ubi videri potest, & ad defensionem seipsum parat. Quando vulneratur mira observatione novit se vulnerantem, & in multitudine primum impetit percussorem. Quando moritur humum mordet, lacrimamque fundit. Animal est valde gratum, modo suo cognoscens & diligens sibi beneficientem, ut patet in multis exemplis positis per *Plinium li. viij. ca. xvij.* *Aristoteles* vero dicit de leone, *li. 2. de animalibus*, quod leo habet collum quasi esset immobile, multum rigidum, & posteriora habet ad modum canis, & semper movet primo dexterum pedem & post sinistrum, sicut & camelus: & parum habet de medulla in ossibus: & ejus ossa sunt ita dura, ut ex eorum collisione exit ignis. § In altissimis montibus moratur, & inde contemplatur predam suam: quam cum viderit,
alte

alte fugit, ad cuius vocem terreditur animalia & subito fingunt gradum, contra que caudam orbiculariter ducit & illius nature circulum transire quodlibet animal pertimescit: Set stant animalia stupefacta edictum expectantia Regis sui. § Item leo transiens per loca aspera ungues intra pedem contrahit & recondit, nam illis utitur pro mucrone, & ideo infra carnositatem ipsas abscondit & eis parcit mirabiliter, ne ledantur aut eberentur. Predam suam quam capit solus comedere erubescit: & ideo sepe a remotis sequentibus aliis bestiis, de sua preda aliquid largitatis gratia derelinquit. Tante autem est caliditatis quod febres semper quartanas patitur & tamen hunc morbum naturaliter sustinet, ut ejus feritas edometur. Huc usque *Plinius li. xvij. ca. viij.* alias proprietates leonis narrat *Jeronimus super Ezechielem, c. ix.* § Est autem una bestiola, quam modo timent, tam leo quam leena, que vocatur learesones: que quoddam portat venenum quod leonem & leenam interficit, unde capta bestiola exurit, ejusque cineree carnes asperse & posite in semitis leonis vel leene, eos necat, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Leo habet anelimum fetidum & infectivum, morsumque mortiferum & venenosum maxime quando est rabidus. Efficitur autem rabidus sicut canis. Sanguinem animalis ab eo occisi primo bibit & lambit, & deinde residuum discerpens membratim dividit, devorat, & deglutit. § Predictarum proprietatum & conditionum multe bone sunt & etiam multe male. Cave igitur in declaratione sive Armorum discretionem, quid de Leone, & ejus conditionibus sis dicturus. Multi tamen dubitant pro eo, quod quidem magister *Honorius Bonecti*, in libro suo quem nominavit *Arborem bellorum*, quem quidem librum ipse compilavit in *Gallico* sermone, ad honorem *Karoli Sexti*, in quarta parte libri predicti in *Cap. xxxix.* affirmavit dominum nostrum supremum Regem *Anglie*, debere omnino portare pardos in suis Armis, & non leones, quia salva pace sua, in illo nequiter erravit, ut sequitur. § Nam nobilis ille poeta *Architrenus*, scribens de *Bruto*, qui primo, ut dicitur, regnum *Anglie* occupavit, ut dominus terre, portavit,

tavit, pro Armis suis, UNUM LEONEM RUBIUM PEDITANTEM IN CAMPO AUREO, ut metricè dictus poeta scripsit,

Reptat in umbone leo flammens igneus aurum.

ut hic Leo flammeus & igneus, hoc est rubius, reptat, id est pedibus transit, in umbone vel scuto aureo. Et gallice, *Il port d'or un leone passant de gweles.* Et post dictum Brutum successores sui Britones portaverunt eadem Arma successive. Qui quidem Brutus divisit totam insulam in tres partes: In Loegriam, Cambriam, & Albaniam. Deditque Loegriam Lo-

crino filio suo primogenito, secundam vero partem videlicet Albaniam, dedit Albano secundo filio suo: Terciam vero partem videlicet Cambriam, dedit Cambrio filio suo tercio. Declarationem istarum partium relinquo Cronicarum scriptoribus, qui satis clare dictas declarant partes. Deditque dictus Brutus filio suo Locrino primogenito Ar-

ma sua predicta. Dedit insuper filio suo secundo UNUM LEONEM RUBIUM RAPACEM IN CAMPO AUREO, ut supra. Que Arma adhuc portant Reges Scocie cum modica additione, videlicet, UNO DUPplici TRACTU CUM FLORIBUS GLADIOLI CONTRA POSITIS DE RUBIO, ut hic. Et gallice sic, *Il port d'or un leon rampant & un double tras florete contre de gweles.* Dedit insuper idem Brutus filio suo tercio, videlicet Cambro, pro Armis suis, DUOS LEONES RUBIOS, FACIES SUAS AD TERGA VERTENTES, IN CAMPO ARGENTEO. Que quidem Arma ipsi Reges & Principes Wallie, & eorum filii, per longa tempora portaverunt, ut hic. Locrinus vero primogenitus Bruti patris sui, portavit dicta Arma paterna, & octo Reges descen-

descentes

dentes ab eo, usque ad divisionem Regni, & a divisione
 regni dubito que Arma fuerunt portata, quia prima di-
 visio fuit inter sorores. Credo tamen quod *Dunwallo*
 Monarcha portavit arma *Bruti*, & successores sui, usque
 ad *Belinum*: qui postquam conquistavit totum Regnum
Francie, Almanniam, totam Italiam, &
Civitatem Romanam, tunc Consulibus
ibidem Sabino & Porcenna. Qui *Belinus*
 postea, ut dicunt *Cronice*, totam *Greciam*
 occupavit: Veniensque in *Angliam* no-
 va Arma sibi assumpsit, & portavit
 TRES CORONAS AUREAS IN CAMPO
 AZORIO, quia ipse fuerat trina vice, &
 in diversis Regnis ter coronatus. Que
 quidem Arma ipse & successores sui portaverunt usque ad
 tempora *Uterpendragon* qui ipsa arma non dimittens, no-
 va assumpsit, & portavit. Portavit nam-
 que Uter, DUOS DRACONES VIRIDES,
 CORONIS RUBEIS CORONATOS, TERGA
 ADINVICEM VERTENTES, IN CAMPO AU-
 REO, ut hic. Et Gallice, *Il port d'or deux*
dragons verds corronnez de gwelez, les dors
encontre lez dors. Que insuper Arma,
 tam priora quam ista, portavit Rex ille
 inclitissimus *Arthurus* filius & successor
 dicti *Uterpendragon*, usque ad finem vite sue. Assumpsit
 tamen prefatus *Arthurus*, viso quodam miraculo apud
Glasconiam, alia Arma ad laudem Cru-
 cifixi viz. UNAM CRUCEM ARGENTEAM,
 IN CUJUS BRACHIO DEXTRO ERAT QUE-
 DAM YMAGO BEATE MARIE VIRGINIS
 CUM FILIO SUO IN BRACHIO DEXTRO
 SEDENTE IN CAMPO VIRIDI, ut hic. Quo
 insuper *Arthuro* mortuo, videlicet Anno
 ab incarnatione Domini quingentesimo
 quadragesimo quinto, *Constantinus* filius
 ejus successit in Regno, qui Arma sui patris detulit. Et
 post eum *Aurelius Conanus*, & post ipsum regnavit quidam
Malgo, post quem regnavit *Gatericus* ultimus Rex Brito-
 num,

num, quem Saxones expulerunt. Tuncque dicta Arma *Arthur*i ulterius non portabantur: quia intrabant Saxones & Regnum per multos Annos occupaverunt usque ad

tempora *Cadwalladri*. Qui portavit in humeris suis, UNAM CRUCEM PATENTEM FIGITIVAM AUREAM CAMPO AZORIO, ut hic. Gallice *Il port d'asour une Crois pate fiche d'or*. Que quidem Arma, similiter portavit filius suus *Ivor* tota vita sua, qui per Saxones peremptus est. Cui successit nepos suus Rex *Ine*, qui nutu divino non quasi Brito, set quasi Saxo, in

Regem est coronatus, & unctus. Nam mater ejus de stirpe Saxonica generata est. Pater vero ejus fuit *Kenten* de stirpe *Britonum*, qui *Ine* regnavit triginta & septem annis:

Princeps providus, portans predicta Arma *Cadwalladri* usque ad finem vite sue, & post ipsum singuli reges eadem Arma portaverunt, usque ad tempora Regis *Egberti*. Qui quidem *Egbertus* portavit UNAM CRUCEM FLORIDAM IN CAMPO ASORIO, que Arma erant continuata & portata per omnes Reges sequentes, usque ad tempora Sancti *Edwardi Confessoris*.

Set tunc intervenit quidam *Danus*, alias *Dacus*, nomine *Swaynus*, alios *Swayno*, qui expulit *Eldredum*

Regem *Anglie* a Regno, & Regnavit usque ad mortem, & in *Eboraco* sepultus est, qui portavit, TRES CORONAS PALATAS AUREAS IN CAMPO RUBIO ut hic. Et duo alii Reges *Dani* intrusores, *Knutus* videlicet, & *Hardeknutus*. Quibus quidem tribus intrusoribus successive mortuis, reverterunt duo filii *Eldredi*, *Aluredus* videlicet, & *Edwardus*. Quem quidem *Aluredum*

proditorie occidit *Godwinus* Comes *Canicie*. Et Anno Domini M, quadragesimo secundo secundus filius *Eldredi*, in Regem *Anglie* assumitur, & coronatur, qui portavit in Armis suis UNAM CRUCEM FLORIDAM AUREAM CAMPO ASORIO. Et

Et quia spoliatus antea fuerat per *Danos*, assumpsit QUINQUE MERULOS AUREOS portans eos SINE PEDIBUS: quia vocabatur ipse *Edwardus* sine terra, quare portavit dictos merulos sine pedibus. Quo quidem sancto Rege mortuo sine herede successit *Haraldus* intrusor, qui parvo tempore regnans a *Willelmo* Duce Normannie est occisus. Qui *Willelmus* totum Regnum Anglie conquissivit. Tunc autem cessaverunt Arma Anglorum Regum: & Conquestor predictus *Willelmus* pro Armis suis portavit, DUOS LEOPARDOS AUREOS, IN CAMPO RUBIO, ut hic. Et Gallice sic, *Il port de gewlez & deux Leopar des passantez d'or*. Que etiam Arma portavit filius suus *Robertus Curtos* primo genitus, & filius suus *Willelmus Rufus* qui successit patri in regno Anglie coronatus.

Quo quidem *Willelmo* *Rufus* mortuo, sibi successit *Henricus* primus frater ejus qui eadem Arma paterna portavit. Quidam tamen dicunt quod *Willelmus* Conquestor, adepto Regno Anglie, apposuisset Armis suis tercium Leopardum, de qua appositione nichil cautum invenio. Set satis notum est, quod iste *Henricus* primus sine herede obiit, quia *Willelmum* filium suum, & *Ricardum* simul in una hora mare absorbebat, filiam vero suam *Matildem* nomine, *Henrico* Imperatori *Almanie* in uxorem dedit. Set filiis suis, *Willelmo* videlicet & *Ricardo* prius, ut dictum est, mortuis, prefatus *Henricus* primus Rex Anglie diem suum clausit extremum, filiam suam *Matildem* Imperatricem relinquens heredem proximum ad regnandum. Set quidam *Stephanus*, Comitibus *Blesensis* & *Adeleye* tercie filie *Willelmi* Conquestoris filius, neposque prefati *Henrici* Regis mortui, vicesimo die *Novembris* sole existente in sagitario Anglie intravit regnum, & coronam usurpando qui ibidem xxij. die *Decembris* proximo sequent. coronatus, scutum portavit rubium in quo habuit TRIUM LEONUM PEDITANTIUM CORPORA, USQUE AD COLLUM, CUM CORPORIBUS HUMANIS

SUPERIUS, AD MODUM SIGNI SAGITARIJ, DE AURO, ut hic. Et hoc quia ipse intravit *Angliam*, ut predixi, Sole in illo signo existente. Et Gallice sic, *Il port de gewles trois sagitairis en corps de Lyons passantz d'or.* Cui quidem *Stephano* intrusori successit *Henricus* secundus, fili-

us *Matildis* Imperatricis & *Galfredi Plantagenet* Ducis *Andigavie*. Qui quidem

Henricus portavit TRES LEONES AUREOS

PEDITANTES, IN CAMPO RUBIO, ut hic.

Et Gallice sic, *Il port de gewlez trois Leons passantz d'or.* Sic ergo habemus

clare, quod Arma *Willelmi* Conquestoris cessaverunt: quia ibidem defecit linea masculina. Et scias ulterius quod

opinio illorum qui dixerunt quod dicti Reges *Anglie* portaverunt tres Leopardos in campo rubio, addentes quod duo Leopardi pro Ducatu *Normannie*, & tercius apponitur in scuto pro Ducatu *Acquitanie*, est omnino reprobata, quia iste *Henricus*, de quo prius scripsi, filius *Galfredi Plantagenet* & *Matildis* Imperatricis post divortium celebratum inter *Lodovicum* Regem *Francorum*, & *Alianoram* filiam Ducis *Acquitanie*, duxit eandem: que fuit heres dicti Ducis *Acquitanie* patris sui, & sic hic crevit primo titulus quem habet Rex *Anglie* ad Ducatum *Acquitanie*. Quare dico quod illi erraverunt qui dixerunt, quod *Willelmus* Conquestor apposuit tercium Leopardum in Armis suis, ratione ipsius Ducatus *Acquitanie*, quia ipse nullum titulum habuit ibi, set iste *Henricus* secundus, ut predixi. § Multa enim obprobria audiui diebus meis dicta in noctis silencio, tam illustrissimo Principi *Henrico* quinto, in obsidionibus suis, tam etiam

Domino meo singulari Domino *Thome de Monte Acuto* Comiti *Sar.* & *Pertici*, in diversis obsidionibus suis de istis Leopardis, & de illa bona domina *Maria* nomine, que fuit uxor *Henrici* quarti & mater Regis *Henr.* quinti, ubi tunc veritatem hujus rei veraciter sum expertus. § Dicatis igitur si placet quod dominus noster supremus dominus *Henricus* Rex *Anglie*, portat pro

pro regno *Anglie*, TRES LEONES AUREOS IN CAMPO RUBIO, Sicut portavit Dominus *Henricus* secundus progenitor suus. Et sic in *Henr.* primo cessaverunt Arma paterna, quia tunc cessavit linea masculina, ut superius dixi. Sic autem portavit ille famosissimus Rex *Anglie* *Henricus* secundus, pater *Ricardi* post eum in *Anglia* regnantis. De quo in *Crōnicis* metricis sic scribitur, in laudem sui nominis.

De *Henrico* secundo.

Henricus natus *Matildis*, Regna tenebat :
Sub quo sacratus *Thomas* mucrone cadebat.

De Rege *Ricardo* primo filio *Henrici*.

¶ Miles famosus, Rex *Ricardus* generosus,
Non hominem metuit, tantus ad arma fuit.
Pro dolor ! oh mortis mundo perensio fortis !
Cur non magnati vis parcere, nec bonitati ?
Mors deliquisti que *Ricardum* rapuisti,
Regem vincentem, nece victum, prole carentem,
In vultu letus fuit & fortisque facetus.
Blandi sermonis, ditatus corde Leonis.
Scotia, *Wallia*, *Neustria*, *Gallia*, conticuerunt,
Arma *Britonica* quando *leonica* visa fuerunt.
Ultramontani, *Tusci*, *Siculi*que, *Pagani*,
Ad bellum, parvum scutum tenuere Leonum.
Rex & *Tancredus* pacis pepigit sibi fedus,
Quo subjectorum regnum tenuit *Siculorum*.
Postea profundo capto bellavit eundo
Isaqueo teste, sua *Cipria* fit manifeste.
Arte sua vique fuit *Acon* reddita, quique
Circum manserunt, altas turres petierunt.
Cairam, namque *Damietam*, *Cesariam*que
Hic invadebat, sibi gens adversa cadebat.
En *Saffadinus* vidit quando *Saladinus*.
Isti *Ricardi* petiit postrema *Liardi*.
Ligna nequit fari, nec cor poterit meditari,
Quemquam formari conditione pari.

De Johanne successore Ricardi.

Neustria Johannis fuit indefensa sub annis.

Et quia deliquit, Gallis possessa reliquit.

EX predictis autem verbis bene patet, quod prefatus Ricardus portavit Leones & non Leopardos.

Et dicitur, quod pater ejus *Henricus* secundus primo Leones in *Angliam* duci fecit, & eos habuit suo dominio subjectos: quorum catulos ipse multociens solebat acriter verberare in presentia suorum trium filiorum: qui de facto eidem patri suo rebelles erant, pro eo quod filius ejus *Henricus* primogenitus in Regem *Anglie*, vivente & volente patre, coronatus, secrete nitebatur patrem suum destruere, quo viso Rex *Francorum* *Lodowicus*, & Rex *Scocie* magnis laboribus suis, pacem inter eos fecerunt, ut scribitur in *Cronica* cujusdam monachi *Malmesburienfis*, que incipit *Norma vivendi* in li. 5. ca. de *Henrico* secundo. In qua *Cronica* videbitis si placeat totum factum, & scribitur ibi proverbium, *Per catulos castigamus Leones*. Et quantum ad lineam masculinam omnes Reges *Anglie* ab eo descenderunt, & predicta Arma portaverunt usque ad tempora Regis *Edwardi* tercii, qui, ut superius dixi, Arma Regis *Francorum* Armis suis adjunxit: tum quia filius *Isabelle*, filie & heredis Regis *Francie*, tum quia *Edwardus* primogenitus dicti Regis *Edwardi* tercii, *Johannem* Regem *Francorum* in bello de *Poyters* devicit, & ipsum captivum, & prisonarium suum, in *Angliam* secum duxit, ut predixi. Set forte queritis a me, dimisso primo titulo Regis *Edwardi*, dicendo quod in regnis filia vel femina non debet succedere, ut est opinio *Francorum*; & satisfaciendo eorum opinioni, adhuc quero: nunquid *Edwardus* Rex *Anglie*, poterit legitime Arma *Francorum* Regis *Johannis* portare, pro eo quod *Edwardus* dicti Regis *Edwardi* primogenitus, prefatum *Johannem* *Francorum* Regem in bello cepit, & ipsum captivum suum in *Angliam*, ad patrem suum *Edwardum* viriliter perduxit? Et quia de jure civili quicquid filius acquirit patri acquirit,

ut

ut Instit. per quas personas nobis acquiritur § primo iste Rex Francorum Johannes, captivus efficitur Regis Edwardi patris prefati Principis tunc Edwardi. Ead probandum istud concordant illa statuta antiquissima, cap. de prisonariis in § Item precipimus § ut creditur per Regem Arthurum in Francia edita, & per successores suos tam Reges Francie, quam Anglie, & specialiter per prefatum Edwardum, ac per illum invictissimum & Christianissimum principem Henricum quintum Regem Anglie, ac Regentem Regnum Francie, & heredem apparentem in Regno illo Francie vbilibet proclamatum. Que quidem statuta hic inferere, quia ista approbantur, non erubesco. Quorum sequitur Capitulum primum.

Incipiunt statuta Henrici quinti, tempore guerre.

SUmmi opificis clementia, que sibi subditos modestos esse disponit pacificos & pudicos, non obstante, quoniam adhuc ipsa effrenata cupiditas mater litium, inimica pacis, materia jurgiorum tot indies nova generat litigia, ut nisi iustitia ejus conatus vi propria reprimeret, & virtutes, ipsiusque questiones implicatas explicaret, universale nostri Christiani exercitus regimen absorberet, bonumque commune extingueretur quo vivimus & regnamus: Ideoque lex & Constitutiones ordinantur, ut appetitus noxius sub Juris regula limitetur, per quam humanum genus ut honeste vivat, alterum non ledat, & Jus suum unicuique tribuat, informatur: Et ut noster exercitus utroque, scilicet, & bellorum & pacis tempore, felice tramite gubernetur: dictumque commune bonum in prosperis conservetur: § Ex altera etiam parte, ut dicti nostri exercitus Constabularius atque Marescallus, in causis coram eis cotidie ventulandis prudentius in singulis judicent & discernant: de nostrorum Procerum, Dominorum, & Magnatum consilio, quasdam Constitutiones fecimus, easdemque in eodem exercitu nostro promulgantes, publice fecimus proclamari. Statuentes quod omnes & singuli in dicto exercitu nostro Capitanei, pre-

prefatas nostras Constitutiones in scriptis habeant : ut publicatio nostra pro sufficiente monitione habeatur : ac ut subditi universi in dictis Constitutionibus & statutis ignorantiam non pretendant.

De Ecclesiis, & Sacramento Eucharistie, in debito statu conservandis.

ET quoniam domū Dei decet sanctitudo, statuimus ut ecclesie universe in suo statu inviolabiliter conserventur. Et si quis inventus fuerit qui sine causa per Constabulariū nostri exercitus approbāda, bona aliqua ecclesie, scilicet vestimenta, calices, libros, jocalia, seu reliquias, in quibuscumque ecclesiis, capellis vel monasteriis inventa, secum auferre aut asportare presumpserit, statim postquam captus fuerit & super hoc coram Constabulario, aut nostri exercitus Marescallo, convictus suspendatur : & dicta bona ecclesiis de quibus ablata fuerint, quam cito fieri poterit, restaurentur. § Ordinamus preterea ut nequis sacramentum eucharistie, vel pixidem sive capsulam in qua dictum sacramentum custoditur, irreverenter tangere audeat, sub pena mortis.

De personis Ecclesiasticis, & mulieribus non capiendis.

Sacerdotes qui cotidie deo servant & sibi ministrant in altari, suis semper utantur privilegiis. Et violentas manus dictis sacerdotibus imponentes, ipsosque occidentes, capite puniantur. Quam penam extendi volumus ad mulierum raptores, ubicumque inveniantur. Ulterius precipientes, ne quis ausu temerario, viros religiosos quoscunque, vel mulieres religiosas, seu velatas, tangere audeat, sui ordinis habitum portantes absque fraude. Nec aliquis eos, casve, prisonarios, seu prisonarias capere audeat, dum armati non existant, aut facientes

tes guerram publice vel aperte; sub pena incarcerationis, & corporis sui ad voluntatem nostram inibi conservandi.

Quibus personis tenebuntur omnes obedire.

ORdinamus insuper quod omnes in nostro exercitu existentes, cujuscumque status, dignitatis, nationis, ordinis, seu conditionis existant, Constabulario & Marescallo nostris, sicut nobis, in licitis & honestis humiliter obediant; sub pena forisfacture corporum, & bonorum. Item precipimus ut soldarii, & qui aliqua vadia recipiunt de nobis, vel regno nostro, suis Capitaneis immediatis, & magistris obedientes existant in singulis & licitis & honestis, vigilias custodientes, & guardias dictis soldariis impositas, seu rationabiliter imponendas. Nec a dictis vigiliis costodiis seu gardiis recedant quovismodo, sine dictorum suorum capitaneorum, seu magistrorum licentia speciali, sub pena arrestationis corporum & bonorum, quousque, per discretionem & allocationem Marescalli nostri, dicti capitanei, sive magistri plenarie sint contenti. § Item emergente victualium defectu, seu pabuli equini caristia contingente, Et videatur capitaneis quod ad villagia vicina, pro dictis victualibus & pabulo equino sit mittendum, Precipimus ut soldarii universi juxta ordinationem suorum capitaneorum seu magistrorum, ad equitandum, seu pedibus transeundum, pro dictis victualibus, humiliter sint parati. Et in hoc non obedientes pena puniantur in proximo statuto precedenti superscripta. Mercatores eciam, sive cum exercitu equitantes, sive in mercatis nostri exercitus ementes & vendentes, nostro Constabulario, & Marescallo ac ipsius mercati clerico obediant sicut nobis. § Item tractatus, delicta, & placita quecumque ventilata erunt, & finaliter terminata in curia nostra Judicio Constabularii & Marescalli, aut absente Constabulario nostro, in presentia nostri Marescalli, si contrahentes, delinquentes, vel placitantes in nostro exercitu moram traxerint,

traxerint, ambo, vel una parseorundem, five soldarii vel mercatores existant, aut operarii manuales necessarii, ut futores, scissores, barbitonsores, medici, & lotrices, & nostri exploratores specialiter ordinati.

De vigiliis, & gardiis observandis.

Quoniam turbationes, tam de die quam de nocte, in exercitu nostro multociens contingunt, quibus diligenti vigilia & custodia provida indies obviatur: Quapropter ordinamus, ut, juxta numerum armorum, per nostri exercitus Marescallum indies fiat provisio vigilantium, & singuli capitanei mutuis vigiliis & gardiis se invicem adjuvent, & in dicto nostro exercitu de necessitate innata quandoque requiescentes ab inimicis custodiant & conservent. Nec audeat aliquis capitaneus ad vigilandum, sic ut prefertur, monitus, vel assignatus, five pedester five equester existat, in numero sibi assignato armorum quam sagittariorum deficere, causa tamen cessante legitima, per Constabularium vel Marescallum approbata, vel a dicta sua custodia & gardia usque ad tempus limitatum discedere quoquo modo sub pena decapitationis absque licentia speciali ipsius qui dictas vigilias fieri ordinavit. Insuper ordinamus ut capitanei nostri exercitus omnes & singuli vigilantes, semper habeant sufficientes in suis hospitibus specialiter tam in noctibus, five equitantes per patrias fuerint, five in obsidiis castrorum, fortalitiorum vel villarum, sub pena arestationis suorum corporum, ad nostram voluntatem acriter puniendorum.

De monstris publicis, seu ostencionibus.

ET ut dicte vigilie sine fraude semper debite conserventur, volumus ut singuli nostri exercitus Capitanei, absque fraude vel cautela quacumque, nobis seu Commissariis nostris monstraciones, seu ostensiones faciant omnium suorum soldarium, tam hominum armorum,

rum, quam sagittariorum integre & perfecte secundum numerum eisdem assignatum, quociens dictis Capitaneis super hoc requisitio debite & legitime per nos, vel nostros Commissarios fuerit facienda. Item quod Capitanei suos proprios soldarios solum monstrant & ostendant, & non alios, nisi illos dumtaxat cum quibus pro illo viagio antea convenerunt, sub pena perpetue reprobationis, & perditionis suorum vadiorum pro viagio supradicto. § Item prohibemus ne quis soldarium, famulum, vel garcionem qui in alterius servicio nuper antea fuerit quoquo modo in suo servicio retinere presumat, sub pena arestationis & forisfacture equorum, & Armorum, quousque parti querelanti debite satisfecerit pro commissis, nisi dictum soldarium, famulum, vel garcionem de consensu & voluntate habuerit prioris Capitanei seu magistri. § Precipimus insuper & mandamus ut Commissarii nostri quicumque, specialiter videant & diligenter inquirent, quod omnes soldarii in monstis, sic ut prefertur, ostensi, suam propriam armaturam ostendant absque fraude, quod etiam specialiter volumus observari in arcubus & sagittis, & si necesse fuerit, volumus ut Commissarii nostri super hoc Capitaneum five magistrum jurare compellant ad dicendum veritatem.

Deurbationibus, & clamoribus publicis.

Volumus insuper, quod nullus cujuscunque conditionis, nationis, gradus, vel dignitatis existat, clamores velurbationes facere audeat, quibus nos vel exercitum nostrum turbari contingat quovismodo. Et specialiter illum clamorem, quem *Mowntee* appellamus, vel aliquem alium clamorem irrationabilem facere audeant, vel audeat aliquis in futurum, sub pena arestationis inceptoris, & equi sui, vel equorum, in custodia Constabularii, vel Marescalli, absque favore puniendorum, quousque dictis Constabulario, & Marescallo debite satisfecerit pro commissis. Et inventor, denunciator, vel accusator dicti inceptoris de dictis Constabulario & Marescallo

T

callo

callo percipiet centum solidos Turonenses videlicet x. s. monete *Anglie* pro labore. § Item si aliquis nomen suum, vel domini sui, seu magistri proclamaverit, per cuius clamorem facta fuerit congregatio, vel simultatio populi ad turbationem exercitus, sic delinquens, & convictus coram Constabulario, & Marefcallo suo, pro suo delicto publice suspendatur. Item si aliquis inventus fuerit qui clamorem vocatum *Hanock*, aliquo modo sine nostra licentia inceperit, morte punietur, & sui sequaces corporaliter & cum bonis arestantur, ac in custodia Constabularii, aut Marefcalli nostri, diligenter conserventur donec finem fecerint cum eisdem. § Item si aliqua turbatio vel clamor inimicorum supervenientium in exercitu nostro subito oriatur, precipimus & mandamus, ut singuli Capitanei cum suis societatibus ad personam nostram, sive Capitanei principalis, statim, accedant, certistamen primitus personis per dictos Capitaneos limitatis, pro custodia hospitiorum eorundem. Illis capitaneis dumtaxat exceptis prope quorum hospitia dicta inimicorum turbatio fuerit exorta, quos ad custodiendum sua propria hospicia cum suis societatibus volumus inibi permanere. Quod plenarie volumus observari in absentia nostra pro illo viagio, in persona principalis Capitanei cuiuscumque. § Item prohibemus expresse, cum equitantes fuerimus, quod nullus de exercitu nostro exire audeat sine nostra licentia speciali, quibuscumque turbationibus vel clamoribus in dicto nostro exercitu contingentibus, sub pena forisfacture bonorum in custodia Constabularii aut Marefcalli nostri ponendorum, & arestationis corporum ad nostram voluntatem aut gratiam, ac in nostra absentia ad voluntatem principalis Capitanei exercitus per nos ordinati.

De equitationibus generalibus.

Nullus in exercitu nostro, simulationem seu congregationem aliquam facere audeat, aliquo modo, ad equitandum de dicto exercitu nostro ad aliquam patriam, villam, vel fortalitium vicinum absque licentia nostra, vel principalis Capitanei nostri exercitus speciali. Ad finem ut tales equitantes semper ad nos, vel principalem nostri exercitus capitaneum revertere poterint pro succursu, sub pena arrestationis ad nostram voluntatem corporum, & bonorum. § Item si contingat aliquam talem equitationem fieri generalem de nostra licentia speciali, Ordinamus tunc & volumus quod nullus a comitiva & societate Capitanei dicte equitationis recedere audeat, sine dicti capitanei licentia speciali, sub pena arrestationis corporis ad nostram voluntatem, & perditionis lucri per eum sic adepti illo die, parte tamen tertia dicti lucri suo magistro immediato integra reservata, & duabus aliis partibus dicti lucri ad Capitaneum dicte equitationis similiter reservatis. Quod quidem statutum nostrum precipimus inviolabiliter ab omnibus observari quotienscumque tales equitationes fuerint faciende. Item prohibemus ut nullus vexillum nostrum, alicujus Domini, vel Sancti *Georgii* erigere audeat, ad convocandum aliquam partem nostri exercitus ad equitandum sive transcendendum ad aliquam patriam, villam, vel fortalitium quodcumque sine nostra licentia speciali, sub pena suspensionis, & tracture Capitaneorum sic presumptorum, & decapitationis suorum sequacium singulorum, ac forisfacture hereditatum & bonorum. § Item ordinamus quod nullus Capitaneus, cujuscumque conditionis, status, vel dignitatis existat, aliquas equitationes facere, vel aliis concedere audeat, sine nostra licentia speciali, sub pena indignationis nostre perpetue, & arrestationis corporis ad nostram voluntatem acrius puniendi. § Item si aliquam equitationem per aliquos fiendam assignaverimus, prohibemus expresse sub pena mortis, ne quis edificia, domum vel domos comburere audeat, vel in eis ignem mittere, absq; nostro mandato speciali. T 2 De

De hospiciis capiendis & assignandis.

PRecipimus insuper, ut nulli exercitum nostrum precedant quovismodo nostris hospitibus aliorum Dominorum & Capitaneorum dumtaxat exceptis, quorum nomina prius fuerunt Constabulario aut Marefcallo nostro per suos dominos vel magistros tradita ac in scriptis declarata, sub pena arestationis corporum, & bonorum in custodia Constabularii, aut Marefcalli nostri ponendorum, quousq; sic delinquens cum dictis Constabulario, aut Marefcallo finem sufficientem fecerit pro delicto. § Item quod nullus seipsum hospitare presumat, cujuscunque status, dignitatis, vel conditionis existat. Set volumus ut quantum ad hospitia pertinet, omnes indifferenter nostro hospiti generali obediant sicut nobis, sub pena arestationis corporum & bonorum. Precipimus insuper sub pena supradicta, quod nullus postquam hospitium sibi fuerit, ut supradicitur limitatum, de dicto hospicio suo exire audeat sine sui Capitanei vel magistri licentia speciali. § Item si contingat aliquem in suo hospicio, vel extra invenire aliqua victualia; volumus ut de illis dictus inventor gaudeat sicut decet, dictis victualibus moderate utendo, & si quid superfuerit, aliis necessitatem habentibus largiatur sine destructione seu abusione quacumque, sub pena arestationis sui corporis, & perditionis equorum, vel equi, si tantum unum habuerit, & armorum, quousque cum Constabulario & Marefcallo finem fecerit competentem. § Item prohibemus ne aliquis cujuscunque status, conditionis, vel dignitatis existat pro hospicio suo vel suorum litigare presumat, vel aliquas pactiones, seu congregationes gentium facere audeat, ad aliquas lites movendas intra hospicium suum, vel cujuscunque alterius, sub pena arestationis corporis ad nostram voluntatem, ac equorum & armorum quousque cum Constabulario & Marefcallo finem fecerit pro delicto. Et si delinquens garcio fuerit aut parvulus, abscissione auricule sinistre puniatur. Et si gravius fuerit delictum perpetratum, sic delinquens arbitrio Constabularii, & Marefcalli gravius puniatur.

puniatur. § Prohibemus insuper, ne quis intra hospitium, vel extra, litem cum aliquo, seu aliquibus moveat pro aliquo delicto, livore, vel invidia preteritis vel futuris, per quam litem mors in aliqua parte contingere poterit vel venire, sub pena forisfacture corporum & bonorum. Et si mors de facto inde contingat omnes sic delinquentes penitus supendantur.

De prisonariis.

QUoniam in conflictibus & aliis bellicis actibus multociens prisonarii capiuntur, ac propter inimicorum invalescentium timorem, aliquando non poterit captor super custodia sui prisonarii intendere, Nobis visum est certam in scriptis ponere regulam, qua declaramus, quod quicumque fidem prisonarii ceperit, ipsum prisonarium habebit, quamvis super custodia dicti prisonarii usque ad finem conflictus non intendat, si tamen dictus prisonarius in eodem conflictu postea non inveniat se defendens. Item si aliquis inimicum suum ad terram prosternat, & alius fidem prostrati capiat, sic captus prisonarius communis est ipsorum: & fidem capiens custodiam habebit prisonarii supradicti, sufficientem prebens securitatem suo consocio pro parte rata redemptionis prisonarii antefati. § Item quando capitur prisonarius & alter veniens partem petat, partem habebit, si eidem a capiente concedantur. Set forte sic partem petens minatur se alias prisonarium occisurum, partem aliquam ipsius prisonarii non habebit, quamvis ei fuerit prius pars concessa. Et si prisonarium ut prefertur occiderit, per Constabularium & Marescallum arestabitur, in carceribus permanens quousque cum parte querelante finem fecerit secundum discretionem Constabularii, & nostri exercitus Marescalli. § Item precipimus ut quam cito prisonarius captus ad exercitum nostrum pervenerit, capiens prisonarium domino suo Capitaneo, vel magistro presentabit absque mora, sub pena perditionis prisonarii magistro suo proprio adjudicati. Et si ille prisonarius sic captus

captus fuerit Major in una parte exercitus, & potestatem habuerit displicandi vexillum suum auctoritate Regis sui, vel si ipse captus fuerit de sanguine Regio, Dux, Marchio vel Comes, aut Capitaneus principalis, tunc captus ille, quicumque fuerit, erit prisonarius Capitanei principalis illius partis dicti exercitus, nisi capiens talem prisonarium equalis fuerit ipsi capto, major in armis, aut dignitate, vel talis Baro, sive Miles notabilis qui antea positus fuerit ad vexillum: Et ille tunc capitaneus principalis concordabit cum capiente, dando eidem sufficientem remunerationem pro captura. § Volumus insuper quod Capitaneus, vel magister prisonarium recipiens de suo soldario ad lanceam, vel sagitario, ut supradictum est, infra octo dies nobis, principali Capitaneo, vel nostro Constabulario, aut nostri exercitus Marescallo fideliter representet, sub pena perditionis partis sue quam ipse alias esset habiturus: quam partem damus cuicumque, talis prisonarii occultationem, Constabulario nostri exercitus, aut Marescallo notificanti. Ordinamus ulterius, ut nullus presumat prisonarium suum permittere vagari, aut libere ire, vel ad propriam voluntatem equitare, seu in suo hospicio absque bona custodia per se permanere, sub pena perditionis prisonarii supradicti. § Tercia tamen parte redemptionis dicti prisonarii sic male custoditi Capitaneo suo, sive magistro suo reservata, si tamen dictus Capitaneus vel magister particeps criminis non existat. Alteram vero partem redemptionis supradicte accusatori adjudicamus. Terciamque partem dicte redemptionis nostri exercitus Constabulario & Marescallo assignamus, ac arrestato primitus corpore, sic ut prefertur, delinquentem ad nostram gratiam acrius puniendo. § Volumus insuper & statuentes, quod nullus prisonarium suum nostrum exercitum exire permittat sine nostro salvo conductu, vel saltem ipsius qui exercitui nostro ibi preest pro dicto prisonario primitus obtento, sub pena in proximo statuto suprascripta. Item statuimus ut nullus prisonarium suum vendere audeat, vel ad redemptionem ponere absq; licentia sui Capitanei qui nobiscum pro dicto viagio sub literis & sigillo suo indentaverit, sub pena perditionis prisonarii dicto

dicto Capitano adjudicandi, & arestationis sic delinquentis. Volumus insuper quod emptores tales perditione prisionarii puniantur.

De Tertiis.

Tenebuntur singuli Capitanei, milites, scutiferi armati, & sagittarii quicumque tertiam partem solvere omnium adquiretorum per guerram suo Capitano vel magistro immediato fideliter & sine fraude, cujuscumque status, conditionis, vel dignitatis existant, sub pena perditionis totius summe principalis sic adquisite, & arestationis sui corporis quousque finem fecerit cum suo magistro supradicto. § Item volumus ut omnes nobiscum in exercitu nostro vel sub nostro vexillo equitantes, seu moram trahentes, etsi vadia de nobis, vel Regno nostro non percipiant, quales sunt Medici, Mercatores, barbitonfores, & multi similes, de singulis bonis per guerram adquisitis videlicet, prisionariis, & aliis bonis mobilibus, per tales debite adquisitis, Nobis, vel Capitano nostri exercitus principali tertiam partem solvere tenebuntur.

De spoliis non fiendis.

Ordinamus ulterius, ut nullus sub pena mortis mercatorem vel mercatores spoliare audeat, vel alia bona, & specialiter victualia ab eo vel eis auferre presumat. Idemque in medicis, & barbitonsoribus precipimus inviolabiliter observari. Nec audeat aliquis soldarius spoliare in victualibus, pabulo equino, aut aliis bonis quibuscumque per eosdem emptis, seu alio justo modo adquisitis, sub pena mortis. Prohibemusque ne quis soldarius, vel alius cujuscumque status, conditionis, vel dignitatis existat, ab alio aliquid furari, spoliare aut auferre presumat, quod ipse suis justis laboribus de bonis inimicorum adquisivit, ut victualia, fenum, stramen, avenas

nas, frumentum, vinum, oleum & similia, sub pena arrestationis corporis delinquentis ad nostram voluntatem puniendi.

De assaltibus.

ITem ordinamus, quod nullus assaltus fiat ad aliquod castrum vel fortalitium quodcumque per sagittarium vel alium communem, absque alicujus Capitanei ad hoc specialiter ordinati presentia, & voluntate, sub pena incarcerationis. Et si de facto aliquis talis, ut premittitur, assaltus fiat & per Nos, vel Capitaneum principalem seu nostri exercitus Constabularium, vel Marescallum ibidem facta fuerit proclamatio publica in contrarium, Inobedientes pena incarcerationis puniantur, ac perditionis omnium bonorum inibi adeptorum.

De salvis conductibus.

NEc audeat Capitaneus quicumque minor nobis, Duce belli nostri exercitus dumtaxat excepto, aliquem inimicum vel prisonarium licenciare ad veniendum ad nostrum exercitum, vel ab eodem transeundum, vel recedendum sine nostra licentia speciali & cum salvo conductu nostro, vel Constabularii nostri exercitus, si sua Commissio ad hoc extendatur, sub pena forisfacture corporis & bonorum. § Item prohibemus ut nullus cujuscumque status, gradus, conditionis, vel dignitatis existat salvos conductus sua auctoritate alicui dare vel concedere presumat, sub sigillo suo proprio vel alieno, nostro Constabulario dumtaxat excepto, si ipse de nobis talem habuerit potestatem. Item ut nullus saluum conductum nostrum, vel Constabularii nostri, ut predictum est, violare vel rumpere audeat quovismodo, sub pena suspensionis & tracture, ac confiscationis suarum hereditatum, & bonorum.

De

De meretricibus ejiciendis.

Precipimus insuper ut meretrices publice & communes, infra exercitum nostrum nullo modo permanere permittantur: Et specialiter in obsidionibus villarum, castrorum, vel fortalitiorum quorumcumque; set longe ab exercitu, ad minus per unam leucam, in simul collocentur. Quod etiam volumus observari in omnibus villis, castris, & fortalitiis per nos vel nostros captis, aut nobis vel nostris redditis, vel in posterum capiendis seu reddendis, seu alias nobis, vel alicui nomine nostro redditis, videlicet quod infra dictam villam, castrum, vel fortalitium permanere, aut domicilium quantumcumque parvum vel magnum fovere aliquatenus permittantur, sub pena fracture sinistri brachii dicte meretricis, si post unam monitionem in dicto loco prohibito inveniatur publicae vel occulte.

*Quod Johannes Rex Francie, fuit verus Captivus
Edwardii tercii.*

Pater ergo per prefatam sectionem. Item precipimus, superius allegatam quod Johannes Rex Francie fuerat verus captivus Edwardi tercii Regis Anglie. Et pro eo quod quicquid per servum acquiritur domino suo acquiritur, ut Instituta per quas personas nobis acquiritur & primo & in & Item nobis, eodem titulo. Nam dicit textus ibidem. Ipse enim servus qui in potestate alterius est, nichil suum habere potest. Et dicit Accursius ibidem in verbo habere sc. ad suam utilitatem ut F. ad legem Juliam de adulteris l. sic eveniet, set ad utilitatem domini sui. Et quod dictus Johannes Rex servus erat capientis, probatur per illum & servi autem aut nascuntur aut fiunt. Instituta de jur. personarum. Nam dicitur ibidem, Finnt autem servi jure gentium, id est ex captivitate, & ulterius in servorum conditione nulla differentia est, ut ibi, set generaliter quicquid, per servum acquiritur domino suo acquiritur.

§ Sic ergo Arma dicti *Johannis Regis Francorum*, per illam captivitatem fuerint dicto Regi *Edwardo* adquisita, & per consequens bene licebat dicto Regi *Edwardo* predicta Arma portare argumento premissorum. Non obstante quod dictus *Edwardus* tercius licite potuit dicta Arma *Francie* portare ratione successionis & jure hereditario, quia filius & heres *Isabelle* tunc filie & heredis Regni *Francie*, ut satis clare patet per *Cronicas*, & specialiter per *Froffardum* in *Cronica* sua, ubi ipse tractat de ista materia. Dicatis ergo quod dominus noster supremus portat pro Armis *Anglie* TRES LEONES AUREOS IN CAMPO RUBIO. Sicque portaverunt omnes sui progenitores ab *Henrico* secundo, qui primo illa Arma portavit, & suis portanda successoribus dereliquit, ut supradictum est in filio ejusdem *Henrici* secundi, videlicet Rege *Ricardo*.

De Leopardo.

LEOPARDUS est bestia sevissima, ex pardi & leone adulterio sponte generata, ut dicit *Isidorus* li. xij. Et secundum eum ibidem, Leopardus dicitur bigener, quia in Animantibus bigenera dicuntur que ex diversis nascuntur animalibus, ut Leopardus ex leone & parda, vel ex leena & pardo. Mulus ex equa & asino, Burdo ex equo & asina, Ibride ex capris & porcis, Titirus ex ove & hirco, Musino ex capra & ariete, ut ibi in fine capituli primi li. xij. Et sicut *Adam* omnibus animantibus ante diluvium primus vocabulum indidit, appellans unicuique nomen proprium, ex sua institutione, juxta conditionem nature cui serviret: sic gentes post diluvium secundum naturas aut conditiones bestiarum, herbarum, vel arborum, eisdem nominum differentias imposuerunt juxta conditionem earundem. Quarum quidem gentium exemplo, postquam bella esse ceperunt, artesque diverse invente sunt, per quas armature tam invasive quam defensiva ordinabantur, aut quia aliquando facies armatorum armaturis velabantur, ipsi sic velati secundum eorum conditiones, naturas, aut proprietates, diversas bestias, aves vel

vel alia signa per que possent ab aliis edgnosci, in suis super-
tunicis, aut armaturis, sive scutis, depingi fecerunt, ut
refert *Isidorus in principio libri xij.* §. Leopardus autem
bestia est quasi alba, diversis & multis maculis nigris con-
spersa, valde preceps, & sicit sanguinem: set femina est
major & crudelior quam est masculus, saliendo non cur-
rendo predam capit, & si tercio vel quarto saltu predam
non capiat, pre indignatione sistit, & quasi victus retro
cedit. In corporis dispositione, non in colore leoni af-
similatur, formam tamen capitis habet pard. Cognos-
citur enim Leopardus a leone, quia Leopardus ubicunque
depingitur naturaliter habet maculas nigras, cum grosso
capite, & est animal planum non hispidum: Leo vero ha-
bet unum colorem continuum cum pectore hispido & cer-
tis jubis in cauda. §. Sunt tamen quidam, somniantes
in hac materia, qui ponunt differentiam inter Leonem &
Leopardum in pictura facierum, videlicet quod Leopardus
semper debet depingi cum integra facie aspicientibus
ostensa, & Leo cum media facie, maxime Regi animalium
scilicet Leoni injuriantes, Nolentes quod ipse Leo qui est
Rex omnium animalium suam faciem eis ostendat, quod
eciam est contra Jura & specialiter contra legem, *ursus*
F. de acquirendo rerum domino, ubi dicitur, quod anima-
lia debent depingi & designari in suo actu feroci-
ori: set si Leo non posset ostendere faciem suam non ita
esset, ergo, &c. concordat cum istis lex prima *F. de postu-*
land. §. *bestias*, quam quidem opinionem, nunquam vidi
in scriptis legibus, aut naturali ratione fundatam, vidi
tamen nobiles diversos Leopardum, & Leopardos in
Armis portare in suo proprio colore, quosdam cum inte-
gra facie & quosdam cum media facie depictos: quo-
rum corpora semper fuerunt sicut esse
deberent multis maculis nigris conspersa.
Portavit namque quidam miles *Guido de*
Rupe forti UNUM LEOPARDUM SALIEN-
TEM, IN CAMPO RUBIO. Et non appono
colorem Leopardi, quia portavit pro-
prium suum colorem, videlicet, griseum
maculis nigris conspersum, ut hic de qua

materia plus dicitur in capitulo de talentis. b. Vnde etiam quendam militem *Arnaldum de Marchia* qui portavit Duos **LEOPARDOS** **PEDITANTES**, IN CAMPO AUREO, quorum **Leopardum** tantum medietas faciei fuit intuentibus ostensa, ut hic **Leopardum** ergo in Armis portare significat, quod portans, uel saltem primo illa **Arma** assumens, fuit adulterio genitus. Et nota hic quod semper habendus est respectus ad conditiones animalium, & naturas eorum, ut supra dixi. Et multum pertinenter potest dici, quod isti magni Abbates & Abbatisse debent in suis Armis portare **Leopardos**, multos, burdones, vel titiros, pro eo quod ipsi habent & portant instrumenta episcoporum, ut mitram & crucem, ut multi **Leopardi**, & tales bestie portant instrumenta generativa equorum, & Leonum, non tamen eis utuntur naturaliter, neque habent ipsum actum vel generationis exercitium, sic dicti Abbates & Abbatisse habent mitras & baculos, non tamen ipsum actum habent vel exercitium conferendi, & ministrandi certa sacramenta, & negocia Episcopis pertinentia; unde scribitur in *Speculo fultorum parte quarta* sic.

Mulus, & Abbates sunt in honore pares.

Dic ergo, quod Rex *Anglie* portat in Armis suis **Leones**, & non **Leopardos**, ut per ea que superius scripsi.

De Ariete.

ARIES est animal laniferum, animo placidum, naturaliter mansuetum, ut dicit *Isidorus li. xij. in principio*. Est autem dux, & princeps ovium; & ideo dedit ei natura fortitudinem ceteris ovibus prestantiorem: decet enim arietem ducem ceterarum ovium & tutorem, aliis esse fortiorem. Et ideo a quibusdam vervex viribus est dictus, eo quod tanquam vir ovium, cum sit masculus, ce-

teris

teris bidentibus sit amplius virtuosus. Quidam tamen dicunt, quod ideo dicitur verres, quia vermen gorit, unde scribitur in libro *Synonymorum*; *verres* in capite *vermen gerit*, arietem inde. Cujus quidem vermis profundius excitatus, caput suum aliquando fortissimè concutit, & quicquid sibi obviat dure ferit: & ideo aries ab *Arbs* Grece dicitur, quod est virtus Latine. Nam corporis magnitudine, virium fortitudine, & animi virtute oves alias præexcellunt. § Dicitur aries ab aris, quia ut dicit *Isidorus* hoc pocus primum fuit in aris a gentibus immolatum, unde secundum legem *Mosaicam* Aries fuit animal mundissimum, aptum ad sacrificium, & ad esum, dicit *Isidorus* ubi supra. Frontem habet aries durissimam, set tamen tempora habet debilia, & quasi cartilaginosa: & ideo ad defensionem partis debilioris dedit natura cornua majora circa temporum loca, ad modum scuti rotundi revoluta, in extremitatibus aliquantulum acuta, ut eis caput defenset, & adversarios impetat & expugnet. Ideoque securius præcedit gregem, erectoque capite, & fixo pede ungula divisa vestigio firmiter terram premit. Tempore amoris pro uxoribus suis impetit. Ac ut melius impugnet, & fortius contra resistantem, retrocedit, ac resiliendo eum impetu hostem ferit, ut dicit *Avicenna* li. suo viij. Arietem in Armis portare significat, quod primo ipsum portans, vel assumens, fuit vir multum capitosus, vel aliquas alias conditiones arietinas sequens, ut superius dictum est.

De Agno.

AGNUS, ut dicit *Isidorus*, a Greco vocabulo dicitur quasi pius. Nam inter omnia animantia terre, maxime invenitur innocens, & mansuetus: nullum enim dente ledit, cornu, nec ungue. Et quicquid in eo reperitur utile est: Pellis quidem ad varium usum: pilus ad indumentum: fimus ad terre inpinguationem: ungula, & corum ad medicinam, ut dicit *Plinius*, & *Isidorus* li. xij. § Latini vero dicunt agnum, ab agnoscendo esse sic vocatum, eo quod præ ceteris animalibus matrem suam

suam noscat, adeo ut si in magno grege erraverit, statim balatu vocem agnoscit parentis, secundum *Avicennam*. Agnus de societate gregis multum gaudet : quando vero solitarius est dolet plurimum, atque timet : ante gregem salit, & saliendo ludit : tonitruum multum timet, quia agnus naturaliter habet debile caput, ut recitat *Bartholomeus de proprietatibus rerum li. xvij. in capitulo de agno*. Agnum igitur in Armis portare, est signum, quod primo illum in Armis portans fuit vir pius, mansuetus, & humilis, aut portavit nomen agni : ut multi portant diversa animalia, aves, vel alia signa que sunt ejusdem nominis cum ipso portante. Et quidam sunt qui portant sue artis signa, ut latius dicetur in sequentibus.

De Apris.

APER est porcus silvestris, qui sevus est, & immitis, ut dicit *Isidorus predictio libro xij. capitulo primo*. Dicitur insuper apud Latinos verres eo quod grandes habet vires. Dicit enim *Plinius*, quod aper est animal valde sevu, & vix castratus se exhibet mansuetum, cum cetera tamen animalia, ablatis testiculis, mansuecunt. Est itaque aper tante feritatis, quod etiam mortem parvipendens, contra venatoris ferrum intrepide se infigit, & insuper jam transfixus contra sibi resistantem vires recolligit, & ut de adversario se vindicet, mortis periculum non pavescit. In latere autem dextro habet durissimum locum & spissum, quem semper opponit venatoribus, ut dicit *Plinius li. xvij. ca. x.* Aprum autem portare vel verrem in Armis, significat hominem invidum, bellatorem, subtilem, & fortem, qui citius in pugna morietur, quam fugiendo vitam servet. Multos enim vidi *Hibernienses* aprum, vel apros, in Armis suis portantes.

De Asino.

ASINUS a sedendo est dictus, quia homines ab initio super asinos sedere solebant, antequam usum equorum habebant. Et refert *Ysidorus li. xij.* Asinus animal est simplex, & valde tardum, & ideo faciliter ab initio fuit humano generi subiectum: vel asinus dicitur ab a, quod est sine, & finos quod est sensus, quasi animal sine sensu. Et quanto asinus fit annosus & senex, tanto plus indies fit deformis, hispidus, & villosus. Est autem animal malencolicum, frigidum, & siccum, & ideo naturaliter ponderosum, tradum, atque pigrum, stolidum, & obliuiofum, tamen paciens animal est, & modico utens cibo. *Avicenna li. viij.* inter tribulos, & spinas, asinus colligit, ex elevatione capitis, & forti flatu moventur tribuli & spine, & ex horrendo sonitu seu rugitu ejus terrentur avicule, & sepius fugiunt de suo nido, & earum matres impetunt asini oculos, & rostris suis percutiunt, ut a loco sui nidi recedant. Et quamvis talis passerulus habeat corpus parvum, vix potest asinus se defendere contra passeris impetum, atque morsum. Hec *Avicenna loco preallegato, & Aristoteles de animalibus ca. viij.* & *Plinius libro xxvij. ca. ultimo.* § Item asinus supra vires laboribus exponitur, fuste ceditur, stimulo pungitur, chamo os constringitur, hinc inde circumducitur, & sepe ejusdem chami refrenaculo ab illis pascuis & cibariis per que transit nequiter coercetur. Et post labores cassos & vanos in fine moritur. Nec pro precedentis laboris servicio, post mortem saltem, ejus cutis dimittitur, set aufertur, & cadaver sine sepultura aieri exponitur a canibus corrodendum. Hec *Bartholomeus de proprietatibus rerum li. xvij. ca. de asino in fine.* Asinum vero in Armis portare, significat hominem tardum, pium, & mansuetum, verbis & operibus suis blandientem, injuriarum sibi illatarum obliuiofum, & multa obprobria pacienter sustinere paratum.

De

De Aranea.

ARANEA, pro eo quod sex aut octo pedes quos semper habet pares, gerit multipes dicitur. Et inter animalia reptilia numeratur ab aeris nutrimento nominata, que exiguo tempore longa fila producit, & ab opere incepto nunquam desinit, perpetuum sustinens in suo opere dispendium, & sepe ad modicum flatum venti, aut pluvie stillicidium rumpitur tela sua totaliter, perdens laborem suum, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Habet autem aliquos pedes longiores, & quosdam breviores, propter diversas suas operationes. Nam cum quibusdam fila subtiliat, ac in longum protrahit, cum quibusdam vero pariter fila necit, & cum quibusdam per fila repit: & maxime in ea viget sensus tactus, unde residens in tele sue medio, subito sentit muscam telam in parte remotissima contingentem, subitoque ipsam invadens eam aggreditur tanquam hostem, de qua si triumphare potuerit, eam ne evadat inter tele sue fila multipliciter circumvolvitur, capitis sui humiditatem sugens, de tali muscarum venatione vivit, ut refert *Bartholomeus de proprietatibus, li. xvij. ca. de aranea.* Et quia vidi olim araneas in Armis cujusdam *Lumbardi* portatas, illarum jam proprietatem scribo. Ymaginentur igitur ipsa arma insipientes, quid per illas araneas intelligatur, prefatis conditionibus, & proprietatibus diligenter consideratis.

De Ape.

APIS est animal multipes & breve, inter omnia animalia anulosi corporis, in multis obtinens principatum, ut dicit *Plinius li. xv. ca. vi.* parvitatem autem sui corporis, recompensat ingenii magnitudo. Quamvis autem possit inter volatilia computari, tamen quia pedibus utitur, in quibus est sua vis progressiva, merito potest inter gressibilia numerari. Inter omnia, est admiranda apum solertia qua mella conficiunt, succumque dulcissimum,

cissimum, subtilissimum, & saluberrimum in favos componunt, & ceram ad usum vite perutilem operando conficiunt, hieme latent, quia vires non habet ut nivibus pruiniisque resistent, ac flatibus Aquilonis. In vere autem fabas florentes visitant, nullique licet vacare otio per hos dies. Item per apes summa equitas excercetur, Feriunt enim omnes earum pacem perturbantes, aut earum mellâ disrumpere cupientes. § Regem siquidem habent apes, qui non aculeo armatus est, set potius magestate, ut dicit *Plinius ubi supra ca. xvij.* vel si habet aculeum, usum ferendi natura sibi negat; Noluit enim natura ipsum seivum esse, nec statim petere ultionem, & ideo ei telum detraxit & in hermem dereliquit, unde constat apum Regem aculeo non uti. Miranda etenim est circa suum Regem plebis obedientia, nam cum ipse procedit totum examen conglobatur & ab ipso agmine velut acie militum cingitur & vallatur, & pre multitudine obsequentium tunc temporis vix vagatur. § Cum populus apum in labore est, tempore illo intus est, & circuit similis excitanti, solus a labore est immunis. Circa quem assunt apes quedam habentes aculeos, tanquam conservatores Regis sui. Et raro procedit Rex nisi quando examen totum debet exire, cujus exitus intelligitur aut diebus aliquot exercitu murmurante, & quasi ad exitum se preparante, unde si quis tunc Regi apum prescinderet alam, examen tunc temporis non exiret. Regem fessum humeris sublevant, & fatigatum totum portant. Rege viso totus animatur exercitus, ipso quoque deficiente totum examen dilabitur, & multociens periculo se exponit. Hec *Plinius ubi supra.* Quando vero Rex apum moritur, tristitia torpent, funerantiumque more exequias celebrant, & meret plebs ingenti dolore Rege peste consumpto: Nam cibos tunc convehunt non exeuntes, tristi tamen murmure glomerantur Circa corpus sui Regis. Lucrum non minuunt, ymmo nisi corpus mortuum extrahatur fame & dolore moriuntur. Hec *Plinius ca. xix.*

De Bove.

BOS Grece *boetes* nuncupatur, quem Latini bovem appellant, eo quod terram terit, ut refert *Plinius li. suo viij. ca. xlv.* soli boves inter animalia retroambulantes pascuntur. Aque etiam calide ablutione dicuntur pinguescere. Boves quoque, laxata habentes cornua, dicuntur esse in opere excellentes. Et post castrationem bos in corpore & cornibus augmentum recipit, & proficit fortius in robore & virtute, non tamen tante est audacitatis sicut ante. Est enim animal mite & mundum, non solum usibus hominum necessarium, verum etiam, ad immolandum in aris deorum congruum fuit & aptum. Et breviter ut dicit *Plinius li. xxviij. ca. xl.* nichil est in bove quod diversis usibus non sit utile. § Bovem ergo, vel boves, aut boum capita, in Armis portare est signum quod primo illa Arma portans fuit castratus, vel spado, vel in genitalibus sic in guerris mutilatus quod amplius generare non potest, vel potuit. Ut specia-

liter semel cuidam nobili scutifero de comitiva & familia domini mei specialis & magistri, TRIA CAPITA BOVINA NIGRA, IN CAMPO ARGENTEO portanda assignavi, ut hic, pro eo quod ipse erat in bello *Vernolii* cum lancia per membra genitalia totaliter transfixus. Qui ut credo adhuc vivens Arma portat supradicta, & sunt bona.

De Botrace.

BROTAX animal est quadripes, venenosum, in terra habitans, & humore terreo nutritum, ut refert *Plinius li. xvij. ca. xxxij.* cujus venenum est frigidissimum, & ideo omne membrum quod tangit reddit insensibile ac stupidum ac si esset congelatum. Est enim animal virulentum, & ideo ad iram se animat ad omnem tactum, unde
quanto

quanto plus tangitur tanto turgescit amplius & inflatur. Quot autem maculis sub ventre respergitur, tot nocumentorum venenum ejus obnoxium fore perhibetur. Oculos habet quasi igneos & lucentes, & est tanto perniciosior quanto est ejus aspectus ardentior. Herbas dulces diligit, ac earum radices avide comedit, set comedendo eas inficit & corrumpit, loca enim fetida & fimosa botrax, sive bufo, diligit, & loca odorifera multum odit. § Botrax autem sive bufo coloris est subnigri, subrusi, vel pallidi. De istis est *Plinius* ut supra dictum est. Botracem, autem aut botraces, sive bufones portare, significat ut est dictum, verumptamen Dominus de Botrax in Anglia portat in Armis suis TRES BOTRACES NIGROS IN CAMPO ARGENTEO, ut hic. Que Arma, forte portat dictus Dominus propter nomen suum, ut predixi. Que quidem Arma olim portaverunt Reges Francorum prout supradictum est de Armis Francorum Regis: qui jam portat TRES FLORES GLADIOLI, IN CAMPO ASORIO, ut hic. Et Gallice sic, *Il port d'asor, trois fleurs de lys d'or*. De quibus quidem Armis dixi supra libro iij. in capitulo de colore pallido sive azorio, videatis ibi.

De Camelo.

CAMELUS ut dicit *Ysidorus li. xij.* & *Plinius li. suo viij. ca. xix.* est animal humile, & breve, pro eo quod quando oneratur se inclinans & accubans coram onerante humiliatur. Set differunt cameli Arabici a camelis aliarum regionum. Nam cameli Arabici duos habent in dorso gibbos, set reliquarum regionum cameli in dorso habent unum tantum, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Habentibus igitur tales gibbos in humeris vel dorso, assignari possunt cameli, seu capita camelorum in armis ut portentur.

De Capra.

CAPRA, sicut & caprea, a carpendis virgultorum & herbarum summitatibus est dicta, quasi sursum tendens, ut summitates capiat & comedat foliorum, ut dicit *Plinius li. viij. ca. primo.* Que quidem capre adeo bene vident de nocte sicut die. De capris autem dicit *Aristoteles li. tertio*, quod capre in multis regionibus habent lac sine impregnatione, nec expectatur impregnatio, set accipitur urtica & cum ea confricatur mamilla, & exibat primo sanguis, deinde venit bonum lac non pejus quam impregnatarum. Item *li. eodem viij.* dicit quod capre privantur intellectu, in tantum quod vix sciunt egredi ad pascua, vel regredi nisi ab aliquo ducantur. Quosdam de Wallia vidi portare capram, & capras diversorum colorum, qui conditiones predictas totaliter non amiserunt.

De Canē.

ACENES autem Grece dicitur canis Latine; quamvis tamen quidam canem a canore latratus dicant; ut dicit *Ysidorus li. xij. ca. Canis*, qui plus sensus habet ceteris animantibus. Nam sua nomina canes recognoscunt, dominos suos diligunt, & eorum tecta defendunt, & multociens canes pro dominis suis voluntarie morti se subiciunt, corpus autem sui domini mortuum non derelinquunt. Odore quidam, & alii sanguine prede sue vestigia multociensprehendunt, humanum consortium diligunt, quia diu sine hominibus esse aut vivere non possunt, ut dicit *Ysidorus li. xij. ca. ij.* De cane autem dicit *Plinius li. xij. ca. xli.* de animantibus que nobiscum degunt fidelissimi sunt canes. Nam canes pro suis dominis pugna se contra Latrones concepimus, occisorumque suorum dominorum corpora, tam a volucris, quam etiam a feris, longo tempore custodivisse, latratuque homicide sui domini scelus detexisse legimus. § Audivimus insuper canes

canes Regem quendam ducentes ab exilio reduxisse, et contra resistentes mira audacia preliasse. Canis etiam *Jasos* cibum capere noluit domino suo interfecto, set dolore pariter & inedia consumptus est. Legimus etiam *Selenium* senatorem *Placentie* ab armatis oppressum non prius vulneratum quam cane interempto. Sicque canis *Ticii Sabini* ipsum in carcere nec in morte dereliquit, set mestus & ululans cum mortuo mansit. Cui cum quidam cibum dedisset, ad os defuncti cibum tulit, & cadavere in Tiberim projecto, ut corpus sustentaret saliens canis in fluvium dimersus est accurrente populo ad spectaculum fidei animalis. Hec omnia refert *Plinius* in loco preallegato. Canes etiam nobiles cum cervum, damam, vel leporem ceperint, non statim devorant, quod capiunt, set potius predam suam domino suo derelinquunt, pejori parte in fine pro sua portione sunt contenti: ymo si nichil habuerint propter hoc, predam aliam insequi, & invadere non dimitunt. Dicit enim *Constantinus* in *viaticis* li. suo ultimo, quod canis naturaliter est frigidus & siccus, cui nigra colera dominatur, ipsaque superhabundans putrefacta vel corrupta canem rabidum facit: quod maxime contingit in autumno & in vere, quem tunc alii canes fugiunt tanquam pestem, qui semper est profugus ac solivagus, & vadet nutando ac cancellando sicut ebrius: Et currit ore aperto, ac lingua dependente, saliva nimia & spumosa de ejus ore profluente: Oculos habet reversos ac rubicundos, & aures retractas. Contra umbram suam latrat: Hec *Constantinus* ut supra. Dicit autem *Plinius* li. xxx. quod sub lingua canis jacet aliquando vermiculus, qui Grece dicitur *hēta* qui facit canes rabidos, quo extracto cessat morbus. & Item canis est iracundus & maliciosus, fraudulentus, ac dolosus, unde sepe transeuntibus blandiendo cum cauda obvians, quasi arridet, set illos retro quando minime considerant graviter mordet. Inter notos audax est & animosus, ac contradicentes mordere nititur, omnes terrens, set transiens inter extraneos nichil facere audet. Antequam ergo canem vel canes alicui assignaveritis in Armis ad portandum, condiciones ipsius primitus videatis, & secundum quod videritis

con=

conditiones ejus cum conditionibus caninis convenire, ita audacter faciat.

De Castore, alias Baver.

CASTOR est bestia mirabilis, que cum quadripedibus vivit, & in terra quandoque graditur, sub aquis tamen natat, & commoratur cum natantibus sicut piscis. Et est castor a castrando sic vocatus, ut dicit *Isidorus li. xij.* Nam eorum testiculi medicine sunt apti, propter quos cum precenserint venatores ipsi se castrant, & canum moribus sua genitalia amputant, unde & *Juvenalis* scribens de castore sic ait.

— qui se
Ennebum facit, cupiens evadere dampno
Testiculi.

De castoribus autem loquitur *Plinius li. xi. ca. iij.* Ponto, inquit, unum genus animalium esse putatur, quod nunc terrenam nunc aquaticam ducit vitam, in extremis aquarum & fluminum ripis domos & cavernas sibi edificat miro artificio preparatas. Nam ista animalia pariter in grege vivunt suamque speciem diligunt, pariter etiam congregati Fibri vocantur. Dentibus ligna prescindunt, & prescisa de silva ad sua latibula miro modo deferunt & deducunt. Nam unum pro vehiculo pedibus elevatis supinum in terram prosternunt, inter cujus coxas & crura abscesa ligna ordinant & componunt, & ipsum trahentes ad suas mansiunculas a lignis ipsum exonerant: & multa subtilitate ex prefata materia habitacula fortia sibi preparant. Caudam autem suam que pissie nature in aquam mittunt, sine cujus ope & refrigerio sine corruptione diu non poterit permanere. Castor est animal mirabile & monstruosum, cujus cauda tantum piscis, & totum residuum sui corporis naturam habet quadripedis animalis. Pedes habet anteriores quasi anserinos, & posteriores pedes sunt quasi canini. Hec scribit *Plinius li. xxxij. ca. iij.* quamvis

quamvis *Dioscorides*, & *Bartholomeus de Platea* in aliquibus discordent.

De Cervo.

CERVUS est serpentum inimicus, ut ait *Isidorus li. xij.* Cervus quidem in harmonia multum delectatur qui erectis auribus mire audit, submissis nichil. Item *Plinius li. viij. ca. xxxij.* dicit, quod servus est animal maxime placens, quod propter arduam causam contingentem ad hominem ultro fugit. Item quando cerva ejus fuerit paritura ab ipsa se separat, & discedit. Et si seipsum nimis pinguem senserit latebras querit, quia pondus grave sui corporis pertimescit: & quando pinguis fugit, suum cursum non continuat. Et tante simplicitatis est, ut omnem miretur & stupeat novitatem. Item cervus annuatim, videlicet in vere, mutat cornua sua, & tunc quia inermis est de die sibi latibula querit & latet quousque crescentibus cornibus iterato sibi nova eveniat armatura. Cervus diutissime vivit & plusquam centum annis, quod compertum est per cervos captos post centum annos post mortem Alexandri ab eodem torquibus aureis signatos. Et ut multociens audiui, per unum cervum prope forestam de *Wyndesore* occisum apud quendam lapidem vocatum *Besaunteston* juxta *Bagesbott*, qui quidem cervus habuit unum collarium aureum, quo erat sculptum,

*Julius Cesar quant jeo su petis
Ceste coler sur mon col ad mys.*

quod est dictu. *Julius Cesar* misit istud collarium aureum super collum meum quando ego fui paruulus.

Cervum autem in Armis portare est signum quod portans, vel saltem primus assumens, fuit cantor vel delectans in canticis & harmoniis, ac sapiens & subtilis, tempora sua bene prospiciens, nolens inimicos invadere inermis, set sapienter expectat tempus congruum, quando melius poterit intentum suum perficere.

De

De Equo, sive Caballo.

Dicuntur Equi eo quod quando quadrigis junguntur pares equantur: quia in forma, & cursu similes copulantur. Et caballus a pede cavo dictus est, eo quod pressa ungula terram cavat, quod reliqua animalia non faciunt, ut dicit *Isidorus li. xij.* Equi in campis voce accensi provocantur ad cursum, si victi fuerint eorum more dolent, cum autem vicerint gaudent. Dicit *Plinius li. vij. ca. xliij.* illos equos ad bella utiliores esse qui in bibendo profundius nares inmittunt, quia tales equi in cursu longo gravedine urine non impediuntur. § Equi coitum maternum fugiunt, nam in eis quedam naturalis agnitio est, unde narrat *Aristoteles li. viij.* Rex, inquit, septentrionis habuit pulcram equam que peperit equum pulcrum, & voluit ex equo illo & sua matre pullum bonum extrahere, qui ordinans ut equus finis saltaret super matrem, matris cooperiendo vultum. Set cum discooperiebatur facies matris, quam cognoscens equus filius ejus fugiit & seipsum ab alto precipitavit & occidit. Alias autem proprietates equorum vide per *Bartholum* in tractatu suo de Armis pingendis circa medium, ubi loquitur de equo.

De Elephante.

ELEPHAS ab *Elphio* Grece, quod est mens Latine, & hoc est propter corporis maximam quantitatem, ut dicit *Isidorus li. xij.* Elephantes intellectu & memoria pre ceteris animalibus vigent, gregatim incedunt modo & motu quo valent. Parvum murem timent. CCC. annis vivunt. Hec ponit *Isidorus li. xij.* Et *Plinius li. viij. e. primo* dicit, quod Elephas inter omnia animalia maxime est virtutis, ita quod vix in hominibus tanta probitas invenitur. Nam in nova luna gregatim conveniunt, & in flumine se abluunt, & communiter balneant, postea ad locum suum redeunt, Juvenesque suos eundo

eundo & revertendo aut se ire faciunt, quos diligenti cura custodiunt & instruunt ad simile faciendum. Item sunt boni intellectus & animalia ita docibilia quod Regem cognoscere & adorare instruuntur, & reverentie causa aliquando genua sua curvant. Item dicit *Plinius c. v.* si Elephantes hominem errantem in itinere sibi obviū viderint in solitudine, primo ne ipsum terreant aliquantulum de via se subtrahunt, & tunc gradum figunt, & paulatim ipsum precedentiē viam ei ostendunt. Et si draco eis occurrerit, pro homine defendendo cum eo pugnant, & audacter se opponunt. § Item mirandus est in eis pudor. Nam quando unus ab alio vincitur, victus vocem fugit victoris. Elephantes aliquando domantur, qui tunc ferunt turres ligneas, & sic cum armatis concurrunt, acies prosternunt, eas non timentes. Item inter Elephantes & dracones perpetua est dimicatio. Habent autem parvas linguas valde respectu suorum corporum, raro extra apparentes. Nec invenitur in eis nisi unum intestinum multipliciter tamen involutum, ac post illud non est aliud nisi unum aliud per quod ejiciunt superfluitatem naturalem. Habent insuper epar magnum quadruplum, ad epar bovis: splenem autem minimum respectu eorum corporum, & causa est, ut dicit *Avicenna*, quia melancolia transit eis in nutrimentum. Stantes dormiunt, pedes posteriores flectentes sicut homo. Sunt enim naturaliter benigni, quia carent felle, ut dicit *Aristoteles li. xiiij.* Pro feminis suis nunquam pugnant sicut alia animalia, nulla enim noverunt adulteria. Et quando casu aliquo dimicant non modicam habent curam sociorum: nam fessos & vulneratos in medium recipiunt, & ipsos plusquam se protegunt & defendunt. Item dum mater circa filium in parturiendo laborat, masculus pro viribus ipsam protegit, & defendit.

De Formica.

FORMICA dicitur quasi ferens micas, unde *Ovidius Metam.*

Grande opus exigno formicas ore gerentes.

Formica enim est animal valde providum, nam in estate congregat sibi, in hyeme unde vivat, ut dicit *Isidorus li. xij. c. iij.* De Formicis autem dicit *Solinus*. Formice nigrescunt, valde parve, & tamen plus quam magna animalia sollicitantur: Nam provident sibi sapienter in posterum unde vivant. Gregatim vivunt, ac cuniculos magnos componunt in quibus habitant. Grana, que cum magna sollicitudine collegerunt, solercius decorticant, que in secretioribus domunculorum locis ne ab avibus rapiantur, vel vento dispergantur, cautissime reponunt: & occultas vias faciunt rectas in domos in quibus habitant. Hec *Solinus li. xi. ca. xxxi.* Formice in estate majora ferunt onera quam sunt eorum corpora, unde parvitatem corporis recuperant magnitudine virtutis, pondera sua gerunt morfu, & que pre magnitudine ferre non possunt averse pedibus posterioribus obvolvere moliuntur; Nam de sua republica ei maxima est cura & memoria, Nam femina abrafa condiunt ne sursum germinet in fruges: & grana dispersa colligunt cum diligentia ne perdantur, grana autem arte dividunt, ut sic ea facilius in sua repositoria introducant. In plenilunio noctibus operantur, set cessant interlunio a labore: § Sunt autem formice parvule, stricte circa ventrem, & quasi cincte, que tandem crescentes efficiuntur quasi pennate five alate, & sic in fine admodum muscarum in minuta volatilia formantur. Item idem *Plinius li. xi. ca. xxxij.* dicit, quod sunt quedam formice magne & cornute, que mira avaritia & cupiditate gemmas, & aurum custodiunt, que omnia ab incolis furantur dum formice in suis cuniculis commorantur. Formicarum conditiones & proprietates predictas habentes sciatis recte posse formicas portare.

De

De Griffo, sive Grife.

GRIFUS, sive GRIFES est animal quadrupes pennatum. Hoc genus ferarum in Iperboreis nascitur montibus, Tales enim omni parte corporis leonis sunt, alis tamen & facie Aquilis similes. Hec *Isidorus li. xij. ca. ij.* Adeo autem aliquando infestat equum, ut ait *Hug.* quod equitem armatum cum eo rapiat in sublime, ut dicit glosa *Deuteronomii xiiij. ca.* Custodiunt autem grifes, sive grifi montes, in quibus sunt gemme preciose, ut smaragdi, & Jaspides nec permittunt abinde auferri. Tam magnas insuper habent ungulas atque amplas, quod inde fiunt cippi, qui mensis Regum multociens apponuntur.

De Hericio.

HERICIUS est animal spinis coopertum, quibus undique protectum est contra inimicorum insidias. Nam hericius statim ut aliquid nocivum preceperit, statim in globum conversus, seipsum intra sua arma recolligit. Hujus prudentia quedam est, nam dum absciderit uvam de vite sese volutat supinus super eam, & sic ipsam exhibet suis natis. *Isidorus li. xij. cap. iij.* Item *Aristoteles li. xix.* dicit, quod hericii habent medicum corpus, & multas spinas, majores corpore. Et causa magnitudinis spinarum & parvitatibus corporum est quoniam nutrimentum corporis transit in eas propter caloris paucitatem, & quia cibum non bene digeritur, unde generatur in corporibus multa superfluitas que transit in nutrimentum spinarum. Dicit autem *Plinius li. viij. ca. xxxviiij.* quod hericii se volutant super poma que spinis infixas deferunt in arborum concavitates & preter illa que in dorso gestant, unum semper in ore ferunt. Et quando venatur se involvit in modum pile, eversis spinis, ne possit propter aculeos comprehendi.

De Lepore.

LEPUS dicitur quasi levipes, quia velociter currit, & est animal Velox, timidum, & imbelles, nullum habens armorum genus nisi membrorum levitatem. Debilis enim est visus, sicut & cetera animalia palpebras in dormitando non claudentia. Melioris autem est auditus & potissime quando aures ejus sunt erecte. Cujus aures sunt longe valde & flexibiles, quod inventum est esse necessarium propter oculorum aperturam, nam auribus oculos defendit ab infestatione cinifum, & muscarum. Habet etiam sub pedibus magnam pilorum villositatem, ut pili pedis carnositatem currendo a lesione defendant, & ideo dicit *Aristoteles li. iij.* quod pedes leporis sunt subtus pilosi, quod in aliis animalibus rarius invenitur. Crura autem ejus posteriora sunt anterioribus longiora, quod fuit necessarium ad facile corpus elevandum in cursu cum fugeret contra montem, unde difficilior capitur contra montem quam contra valem & hoc accidit propter articularum brevitatem. § Item de leporibus, ait *Plinius li. viij. c. lv.* Leporum, inquit, plura sunt genera. Nam in Alpibus sunt quidam, & in silvis quidam habitant, sed ipse qui in Alpibus sunt velociore sunt, & grossiores pilos habent: ipsi autem qui in silvis morantur, minores sunt, & vocantur cuniculi. Nam cuniculi lepores sunt parvi, imbelles, qui unguibus terram concavant, & leporibus majoribus domos aliquando preparant, ac foveas quas inhabitant sibi formant. Et ipsi cuniculi sunt mire fecunditatis: Dicuntur insuper habere utrumque sexum. Nec invenitur in aliquo animali habente dentes in utraque mandibula nisi in leporibus, ut dicit *Aristoteles.* Et quanto ejus coagulatum est vetustius tanto melius est & salubrius, ut refert *Plinius.*

De Lince.

LINX est animal omnia animalia precellens in virtute viviva: & est de genere luporum. Est autem bestia similis lupo, dorsum habens maculis distinctum sicut pardus. Cujus urina convertitur in gemmam preciosam que *Lignris* appellatur, quod & ipsas linxes sentire hoc documento probatur: Nam egestum urine liquorem arena in quantum poterunt contegunt, Invidia quadam nature ne talis egestio in humanum transeat usum. Hec *Ysidorus li. xij. ca. ij.* Et concordat *Plinius li. viij. ca. xxxix.* Prefecti in visu portare possunt linxes: sic & invidi & avari, qui thesaurum suum sub terra abscondunt.

De Lupo.

LUPUS quasi lepos, quia in lupo tanta quasi inest virtus in pedibus sicut leoni, unde & quicquid pedibus presserit non diu vivit. Lupi longam famem portant, & post longa jejunia multum devorant. Hec *Ysidorus li. xij. ca. ij.* Lupus, sicut refert *Honorius*, est valde vigil, & multum timet ignem, & si lapidetur considerabit primum percutientem, quem si poterit postea interficiet. Lupi habent magnam fortitudinem in capite, & in collo, maxima lupi potentia & virtus est in ore suo, quia est valde vorax. Oculi ejus de nocte lueant ut lucerne. Nichil ita timet sicut lapides, unde si quis duos lapides collidat, si lupo ipsam collisionem audiat suam audaciam perdit, & statim fugit. Item cordula una facta de intestinis lupi adjuncta cum aliis cordulis ovinis in cithara, nunquam concordabit. Nunquid si igitur aliquis in comitiva ab aliis discrepare assuetus, portat, aut debeat lupos, vel lapum in Armis portare, relinquo *Haraldis Armorum*, qui super isto dicere poterunt quid intendunt.

De Mure.

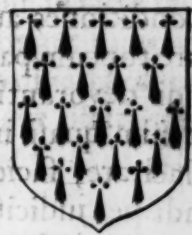
AB humo dicitur Mus, secundum *Ysidorum*, pro eo quod ab humore terreo nascitur. Illud pusillum animal nunquam bibit naturaliter, & si bibat morietur. Animal quidem est gulosum, & ideo cum modica esca sibi placente decipitur, quando ad ejus gustum odore provocatur. Muris enim jecur in plenilunio crescit, sicut tunc quedam maritima augentur, que rursus decresciente luna deficiunt, sicque deficit jecur muris decresciente luna.

De Mustela.

MUSTELA quasi mus longus est dicta, ut dicit *Ysidorus li. xij.* Nam telon Grece, longam dicitur Latine. Mustela bestia satis prudens est; In domibus enim nutrit catulos suos, eosque transfert de loco ad locum sedemque mutat, ne ejus nidus ab aliquoprehendatur. Persequitur serpentes eosque fugat, mures odit & eos manducat. Sunt autem duo genera mustelarum, unum est silvestre distans ab alio magnitudine. Aliud autem minus est quod in domibus errat. Set falsa est opinio illorum qui dicunt, mustelam ore concipere, & aure partum effundere. Passeribus, & aliis parvis avibus insidiatur, & eorum ova transglutit. Filios quoque suos in aliquo casu lesos, vel mortuos certa herba sanat: ymo illos suscitatur, ut dicit *Plinius li. viij. ca. xxij.* Dicit etiam *Aristoteles*, quod mustela pugnat contra serpentes, & est animal velocis motus & corporis flexibilis, valde mobilis & instabilis, odore sagax, dorsum habens rubium & ventrem album. Mutat autem colorem; Nam in aliquibus regionibus, ut quidam dicunt in Britannia minori certo tempore anni tota pellis ejus est candida preter caudam, quam quidem mustelam ipsius Britannie incole tunc capiunt, quam heremitam vocant, ipsamque excoriant, & usibus magnorum dominorum, & dominarum reservant.

Propter

Propter cuius bonitatem, & quia specialiter ibidem invenitur, Duci *Britannie* de pellibus albis ipsarum heremitarum, earumque caudis ad decorem consutis, tunicam Armorum pro domino Duce *Britannie* ibidem incolæ ordinarunt, ut hic. Et portat pro Armis suis, UNUM SCUTUM DE PELLIBUS HEREMITARUM EARUMQUE CAUDIS NIGRIS CONSUTIS. Et est sciendum quod illa cauda est nisi quedam parva macula nigra. Sunt tamen quidam qui ymaginati sunt contrarium, quasi si SCUTUM ESSET DE NIGRO COLORE TOTALITER FACTUM, PARVIS MACULIS ALBIS CONSPERSUM, ut hic. Et bene volo quod talia Arma portentur. Verumptamen non dico quod illorum opinio est vera, qui dicunt in sermone Gallico, quod, *Il port hermynee* quia ad hoc dicendum non invenio rationem, ut supradixi li. iij. ca. de colore nigro.

De Murilego.

MURELIGUS idem est quod catus, sic dictus eo quod mures legit aut colligit, vel ideo catus dicitur quasi catat, id est videt. Nam ita preacute videt, ut fulgore luminis noctis superet tenebras, ut dicit *Ysidorus* li. xij. Est etiam animal coloris indeterminati, nunc enim est album, nunc nigrum, nunc flavum, nunc varium, nunc etiam maculosum in corpore, facie, & pedibus. Linguam habet longam & flexibilem, tenuem & subtilem, cum qua bibendo lambit. Est enim in juventute animal lascivum valde & agile, impetum faciens ad omnem rem mobilem ei objectam, ludit cum stramine coram se protracto. In senectute autem est animal ponderosum & grave, ac multum sompnolentum. Cautissime tamen muribus infidiatur, & eos plus odore quam visu presens,

tiens, invadit in abscondito ac venatur, captoque mure cum eo ludit, qui tamen, finito ludo ab eo devoratur. Conditiones autem mureligi hiis diebus non audeo declarare tot cum pauperibus lusoribus, & ipsos pauperes in fine ludi devorantibus, in *Anglia* jam regnantibus. Video etenim quasi indies divitem cum paupere quasi ludendo placitare, faciem sanctissimam ostendentem, qui in fine ludi per iudicium xij. falsorum Juratorum, ymo perjuratorum justum pauperem devorat & destruit, non peccantem nisi quia pratellum pauperis prato vel terris ipsius divitis vicinatur.

De Pantera.

PANTERA est bestia quedam minutis orbiculis naturaliter superdicta, ut ex macularum nigrarum, albarum, ac flavarum varietate tota ejus pellis oculata exterius videatur, ut refert *Isidorus* li. xij. Cum autem pantera satis commederit se in spelunca recondit, & dormit continue fere aliquando per tres dies, post triduum vero de sompno surgens, emittendo vocem, ab ejus ore exit odor aromaticus supra modum suavis, propter cuius suavitatem ipsum alia animalia sequuntur, de quibus pantera aliquando suam predam capit. Et quamvis sit bestia valde seva, tamen illis qui sibi aut suis in aliquo subveniunt nullatenus est ingrata, ut dicit *Plinius*, qui hoc exemplificans, de quodam ait, qui liberavit catulos pantere extra solitudinem leta & blandiens eduxit, ut sibi gratias referre & pro suo labore vices rependere videatur.

De Pirollo.

PIROLUS parva bestia est, major, set non longior quam mustela, in *Anglia* satis nota. Pirolus corpore rubius est, & in ventre candidus, mira agilitate viget, in arboribus habitat & fetus fovet. De arbore in arborem saltu potius quam volatu migrat, quamvis cauda aliquando

aliquando pro pedinis utatur. Gaudem tamen villosam, prope ad sui magnitudinem habent, ad usum in saltu movetur. Vivit de arboribus. Estate victum congerit quo vivit in hieme, & quandoque in parvo ligno diversas aquas transit, erecta cauda cum vento velificat, ut dicit *Alexander*.

De Talpa.

TALPA est quedam bestiola ad similitudinem rattinis, non tamen caudam habet longam. Que talpa in cecitate est dampnata perpetuis tenebris victura. apparet enim absque oculis, que rostrum habet ad modum porci cum quo terram fodit, ac radices sub terra comedit & corrodit, solem autem odit & ejus claritatem; nec diu potest vivere super terram. Nigram habet pellem, villosam & valde mollem, crura brevissima, & pedes latos, ac digitos distinctos habet ad modum manus hominis; *Plinius* haec. *Aristoteles* tamen dicit, quod omne animal generans sibi simile habet oculos, preter talpam, que nullos habet apparentes. Set si quis inciderit corium suum subtiliter inveniet interius vestigia latentium oculorum. Et putant quidam quod illud corium pre angustia rumpitur quando talpa incipiet mori, & dicunt, quod aperit oculos in moriendo, que eos clausos habuit tota vita; ad modum dediticiorum qui tota vita fuerunt servi, in morte vero erant liberi. De quibus & eorum conditione aperta relinquitur mentio *Instituta de libertinis*. § *Set dediticiorum*: quorum quidem misera servitus hodie est sublata, ut ibi,

De Tigride.

TIGRIS est bestia ad fugam velocissima ad modum sagitte, ut refert *Isidorus* li. xij. Est enim bestia variis distincta maculis, virtute & velocitate mirabilis, ex cujus nomine fluvius quidam tigris appellatur eo quod rapidissimus sit omnium fluviorum. Hec *Isidorus*. Dicit

Z

autem

autem *Plinius lib. viij. ca. xix.* Masculus tigris non opriat penitus quid cum catulis suis adum sit, set femina eos fortissima cura custodit. Set qui tunc catulos auferre proponunt specula vitrea magna in itinere ponunt, quos tamen mater pro catulis insequens & visum in speculum flectens & in eo diligenter inspiciens de sua ymagine filios esse credit, que circa suam ymaginem ibidem detenta, & circa filiorum extractionem de vitro occupata raptori spacium confert fugiendi. Et sic per umbram decipitur ne raptorem pro catulorum liberatione ulterius prosequatur.

De Urso.

Ursus eo quidem est vocatus quod ore suo format fetus, inde ursus quasi orsus, ut dicit *Isidorus lib. xij.* & ibidem refert quod urforum caput invalidum est, & eorum vis maxima in brachiis est & lumbis, unde interdum erecti incedunt, vel dicitur ursus ab urgendo, quia fortiter urget ac stringit ipsum quem apprehendit, ut ait *Isidorus* ibidem. Dicit insuper *Aristoteles*, quod ursus comedit omnia indifferenter, unde aliquando comedit fructus pro quibus multociens arbores ascendit. Et quandoque frangit apum alveos & alvearia, comedens mel & ejus favos. Pugnat cum cervis, vadens erectus contra eos, & tenet manibus ipsorum cornua, & sepe vincit eos. Est enim animal impatiens & iracundum, volens se vindicare de singulis que tangunt eum, & ideo seipsum aliquando occidit, ut cum aliquam arborem invenerit in qua apes mellificant, ipsam arte quadam ascendit, mel per aliquod foramen extrahens. Ad quam arborem frequenter cum esurit redit, quod conspiciens venator circa pedem arboris palos acutos undique figit, ante aperturam vero sive foramen mellis malleum valde ponderosum subtiliter suspendit, veniensque ursus esuriens & mel extrahere cupiens, per malleum impeditur, qui malleum pede fortiter abjiciens, malleo suo cursu redeunte, capite percutitur, quo indignatus fortius a se malleum rejicit, qui impetuosius

sius rediens acrius ipsum ferit, & tam diu contra malleum pugnat quousque debile caput suum multiplicatis ictibus deficiat. Et cadens inferius super palos, propria stulticia se occidit, ut predixi.

De Vulpe.

Dicitur vulpes quasi volupes, quia volubilibus pedibus & amfractuosis cursibus incedit. Animal est fraudulentum valde & decipiens, Nam dum non habuerit escam mortuum se fingit, sicque aves descendentes quasi ad cadaver rapit, devorat, & occidit, ut refert *Ysidorus li. xij.* Contra taxum pro mansione pugnat, cujus foveam urina & stercorebus polluit & defedat, & sic de taxo non fortitudine aut violentia set dolo triumphat, loca subterranea inhabitat. Animalia domestica citius quam silvestria rapit & devorat. Anelitum habet fetidum, & morsum quodammodo venenosum, ut dicit *Plinius.*

De Unicornu.

UNICORNUS est animal parvum secundum fortitudinem sui corporis. Brevia sunt crura secundum suam magnitudinem. A nullo venatore vi comprehenditur. Huic color est buxius, unum cornu in medio frontis habet a quo nec elephas tutus est Corporis sui magnitudine. Hoc cornu ad saxa aliquando limat ad pugnā, Nam sepe cum illo certamen habet & tunc ipsum in ventre vulneratum prostermit. Ferrum non timet. In montibus excelsis moratur, & in tutissimis solitudinibus manet. Capitur cum arte mirabili. Puella virgo in silva proponitur sola que relinquitur, qui adveniens deposita omni ferocitate casti corporis pudicitiam in virgine veneratur, caputque suum in sinum puelle imponit, sicque soporatus inhermis deprehenditur a venatoribus & occiditur, vel in regali palacio ad spectaculum exhibetur.

Pro eo quod jam sufficienter de animalibus quadrupedibus diximus, nunc ad aves calamum divertere intendimus, & primo,

De Aquila.

ESt autem AQUILA quasi regina inter volucres, ipsarum omnium obtinens principatum, que inter omnes aves est avis maxime liberalis, ut dicit *Plinius*. Nam predam quam capit, nisi nimia arceatur fame, sola non comedit, ymo aliis avibus eam sequentibus quasi communem tribuit & exponit, sua tamen recepta primitus portione, & ideo aquilam alie aves insequi solent, sperantes quod de ipsius preda eis debeat aliqua portio impartiri. Set quando preda per eam capta sibi non sufficit, tanquam Rex de re publica, vivit, ut c. *de jur. fisci, per processum tituli*, avem aliquam sibi magis placentem rapit, & in medium ipsam ponit. Dicit etiam *Plinius* quod *Herodius*, & similes aves ipso die quo audiunt aquilam, vix predantur; aquila autem in vera prenuntiatione nulla potentior est, § Legimus enim olim aquilam in Shastonea prophetasse; cujus prophétia adhuc remanet in *Cronicis* satis clara. Cunctis siquidem avibus excellentius volat, & ab ipsius *Jovis* archano nunquam excluditur. Cumque tanto visus acumine vigere dicatur, ut ab ethere summo pisciculos in fundo maris contueatur; & in ipsum Solem, quod nulli animantium licet, obtruncum figit. Et *Locris* adversus *Crotonicenses* dimicantibus, aquila dum pugnabatur supervolans victoriam dicitur contulisse, cum pauci numero deleverunt infinitos. Dum etiam *Hiero* prima bella iniret, aquila ex improviso resedit in clipeo progredientis, manu promptum regemque futurum significans. Ea etiam die qua natus est *Alexander* magnus, due aquile tota die super culmen domus patris ejus federunt, signum duplicis imperii *Europe* scilicet & *Asie* prefigurantes. Et Comes ille Sarum dominus meus precipuus, sumere solebat pro bono presagio, quando in suis obsidionibus aquilas venire videret, & multociens tunc secutus est statim bonus & gratus

tus finis. Et, ut dicit *Plinius*, aquila de sua natura nobiles sequi solet, ac dominos potentiores. § Habet autem aquila unum pedem clausum ad modum anseris, cum quo se regit in aquis quando pro preda descendere solet: Alium vero pedem habet divisum cum acutissimis unguibus cum quibus predam capit, ut dicit *Aristoteles l. xiiij.* Aquila autem impiissima est contra filios suos quando eorum visus clauditur versus solem, quoniam tunc eos reputat alienos. Imperatores autem *Romani* ab antiquo portabant, UNAM AQUILAM NIGRAM FISSAM ET EXPLANATAM, IN CAMPO AUREO, ut hic. De quibus quidem Armis dixi supra in tercio libro de colore aureo, Et dicatis quod Imperator quia est dominus omnium portat istam aquilam que quasi domina est omnium avium, ut supra dictum est.

De Accipitre.

ACCIPITER est avis regia, que plus animo quam unguis est armata. Et quod ei in quantitate corporis natura denegavit, hoc ei in virtute & audacia animi recompensavit. Maxima itaque ejus fortitudo est in pectore & in unguibus ac in rostro, quo statim petit cerebrum sue prede. Indignantis namque nature est accipiter, unde si predam quam impetit casu aliquo non ceperit, vix illa die ad manum domini sui redit. Oportet enim ut ancipitrum dieta sit ordinata scilicet nec nimis tenuis nec nimis lauta. Ex habundanti autem cibo impinguntur & tunc insolescunt aut pigrescunt, ac ad reclamatorium redire sepins dedignantur. Gestantur autem in manu sinistra, ut de manu portantis dextra cibos recipiant. Ancipitres vero maxime ledit fimus, ut dicit *Plinius*, & ideo eorum mutatoria domus a locis fimosis longe debet esse remota. Ancipitres ergo in Armis portare, agilem & gracilem significat bellatorem, qui magis animo quam

quam corpore est armatus. Et de aucipitre scribit *Naso* dicens,

Odimus aucipitrem, quia semper vivit in armis.

De Alieto.

ALIENTUS, ut dicit glossa super *Dexteronomium* ca. xiii. j. ibidem est quod falco, que est prede avida, & multum animosa. Invadit enim aves longe se majores, eas pectore & pedibus percutiens & invadens. Alii tamen dicunt, quod alietus est avis parvula capiens alias parvas & minutas aves, ut dicit *auctor aureore*.

*Obtinet exiguas alietus corpore vires,
Sunt & aves minime preda, cibusque suis.
Exprimit hic aliquem qui solos vexat egenos.*

De Arpia.

ARPIA quedam avis est, ut dicit *Adelmus*, in remotis mundi partibus in loco qui *Strapades* dicitur in solitudine juxta mare *Jonicum*, rabida fame semper fere insatiabilis esse dicitur, unguis habet mirabiliter graves, ad discerpendum & lacerandum semper paratos. Avis ista habet faciem humanam, set nichil in se habet virtutis humane, nam ferocitate grassatur ultra humanum modum, hec primum hominem quem viderit in deserto fertur occidere, Inde cum fortuito aquas invenerit in quibus faciem suam fuerit contemplata, mox sui similem hominem se occidisse perspicuens multum tristatur, & aliquando propter hoc usque ad mortem se abstinendo a cibis cruciat, plangitque occisum omni tempore sue vite. Hec avis aliquando domesticata loquitur docta humana voce, set ratione omnino caret. Tales aves videlicet arpias portare deberent hominum occisores, ad plangendum hoc peccatum.

De

De Ardea.

Ardea quedam avis est, & dicitur Ardea ab ardeo, quia semper ardua petere solet. Set quidem dicunt, quod Ardea dicitur a quadam civitate que Ardea dicebatur, pro eo quod in ardeo erat sita. Et dicta avis est albi coloris, cum rostro & tibeis aureis, cujus indus non invenitur, quare quidam dicunt ipsam avem generatam de quibusdam cineribus de dicta civitate eiectionis, que insuper a quibusdam dicitur tantalus. Set Papias dicit, quod ideo ardea dicta est, quia ad ardua volat.

De Alauda.

Alauda, ut ait Alexander, avis est a laude dicta, eo quod mira jocunditate, extentis in aere pennis, vocis modulatione amenitatem vel tristitiam temporis denotat & demonstrat. Hanc autem avem Plinius galericam vocat, obnubilato enim celo vel pluvioso vix vel nunquam cantat. Diem in aurora venientem vocis prodit júbilo. Sedens in terra nunquam cantat, alte autem cantat in ascendendo. Et paulatim ascendit set subito descendit ad instar lapidis. In descendendo alas corpori conjungit, & levi motu cum cauda se regit. In juventute capta ad hominem in ergastulo detinetur, ubi etsi aliquando cantat, aperte testatur sibi injuriam esse factam, ut tantas auras libere adire non sinitur. Accipitrem adeo timet, ut cum ab illo impetitur, manibus hominum se capiendam prebet, conscia satis hominem, sibi potius misereri quam ancipitrem, & merito, quia ille aliquando, iste nunquam miseretur captive alaude.

De

De avibus Paradisi.

AVES PARADISI volucres sunt sic vulgariter appellate, non quod de paradiso veniunt set ob insignem pulchritudinem sic vocantur: Sunt enim tanti decoris & glorie, ut nullus eis color deesse credatur. Magnitudo earum ut anserum est: vox quidem ita dulcis & pia, ut in homine excitare possit devotionem & gaudium. Si quando vero capta fuerit & illaquiata, gemit nec cessat plangere donec reddita fuerit libertati. Super flumina Nili fluvii libenter habitat, & raro alibi reperitur. Sunt etiam alie aves que etiam aves paradisi appellate sunt, ex eo quod ignoratur unde veniant aut quo vadant, neque earum coitus videtur aut cognoscitur ab aliquo, set certis temporibus aggregate terras quas transire inhabitant relinquunt & sic recedunt. Alarum autem color est fuscus sive pallidus. Minores tamen sunt quam monedula.

De Bubone.

ASono autem sue vocis Bubo nomen habet secundum *Isidorum*. Que quidem bubo est avis magna detenta pigritia, & debilis ad volandum. In speluncis die & nocte versatur, semper commorans in cavernis. Dicit enim *Aristoteles*, quod bubo clarius de nocte videt quam de die, & propter hoc monedula, que est corvini generis, capit ova bubonis & comedit ea de die. Sic & bubo comedit ova monedule de nocte, quia bubo fortior est de nocte quam de die. Bubo stercorebus & aliis inmunditiis pascitur. Ab aliis omnibus volucibus hec odio habetur; Templum enim frequentat nocturno tempore, ut de oleo lampadum satietur. Quando autem ab avibus impugnatur in resupinum se vertit, & rostro cum pedibus se defendit. Mures & vespertiones venatur & comedit, & de nocte evagatur, diebus vero in parietum rimulis se abscondit. Bubonem igitur in Armis portare desidem & recordem ad actus bellicosos designat & demonstrat, set de

de rapina viventem, de quo loquitur textus *C. de effractionibus & expilatoribus ecclesiarum per processum & de requisitis reis l. ultima.*

De Columba.

COLUMBA, secundum *Isidorum* dicitur quasi colens lumbos, quia actibus venereis multum vacat. Vel columbe a colore colli dicuntur, eo quod earum plume in collo colore multiplici sunt consperse. Sunt autem columbe aves mansuete hominum frequentiam & confortium diligentes. Nam columbe ovant omni tempore anni, & pullos faciunt, si fuerit earum mansio calida & confortio hominum posita, cum cibo sufficienti & parato. Set meliores faciunt pullos in autumpno, quam in vere vel estate, propter copiam victus, dicit *Isidorus*. Dicit autem *Aristoteles li. v.* quod columba est avis voluptuosa unde & sese osculantur ante coitum, & quamvis masculus senex non possit coire, tamen osculari non cessat. § Item idem dicit, quod columbe pro majori parte pullificant marem & feminam, & primus pullus est masculus, & aliquando exit unus pullus uno die & alius alio die. Et masculus cubat ova de die, & femina de nocte, & femina est magis sollicita circa pullos quam masculus, & decies in anno ovant, & quandoque undecies vel duodecies. Item idem *li. viij.* Cum pullificat columba, statim masculus regit pullos, & cum crescunt pulli vadit masculus & suggit terram salis, & quod suggit ponit in ore pullorum, ut affuescat eos cibo. Cum autem masculus vult eicere pullos de nido coit cum illis. Alias proprietates columbarum tangit *Gloss.* super illud, *Oculi tui columbarum, Cantic. primo.* Columba, inquit, felle caret, & rostro non ledit nisi parem suum, gemitum pro cantu reddit, errantes columbas associat & recolligit, gregatim volat, & societatem diligit, cadavera nulla comedit. Super fluentia residens umbram aucipitris de longe venientis inspicit, quam videns statim ad interiora foraminis fugiens se abscondit. Item columba est pacis nuncia, avis consolationis, forma

simplicitatis, natura munda, prole secunda, pietatis emula, societatis amica, injuriarum inmemor. Et quanto est pennosior tanto secundior invenitur: unde columbe habentes pedes pennatos fere pullificant omni mense. Est autem columba naturaliter timida, raro credit se securam esse nisi quando est in foramine, ubi aliququaliter requiescit. Est autem obliviosa, & ideo sublati pulli dampni sui & injurie inmemor, iterum nidificare ac pullificare in eodem loco non omittit, ut dicit *Jeronimus* ibi. § Item aliquando invenitur columba ita domita, & ad deceptionem aliarum silvestrium instructa & docta, Nam silvestribus columbis se associans ad rethe eas ducit, & ut cautius eas decipiat, cum illis rethe aucupis intrat ac involvi se permittit sub amicitie specie quasi ad pascua ipsas allicit, & sic eas pascendo ad laqueum & interitum trahit. Item, ut ait *Ambrosius* in *Syria*, *Egipto*, & *Alexandria* columba instruitur, ut literarum sit gerula, & de una provincia in aliam est aliquando internuncia. Naturaliter enim diligit locum & mansionem ubi fuerat primitus nutrita, Et quantumcumque deferatur ad longinquas partes, semper ad propriam redit patriam si libertati fuerit restituta; verumptamen litere per columbam portate aliquando dant causam mortis sue. Ex predictis autem patent columbarum proprietates, quarum quedam bone sunt, quedam vero male: Secundum quas in predictis operandum est, ut si appareat proditor inter fratres, ipse bene portare debet columbas in Armis, pro eo quod quedam columbe diversis prodicionibus superius sunt notate. § Solent insuper veterani, qui dimissa militia nostris temporibus Haraldi fiunt, columbas in suis Armis assumere & portare, prioribus eorundem Armis, nominibusque propriis dimissis & penitus derelictis, pro eo quod columbe de patria ad patriam diversa nova nunciantes avolant & reveniunt indies, ut est dictum. De quibusquidem veteranis aliququaliter licet non plene superius dictum est *li. primo ca. de veteranis*, & in *ca. de Haraldi* eodem *li. primo*. Qui quidem veterani sive Haraldi tunicis Armorum dominorum suorum uti debent pro majori parte. Verumptamen ne ipsorum heredes ignobiles &

& sine Armis inveniantur dicti veterani, aut ipsorum Arma que in militia portaverunt, aut nova per dominos suos in sua creatione collata eisdem; suis heredibus portanda dimittere tenebuntur, ut superius dictum est. Ex quibus jam oritur questio; Nunquid miles dimissa militia debeat Arma prius habita portare, dimittere vel mutare? Et primo quod debeat ipsa Arma sua dimittere videtur per *l. primam F. de officio proconsulis*, ubi dicitur, quod Proconsul portam Rome ingressus deponit imperium, hoc est deponit insignia; & in casu quod proconsul amoveatur de suo officio deponit & tenetur deponere omnia illa insignia officio suo pertinentia: Sed miles non est tante dignitatis sicut proconsul, ut patet per naturam tituli, *F. de officio proconsulis*, ergo si proconsul teneatur dimittere insignia dimisso suo officio, tunc a majori debet miles dimittere sua antiqua insignia ipso a militia amoto. § Solutio. Fateor bene, quod miles habens aliqua insignia ratione sue militie si dimittat militiam teneatur dimittere illa insignia cum officio, quia proximus successor in illo officio habebit eadem. Si autem talis miles habuerit illa Arma aut insignia a suis parentibus, per quos ille nobilitatur, aut si per scientiam, divitias, aut suos bonos mores nobilitatus a suo Principe & sic aliqua Arma aut insignia ante militiam portaverit, eisdem uti potest etsi militia sit dimissa. Et sic intelligo predictam legem primam *F. de officio proconsulis*. De ista solutione est dominus Baldus in *l. si ad magistratum, ca. de decurionibus li. x.* ubi ipse istam questionem movet in decurione. Verumptamen ad illam partem questionis, videlicet, quod veteranus de milite factus si teneatur Arma sua mutare vel ad ea aliquid addere? Respondeo distinguendo, de dimissione militie aut talis miles cogitur dimittere militiam propter suum demeritum, quia forte Arma sua vendidit, ut *F. de remilitari l. omne delictum*, vel aliquod tale delictum commiserit propter quod a militia debeat amoveri ut infamis, ut in *l. milites ignominia c. de re militari*, & in lege, tam collatores, eodem titulo, & tunc non tenetur talis miles ejectus a militia illis Armis que prius portavit uti, aut eisdem aliquid addere. § Si vero talis miles fuerit qui propter

causam honestam, vel propter senectutem, dira vulnera, aut membrorum mutilationem, in domini vel dominorum suorum servicio aut bellis imperialibus passus est, & post dimissam militiam veteranus factus fuerit, iuste & laudabiliter potest Armis suis antiquis uti, & eisdem si voluerit addere aliquid novi, ut superius dictum est li. primo ca. de Haraldis & c. de Veteranis.

De Coturnice.

COTURNICES sunt quedam avicule quas Greci ortigias vocant eo quod veniunt *de Ortigia* insula. Iste aves accipitrem timent, & quamdiu accipitrem vident de terra surgere non audent, ideo etiam ortogometre dicuntur. Coturnices autem vulgari Romano *cuceros* vocamus a veloci cursu, citissime enim currunt & velociter super terram, speciem autem propriam diligunt coturnices, & ideo vociferando mutuo se requirunt. Set aucupes eos cum fistulis multociens convocando decipiunt, & suis retibus subtiliter includunt.

De Cigno.

CIGNUS est avis quam Greci olorem appellant. Olor autem dictus est eo quod totaliter plumis albis cooperitur, quia nullus meminit se cignum nigrum vidisse. Cignus canendo dicitur. Ideo autem Naturales eum suaviter canere dicunt, quia longum collum & inflexum habet. Cignus autem plumas habet albas set carnes nigras, naturaliter enim preit mortem suam in cantu leticie & jubilationis moriturus. Cignus fortitudinem suam habet in alis, & instante morte pennam testam sui capitis perforantem sentit, & tunc dulciter canendo moritur. Cignum autem in Armis portare vel a canendo ipsum cantorem esse dicas, vel a pulchritudine corporis exemplum capias.

De

De Cicconia.

CICCONIA avis est fluvialis, que alio nomine Ibis appellatur. Mirabilis est proprietatis, quia seipsam aliquando purgat rostro suo, ut quando ex ciborum multitudine sentit se gravatam, aquam marinam intra rostrum suum recolligit, quam per anum ad interiora lavanda infundit, que remolliens cibi sic compacti duriciem, & mordicando intestina superflua cicit & expellit. Hec autem veris est nuncia, & in suo adventu predicat novitatem temporis. Serpentibus est inimica quia eos interficit aliquandoque devorat & deglutit. Humane societatis frequentiam diligit, & ideo nidificare super domos ab hominibus inhabitatas consuevit, & nidum suum primum nisi coacta nunquam dimittit nisi in recessu suo pro tempore hiemali, & tunc terra nidum suum replet, & cum luto sui nidi virgulas & spinas compaginat ne ventus aliquis tempestuosus ipsum in hieme deiciat aut dissolvat. In reditu autem suo in vere eundem locum occupat, ac ab aliis suum nidum occupare volentibus protegit & defendit. § Per hujus avis fidelitatem matrimonium multociens approbatur. Et masculus nunquam causa coitus se cum alia consociat semel cum una copulatus, set quoad nidum, & generationis officium sue femelle fidem servat, cum qua si masculus alienum concubitus sencerit, ipsam statim occidit, & non solum ipsam, set in adulterum se vindicat ipsum occidendo, vel seipsum. Quare Naturales Cicconiam vocant & nominant ultorem adulterii, in tantum quod si adulterum necare non poterit, fame, seu rostro proprio seipsum interimit & occidit. Nunquam nisi in nido feminam calcat, & in cubando super ova masculus cum femina vices mutat, pullos suos miro affectu diligit & custodit. Quando pater est in pascuis mater in nido residet, & econtra quando revertitur masculus evolat femina ad pascua, & tunc masculus nidum fovet, ut dicit *Ambrosius*. Sciendum tamen est quod hec avis a quibusdam appellatur pia avis, propter pietatem quam ostendit erga parentes, unde dicit *Ambrosius in exameron*, v. depositi patris in periculum soboles

soboles senectutem conspicientes plumarum defectu, in alis pennis & plumis propriis foveant. Item ciconie filius colato cibo pascit patrem, quandoque enim reparat nature dispendia, ut hinc atque inde sublevans senem fulcro alarum suarum ad volandum provocat ac in pristinos usus restaurat. Hec *Jannensis in verbo Ciconia*. Item notandum est unum mirabile, secundum quod refert *Alexander Neckam* li. suo de naturis rerum, capite de ciconia in fine, dicens, Quendam hominem sagacis ingenii, in eminentiori loco domus, ciconiarum par diutius habuisse. Accidit autem ut, recedente ad pastum masculo, alter mas superveniens feminam absentis adulteram pollueret. Nec mora recedente adultero statim adultera in fonte eminus se mergebat, purgabatque se per aquam. Cumque reverteretur a pastu compar femine non advertebat in conjugis scelus adulterii aque lavamento deletum. Sicque deluso sepius mare, dominus habitationis illius factum frequenter advertit, venitque die quadam cum post adulterium secundum consuetudinem adultera niteretur fonte lavari, ut eam dominus habitationis arceret a fonte & ejus lotionem impediret. Nec mora, masculus ejus a pastu rediens in femina sua scelus adulterii deprehendit, ad horamque dissimilans abiit. Set reversus secunda die maximam ciconiarum multitudinem secum adduxit, que singule aggressae adulteram crudeli morte miseram laniarunt. Ista autem ciconias in armis portandas ultoribus adulterii dimitto, quia sunt aves pulcre, albe cum dorso nigro, longisque tibiis & rostro rubeo decorate. Verumptamen cum pulli nascuntur tibiis pedes & rostra habent nigra, set deposita paulatim nigredine rubere tanto plus incipiunt, quanto cotidie plus senescunt.

De Cornice.

CORNIX est avis annosa, garula & impia, ac incolis ubi habitat multum nociva, ut dicit *Isidorus*. In mundis cibariis pascitur ac venenosis, diuque vivit. Set in senectute in plumis albescit ac in carne intrinsecus, quanto vivit diutius plus nigrescit. Item aquilam quam tangere formidat volatu garriendo insequitur; set de sua improbitate non semper lucrum reportat, quia post aquile longam dissimulationem aliquando ab ea rostro percussitur, multociensque interficitur quando ei plus debito & solito appropinquat. De quibus insuper *Ambrosius in exameron*, ait, quod admiranda est harum clementia: Nam cum parentes per longevam senectutem plumarum tegmine, & alarum regimine carerent, Cornices minores propriis pennis senes foveant, & collecto cibo pascunt. Quando etiam earum parentes quas naturaliter cognoscunt senescere vident, eas fulcro alarum suarum sublevant & ad volandum exercent, ut in pristinos usus membra dissueta revocent & reducant: Sunt insuper cornices quedam in *Cornubia* cum rostro & pedibus rubeis, quas vidi in Armis diversorum nobilium de dicta *Cornubia* multipliciter & modis variis portatas, quia illas portantes fuerunt de ipsa patria generati.

De Butorio.

BUTORIUS, ut dicit *Alexander Neckam*, avis est a sonovocis sic dicta, que crura habet longa, collum extensum, rostrum acutum & longum colorem habet terreum, & terre similima est. Circa stagna habitat, piscium valde cupida, hic in littore sub solis ardore certo loco quietus stat & si eum intuearis vel avem mortuam credas, vel alicujus immobilis rei materiam, unde sic incautis piscibus minus suspectus sit. Etsi collum longum habuerit, ipsum breve tanta recurvitate facit, ut cum pisces incautus illi quasi nichil premeditanti & in secura remotione sedenti

denti approximaverint, eos ad se in colli extensione trahit. Hec avis cum se noverit laqueo irretitam quietem simulat, quam cum adveniens auceps capere manu credit, inopinate illa correpto rostri jaculo quo potenter valet vulnerat laniando, rostrum itaque longum & acutissimum, quod dormiendo atque vigilando semper erigit ad defendendum se, cum accipiter eum apprehendere credit in ejus rostrum ad mortem ruit. Hec sola in tempore Veris pro cantu vocem edit horridam, nec adhuc hoc posse dicitur nisi caput suum aquis immergat. Ejusque carnes sunt multum odorifere quando ad ignem torrentur. Ungule insuper ejus sunt multum salubres ad dentes hominum quando opus est mundandos.

De Caladrio.

CALADRIUS, ut dicunt *Jacobus de Vitriaco*, & *Isidorus*, avis est totaliter alba: cujus interior pars femoris, caliginem aufert ab oculis humanis. Natura autem caladrii, ut dicit *Alexander*, talis est, ut si ad infirmum hominem aliquociens adducatur, utrum ille infirmus mori an vivere debeat certos reddit astantes: Si autem infirmi despiciat faciem & oculos ab infirmo avertit, signum est mortis, si autem oculos non avertit signum est vite, nam attendit in faciem ejus & omnes infirmitates ipsius egroti intra se colligit, tunc volat in aere ibique comburit dictas infirmitates, & illas dispergit, & sic statim sanatur infirmus. Has autem aves, ut refert *Alexander Neckam* in li. de naturis rerum, in cap. de caladrio, solebant reges antiquitus in suis atriis includere. Has autem aves fertur *Alexander magnus* invenisse in *Persida*. De hiis igitur avibus, & illis similiter quas beatus *Brendannus* in quadam excelsa & pulcherrima arbore invenit, quarum una respondit ei, quod essent spiritus penitentiam suam in speciebus volucrum ibidem facientes, utrum verum sit an impossibile, presentium Lectori judicandum relinquimus.

De Calendre.

CALENDRIIS avis est parva, alaude valde confimilis, ut refert *Alexander*. Que in colore fusca est, & plu-
mis despecta, set mira vocis modulatione ipsam au-
dientes letificat: Unde fit ut ab hominibus capta ergastu-
lo includitur, sive catastis, & ibidem observatur. Set illa
captivitatis sue oblita & calamitatis, vix unam horam diei
preterit sine cantu; ymo videtur quod delicias sibi repu-
tet se taliter captivari. Nec in cibariis sollicita est, set gau-
det cantibus spaciari & in diversarum avium vocibus horis
omnibus excitari. Imitatur enim omnium voces, nec
judicare posset quis leviter si autem non videret, propriam
esse vocem Calendris, aut ipsius quam imitatur. Tales
qui solent deridere conditiones vicinorum, aut eorum pro-
prietates simulando imitari, possunt recte istas aves in suis
Armis portare.

De Carduele.

CARDELLIS avis parva est, nomen habens ex hoc, ut
dicunt *Isidorus*, & *Alexander*, quod pascatur in car-
donibus. Et mirandum est quod hec avicula acutis
spinarum cardonis aculeis nutritur. Que quidem avis al-
bo, nigro, croceoque, in corpore, ac rubio colore in capi-
te venustatur. De hac avicula vulgo dicitur, quod er-
gastulo sive catasta clausa, aquam suppositam ab ymo per
filum vasculo suspensa ad se in rostro trahat, pedeque filo
interdum supposito, cum vasculum atrigerit, sitim potu re-
levet. Et hoc, ut dicit *Alexander*, nature miraculum est,
que parve avicule cardueli talem astutiam dedit, quam nec
bovi, nec asino magnis animalibus voluit impertiri.

De Corvo.

CORVUS, five corax, a sono gutturis nomen habet. Nigri coloris est, que nichil aliud sonare novit nisi tantum cras, cras, ut dicit *Alexander*. Corvus pullos suos ora hyantia respicit, quibus prius cibum non ministrat, nisi prius per pennarum nigredinis similitudinem proprii coloris recognoscat; postquam vero pullos nigrescere cognoverit totis viribus deinceps eos pascit. Quidam autem dicunt, quod pulli corvorum rore celesti nutriuntur quamdiu, beneficio, etatis nigrae non habent pennas. Est enim avis modo suo clamosa, & dolosa, res furtive subtrahens & in locis abditis ipsas reponens & abscondens. Item dicit *Alexander* quod corvi pugnant inter se aliquando pugna forti & se invicem percutiunt, suis armis videlicet, rostro, ungulis & alis, ubi victus obedit victori: & si femina masculum vincat masculus femine postea subiectatur. Corvos in Armis portare suspectos significat maritos, illos saltem qui dicunt suarum uxorum filios non esse suos quousque per signa exteriora veritas rei elucescat: Et nisi femina fortior in conflictu reperitur. Que si suum maritum in tali suspicione semel vincat, ipsum postea tociens quociens cornutabit.

De Diomedite.

DIOMEDITE AVES sunt que a Diomede Rege, ut ait *Solinus*, ita vocantur, quas Greci herodies appellant. Magnitudinis enim sunt cigni, coloris candidi, oculos habent igneos, ora dentata, gregatim volant, prima in ordine gregem ducit, posterior vero agmen munit. In altis rupibus nidificant; nidos suos a ventorum periculis sapienter muniunt. Quandoque lacrimosis vocibus dolent & suam transformationem descent, aut Regis interitum prenunciando significant. Hec *Solinus*, & *Jacobus de Vitriaco*. Si Grecus accesserit ad eos, aves ei blandiuntur, gentes vero aliarum nationum moribus impugnant.

Colla

Colla longa habent: rostra cum pedibus optimo colore rubescunt, & nullum aliud signum habent per quod a Cignis differunt.

De Erodio.

ERODIUS qui & girfale, ut Glossa super *Leviticum* dicit, in loco ubi aves immunde prohibentur vel girfalcus dicitur. Inter omnes autem aves nobiles nobilissima avis est, colore vestita ceruleo. In maxima tamen parte corporis ad album colorem declinans, preterquam in pectore & alis, ubi celestem colorem evidentius imitatur. Hec avis adeo fortis & magna est, ut dicit predicta Glossa, quod ipsam aquilam que fortissima avis est devincat & capiat. Tanta autem animositate pollet, ut cum post quinque grues vel alias quaslibet aves in aere volantes fuerit dimissus, non desistit a persecutione avium, donec omnes quinq; unam post aliam ad terram deiciat. Est insuper canis ad hoc doctus, qui desuper volante Erodio in aere, & aves deiciente, ad terram aves sic dejectas capit, suffocat & occidit. Carnes aliquandiu servatas non comedit set recenter occisas. In altum ascendit & cum impetu descendendo predam deicit: Si autem predam non capiat magno impetu in altum ascendit, & pre indignatione vix ad reclamatorium redit. Quoddam autem genus girfalcorum est quod sacrum cognominatur, & hii validiores sunt, Habent autem colorem fuscum.

De Falconibus.

FALCONUM autem multa sunt genera & diversa, ut dicunt *Alexander*, & *Symachus*, ac *Theodosius*, qui scripserunt *Tholomeo* Regi *Egypti* epistolam, in qua, ejus precepto, tractaverunt de avibus nobilibus, quas aves aucupantes vocant secundum quod invenire potuerunt in veterum scripturis. In eademque epistola scripserunt de infirmitatibus quas dicte aves nobiles multociens incurrunt ac earum infirmitatum medicinis. Que quidem in-

firmitates & earum medicine quamvis hic inpertinentes fuerint, pro eo tamen quod virorum nobilium est illas aves habere & diligere, michi visum est eas hic in isto meo pau-
pere libello inferere, quas brevissimo modo quo scivero tractabo. Falconum autem multa sunt genera. Quo-
rum primum appellatur Lanarium. Cujus duo sunt ge-
nera : unum, caput & rostrum grossa habet, pedes
ut aquile : quod cum magno labore habilitatur ad aucu-
pandum, set habilitatum secundo & tercio anno egregium
est in volatu. Aliud vero genus Lanarii stature minoris
est, & minoris reputationis. Aliud autem genus falco-
num peregrinum dicitur, quod de facili habilitatur volatui.
Aliud etiam genus montanum dicitur : & hoc asperius &
subtilius est. Item aliud genus est quod supravicum vel
espervicum est, quod fere habet similitudinem aquile,
excepto eo quod in pedibus, alis, oculis, & guttare as-
similatur Falconi. Item aliud genus *Britannicum* est, &
istud omnium avium aucupantium obtinet principatum, ut
nec avis coram eo audeat aucupari, nec aliarum avium
aliqua illo desuper volante audeat volitare. Istud genus
habet pedes grossos, crura nodosa, ungues crudeles, aspe-
ctum flammeum, oculos terribiles caput & pectus grossum,
juga alarum magna : quod quidem genus facillime habili-
tatur ad volatum & multum ac diu volare potest. Delica-
tissime tamen pascitur & tantum fere comedit quantum
aquila. Aliud genus est illud quod herodias, vel vulga-
riter girfalcus dicitur. Istud enim genus communius est
genere aellionis, & carius habetur propter moderantiam
cibi & vite ut supradixi capitulo proximo. Tercioli sunt
minime volucres aucupative pro sexu & natura sua, set ad
aucupandum promptissimi quia sunt masculi, quos oportet
conjugere generibus falconum, quia eorum femine eisdem
conjunguntur. § Aucipitres sive accipitres quoque per
diversa genera connumerantur. Quorum primum genus
est corpore magnum, domabile multum, oculis variis per-
lucidis, pede grosso & longis unguibus, hilari vultu, deli-
ciose comedens, avibus gaudens. Omnes enim aves in-
vadit aucipiter, nec aliquam timet. Istius avis naturam
superius descripsi, ut patet in ca. de ancipitre. Cujus
secun-

secundum genus est quod alietum dicere possumus, minus primo genere est, alas grossas habens, secundum quantitatem corporis, breves pedes, & ungues, grossos oculos habet & obscuros, non cito mansuescit, & ideo pluribus odiosum est: primo anno domationis parum valet, secundo plus, tertia tamen mutatione aucupat satis bene. Aliud autem genus aucipitris, sive accipitris est Nisus, parvus quidem respectu aliorum, set tamen velox, cito mansuescit & delicate nutriri vult, leviterque aucupat. Istum nisum quidam muscetum vocant, set certe scias quod differunt, & sunt duo. Nam muscetum multo minor est niso, dorsumque habet magis rubium, avis est que cito mansuescit, & velox ad volatum, set parum valet. Discussis igitur nobilium avium generibus, de morbis & medicinis earum deinceps dicamus, incipiendo ab infirmitatibus capitis. Si avibus infirmitas fuerit crescens in oculis, unge eis oculos oleo olive, & hoc sepius. Si albugo crescat in oculo avis, pulverem seminis feniculi & lac calidum mulieris immitte. Si pro senectute obscuratus fuerit oculus avis, accipe habile ferrum aliquantulum calidum & trahe ipsum super nares, ubi vertex conjungitur oculo ad nares. Si clausas nares habuerit, accipe pulverem piperis & saxifragie & insuffla in ejus nares per parvam fistulam vel pennam, & postea fricabis solo pulvere saxifragie palatum ejus. Si reuma in capite habuerit pone rutam juxta nares ejus, & carnem quam comedit intinge in succo rute. Item allium contusum cum vino temperatum per nares immitte, & sedeat avis in loco obscuro tota die, & ipsam per diem unum jejunare permitte. Si pupillam habuerit, accipe linguam ejus & cum pulvere saxifragie melle condito frica eam dabisque ei butirum comedere si predicta non valeant, pulvis caulis desiccate ad idem valet. Si ultra modum avis clamosa fuerit, accipe vespertilionem, & piper tritum, intus pone & da ei comedere. Si fastidium habuerit, furices vel mures viventes ei dari facias: similiter & catellum in proximo natum antequam videat eidem propina: si cibum evomet, frequenter accipe scamoneam in pondere quarte partis unius obuli *Anglicani*, & tantundem einimi, quibus tritis, cum eis asperge carnes porcinas pingues, & da

da avi in cibum. Si vero comedere non potest accipe albuginem ovi & in ea pone dictum pulverem, & ori ejus inice. Item ad idem: si cibum eiciat, accipe ova cruda & frange in laccaprinum, postea fac hoc totum decoqui, & da ter accipitri ad comedendum & sanabitur. Si autem febres habuerit, da ei succum arthemisie ter vel quater, & Carnes galline in cibum, vel istud liga ei tibiam dexteram fortiter, & in medio cruris apparebit vena, & illam diligentissime minue. In ejus crure quatuor sunt vene, una in anteriori parte, altera inferius, exterius est altera, posterius super unguem majorem. § Poteris autem scire si avis febricitet, si ale dependeant & caput dimissum teneat & tremit, ut quasi frigus ostendat in plumis, aut cibum cum fastigio sumit, aut avide sumit & male digerit. Si valde fitit, accipe pulverem caulis lenistici, aneti, & feniculi, & decoque in vino cum uno cocleari mellis dispumati, quam colaturam da ei bibere: vel una die da carnem linitam melle, secunda die carnem linitam oleo rosarum frigido. Si felle labore pulverem florum salicis sperge super cibum ejus: Si ei ale pendeant, accipe de sanguine & adipe anseris cum quibus frica alas, ejus ad solem. Item, de carne pinguis anseris da ei comedere. Item melius, accipe oleum laurinum & lava ei alas & sub alas acellas ejus unge. Item fel porci cape & inde ei alas unge, vel succo vervene cibum ejus ablue. Ad idem succus salive, si alas guttosas habuerit. Ederam terrestrem in aqua coque & folia ejus cocta & bene concussa, alis ejus circumliga juxta latera, & cibum ejus in eadem aqua lava. § Item si pedes guttosos habeat, aut si tinee comedant pennas ejus, carnes hircinas comedat in aceto tinctas, & alas ejus aceto calido & oleo laurino sepius lava. Si pennam fractam extrahere volueris sine dolore, accipe sanguinem parve grume, vel sanguinem muris, vel ratonis, & unge locum & radicem penne & cadet: Et postea ex melle ad magnam spissitudinem decocto fac virgam ad modum foraminis penne ubi penna stetit, Item succo herbe papaveris calido perunge pennas ejus, & intinge cibum ejus in eodem succo. Si os fractum habuerit avis tua in crure vel in ala, aloë calidum superliga, & mitte

mitte una die & una nocte, vel fimum galli in aceto coctum superliga. Si autem inquieta sit avis in pertica, vel manu gestantis, mirram in aqua coque, & ex ipsa aqua asperge corpus ejus, & intinge cibum ejus usque novies. § Si infirmitate, que nampa dicitur, infirmetur, succo arthemisie cibum ejus abluatur vel pedes ejus perfrica vino tepido in quo decocte fuerunt urticae, & in ipso vino cibum ejus intinge. Si fimare non potest, fel galli da ei comedere, vel testitudines albas decoctas. Si nimium laxatur, succum Jusquiami modicum da ei bibere, vel in eo intinge cibum ejus. Si pediculos habeat accipe succum absynthii, vel aquam coctam cum absynthio, & ad solem ea sedente, infunde super plumas ejus & corpus per totum. § Si lapidem in ventre habuerit, da ei butirum comedere. Ad idem, radices polypodii & herbam vocatam percepere coque in aqua, cum qua rostrum ejus sepe lava, quod quidem rostrum multum viride apparet juxta caput. Ad idem, aloen herbam, & pulverem apii involve cordibus parvarum avium, & da ei comedere. Sic autem poteris de omni medicina que datur avibus, commodius facere. Qui accipitrem pinguem vult habere, det ei de carne bovina aut porcina masculina. Qui autem vult habere eum macilentum, det ei gallinas juvenes madefactas aqua. Qui autem temperatum eum habere vult, det ei gallinas veteres. Qui vult habere eum expeditum in aucupando, faciat ei bonam vesicam gutturis, & in loco tenebroso eum includat cum modico lumine, & alternis diebus aucupet: Si vis ut leporem vel cuniculum capiat, hoc eum doce in juventute, & liga giros in cruribus ejus prope pedes interjecto spacio unius palme, & sine lesione capiet. Accipiter silvester jejunare multum permittatur & mansuescet. In foliis salicis, vel super lignum salicis, aut abietis sedeat avis tua De sanguine autem volucrum juvenum multas vires sumit, ac audaciam & affectum aucupandi. Balneum insuper aque frigide da ei; nec multum tangas alas ejus, nisi ale dependeant ex diverso. Si vis ut avis tua te specialiter diligat, cibum suum in urina tua lava. Predictas autem infirmitates avium, & earum medicinas, quamvis hic impertinentes, pro eo tamen quod viris nobilibus, & generosis

generosis utiles & honeste sint ad sciendum, tanquam eis convenientes quamvis impertinentes, hic inscripti, & ne tantorum auctorum *Alexandri*, videlicet, *Neckam*, *Symachi*, & *Teodosii* dicta, inter libros naturales vulgarissime computata, penitus videar non curasse.

De Grue.

GRUES aves sunt qui volant, ut dicunt Naturales, ordine litterato, quociens expeditiones suas dirigunt sub quodam eunt signo milicie. Nam illa que preest agmini voce castigat alias insequentes ut ordinem non deferant, qua quidem raucescente alia succedit eidem officio deputata. Nocte autem inter se excubias dividunt, ut decima queque avis maneat insompnis. Ille enim que vigilant, suspenso a terra pede, lapillos tenent, quo labente dum dormire volunt evigilantes clamant. Ille autem que dormiunt capite condito subtus alam dormiunt, quarum dux providet erecto collo ac undique prospicit ne mala aliqua veniant comitive. Grues si nubes prospexerint pluviosas clamant, & vociferant, sollicitantque ducem altiores & celeriores captare volatus. Quando vero ceciderint super terram ut comedant, earum dux erigit in altum suum caput in custodiam sui gregis, ceteri vero tunc securius depascunt; qui si viderit hominem clamat, ut sollicitas moneat incautas. Concors autem cura est omnium pro fatigatis in volando, adeo ut si que defecerint se congregant univere lassatasque sustollunt usq; dum vires ocio recuperent. Etatem color prodit, nam senectute nigrescunt. Grues in Armis portare sapientem significat Ducem, & sui exercitus conductorem.

De

De Gallo.

Est autem GALLUS avis mirabiliter in faucibus & capite cristata. Galli sidera noscunt, horasque dici distinguunt & noctis suo cantu. Galli cum sole eunt cubitum, diemque venientem nunciant, eciam in cantu. Gallus calide & sicce est complexionis, & ideo multum habet audacie & animositatis, quare contra adversarios pro suis uxoribus fortiter pugnat, ac rostro & calcaribus adversarium audacter impetit, obtentaque victoria statim cantat, & antequam cantet alis seipsum verberat, & feriendo ad cantandum se reddit proniorem ac aptiorem. In profundioribus horis noctis cantum emittere solet clariorem, set contra tempus matutinum vocem format levio-rem, ut dicit *Ambrosius in suo exameron*. Cristam rubiam gerit in capite pro corona, qua vero amissa perdit audaciam, & ad aggrediendum adversarium ipsum efficit segniores. Dicit enim *Plinius li. xxix. ca. iiij.* quod gallus visum habet valde acutum, unde unum oculum pro victu querendo inferius deprimit, & alium sursum in aera dirigit, ut adventum aquile, vel ancipitris precaveat, quem cum venientem a remotis viderit, statim ad gallinas vociferat, & fugiens in tutis locis & sepibus se occultat. Forma insuper galli infidet turribus altioribus ecclesiarum, ac castrorum, rostrum suum contra ventum semper vertit. Gallinis mortuis gallus merore tabescens a cantu se abstinet pre dolore. Gallum, & specialiter album, leo maxime timet.

De Garulo.

GARULUS, ut dicit *Isidorus*, a garulitate nuncupatur. Est enim inter omnes aves loquacissimum genus, & vocibus maxime inportunum. De una arbore in aliam garriendo volat nec vix per illam quisquam transire potest contra quem non garriat. Ceterarum autem avium voces vel modulos non ad delectamenta leticie, set ad gar-
C c
riendum

riendum dicitur imitari. Hec autem avis in juventute capta, in catasta clauditur, ubi articulata loqui verba docetur, que postea, si de catasta evaserit, magis garrire desiderat. Evenit tamen aliquando ut dum sibi non prospicit & garrulitati intendit, Nisus eam inopinate rapit. Hec avis tanta plumarum varietate distinguitur, quanta diversarum aliarum avium voces & cantus imitatur, nec ipsarum avium color ei deesse putatur. Que avis frequenter insanire dicitur, ita quod aliquando pre furore nimio inter furcatos ramos arboris insaniens se suspendit.

De Graculo.

GRACULUS avis est que etiam monedula vocatur secundum quosdam. Quam multi falso opinantur eandem avem esse garrulum, cum magna instantia inter se differant garrulus & graculus. Nam garrulus ex diversis plumis in colore sit distinctus, graculus vero avis est unius coloris, hoc est nigri per totum corpus. De genere enim cornicis est graculus, licet minor sit corpore. Libenter nidificat in foraminibus altorum turrium, & hoc in magna multitudine. Optime enim aves iste sibi invicem compatiuntur. Avis autem nimium clamosa, maxime a tempore coitus, tunc masculus feminam cibatur. Carnes enim pullorum ejus comestibiles sunt, maxime tamen quando excoriantur. Istarum autem avium diverse sunt nature. Nam quedam in rostris & pedibus sunt nigre, quarum major est habundantia. Alie autem sunt que in rostris & tibiis rubescunt, que graciliores sunt. Et hec specialiter in Cornubia reperiuntur, quas aliquando nobiles de Cornubia in Armis suis portant, ut est notum: sic ergo sicut a nomine est argumentandum, ut *F. de legatis iij. l. non aliter xvi. q. prima, si cupis*: sic a patria argumentare possumus *C. de epi. & cle. l. decernimus, & F. de officio prefectorum vobis, l. studentibus*. Item aliquando per signa ducimur ad cognitionem signati, ut *C. de Latina libertate coll. l. i. § sed & qui*. Item per signa exteriora interiora demonstrantur, *F. de suppellectili legata, l. labio, & F. de Edificio*

Edificio edicto, l. si tamen & ei qui. Quod etiam probat magister Historiarum tercio Regum, in principio; ubi agit de morte *David*, dicens; quod viri bellatores insignia operum suorum in Armis suis describebant, ut per ipsa signa exteriora cognosci poterant portantes quales essent; Sic ergo in laudem gentis & patrie *Cornubiensis*, que gens recte a *Trojanis* traxit originē, ab imitatione, ut creditur; adhuc perseverat, quidam antiquissimi nobiles ipsius patrie istas aves in Armis suis portant, que quidem aves specialiter in illa patria sunt reperte.

De Fasiano.

FASIANUS à *Faside* insula dictus est, unde primum asportatus est *Palladius* ancorista. Fasiani novelli ad creandos fetus parati sunt qui anno superiori editi sunt, veteres enim fecundi esse non possunt. Feminas mense Marcio vel Aprili, & semel in anno fetus creant, viginti fere ova pariendo ordo concluditur. Galline hiis melius incubant, ab aque prohibende sunt accessu, ne peritura concludat. Farina triticia saginantur, vel ordiacia; huiusmodi farina in brevissima offula redacta oleo asperso levigetur, & ita offule faucibus inferantur ne sub infima parte mergantur, quod si evenerit, statim prohibent. Duabus feminis unus mas sufficit, quia ceteras aves salacitate non equant. Ex li. de natura rerum, Fasianus est gallus silvaticus, avis pulcra, valde pennis interscribitur, victor aures geminas habere videtur in capite plumis tantis ex quibus surrigit quando vult atque submittit. Cristis autem in capite caret & spiculis in cruribus, hiis tamen armis frustratus, animosus & audax est. Quod sciens auceps scutum ex panno lineo album facit, in cuius medio panniculum rubeum ponit, quem scilicet ruborem in alto gallus attentius contemplatur insolitumque miratur, Tunc auceps herentem visum coruens in dorsum retrocedere cogit scuti conamine, donec in retia eminus peracta captivum dejiciat. Hec avis in aura pluviosa tristatur, & tunc in rubis & filvis latet. Circa vesperam vel auroram de filvis

egreditur, & tunc de facili venatur. Rostrum in terra figens absconditur, & sic absconditum se totum credit. Pennas pro pinguedine mutat, iterumque sese renovat. Carnes subtiliores ac leviores ceteris avibus silvaticis exceptis perdicum pullis auctor *Plinius* li. x. Fasiani *Colchis* geminas aures ex pluma submitunt atque surgunt. Item auctor in li. x. Renibus autem, & parte tantum altera in testiculo mergitur fel fasianis, *Plinius*. Fasiani tantum coitus tempore simul habitant, ceteris vero temporibus seperatim. Nec cito rubicatas habent barbas, vel pedibus calcaria sicut galli domestici, set tractu temporis. Fasianus sic capitur aliquando, Auceps panno, in quo hec avis depingitur, opertus, fasianus se ostendit qui sequens coopertam nunc fugientem nunc retro cedentem, tandem a socio aucupis, in insidiis latitante, reti involvitur.

De Hirundine.

HIRUNDO avis est, ut dicit liber rerum, levissima, rostro parvo, forma grata, nigredine decentissima, in ventre candida, rufa sub gutture, modicam habens carnem & nigram, multas plumas & magnas alas, & ideo velocem & citum habet volatum. Avis garrula est, volando cibum capit. In nidis construendis, & pullis educandis sollicita; ut dicit *Isidorus*, summeque solertie est in predictis, vix enim ad hoc sufficeret humana industria de quacunque materia, quod facit hyrundo solo rostro parvulo de argilla. Hirundo itaque est avis valde pennosa, mire agilitatis, & velocissimi volatus, & ideo a ceteris avibus non impetitur. Maria transvolat ad regiones calidiores, in quibus creditur per hiemem commorari. Certa observat tempora adventus sui & recessus. Cujus quidem adventus indicium est veris, & testimonium gaudiorum, ut dicit *Ambrosius*. Item dicit *Aristoteles* li. vi. quod si quis cecaverit pullos hirundinum revertentur oculi eorum: querit enim mater herbam que Celidonia dicitur, cujus succo linat oculos filiorum & sic ipsorum oculi sanitati pristinae restaurantur, ut dicit *Maer*.

De

De Incida.

INCIDAM autem avem a sono vocis sic dicimus. Parva quidem avis est, set utique pennarum venustate clarissima. In dorso colorem habet inter viridem & ceruleum, adeo pulchrum, ut si solis ex adverso radiis illustretur, saphirinam speciem ejus pennis inesse videbimus. Color autem qui in pectore ejus est carbonum ardentium prefert ymaginem. Duos tantum digitos in pede habet, set rostrum parvum atque directum. Pisciculis vivit & circa aquas assidua valde est. Rostro cavat speluncam in terra ubi nidum suum congerit & fetus facit. De hac autem ave opinatur vulgus quod si pellem cum plumis mortue avis detraheris, & parieti detractam infigas, omni anno pellis illa plumas ac si esset cum corpore commutabit. Hec autem avis apud quosdam avis *Petri* piscatoris appellatur.

De Merillionibus.

MERILLIONES aves sunt, ut dicit *Alexander Neckam*, sic vulgariter nominate, non multum majoris forme sunt set colore dissimiles quam Merule, excepto quod pedes ungues & rostrum habent dissimiles. Aves prede cupidissime sunt, & quia parve & parvi roboris sunt, parvarum avium infecutrices nominantur: socialiter enim volant tres vel quatuor quando predantur. Quatuor autem merilliones cignum capiunt & occidunt. Primus enim ex illis cigni caput, secundus vero & tertius binas ex utroque latere alas, quartus autem pectus vel collum invadit; sicque gravibus avis predicta circumcepta angustis, se movere non valens, capta occiditur. Ecce quidam nobiles sunt qui per se nichil facere audent, qui tamen aliis sociati aliquando bene & audacter pugnant, qui istas aves recte in Armis portare possunt.

De

De Merula.

MERULA, ut dicit *Jacobus*, antiquitus medula vocabatur eo quod modulenter. Mirabiles vocis modos reddit, maxime cum vernale tempus imminere prospexerit, nam hiberno tempore muta tacet. Fuit enim merula que humana arte docta, novem notulas in ordine ita perfecte secundum musicam cantabat, ut nullus musicorum defectum in earum notarum prolatione inveniret. Istud erat tunc temporis in clero mirum valde & spectandum miraculum, quod avis, non natura dictante, set arte tantum humana, illam muscam sic in novem notulis didicisset. Merula autem domesticata contra suam naturam carnes comedit, & ex hoc dulcius canit. Hec autem avis, sicut ceterae aves, non exuit plumas sicut dicit *Plinius*. Merula senex ex nigra rufescit, canit estate, in hieme balbescit. Aliquando enim merule sine pedibus in Armis portantur, pro eo quod merule quamvis aves nobiles reputentur, tamen de seipsis modicum sciunt: que tamen per hominum industriam ad magnas laudes multociens perveniunt, & in pulcherimis catastris in Regum cameris collocantur.

De Oriolis.

ORIOLI aves sunt, ut dicit *Alexander*, a sono vocis sic vulgariter appellate. Coloris aurei sunt per totum, excepto quod in alis quasdam pennas cerulea varietate distinctas habent. Hec *Plinius*, Nidum in armis arborum minutissimis mira subtilitate dependent, adeo ut si nidum, in terra positus, videas, in solo aere pendere putabis. Camerant ab ymbre nidum suum, aut densis frondibus protegunt. Orioli autem de picarum genere esse dicuntur, licet minores corpore sint, aliisq; coloribus nobilibus colorentur.

De

De Pellicano.

PELLICANUS dicitur quasi pellem canam habens. Hec avis in *Egipto* habitans circa *Nilum* frequentissima est, qui pullos tanto amore diligens, cum sibi tandem importuni fuerint, ipsos pullos occidit, & plangendo eos post triduum seipsam in latere rostro percutiens, sanguine proprio vivificat. Hec autem avis in *Levitico* ca. xi. & *Deut.* ca. viiij. inter aves immundas numeratur. De pellicano enim loquitur communis glossa super *Psalteriuni* ibi, *factus sum sicut pellicanus, &c.* Multa notabilia & sancta, videatis in glossa illa. Aliam causam mortis pullo- rum pellicani assignat *Jacobus de Vitriaco* in li. de mirabilibus orientalium regionum, dicens, Est, inquit, in *Egipto* avis magnarum alarum & maxime maciei, quia quicquid deglutit cito emittit per secessum, lubricum enim habet intestinum, & ideo usque ad plenam incorporationem non tenet cibum. Hanc autem naturaliter odit serpens, quare dum pro pastu mater exit a nido, repens per arborem pungit & interficit pullos suos, super quos mater rediens lugere per triduum fertur, deinde in latere sive pectore se vulnerat, & sanguinem super eos respergens, ipsos a morte suscitatur. Ex sanguine vero suo super eo copiosius sic effuso debilitatur mater, unde & pulli coguntur exire pro cibo, quorum quidam naturali affectu matrem debilitatam pascunt. Quidam vero degeneres sunt & de matre nullam penitus curam gerunt, quod diligentius advertens mater, receptis viribus filios se pascentes refovet & ingratos a se rejicit, & secum commanere aut vivere non permittit.

De Perdice.

PERDIX avoce nomen habet, ut dicit *Isidorus*, *Jacobus*, & *Ambrosius*, quod avis adeo dolosa est & fraudulenta, ut adhuc alterius ova diripiens foveat. Set ejus fraus bonum eventum non habet : Nam cum pulli proprie genitricis vocem audierint, naturali quodam instinctu

stinctu hanc que fovet relinquunt, & ad eam que genuit revertuntur. Perdix enim nidum suum inter condensa spinarum loca constituit. Cum quis appropinquaverit nido perdicis, egressa sponte se matres offerunt venientibus, & simulata debilitate vel pedum vel alarum quasi statim capi possunt, gressus fingunt tardiores. Isto & tali mendacio sollicitant venientes, aut obvios quousque a nidis longius avocentur. § *Plinius* insuper dicit, quod masculis perdicibus dimicantibus pro feminis victi calcantur a victoribus injusto coitu & contra naturam, ubi obliviscitur sexum preceps libido. Perdices quando in instrumento retiali ab aucupe capiuntur una avis aliam sequitur, nec discernit misera vel retractat, sequens periculum jam captive. Perdices de nocte conversis posterioribus sedent. Feminas perdicum libido sic agitat ut odore masculorum dicantur concipere; tempore enim libidinis linguis adinvicem extensis estuant pre desiderio coitus, & dum coeunt faciunt fetorem in coitu. Hec *Alexander* in ca. de perdice. Perdices ergo in Armis portare mendacem, aut sodomitam significat. Et pro eo quidam scutifer, cujus nomen non

specifico, propter suam strenuitatem nobilitatus per dominum meum, &c. perdices tres in Armis suis portavit, ut hic. Portavit namque TRES PERDICES IN CAMPO RUBIO & gallice sic. *Il port de goulis trois perdrix.* Et hic est diligenter notandum & pro regula observandum, Quod in talibus avibus quarum color nunquam mutatur vel propter unitatem colorum, vel propter tantam in plumis varietatem, semper dicendum est, quod talis portat tales aves non exprimendo colorem, vel colores. De ista materia plus dicetur in sequentibus, ubi agetur de talentis.

De Pavone.

PAvo avis est pulchra valde, pulcritudinis & mundicie amica, caput serpentinum habens & plumas desuper ad instar corone, vel potius criste, saphirinum pectus, collumque longum & extensum cum colore similiter saphirino. Caudam insuper longam & oculatam habet, & vocem terribilem, ac incessum simplicem, Clamore suo omnia venenata animalia depellit. Hec *Alexander*. Item pavo extenta cauda cum pedum deformitatem viderit, extentam caudam mox deponit. Pavo ejicit plumas suas cum prima arbore folia sua ejiciente, & tunc primo pavoni nascitur pluma cum arbores incipiunt folificare, ut dicit *Aristoteles*. Pavones non nulli sunt album colorem per totum habentes, & tamen ille nitor qui in aliis est, in istis modo mirabili albus, totaliter a ceteris albis plumis discernitur. Silvestres pavones in desertis inveniuntur: set nequaquam in nitore, colore, vel cauda pavonibus domesticis sunt similes. Hec autem avis superbissima est quousque videat suorum pedum vilitatem, qua vilitate considerata, facilius erubescit.

De Pica.

UT dicit *Plinius*, PICA est avis calidissima, albis & nigris est distincta plumis, que nidum suum multociens inter spinosa loca constituit eumque terra interius linit, spinis vero exterius in circuitu subtus & desuper diligentissime sepire ac munire studet, nec nisi artificiosum foramen per quod egrediatur in latere relinquit, & hoc facit frequenter in loco maxime inaccessibili. Hec quoque avis cum se laqueo noverit deprehensam, toto corpore quieta est, solo rostri juvamine laqueum aperire laborat, nec usque ad extremam desperationem reliqua parte corporis commovetur. Hec *Plinius*, & *Alexander*. Pica capta in juventute verba proferre discit humana. Moritur aliquando difficultate verbi victa. Hilarescunt

enim si iterum audierint verbum illud quod oblivioni tradiderant. Latiores vero linguas habent quam alie pice ille que verba humana proferre habiles sunt. Maximum desiderium pice est parvulas res portabiles furtive auferre, & eas mirabiliter abscondere. Sunt autem quidam nobiles qui hanc artem furandi res parvas exercent, qui non tamen picas in armis suis portant.

De Pico.

PIcus marcius parva avis est, aliquantulum minor pica, arbores rostro penetrans, quas concavas esse credit. Cujus quidem diverse sunt species. Picorum marciurum quidam sunt nigri, ut merula, quidam crocei, vel aurei ut orioli, qui speciosiores sunt & majores, quidam rufi in vertice capitis, in pectore crocei, & virides circa collum, in alis cerulei, in cauda vero corusci sunt. Proprium hiis calvescere est omni anno semel, illo saltem tempore, ut dicit *Plinius*, quo seminatur rapa.

De Philomena.

PHILOMENA avis est a *φίλος* quod est amor, & *μηνος* quod est dulcis dicta, quasi amor dulcis. Hec enim avis cum mira modulatione audientem letificat, gaudet ad ortum solis preitque leticia venientem, verno tantum tempore canat, hiberno nunquam. Hec autem in initio veris adeo vocis sue amenitate delectatur, ut rarissime comedat, & hoc cum summa festinatione. Dicitur igitur philomena tam pertinaciter & indiscrete cantibus delectari, ut potius debilitate vitam exuat & adeo deficiat, quam vocis modulatione privetur: unde & philomena dicitur a *philos* quod est amor, & *menos* quod est defectus, quasi amore deficiens, Hec *Plinius*. Hoc autem in illa ave primum mirabile cernitur, quod tanta vox parvo corpusculo est, & tam pertinax spiritus. Demum in illa miramur perfectam musice scientiam, modulatus enim editur sonus, & nunc continuo spiritu protrahitur in longum

gum, nunc variatur in flexo, Nunc autem in suo cantu ascendit, nunc notulas geminat & multiplicat mirabiliter, & interdum secum murmurans alte elamat. Proinde ab exitu gaudiosi vernalis temporis aucto estu in totum alia vox fit & emittitur magis rauca, mutatur & color, postremoque hieme non cernitur. Et nota quod mox ubi philomena coire ceperit & in compare luxuriari, statim vocis perdit amenitatem, & ut dixit *Plinius*, alia vox fit, & color, quod mirabile est, commutatur. Quot enim & quales juvenes, tam nobiles quam alios, temporibus meis vidi, ita strenue actus bellicos excercere, cantibus diversisque ludis & interludiis bellicis indulgere, quos postea maritatos & matrimonialiter feminis nobilibus copulatos in prehâbitis deficere voce raucata, cantuque derelicto, & colore faciei & habitus penitus commutato. De istis tamen taceo, quia istas aves in Armis portatas non reperio, set spero quod raritas causam prestat.

De Psitico.

PSITICUS avis est *Indie*, ut dicit *Solinus*, *Jacobus*, & *Alexander*, colore viridi, torque puniceo, lingua grandi & lata, unde & articulata profert verba; ita ut si non eam videas, hominem loqui putes, de qua poetice scribitur,

*Parva, loquax volucris; dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis avem.*

Primo enim & secundo anno citius discit, & tenacius retinet. Hujus rostri tanta duritia est, ut cum de sublimi precipitatur in saxum rostro se recipit, ita ut eo quasi quodam fundamento utatur. Caput vero tam valens & forte habet, ut cum ab hominibus cogitur ut humanas voces imitetur virgula ferrea verberandus sit. Semet ipsum pede cibat, & desert escas ori suo sicut homo manu. Pluviam pati non potest diu. Psitaci alias aquas aliquando patiuntur, set in pluvia moriuntur. Vinum psitacus liben-

ter bibit, unde est avis multum luxuriosa. Habet autem quandam vocem naturaliter qua salutare solet *Cæsares*. Unde factum est, ut errante *Karolo magno* per desertam *Grecie*, in obviam fuerunt psitaci, & quasi *Greca* lingua salutaverunt ipsum, clamantes *Imperator vale*. Qui cum eo tempore tantum *Rex Gallie* fuerat, sequenti tempore *Romanorum* factus est imperator. Qui autem psitacum *Leoni* Pape pro exennio misit, Psitacus autem cum adhuc in via esset, & homines obvios haberet, clamabat, Ad Papam vado. Nec mora cum introiret ad Papam clamavit dicens, *Leo Papa vale*. Qua in re multum exhilleratus Papa, quasi pro magna recreatione post labores cotidianos confabulatione psitaci sepius utebatur. Hec *Alexander*. Puto enim necesse fore magnos dominos homines confabulatores secum retinere, quorum colloquiis & confabulationibus uti possint: qui rite psitacos in Arnis suis poterunt portare. Dum tamen in suis confabulationibus veritatem semper dicant, quia psitaci in veritate naturaliter sunt instructi. Unde *Isidorus*,

Psitacus a vobis aliorum nomina discam.

Hoc didici per me dicere, Cæsar ave.

De Turture.

TURTUR avis est, ut dicit *Isidorus*, a sono vocis ita dicta. *Aristoteles* autem, & *Alexander* testantur quod avis mire pudicitie est, socium diligit, eique soli fidem servat, adeo ut eo mortuo alteri se nunquam affociat, set solitarie incedens siccarum arborum ramis sedet, semper gemens & tristis. Unde super hoc dicit magnus *Basilius*. Audiant mulieres quomodo apud aves irrationabiles continentia viduitatis frequentibus nuptiis antefertur. Gemitum pro cantu faciunt. Nulli autem avi infestantur, sed in infestationibus omnium avium patientissime sunt turtures. Inter omnes aves turtur mirabilis est, & mirabilem habet conditionem, quia pullos suos nocte pascit, ut dicit *Alexander*. Pro uxoribus autem amissis

sis sive mortuis plangentibus assignandi sunt turtures in Armis portandi, dum tamen in ipsis amor tantus sit quod ad secundas nuptias minime convolare intendant, & illa castitas in eis observetur que in turturibus reperitur.

De Vespertilione..

VESPERTILIO dicitur, quasi vespere utens alis; quia vespere tantum & nocte volat. In hieme latet, raro vel nunquam procedit ad pastum, in parietibus dependit, & in foraminibus jacet cum mortuis. In cuius corpore pluma nulla est, nulle in alis penne apparent. Set quia pecudū more lactat uberibus, dixissem quod bestia fuisset, excepto quod caudam & alas, ut avis, formatas habet. Vespertilio autem cum ad obediendum leoni omnium quadripedum Regi convocatur, alas vocantibus ostendit dicens se avem esse: Cum autem coram aquila ad comparendum, que Aquila Rex avium intelligitur, quatuor pedes, aures patentes, & dentes mirabiles Nunciis ostendens, dicit se avem non esse; Sed bestiam sine plumis. Viri autem duplices, si tales reperiantur hiis diebus, vespertiliones in Armis portabunt.

De Upupa.

UPUPA est avis in lege prohibita, ut dicit *Isidorus*. Avis immunda est que in stercorebus nidum suum struit, & hominum stercorea comedit. Tamen avis pulchra est, in plumis capite cristata, hieme latet, in locis fetidis muta tunc est. In vere exit, & una tantum voce, sicut cuculus, occupatur importuna. Upupas vero tales, ut predictum est non vidi, quia credo quod tota *Anglia* errat in hac ave. Verumptamen certas aves upupas nominamus que tales, ut prescribitur, conditiones non habent, ut experimentaliter cotidie videmus.

De Dracone.

DRACO maximus est cunctorum serpentium, ut dicit *Isidorus li. xij.* hunc Greci dracontam vocant, ut qui sepe a speluncis exiens in aerem fertur, excitaturque propter eum aer supra, & mare contra ejus venenum intumescit. Est enim draco cristatus, parvo ore, & parvulis fistulis spiritum trahit, & linguam erigit. Dentes habet acutos & serratos, set vis sua non est in dentibus sed in cauda. Draco raro dormit set quasi semper vigilat, qui insuper habet acutissimum visum: visus autem ejus intollerabilis est hominibus, ut etiam aliquando sola visione ejus homines terreantur ad mortem. Quomodo autem draco ille sine cibis adhuc vivat, & vivere debeat usque ad finem mundi, sine corporis sui alimento, quem beatus *Silvester* papa in monte quodam *Rome*, ad preceptum beati *Petri* Apostoli legitur inclusisse, videre non possum, sed quod credo illud divinum esse miraculum. Legitur tamen in historiis *Britannorum* duos dracones maximos sub terra inventos fuisse viventes, ut in *Cronicis* clarius declaratur. Dicit insuper *Alexander*, quod in mari invenitur draco qui monstrum maris dicitur, valde horridum, ad instar draconis terrestris, in longitudinem magnam corporis extenditur, set aliscaret, caudam tortuosam habet, caput tamen parvum ad corporis magnitudinem. Squamas & cutem duram habet. Regem illum inclitissimum *Arthurum* legimus duos dracones in suis armis portasse. Non tamen, ut creditur, propter aliquas prescriptas proprietates, set pro eo quod pater suus *Uter*, qui *Pendragon* vocabatur, habuit magnam corpus & longum, cum capite multum parvo, ad similitudinem draconis: qua de causa *pendragon*, id est, caput draconis vocabatur. Et sic dictus Rex *Arthurus* portavit Arma paterna, propter habitudinem corporis patris sui assumpta.

De Delphino.

DELPHINI, ut ait *Isidorus li. xij.* certum habent vocabulum quod voces hominum sequantur, vel quia ad symphoniam gregatim conveniunt: nichil est in mari velocius istis, Nam plerumque psalientes naves transvolant. Quando enim in fluctibus maris preludunt, tempestates cito futuras significare videntur. In mari cum dorso curvo velocius quibuscumque aliis piscibus quasi saliendo natant. Hec *Isidorus li. xij.* Est etiam quoddam genus delphinorum specialiter de *Nilo* cum dorso ferrato, quod teneros ventres crocodillorum secatur, & sic eos interimit. Et hic notanda est differentia in discretione Armorum multum necessaria, quia quidam sunt qui portant in Armis Delphinum de *Nilo*, ut hic. Et est Comes *Forestarum* qui PORTAT UNUM DELPHINUM AUREUM DE NILO BARBATUM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice *Il port de gewlez ung dolphin de Nile barbe d'or.* Set *Dolphinus Francie* portat unum delphinum, nec oportet dicere delphinum planum, sive delphinum de mari, quia speciale est videre delphinum ita pinnatum in dorso ut supra: sic ergo habes differentiam inter communem delphinum, & delphinum de *Nilo*, qui semper est fortiter pinnatus in dorso; Alii autem communes delphini non sunt in dorso sic pinnati ut supra. Et in talibus differentibus signis illud signum in quo reperitur differentia a communioribus ipsius signi est notandum, & in Armis specificandum, ut supra, quia delphini communes non sunt cristati pinnis vel in dorso pinnati, sicut sunt delphini de *Nilo*. § *Alexander in super li. suo vi.* dicit de Delphino si quis carnes delphini comederit & in mari postea lapsus fuerit, si a delphinis inveniatur statim eum devorant: si autem non comederit, eum elevant supra rostra, & ad terram trahunt, eumque ab aliis piscibus defendunt. Quomodo tamen hoc fit, ut esum carnis Delphini reliqui cognoscant in homine videre non possum ratione,

ratione, nisi & istud secretum nature fit, in quo sicut in multis aliis deus mirabilis predicetur. Delphinos enim sequitur aliorum piscium multitudo, quod scientes piscatores ipsos insequuntur, & alios pisces venantur. Hec *Solinus*.

De Lucio.

Lucius piscis est qui etiam dicitur lupus aquaticus. Hic si fluviales aquas dulces habuerit, sufficientemque pro sua vita cibum, per successus temporum in magnam crescit longitudinem. Cibatur piscibus, & aliquando ranis. Piscem autem aliquando fere sue magnitudinis mirabiliter devorat. Nam ubi piscem victum ~~caput~~ caput ejus primo ore devorat, quo digesto, glutinosa residuam partem, donec totum consumat. Lucius videtur certos nobiles in Armis portare, qui eodem nomine vocabantur.

Dixi in precedentibus de signis vivis in Armis portatis, jam sequitur videre de signis mortuis. Et quia inter omnia dignius est signum Crucis, igitur de illo signo dicturus, primitus quero, in Armis quot inveniuntur cruce?

Antequam præactæ questionis respondeam, quid signum crucis fuerit, necesse est ut dicam, quare dicta *Johannis Crisostomi* in quodam sermone de cruce primo referā sic dicentis. Crux nobis totius beatitudinis causa est. Hec nos a cecitate erroris liberavit; Hec debellatos quieti sociavit. Hec alienatos Deo conjunxit. Hec peregrinos cives ostendit: Crux spes est Christianorum, Resurrectio mortuorum, Dux cecorum, Vita desperatorum, baculus claudorum, Consolatio pauperum, gubernatrix navigantium, portus periclitantium, & murus obsessorum. Crux a locis suppliciorum fecit transitum ad frontes Imperatorum. Item *Rabanus* de laude

laude crucis ait, In cruce insinuatur a morte redemptio, demonstratur sancta morum conversatio, Intimatur omnium virtutum perfectio, promittitur ad eternam vitam resurrectio, eterne beatitudinis speratur adeptio, ac vere felicitatis adquisitio. In te ô sancta crux Angeli gaudia sua accumulata conspiciunt. In te homines iura sue salutis contemplantur. In te spiritus infernales justam retributionem sue fraudis percipiunt. Omnibus es equa, omnibus bona, omnibus iusta, preterita renovas, presentia illustras, futura premonstras, perdita requiris, quesita invenis, inventaque custodis. Tu sancta crux peccatorum es remissio, pietatis exhibitio, meritorum augmentatio, & nobilissimum remedium infirmorum, laborantium es auxilium, lassatorum refrigerium, sanorum incolumitas, quietorum serenitas & felicitas fortunatorum. Tu es humilium in vita tuitio, superbiorum abjectio, victoria Christi, confusio diaboli, infernorum destructio, celestium reformatio, mors infidelium, vitæque iustorum. § Inclitissimus autem ille Rex *Arthurus* magnam spem & fiduciam habuit in signo crucis, quando scutum draconum, quando insuper scutum trium coronarum dimisit, & crucem argenteam in cuius brachio dextro erat quedam ymago beate virginis cum filio suo in scuto viridi assumpsit in suis Armis portandam, ut supradixi. In quo quidem crucis signo multa mirabilia postea fiducialiter egit, ut de gestis suis scripte Cronice contestantur. § Intellego insuper istud signum crucis alio tempore miraculose missum fuisse a Deo beato *Mercurio*, ut notat *Vincentius in speculo historiali sub rubrica, de mirabili nece Juliani apostate li. xv. ca. xliij.* per Angelum, qui dicto *Mercurio* omnia Arma necessaria detulit una cum SCUTO AZORIO ET CRUCE FLORIDA, CUM QUATUOR ROSIS AUREIS ut supra. Nec unquã reperi quod aliqua Arma fuerunt de celo missa nisi in eis fuissent, aut fuisset, signa, vel signum Crucis, preterquam in Armis Regis *Francorum*, cui Arma certa fuerunt de celo per Angelum transmissa, videli-

cet TRES FLORES GLADIOEI DE AIRO, IN
 CAMPO ASORIO, ut hic. Que quidem Ar-
 ma dabatur dicto *Francorum* Regi in sig-
 num perpetue vindicte & quod ipse & sui
 successores semper Armis & gladiis poni-
 rentur, ut supra dixi in ca. de colore azo-
 rio. Jam ad questionem prescriptam
 redeo, videlicet, quot crucees inveniuntur
 in Armis portate? Ad quam quidem
 questionem, sub certo numero ipsas describendo, respon-
 dere non audeo, quia crucees quasi innumerabiles indies
 jam portantur. Set descendendo ad singulas crucees cur-
 forie quas ante hec tempora vidi, ipsas discernere prout
 valeo jam propono, Inter quas primo est CRUX PLANA
 merito discernenda. De qua insuper Cruce plus dubita-
 tur quam de multis aliis, pro eo quod in hac arte periti
 tenent pro verissima Regula, Quod in quibuscumque Ar-
 mis discernendis est incipiendum a cono, si ille conus fu-
 erit unius coloris, & sic ille conalis color est campus ipso-
 rum Armorum. Set ut in hac regula omnis ambiguitas
 penitus tollatur, est diligenter notandum, quod illa
 Regula vera est cum quadam modica additione,
 videlicet, In Armis discernendis est semper incipien-
 dum a cono si conus fuerit unius coloris. Hoc verum
 est si ille color conalis fuerit copiosior color, in il-
 lis Armis, & tunc est ibi infallibiliter incipiendum,
 ubi tamen colores sunt equales partiti tam secundum lon-
 gum, vel ex transverso, tunc semper incoandum est in
 discretionem ipsorum Armorum in dextra parte ipsorum
 Armorum, nullo in hoc casu ad conum respectu habito. Et
 si tunc queratur quomodo portat sanctus Georgius. Scien-
 dum est quod ipse PORTAT UNUM SCUTUM

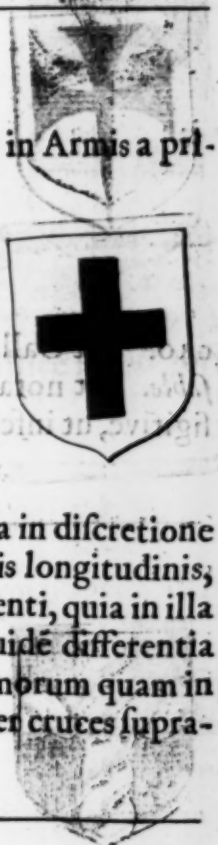

DE ARGENTO, CUM QUADAM CRUCE
 PLANA DE RUBEO, ut hic. Et Gallice,
Il port d'argent un croys playn de gowlex.
 Et eodem modo sunt omnia Arma talia,
 crucem planam habentia, discernenda.
 Errant ergo illi qui affirmant Sanctum
 Georgium portare unum scutum de rubio
 cum quatuor quartis de argento. Quo-

rum rationes non approbo, quia per hoc crux plana nunquam inveniretur in Armis, nec aliqua quasi differentia crucis.

De Cruce equali.

CRUX vero plana aliquando invenitur in Armis a priore cruce variata, ut hic. Et ista Arma sunt difficiliora prioribus ad discernendum ut patet quia fines hujus Crucis fimbrias scuti in nulla parte attingunt. In quibus dicendum est quod ille qui hec arma possidet portat DE ARGENTO CUM UNA CRUCE PLANA EQUALIS LONGITUDINIS EX OMNI PARTE. Et Gallice *Il port d'argent ung crois playn d'ung longur par tout*. Et hec est differentia in discretione quod omnes fines hujus Crucis sunt equalis longitudinis, quod esse non potest in cruce plana precedenti, quia in illa pes ejus est pars longior si bene fiat. Que quidem differentia clarius & melius apparet in una tunica Armorum quam in scuto. Sic ergo evidens est differentia inter cruces supradictas.

De Cruce inequali.

Est & alia CRUX INEQUALIS, strictior in medio quam in suis finibus, cum angulis patentibus, ut hic. Non attingens ad scuti fimbrias in aliqua scuti parte, & vocatur Crux patens. Ipsique utens PORTAT UNAM CRUCEM ARGENTEAM PATENTEM, IN CAMPO NIGRO. Et sic Gallice, *Il port de sable ung crois patee d'argent*.

De Cruce patente.

Variatur enim ista CRUX PATENS aliquando in pede ejusdem, ut hic. Et tunc vocatur Crux patens figitiva, quia in terra figi potest talis Crux. In qua tres partes superiores sunt patentes in angulis, & latiores quam in medio, & ejus pes disponitur ad figendum in terra. Et PORTAT DE ARGENTO, CUM UNA CRUCE PATENTE FIGITIVA DE NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung crois patente fiche de sable.* Et nota quod plures sunt cruces que possunt fieri figitive, ut inferius patebit.

De Cruce plana cordata.

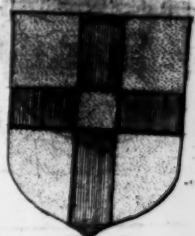

Inter cruces alias una invenitur crux que CRUX CORDATA vocata, ut hic. Et hec crux appellatur cordatur, quia fit de cordis. Quam quidem crucem vidi nuper in Armis cujusdam nobilis viri, qui de facto habuit unum avum qui fuit artifex & cordifer, aut factor cordarum, ut ipsemet nobilis vir mihi retulit ore tenus: qui pro Armis suis portavit DE RUBEO, CUM UNA CRUCE PLANA CORDATA DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port de gomez, ung crois plain corde d'argent.*

De Cruce plana perforata.

Est insuper alia CRUX PLANA que mirabiliter a plana cruce beati Georgii differt, ut hic.

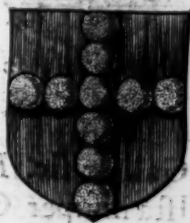
Et est hic notandum, quod opinio quorundam, dicentium, quod ista Arma sunt scaccata, est omnino reprobanda: quia Arma scaccari non possunt ad omne minus nisi in numero quaternario, set in majori numero bene possunt, ut inferius patebit. Dicendum est igitur quod portat UNAM CRUCEM RUBIAM PERFORATAM IN MEDIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois de gowlez partee au milieu.*

De Cruce talentata.

Habemus insuper aliam crucem quam nuper vidi in Armis cuiusdam *Jannensis*, ut hic.

Et hec CRUX vocatur TALENTATA quia fit de talentis totaliter. Potest autem talis crux tortillari ita faciliter sicut talentari, quia talenta & tortille non differunt nisi in colore, quia talenta semper sunt aurei coloris. Nec est color talentorum expressandus in discretionem Armarum quia esset inutilis repetitio unius & ejusdē, dicendo talenta aurea, quia nulla alia sunt talenta nisi aurea. Habēs igitur ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM TALENTATAM IN CAMPO RUBRO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung crois besauntee.*

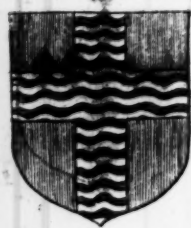

De Cruce florida.

Nunc autem sequitur ala crux que **CRUX FLORIDA** appellatur, ut hic. Et ideo vocatur florida quia habet flores in singulis suis finibus. Ista insuper crux florida aliquando in Armis portatur figitiva. Et tunc vocatur crux florida figitiva, quia in tribus suis finibus est florida & in pede figitiva. Et **POR-TAT UNAM CRUCEM FLORIDAM AUREAM, IN CAMPO ASORIO.** Et Gallice sic, *Il port d'asor ung crois flouretee d'or.*

De Cruce florida patente.

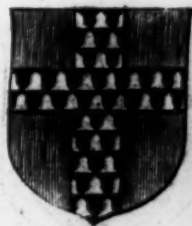
Sequitur & alia **CRUX** que **FLORIDA PATENS** dicitur, ut hic. Ideo appellatur crux ista florida patens quia habet fines suos patentes, & in medio uniuscujusque finis resultat unum tertium ad modum floris, ut patet in ista cruce. Horum autem Armorum possessor **POR-TAT UNAM CRUCEM FLORIDAM PATENTEM DE AURO IN CAMPO RUBEO.** Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung crois patee flouretee d'or.* Ista insuper Crux aliquando portantur cum pede figitivo, & tunc appellatur Crux florida patens figitiva.

De Cruce plana undosa.

Est insuper alia crux plana que eciam **CRUX UNDOSA** appellatur. Ideo vero dicitur undosa quia fit ad modum unde vento turbate, ut hic. Quorum quidem Armorum dominus portat **UNAM CRUCEM PLANAM UNDOSAM DE ARGENTO, IN CAMPO RUBIO.** Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung croys undee d'argent.* De

De Cruce inuecta.

ULterius invenitur in Armis una crux plana que fit de coloribus inuectis, ut hic. Que vocatur Crux inuecta pro eo quod in ea duo colores invehuntur. Quorum quidem Armorum possessor portat UNAM CRUCEM PLANAM DE COLORIBUS ALBO ET NIGRO INVECTIS IN CAMPO RUBIO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung crois verre d'argent & sable.*

De Cruce cruciata.

Sequitur adhuc alia crux que CRUX CRUCIATA appellatur, ideoque ista crux dicitur cruciata, quia in singulis suis finibus est cruciata, ut hic. Set ista crux non ita frequenter portatur simpliciter per se in Armis sicut alie cruces. Multociens tamen portatur in diminutivis, hoc est, in parvis crucibus cruciatis. Et tunc Arma sunt pulverizata cum parvis crucibus cruciatis & qui ista Arma portaverit PORTAT namque UNAM CRUCEM CRUCIATAM DE AURO IN CAMPO AZURIO. Et Gallice sic, *Il port d'azur ung Crays crayces d'or.* Et quando tales Cruces ponuntur in diminutivis & sine numero certo, tunc vocantur in Gallico Crosselettis ut supra dixi.

De Cruce masculata.

Est adhuc & alia Crux que CRUX MASCULATA vocatur, ut hic. Ideo hec autem crux vocatur masculata pro eo, quod ipsa fit de masculis. De quibus quidem masculis videbitis infra in capite de fustulis & losengis, ubi ista materia latius tractabitur deo dante. Et PORTAT UNAM CRUCEM MASCULATAM DE NIGRO

NIGRO IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung croys masculee de sable.* Sed ista Crux masculata aliquando est perforata in masculis, ut hic. Secundum quod patet in perforatione muscularum. Et PORTAT UNAM CRUCEM MASCLATAM PERFORATAM DE RUBIO IN SCUTO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung croys de goulez masculee persee.*

De Cruce molendinari.

S Equitur jam de quadam alia cruce que CRUX MOLENDINARIS appellatur. Et dicitur hec crux molendinaris ad similitudinem cuiusdam instrumenti ferrei in molendinis, quod portat lapidem molarem superiorem, per quod etiam instrumentum ille lapis in suo cursu fertur equaliter, ut non declinet ad dexteram neque ad sinistram, ministrans unicuique quod suum est equaliter & sine fraude. Istam crucem in Armis deferre deberent Iudices, & ipsi qui jurisdictionibus presunt. Ut sicut dictum instrumentum ferreum dirigit molarem lapidem equaliter & sine fraude, ita & ipsi Iudices reddere teneantur unicuique equitatem. Possessores namque istorum Armorum portant UNAM CRUCEM MOLENDINAREM AUREAM IN CAMPO AZORIO. Et Gallice sic, *Il port d'asor ung croys moleyne d'or.*

De Cruce inversa.

U Lterius habemus unam crucem aliam que CRUX INVERSA appellatur. Et dicitur hec Crux crux inversa, pro eo quod hujus crucis fines undique invertuntur ad modum cornu arietis. Et istis Armis utentes portant UNAM CRUCEM

CEM AUREAM INVERSAM, IN SCUTO RUBEO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung crois recercylee d'or.*

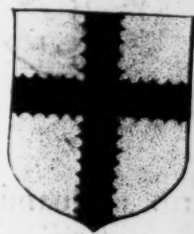
De Cruce furcata.

Sunt & alii qui in Armis suis portant quandam crucem furcatam, ut inferius. Et dicitur hec CRUX FURCATA, pro eo quod omnes ejus fines sunt fissi & furcati. Habens igitur ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM FURCATAM DE NIGRO IN SCUTO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung croys furche de sable.*

De Cruce ingradata.

Quidam autem nobiles sunt viri qui portant unam crucem ingradatam, ut hic. Et hec crux ideo vocatur CRUX INGRADATA, quia in nulla parte sui est plana, set ingradatur tam ad ejus longum quam ad latum. Verumptamen ista ingradatio non est propria locutio secundum suum aspectum, set potius indentatio, ut verum fateor, tamen communis modus loquendi in istis Armis ita se habet, Igitur dicatis ut predixi. Et possidens ista Arma, PORTAT UNAM CRUCEM INGRADATAM DE NIGRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois de sable.*

De Cruce truncata.

Sequitur adhuc alia crux que in Armis virorum nobilium multociens portatur, que vocatur **CRUX TRUNCATA**. Hec autem Crux ideo crux truncata dicitur, qui fit de duobus arborum ramis truncatis, ut hic. Horum autem Armorum possessor **PORTAT UNAM CRUCEM TRUNCATAM DE NIGRO IN CAMPO ARGENTEO**. Et Gallice sic,

Il port d'argent ung crois recope de sable.

De Cruce Nodulata.

Est insuper quedam crux que vocatur **CRUX NODULATA**. Que quidem crux ideo dicitur crux nodulata, pro eo quod in singulis suis finibus habet certos nodos sive nodulos, ut supra. Et horum Armorum dominus **PORTAT UNAM CRUCEM AZORIAM NODULATAM IN SCUTO AUREO**. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois botonee d'asore*. Et ista

crux aliquando invenitur in Armis figitiva, & tunc ejus pes est figitivus, ut supradixi in aliis.

De Cruce florida nodulata.

Uterius habemus quandam crucem floridam, de qua superius dictum est, que quidem **CRUX FLORIDA** aliquando invenitur **NODULATA**, ut hic. Et hoc est, quando tales, ut predixi, nodi sive noduli reperiuntur in finibus & angulis florum dicte crucis. Horumque possessor **PORTAT UNAM CRUCEM FLORIDAM**

DAM

DAM AC NODULATAM DE AZORIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois flourettee botonee d'asor.*

De Cruce dupla partita.

CRUX DUPLA PARTITA in Armis diversorum Nobilium reperitur. Que quidem crux ideo dupla partita appellatur quia si esset secundum longum aut secundum latum partita, seu devisa, adhuc remaneret ibi una crux dupla, ut experimentaliter hic videre possumus. Vidi enim multos notabiles viros dubitantes de ista cruce, plusquam de omnibus crucibus supradictis, qui tamen post longas disputationes in opinione predicta remanserunt. Possidens igitur illa Arma PORTAT CRUCEM DUPLAM PARTITAM DE NIGRO IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung crois double partie de sable.*

De Cruce dupla partita florida.

VAriatur autem predicta crux dupla partita aliquando, ut hic. Et tunc vocatur CRUX DUPLA PARTITA FLORIDA, inproprie tamen ut mihi videtur; quia deficit medium illius floris, ut statim sequetur in proximo scuto, quod quidem medium nullò modo apponi potest in ista cruce dupla partita ut statim patebit. Set qui ista Arma habet PORTAT UNAM CRUCEM DUPLAM PARTITAM FLORIDAM AUREAM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung croys double parte flourettee d'or.* Set, ut supradixi, hec crux inproprie, ut mihi videtur, appellatur crux dupla partita florida, quia deficit ibi medium illud per quod

crux florida perficitur, ut hic patet; quo quidem medio addito, non erit hec crux dupla partita florida, imo vocabitur omnino crux tripla partita florida, & tunc rite discernitur, quia si dividatur vel secundum longum, aut secundum latum semper una pars remanebit tripartita in modum crucis, ut patet in Armis prescriptis. PORTAT, igitur, UNAM CRUCEM TRIPARTITAM FLORIDAM DE RUBEО IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois treifois partiee flourettee de gowlez.*

De Cruce molendinari umbrata.

Et adhuc unum dubium apud multos de quadam UMBRA CRUCIS MOLENDINARIS, ut hic. Et notate quod vocatur umbra crucis, quia semper fit hec umbra de colore nigro de quocumque colore factus fuerit campus Armorum ut hic, & corpus dicte umbre est de eodem colore cum campo. Et qui portat ista Arma, PORTAT UNAM CRUCEM MOLENDINAREM UMBRATAM IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung croys moleynce umbre.*

De Cruce florida patente umbrata.

Aliud exemplum nuper vidi de umbratione cuiusdam crucis, ut hic. Et ista crux vocatur CRUX FLORIDA PATENS UMBRATA, Set recte loquendo & proprie non est crux, sed umbra talis crucis: & ratio, quia corpus dicte umbre est ejusdem coloris cum campo, & sic color qui est in campo per totum corpus

corpus dicte umbre ostenditur. Habensque ista Arma,
 PORTAT UNAM CRUCEM FLORIDAM PATENTEM UMBRA-
 TAM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez*
un crois patee flourettee umbree.

De Cruce florida patente umbrata & perforata.

NOtate tamen quod secundum quos-
 dam ista umbrata crux aliquando
 mirabiliter perforatur, ut hic. Et
 tunc appellatur CRUX FLORIDA PATENS
 UMBRATA ET PERFORATA, quia concor-
 dat cum cruce precedenti, excepta illa
 perforatione in medio dicte umbre. Et
 tunc dicendum est quod talis PORTAT
 UNAM CRUCEM FLORIDAM PATENTEM
 UMBRATAM PERFORATAM CUM RUBIO IN CAMPO AUREO.
 Et Gallice sic, *Il port d'or ung crois patee flourettee umbree &*
percee de gowlez.

De Cruce fimbriata.

REmanet tamen adhuc apud quos-
 dam unum magnum dubium in dif-
 ferentia inter istam crucem fimbri-
 atam sive borduratam, ut hic; Et pre-
 dictam proximam crucem umbratam, pro
 eo quod multum assimilantur ut apparet
 prima facie. Set, si bene concipiatur, est
 magna differentia, quia fimbria hujus
 differt & variatur tam a colore crucis,
 quam a colore campi, & tunc nullum est dubium. Nam
 qui habet ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM NIGRAM
 FLORIDAM PATENTEM PERFORATAM FIMBRIATAM, SIVE
 BORDURATAM, CUM ARGENTO, IN CAMPO AUREO. Et
 Gallice sic, *Il port d'or ung crois flourettee patee percee de sable,*
bordure d'argent.

De

De Cruce erminali, sive eremitica.

Est autem adhuc una crux valde mirabilis in qua mihi nuper opponebatur *Londiniis* per quendam Haraldum de *Britannia minore*, que quidem Arma non possunt in hiis coloribus aliquo modo variari.

Vocaturque ista, CRUX ERMINALIS. Et qui habet ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM ERMINALEM SIVE ERMITICAM. Et Gallice sic, *Il port une crois Erminee*. Et hic est notandum quod colores in istis Armis non debent expressari, quia nec ista crux nec ista Arma fieri possunt de aliis coloribus nisi solummodo de albo & nigro qui sunt proprii coloris istorum Armorum, ut supradixi in Armis Ducis *Britannie* in capite de mustela, videatis ibi si placet. Expeditis Crucibus precedentibus, jam sequitur videre de Armis quarteriatis,

ARMORUM quarteriatorum, quedam sunt Arma quarteriata plana: quedam quarteriata ingradata: quedam quarteriata irrasa: quedam quarteriata invecata: & quedam Arma quarteriata indentata. De quibus singulariter tractaturus, primo de Armis quarteriatis planis tractare intendo.

De Armis quarteriatis planis.

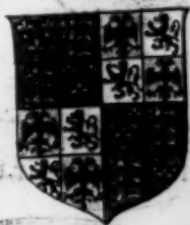

TRibus autem modis possunt Arma quarteriari. Primus vero modus est quando duo diversa Arma portantur quarteriatim, ut patet in Armis Regis *Francie & Anglie*, qui de facto portat Arma Regnorum *Francie & Anglie* quarteriata, ut hic. Et Gallice sic, *Il port lez armez de France & D'Engleterre quartelex*.

quartelez. Nec tedeat quod ego prepono istum terminum, *Francie*, set causa mea est, quia *Arma Francie* in *Armis* preponuntur. Et Regulam generalem habeo : Quod quodocunque in *Armis* sunt duo colores vel forte plures in cono, tunc non est ibi incipiendum in eorum discretionem, set in dextera parte ipsorum *Armorum*. Ipse tamen color ibi in illo angulo dextro scuti repertus non est ipsorum *Armorum* campus, quia forte non est copiosior color in *Armis* supradictis, Set minor, vel cum aliis equalis, & tamen non est ibi incipieundum.

De Armis quarteriatis quarteriatim.

Secundus modus portandi *Arma* quarteriata est, quando duo *Arma* quarteriata portantur quarteriatim, ut hic. Et multociens patet in *Armis* *Reginarum*. Portavit namque illa nobilis *Regina Anglie Anna* consors inclitissimi *Principis Ricardi* secundi, *Francie & Anglie* Regis, quarteriatim, *Arma* *Regum Anglie & Imperatoris Almanie* quarteriata. Et Gallice sic, *Ele port lez armez Dengleterre & de l'Empire D'Almanie quartelez quartelez.*

De Armis quarteriatim portatis.

Tercius vero modus portandi *Arma* quarteriata, est quando quatuor diversa *Arma* quarteriatim portantur, ut hic. Et habens hec *Arma*, **POR-TAT QUATUOR DIVERSA QUARTERIATA.** Et Gallice sic, *Il port quater armes diverses quartelez.* Et tunc, si petatur, descendendum est ad discretionem singulorum *Armorum* predictorum, incipiendo semper in supremo angulo dextro, quibus declaratis ad

secundum

secundum latus, & post ad tercium, & demum ad quartum latus scuti predicti. Et sciendum est quod ista tria Arma precedentia sunt Arma quarteriata plana.

De Armis quarteriatis ingradatis.

Consequenter dixi quod aliquando habemus ARMA QUARTERIATA INGRADATA, videlicet quando singula Arma in quarteriis suis ingradantur, ut hic. Et possidens talia Arma quarteriata ingradata PORTAT DE AURO ET RUBIO ARMA QUARTERIATA INGRADATA. Et Gallice sic, *Il port d'or & gowlez quartlee engreilee.* Et ideo vocantur Arma ingradata, quia sunt de duobus coloribus qui gradatim inferuntur unus in alium colorem.

De Armis quarteriatis irrasis.

Sunt insuper quedam ARMA QUARTERIATA IRRASA, ut supradixi. Que quidem Arma ideo vocantur Arma quarteriata irrasa, quia colores irraduntur, quasi si unus color irradendo abstratur ab alio, ut hic. Et qui hec Arma possidet, PORTAT ARMA QUARTERIATA IRRASA DE ALBO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent & sable quartlee irrase.*

De

De Armis quarteriatis invec̃tis.

ULterius adhuc inveniuntur ARMA QUARTERIATA INVECTA, vel, ut quidā dicunt, sunt Arma quarteriata de coloribus invec̃tis, ut hic. Que ideo dicuntur Arma quarteriata invec̃ta, vel de coloribus invec̃tis, quia in eis duo colores quarteriatim positi invehuntur, & unus color invehitur in alium. Et PORTAT ARMA QUARTERIATA DE AURO ET ASORIO INVECTA. Et Gallice sic, *Il port quartlee verre d'or & d'asor.*

De Armis quarteriatis indentatis.

ARMA adhuc inveniuntur alia que QUARTERIATA INDENTATA vocantur, ut hic. Que ideo vocantur Indentata, quia duo colores, unus videlicet in aliū invehuntur, ad modum dentium humanarum ut patet in scuto. Et PORTAT ARMA QUARTERIATA INDENTATA DE AURO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port quartlee endentee d'or & sable.*

De Armis partitis secundum longum.

Sequitur jam videre de Armis partitis in longitudine. Que quidem partitio secundum longum fit multipliciter. Primo namque fit partitio duorum colorum in Armis secundum longum plano modo. Fit etiam partitio Armorum duorum colorum in gradatorum. Fit etiam partitio in Armis duorum colorum irraforum. Item fit partitio in Armis duorum colorum invec̃torum. Item fit partitio in Armis duorum colorum indentatorum. Item fit in Armis partitio duorum colorum innebulatorum.

De Armis partitis planis.

Dixi primo quedam sunt Arma secundum longum partita de duobus coloribus plano modo, ut hic. Et dicuntur partita quia fiunt equaliter de duobus coloribus equaliter partitis. Et PORTAT ARMA PARTITA PLANA SECUNDUM LONGUM DE ASRIO ET RUBRO. Et Gallice sic, *Il port d'asor & de gowlez playn partee du long.*

De Armis partitis ingratis.

Fit autem partitio Armorum, ut superius dixi, per ingradationem duorum colorum ad invicem, ut hic. Et ista Arma vocantur secundum longum partita ingradata de argento & nigro. Et qui ista possidet PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM INGRADATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent & sable ingraete partee du long.*

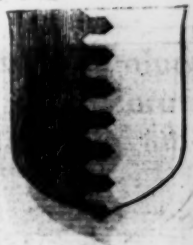
De Armis partitis irrafis.

Tercio autem modo inveniuntur Arma irrafa de duobus coloribus irrafis, ut hic. De quibus dicendum est ut supra de quarteriatis irrafis. Et habens ista Arma PORTAT ARMA PARTITA IRRASA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port partie du long d'argent & sable naces.*

De

De Armis invec̃tis partitis.

Quarto autem modo portantur Arma partita secundum longum de coloribus invec̃tis, ut hic. Et ista Arma vocantur invec̃ta quia colores invehuntur rotundo modo, quia ista Arma invec̃ta multum differunt a precedentibus Armis proximis irrasis. Et qui ipsa habet PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE COLORIBUS RUBIO ET ARGENTO INVEC̃TIS. Et Gallice sic, *Il port partie verree du long de goulez & d'argent.*

De Armis partitis indentatis.

Quinto etenim modo partiuntur Arma secundum longum de duobus coloribus indentatis, ut supra dixi. Et ista arma vocantur indentata, pro eo quod duo colores, videlicet albus color & niger, inferuntur ad modum dentium humanorum, ut supradixi, in Armis quarteriatis indentatis. Et PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE ARGENTO ET NIGRO INDENTATA. Et Gallice sic, *Il port partiee endentee du long d'argent & sable.*

De Armis partitis nebulatis.

Sexto autem modo portantur Arma partita secundum longum innebulata, ut hic. Et hec Arma vocantur innebulata quia duo colores in eis invehuntur ad modum nebularum. Et qui possidet ista Arma PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE ASORIO ET ARGENTO INNEBULATA. Et Gal-

lice sic, *Il port partiee du long d'asour & d'argent inenble.*

De Armis partitis secundum longum.

Portantur insuper & alio modo Arma partita secundum longum, ut hic, undosa, quia duo colores in illis invehuntur ad modum unde vento turbate. Et sic Gallice, *Il port du long d'argent & de sable undee.*

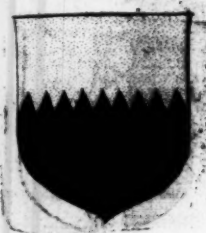
De Armis partitis ex transverso.

Sequitur nunc videre de Armis partitis ex transverso. Que quidem particio transversalis fit multipliciter, ut in sequentibus patebit. Primo enim fit in Armis particio colorum transversaliter & modo plano, ut hic. Et tunc qui ista Arma

habet *PORTAT ARMA PARTITA EX TRANSVERSO PLANA DE AURO ET NIGRO.* Et Gallice sic, *Il port partie traversee d'or & sable.* Et notate quod non est hic dubitandum de illa prima regula, videlicet, Quod a cono est incipiendum, quia hic tantus est color albus sicut niger.

De Armis partitis ex transverso irrasis.

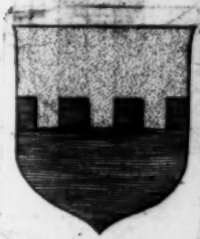

Secundo autem modo fit particio colorum in Armis ex transverso de coloribus irrasis, ut hic. De quibus dicendum est quod talis *PORTAT ARMA PARTITA EX TRANSVERSO IRRASA DE AURO ET NIGRO.* Et sic Gallice, *Il port partie traversee d'or & de sable racee.*

De

De Armis partitis ex transverso indentatis.

ARma adhuc ex transverso partita quedam inveniuntur indentata. Et vocantur indentata, quia ipsorum colores invehuntur unus videlicet in alium ad modum dentium humanorum. Et qui ista Arma possidet, PORTAT PARTITA ARMA EX TRANSVERSO INDENTATA DE AURO ET AZORIO. Et sic Gallice, *Il port partiee de travers d'or & d'asore endentee*. Et credo quod difficile erit invenire multa alia Arma secundum longum, vel ex transverso partita. Verumptamen si aliqua videantur observentur in eis declarandis Regule supradicte, & satis erit. Quidam tamen volunt quod ista Arma vocentur partita. Qui aperte errant pro eo quod non est vera partitio colorum vel iusta divisio in ipsis. Nam in Armis partitis requiritur semper quod partes colorum sint equales, & hoc non est verum in istis. Habens igitur Arma ista, PORTAT DE ARGENTO ET CAPUT SCUTI DE AZORIO CUM DUABUS MACULIS PERFORATIS DE AURO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung chief d'asor & deux moletts percees d'or*. In istis enim Armis habet locum illa regula prescripta, videlicet, quoda cono est incipiendum, si ille color conalis fuit major & copiosior color in Armis, ut supra dictum est.

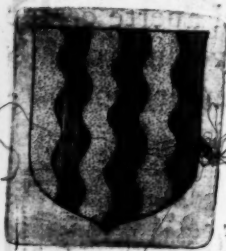

De Armis palatis.

ET ulterius notandum est quod nulla Arma dici debent partita, nisi fiant de duobus coloribus semel partitis & non plus. Quia arma palata non vocantur, nec vocari debent partita quamvis fiant de diversis coloribus: quia illi colores non solum semel, sed pluribus vicibus partiuntur, ut hic. Vocantur igitur palata quia fiunt ad modum palorum, Et qui hec Arma possidet, PORTAT ARMA PALATA DE AZORIO ET AURO. Et Gallice sic, *Il port pale d' asor & d'or.*

De Armis palatis undatis.

ISta tamen Arma palata sepius inveniuntur undata, five undosa, ut hic, Et vocantur palata undata five undosa ad differentiam Armorum barratorum undatorum, Que Arma barrata possunt similiter undari, ut inferius patebit. Habensque ista Arma, PORTAT ARMA PALATA UNDATA SIVE UNDOSA DE AURO ET RUBIO. Et Gallice sic, *Il port palee undee d'or & de gowlez.*

De Armis palatis tortuosis acutis.

VArio insuper modo portantur ista Arma palata, ut hic. Et vocantur Arma palata tortuosa acuta, quia in illis duo colores palatim invehuntur, unus scilicet in alium tortuose acute. Et qui ista possidet Arma, PORTAT ARMA PALATA TORTUOSA ACUTA DE NIGRO ET ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port palee daunfatee de sable & d'argent.*

De

De Armis barratis planis.

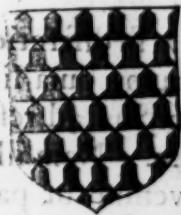
Post Arma palata dicendum est de Armis barratis. Et notandum est quod Arma possunt multis modis variari in barris, ut inferius patebit. Et primo sciendum est quod quedam sunt Arma barrata plana, ut hic. Et tunc in discretionem ipsorum non oportet dicere quod sunt plana, Set in omnibus aliis differentibus oportet in discretionem ipsorum declarare quomodo illa barrata Arma differunt a planis. Sic ergo dicendum est quod PORTAT ARMA BARRATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port barree d'argent & de sable.*

De Armis barratis undatis.

Ulterius sciendum est quod Arma palata aliquando undantur, ut hic. Ideo dicuntur undata quia fiunt de duobus coloribus sibi invicem obviantibus ad modum inundantis aque, ut patet. Et ista possidens PORTAT ARMA BARRATA UNDATA DE NIGRO ET ALBO. Et Gallice sic, *Il port barree undee de sable & d'argent.*

De Armis barratis invectis.

Portantur insuper Arma barrata invecta, ut hic. Ideoque dicuntur invecta, quia in singulis barris duo colores adinvicem invehantur, ut supra dixi in quarteriatis. Et istorum Armo-

rum dominus PORTAT ARMA BARRATA

DE

DE COLORIBUS RUBIO ET ALBO INVECTIS. Et Gallice sic,
Il port barre verree de gewlez & d'argent. Et incipio in co-
 lore rubio, quia ille color est primus in dextro angulo.

De Armis barratis tortuosis acutis.

Sunt autem alii qui portant Arma
 barrata tortuosa acuta, ut hic. Ideo-
 que vocantur Arma barrata tortuosa
 acuta, & primo barrata ad differentiam
 Armorum eodem modo palatorum. Di-
 cunturque tortuosa acuta, quia, ut supra
 dixi, duo colores adinvicem invehuntur
 tortuose acute. Horum autem Armo-
 rum dominus PORTAT ARMA BARRATA
 TORTUOSA ACUTA DE NIGRO ET RUBIO. Et Gallice sic,
Il port barree dauncetee de sable & de gewlez.

De Armis bendatis barratis.

Sunt etenim quedam arma bendaria
 barrata, ut hic. Et ideo vocantur
 bendaria barrata, quia sunt barrata,
 & duo colores conjunguntur in singulis
 barris bendatim ut clare patet. Et qui
 illa habet, PORTAT ARMA BENDARIA
 BARRATA DE RUBIO ET AURO. Et
 Gallice sic, *Il port barree bendee de gewlez
 & d'or.* Et tamen diligenter adverten-
 dum in discretione talium Armorum palatorum & barra-
 torum, quia si non subtiliter concipiantur, subito pro-
 rumpens ad respondendum potest faciliter decipi in eis-
 dem. Nam illa Arma sunt palata in quibus quidem tot
 inveniuntur pali unius coloris sicut alterius. Et si pali
 utriusque coloris non fuerint equales illa Arma non
 sunt

sunt palata. Forte aliquis PORTAT DUOS PALOS RUBIOS IN CAMPO AUREO, ut hic. Quod faciliter probatur, quia de colore aureo apparent tres partes in scuto, & nisi due tantum de colore rubio, dicendum est igitur quod talis PORTAT DUOS PALOS RUBIOS IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or & deux palez de gwelez.* Eodemque modo dicendum est in quibuscumque Armis barratis sive bendariis, Et diligenter inspiciendus est numerus utriusque coloris in palis, barris, sive barrulis: De quibus tamen barulis cavendum est cum in Armis reperiuntur, ut hic. Et tales lineae vocantur barule ad differentiam majorum barrarum. Et qui ista Arma possidet PORTAT UNAM BARRAM ET DUAS BARULAS DE NIGRO IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung barre & deux barruletz de sable.*

De Armis floridis.

ET dicte barule quandoque formantur floride, Et tunc vocantur Barule floride, ut hic, Quia sic cum floribus formantur. Et qui ista Arma possidet, PORTAT UNAM BARRAM ET DUAS BARULAS FLORIDAS DE NIGRO IN SCUTO, SIVE CAMPO ARGENTEO. Et nota quod tales barrule fiunt aliquando ingradate. In quibus semper observande sunt regule prius posite tam in palatis quam in barratis.

De benda in Armis.

Aliquando vero portatur una benda in Armis, ut hic. Et nota quod illa vocatur benda que ducitur a dextro cornu sive angulo scuti usque partem sinistram ejusdem, ad differentiam fissurarum sive baculorum, de quibus dicitur in sequentibus. Et qui habet ista Arma PORTAT UNAM BENDAM DE RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung bend de gewlez.*

De Bendulis in Armis.

ET sicut superius dictum est quod quedam barrule portantur in Armis multociens, sic autem bendule quandoque, ut hic. Et vocantur bendule ad differentiam magnarum bendarum ut patet. Possessor autem horum Armarum, PORTAT UNAM BENDAM ET DUAS BENDULAS DE AURO IN CAMPO RUBIO. Et Gallice sic, *Il port de gowlez ung bend & deux bendelettz d'or.* Et iste bendule fiunt aliquando floride & quandoque ingradate ut supra dixi in barrulis.

Optimus certe modus portandi diversa Arma in uno scuto habetur in istis bendis, quia habens patrimonium a suo patre dimissum & alias certas terras per matrem sibi provenientes, Quibus quidem terris maternis certa appropriantur Arma ab antiquo, ut forte quia ipsa Arma materna fortiuntur nomen progeniei sue; tunc potest ipse heres si voluerit portare integra sui patris Arma in plano scuto, & in tali

tali benda potest portare Arma materna ut hic. Nam talis PORTAT ARMA PALATA DE ARGENTO ET ASORIO CUM UNA BENDA ET TRIBUS MACULIS AUREIS IN EADEM. Et Gallice sic, *Il port d'argent & d'asor ung bende de gowlez & trois molettz en la mesme d'or.* Ex qua quidem benda ad modum scuti redacta fiunt bona Arma per se si dicte macule ponantur in angulis dicti scuti.

De bendulis cathenalibus.

Multociens autem predictae bendule diversificantur, ut in Armis Comitum Campanie, qui PORTAT ARMA DE AZORIO IN QUIBUS HABET UNAM BENDAM DE NIGRO ET DUAS BENDULAS CATHENALES DE AURO. Et Gallice sic, *Il port d'asor ung bende de sable & deux bendulets chaynez d'or.*

De benda fusilata.

Reperitur insuper in Armis quedam alia benda quibusdam multum extranea, que quidem vocatur benda fusulata, ut hic. Ideo autem dicitur fusulata quia totaliter fit de fusulis de quibus fusulis plus patebit in dicendis: Set qui habet ista Arma PORTAT UNAM BENDAM FUSULATAM DE RUBRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung bend fusulete de gowlez.* Et ista benda frequenter portatur in Burgundia.

De diversis borduris.

BOrdure, five fimbrie multe & diverse reperiuntur, & portantur in Armis. Quarum quedam sunt plane, quedam ingradate, quedam talentate, quedam plane pulverizate, quedam scaccate, quedam gobonate, & quedam invecte, De quibus singulis patebit in ordine. Et primo de fimbriis five borduris planis, ut hic. Et illa fimbria five bordura tunc vocatur plana quando fit solum de uno solo colore ut patet. Et habens ista Arma PORTAT TRES ROSAS AUREAS IN CAMPO ARGENTEO, CUM UNA BORDURA SIVE FIMBRIA DE RUBIO. Et Gallice sic, *Il port d'argent trois rosez d'or & ung bordure de gewlez.*

De Armis cum bordura ingradata.

ARma cum bordura ingradata quandoque portantur, ut hic. Et talis fimbria five bordura vocatur fimbria ingradata, quia ejus color gradatim infertur in campum Armorum, ut patet. Et horum Armorum possessor PORTAT ARMA DE AURO FIMBRIATA, SIVE BORDURATA DE NIGRO INGRADATA, CUM UNO LEONE RAPACI DE RUBIO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung bordure engrailee de sable ung leon rampant de gewlez.*

De bordura talentata.

Quandoque portantur in Armis una fimbria sive bordura, ut hic, que est talentata. Et hic non est necesse exprimere colorem talentorum, quia talenta sunt semper aurea. Et ista Arma olim pertinebant domino Duci Cornubie, qui PORTAVIT UNUM LEONEM RAPACEM RUBIUM IN CAMPO ARGENTEO BORDURATO CUM NIGRO TALENTATIM. Et Gallice sic, *Il port ung leon rampant de gewlez en argent bordure de sable talentee.*

De bordura pulverizata.

Portatur aliquando bordura in Armis pulverizata. Et vocatur bordura pulverizata quando in illa bordura sive fimbria fit aliqua pulverizatio, ut hic, de rosis, & de maculis, aut parvis crucibus. Et ipse rose, sive macule, aut parvule cruces non computantur sub certo numero, quia numerus ipsius pulverizationis excedit numerum novenarium, & tunc vocatur illa bordura pulverizata. Et PORTAT UNUM SCUTUM DE RUBIO CUM DUOBUS SIGNIS CAPITALIBUS DE NIGRO CUM UNA BORDURA AUREA PULVERIZATA CUM ROSES RUBEIS. Et Gallice sic, *Il port de gewlez deux chyuérons de sable & ung bordure d'or pondree des roses de gewlez.*

De

De borduris scaccatis.

HAbemus adhuc aliam fimbriam, sive borduram in Armis que bordura scaccata vocatur. Et vocatur hec bordura scaccata, quia fit de duobus coloribus

ad modum scaccorum, ut hic. Et qui habet ista Arma PORTAT UNAM CRUCEM RUBIAM PLANAM IN CAMPO ARGENTEO CUM UNA BORDURA SCACCATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent, borduree checke d'argent, & sable, ung crois plain de gewlez.*

De borduris gobonatis.

Sunt autem ulterius Arma alio modo fimbriata sine bordurata, ut hic. Et ista fimbria sive bordura vocatur gobonata, quia fit de duobus coloribus quadrate cōiunctis. Et sunt Arma domini mei Ducis Gloucestrie, &c. qui PORTAT INTEGRA ARMA FRANCIE ET ANGLIE QUARTERIATA, CUM UNA BORDURA GOBONATA DE ARGENTO ET NIGRO. Et Gallice sic, *Il*

port lez Armes de Fraunce & D'engleterre quartelez ovesque ung bordure gobone d'argent & d'asor.

De bordura facta coloribus invec̃tis.

Fit & alia fimbria sive bordura in Armis de duobus coloribus invec̃tis, ut hic. Et ideo vocatur hec bordura invec̃ta quia fit de duobus coloribus simul invec̃tis. Et qui hec Arma portat, PORTAT ARMA QUARTERIATA DE AURO ET RUBIO CUM UNA BORDURA DE ARGENTO ET AZORIO SIMUL INVECTIS.

Et

Et Gallice sic, *Il port quartlee d'or & de gwelet ouesque nig
bordure varree d'argent & d'asor.* Set in istis borduris est
magna discordia inter pretendentes se expertos in ista ma-
teria, ut specialiter patet in Armis olim Comitis Marchie,
an dici debeant Arma illa bordurata an
non, ut hic. Et quidam dicunt quod
non, ponentes quandam discretionem
mirabilem, affirmantes quod dictus Co-
mes Marchie, qui Rogerus de Mortuo Mari,
dum vixerat, vocabatur, portavit ARMA
PALATA BARRATA ET CONTRA CONATA
DE AURO CUM UNO SIMPLICI SCUTO
DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port
palee barree girone d'asor & d'or, & un escu simple d'argent.*
Et multis placere videbatur ista opinio. Que tamen nul-
lo modo potest esse vera, quia si Arma ista fuerint contra
conata, ut supra dictum est, tunc angulus inferior sive
conus horum Armorum non posset esse unius coloris,
ut de facto est. Insuper certum est quod in Armis contra
conatis, omnes coni quorumcumque colorum facta fue-
rint Arma, in medio scuti conati concurrunt, ut proximo
exemplo patebit. Quare verius ut apparet dici potest,
quod dictus Comes portavit ARMA BARRATA ET CAPUT
SCUTI PALATUM ET ANGULATUM DE AZORIO ET AURO
CUM QUODAM SCUTO SIMPLICI DE ARGENTO. Et Gallice
sic, *Il port barree & ung chief palee cunette d'asor & d'or, &
ung escu simple d'argent.*

De Armis contra conatis.

Sunt autem diversi nobiles qui por-
tant Arma contra conata, ut hic. Et
ista Arma ideo appellantur Arma
contra conata, quia omnes ipsorum co-
lores invheuntur ad unum conum, sive
ad medium punctum conatim, quia om-
ne corpus triangulum, magis longum
quam latum, est omnino conatum, ut
hic

hic patet. Reprobanda est igitur illorum opinio, qui dixerunt, quod priora Arma, videlicet, Comitis *Marchie*, fuerunt palata barrata & contra conata, pro eo quod conipredictorum Armorum non concordant, qui de necessitate concordare deberent si dicta opinio esset vera.

De Armis palatis in cono concurrentibus.

PRO eo quod dixi supra de Armis in quibus colores concurrunt in medio puncto conatim, jam sequitur de quibusdam Armis in quibus tres pile concurrunt in cono, ut hic. Et qui hec possidet Arma PORTAT TRES PILAS NIGRAS IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or trois pilez de sable.* Collige tamen hic differentiam in pilis, quia quandoque sumitur in grammatica, sicut predictum est, pro una pecia meremii sub pede pontis ponenda, vel ad aliquod simile opus, ut in exemplo precedenti.

De Armis pilatis ad ludendum.

QUANDOQUE sumitur pila pro quodam instrumento ad ludendum rotundo. Que pila aliquando servit ad manum & vocatur pila manualis, ut hic. Quandoque vero servit ad pedem & tunc vocatur pila pedalis. Et qui habet arma ista habet TRES PILAS ARGENTEAS IN CAMPO RUBIO. Et Gallice sic, *Il port de gwelez trois pelletz d'argent.*

Ulterius tamen notandum est, quod in istis figuris pilarum, quandoque faciliter errari potest, quare breviter est sciendum quod tales possunt habere omnem colorem aureum. Que si fuerint aurei coloris talenta vocari debent,

bent, quod speciale est in talentis que semper coloris aurei sunt.

De Armis tortellatis.

Sunt etiam tortelle que sunt notabiliter majores quam pile, ut hic. Et possessor istorum Armorum PORTAT TRES TORTELLAS RUBIAS IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or & trois torteaux de gwelez.* Ulterius nota, quod tam pile quam tortelle, & talenta, semper sunt figure solide, rotunde & non perforate.

De Armis fontalibus.

Sunt tamen quidam qui portant tales figuras rotundas, que figure vocantur fontes, ut hic. que semper debent esse istius coloris, & picture, propter illud quod representant aquam fontalem. Et PORTAT TRES FONTES IN CAMPO AUREO. Nec est necesse dicere colorem fontium, quia fontes sunt semper albi coloris, Et Gallice sic, *Il port d'or & trois fonteyns.*

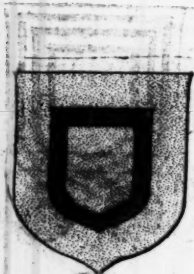
De Armis anulatis.

Sunt insuper alie figure rotunde que sunt perforate quales sunt anuli, ut hic. Et qui ista Arma possidet, PORTAT TRES ANULOS AUREOS IN CAMPO NIGRO. Et Gallice sic, *Il port de sable & trois anulettz, ou vergez d'or.*

De tractu simplici plano in Armis.

Superius dictum est de fimbriis five borduris in Armis depictis. Sequitur jam videre de tractibus. Et primo de tractu simplici. Et vocatur pro eo, quod remanente campo Armorum tam infra quam extra, protrahitur novus tractus de alio colore, ut hic, admodum scuti. Et qui hec Arma possidet, PORTAT UNUM TRACTUM SIMPLICEM PLANUM DE RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung trace playn de gwelez.*

De tractu ingradato ex utraque parte.

ET iste tractus aliquando ingradatur de utraque parte, ut hic. Et qui habet ista Arma PORTAT UNUM TRACTUM EX UTRAQUE PARTE IN GRADATUM DE AUREO IN CAMPO RUBRO. Et Gallice sic, *Il port de gwelez ung trace en greillee de chescun coste d'or.*

De Armis Regis Scotie.

Duplicatur autem predictus tractus ut in Armis Regis Scocie, ut hic. Et dictus Rex Scocie PORTAT DUPLICEM TRACTUM CUM FLORIBUS GLADIOLI CONTRA POSITIS ET UNO LEONE RAPACI DE RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung double trace flourete contraire, & ung leon rampant de gwelez.*

De

De tractu triplicato.

Sunt insuper alii qui habent istum triplicatum & quatriplicatum : ut nuper vidi in Armis Episcopi *Cenomanensis*, qui PORTAVIT pro Armis suis UNUM TRACTUM TRIPLICATUM DE NIGRO IN CAMPO AUREO, ut hic. Et Gallice sic, *Il port d'or ung trace triple de sable.*

De tractu simplici cum duobus coloribus in vectis.

Sunt autem quidam nobiles qui portant unum tractum simplicem de duobus coloribus in vectis, ut hic. Et qui ista Arma possidet, ipse PORTAT UNUM TRACTUM SIMPLICEM DE COLORIBUS AZURIO ET ARGENTEO INVECTIS, IN SCUTO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or un trace simple verre d'asor & d'argent.*

De Fissuris.

IN precedentibus dictum est de bendis, & earum differentiis: Nunc dicendum est de fissuris. Que quidem fissure in sinistro cornu scuti incipiunt, & protrahuntur ad dexteram partem scuti inferius, ut hic. Et iste fissure tot modis variantur quot modis fiunt predictæ bende. Fiunt namque Fissure plane, ingradatae, in vecte & fusulate ut supra dixi in materia bendarum. Et istas fissuras portare solent, & saltem deberent bastardi. Et tunc ista fissura vocatur baculus, Gallice *Baston*. Sed communiter vocatur fissura,

pro eo quod findit arma paterna in duas partes, quia ipse bastardus finditur & dividitur a patrimonio sui patris. Et sic talis bastardus prohibetur portare Arma integra sui patris ob reverentiam sui sanguinis, set ipsa portare potest, cum tali tamen fissura sive baculo, ut predixi, ad sue bastardie finalem declarationem & ad differentiam proprii heredis sui patris. Cum vero talem fissuram in Armis habueris planam, seu ingradatam, invecam, vel fusulatam de ipsa dic sicut superius in materia bendarum planius est expressum. Bastardus vero ille qui predicta Arma possidet, PORTAT UNAM FISSURAM NIGRAM IN CAMRO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or & ung fees de sable.*

De Armis capitatis.

Sunt autem quidam nobiles qui portant arma capitata, ut hic. Et nota quod tunc Arma illa vocantur capitata quando superior pars scuti, videlicet caput fit de uno colore, aut ex diversis coloribus: & illa pars non extenditur ad medium scuti ut hic. Et nota quod in istis capitibus est bonus modus portandi Arma diversa, ut forte aliquis nobilis habet

multas terras, grandia dominia per matrem suam, propter quas terras maternas intendit portare Arma sue matris, ut est iustum: set quia descendit de patre nobili, vel generoso, per quem habuit aliquod simplex patrimonium, tunc talis nobilis, si voluerit, potest portare integra Arma sue matris in parte inferiori sui scuti. Et in tali capite, ut predixi, potest ipse, si voluerit, portare integra Arma patris sui. Et ille qui habet ista Arma PORTAT UNUM SIGNUM CAPITALE DE NIGRO ET TRES ROSAS RUBIAS IN CAMPO AUREO, CUM UNO CAPITATE RUBIO ET TRIBUS TALENTIS IN EODEM. Et Gallice sic, *Il port d'or ung cheveren de sable, & trois roses de gowlez; ung chef de gewles & trois besauntez en la mesme.*

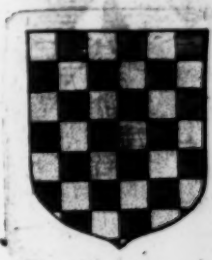
De

Sunt insuper alii nobiles qui portant in Armis suis unam quartam, sive unum quarterium alterius coloris differentis a colore, sive coloribus scuti, ut hic. In quibus dicendum est, quod talis nobilis PORTAT ARMA PALATA DE AURO ET AZORIO CUM UNA QUARTA HEREMITICA. Et Gallice sic, *Il port pallee d'or & d'asor ung quart d'ermyn*. Et nota quod habendus est respectus ad colorem illius pali qui ascenderet ad dexterum cornu scuti, si ipsa quarta ibidem non foret, Et in illo colore incipiendum est in discretione istorum Armorum, ut superius dictum est.

De Armis scaccatis.

Uterius enim videmus quod aliquando Arma sunt scaccata, & vocantur Arma Scaccata quando formatur de duobus coloribus ad modum scaccorum, ut hic. Et ista Arma recipiunt multas differentias, ut in capitibus, in quartis sive quarteriis, in barris, & bendis, & quandoque in signis capitalibus, de quibus dicetur in sequentibus. Et habens ista Arma PORTAT ARMA SCACCATA DE AURO ET ASORIO. Et Gallice, *Il port chekke d'or, & d'asor*.

De

De signis capitalibus, que Gallice vocantur Cheverons.

Habemus autem multociens in armis quedam signa que vocantur signa capitalia, ut hic. Que quidem signa de facto primo per Carpentarios & domorum factores portabantur. Et in latino sermone vocantur tigna, & Gallice vocantur *Cheverons*, quia domus nunquam perficitur, quousque, ad modum capitis, illa tigna super ponantur.

Et duo talia tigna conjuncta, & adinvicem copulata faciunt unum signum capitale. Quandoque

portantur duo talia signa in Armis, quandoque tria, & aliquando quatuor, ut est notum. Item aliquando istud signum deferitur in Armis ingradatum. Et tunc, illa Arma deferens, dicitur portare UNUM SIGNUM CAPITALE INGRADATUM DE NIGRO IN CAMPO AUREO, ut hic. Et Gallice sic, *Il port a'or ung cheveron de sable.*

Item in istis signis capitalibus quandoque oritur dubium in eorum declaratione sive discretione, quando fiunt de diversis coloribus transmutatis, ut hic. Et tunc habens talia Arma, PORTAT ARMA QUARTERIATA DE ARGENTO ET NIGRO, CUM UNO SIGNO CAPITALI DE DICTIS COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice sic, *Il port quartelee a'argent & de sable, & ung cheveron changee l'ung de l'autre.* Item va-

riantur ista signa capitalia in Armis partitis secundum longum, ut hic. Et habens ista Arma PORTAT ARMA PARTITA SECUNDUM LONGUM DE COLORIBUS RUBIO ET AURO, CUM UNO SIGNO CAPITALI DE DICTIS COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice sic, *Il port partiee du long de gewlez & d'or, ung cheveron changee l'ung de l'autre.* Oritur insuper aliud dubium in tali modo por-

portandi Arma. Et vidi quosdam Haraldos pretendentes se peritos in hac materia mirabiliter somnari. Verumptamen non oportet multum dubitare de eis ut opinor. Nam qui ista habet Arma, PORTAT DUAS PARTES CAPITIS SCUTI DE RUBIO, ET TERCIAM PARTEM DE ALBO, AD MODUM SIGNI CAPITALIS, ET TRES ROSAS DE EISDEM COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice sic, *Il port lez dex parties du chief de gewlez & le troi-sime d'argent partiez en maner du chiveron, & troies rosez l'ung de l'autre.*

De Armis umbratis.

CAvenum etenim est de Armis umbratis, de quibus partim superius dixi in capite de Cruce umbrata.

Pro quorum quidem Armorum discretionem, quidam forte huius artis ignari sument regulam precedentem, videlicet de coloribus transmutatis, ut sepius vidi. Sunt itaque certi nobiles, & generosi in Anglia qui portant diversas umbras in suis Armis, ut hic. Et qui ista Arma habet, PORTAT UNUM LEONEM RAPACEM UMBRATUM IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or & ung Leon umbree.* Et credo quod tales qui portant tales umbras habuerunt suos progenitores portant eadem non umbrata set integra, quorum quidem progenitorum patrimonium & possessiones ad alios descenderunt. Quorum tamen nepotes in optima spe viventes, & dicta patrimonium sive possessiones habere sperantes, suorum progenitorum Arma portant umbrata ut hic, omnes alias differentias supradictas dimittentes: quia habito dicto sperato patrimonio, facilius est ipsum Leonem predictum sub colore illo portare sub quo progenitores sui illum portaverunt, & sic eadem Arma portare quam

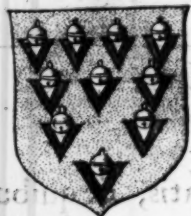
pro

ptogenitorum suorum Arma dimittere prius, & postea illo habito patrimonio Arma illa de novo assumere.

De Armis duplicibus.

Quidam autem sunt nobiles qui portant Arma duplicia, ad modum unius duplicis tunice, ut si quis forte habens unam tunicam de colore aureo, duplicatam cum rubio, vult jaggare vel scindere superiorem partem sue tunice, & dictas jaggas sive scissuras modicum elevare, &

eas cum parvulis campanis, vel aliis foliis, sive floribus argenteis pulverizare, ut hic. Et talis PORTAT ARMA SUPERIUS SCISSA ET JAGGATA DE AURO, ELEVATA SUPER RUBIUM COLOREM, PULVERIZATA CUM PARVIS CAMPANIS SIVE SONETTS DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port d'or decoppee sur gewlez pondree de petitez sonetts d'argent.* Et nota quod

ista Arma variantur secundum ymaginationem portancium. Aliquando namque portantur Arma pulverizata, ut supradictum est, & aliquando simpliciter plana. De qua quidem scissura sive jaggas subtiliter cavendum est. Nam vidi multos Armorum Haraldos, & alios de discretionem Armorum intromittentes, egregie deceptos in illa scissura sive jaggas. Et tamen non est nisi trufa si integritas duorum colorum recte concipiatur.

Variatur autem supradictus modus portandi arma duplicia, ut hic. Et nota quod in istis Armis sunt 3. pecie ad modum barrarum ablatae de superiori parte tunice duplicate ut predixi per quarum quidem peciarum foramina aperte & clare ostenditur dicte tunice duplicatura, vel saltem color ejus. Et Gallice

sic, *Il port de gewlez decoppe ou voyde sus or en manere de trois barrez.* Et dico quod PORTAT DE RUBIO ABLATO SIVE EVACUATO SUPER AURUM AD MODUM TRIUM BARRARUM.

RUM.

RUM: Quia non sunt vere barre, quia non extenduntur totaliter per predicta Arma, sicut deberent si essent vere barre. Item variatur iste modus scindendi sive jaggandi, ut hic. Et sunt ARMA ARGENTEA DUPLICATA DE NIGRO in forma predicta. Et Gallice sic, *Il port d'argent decoppée sus sable*. Tene menti hanc Regulam pro tunicis duplicatis, quia diverse ymaginationes fiunt in eis ut multociens vidi. Verumptamen non vidi talia Arma durare usque in terciam vel quartam progeniem que a scissoribus habuerunt originem; quia spuria vitulamina non dabunt radices altas, neque stabile firmamentum collocabunt.

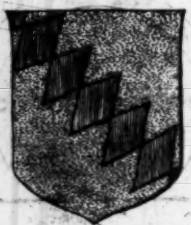

De Fusulis.

Sunt autem generosi, & multi nobiles qui portant in suis Armis fusulos, de quorum numero fuit dominus meus specialissimus qui PORTAVIT TRES FUSILOS RUBIOS IN CAMPO ARGENTEO, ut hic. Que quidē Arma portavit ratione certarum terrarum ad Baroniam de Monte Acuto pertinentium. Et Gallice sic, *Il port d'argent trois fuselez de gewlez*. Et nota quod quandoque portantur tres fusuli vel duo aut plures usque ad numerum novenarium, quem si excedant dic quod illa Arma sunt pulverizata de fusulis & non alias. Et sic generaliter nota quod si aliquid portetur in Armis ultra numerum novenarium, tunc ipsa Arma quecumque fuerint dicentur pulverizata, Et aliquando portatur unus fusilus per se, ut hic. In qua materia vidi quosdam dubitare. Tamen qui habet ista Arma PORTAT, de facto absque aliqua dubitatione, DE RUBIO CUM UNAM FUSULO AUREO. Et Gallice sic,

gewles.

Item

tur talibus fusulis de lana filata factis. Et hic notanda est differentia inter fusulos, masculas, & losengas; quare sci-

Il port de gewles, ung fusull d'or. Item adhuc. Fusulus iste aliquando portatur de diversis coloribus, ut hic. Et tunc est fortius dubium quomodo talia Arma sunt discernenda, set dic quod habens ista Arma, PORTAT ARMA BARRATA EX TRANSVERSO DE ALBO ET NIGRO CUM UNO FUSULO EX EISDEM COLORIBUS TRANSMUTATIS. Et Gallice sic, *Il port partiee de travers d'argent & sable, & ung fusull de mesmes colours l'ung de l'autre*, ut supradixi in aliis Armis. Item tales fusuli aliquando portantur per modum bendarum sive unius bende, ut hic. Et tunc dicendum est quod habens hec Arma, PORTAT UNAM BENDAM FUSULATAM DE RUBIO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung bende fusulee de* quandoque portatur in Armis una barra fusulata, ut hic. Et tunc dicendum est quod habens talia Arma, PORTAT DE ARGENTO CUM UNA BARRA FUSULATA DE RUBIO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung barre fusulee de gewles.* Sic ergo patet modus portandi fusulos ut creditur in universo. Et nota quod quidam dicunt quod predicta Arma inceperunt ab uno textore, pro eo quod textores utuntur talibus fusulis de lana filata factis. Et hic notanda est differentia inter fusulos, masculas, & losengas; quare sciendum est quod fusuli sunt semper longi. Item fusuli sunt strictiores in angulis transversalibus quam sunt mascule. Et mascule sunt latiores in dictis angulis transversalibus, ut hic. Et crassiores in longitudine quam fusuli, ut predixi. Et habens ista Arma, PORTAT DE RUBIO SEX MASculas DE AUro. Et Gallice sic, *Il port de gewles & vj masculez d'or.* Et

Et iste mascule quandoque sunt perforate, ut supradixi, in capite de cruce masculata ut hic. Et nota quod illa Arma vocantur masculata in quibus dicte mascule incipiunt plenissime in dextro angulo scuti, ut hic, & terminantur versus partem sinistram, Que tamen Arma de facto sunt palata & dividuntur in tres palos si subtiliter concipiantur. Et habens ista Arma, PORTAT ARMA MASCULATA DE ARGENTO ET ASORIO. Et Gallice sic, *Il port d'argent & asore masculinee*. Item losenge nullo modo fiunt nisi in Armis bendatis. Et habebis clarissimam differentiam inter predicta masculata Arma & bendata in picturis eorundem, ut hic. Nam losenge semper stant recte ita videlicet ejus angulus superior respicit in caput scuti, ubi semper talis angulus superior mascule respicit vel dextrum cornu scuti vel sinistrum ut patet in exemplo proximo precedenti. Sic ergo habemus differentiam signorum predictorum, fusulorum videlicet, mascularum, & losengarum. Item dicti fusuli nunquam reperiuntur perforati, neque losenge supradicte perforantur.

De Saltatoriis.

Est aliud autem signum in Armis per diversos nobiles portatum quod appellatur Saltatorium & fit ad modum quasi crucis Sancti *Andree*, ut hic. Et assimilatur secundum quosdam cuidam instrumento posito in diversis parcis quod tamen est mire magnitudinis ad comparisonem hujus signi. Et est bene notum quod in multis locis & parcis talia saltatoria ordinantur ad recipiendum feras bestias que semel ibidem intrantes per ipsum saltatorium non iterato

exire possunt. Quare olim ista signa dabantur divitibus & avaris, qui multos thesauros congregantes illos raro

vel nunquam refundunt. Et qui habet ista Arma PORTAT DE AURO ET UNUM SALTATORIUM DE ASORIO. Et Gallice sic, *Il port d'or ung saultier d'asor.* Et nota quod ista, Saltatoria aliquando ingradantur, ut hic. Et tunc vocantur saltatoria ingradata, ut superius in multis locis ut de Cruce ingradata, & de baris & bendis ingradatis. Et qui ista Ar-

Arma habet, PORTAT UNUM SALTATORIUM DE NIGRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or & ung*

saultier de sable engreile. Quandoque vero portantur plura saltatoria in uno scuto, forte duo vel tria, ut hic. Et tunc qui possidet ista Arma, PORTAT UNAM BARRAM PLANAM ET TRIA SALTATORIA INGRADATA DE RUBIO IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent ung barre pleyn & trois saultiers engreilez de gwelex.*

Ulterius est

diligenter notandum quod cum dicimus talis dominus portat triatalia signa, quomodo vero ista tria signa ponuntur in Armis & portantur non dicimus; quia aliquando illa tria signa ponuntur in scuto ad modum pali, & tunc vocantur signa palata, ut hic. Et qui habet ista Arma PORTAT TRES CORONAS DE AURO PALATAS IN CAMPO ASORIO. Et Gallice sic, *Il port d'asor & trois coronez d'or paleiz.*

Quandoque vero illa tria signa portantur barrata, ut hic. Et tunc qui ista Arma possidet PORTAT TRES CORONAS AUREAS BARRATAS IN CAMPO ASORIO. Et Gallice sic, *Il port d'asor & trois coronez barrez d'or.* Quandoque vero, & communissimo modo talia tria signa

signa portantur in Armis, videlicet in angulis scutorum, ut hic. Et tunc non oportet dicere quod ipsa tria signa portantur in *Angulis* scutorum quia est modus portandi tria signa communissimus & famosus. Dicendum est igitur, quod talis dominus PORTAT DE AZORIO ET TRES CORONAS AUREAS non exprimendo loca. Et Gallice sic, *Il port d'azore & trois coronez d'or*. Restat tamen adhuc novum dubium. *Petrus*

quidam vocatus *de Rupibus*, olim Episcopus *Wintoniensis* PORTAVIT IN ARMIS SUI TRES PISCES EJUSDEM NOMINIS, quos in vulgari nostro *Rochez* appellamus, quos etiam ipse portavit ratione sui nominis. In quibus quidem Armis dubitatur an sufficiat dicere in ipsorum discretione quod ipse portavit tales tres pisces tan-

tum. Et certe videtur mihi quod non propter regulam precedentem. Sed dicendum est quod ipse *Petrus de Rupibus* PORTAVIT TRES HUIUSMODI PISCES ARGENTEOS NATANTES IN CAMPO NIGRO. Et Gallice sic, *Il port de sable & trois Rochez najaantz d'argent*. Et tunc ad Arma

Gulfridi Lucy dicendum est quod ipse PORTAVIT TRES LUCIOS AUREOS IN CAMPO RUBIO,

ut hic. Et Gallice sic, *Il port de gewlez & trois lucez d'or*, que quidem discretio sive declaratio hic sufficit, quia dicti pisces sunt in propriis suis locis ut predixi in Regula precedenti. Simile quidem dicimus ad Arma

domini Ducis, qui de facto nuper PORTAVIT DUOS BARBELOS AUREOS ADINVICEM TERGA VERTENTES IN SCUTO AZORIO PULVERIZATO CUM CRUCIBUS CRUCIATIS FIGITIVIS DE AURO. Et Gallice sic, *Il port d'azore*

poudre de crocelez fichez & deux Barbenlx dors an dors d'or.

Nobilis

Nobilis quidam Baro Dominus de *Andeleia* in regno *Anglie*, PORTAT IN SUIS ARMIS UNAM FRETTAM, ut hic. Que quidem fretta in multis etiam 'Armis diversorum generosorum invenitur aliquando rubia aliquando aurea & quandoque nigra & quandoque est simpla quandoque dupla & quandoque tripla & quandoq; multiplicatur per totum Scutum ut hic patet. Hic insuper colligere debes unam magnam differentiam inter Arma bendata, & ista que fiunt cum predictis frettis. Quare notandum est quod in Armis bendatis colores contenti equaliter dividuntur. Set in istis frettis campus semper remanet integer, ut hic. PORTAT namque dictus Dominus de *Andeley* ARMA FRETTATA DE AURO IN CAMPO RUBIO. Et Gallice sic, *Il port de gewlez, ung frette d'or.*

Portantur autem animalia salientia, de quibus in precedentibus non feci mentionem, ut hic. Quicumque vero habuerit ista Arma PORTAT DE RUBIO UNUM LEONEM SALIENTEM DE ARGENTO. Et nota quod talis Leo vocatur saliens pro eo quod pes ejus dexter ascendit ad dexterum angulum scuti, & pes ejus sinister ex eadem parte corporis dextera descendit in pedem scuti. Et Gallice sic, *Il port de gewlez, ung Leon saliant d'argent.* Iste idem modus observatur in omnibus animalibus quatuor pedes habentibus, in leonibus, leopardis, equis, urfis, canibus cum similibus.

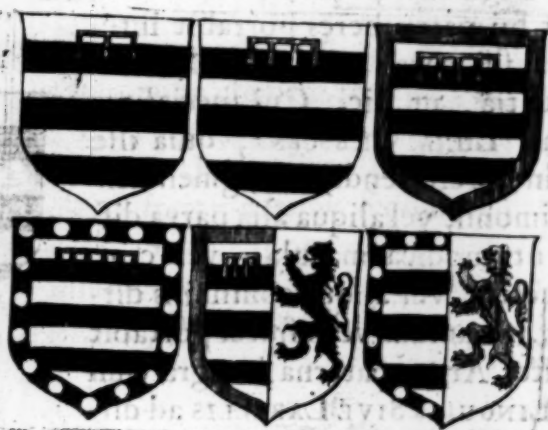
De lingulis sive labellis.

Sunt insuper diversi nobiles qui portant LINGULAS, sive LABELLAS, ut hic. Pro quibus est sciendum quod tales lingule sive labelle non dicuntur proprie signa, sed differentie signorum, ut quando est ita quod aliquis habet plures filios legitimos, tunc primus filius qui est sui patris heres portabit integra Arma sui patris cum aliqua modica differentia, ut hic. Cui specialiter attribuitur LUNA CRESCENS, quia ille filius est in spe crescendi, & augmentationis patrimonii, vel aliqua alia parva differentia ut modica macula, vel crux parva cruciata, vel aliqua consimilis differentia. Secundus vero frater portabit consimiliter Arma paterna integra cum TRIBUS LINGULIS SIVE LABELLIS ad differentiam, & in signum quod ipse est tertius qui ipsa Arma portat, ut hic. Item tertius frater si fuerit portabit QUATUOR LINGULAS SIVE LABELLAS, in signum quod ipse est quartus qui ipsa Arma portat, ut hic. Quorum videlicet pater est primus, Heres est secundus, Frater secundus est tertius portans ut predixi. Et sic ex consequenti tertius frater portabit quatuor lingulas, & sic deinceps si fuerint plures fratres, quorum quidem filii portabunt eandem lingulas. Et in casu quod predictus secundus frater qui portat tres lingulas sive labelas habent duos filios, Certe ipsorum primus qui est heres sui patris, portabit illa Arma integra que suus pater portat cum tot lingulis & aliqua modica differentia ut predixi. Secundus

vero

vero frater ejus portabit integra Arma sui patris, cum eisdem lingulis quas suus pater portat & non pluribus, cum aliqua bordura five fimbria, ut supradixi in capitulo de borduris five fimbriis. Et si fuerit tercius frater ille tunc portabit Arma paterna cum eisdem lingulis & alia bordura alterius coloris ad differentiam sui fratris. Quorum autem filii portabunt suas differentias non in Armis illis paternis set in borduris supradictis. Quorum quidem Armorum sequuntur exempla.

DE aliis autem signis que in Armis inveniuntur, ut de floribus, foliis, & aliis hujusmodi mirabilibus non sufficio hic dicere. Sed generaliter scias quod ad omnia illa Arma que ego in diebus meis vidi, habes Regulas, ut credo, sufficientes ad dicendum super eorum discretionem, & declarationem naturaliter, dum tamen ad ea declaranda vel discernenda nimis avidus non fueris, vel festinans, quia ad pauca respicientes de facili pronunciant, ut *C. de assessoribus l. nemo*, & ibi bene per *Accursium*. Et diligentia quadam dictas Regulas faciliter non pretereas, quia

Qui binos lepores una sectabitur hora :

Uno quandoque, quandoque carebit utroque.

Quia

Pluribus intentis minor est ad singula sensus :

ut Instit. de justitia & jure § hiis itaque.

Nunc

Nunc autem ad questionem sepius motam, videlicet nunquid Arma ex largitione Principum vel aliorum Dominorum sunt meliora, aut tante dignitatis, sicut Arma propria auctoritate assumpta? cum superius dictum sit quod licitum est unicuique nobili sibi Arma aut Insignia ad libitum assumere. De qua questione aliqua dixi supra li. pr. ca. quid sit feudum, &c. in verbo ostenditur prope finem cap. Ad cuiusquidem questionis intellectum notandum est quod quatuor modis habemus Arma aut insignia. § Primo modo, Habemus nostra Arma que portamus ex parentela nostra, qui modus est communis & famosus. In quo non oportet diu stare, quia optime approbatur modus ille. § Secundo modo Habemus Arma per nostra merita ut clarissime patet per ea que supradixi in lib. tertio in cap. de colore rubio, ubi tractavi de appositione Armorum Regis *Francie* facta Armis Domini nostri suppremi Domini *Henrici* nunc Regis *Anglie* per ipsum invictimum Principem *Edwardum* primogenitum *Edwardi* tercii tunc Regis *Anglie*, post capturam dicti Regis *Francorum Johannis* in bello de *Poyters*. Que quidem appositio licita fuit & iuste facta, ut ibi dixi. Sic autem potuit alius pauper sagittarius unum cepisse Principem, vel alium notabilem Dominum, Cujus quidem prisonarii per eum sic capti Arma sibi & heredibus suis iuste adquiruntur, ut ibi dixi. § Tercio modo Habemus Arma que portamus ex largitione Principis & aliorum Dominorum. Et hic nota, quod illa Arma que habemus ex largitione Principis non recipiunt questionem, quoniam nec hoc Princeps vult, ut *Institut. de jure naturali Gentium & civili* § sed quod placuit Principi, nisi aliquis ipsa Arma prius portaverit. Quod quidem metum est iusto titulo, postea sine facto meo a me evelli non debet, nec hoc facere Princeps potest, ut *C. de legibus in l. digna vox*, qui quamvis legibus sit solutus, legibus tamen se vivere profitetur. § Quarto modo. Habemus illa Ar-

ma que portamus assumpta ex propria auctoritate, ut hiis diebus aperte videmus quomodo multi pauperes in guerris Francie laborantes facti sunt nobiles, quidam per suam prudentiam, quidam per ferocitatem, quidam per fortitudinem, quidam per alias suas virtutes, que, ut supra dixi, homines nobilitant quorum multi ex sua propria auctoritate Arma portanda sibi & suis heredibus assumpserunt, quorum insuper nomina non oportet hic retexere. Fateor tamen quod Arma sic assumpta quamvis libere & licite portentur adhuc ante dignitatis aut auctoritatis esse non possunt, sicut illa sunt que Principum aut dominorum auctoritate indies largiuntur. Arma tamen propria auctoritate assumpta, si tamen alias illa per prius non portaverit, sunt satis valida. Nec invenio cautum quin talia Arma sint satis bona auctoritate illius legis, ad recognoscendum *C. de ingenuis manumissis & lege facta in & si vero nominis F. ad senatusconsultum Trebellianum, & legis qui prout F. de regulis juris.* Nec approbare audeo opinionem quorundam dicentium quod Haraldus possunt dare Arma, sed dico, si que talia Arma portentur, per Haraldum aliquem cumque collata, quod illa Arma non sunt majoris auctoritatis quam illa que auctoritate propria sunt assumpta.

TOto igitur opere hujus incompositi libelli in quatuor libris seriōsius consummato, duxi metam imponere dicendis. Quia tamen propriam insufficientiam recognosco, meipsum correctioni prudentium subicio ut defectus suppleant, & corrigant corrigenda. Sed quia scriptum est quod unaqueque scientia quot habet ignorantes tot habebit & hostes, queso ut corrigere volens non prius ad limam correctionis se divertat, quam totum opus prius perlegat, & perquirat, ut *F. de legibus l. incivile.* Predicta insuper licet incocta, brevitatis & insolentie causa, desidero ut sufficiant, super operis mei imperfectione veniam postulans a lectore. Et licet hoc opus-

opusculum mee simplicitati indubitatum appareat, tamen quia legitur in *Authentica de tabellionibus circa medium*, Quod nichil est adeo indubitatum nec tam maturo consilio digestum quod quandam subtilem non recipiat dubitationem, Idcirco omnibus benevolis me submitto, ut que corrigenda viderint, non violenti animo set benigno corrigant & emendent.

Explicit Libellus de Militari Officio.

---

equum in meo non habet, in libellum apparet, in-
terdum legimus, in libellum de rebellionibus non me-
dum, et libellum de rebellionibus non tam multum
conferre libellum, sed quod tam libellum non recte
dubitationem, sed non omnibus benevolis me libellum
in quo corrigere, et aliter, non violenti animo sed be-
nigne corrigere et respondere.

MAGISTRI
JOHANNIS
DE
BADO AVREO
TRACTATUS
DE ARMIS;
CUM
Francisco de Foveis.

Londini, Typis R. Norton, 1654.

LIBRARY

JOHANNIS

DE

ALVARO

TRACAT

DE

DE

DE

DE

MAGISTRI
JOHANNIS
DE
BADO AVREO
TRACTATUS
DE ARMIS;
CUM
FRANCISCO de FOVEIS.

Uoniam de armis multociens in clipeis depictis singula discernere & describere inveniatur difficile, ad instantiam igitur quarundam personarum, & specialiter Domine *Anne* quondam Regine *Anglie* hunc libellum compilavi, sequens in parte dogmata ac traditiones excellentissimi Doctoris & Preceptoris mei magistri *Francisci de Foveis*, omnipotentis Dei nomine primitus invocato sub hac forma procedam

Primo ponam differentias colorum, & quis ipsorum dignior vel nobilior inveniatur.

Secundo qualia signa in armis portanda sunt, & qualiter, ac quid per ipsa signa representatur.

A

Tertio

Tertio & ultimo pandam quomodo sciatur per quantum arma vel insignia habita distent a primo assumente.

ET PRIMO pro nobilitate colorum discernenda quis ipsorum nobilior dicatur, Premitto primo notata *Domini Bartholi* in suo tractatu de armis pingendis circa medium, & illa que notantur per Philosophum in libro *de sensu & sensato* pentotum, ubi dicitur, *Omnis color mundi dicitur nobilior vel inferior duobus modis, aut color dicitur nobilior secundum se, aut secundum quod magis participat de albedine vel minus.* Et si primo modo loquamur de coloribus, verum est, quod non sunt plures colores quam duo, scilicet **ALBUS COLOR ET NIGER**, sed omnes alii colores fiunt & descendunt ex ipsis, ut plene notatur per ipsum Philosophum in libro suo *de sensu & sensato*. Corrige tamen Dominum *Bartholum* in grammatica, qui dicit quod color niger est vilissimus, cum ad positionem gradus superlativi requiruntur tria ad minus, quare dic, ut dicit magister meus *Franciscus*, quia in armis duo colores principales inveniuntur scilicet **ALBUS ET NIGER**, & omnes alii colores artificialiter fiunt ex illis, ut **AZORIUS COLOR, AUREUS, ET RUBEUS**. Et ratio quare ego premitto colorem azorium aliis, quia color ille ex commixtione colorum albi cum nigro resultat non alia data opera; sed alii colores ex pluribus materiebus albis & nigris una cum operatione ignis vel aque fiunt & suam recipiunt claritatem. De quibus coloribus omnibus & eorum rationibus currente stilo tractabo.

De Colore albo.

COLOR autem **ALBUS** ideo dicitur nobilior, quia potest in loco distantiori & remotiori percipi & videri, ut cotidie videmus. Item, quia per colorem album lux designatur, & contrarium lucis sunt tenebre que nigredinem significant, ergo illud quod per tenebras designatur non est ejusdem valoris cum albedine. De isto est Dominus *Bartholus* in tractatu suo de armis pingendis, in effectu

effectu, & concordat cum eo commentator *Averoy* in libro de sensu & sensato.

De Colore azureo.

Color autem proximus, ut dixit magister meus *Franciscus*, est COLOR AZOREUS, quia per ipsum representatur nobilis aier, qui equale est receptaculum tam lucis quam tenebrarum, & est color medius primus.

De Colore aureo.

Inter colores autem medios secundus est COLOR AUREUS, quia aurum ab aura est dictum, ut dicit *Isidorus* libro xvi. eo quod ex percussione aure plus refulget. Naturale enim est ut metallorum splendor plus splendeat luce alia percussus. Inter que metalla plus splendet aurum ab aura percussum. Color itaque aureus ideo nobilior dicitur, quia colorem Solis representat, & per Solis virtutem in minera generatur. Color iste tamen non est tanti valoris quanti est color albus, sed ab illo colore scilicet albo, lucem suam essentialiter capit & claritatem, ut sufficienter patet per premissa. Cum isto concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, in capitulo suo de auro. Et si volueris argumentari dicendo, quod hoc aurum, est metallum nobilissimum, ergo sic ejus color. Ad hoc responde, ut respondit *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, in capitulo supradicto, dicens, quod plus de argento vivo quam de sulphure albo ad compositionem auri recurrere consuevit; quare dico, quod ex ipsis materiis albis aurum capit suam soliditatem, & etiam nobilitatem. Concordat cum *Bartholomeo Ricardo Rufus* qui multum tractavit de metallis.

De Colore rubeo.

COLOR autem RUBEUS est color medius ab extremis albedinis & nigredinis equedistans, qui in superficie corporis perspicui resultat per incorporationem dati luminis ignei atque puri, & ideo intense rubium admodum lucidi disgregat visum, nec aggregat sicut nigrum: propter quod pannorum venditores pannos suspendunt rubeos ante lucem, ut videntes alios pannos coloratos propter nigredinem & rubedinem spiritum visibilem disgregantem quo minus valent colorum discernere veritatem. De isto notatur per commentatorem Averoy in libro de sensu & sensato, quem etiam colorem nemini licet portare sine Principis licentia speciali, nisi soli Principi, ut notatur C. de vest. Olobriis l. iij. & li. temperentur & C. que res vendi non possunt l. 1. & ij. & huic Constitutioni contravenientes capite puniuntur, ut in fine ipsius legis iij. C. de vest. Olobriis & C. de offic. Comitis sacrarum largitionum l. 1. Et ratio est, quare iste color magis attribuitur Principi quam alius color, ut albus & niger, azorius vel aureus, quia iste color significat ferocitatem vel fortitudinem, & Principes in correctionibus, & contra inimicos essent feroces vel fortes jam illis hic color attribuitur ut inferius dicam.

De Colore viridi.

Quidam addunt alium COLOREM, scilicet VIRIDEM; qui color, ut ego credo, initiū habuit ab aliquo milite histrione vel gaudēte, qui nobiles non sunt, ut dicit dominus Bart. C. de dignitatibus l. 1. circa medium tractatus sui. Sed quia in quorundam armis Dominorum in *Anglia* ille color non invenitur, reprehendendo in nostrum libellum ipsum colorem admisimus. Et pudor causam prestat; Nam ne vereamur cum colorem ipsum in armis videremus ipsum discernere non valentes. Et ratio est, quia antiqui ipsum colorem inter colores Armorum non

non admiserunt, quia videbatur illis absurdum & inconveniens dicere, quod quis deberet dare differentiam triplicem colorum sic dicendo, Colorum quidam sunt principales secundum se, quidam sunt colores medii, & quidam submedii. Colores principales secundum se sunt color albus & niger. Colores vero medii sunt azorius, aureus & rubeus. Colores autem submedii sunt color viridis & alii similes si inveniantur. Et ratio mea est quare dico illum colorem submedium, quia non potest aliquo modo fieri ex duobus coloribus principalibus, scilicet albo & nigro, sed fit duntaxat ex duobus coloribus mediis, scilicet ex colore azorio & aureo adinvicem mixtis: quambrem non potest vocari color medius, colores medii fiunt per mixtionem aliorum duorum principalium colorum; sic non ille, ergo non debet vocari color medius sed submedius.

Jam proximum est, ut videamus de rationibus probantibus unum colorem esse alio meliorem.

Et primo dicendum est, quod color albus dicitur melior propter tres rationes.

Prima est hec, quia color ille potest mutari in omnes colores medios & submedios.

Secunda ratio est, quia non possumus dare contrarium directum alicujus alterius coloris nisi ipsius, vel e contra. Et si quis quereretur quid esset contrarium coloris albi, statim respondere possumus quod color niger est ejus contrarium, sic non possumus respondere de aliquo colore medio, ergo neque submedio.

Tercia ratio est, quia color ille, qui potest a loco remotiori facilius concipi quam aliquis alius color, est nobilior & principalior, sed hujusmodi est color albus; ergo color albus est color principalis & inter omnes alios dignior, & iste due rationes secunde, sunt rationes Philosophice in loco superius allegato de sensu & sensato. Et de prima ratione est textus, & conc. *Acrsui* in le. iij. C. de vest. Olob. Et patet per *Bartholomeum de proprietatibus rerum* in capitulo de coloribus, ubi dicitur, In nullo etenim colore melius fundantur colores medii quam in albo, & quanto album est intensius quod substituitur, tanto adheret fortius color

color qui super inducitur, sive sit nigredo, sive pallor ut color azorius, sive candor ut color aureus, sive rubedo fuerit.

De Colore nigro.

COLOR autem NIGER est privatio albi, sicut amarum est privatio dulcedinis. Unde dic quod albedo est prima origo colorum, sicut principium saporum est dulcedo, ut dicit *Aristoteles* de sensu & sensato libro xix. & sequitur ibi. Color niger nihil aliud est quam privatio albedinis, & ideo nigredo est species visibilis aggregativa, & ejusdem percussiva, propter quod ledit visum quando nimis est intensa, ut patet de diu incarcerationis qui de carcere exeuntes parum vident, de istis notatur per *Boic.* in suis topicis, in capitulo iiij. in illa Regula; *Quando unum contradietorium est verum, residuum est falsum*; quare concludo, quod color niger est color secundus in dignitate.

De Colore azorio.

COLOR autem AZORIUS qui color medius est, proximam in dignitate sedem obtinet post colores supradictos, & est color ab albedine incipiens in nigritudinem degenerans. Est etiam celestis color propter dominium ayeritatis in superficie perspicui materie pure, & assimilatur Saphiro secundum quosdam, assimilatur etiam lapidi adamanti secundum *Ovidium*, quia lapis ille habet colorem azorium. Et ratio est quare *Ovidius* assimilat colorem istum lapidi adamanti, quia lapis ille secundum *Dioscoridem* est lapis reconciliationis & amoris. Et concordat cum eo *Bartholomeus* de proprietatibus rerum libro xvi. capitulo viij. & de sui natura; hic color est maxime indicativus amoris, ut patet per *Ovidium* de arte amandi libro iiij. capitulo iiij. ubi dicitur.

Palleat omnis amans, hic est color aptus amanti. Istud etiam

etiam patet in hominibus amorosis, qui pre amoris magnitudine spiritus cordis incipiunt evaporare, propter quorum nutrimentum & restaurationem natura colorem ab exterioribus ad interiora revocat, & sic superficiem cutis per subtractionem calidi sanguinis reddit azoriam sive pallidam. Aliam etiam causam assignat magister meus *Franciscus*, assimilando colorem azorium ferro, & hoc quia ferro prius deberet Imperator coronari quam cum alio metallo, ut notat doctores in C. venerat. Extr. de elect. & patet per *Hosiensem* in capitulo super quibusdam, de verborum significatione, & concordat spe. titulo suo de R. present §. si. versus. Item quod est autenticum, nam per ferrum designatur fortitudo, qua scilicet fortitudine precellere debet Imperator omnes homines, qua etiam rebelles & infideles repellere poterit & expugnare. Item adhuc & aliam rationem assignat magister meus *Franciscus*, que est ita. Color azorius ideo prefertur omnibus coloribus mediis, quia color iste fuit a Deo missus per angelum *Karolo magno*, Regi *Francorum*, tanquam pro subiecto & fundamento suorum armorum, detulit quidem Angelus SCUTUM CUM CAMPO AZORIO ET TRIBUS FLORIBUS AUREIS, & sic ibidem color aureus fuit inferior colori azorio, quia fuit accidentalis & non substantia. Et si velitis sic Gallice, *Il port d'azour treys flordelys d'ore*. De istis patet in *Cronicis de Karolo magno*. Et notatur argumentative saltem lxij. d. *Adrianus* & xxij. q. vij. hortata. Item habemus quomodo iste color fuit alior tempore a Deo missus, ut patet in *Speculo historiali sub rubrica de mirabili nece Juliani lib. xl. c. xliij.* quomodo a morte resuscitatus fuit beatus *Mercurius*, cui omnia arma erant necessaria, una cum SCUTO AZORIO ET CRUCE FLORIDA CUM QUATUOR ROSIS AUREIS per angelum fuerunt delata, ut idem ipse *Mercurius* Dei fortitudine & potentia *Julianum* apostatam debellaret, quem alta voce clamantem, *viciisti Gallico, viciisti*, antedictus *Mercurius* penitus interfecit. Et si velitis arma sancti *Mercurii* sunt isto modo Gallice descriptenda. *Il port d'azour croys floride & quatre roses d'ore*. Ex istis breviter concludo quod color azorius inter omnes colores medios & submedios est dignior.

De Coloreo aureo.

COLOR autem AUREUS est color proximus. Sed nisi per domini *Bartholi* dicta motus essem, ego dicerem quod color aureus esset color infimus. Qui *Bartholus* dicit, quod colores ideo digniores sunt propter illud quod representant, & sic propter nobilitatē metalli color aureus in se est melior secundū eum. Et ratio me movens est hec. Nam color iste aureus generatur a colore vilissimo mundi, scilicet ex colore viridi, qui color est submedius ut inferius dicam. Et viridis scilicet color existens in autumpno in plantis, in yeme mutatur in colorem aureum sive croceum; quoniam in foliis est materia humida multo magis quā materia glauca vel aurea, & grossa per actionem calidi consumitur, nec tamen omnino destruitur a colore materiam elevante, licet frigus ibi dominetur. Frigus vero dominans in materia mediocri generat colorem medium necessario, quia & melius potest transmutari in humiditatem quam in siccitatem, ideo generat ibi colorem medium habentem de colore albo magis quam cuius est color aureus. De istis est commentator super libro *Aristotelis* de plantis in fine; & concordat cum eo *Bartholomeus* de proprietatibus rerum, in libro xix. capitulo xi. Et si tenueritis opinionem Domini *Bartholi* caveatis de exemplo ab eo ibidem posito quod est de luce, in tractatu suo de Atmis pingendis, *ni constat*. ubi dicitur. *Constat autem luce nil clarius vel nobilius*, ut C. de summa trinitate & fi. cath. epistola inter claras, & C. ne filius pro patre ibi totum mundum illuminat, & propter huiusmodi nobilitatem nulli licet uti vestibus aureis, nisi solum Principi, ut C. de vest. Olob. l. 1. c. 2. quia ipse dominus *Bartholus* dixit, quod lux fuit de substantia coloris aurei, & sic fecit similitudinem inter colorem aureum & lucem. Et ibi corrige *Bartholum*, Nam albedo est color ex luce multa & clara in puro perspicuo generatus. Si vero lux pauca & obscura fuerit in perspicuo, nigredo necessario generatur. Et iste est sermo *Aristotelis*, & *Averrois*, qui ponunt nigredinem privationem lucis, & albedinem habitum sive formam; ergo *Bartholus*

lux male assimilavit, quia omnis lux aut est clara & sic alba, aut obscura & sic nigra, aut est multa & magna & sic alba, aut est pauca & sic nigra, si fuerit igitur lux clara & multa in puro perspicuo ergo albedo generatur. De isto est *Aristoteles* 2. de anima, & sensu & sensato capitulo vij. Item sicut in medio perspicuo. Nam terminata presentia in aere luminis facit actum lucidum, absentia vero tenebrosus: Sic enim in corpore terminato presentia lucis facit terminatum sive coloratum C. album; Et ejus absentia nigrum ac tenebrosus. Ita tamen ut non omnino absit lumen, ut dicitur in libro de sensu & sensato cap. viij. Item fit generatio colorum mediorum secundum suas differentias proportionum, & sic suam capiunt dignitatē, ut patet per *Bartholomeum* de proprietatibus rerum libro de consonant. libro viij. Item fit generatio colorum mediorum secundum colorum principalium dominationem & proportionem, et quanto sunt bene proportionate, tanto sunt delectabiliores, ut dicitur ibidem. Item omnis color medius generatur per albedinem & nigredinem, que nigredo, ut supradixi, vocatur aliquando privatio albi, ut obscuritas est privatio lucis: ut dicitur in libro x. Metaphysice capitulo iij. Et de isto colore fiebant arma Imperatoria que adhuc ab omnibus Imperatoribus portari debent, ut quicumque fuerit Imperator portabit AQUILAM NIGRAM FISSAM ET EXPLANATAM IN CAMPO AUREO. Sed forsan queritis quare Imperator habebit aureum campum & non alium colorem, cum color aureus non sit color principalis, & cum sibi serviri debeat de principalibus cum de eo dicatur F. ad l. i. de jac. l. deprecatio. & de quadr. prescript. l. bene a *Zenone*, sicut deus in celis, ita Imperator in terris. Ad hoc dicatis, quod aurum est metallum mitissimum, & quia non decet Imperatorem in omnibus ferocem esse, sed in quibusdam mitem, assumpsit sibi pro attemperamento colorem aureum. Et tunc quare habet aquilam nigram fissam & explanatam; dicatis, quia Imperator non esset magis declinans ad unam partem quam ad aliam partem respiciens Jurium & armorum, ut *Justinianus* in prohemio in principio, ubi habetur, *Imperatoriam majestatem non solum armis decoratam, sed legibus oportet esse armatam.* Et ille color ni-

ger in aquila est signum ferocitatis ut inferius dicam. Et ideo assumpsit sibi Imperator aquilam nigram. Sed quare portat aquilam, & non leonem vel aliquod aliud animal, dicatis, ut infra de avibus, de aquila, & ibi plene.

De Colore rubio.

Est etiam alius COLOR, scilicet RUBIUS, qui est color medius ab extremis albedinis & nigredinis equedistans, qui in superficie corporis perspicui resultat per incorporationem dati luminis ignei atque puri, ut supradixi, & ideo intense rubium ad modum lucidi disgregat visum, non aggregat sicut nigrum, ut supra posui exemplum de pannorum venditoribus. De istis notatur per Commentatorem *Averois* in libro de sensu & sensato: & iste color attribuitur Principi, ut capitulo de off. Com. Sac. Larg. l. 1. Et ratio est quare iste color potius attribuitur Principi, quam aliquis alius color, ut albus vel niger, azureus vel aureus, quia iste color significat ferocitatem & terrorem. Et Principes in suis correctionibus & contra inimicos essent feroces ut sibi obediant, nam iste color Principi pre ceteris attribuitur. Et quod iste color significat ferocitatem & terrorem, probatur argumento textus institutionum de obligationibus, que ex de nasc. interdum, ubi de eo qui cum panno rubio fugavit armenta. Ex quo etiam colore arma fundantur regis *Anglie*. Quare quicumque fuerit rex *Anglie* pro proprio PORTAT TRES LEONES PEDITANTES DE AURO IN CAMPO RUBIO, Et Gallice sic, *Il port de gowlis tres leones passivantes d'or*. Et hec sunt arma vetera ad regem *Anglie* pertinentia. Sed jam portat ista Arma cum armis regni *Francie* quarteria: Sed de rationibus illud probantibus, & quando in bello captus suis propriis possit uti Armis in presentia capientis, longum esset hic tractare, sed Deo dante in fine dicam. Sed forsitan queritis, quare Rex *Anglie* talia debet Arma portare. Dicatur quod Rex *Anglie* portat primo colorem rubium, quia per colorem rubium representatur ignis, ut supradixi. Et *Anglici* dicuntur quasi *Inglici* vel igne electi. Sed

Sed de ista materia non plus ad presens. Dixi etiam supra in Armis Imperatoris de colore aureo dicatis ut ibi. Sed forsan petatis quare portat leones potius quam alia animalia. Ad hoc dicatis ut infra de animalibus in capitulo de leone, ubi dicitur, leonem portare, fortitudinem una cum generositate significat: quare concludo, quod licet Regi Anglie in Armis suis leones libere portare.

Sunt & alii colores qui submedii appellantur, quales sunt omnes illi colores qui non ex solis coloribus fiunt principalibus, ut iste color viridis, de quo colore multa dicta sunt, ut supradixi in titulo de colore submedio. Dic ergo quod omnis color submedius est nobilior vel vilior secundum quod de vilioribus vel melioribus fit, suamque capit essentiam & claritatem.

De Animalibus.

SUPRA in parte de coloribus & de eorum differentiis diximus, ex consequenti sequitur, ut de signis in clipeis depictis aspiciamus. Et quia inter omnia signa mundi digniora sunt signa viventia, ut *F. de verborum significatione l. qui mortui. l. C. de post. & hed. li. ij. xij. q. iij. quam posterum.* Et inter viventia & nobiliora & digniora sunt illa que sunt sexus masculini, ut *F. de senatu lege prima in textu* & vidi ibi. Quare primo dicendum est de masculinis animalibus. Et primo in specie intendimus tractare de leone.

De Leone.

LEO enim Grece, latine dicitur rex, quia Rex animalium est, ut dicit *Isidorus li. xij. & Leoni* precipua generositas tunc cum colla armosque vestiunt jube, ut dicit *Plinius in libro viij. capitulo xvi.* Item in periculis maxime apparet gloriosus, unde quando prosequitur a canibus & venatoribus non latitat nec se occultat, sed fedet in campis ubi videri potest, & ad defensionem

fionem separat. Caveant igitur qui leonem aut leones in armis portant quod contra istam naturam leonum non faciant. Quando autem vulneratur mira observatione novit primo tangentem se, & in multitudine positum mirabiliter invadit primum percussorem, etsi exinde moriatur. Animal eciam valde gratum est, cognoscens & diligens sibi beneficientem, ut notat *Plinius* & probat per multa argumenta in libro viij. capitulo xvi. Et dicit *Aristoteles*, Leo est animal fortissimum, eo quod ossa ejus sunt ita dura, ut ex eorum collisione per repercussionem exit ignis. Hec *Aristoteles*, & concordat *Avicenna* cum eo. Cum autem iratus fuerit, alte rugit, ad cujus vocem terrentur animalia, & subito figunt gradum quasi edictum expectantia Regis sui, ut dicit *Dioscorides* de animalibus capitulo xvij. Predam etiam quam capit solus comedere erubescit, & ideo sese a remotis sequentibus aliis animalibus de ipsa preda aliquid liberalitatis causa relinquit, ut dicit ibidem *Plinius*. Leonem ergo portare ferocitatem una cum generositate significat. Cave tamen de colore ipsius leonis in Armis depicti; & dic de ejus colore ut ego supradixi de coloribus. Naturam hanc scilicet leoninam sequi solet rex *Anglie*, qui tum propter predictas condiciones, tum quia habet leones sibi & suis subjectos imperio PORTAT in suis Armis TRES LEONES PEDITANTES AUREOS IN CAMPO RUBEO. Et nota hic que supradixi de colore aureo in capitulo de colore rubeo, & videtur in capitulo de aquila Romana, quare portat leones aurei coloris & non alterius, dic ut ibi, ubi de armis Romani Imperatoris agitur & notatur.

De Leopardo.

LEOPARDUS est bestia sevissima ex lienâ & pardo per adulterium generata, ut dicit *Isidorus* libro xij. Est animal valde preceps & sitit sanguinem, colorem habens varium a patre scilicet pardo. Sed quomodo possum cognoscere leopardum in pictura a Leone. Dic addendo ad regulas domini *Bartholi* de picturis Armorum, quod Leopardus, ubicumque depingitur, est varii coloris habens pectus

pectus planum ubi leo habet hispidum. Alia differentia est hec secundum quosdam, quod leo debet depingi cum media facie, & leopardus cum plana facie. Fuge rogo rationem sompniantium in hac materia, qui ponunt differentiam inter eos in pictura faciei, scilicet quod leo debet depingi cum plana facie, & leopardus cum media facie. Nam si regula illa esset vera, sequeretur quod leones nullo modo possunt depingi rapaces, quod est contra iura, ut patet per *l. ursus F. de acquirendo rerū dominio*, ubi dicitur, quod *animalia depingi debent & designari in actu suo ferociori*. Sed sicut est de leone ergo &c. concordat *l. 1. F. de postul. & bestias*. Leopardum autem portare, est signum quod portans, vel saltem primo allumens, fuerat adulterio genitus. Et nota, quod semper habendus respectus ad colores, ut supra dixi, & multū pertinenter potest dici, quod isti magni Abbates debent portare in Armis suis leopardos & mulos. Et ratio est quare leopardi & muli & cetera animalia per adulterium generata habent instrumentum generandi, non tamen habent actum vel exercitium, sicut abbates habent mitram, baculos pastoriales & cetera instrumenta episcopalia, non tamen habent exercitium, unde scribitur, *Mulus & Abbates sunt in honore pares*.

De Pardo.

PARDUS est bestia velox valde, colore albo orbiculata ut pantera, preceps in sanguinem, & multociens moritur solo saltu; Et non differt in colore a pantera, nisi quod pantera habet maculas albiores, ut dicit *Plinius* libro viij. Ista autem bestia multum affectat comedere fimum humanum, & ideo venatores suspendunt stercores humana in arboribus, ad que dum ascendit a venatoribus interficitur. Est etiam animal degenerans, quia coit cum leena, ex cujus adulterio generatur leopardus. *Aristoteles* libro viij. de animalibus, & raptis calculis suis est magis sevus in *glo. Osee 7*. Pardum igitur vel panteram portare est signum conditionis servilis preterite vel omisse. Quia vulgariter dicitur, quamvis poma procul ab rabore

bore projiciantur, dant saporem intus de quo ligno generantur, ut *F. de servic. l. ut pomum*, & in *l. dissimili nimis de ag. & sens. l. & cum satis e titulo*, vide sufficienter per Bartholum de ista materia in suo Consilio quod incipit *accurrentia*, &c. Hec de Pardo & Panthera in Armis.

De Cervo.

CERVUS, ut dicit *Aristoteles l. viij. de animalibus*, est animal non habens fel, & inter omnia animalia bruta est prudentissimum & valde forte, quia de prudentia sua facit suam Cervam parere juxta viam, ubi animalia propter advenientes homines venire non audent. Item post partum filiorum suorum ducit eos in quasdam cavernulas que nisi unicum habent introitum, quia ubi potest resistere omnibus bestiis venientibus ad se. Item deprehenditur ejus etas per cornuum ramos; quia annis singulis crescit sibi de novo unus ramus, ut dicit *Isidorus in libro xij.* Item omni anno vere solent ejus cornua cadere, & tunc inermis est, sed ex sua prudentia & discretione pugnare non affectat quousque crescentibus cornubus suis iterato nova sibi evenerit armatura. De istis est *Isidorus* in locis preallegatis superius, & concordat Philosophus ut supra. Cervum autem in in armis portare, est signum quod portans, vel saltem primo assumens, fuit pauper in prima etate sua, cujus & substantia de anno in annum crescebat aliquantulum. Apparet etiam quod portans fuit prudens in actibus bellicosis & subtilis, ut scilicet inimicos suos non invaderet sine armis, & sufficienti protectione expectat quousque crescente cornu suo, id est, sua arma habeat.

De Apro.

APER ut dicit *Bartholomæus* de proprietatibus rerum, est porcus silvestris vel agrestis, qui valde sevus & invidus est, ut testatur *Isidorus* libro xij. capitulo i. & dicitur aper, quasi a fari, id est, a feritate, quia secundum quantitatem sui corporis ferus est & crudelis. Unde etiam apud Grecos afer quasi ferus nuncupatur. A latinis vero vocatur verres, quia grandes habet vires sicut dicit *Isidorus* in loco prius allegato, & concordat *Bartholomæus* de proprietatibus rerum in libro suo. Et si pictores aliqui sint vocati ad depingendum invidiam, statim ipsi pingunt hominem seipsum gladio interficientem equitantem super aprum & verrem. Est itaque aper tante feritatis, quod etiam mortem parvipendens contra venatoris ferrum intrepide se ingerit, & multociens venatorem cum fuerit telo transfixus interficit vel occidit, ut testatur *Avicenna* in libro suo de Origano, quadam herba. Aprum vel verrem in armis portare significat hominem invidum, bellatorem, subtilem & fortem, qui mori potius desiderat quam per fugam vitam servare. De istis ego plus dicerem, sed amor Hibernie tacere me compellit.

De Cane.

CANEM in armis portare significat virum benevolum, fidelem bellatorem, qui dominum deserere non proponit neque vita neque morte: & pro domino suo morti se exponere paratur, ut notat *Bartholomæus* de proprietatibus rerum, capitulo suo de cane.

De Dracone.

DRACONEM autem portare magnum ac egregium significat potatorem, quia draco est animal maxime sitiens & sitibundum, in tantum ut vix potest in aqua satiari, & ideo aperit os suum ad ventum, ut sic suum extinguat ardorem. De istis notatur per *Jeronimum* in libro suo de animalibus, in capitulo de leone, & concordat cum eo *Bartholomeus* de proprietatibus rerum libro xvij. capitulo xxxv.

De Equo.

EQUUM in Armis portare significat virum benevolum ad bellandum pro minima causa, quia equi solo & medio tube sono ad bellum excitantur. Significat etiam hominem bene formatum & habentem quatuor proprietates que sunt hec, forma, pulchritudo, meritum, & color. Forma, ut habeat corpus validum & altum cum longis lateribus substratis, clunes habens rotundos, pectus late patens & totum corpus densitate nodosum. Pulchritudo attenditur, ut habeat exiguum caput cum pelle solis ossibus adherente, aures habens breves & acutas, & oculos habens grandes, cum coma densa, & cauda curta. Meritum attenditur, ut scilicet sit animo audax, pedibus alacer, tremeantibus membris, quod etiam fortitudinis est indicium. Color etiam in eo spectatur, nam color in pilis nunc est albus, nunc niger, nunc roseus, nunc varius, guttatus vel canus & varius color multum decorat. De istis est *Isidorus* libro xij. & concordat *Bartholomeus* de proprietatibus rerum libro xvij. capitulo xxxvi. & concordat *Franciscus* & *Bartholomeus* de picturis Armorum circa medium, ubi loquitur de equo.

De Urso.

Ursus dicitur ab urgendo, quia fortiter urget ac astringit quem apprehendit, ut dicit *Plinius* libro viij. capitulo xxxviij. Est autem animal iracundum & impatiens, & vult se vindicare de singulis qui eum tangunt: Et ideo si aliquem invadentem invaserit, si aliquis interim eum tetigerit, dimittit statim primum & prosequitur secundum, & si tertius eum leserit, tam primum quam secundum deserit & mox contra tertium insurgit, Cujus fortitudo multum viget in brachiis. Et veniens ursus esuriens mel ab apibus extrahere cupiens, arte cujusdam mallei solet impediri, qui dum pede a se malleum proicit, rediens malleus ad ipsum aures tangit, de quo indignatus fortius et fortius a se malleum reicit, qui impetuosius statim ursum ferit, & tam diu contra truncum sive malleum insurgit, quousque ex frequenti ictu debile quod habet caput deficit & cadere inferius super palos propria stultitia se occidit. De istis est *Aristoteles* libro vj. de animalibus; & concordat *Plinius*, & *Bartholomeus* in capitulo de Urso. Ursus ergo portare significat fortem bellatorem non tamen prudentem, ut dicit *Philosophus* libro vij. capitulo ix.

Hec exempli causa de bestiis dixisse sufficiat, De aliis vero animalibus dic secundum quod videris eorum proprietates esse bonas vel malas. Cum autem videris aliquem petentem arma seu insignia sibi assignari, Cognoscas primo ejus conditionem: Qua visa & plenius intellecta da illi secundum quod naturale tuum ingenium tibi demonstravit, ut *E. ad l. aquil.* vel illud.

De Avibus.

Postquam sufficienter diximus de animalibus quadrupedibus, videre necesse est de avibus; Et primo generaliter dic, quod ipsi qui aves vel volatilia portant non sunt ita solidi vel stabiles sicut sunt qui animalia quadrupedia portant.

De Aquila.

AQUILA est avis que velut regina inter alias aves optinet principatum sive dominium. Et est avis maxime liberalis, nam predam quam capit non nisi nimia fame arceatur sola comedit, sed avibus eam sequentibus quasi communem eam spargit & exponit, sua tamen precepta primitus portione; sed quando preda prius rapta non sufficit sibi, tanquam rex de re publica vivit, ut *C. de jure fisci* per totum librum, nam avem proximiorē sibi rapit & in medio illam ponit: Et ideo semper aquilam omnes alie aves insequi solent, sperantes quod de ipsius preda sic debeat aliqua portio impartiri. Dicit etiam *Plinius* quod heradius & similes aves ipso die quo audiunt aquilam vix predantur, & hoc forsitan accidit propter timorem. Habet etiam aquila unum pedem clausum ad modum anseris, cum quo se regit in aquis quando descendere solet; Alium vero pedem habet divisum cum acutissimis unguibus cum quibus predam rapit, ut dicit *Aristoteles* libro *xij*. Ex quibus concludo, quod principaliter decet Romanum Imperatorem in Armis suis aquilam portare, qui de facto AQUILAM PORTAT NIGRAM FISSAM ET EXPLANATAM IN CAMPO AUREO. Et de ista materia dic ut ego dixi supra de aquila in capitulo de colore aureo, & in capitulo quod incipit, Color autem niger dic ut ibi.

De Accipitre.

ANCIPITREM in armis portare, est signum quod primo portans fuit gracilis vir, non fortis, sed animo melius armatus quam corpore. Nam ancipiter est avis que plus animo quam ungulis est armata. Et quod in quantitate corporis de natura denegatur, hoc ei in virtute, prudentia & animi audacia recompensatur, ut dicit *Isidorus*, cum quo concordant *Plinius*, & *Aristoteles*.

De Bubone.

BUBO est avis multum onerata plumis & gravi detenta pigritia, & die semper commorans in cavernis & locis umbrosis, in nocte tamen volitans & rapinam querens, & fortior est de nocte quam de die, ut dicit *Aristoteles* libro viij. & omnibus aliis volucris hec odio habetur; Templum frequentat nocturno silentio, ut de oleo, in lampadibus satietur; Mures ac vespertilioes venatur et comedit; De nocte volat, et de die in parietum rimulis se abscondit. Bubonem ergo portare, diffidem & vecordem ad actus bellicosos demonstrat, ac de rapina viventem, de quo loquitur textus *C. de effractoribus & expilatoribus ecclesiarum*.

De Columba.

COLUMBA dicta a colore quem in collo habet, & est avis mansueta hominis consortium diligens, vel dicitur columba, quasi colens lumbos, quia multum exercet actus veneris ut dicit *Isidorus* in capitulo de Columba. Est pacis nuncia & leticie ut patet in Gen. capitulo viij. simplicitatis forma, natura munda, pietatis emula, societatis amica, injurie immemor invenitur. Et etiam naturaliter timida, raro secuta nisi in foramine, & est valde obliviosa. Hec *Jeronymus*; & concordat *Aristoteles* libro vj. Columbam igitur portare, est signum simplicitatis

citatis, & quod portans plus confidit in sociis suis quam in propria fortitudine. Et columbam in Armis habere bene pertinere solet ad Haraldos Armorum qui dimissa arte sua sibi & suis Arma assumunt. Et dicit *Jeronimus in libro iij.* quod in egroto & in furia instruitur columba ut literarum sit bajula de una provincia in aliam. Cum isto concordat *Bartholomeus de proprietatibus rerum capitulo vij. libro xij.*

De Cornice.

CORNICEM five monedulam in Armis portare significat garrulatorem magnum, subdolum et incolis ubi habitat, et se ipsum libenter exaltare volentem; quia cornix est avis garrula et impia, incolis valde nociva, nam aquilam quam tangere formidat garritu et volatu insequitur, sed de sua improbitate non semper lucrum importat, quia post longam aquile dissimulationem, aliquando ab ea cum rostro percutitur multociensque interficitur, quando ei plus debito ac solito appropinquat. Et talibus loquitur textus in l. omnes *C. de decur.* et in libro *Curiales* eodem titulo.

De Cigno.

CAntores milites sancti vel ad dignitatem exaltati capitulo CIGNUM in Armis portare debent, quia cignus a canendo est dictus, in cujus alis maxima est fortitudo. Quosdam tamen ego vidi cignum in Armis portantes qui Cantores non fuerunt. Interrogavi quoque Regem Haraldorum querens ab eo quare talibus cignum in Armis portare assignavit. Qui mihi respondens duas mihi rationes assignavit, quia fuerunt viri pulcherrimi, et quia habuerunt colla longa. Elige tu ergo rationem meliorem, et dic in isto sicut tuum naturale ingenium te edocuit.

De

De Gallo.

GALLUS est avis audax & animosa, quare contra adversarios fortiter pugnare solet, deinde opienta victoria statim cantat. Hec *Plinius* xxix. libro capitulo iiii. Gallum autem portare cum crista sua signum est boni & fortis debellatoris, sed si crista careat, est signum quod portans cristam suam scilicet galeam in bello perdidit, vel quod est spado, quia caponem gerit. Nam est signum caponis cum crista tollitur.

De Merulo.

MERULOS in Armis portare est signum quod portans effectus est nobilis per suam fortitudinem; vel secundum quosdam, quia non habet substantiam magnam in bonis, sed deest sibi fundamentum, & vivere videtur de perquisitis & perquirendis. Nam aves ipse scilicet meruli debent depingi sine pedibus, quia fundamento carent seu substantia. Et tales qui portant hec Arma, in domibus & serviciis regum ac aliorum sunt, & vivunt de gratia dominorum; Et tamen nobiles sunt. Ex quibus concludo, quod quis non solum per copiam divitiarum consequitur nobilitatem, sed multociens per alias virtutes, ut supradixi, & notatur per *Bartholum C. de dig. li. 1.*

De Piscibus.

JAm proximum est ut de piscibus dicamus, & primo de Lucio.

LUCIUM verum portare significat hominem rapacem ac virorum inferiorum rapacem & oppressorem, quia lucius est piscis ipsam proprietatem habens ut minores se comedat, ut satis sufficienter notum est. Sed hic nota, quod hec regula non est semper generalis, scilicet ut portans tale signum vel tale animal est talis vel talis conditionis, sed fallit aliquando

aliquando, ut forte aliquis homo vocatus est *Lucius* & est bonus, & tamen portat in armis lucium. Et sic potest quis aliquando sumere Arma sua a nomine suo vel a patria in qua natus est, ut forte *Cornubicus* assumit sibi cornicem in Armis suis, & tamen non sequitur quod ipse habet conditiones corniceas, ubicumque igitur videris Arma discernenda suppositionem predictam premitte.

De Cancro.

CANCRUM portare est signum quod portans protervus & in tibiis guttosus est. Et sic judica de ceteris piscibus cum ipsos in Armis videris, ut habita ipsorum proprietate eandem conditionem da portanti, observata tamen suppositione que in precedenti regula continetur. Et idem judicandum est de arboribus & herbis si in Armis portentur, quod raro visum est.

De Crucibus.

Sufficienter in precedentibus visum est de signis viventibus. Sequitur jam igitur videre de figuris mortuis. Sed quia inter omnia signa mortua dignius est signum crucis cum de ipso signo dicatur *salve crux sancta, arbor digna, &c.* Hinc est quod de ipso signo primo tractare intendimus. Cum istis concordat sacra scriptura ibi, *sola digna tu fuisti*: ipsius signi xij. differentie inveniuntur, scilicet,

CRUX PLANA.

CRUX INGRADATA.

CRUX TRUNCATA.

CRUX PATENS.

CRUX FIGITIVA.

CRUX CRUCIATA.

CRUX MOLENDINARIS.

CRUX FLORIDA.

CRUX NODULATA.

CRUX FLORIDA PATENS.

CRUX FLORIDA NODULATA.

CRUX DUPLA PARTITA.

De

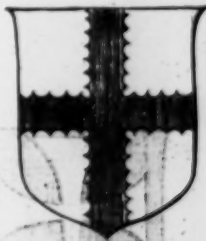
De Cruce plana.

CRUX PLANA talis est ut supra. Et plus dubitatur de ista cruce quam de omnibus aliis, & propter quandam regulam quam ponit magister meus *Franciscus*, scilicet, quod semper a cono, si conus unius coloris fuerit, est incipiendum in discretione Armorum, & color ille conalis est campus ipsorum Armorum. Que regula est sic intelligenda, scilicet, Semper a cono &c. est incipiendum; hoc verum est si color illius conis fuerit major & copiosior color in Armis. Et tunc si queratur quomodo portat sanctus *Georgius*? dic quod ipse PORTAT CRUCEM PLANAM RUBIAM IN CAMPO ARGENTEO. Sed in sermone Latino non est dubium. Et Gallice sic, *Il port d'argent un crois playn de gowl*. Et sic sunt omnia Arma discernenda que habent talem crucem.

De Cruce ingradata.

ISta autem crux solet aliquando INGRADARI, ut hic, & tunc sic debet discerni vel describi. PORTAT UNAM CRUCEM RUBEAM INGRADATAM IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent un crois engrailed de gowl*.

De Cruce truncata.

Item solet hec crux aliquando TRUNCARI, ut hic. Et sic debet talis crux discerni. PORTAT UNAM CRUCEM TRUNCATAM RUBEAM IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent un crois reconpy de goul.*

De Cruce patenti.

Quarta differentia signi est talis que vocatur CRUX PATENS; que crux in medio minor est quam in finibus suis, & habet angulos patentes, ut in exemplo hic posito, & sic debet discerni, PORTAT UNAM CRUCEM PATENTEM RUBEAM IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port d'or une crois paty de goul.*

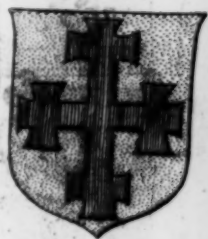
De Cruce figitiva.

Quinta differentia signi crucis est CRUX FIGITIVA, ut hic. Et vocatur crux figitiva, quia de facili potest talis crux in terram figi. Et sic debet discerni. PORTAT UNAM CRUCEM FIGITIVAM DE ARGENTO IN CAMPO RUBEIO. Et Gallice sic, *Il port de goul une crois fige d'argent.*

De Cruce cruciata.

Sexta differentia est CRUX CRUCIATA, ut hic patet. Et vocatur crux cruciata, quia in quolibet fine habet crucem, & sic debet discerni, PORTAT UNAM CRUCEM CRUCIATAM DE RUBEO IN CAMPO AUREO. Et sic Gallice, *Il port de ore un crois croiset de goul.*

De Cruce molendinari.

Septima differentia signi crucis est CRUX MOLENDINARIS, ut patet hic. Et vocatur molendinarius, quia similis est cuidam instrumento ferreo in molendino usitato, quod portat lapidem molarem. Et sic debet discerni, PORTAT UNAM CRUCEM MOLENDINAREM AUREAM IN CAMPO RUBEO. Et Gallice sic, *Il port de goul un crois moleyne de ore.*

De Cruce florida.

Octava crux est CRUX FLORIDA, ut hic patet, & vocatur crux florida, quia fines ejus aptantur ad modum florum. Talem autem crucem in Armis portans, sic portare concipitur, PORTAT namque UNAM CRUCEM FLORIDAM DE NIGRO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port de ore un crois flourte de sabil.*

De Cruce nodulata.

Nona vero differentia est CRUX NODULATA, ut hic; & vocatur crux nodulata, & crux fibulata, quia fines ejus aptantur ad modum nodi sive fibule, & PORTAT UNAM CRUCEM NODULATAM NIGRAM IN CAMPO ARGENTEO. Et Gallice sic, *Il port de argent un crois botene de sabill.*

De Cruce florida patenti.

Decima quoque Crux dicitur CRUX FLORIDA PATENS, ut hic. E vocatur crux florida patens, quia patens est, ut hic, sed habet in finibus suis quasi florem. Et PORTAT DE ARGENTO CUM CRUCE FLORIDA PATENTI DE RUBEO. Et Gallice sic, *Il port d'argent un crois pati flouxy de goul.*

De Cruce florida nodulata.

Undecima differentia inter Cruces est CRUX FLORIDA NODULATA, & vocatur crux florida nodulata, quia habet flores in finibus suis, & in quolibet puncto cujusbet florum habet unum nodum sive fibulam, & PORTAT DE ARGENTO CUM SUA CRUCE FLORIDA FIBULATA DE AURO. Et Gallice sic, *Il port d'argent une crois flouxyte botonne de oro.*

De

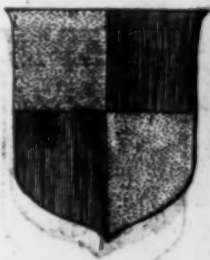
De Cruce dupla partita.

DUODECIMA differentia huius signi est CRUX DUPLA PARTITA, ut hic patet. Et vocatur Crux dupla partita, quia etsi esset partita, adhuc esset dupla. Et PORTAT UNAM CRUCEM DUPLAM PARTITAM DE AZOREO IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port de ore un crois double party d'azour.*

Et nota, quod iste cruces non proprie signa, sed differentie signorum. Quare dic, quod Rex Haraldorum videns aliquem cupientem portare Arma, ignorans aliquam bonam vel malam conditionem in eo vel proprietatem, debet assignare sibi de crucibus supradictis; quam crucem portare signat portantem non habere aliquam causam vel conditionem, secundum quam possent sibi Arma assignari, sed signat hominem brutalem.

De Armis quarteriatis.

SUNT alii qui habent ARMA sua QUARTERIATA PLANA de diversis coloribus, ut hic patet. Et PORTAT DE AURO ET RUBEO IN CAMPO QUARTERATO, Et Gallice sic, *Il port quartelle de ore & de goul.* Et hic nota, quod a colore exeunte in capite Armorum in dextro latere in Armis quarteriatis semper est incipiendum.

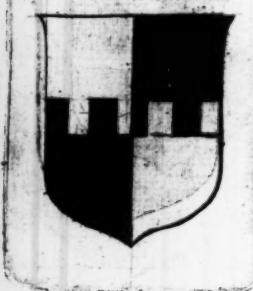

De Armis quarteriatis ingradatis.

Sunt & alia ARMA QUARTERIATA INGRADATA, & quomodo Arma possunt ingradari vide hic in scuto; & vocantur ingradata, quia colores inferuntur gradatim unus in alium, & sic describitur: PORTAT namque DE ARGENTO ET AZURIO IN CAMPO QUARTERIATO, INGRADATO. Et Gallice sic, *Il port quarterle engrailed d'argent & azour.*

De Armis quarteriatis irrasis.

Sunt & alia ARMA QUARTERIATA IRRASA, ut hic, Et PORTAT DE ARGENTO ET RUBEo IN CAMPO QUARTERIATO IRRASO. Et Gallice sic, *Il port quarterle rasée d'argent & goul.*

De Armis quarteriatis indentatis.

Sunt itaque alia ARMA QUARTERIATA ET INDENTATA, ut hic; Sed hic cavendum, quia quedam sunt Arma INDENTATA, & quedam INBATALLATA. Indentata sunt semper quarteriata; Inbatallata nunquam, ut hic in scuto. Et portat sic qui habet indentata Arma Gallice, *Il port quarterle endenty d'argent & sabill.* Et qui portat arma inbatallata, sic portat ut hic in scuto, Gallice, *Il part de ore & sabill enbatelle ut hic.*

De Armis palatis.

Sunt etiam quedam ARMA PALATA, ut hic patet, & vocantur palata, quia aptantur ad modum pali, ut in *l. pali* *F. de verborum significatione*, & *F. de legi. l. iij. l. pali*. Et PORTAT ARMA PALATA DE ARGENTO ET AZOREO, Et Gallice sic, *Il port pali d'argent & azure*.

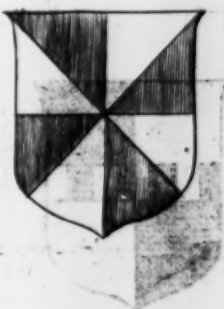
De Armis barratis.

Sunt etiam ARMA BARRATA, ut hic. Et vocantur arma barrata, quia aptantur ad modum barrarum, Et quid est barra dicetur inferius. Et Gallice sic, *Il port barry d'argent & sabill*, ut hic depingitur.

De Armis inangulatis.

Sunt insuper quedam ARMA INANGULATA quasi contrario modo angulata, ut conus contra conum in medio. Et PORTAT ARMA INANGULATA DE ARGENTO ET RUBEO, & Gallice sic, *Il port d'argent & goul* Jerconis, & dicitur Jerconis quasi conus contra conum.

De Armis bandariis.

Sunt etiam ARMA que vocantur BANDARIA, ut hic. Et vocantur bandaria, quia sunt facta quasi de bandis ut hic depingitur, & PORTAT ARMA BANDARIA DE AURO ET AZORIO. Et Gallice sic, *Il port bendy de ore & azour.*

ET nota, quod filius desiderans portare colorem campi tam armorum paternorum quam maternorum, eligere debet de istis octo differentiis supra notatis. Et si velit potest portare ipsos colores in Armis quarteriatis planis, & in armis ingradatis quarteriatis, vel in quarteriatis invecis, & in armis palleatis, barratis, inangulatis, vel bandariis, ut supra.

Est etiam aliud differentie signum quod laicis attribuitur, scilicet SIGNUM CAPITALE. Et tale signum capitale significat quod portans primo ipsa Arma assumpsit; Et si filius ejus habuerit patrimonium augmentatum, possit sibi assumere signum aliud capitale ut sequitur.

Sed si aliquis dominus ecclesiasticus non habens arma, sed a Rege Haraldorū petens sibi arma assignari, tunc potest ipse Rex Haraldorum dare sibi duo talia signa capitalia, vel tria ad maximum

maximum; quia patrimonium domini ecclesiastici quamvis fuerit augmentatum, non transit ad heredes sed ad successores, & mortuo illo domino moriuntur & ejus Arma seu insignia. Predicta tamen intellige de armis propriis ecclesiasticorum dominorum, secus est de armis ad ecclesiam solam pertinentibus. Ex predictis collige differentiam inter heredes & successores. Heredes arma portantes possunt sua arma majorare vel minorare cum concilio Regis Haraldorum, secundum quod eorum substantia crescit ac diminuitur. Sed successores eadem Arma portare debent que a suis antecessoribus erant apportata non augmentando nec diminuendo, ut patet in abbatibus, episcopis & aliis. Et ratio est, quia heredes portant arma suorum parentum, Episcopi vero & Abbates portant Arma suarum ecclesiarum. Quare dic, quod si heres laicus habuit duo signa capitalia in suis Armis cum substantia diminuta seu minorata, potest demere unum signum ipsorum duorum, non ita potest dominus ecclesiasticus facere. Et contra si pater alicujus portaverit unum signum capitale, & postea heres ejus inventus est pinguior in bonis & in substantia quam fuit ejus pater, ut ut per maritagium, vel per fortitudinem, potest assumere sibi aliud signum capitale. Item il a signa sunt isto modo Gallice describenda; *Il port d'argent un chevern de sabill*, vel sic, *Il port de sabill ij. cheverons d'argent*. ut supra patet.

E

Item

Item ista CAPITALIA SIGNA sunt aliquando TRANSPOSITA, ut hic, & tunc dic quod portans perdit substantie sue partem; sed tamen est in spe recuperandi ipsam partem amissam; non propones illud signum in toto demere, sed illud signum portat transpositum, ut hic. Et qui talia Arma portat sic Gallice portat, *Il port d'argent ij. cheverons transposis.* Et hic cave de opinione eorum qui dicunt hoc signum supradictum esse PSALTERIUM, Gallice *un santer*; nam opinionem illam ego non approbo, quia pro eo fundamento non invenio rationem.

Sunt etiam insuper qui portant ARMA PILATA, ut hic, quia in illis formantur & pinguntur quedam pile ut patet, & sic PORTAT TRES PILAS DE NIGRO IN CAMPO AUREO, & Gallice sic, *Il port de ore trois pilis de sabill.* Et tales pilas portare significat quod portans suam adquisivit substantiam solo labore, vel per suum laborem dives effectus est, quia tales pile significant laborem. Et ubicunque tres pilas inveneris sine aliis, dic quod ille qui eas portat vel suus antecessor laborarius erat. Sed ille pile semper sunt nigri coloris vel blodii.

Sunt & alia ARMA que portantur que dicuntur ARTOCRIATA, & sunt rotunda ad modum pile, sed sunt de argento, ut hic, & PORTAT TRES ARTOCOPAS DE ARGENTO IN CAMPO RUBEO, Gallice sic, *Il port de goul trois tortens d'argent.* Sunt

Sunt etiam Arma cum serusis, que aptantur ad modum pile, sed semper sunt rubei quasi serusa, & PORTAT DE AURO CUM TRIBUS SERUSIS; Gallice, *Il port de ore cum troys seruse vel tribus serusis*, ut hic.

ET nota quod cuiuscunque coloris fuerint, si tamen rotunde fuerint & solide, & dico solide quia sunt certa signa rotunda que non sunt solida, ut sunt anuli, ut patet hic. Et qui ista signa portat signum est quod fidelis est & beneficii recepti memor, & non obliuiofus, quod scribitur *Annulo fidei, subarravit me &c.* Et Moses Anulum memorie tradidit uxori sue; & qui ista Arma portat, PORTAT SEX ANULOS AUREOS IN CAMPO RUBEO. Et Gallice sic, *Il port de gowlis & vj. anulets de ore.* Si vero ipsa signa rotunda fuerint & solida & anrea, tunc non sunt pile, sed TALENTA vocantur, Gallice *besaunts*, ut hic in scuto sequenti depingitur; Et qui hec Arma portaverit, sic portare videtur, PORTAT DE RUBEO CUM TRIBUS TALENTIS AURI: & nota quod hic non est necessarium dicere colorem in talentis, quia si non sunt aurei coloris talenta non sunt. Et Gallice sic, *Il port de goul & trois besaunts.* Ex predictis collige differentiam inter pilas, muas, talenta & maculas, artocopos vel serusa; quia secundum diversos nomina postulant: sunt autem omnium colorum pile preterquam aurei coloris, ac rotunde & solide, & vocantur Gallice *peletts*, mue vel talenta sunt etiam similia pilis, sed semper sunt aurea ut supradixi.

E 2

Macule

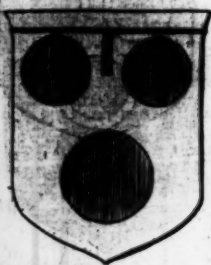

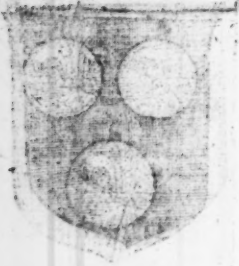
MAcule vero sunt semper solide, nunquam vero rotunde, ut hic in scuto. Et qui hec Arma portaverit, signum est quod primo ea assumens fuit piscarius, & sic describuntur; PORTAT DE NIGRO CUM TRIBUS MACULIS ARGENTEIS. Et Gallice sic, *Il port de sabill & trois mascles d'argent.*

SEd in istis etiam cave de fiellis; sed stellarum notitiam habere potes per radios tortuosos, ut hic sequitur, & PORTAT DE RUBEO CUM UNA STELLA DE AURO. Et Gallice sic, *Il port de goul & une estoil de arc.* Et nota quod ista non sunt proprie signa, sed differentie signorum, ut supradixi.

Sunt etiam labelle in Armis quorundam, & ille semper sunt differentie signorum, ut hic patet. Et qui hec Arma portat, sic portat breviter, PORTAT AUTEM DE AURO CUM TRIBUS PILIS RUBEIS CUM UNA LABELLA DE AZORIO. Et Gallice sic, *Il port de ore trois peletts de goul & un labell de azour.*

PRO quibus labelis antedictis est diligenter advertendum, vel quomodo libet advertendum, quod primus heres portabit integra Arma paterna, & durante vita sui patris aliqua modica cruce vel parva differentia uti debet; Post mortem vero patris integra Arma sui patris portabit. Secundus vero filius portabit Arma patris sui integra cum una la-

labella, que labella tres habet pendulas, Gallice *Pendants*, ut patet in Armis proximo preteritis. Et ratio est, quare potius habet tres pendulas quam quatuor vel quinque, unam vel duas, quia per primam pendulā significatur pater ejus, per secundum vero significatur primus & heres, per terciam significatur primus assumens post heredem, quia est frater secundus. Si vero fuerint in Armis quatuor tales pendule, dic quod portans fuit filius tercius. Si vero fuerint quinque, dic quia fuit quartus frater qui illa Arma portavit, & sic de ceteris. Tamen hiis diebus Reges Armorum ad libitum dant differentias armorum. Et generaliter nota, quod differentie signorum ut cruce, labelle, & cetera non pinguntur ultra numerum decennarium. Et si in majori numero pingantur, tunc est ibi pulverisatio, ut hic. Et hoc multociens contingit de cruce cruciata ut hic, & PORTAT DE RUBEo CAMPO PULVERISATO CUM CRUCIBUS CRUCIATIS DE AURO:

Sunt insuper alii qui flores portant arborum, ut hic, & PORTAT DE AZORIO CUM TRIBUS FLORIBUS AUREIS. Et dic quod portare flores est signum instabilitatis, ut rosas & tales, quia non sunt per annum duraturi, nec per totum annum permanent. Merito ergo fuerunt hec Arma predicta ad Regem Francie a deo missa, quia ut credo cum deus ipsa Arma misit, per Angelum deferrens, per ea inconstantiam & instabilitatem in Francia illis temporibus esse mon-

monstravit & similiter in diebus semina-
vit. Hec Franciscus de terra sua loqui-
tur.

Sunt insuper & alii domini qui fusu-
los portant, ut hic. Et dic quod
ipsa Arma sumpserunt suam origi-
nem ab aliquo textore ut ergo credo,
quia fusuli sunt instrumenta ad textores
pertinentia, & sic videtur portare qui
hec arma portat, PORTAT autem TRES
FUSILOS RUBEOS IN CAMPO ARGENTEO.
Et Gallice sic, *Il port d'argent trois fusillis
de goul.*

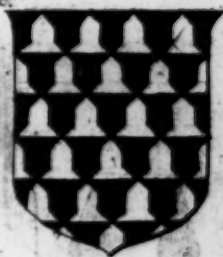
Sunt & alii qui portant lodisyngos, &
sunt breviores quam fusuli vel fusilli,
ut sunt hic, & sunt lodisyngi quasi
scaccaria angulatim versa. Et hic POR-
TAT DE ARGENTO CUM SEX LODOSYNGIS
DE RUBEIS, Gallice, *Il port d'argent seth
losynges de goul.* Et nota quod possunt
perforari tam lodisyngi quam fusuli, &
sic de aliis pluribus.

Sunt insuper aliqui qui habent ARMA
UNDOSA DE RUBEIS ET AURO, &
Gallice sic, *Il port de goul & ore un-
diz.* Vocantur autem undosa Arma,
quia fiunt ad similitudinem aque curren-
tis.

Sunt

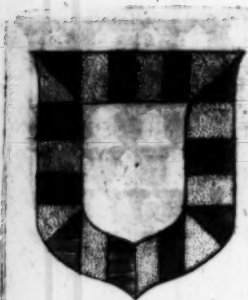
Sunt & alii qui portant de coloribus invec̃tis harratis ut sunt Arma que inferius depinguntur; Et Gallice sic portat, *Il port de sabill & argent in verre barrey.* Et vocantur Arma barrata invec̃ta quia sunt barrata cum diversis coloribus in ipsis barris invec̃tis, ut hic patet. Et dicuntur barrata quia appropriantur ad modum barrarum.

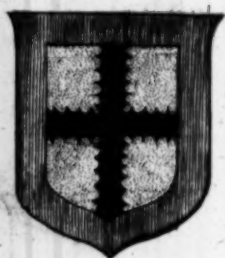
Sunt & alii qui habent Arma duplicata ut inferius patebit. Et nota quod quis potest duplicare, triplicare vel quatriplicare Arma sua secundum quod sibi placuerit; ut, si pater ejus portaverit Arma patris sui una cum Armis matris sue, & filius ejus desiderans portare etiam arma matris sue, potest & tunc portare illa duplicata que fuerunt patris sui una cum Armis matris sue, & sic Arma erunt triplicata ut supra patet, & portat Arma paterna & materna; Et Gallice sic, *Il port de pere & mere.* Et tunc est descendendum ad partes, & primo ad ipsa Arma que ponuntur in dextra parte Armorum vel scuti &c. Vel potest quis portare Arma dupla quarteriatim, & tunc integra Arma in quolibet quarterio depingenda sunt, ut hic, in Armis Regis Anglie, qui PORTAT ARMA ANGLIE CUM ARMIS FRANCIE QUARTERIATIM; Et Gallice sic, *Il port quarterli d'Englitere & de Fraunce.* Et tunc est ad partes descendendum ut dixi supra, & primo ad dextram partem capitis scuti.

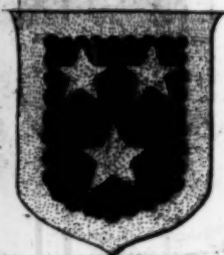
Sunt

Sunt etiam alii qui portant unum scutum intra reliquum, ut hic depingitur. Et dic quod qui hec Arma portat taliter portat, *Il port d'asour & de ore barry paly reconus & un faus scochyn de argent.*

ET hic cave de Armis borduratis sive fimbriatis ut in scuto sequenti signatur. Et ne timeas dicere quod talia Arma sunt bordurata sive fimbriata, si color ipsius bordure fuerit sequens per totum, Et PORTAT UNAM CRUCEM INGRADATAM DE NIGRO IN CAMPO AUREO CUM UNO BORDURO DE RUBEО COLORE; Et Gallice sic, *Il port de ore un crois engrayled de sabell & un bordur de goul*; Vel potest bordura esse pulverisata, ut hic, Et PORTAT LEONEM RAPACEM RUBEUM IN CAMPO ARGENTEO CUM UNO BORDURO DE NIGRO PULVERISATO CUM TALENTIS AUREIS. Et Gallice sic, *Il port de d'argent un leoun rampand & un bordur de sabill besaunt.*

Sunt & alii qui habent Arma cum bordura ingradata, ut hic, Et PORTAT DE NIGRO CUM TRIBUS MACULIS ET UNA BORDURA INGRADATA DE AURO; Et Gallice sic, *Il port de sabill trois moletts & un bordure engreiled de ore.* Et cave hic semper de illis Armis que habent aliqua Arma intra se, ut dixi supra. Et potes ea facillime cognoscere, quia scutum exterius est de pluribus coloribus diversimode, postea ut patet.

Sunt

Sunt etiam alii qui signum bastardie portant. Et tales portant Arma parentum suorum integra cum quadam benda ex transverso, ita tamen quod ipsa benda incipiat in dextra parte Armorum, & protrahatur versus angulum alium, ut hic patet, Et PORTAT DE ARGENTO CUM DUOBUS FISULIS DE NIGRO CUM UNA BENDA DE RUBEO. Et Gallice sic; *Il port de argent deux fusills de sabill & un bende de goulz.*

Vel potest bastardus portare scutum de alio colore cum Armis patris sui insuper dicta benda, ut hic significatur. Et qui hec Arma portat sic portare dinoscitur; PORTAT namque DE AURO CUM UNA BENDA DE NIGRO, CUM TRIBUS AQUILIS DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port de ore un bende de sabill & treis eglis in se memes.* Et hic collige differentiam inter bendam, barram, barrulam, & fissuram. De benda dictum est supra.

Barra est illa que ex transverso ducitur, & est majoris latitudinis quam sunt barrule, ut hic, patet de barra. Et PORTAT UNAM BARRAM NIGRAM IN CAMPO AUREO. Et Gallice sic, *Il port de ore un bar de sabill.*

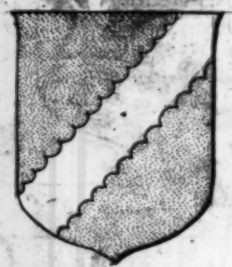

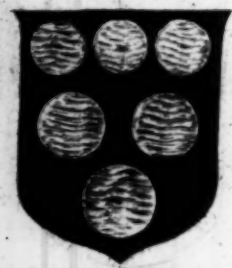
Sunt barrule que multociens depin-
guntur cum barris, ut hic, Et POR-
TAT DE ARGENTO CUM UNA BARRA
ET DUABUS BARRULIS. Et Gallice sic,
*Il port d'argent un bar & deux barrelets de
sabill.*

Fissura est illa que incipit a sinistris
ipsum scuti & protrahitur versus dex-
teram, ut hic, Et PORTAT DE RU-
BEO CUM UNA FISSURA DE ARGENTO.
Et Gallice sic, *Il port de sabill un fers
d'argent.*

Hec fissura aliquando invenitur in-
gradata, ut hic, Et eodem mo-
do possunt bende & barre ingra-
dari, sed nunque barrule. Et PORTAT
DE AURO CUM UNA FISSURA INGRADATA
DE ARGENTO. Et Gallice sic, *Il port
de ore un fers engrailed d'argent.*

Sunt & alii qui fontes portant ut hic,
vel talia signa que designant pru-
dentiam. Et tunc in illis dic, quod
Arma fuerunt portantibus assignata pro-
pter suam prudentiam, ut sufficienter
patet per ea que dixi in precedentibus.
Et sic PORTAT SEX FONTES DE AR-
GENTO IN CAMPO NIGRO. Et Gallice sic,
Il port de sabill sex fonteyns d'argent.

Sunt

Sunt ergo alii qui portant unā fret-
tam, ut hic. Et PORTAT DE RU-
BEO CUM UNA FRETTE DE AURO.
Et Gallice sic, *Il port de goul une frette
de ore.*

Sunt & alii qui portant in armis suis
animalia recissa, ut hic, & sunt spe-
cialiter leones. Et dic quod qui
portat talia Arma, sic portat. PORTAT
namque DE ARGENTO CUM LEONE RA-
PACI RECISSO DE NIGRO. Et Gallice
sic, *Il port d'argent un lion rampand recon-
pe de sabill.* Et aliquando portatur tale
animal recissum, habens tamen ambas
partes corporis, sed diversi coloris, ut hic
sequitur. Et PORTAT DE ARGENTO
CUM LEONE RAPACI PARTITO RECISSO
DE NIGRO ET RUBEO. Et Gallice sic,
*Il port d'argent un lion rampand de sabill
& goul reconpi party.*

Sunt & alii qui portant capita ani-
malium plana, ut hic. Et sic por-
tat; PORRAT namque DE ARGENTO
CUM CAPITE LEONIS PLANE. Et Gal-
lice sic, *Il port d'argent un tet de lion plain.*

Sunt & alii qui portant capita irrasa
Animalium, & PORTAT DE ARGEN-
TO CUM CAPITE IRRASO LEONIS DE
NIGRO. Et Gallice sic, *Il port de goul &
un tet de lion rase.* Et nota quod diximus
hic de capite Leonis, habet locum & in
aliorum animalium capitibus, ut equinis,
F 2 taurinis,

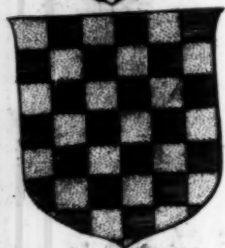
taurinis, bovinis, ursinis, leopardinis, & caninis. Et idem potest fieri de capitibus avium, ut de capitibus gallorum, picarum, pavonum, & similibus.

Sunt insuper alii qui portant signa crescentis lune, ut hic. Et PORTAT DE ARGENTO CUM TRIBUS CRESCENTIBUS DE NIGRO. Et Gallice sic, *Il port d'argent & trois cressaunts de sabil.*

Sunt insuper alii qui habent Arma barrata tortuosa acuta. Et Gallice sic describuntur. *Il port d'argent & sabill dansete.*

Sunt & alii qui habent Arma scaccariata, ut sunt ista que hic depinguntur. Et PORTAT DE AZORIO ET AUREO SCACCARIATIM. Et Gallice sic, *Il port de azour & ore sheccute.*

ET hic cave de illa regula, quam supra posui, scilicet de inchoatione, ubi Arma diversi coloris in fine siue in cono in designatione inchoanda sunt, de qua materia dic ut dixi supra de cruce plana. Cave eciam de Armis domini Bartholi, qui ut asserit in tractatu suo de armis pingendis, paulo post principium, quod Rex Boemie concessit sibi & ceteris de agnatione sua LEONEM RUBEUM CUM DUABUS CAUDIS IN CAMPO AUREO, ut hic. Cujus dictum ego non approbo, quia contra naturam est, ut unum animal haberet

haberet duas caudas. Sed dic quod ille
PORTAVIT LEONEM RUBEUM CUM CAU-
DA BIFURCATA IN CAMPO AUREO. Et
Et Gallice sic, *Il port de ore un lion four-
che de goul.* Et dicitur *fourche*, quia fur-
catur. Et nota quod plures sunt modi
Leonum in armis. Sunt enim LEONES
SALTANTES, JACENTES, SEDENTES, RA-
PACES. Et Gallice sic, *Un Leon saliant,*
un Leon seiant, un Leon couchant, & un
Leon rampant.

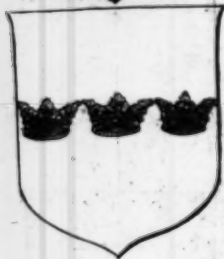
Sunt insuper alii qui habent arma
skaccariata bendaria, ut hic, Et
PORTAT ARMA SKACCARIATA DE
RUBEO ET ARGENTO. Et Gallice sic,
Il port checante bende de goulis & argent.

Sunt adhuc & alii qui portant cru-
cem aliam, que quidem crux voca-
tur CRUX FURCATA, quam cru-
cem vidi portari a quodam Anglico qui
vocabatur *Johannes Vescy*, & fuit magnus
in temporibus suis, qui Gallice sic por-
tavit, *Il port de goul un crois furche d'ar-
gent.* Ulterius namque subtiliter est
distinguendum de isto termino tres vel
tria, ut forte aliquis PORTAT TRES
CORONAS RUBEAS IN CAMPO ARGEN-
TEO, ut hic. Et nota, quod si ipse tres
corone ponantur triangulatim in scuto,
ut hic, non est dubium quin sufficiat isto
modo dicere Gallice, *Il port de argent*
trois coronas de goulis. Sed quidem si po-
nantur TALES CORONE PALATIM, ut
hic in scuto, nunquid sufficit dicere quod
talīs portat tres coronas de auro in cam-
po

po rubeo? Dic quod non; nam ex hoc pictor vel aliquis audiens non reportabit sufficientem eruditionem. Sed sic est dicendum, videlicet quod talis portat tres coronas ad modum pali ut ibi. Et idem est dicendum de armis istis in quibus ponuntur tres corone barratim ut patet. Et sic portat Gallice, *Il port de argent & trois coronns barrey*, vel secundum quod est in scuto.

Preterea quero, quis potest dare Arma? & dic quod Rex, Princeps, rex Armorum, vel haraldus, ut dicit *Bartholus*. Item quero, quare Arma fuerunt inventa? Dic ac cognoscendum unum hominem ab alio. *v. C. de ingeniis in l. ad recognoscend.* Notabis eciam, quod unus homo non potest assumere alterius arma in eodem regno, sicut nec unus notarius signum alterius *F. ad legem Corneliā de filio l. eos in fine*. Et de istis est dominus *Bartholus* & *Franciscus* in tractatu suo de Armis. Item si queratur, quomodo possum cognoscere dexteram partem seu dexterum latus armorum vel sinistrum? Dic imageris te esse retro illa arma, & quod essent supra pectus tuum ante te, & sic potes cognoscere dextrum latus a sinistro, & consimiliter, cum videris arma supra lectum vel in celatura supra caput tuum.

Item nota, quando portans Arma debet dishonorari propter proditionem, fugam vel fidem ruptam, tunc arma sua sunt pingenda per transversum, ut hic; quia fides hosti servanda est de jure civili & Armorum. Et causa est scribenda propter

propter quam versa sunt Arma, quia
sine causa neminem audit Pretor, &
idem est in falsariis, scilicet quia cau-
sa eorum in frontibus eorum scri-
benda est. Et hec de Armis & In-
signiis dixisse sufficiant.

FINIS.

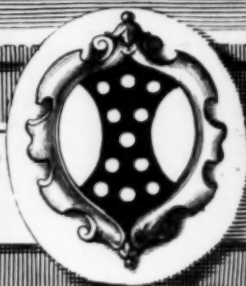

Guil. Faithorne Sculp.

HENRICUS
Eques

SPELMANNUS.
Auratus.

Henrici Spelmanni

EQUITIS AURATI

ASPILOGIA.

Londini Typis R. Norton, 1654.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

1215 6TH AVENUE

NEW YORK

ILLUSTRISSIMÆ

TOTIUS NOBILITATIS

QUATERNIONI

CAROLO COMITI NOTTINGHAMIÆ,

MAGNO ADMIRALLO ANGLIÆ:

THOMÆ COMITI SUFFOLCIÆ

REGII CUBICULI PRÆFECTO

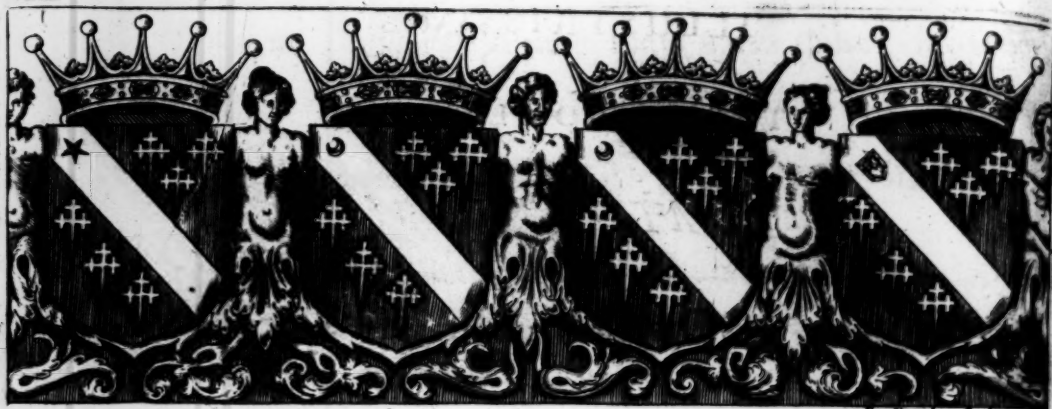
HENRICO COMITI NORTHAMPTONIÆ:

QUINQUE PORTUUM BARONI,

PHILIPPO COMITI ARUNDELIÆ,

BRITANNORUM COMITUM PRIMARIO,

HOWARDIANI NOMINIS CORYPHÆIS.

*Emper mihi fuit in optimis votis
(Proceres Illustrissimi) am-
plissimo vestro nomini (cui
Norfolciences omnia debe-
mus) quid officij præstitisse.
Quod cum nec in magnis, nec in
mediis mihi unquam continge-*

*rit, animi voluntatem velè minimis præbere cogita-
vi. Primitias itaq̃ nostræ industriæ, non recentes
sed aliquot ante annos, sub odoleſcentiæ flore conscrip-
tas, & hucusq̃ relegatas, Camdeni nostri, alio-
rumq̃ suasu, in justum volumen religatas; nunc de-
mum recognovimus, vestroq̃ nomini, tutelæ, ampli-
tudini, dicari cupimus. Eas pro Heroica illa benigni-
tate, quæ Howardiano pectore semper effulserit, clem-
entissimè accipiatis oramus. Et tu HENRICE
Comes qui in literarum Zodiaco emicas, ut accu-
minis*

minis tui radios nemo sanus non pertimescat, tu in-
quam,

—Cui totum spleant precordia Phœbum:

Phœbeum hoc munusculum non solum nominis cly-
peo protege, sed parcius etiam tu in nostras ineptias
animadvertere dignare, ne in ipso inceptorum vesti-
bulo facti fastigium, limitemq; addere cogeremur. Vivi-
te vigite, florescite, terris & Cœlis beatissime.

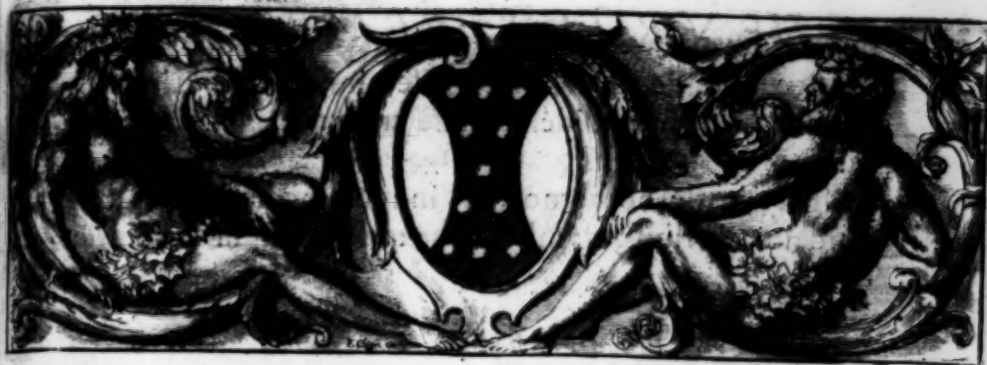

minitit rader nono fann non perimicat, in in
dnam

— Ein tommphitit pcedit Rhodum: —

I habemus hoc munusculum non solum nominis-
proprie, sed parcius etiam in in nobis inepias
animadversio digne, ne in ipso inepiorum regis
pulo facti fastigium, limitum addece egerimus. In-
te regis, hoc est, totis & ceteris.

Henrici Spelmanni

EQUITIS AURATI

ASPILOGIA.

Operis nomen & distributio.

Abellishis nostris Armorum illustratio-
nes, quas insignia vocant, tractantibus,
Aspilogiz nomen imposuimus, ^{ἀπὸ τῆς}
^{ἀσπίδος} quod scutum vel potius clypeum
sonat, & ^{ἀπὸ τοῦ} λόγῳ, hoc est, sermo. Tum
quod clypeis primo olim omni que secu-
lo præcipuè emicuere insigniēdi symbo-

*In Glossa Isido-
ri, Clypei ubi
imagines propo-
nuntur. l. 35 c. 3*

la seu Imagines (unde & nomen clypeorum, juxta Pliniū)
tum quod insignitæ apud nos nobilitati (quam inde scuti-
feram & scutigeram appellamus) nomen fecerint. Hinc
scutiferos & scutigeros dicimus, quos etiam *Armigeros*.

Breves autem ut simus in levi argumento, seriem hanc
dicendo amplectemur.

Primò, de insignibus in genere; Sigillatim verò de He-
roicis, Imperatoriis, & hodiernis, eorūque antiquitate,
modo, & differentia.

B

Secundò

HENRICI SPELMANNI

Secundò, de rebus signiferis seu insignitis, scutis, galeis, vexillis, vestibus, ibidémque de cristarum genere & origine.

Tertiò, de hodiernorum insignium distinctione, ubi quid in coloribus, symbolis que observandum sit, ostendemus.

Insignium significatio ex voce.

Insignia dicuntur, non tantùm clypeorum armorumque distinctiones; sed & notæ omnes Imperii, muneris, societatis, dignitatis: vexillorum etiam, vestiumque, notitiæ causa adhibitæ. Quin & vestes ipsæ, signa & vexilla, & cujuscunque generis argumenta, quibus res una ab altera, aut multitudo invicem, aut alius ab alio innotescat; uti ædes, ab æde, Castrenses, à Civilibus, patricius, à plebeio; consul, magistratus, reges, à privatis; sub insignium appellatione rectè continentur. Hinc scutum & framea, quæ à veteribus Germanis, Ensis, & cingulum militare, quæ à recentioribus dabantur in creandis militibus, militiæ insignia apud Authores dicuntur. Apud Cicero- nem quòque legimus, virtutis, laudis, & eruditionis insignia.

Omisso autem alio quovis insignium genere, nos tantum militare insequemur. Atq; illud præsertim, quod à clypeis effulsit.

Insignium definitio.

Sunt igitur *Insignia*, decora symbola, ad notitiam & honorem latoris, à legitimo judice militibus ascripta.

Decora dixi; quod nihil hîc per probrum aut dedecus haberetur, sed ut Virgilus ait,

— clypei que insigne decorum.

Et latoris notitiam, quâ à cæteris distinctior fiat, continere debent, sive regionis, exercitus, cohortis, sive singularis cujusvis hominis : Ideo Græcis *ἰστίον* & *δελγματά*, hoc est, *notæ vel signa*, quod militem (quem inde *ἰστίον* id est, *notatum vel insignitum* dixere,) à milite designant, aciem ab acie. Hinc Choroebi illud apud Virgilium, Aen. 2:

*Mutemus clypeos, Danaûmque insignia nobis
Aptemus.*

Ubi Pomponius : *Pugnatores*, inquit, *ferunt insignia ut cognoscantur* : in clypeis Græcorum erat Neptunus ; in Trojanorum scutis Minerva ; simile apud Prudentium ;

In Psuchomachia.

— *discordia latos*
Intrârat cuneos, sociam mentita figuram.

Honorem autē prædicant, privata, privatorum ; publica exercitus vel deferentis multitudinis, cum nec immeritis nec ignobilibus, nec servis cōpeterent, ut postea dicetur.

A legitimo iudice, sive Principe : quæ nobiliora Bartholo, & indelebilia ; sive ab ejus Ministris, nunc dierū, hac plerūque in parte, *Heraldis*. *Proceres* etiam hoc honoris clientibus suis aliquando contulisse, multa exempla evincunt, sed proprium nihilominus à superiori auspiciatos, ut Burgundiæ Ducem, Saxonem, aliósque Pares, quos vocant, Franciæ à Carolo Magno, si Cassinæ fides. Nec Trojana quidem insignia, nec Imperatoria illa, sine iudicio lata, inferius monstrabimus. Sunt vero (& inter hos Uptonus) qui cuique arrogandi arma facultatem fecerint, & congruè satis, si nuda tantum notitia ex armis peteretur. Nam mercatori licet quaecūque distinctionis signum (quod aliū non sit) suis mercibus affingere. Sed præter *notitiam*, arma etiam *nobilitatis* sunt indicium : proinde non licet ignobilibus hæc nobilitatis monumenta sibi edere aut cēmentiri. Quid ergo si (quod superioribus interdum sæculis) nobiles tantum sumerent ? levior quidem culpa, sed & honor. Honorum enim distributio Principis est, & hinc, uti ab ipso fonte, aut per rivos, hoc est, per

*Part. 1. conclus.
57, & 58.*

ministros deducenda : alioquin spuria, & inanis.

Militibus, inquam, ascripta. Nam hic ritus propriè militaris est, licet togatis (ut equestris dignitas,) permissus, quod exutâ alias togâ in militiam accingantur. Sic ad oratores ipsosque imbelles tandem pervenit jus imaginum, sacrorum primò certaminum victoribus, præsertimq; olympiacis constitutum.

Propriè autem quadrare fateor hanc nostram definitionem hodiernis insignibus, (quæ *arma* vocant) sed nec malè antiquis illis ; ut in sequentibus ostendemus.

Insignium divisio.

Dividimus insignia in Heroica, Imperatoria, & Hodierna.

Heroica voco, quæ heroum ætas, & sequentes, ad exemplar ejus, obtinuerunt.

Imperatoria, quæ Romani Imperii.

Hodierna, quæ nostra.

Hæc omnia vel è signis militaribus propriè conspiciuntur, vel è clypeis & armaturis.

E signis militaribus conspicua, semper erant publica, ut regionis, exercitus, cohortis.

E clypeis & armaturis, inter heroica, publica erant & privata : Inter Imperatoria, tantum publica ; inter hodierna, tantum privata. Intelligendum autem est privata insignia dum multitudini ponantur, publica censeri. Publica etiam, si quando ad privatum transferantur, fore privata,

*De origine insignium, heroicorum, & primò
insignium militarium.*

*Biblioth Lib 1.
fol. 77.*

Insignium heroicorum originem quæsituri, ab insignibus militaribus exordiemur. Hanc Diodorus tradit : & causam, ὅτι τὸ πλεῖστον διὰ τὴν ἀταξίαν τὴν ἐν τῷ στρατοῦ, &c. *Ferunt, inquit, Egyptios veteres, cum propter ordinis in exercitu confusionem à vicinis sæpenumero pugnâ vincerentur, signa*

signa cohortibus præferenda excogitasse. Animalium igitur quæ nunc venerantur imagines formasse : quas Sauritis (id hæstæ genus est) affixas duces gestarent ; ut hoc pacto , cujus quisque ordinis esset , certo dignosceretur. Quæ ordinis concinnitas , cum ad victoriæ plurimū afferret momenti , animantibus illis salutem acceptam retulisse. Ad gratiā illis ergo reddendam , morem hunc , nullum de animalibus imagine quondam representatis interficiendi , sed religiosè , quā dictum est curā , & veneratione prosequendi sancitum esse. Hæc ille ; & hinc , inquit Aegyptii , animalium cultus.

Hinc etiam filios Israel , ut vituli cultum quo Aegyptii Apim venerabantur , ita & insignium suorum morem deduxisse , verisimile est. Apud Aegyptios enim floruisse constat insignia , juxta Diodori fidem , ab initio Religionis. Hoc est ab Osiride , Græcis Dionysio , & Baccho , Gentium antiquitatis periodo , annis plus minus ante exitum Israelis ab Aegypto quadringentis ; & ante illud Numer. 2. præcipitur : *Ut unusquisque juxta vexillum suum , juxta signa domus patrum suorum , castrametabuntur filii Israel.*

Quatuor igitur vexillis , tribuum numerus quadrifariam statuebatur ; singulo nempe vexillo tribus tres , ut sacra ipsa pagina testatur , quas invicem insignibus secernebant. Hæc à Rabbiniis Hebraicis eduntur expedita , nos silentio trajicimus ; obiter autem monentes ea non in flammeis , ut hodie solent , ex cultu admodum recentiori , fuisse depicta , sed hastarum summitatibus de antiquo more (quem expressius videbis , cum Romana vexilla tractabimus) delata.

De origine insignium armorum.

ARmorum quoque insignia Diodorus Siculus Osiridis filiis , comitibus militiæ Anubidi & Macedoni attribuit Biblioth. lib. 1.
pag. 16.
ἀμφοτέρους χρῆσασθαι τῆς ἐπισηματικῆς διακρίσεως ἀπὸ τῶν ζώων καὶ ἀπὸ κτῆνος τῶν περὶ αὐτοὺς εὐπαρέμια. Τὸν μὲν γὰρ Ἀνὺβιν μελέιδαι κυνῶν , τὸν δὲ Μακεδόνα λύκου σκεπτομένην. Ὑποτίθεται αὐτοῖς ὅτι ἀρμатурοὶ ὄντες ἔχουσιν ὅμοια ἱερῶν , ἰδίᾳ δὲ ἑκάστου τοῦ ζώου. Utrumque ait armaturis usos esse *ἐπισηματικῶς* , id est , maxime insignibus eo animali quod ab ipsorum magnanimitate non esset alienum. Anubedi enim ex pelle , Macedoni ex lupi corio tegumentum

6 HENRICI SPELMANNI.

tegumentum erat; colique ideo apud Ægyptios ista animalia. Hæc autem ad exuviarum gestamen, de quo postea, referenda, rem ad Herodoto inquirendam censeo,

Cares galeis cristas imponendas primi ostenderunt, in clypeis signa facienda. Strabo idem, (ait Lipsius,) & ipse ἐπίσημα appellat. Sed cum de tempore fileat Herodotus, accidisse ibidem colligatur circa Minois ætatem, quem Thucydides ait fuisse παλαιότατον ὃν ἀκοῖσμεν, antiquissimum omnium quos auditu cognovimus.. Huic tunc parebant Cares, Leleges dicti, & Insulas habitantes, supra omnes alias gentes quæ illis temporibus claruere, celebres erant & ingeniosissimi, ut idem Herodotus testatur.

A Caribus in Græciam devenisse insignia, & per Asiam spargi, non est dubium, etiam Indos usque: Nec dum everlâ Trojâ, nec raptâ Helenâ. Id ex Dicti Cretensi, Æschylo, Pindaro, Homero, Statio, Virgilio elucet. Memnonem, narrat Cretensis, Trojâ venisse ingentibus Jndorum atque Æthiopum copiis vario genere insignium: omniâque quæ circum Trojâ & ultra, quæ visui patebant, splendore (inquit) insignium refulgebant. Æschylus refert, Thebano bello, (ut altius hæc repetantur) Tydeum Regem clypeo tulisse cælum stellatum, luna medium umbonem illustrante. Pindarus Amphiaræum draconem. Statius, Polynicem, Sphinga, Capaneûmque, (qui oppugnationem tunc invenerat) Hydram.

Thebani, quod Sphinga monstrum Oedipi prudentia confudissent, Sphingis effigiem, velut in triumphum.

Cymbri, cultura & labore indefessi, aurum æneum.

Cyrus, aureum gallum lanceæ affixum.

Eumenes, Cererem, & Alexandrum.

Neoptolemus, Minervam.

Taceo multos, apud Homerum, insignes Græcorum Clypeos, in Trojâ accinctorum. Etiam, antiquissimam illam Palladis & Jovis Ægida, Gorgonis Medusæ capite, ut poetarum carmine, celeberrimam,

Sed vetustius est his omnibus Ofci illud Tyrrhenorum Regis, apud Manethonem, insigne serpens,

Quid

Quo consilio usi sint veteres in aptandis insignibus.

Nulla Regio cui nihil insignium, saltem in signis militaribus. Et hæc cum publica essent, vel à tutelari regionis numine, vel ab animali ei sacro, à re quapiam aut loci propriâ, aut captis auspicanti, communive genio arridente, deducebant; fore sic sibi secundiùs in præliis rati. Nam animalia singula singulis geniis & cœlorum virtutibus credita, persuasum habebant: colorésque, numeros, & figuras omnes, cuiuspiam superiorum *Colorésq; etc.* (juxta Platonis & magni Jamblici sententiam) convenire. Trojani Minervæ opem implorantes, Divæ simulachrum clypeis decernunt. Ipsa Athenarum præside, noctua ei sacra civibus sit insigne. Ægyptus, quòd utrâque Ibis species apud eam tantummodo reperiatur, geminis Ibisibus insignitur. Scythæ, instar fulminis immanes, fulmen gerunt. Persæ, quo alios vincunt, arcum; Arcades, quod primi tempora observassent ex lunæ motu, lunam.

Par in privatis insignibus animadversio. Qualis quis genii & vigoris, aut vere esset, videri maluerit, excogitato consentaneæ qualitatis symbolorum aliquo, armis instruendum curat, terroris apud hostes, distinctionis inter suos indicem, virtutis gloriæque apud omnes. Hinc quo Regiam magnanimitatem trucemque belli Imperatorem manifestaret rerum apud Græcos potitus Agamemnon, clypeo (qui postea Olympiæ fano suspendebatur) leonis caput (terrorem appellat Pausanias) inclusit; adjecta inscriptione,

Οὐδὲ μὴν φόβος ἔστι Λεωτῶν ὁ δὴ γον Ἀγαμέμνων.

Terror hic est hominum, quiq; hunc gerit est Agamemnon.

Ulysses ne ex scuto minus agnosceretur sævus, Typhoëo insignitur, flammivomo gigantumque robustissimo. Turnus (ut intractabilem se bello prædicaret) Chimæra galeam insignivit, monstro quidem tricipiti & truculento. Veruntamen nec, (quod sciam) coram leonibus unquam constitit Agamemnon, nec Ulyssi cum Typhoëo res fuit; nec cum chimæra Turno.

Mena-

*Pausanias in
Pfbocicis.*

Menelaus alia ex causa, sed in eandem etiam sententiam, cum draco victoriam ei in Aulide hariolatus esset, Draconis gestamine clypeum consecravit.

*Plutarch in
Apoib.*

Lacon in scuto habens insigne, muscam verâ non majorem, cum quidam irridens dixisset, illud esse factum ut lateret; *Imo verò, inquit, ut sim manifestus, ita namque ad hostes accedo, ut hoc insigne quantum sit ab ipsis videatur.*

Frequenter etiam clypeos occuparunt fabulæ integræ, & historiæ. Ejusmodi habetur Herculis ille, apud Hesiodum; Achillis, apud Homerum; Æneæ, apud Virgilium; quos omnes, cum longissimas rerum series complectantur, luxuriarèque videatur in ipsis furor poeticus, lubens prætereo; Turni solummodo, ut Virgilius exhibet, propositurus.

Ænead. 7.

*At levem clypeum sublati cornibus Io
Auro insignibat, jam setis obsita, jam bos.
Argumentum ingens, & custos Virginis Argus,
Calatâq; amnem fundens pater Inachus urna.*

Liv. lib. 23.

Suas quóque imagines clypeis decernebant, quos templis etiam dicari placuit. Phidias, inquit Cicero, sui similem imaginem inclusit in clypeo. Livius idem de Asdrubale: Et Plinius, *Origo, ait, plena virtutis faciem reddi in scuto cujusque, qui fuerit usus illo.* De his multa ille lib. 35. ca. 2. & 3.

Heroicorum insignium ritus aliquot & leges.

INsignibus & suæ fuère leges, etiam Iliacis seculis. Neque enim servis competebant (cum nec iis licuerit arma ferre) néque tyronibus néque inertibus: quin & nec ipsis illustribus (qui interim inglorii sunt habiti) baud emeritis. Hinc Virgilius *Æn. 9.*

————— *quorum primævus Helenor,
Mæonio Regi quem serva Lycimnia furtim*

Sustulerat

A S P I L O G I A.

9

*Sustulerat, vetitisq; ad Trojam miserat armis,
Ense levis nudo parmâq; inglorius alba.*

Armis vetitis dicit, utpote ex lege militari, quod Helenor è serva oriundus : *parmâque inglorius alba* : hoc est sine virtutis argumento, pura & candida, quâ, licet Regis filius, uti cogeatur dum tyro esset, vel strenui quid ediderat quod picturæ decus mereretur. Hæc ex Servii sententia, Nec mos iste Græcorum propriè vel Asiaticorum, sed & Italorum, ut Virgilius etiam Ænead. 9. de Camilla Volscente Viragine.

Ense pedes nudo, purâque interita parmâ.

Etiam & Afrorum recentius multo, quod Silius de pube Carthaginensi ostendit, lib. 3.

————— *Rudis his tunc parma.*

Quos igitur poetæ insignibus ornant, eos nec tyrones esse indicant nec imbelles, sed fortes & spectatos. Sic Virgil. Æn. 10.

————— *Huic totum insignibus armis.*

Agmen, id est, bellis assuefactum —. *Picti scuta Labici*. i. inquit Servius, *in bello frequenter probati.*

Servis etiam tractare militiam religiosè vetitum à Longobardis, qui inopia militum laborantes, ut bellatorum possent ampliare numerum, plures à servili jugo ereptos, ad libertatis statum perducunt, utque rata eorum libertas haberi posset, faciunt more solito per sagittam. Paulus Diaconus de Longob. libr. pr. capite nono.

Militaris igitur honos è salvis stetit insignibus. Sic Statius Theb.

*Tunc inbonora cohors laceris insignibus agras
Secernunt acies. Et
Diffugère Juba, patuitque ingloria cassis.*

Vidit etiam insignia ad victorem pertinebant, quæ & ferre licuit per prælia in triumphum. Sis Turnus Pallan-

C

tis

*Instit. lib. 2.
pag. 23.*

tis balthea; sic Flaminius Bojorum Regis galeam. Ductum fortè ab Hercule, qui Antiopis Amazonum Reginae arma, victoriæ præmia, deportavit, Menaleppis sororis Regiæ captivitate præhabita.

Et finitis præliis arma cum insignibus Diis suspendebantur in templis. Sic Diomedis clypeus in Olympiæ fano. Sic

——— *Vejenius armis
Herculis ad postem fixis.*

Huc & illa apud Ovidium precatio,

*Dii, precor à vobis omen removete sinistrum
Et sua det reduci vir meus arma Jovi.*

Mortuorum quóque insignia sepulchris assidebant. Sic Epaminondæ apud Pausaniam quod illicò dicturi sumus in sequentibus. In veterrimo enim more fuit viros fortes una cum armis sepelire: quod & apud Ezechielem testatum habes, ca. 32. v. 27. In 1. Machabæorum libro 13. 15. Clypeosq; imagines & insignia impiorum dejicere.

*Sueton. Domit.
cap. ult.*

Et paterna insignia ad filios & nepotes defundi sæpe contigit. Virgilius Æn. 7.

*Veſtores ostentat equos satus Hercule pulchro
Pulcher Aventinus, clypeoque insigne paternum,
Centum angues, cinctamq; gerit serpentibus hydram.*

Et hoc idem gestamen multa post sæcula Silius tribuit Teroni, templi Herculis custodi bello Punico.

Lib. 2. f. 36.

*Exuviae capiti impositæ, tegmenq; leonis
Terribilem attollunt excelsa vertice rictum.
Centum angues idem cælatum insigne gerebat
In clypeo, & seclis geminam serpentibus hydram.*

Chryxus, Brenni progenies, Romanos ad pensandum aurum cogentis, capitolio jam obseſſo.

Sil. lib. 4.

*Ipse tumens atavi Brennense stirpe ferebat
Chryxus, & in titulos capitolia capta tenebat:
Tarpæidq; jugo demens & vertice sacro
Persantes aurum Celtas umbone ferebat.*

Quin

ASPILOGIA.

Quin & Nepotes M. Valerii qui Corvi ope Gallum devicerat, non solum Corvini nomen, sed & insigne Corvi pro cristis tulerunt.

*Corvinus, Phæbea sedet, cui casside fulva
Ostentans ales proavis insignia pugnae.*

Sil. lib. 5.

Idomeneus, quia à sole dicebatur oriundus, gallum tulit. Heraclienfium Tyrannus, quia à Jove, aquilam auream. Refert Pausanias in rebus Arcadum Epaminondæ ad Mantineam fortiter occumbenti, tumulum statui eodem loco quo signa contulerant. Tumulo & columnam insistere & scutum draconem habens insculptum. Draco, ait ille, innuere videtur Epaminondam ex eorum esse genere qui Sparti appellantur. Thebis ea antiquissima cognatio, cujus id gentile erat insigne Pierio teste.

Quin & paterna ferre alias oportebat insignia, cum & ipsa arma detulerunt.

Armâq; Dulichii proavis portata Zacyntho.

Pier. lib. 49.7

Seleuciana autem propago, eodem symbolo insignis fuit à natura. Seleucus enim anchorâ signatum femur habuit ab ipsa origine: filiique & nepotes ejus eodem insigniti modo, anchoram in femore veluti notam generis naturalem habuere. Hinc extant Seleuci nummi anchorâ signati.

Observandum autem est antiquos illos non iisdem semper symbolis usos esse, sed alternatis sæpissime. Sic Ægyptiis Ibides, crocodilus serpens aliâs atque aliâs insigne fuit. Agamemnonem apud Homerum Gorgonis caput: apud Pausaniam leonis. Ulysses nunc Typhoëo, nunc delphino insignitur.

Iliad. 11.1

¶ Quin & eodem symbolo fungebantur cognatione diversi. Sicuti Spartiarum gentis cum esset insigne draco, aliâs oriundus Capaneus, aliâs Menalaus dracone utebantur. Et Plutarchus refert eum qui Lysandrum interfecit insigne clypei draconem habuisse, eoque oraculum monuisse ut draconem vitaret.

HENRICI SPELMANNI

Ex his quæ diximus, triplex huiusmodi insignium finis ostenditur. Fuisse nempe ea uti signa ad distinctionem; uti emblemata ad animi indicium: uti minæ ad inculcandum terrorem. Nam in armis illustrandis nihil pene desideratum fuit quod terrorem induceret. Unde Homerus dum armorum insignia repetit, miro verborum artificio horrenda conficit. Nec aliter cæteri poetæ, inter quos Statius Theb. 3.

Fulmine cristatum galeæ jubar, armæque in auro

Tristia, terrificis monstrorum animata figuris.

Et posteris quidem placuit vetus hic ritus. In sacrandis igitur gladiis, armis, vexillisque precari solebant Episcopi, ut hostibus signa essent terribilia, & sanctis intercedentibus solidamenta & victoriæ fiducia certa. Antiq. Britann. p. 106.

De ferarum exuviis.

Nec fileam aliud insignium genus, clarum apud veteres, & heroicum. Nam cum ea ætas propter terrarum solitudinem immanibus feris graviter laboraret: egregium habebatur his bellum indicere, victarumque exuvias ad virtutis indicium circumferre. Sic Hercules Hydræ, Nemæique leonis spolio insignitur. Theseus tauri, quem Atticam vastantem peremit. Atlanta apri Calidoniæ terroris. Aphypnas apud Ovidium,

Met. l. 12.

Fusus in Ossæ villosa pellibus ursæ.

Dorylas ibidem

————— *Tempora tecta gerebat*

Pelle lupi, sævique vicem præstantia teli

Cornua dura bonum multo rubefacta cruore.

Nec hoc exuviarum gestamen (quo fortium fuit) cuiquam fas erat ex mentita virtute arrogare. Uptote Bacchum mollem

mollem leonis exuvias indutum, sic in ranis apud Aristophanem ridit Hercules.

Αλλ' ἐν εἰς τ' ἐμὴ ἀποσβῆσαι τ' ἴδω
Οὐκ ἔστιν ἐπὶ κεφαλῇ κομῆσαι.

Risum profecto haud sum potis comescere.

Crocoton additum Leontæ conspicans.

Crocoton vestis muliebris.

Placuit & iste cultus succedentibus sæculis adeo ut in morem vertitur hujusmodi exuvias (utcunque comparatas) armis inducere. Rictu ipso galeæ imposito, reliquo tegminis ad tergum disposito. Hujus crebra apud poetas mentio. Exemplum prius habes in Terone, postea in galearum tractatu. Sed nec Romanæ militiæ incognitum. Adornatur præterea miles, inquit Polibius, & simplici tegmine capitis, atque est cum Lupinam aut tale aliquid imposit, tutelæ simul & signi causa, ut ductoribus ordinum cum strenue aut aliter pugnarent possint innotescere.

Sic apud Saxonem Grammaticum Bessus Dux egregius caprinis tergoribus amictus, ac variis ferarum pellibus circum amictus, horrificumque dextra gestamen complexus gigantes simularet exuvias. Mox infra,

— nam tegmine saepe ferino

Contigit audaces delituisse viros.

Arma illis, (id est Gallis) sunt scuta ad staturam hominis porrecta & insigni proprio variegata. Quidam æneas bestiarum imagines tam ad defensionem quam ornatum affabrè factas præferunt. Diodor. Biblioth. Hist. li. 5. f. 307.

Bacchus, Græcis Dionysius, Pantharum exuviis in pugna instructus erat. Diodor. to. 2. 212.

Sed priscum morem apud recentiores sospitem vide; Bartholinus Austriac. lib. 9. de bello agens Norico 643.

*Quarta autem Regio pardorum pellibus hamos
Vestit, arundineas & certatura sagittas
Saxo acuit.*

Et

Et mox de quinta,

*Hæc pellem aurita frontis gestabat equina
Volventes per inane juba, quæ vertice summa
Dependent, auræq; utrinq; ad tempora vibrant.*

De Imperatoriis insignibus.

Romanis sua etiam erant insignia tum Imperatoriis sæculis tum consularibus. Studium autem majus erga signa militaria, quam armorum insignia. His remissiores quam Græci & Barbari: illis tanto accuratiores, ut religionem eis adhibere, festis diebus injungere, & inter deos venerari non dubitarunt. *Artabanus* (apud Suetonium) *aquilas & signa Romana Caesarumque imagines* (quæ in signis erant) *adoravit*. Quin etiam ad signa tanquam ad aras confugere moris fuit. Sic *Plancus* Consul apud *Tacitum*, signa & aquilam amplexus, religione sese tuebatur. Hinc deferere signa, capitale. In hostem projecta atrocius semper vindicare, *ne sacra sua, bellorumque deos & numina legionum*, ut appellat *Tacitus*, *prodidissent*.

Signa (post despectos cum Regibus sæni manipulos) vel consularia erant vel Imperatoria. Consularia (quæ *Plinius* ponit) quinque quorum *Aquila* primum postea solum. *Romanis*, inquit, *legionibus aquilam*. *C. Marius* in secundo consulatu suo (nam septies consulatum gessit) *proprie dicavit*. Erat & antea prima cum quatuor aliis: *lupi, minotauri equi, apri, quæ singulos ordines anteibant*. *Paucis ante annis sola in aciem portari capta erat, reliqua in castris relinquebantur*. *Marius* in totum ea *abdicavit*, hæc ille.

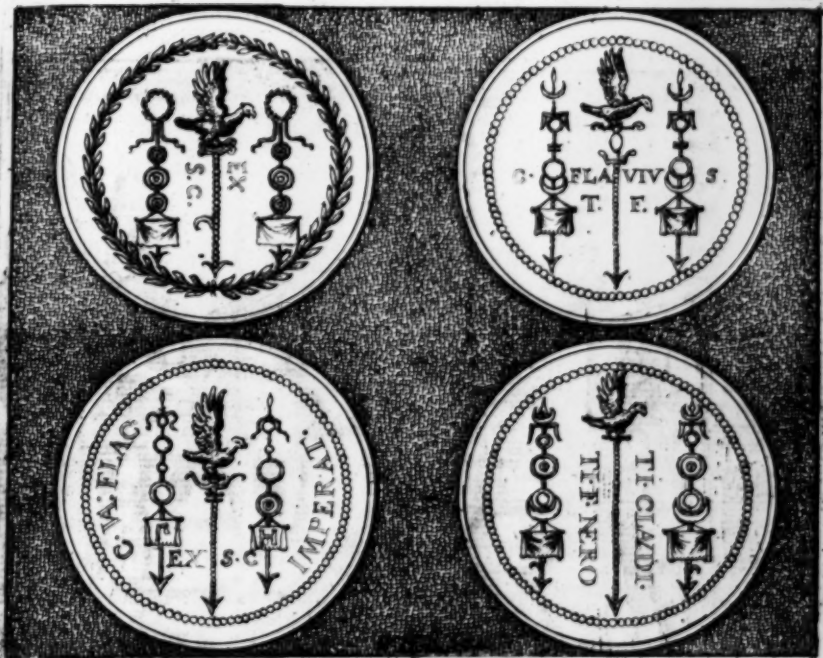
Signa Imperatoria habes apud *Vegetium*, lib. 3. cap. 5. *Aquilas, dracones, vexilla, flammulas rufas pinnas*. Sed corruptus locus, & emendaturus *Stewechius* mendosiores facit. Ejus ope, *Lipsius* (ut solet) feliciter restaurat flammulas, tufas. Quid sit tufa alias dicemus. Interim vide signorum icones è numis à *Goltzio* exhibitis.

Sed

*Veget. l. 2. c. 6.
Plin. l. 13. c. 3.
in Calig. c. 14.*

Amal. 2.

*Nat. hist. lib. 10.
ca. 4.*

Sed à Lipfio magis perfpicuè è columna Trajani, cu-
jusmodi & numis & lapidibus confpiciuntur, in quibus ha-
bes etiam ipfos figniferos ferarum exuviis indutos.

Cum autem in his Imperatorum Imagines desiderantur,
 eas etiam habe, ut is alias exhibet è numis & lapidibus.

Aquilæ, imagines, & signa, aurea erant, hastæ quidem
 extenduntur argentæ: ferentes, juxta rem latam, dice-
 bantur Aquiliferi, Imaginarij, vel imaginiferi, signiferi,
 draconarii.

*Veget. lib. 2.
 cap. 7.*

*Cæs. bel. Gal
 lib. 2. Veget.
 lib. 2. cap. 6.*

Aquila omnium legionum insigne fuit, sed una unius.
 Hanc cum Imperatorum Imaginibus cohors prima (pro-
 pter utriusque dignitatem) accipiebat. Reliquorum sig-
 norum numerus in qualibet legione multiplex fuit, statio
 non ita certa.

*Plutarch. in
 Rom.
 Lib. 3. Fall.*

Manus quam vides manipulorum erat militum. Nam
 cum puduit manipulorum foeni quos sub agresti initio tu-
 lissent, placuit manum ipsam erexisse in insigne, quod
 Ovidius.

Pertica

*Pertica suspensos portabant longa maniplos :
Unde manipularis nomina miles habet.*

Pinnae autem duriores sunt pennae hastarum summitatibus alligatae. Sed quas in signo vides, plumas magis referunt quam pinnas.

De draconum vexillis & de penitis & bilinguibus.

DRACONES post bellum Dacicum à Trojano gestum (minuta jam aquilae dignitate) frequentissima fiunt inter signa. Nomen etiam ferentibus (ut diximus) indidere: atque hinc omnibus signiferis, quos inde Draconarios appellarunt. Morem exprimunt cum icones praecedentes, tum Nazianzeni illud. *Vexilla*, inquit, quae horrendis draconum hiatibus super summas hastas elatas involentia, ac per tractus contextis squammis distinctos, jucundissimum simul & formidolosum spectaculum oculis praebent. Et notissimus ille Amiani locus de pompa Constantini Imperatoris, urbem ingredientis. Eumque (inquit) post antegressos multiplices alios, purpureis subtegminibus texti circumdedere dracones, & hastarum aureis gemmatisque summitatibus illigati, hiatu vasto perflabiles, & ideo velut ira perciti sibilantes, candarumque volumina relinquentes in ventum: Hæc ille: & hinc Claudiani illud.

*Oratio in Julii
an 1.*

Mansuescunt varii vento cessante Dracones.

Mos iste à Scythis videtur deductus. Nam anonymus apud Suydam *Enquid Enquid*, &c. *Signa*, inquit, *Scythica* quæ fuerunt in bello, sunt vela vel textilia colore variegata, quæ in specie maximè serpentum assimilata sunt, & suspensa è mediocribus hastis. Lipsius censet Dacos, qui signa alia non habent in columna Trajani, hæc à vicinis Scythis accepisse, Romanos utique post bellum Dacicum à Dacis. Placuit enim, inquit, ille terror, quem moti in aëre faciunt, & visum bello aptius quam Romana illa.

*Milit. Roman.
lib. 4.*

D

De

De Vexillis.

VOx illa antiquioribus Græcis fuisse incognita, ex hoc conjicio, quod recentiores ea βίμιλα appellarunt latino nomine. Signis tamen militaribus eos usos fuisse manifestum est ni in dubio de Trojano seculo.

*Vexilla conse-
crati Antiq.
Ecclesie Bit.
p. 106. 23.*

*Lib. 2. de bello
civili.*

Vexillum velum quadratum pertica suspensum. Antiqui Cohortes in centurias diviserunt, & singulis centuriis singula vexilla constituerunt, ita ut ex qua cohorte, vel quo quota esset centuria in illo vexillo literis esset adscriptum, quod intuentes vel legentes milites in quovis tumultu à contubernalibus suis aberrare non possunt. Vegetius, *Pingebantur etiam animalia in vexillis longè ante Vegetii ætatem.* Scribit enim Appianus, *quintam legionem Caesaris vexillo Elephantem depinxisse, quod his animantibus occisis, victoriam retulisset.*

Lib. 2. cap. 1.

Vexillum & flamulam plerique confundunt: sed distinguit Vegetius, nec Stewechius fati absolvit, nec Lipsius. Animaduerto autem vexillum, non semper velum fuisse, aliquando solidam imaginem, vel tabulam quadratam. (Ægyptiorum more) cum cohortis nomine inscriptam: flamulam semper è panno vel serico, quam ideò Vegetius idem esse ait quod velum, & Festus nomen accepisse à colore, hoc est, flammeo. Cedrenus inferioris ætatis author. Βίμιλα περιπλάσματα &c. *Vexilla, inquit, sunt vela sive tapetes ex purpura & anro in quadratam formam effecta & mox, Sunt autem ea quæ nunc flamulæ dicuntur.*

*De Bello Van-
dalico l. 2. 211.*

Morem hodie retinemus in penitis nostris vexillis quæ cum Curopalata recte vocem δεξιότατα φλαμίλα, hoc est, si liceat, draconarias flamulas. Procopius, qui res Justiniani vidit & scripsit, mentionem facit vexilli quod tum Bandum appellarunt. *Belisarius, (inquit) insigne, quod Romæ Bandum vocant, Johanni Armenio commisisse, ac si fuerit occasio jaculari mandavit.* Id infra, *Ducis signum, & vexillum nuncupat: quod in media acie spectatissimus quispiam*

quispiam ferebat, qui ideo *Bandophorus* appellatus est. Hinc emanasse conjicio vexillationes nostras **Bands**, & **a bando of men** vocari: vexillumque ipsum, quod Romani aliter Banderium dixere nomen nostris vexillis reliquisse quæ **Banners** appellamus. Sed quoniam de Bandophoro mentionem fecimus, notandum erit hoc fuisse munus eximiæ dignitatis, nam sic Procopius exponit. Hieronimus Blancus contendit antiquos illos Suprarbientium Reges ante Innicum Aristam alios non fuisse quam signiferos ductores. Imagines vero equestres quæ in sigillis habentur antiquissimis vexilliferas hastas gerentes, id videntur indicare, Procerum has esse qui prædia sua ab ipso Rege acceperant, quod porrecto vexillo hæc Principes illis tradere consueverunt. Unde antiquo Saxonico vocabulo *panenlehen* dicebantur, fortè, quasi vexilli præmio decorati, à *pane* vexillum, & *Lean* præmium. Vide Reges inclytos Willielmum Conquestorem, Willielmum Rufum, Stephanum, & illustres alios ejus ætatis, sigillis cudi vexilla deferentes, sed hoc fortè ad ornatum hastæ.

De labaro.

Latius reperitur quadrati vexilli genus, à Consulari ævo deductum, cujus nec Vegetius meminit nec Plinius, pareiusque quispiam antiquorum. Inferior ætas labarum appellant, quod *laborum solvendorum vim haberet*, inquit Nanzianzenus: quod Stewechius idem esse asserit quod in numis præcorum Consulatum sæpe visitur sub pilis signorum loco infimo appensum, ut supra expressimus. Elegantissimè autem se propoluisse ait, ut etiam vides è numis M. Antonii, cui nos adjecimus latius illud in numis Ser. Sulpicii Galbæ anchoram sustinens, & navis gubernaculum. De hoc vexillo parum Lipsius, sed Imperatorium fuisse & grande præferrique solitum, nomenque Imperatoris habens, non aureis sed puniceis literis inscriptum, eoque vexillum ipsum olim non punicei, sed candidi potius coloris contendit, inducto Dionis loco de re-

Orat. 47. in Julianum 1.

Σιβάλλον. γ.
divum velum
v. Offic. Cons.

bus Crassi contra Parthos Σιμίον δὲ π τῶν μεγάλων. vexillum, inquit, quoddam ex illis magnis quæ velorum sunt similia, & quæ puniceas literas inscriptas habent ad notitiam exercitus, & summi ejus Imperatoris, id tale in flumen è ponte inversum decedit. Crevere hujus vexilli honor & magnitudo, quod posteritas universo exercitui, (exuta jam aquila)

la) præfecit, labarúmque appellavit. Velum grandius purpureum, sæpe auro intertextum gemmis lucidum. Quod Constantinus Magnus in vexillum crucis commutavit, cum de bello contra Maxentium sollicitus, in oriente sub meridie vidisset (uti & exercitus) crucem fulgentem, audissetque è cælis *ἐν τῷ τοῦ νίκης*, id est, *in hoc vinces*.

Vide hæc aliter apud Zonaram Annal. tom. 3. fol. 83. & Euseb. de vita Const. lib. 1. ca. 32.

Charactæris formam & ipsius labari in Constantini numis videas & Valentis Imperatorum. Illis quidem P. & X. connexis in hunc modum; istis verò cruce pura sive plana in hanc speciem, & in numismate Majoriani Aug. sic omnino. *Fussit*, inquit Herodianus, *viros eruditos ex auro & lapidibus pretiosis in vexillum crucis transformare signum, quod labarum vocabatur*. Hoc signum proponebatur ante ordines universos, quod maximè laborantibus aciebus in præliis adesse præcipiebat. Constituit itaque certos signiferos qui in eo laborarent, quos Justinianus Imperator *præpositos laborum vel labari appellat*. Cod. lib. 2. tit. *de labarum vel laborum præpositis*, ubi Lilio Giraldo emendandum videtur *labororum*: Christi quoque nomen labaro & clypeis inscripsit, ut Prudentius testatur contra Symmachum.

Vide Numos.

*Christus purpureum gemmanti textus in auro
Signabat labarum: clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis Crux addita cristis.*

Sed crucis etiam figuram ex auro solido præferri curavit, ut idem paulo ante.

*Agnoscas Regina lubens mea signa necesse est,
In quibus effigies crucis aut gemmata resulget,
Aut longis solido ex auro præfertur in hastis.*

Et

*Hinc signat Cherubin, hinc labara sancta triumphum
Brachia tensa notant.*

Fusiores in hoc sumus, quod grande illud & præcipuum cuiusque regni signum militare (Angli *the Standard Royall* vocamus) hinc deductum ostenderemus, non nihil tamen pro temporum more variatum: Nam antiquum illud

illud labarum à transversa pertica dependebat, hodiernum ut, vexilla omnia, per erectam hastam marginem unum distendit.

De Standardo.

† *Saxonibus*
becan forte
quod becen
id est, cognos-
cibile.

Et erecto huic
undicunq. con-
currendum est
ut de salute
publica pericli-
taturis. Sic Da.
vide Sestorum
Rege innume-
rabilem exer-
cium in An-
gliam promo-
ventem contra
Stephanum pro-
ceres boreales
viriliter resti-
tuerunt, fixo
Standardo, id
est, Regio in-
signi (inquit
Huntig.) apud
Alverton. fol
388. 20.

UTi mediæ ætates Imperatorium vexillum in labari nomen detulerunt, ita postera labari appellationem in Standardi commutarunt: voce à Germanis ducta, & stationarium seu rem stabilem significante. † In levioribus enim congressibus, nunquam visum est, sed tantum in ipso regio exercitu jam de summa rerum confligente. Est autem hoc (ut in priscorum vidimus membranis) malus eximæ celsitudinis è carro quatuor rotis mobile erectus, cujus summitati vexillum illud Regium (quod exercitui præest) figebatur. Puto Italici carrocium dici à carro isto. Quod & Imperatores labari vice accepisse Brito Armoricanus ostendit, Othonem versus Francum, nempe Philippum Augustum, sic instituens, Philippidos II.

*Mox Otho imperii declarans signa, volensque
Jam quasi promeriti rem prælibare trophæi,
Standardum edificat, miroque insignit honore.
Imperii ut fasces tanto illustrante paratu,
Se dominatorem totius dispntet orbis.
Erigit è carro palum, paloque draconem
Implicat ut possit procul hinc atque inde videri,
Hauriat & ventos candà tumefactus & alis,
Dentibus horrescens, rictusque patentis hiatu.
Quem super auratâ volucer Jovis imminet alâ
Tota superficies cujus nitet aurea, solis
Æmula, quo jactat plus se splendoris habere.*

Vexilli loco draconem ponit Armoricanus: & Standardi ostentionem ad Cæsares solos videtur deferre, dominium orbis machinaturam; ut Epitomator ejus,

Standardo

*In apice lib.
ejus II.*

Standardo mundi Dominum se disputat Otho.

Quod tamen ad aquilæ eminentiam & terrorem à dracone illatum potius referendum censeo. Nam Anglo—Saxones nostros Standardo etiam usos esse, Huntingtoniensis ostendit, quemadmodum & draconum vexillis, De fortissimo rege Edmundo ferreo latere Cnutonem debellante; Sic, inquit, *Loco regio relicto qui erat ex more inter draconem, & insigne quod vocatur Standard, cucurrit terribilis in aciem primam.* Haraldi quoque signum regale, (de quo statim dicturi sumus) eodem appellat nomine.

Hist. lib. 6. sexto.

Franco autem Standardum non assignat Armoricanus, cum Othonis illum expresserit, pergens ait,

*At Regi satis est tennes crispare per auras
Vexillum simplex cendato simplice textum.*

*De Auriflambâ Francorum, seu vexillo
Sancti Dionysii.*

CUM Francorum Auriflamba mihi obiter, ut vides, in manus inciderit, non possum silentio præterire. Taceo verò quid de ea obstrepere solent obsoleti. Sacram fuisse apud Francos non est dubium: Ideoque in Ecclesia Sancti Dionysii religiosè custoditam. Hanc Reges Francorum ex antiqua consuetudine, cum in hostem profecturi essent, ab altare B. Dionysii, solenni humilitate, ieiuniis & lachrymis impetratam, tutelæ symbolum deportabant, & in primâ acie à præstantissimo delatam collocabant. Quod (ut Rigordus ait) videntes adversarii & cognoscentes, territi multoties terga dedere. Ejus descriptionem exhibet Armoricanus, cui te plura cupientem relego. Absolutis enim prioribus illis de Othonis Standardo, sic progreditur.

Vide Gaguin. in Clodoveo. Guilielm. de Breton in hist. Philip. August. Tillet Evêque de Meaux Recueil des Roys de France. partie 1. lib. de gestis Philippi Aug. sub anno 1190.

*At regi satis est tennes crispare per auras
Vexillum simplex, cendato simplice textum,
Splendoris rubei, Lethania qualliter uti*

Philippid. II.

Ecclesiastica

HENRICI SPELMANNI

Ecclesiastica solet certis ex more diebus.

Quod cum flamma habeat, vulgariter aurea nomen

Omnibus in bellis habet, omnia signa præire.

Quod regi præstare solet Dionysius Abbas

Ad bellum quotiens sumptis proficitur armis.

*Lib. de gest.
Philipp.*

Quin & signum præterea regale (quod Rigordus floribus Liliæ distinctum esse memorat) addit, nam subjungit quòque,

*M. G. Tillet. en
son Recueil des
Rois de France
partie 1.*

*Ante tamen regem signum regale tenebat
Montiniacensis Vir fortis corpore Galo & c.*

*Carolus 5. obiit
anno 1380.*

Auriflambæ gestatio tanto aliquando in honore fuit, ut ad capefcentam eam Arnaldus de Endevehan Marefchallus Franciæ se exiit sub Carolo quinto rege. Post cujus imperium ne semel hætenus prodiit in aciem.

De signis aliquot Anglo-Saxonum.

*Lib. de Ælfred.
rob gestis.*

Quoniam de signis Anglo-Saxonum mentionem feci, multiplicia fuisse ex Bedâ & aliis animadverto, nec perpetua sed ex Principis arbitrio. Dracones verò crebros, nec à fabuloso illo Arthuri regis, sed à ritu quem ostendimus Romano, ni Germanos à vicinis Dacis etiam accepisse opineris. Quatuor autem reperio præ cæteris celebria. Primum Edwini regis inclyti qui regnum iniit Anno 677. Bedâ tufam appellatum, de quo posterius dicemus lib. 3. cum de pilis tractaverimus. Secundum id Ælfredi regis à paganis captum REOFAN, id est, *corvum* nuncupatum. Dicunt, inquit, Asser Menevensis, quod tres sorores Hungari & Habbi filia, viz. Lodobrochi illud vexillum texuerunt, & totum paraverunt illud uno meridiano tempore. Dicunt etiam quod in omni bello ubi præcederet idem signum, si victoriam adepturi essent, appareret in medio signi quasi corvus vivens volitans. Sin verò vincendi in futuro fuissent, penderet directè nihil movens. Et hoc sæpe probatum est. Hæc ille, ego fidem nemini astringo. Tertium

tium memorabile illud est quod Æthelstano regi, Hugo rex Francorum delegavit, Vexillum nempe beati martyris Mauricii, & Thebbæ Legionis principis, quo idem rex (ut Malmesburiensis habet:) in bello Hispanico quamlibet infestos & confertos inimicorum cuneos disrumpere, & in fugam solitus erat cogere. Quartum verò ab Heraldo rege jam devicto Willielmum primum una cum regno eripuisse, narrat idem Malmesburiensis, & Romam Papæ misisse, in hominis pugnantis figura auro & lapidibus arte sumptuosa contextum. Atque hoc ipsum est quod Huntingtoniensis signum regium vocat & Standardum. Oswaldus duplex vexillum fuit. Crucis de quo Beda lib. 3. cap. 2. Nullum, ut comperimus fidei Christianæ signum, nulla Ecclesia, nullum altare in tota Berniciorum gente erectum est, priusquam hoc sacræ crucis vexillum novus militiæ ductor dictante fidei devotione, In loco ubi pugnaturus fuit exeret. Sed hoc devocionis potius quam distinctionis.

De gestis regum Anglorum lib. 2.

Historiar lib. 6.

Aciei verò vexillum præfecit ex auro & purpura compositum, quod & super tumbam ejus cum esset mortuus apposuerunt. Ut lib. eodem cap. 11. idem Beda.

Nostra sententia de armorum origine.

Vides quam difficile sit natalitiam periodum armis constituere. Istam tamen opinionum diversitatem inde enatam judico, quod earum authores, librum de notitiis Imperiorum nunquam sunt intuiti. Latentem enim tum adhuc Signismundus Galienus è Britannia nostrâ petiit, & annis hinc circiter ad eximium studioforum commodum primus dedit in lucem. Hoc igitur viso, nos cum Stewechio, Pierio, Pancirollo, Lipsio doctissimis viris à Romanis insignibus propagari censemus. Non simul, non semel: authore incerto etiam & ævo.

At Romana illa insignia legionum fuisse palam est, & gregariæ multitudinis non privati alicujus hominis aut familiæ. Nec in iis quid heraldicorum characterum (qui Gallis *fesses, bandes, chenerons*, appellantur) nec hodierna

E

colorum

colorum observatio, nec arearum distributio. Ingenuè igitur fatendum erit hunc nostrum cultum, licet à priori deductum, à posterioribus ita auctum, mutatum, ornatum absolutumque fuisse, ut novus quodammodo videatur. Quod quidem, ante Normannicas irruptiones in Galliam, fieri non apparet. Normanni enim ipsi legionario illo cultu à Romanis ducto, & per orbem transeunte, post adventum in Gallias fruebantur. Hoc Abbo ostendit in obsidione Parisiacæ urbis, Anno Domini, 887.

——— *Turrisque nihil sub se nisi picta
Scuta videt.*

Et alibi,

——— *Parmas quatientia pictas.*

Quin & tertio,

Et miraretur tanta testudine picta.

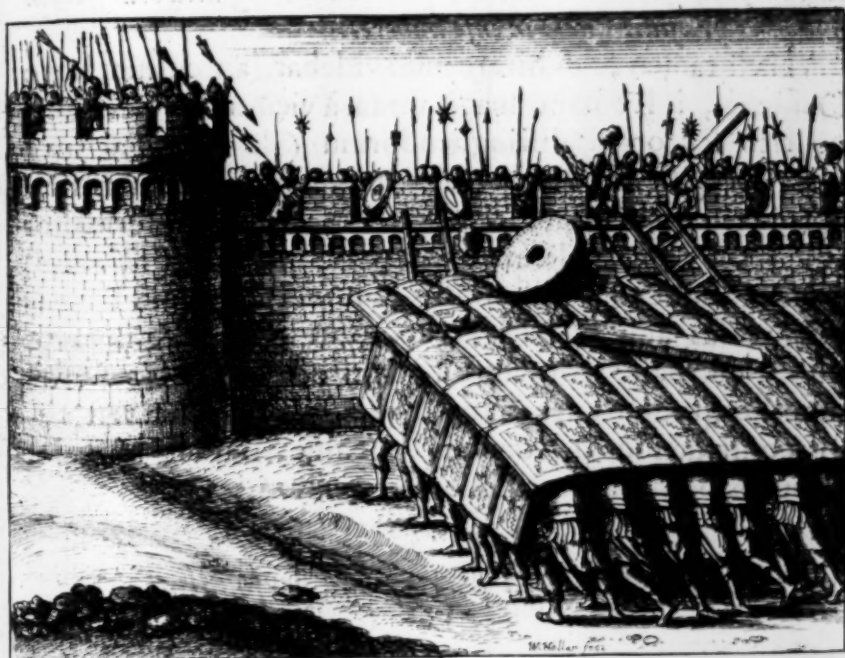
Omnia proculdubio de gregariorum militum clypeis enunciata. Nobilium enim Classis tum adhuc apud Saxones & Danos seu Normannos (Alberto Crantzio teste:) reperiebatur. Quin nec Duces ipsi ex armorum insignibus tum à cætreis cognoscendos, id innuere videtur, quod in vita Caroli Magni ab Engolesmensi monacho (si is tamen author fuerit) exaratum est. *Wido comes, inquit, qui in Marca Britannia presidebat, una cum sociis Britanniam ingressus, totum eam recepit in deditionem, & Domino Regi Carolo de Saxonia reverso arma Ducum qui se dediderant, inscriptis singulorum nominibus, præsentavit, & sic tota Britannia (scilicet Armoricana) Francis subdita fuit. Hæc ille. Eadem Aimoinus sub Anno 799. Guido, inquit, Comes & Præfectus Britannici limitis—Arma Ducum qui se dedidere inscriptis singulorum nominibus detulit &c.* Simile quiddam, (ni me fallit memoria) apud Procopium legi. Certe non opus erat ut inscriberentur nomina, si ab insignibus dignoscerentur arma. Sed ut redeam unde sum digressus. Pictæ testitudinis rationem è Romano lapide ut apud Stevechium extat, tibi subjiciemus.

V. Crantzium.

p. 49. l. penult.

Lib. 4. cap. 89.

Sed

Sed occurrit apud Petrum Blesensem, Bathoniæ sub Henrico secundo Archidiaconum, insignis locus, quo sæculi illius clypeos & arma non pro more sequentium seculorum certis fuisse distincta insignibus, sed ex arbitrio pictoris, aut ipsius militis, historiâ aliquâ & figmento illustrata. Perstringens enim ævi sui milites, sic inter cætera: Clypeos, inquit, deferunt optimè deauratos, prædant potius hostium cupientes quàm certamen ab hostibus, & eos referunt, ut ita loquar, ut virgines & intactos. Bella tamen & conflictus equestres depingi faciunt in sellis ut clypeis, ut se quâdam imaginariâ visione deleant in pugnis, quas actualiter ingredi aut videre non audent. Eleganter Scipio Africanus, sicut in libro Stratagematum Julius Frontinus refert, Cum

Com. ad Viget.
lib. 2. ca. 16.
Epist. 94.
p. 172.

scutum cujusdam vidisset auro & gemmis multipliciter ornatum, dixit, *Se non mirari quod tanta diligentia ornasset, in quo plus præsidii quam in ense haberet.*

Hæsi tamen & dubitare mihi videbar, an cultum hunc Danicum, à Romano magis quàm à vicino illo Germanico ritu scutorum distinguendorum (de quo Tacitus) vires accepisse censeam : vulgatúmque tam demum fieri (propter populi dignitatem) cum Imperium ad Germanos venerat. Sed explicuit me totum ipsa vox (*testudine*) apud Abbonem. Testudinis enim inventionem à Romanis prorsus affluxisse Livius testatur. Quam & Batavos postea usurpasse Cornelius Tacitus ostendit. Ut sic demum perspicuum esset scutorum pictura, unà cum testudinis constructione à Romanis devenisse ad ipsos boreales populos, perdurasséq; ad Normannicas ætates.

Insignia nostra porro fuisse personalia.

DEmum legionaria ista distinctio ad particulares cœpit transire. Duces, tribunos, centuriones, nobiles, (cupientes invicem internosci) uti eo ævo ipsa etiam cognomina. Cognomina enim apud Francos cœtaneam habuisse censeo genituram cum armorum insignibus. Neutra fuisse in usu apud Germanos, Francos, Anglos, Danos, paulò ante Anglo—Normannicas ætates. Mox utrâque fieri personalia : utrâque tandem gentilitia : cognomina verò citius paulò quàm insignia. Tiletus ait Francorum nobiles post annum 900. & sub Carolinorum exitu (hoc est anno gratiæ 987.) cognomina sibi adscivisse, plerique ab illustrioribus suis feudis. Rusticos verò & servos (qui eo ævo feudorum non erant capaces) à ministeriis & villis quas habitabant. Sed ipsa etiam feuda ante hanc ætatem non fuisse hæreditaria. Præcessit quasi in eandem sententiam Pasquierus, affirmans Duces omnes & Comites dignitates suas ab Hugone Capeto (tertiæ stirpis authore :) hæreditario jure accepisse, prius autem tenuisse ad voluntatem Principis. Quamobrem & ipsos Duodecim Pares etiam tum institutos opinatur. Quis ergo credat

credat clypeorum signacula hæreditaria tum fuisse? cum néque cognomina, néque feuda, néque dignitates ipsæ illud juris obtinuissent. Aio igitur insignia tum fuisse personalia & mutabilia ad placitum deferentis, uti heroum illa antiqua, vel ut hodie solent in hastiludiis emblemata. Hoc me admonet quod apud Malmesburiensem legitur de Hugone comite Andagavenfi, cui à corporeo robore Martelli cognomen evenit, ut prius olim Carolo illo Martello Carolinæ stirpis regis apud Francos conditori, Is cum Willielmum Comitem Normanniæ, juvenem adhuc nec Angliacum sceptrum ambientem ad singularem congressum in diem proximum depostulasset: ut in acie esset cognoscibilis, *colorem equi* (inquit Malmesburiensis:) & *armorum insignia quæ habiturus esset insinat*, ac si arbitraria tum illi armorum insignia quæ aliquin vicinū Normannum propter viri eminentiam & rerum gestarum magnitudinem latere non potuissent. Et ex hac quidem insignium personarum varietate, enatam esse censeo egregiam illam apud authores disputationem de clypeis regum Francorum, aliorumque principum lectorem sæpe implicantem & abducentem.

De clypeorum insignibus apud Romanos.

JAm ad armorum insignia veniamus sub imperio in usu. Consularibus sæculis laborasse videtur heroicus ille cultus cum à Romanis neglectus, tum apud alias gentes dissuetior. Vigere tamen apud Græcos Barbarosque, & ad posteros propagari, Romani novum imperium molientes, nova militæ disciplina (qua orbem subegerunt Vegetio teste) usi sunt: spretoque fastu barbarico, virtuti pænitus insudant, eamque omnibus nervis curant augendam. Non tam armorum picturis, quam erogatis muneribus militaribus, donisque (quæ vocant) imperatoriis coronis, torquibus, armillis, hastis puris phaleris, & ejusmodi. Lucius Sicinius Dentatus qui vixit ante decemviros, *pugnasse in hostem dicitur* (inquit Agellius) *centum & viginti praliis; cicatricem aversam nullam, adversas quinque*

Lib. 1. c. 1.

Lib. 2. cap. 11.

quinque & quadraginta tulisse, Coronis esse donatum aureis oſto, obſidionali una, muralibus tribus; civicis quatuordecim, torquibus oſtoginta & tribus, armillis plus centum ſexaginta, baſtis duodeviginti, phaleris item donatus eſt quinquies vicſque.

Plin. lib. 35.
ca. 2.

In Calliop.

Lib. de German.
mor.

Lib. 4.

Nobilitatem autem arguebant è majorum imaginibus quas in atriis & gentilitiis funeribus per ſeriem edere (uti nos inſignia) ſolebant; unde inſignia noſtra eorum vim & vicem obtinuiſſe Budæus multique alii contendunt. Hinc fit, ut cum ad Romanorum geſta perveniatur, tacere ſolent hiſtoriæ de armorum inſignibus. Crebra interim recordatione in rebus exterorum, donec omnia ſub imperio coierunt. Exempla ſi cupias, habes Græcorum: Sophonis clypeum apud Herodotum anchora ſignatum: Percuſſoris Lyſandri apud Plutarchum dracone: Laconis ibidem muſca; Epaminondæ apud Pauſaniam etiam dracone. Niceæ Athenienſis ex auro & purpura; Alcibiadis ex ebore & auro Cupidine fulmen complectenti: Lacedæmoniorum λ, Miſſeniorum μ literis inſignitum. Apud Aphros, Groſſi tauro: Numidæ Bagrađa fluvio. Apud Hiſpanos Teronis Saguntini Hydra, ingentemque aliorum numerum. Germani uſque Taciti ætatem (hoc eſt Domitiani:) proavitum morem retinent, *leſtiſſimis*que coloribus, ut ipte ait, *diſtinguunt*. Sed quoniam publica illa clypeocentra nuſquam uſitatiora quam apud Romanos poſt Domitiani & Trajani ævum, videamus unde tum illis. Certè ut aliarum gentium ab antiquo ritu, ſed minori ſtudio conſervata, eoque fortè à Polybio, Frontino, Æliano Romanam militiam tractantibus prætermiſſa. Præcipua enim inſignium gloria in privatis illis emicuit à Romanis prorſus neglectis. Nuſquam enim legiſſe me memini peculiare aliquod clypeocentrum Romani civis, ſed vel gentis totius vel legionis, cohortis, manipuli. Pellitis illis veterrimis patribus (quorum faſtus in manipulo ſceni,) nihil fuiſſe inſignium Propertius indicat,

*Picta nec inducto fulgebat parma pyropo,
Præbebant caſi baltea lenta boveſ.*

Mox

Mox autem ubi res & imperium creverant, audi quid Juvenalis Satyra 11.

*Urbibus everfis prædarum in parte recepta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Ut phaleris gauderet equus, calatâque cassis
Romuleæ simulachra feræ mansuescere jussæ
Imperii fato, & geminos sub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis & hasta
Pendentisq; Dei, perituro ostenderet hosti.*

Hoc idem insigne Silius tribuit Flaminio consuli, & in nummis sæpe vidimus. Clypeorum verò icones quæ in nummis extant ante Principum ætatem omnes pene cujuscunque generis fulmine insigniuntur, ac si id Romanum fuisset clypeo centrum. Cui fidem quóque facere videtur Valerius Flaccus de Scythis cum Argonautis bellantibus, Lib. 5.
Lib. 6. Argon.
sic locutus;

*Cuncta phalanx insigne Jovis, calatâq; gestat
Tegmina, dispersos trifidis ardoribus ignes.
Nec primus radios miles Romane cornusci
Fulminis, & rutilas sentis diffuderis alas.*

Et ne hæc ad legionem fulminatricem pertinere videantur cui id insigni fuisse è lapidibus constat. Notandum est legionem ipsam ab Augusto fuisse institutam, fulménq; alio more tulisse quam antiquis cernitur.

Quando autem legiones & cohortes distincta sua insignia acceperere, non constat, sed insigniendi rationem vulgarem fuisse ante Neronis ætatem, Persii illud (si de clypeo intelligatur:) ostendit, qui tunc ait, ——— *candidus umbo*, Saty. 5.
ac si heroicus ille ritus Romæ floreret. Unde Stewechius dicit *Romanos primo anno scutum gestasse sine omni argumento & insigni candidum*, Turnebumque habet testem strenuum contra nævos Grammaticorum, qui locum hunc intelligi volunt de virili toga. Lib. Advers. 20. cap. 1.

Post hæc crebri Romæ in lapideis monumentis insigniti legionum clypei: quorum alii hodiernum gestamen ita exprimunt;

Not. Im. Occid.
f. 139.

exprimunt, ac si è fecialium nostrorum scriniis prodissent. ^{Δείγματα} hæc feruntur in interiori clypei facie fuisse descripta: quod ego equidem in omni Notitia non observo. Contrarium verò insignibus viri illustris magistri officiorum mihi se præbet, uti & nummo P. Sili Nervæ cui clypeus impingitur in convexa superficie hastatum equitem præferente. Quin & planè ita habetur in testudinis icone aliàs hic à nobis exhibita.

Lib. 2. c. 8.

Rem omnem Vegetius exponit. *Sed ne milites, inquit, aliquando in tumultu prælii, à suis contubernalibus aberrarent, diversis cohortibus diversa in scutis signa pingebant, ut ipsi nominant Δείγματα, sicut etiam nunc moris est fieri.* Videamus igitur quis mos fuit sui sæculi, ut antiquioris intelligamus. Valentiniani principis cui libros inscripsit coævus fuit, ejusque seculi insignia per omnem Romanam militiam accuratè descripsit sive Scotus, sive quis alius author Notitiæ utriusque imperii. Monumenti celebris est, ut Alciatus vocat, aurei. In quo ipsa gestamina per singulas colorum symbolorumque varietates singulis legionibus, cohortibus, vexillationibusque adhibita, depinguntur à Constantino usque ad divisum Imperium, & Theodosium juniorem.

De hodiernis insignibus; & primo quare dicuntur Arma.

TAndè de nostris insignibus quæ per catachresin non ineptam arma vocarunt, quod armis inducta armorum essent notitia, & per hoc armati. Sic authorum opera libros & codices appellamus, quia libris & codicibus, hoc est arboreis corticibus tabulisque olim scribebantur. Quo etiam sensu Virgilius videatur usurpasse pro insignibus, cum dixerit *Ænæam per omne pelagus prospexisse, si fortè uspiam cerneret*——*celsis in puppibus arma Caici.* hoc est, non tam arma ipsa quam armorum insignia, quibus Caicus esset ab aliis cognoscibilis. Navigantibus enim militibus in more fuit arma puppibus religare, Virgilius.

Pacem

Pacem orare manu, & præfigere puppibus arma.

Ideo Caicus non ex armis puppi affixis cognoscendus erat, cum alii quóque id ipsum facerent, sed ex cultu armorum sibi peculiari à cæterorum. Ritus hunc antiquum apud Lazarum Bayfium quodammodo videas depictum. Sed moneo me non affirmare quempiam antiquorum expressè usurpasse arma pro insignibus, licet Pomponius Sabinus ita Virgilium intelligat, *Æn.* 1. dicentem——*Armâq; fixit Troja*, de quo hic alibi. Addo insuper illud Machabæorum lib. 2. cap. 13. versu vigesimo nono, nec dilucidè satis Anglicè redditum, sed nec latinè quidem sine amphibolia, ubi locus ita transfertur, ut plerique cum Cassineo de insignibus intelligant, antiquitatem rei inde colligentes, non de armaturis cum fons ipse Græcus *ἄσπλη* dixerit non *ἰσπλήμα*, hoc est armatura non insignia. Sed nos ad nos reflectimus.

*Catal. glo. mun-
di pars 1. con-
clus. 11.*

Varie opiniones de armorum origine.

ARma hæc nostra vel, si placeat, armandi cultus, quando & unde sit enatus variè contenditur. Quidam cum primis illis ac si nunquam deficientibus confundunt, omnemque heraldicam disciplinam vel à Trojanis sæculis, vel ab Alexandro magno repetitum volunt. Quidam Brunhildo nescio cui Belgarum regi sub initio regni Hebræorum rem omnem ascribunt. Nec tanta vetustatis farina saturi, aliis quidam ad Noë sæcula resilierunt; Hallucinantes planè historici, & rerum antiquarum satis imperiti. Alii contra, dum diversa faciant arma ab insignibus, originem illis prorsus novam peculiarémque assignant: ac si nihil antiquorum sæculorum saperent, vel luna reparatis jam cornibus non esset luna. Hinc alii ab Hispanis emanasse asserunt bellis jam inter Christianos atque Mauros acerrimè conflatis sub Juliani Apostatæ imperio; suggestisque fumosæ vetustatis clypeis & vexillis aliquot insignitis, ejusdem esse cui contenderunt. Nar-

F

ratur

ratur præterea Beatus Mercurius in Julianum suscitatus, tum è cœlis accepisse *scutum cyanæum cruce florida* (quam vocant) *quatuor rosis luteis interjecta*. Fabulæ author Vincentius statuitur, miraculosam Juliani mortem describens, cum nihil tale apud Vincentium reperiatur.

Alii Italorum volunt esse inventum, æstuante nimirum Italia, uti reliqua ferè Europa, Vandalorum, Gothorum, Hungarorum, Saracænorum, Longobardorum armis, exortisque complurimis factionibus, ut se partium patroni clientisque invicem cognoscerent, symbola hæc dicuntur induxisse. Et fatendum est antiquitus nitiuisse arma in Italia, imo ante Hungarorum, Saracænorum ingressum, si his quæ à Petro Marcello Sylvestro, Girello, & Henrico Kelnero singulari, quod pollicentur, studio edita fidem fecerimus. Primos namque Venetorum duces Paulutium Anafestum qui ante noncentos annos floruit, Marcellum Tegalianum, Ursium Ypatum, cæterosque successores omnes clypeis optimè insignitis donant, ut in eorum libro de vita & moribus Venetorum ducum libeat intueri. Fidei autem castatem in historia magis quam in istis opinamur expectandam.

Alii Theodosianæ militæ rem ascribunt. Alii sub Carolo magno à Longobardis exordiri volunt. Alii recentius multo Frederici Barbarossæ imperio. In hoc opinio-
 num dissidio, non videam cur Germani originem rei cederent: Refert enim Tacitus Domitiani Cæsaris ævo, eos lectissimis coloribus scuta sua distinxisse. Et qualemcunque id sententiam ineat, nusquam reperiri puto arma Germanorum antiquitate vincentia, saltem si Munstero fides. Attestatur enim floruisse apud eos longè ante Caroli magni imperium. Saxonum, inquit, *principes habuere pro insigni armorum in militaribus pugnis, pullum equinum atrum ante Wedekindi ducis baptismum, qui Caroli Magni manibus levatus est honoris gratiâ, è sacro fonte, post verò candidum.* Item de Dapiferis Walpurgensibus: *ducunt, inquit, originem à Godhardo quodam insigni viro, qui olim Rumi ducis Sueviæ tempore, Constantinii Imperatoris fidelis minister fuit, ab eoque donatus arce Walpurg & adiacente terra. Recepit quoque ab eodem duce clypeum cæruleo colore pictum, injectis*
 tribus

*Cosmogr. lib. 3.
cap. 427. fol.
872.*

*Cosmogr. lib. 3.
cap. 284.*

tribus pini coniferis & aureis glandibus &c. At quid nobis cum Munstero? qui à suis videtur stare partibus, qui armorum originem ab Alexandri magni ætate deflexerunt. Nam Antyrium apud Alexandrum magnum in gravibus bellis exercitatum, venisse ex Scythia, refert, classe, affixissèque præcipuæ navi caput bovinum unde & in hunc usque diem Ducatus, inquit Magnopolensis, pro insignibus habet caput bovinum, cornibus aliquando albis, postea vero à Carolo quarto aureis decoratum, imposita desuper corona aurea in memoriam antiquæ regię stirpis. Aciem verò navis ornavit gryphone aureo in cæruleo spacio, quo Vandalici principes in hunc usque diem pro signo utuntur. Hæc ille. Sed qua fultus auctoritate non intelligo.

Cosmogr. lib. 3.
ca. 468.

Fiat de istorum ineptiis mentio, qui tribubus Israel suos clypeos insignitos expediunt. D. nostro Salvatore calicem cum tribus panibus aureum in clypeo Cruento tribuunt, & Arvirago the Kings coat-Armour. Hollins. p. 35. Quamobrem ingenuè fatendum erit, cultum hunc nostrum recentiorum esse, qui nec ante Caroli Magni ætatem viguisse animadvertitur. Dubitare ergo mihi videor aliquando, an Germanicum illum ritum scutorum distinguendorum, de quo Tacitus, vires accepisse censeam, vulgatumque tum demum fieri (propter populi dignitatem) cum imperium ad Germanos venerat.

Utcunque res se habet, mox à Caroli Magni ævo invaluisse videtur inter principes & potiores nobiles, per Germaniam, Italiam, Galliam, Hispaniam, præcipuè bella contra Saracenos tractantes, mox per alias Europæ regiones. Confluentibus enim undecumque in communem hostem Christianorum copiis, ne insignis multitudo confusione premaretur, discernicula necessariò adhibenda.

Quod ut fatear Carolini sæculi author nullus evicit, sed recentiorum scriptorum importunitas. Qui dum nepotum ipsis atavis, remotissimisque majoribus accommodarint; in occasione sunt, (ut non invento quo sistatur limine, fluvius ultra fontem exquiratur. Sic imperii clypeum, aquilam bicipitem nigram in aureo æquore, integræ Imperatorum seriei Cassineus tribuit. Et ut ineptiæ sub ineptiis cælarentur, ipsum hunc, quem & arma vocat,

à Cæsare gestatum fabulatur : causamque adjungit bicipitii, quod aquila aliquando inter copias armatorum in caput Cæsaris residens, duos corvos hinc atque hinc illi molestiam inferentes morte affecit. Sed & Plinii illud torquet in eandem sententiam. *Non ferè apud legiones Romanorum unquam hibernatum in castris, ubi aquilarum non fuerit jugum.* Ex quo, inquit, ut opinor, adhuc hodie aquila pro armis imperii designata habet duo capita. Hæc ille, & ut solet, satis inconditè.

Nam hoc quidam gestaminis Theodosio juniore prioribusq; Imperatoribus ignotum fuisse non est dubium, cum in universis utriusque Imperii gestationibus nec aquila biceps cernitur, sed ne nigra. Bicipitium enim omnes referunt ad imperii divisionem significandam. Quam tamen à novissimis seculis commentatum esse planè evincit Frederici secundi Imperatoris clypeus, inter aliorum illius ætatis principum in Ecclesia celebri Westmonasteriensis murali lapidi etiam tum incisus, & aquila quidem simplici non bicipite. Lipsius verò annotasse se ait (putat columna Antonini) duplicem Aquilam concorpoream, sicut in Imperii insignibus hodie solet cum nec adhuc duplex imperium esset. Indicari autem hac autumat è legione gemella fuisse, quoniam duæ velut aquilæ in unam sic mixtæ. Effigiem clypei prius posuimus : ubi & aquilinis capitibus coronam videas imminuentem. Quæ cum donatica sit, apertè ostendit privati hunc fuisse non imperii. Ejusmodi enim coronæ militibus dabantur ab Imperatore, non è contra.

De Francorum clypeo.

In Clodoveo.

MAjori pertinacia Francorum clypeum (ac si Deo opt. max. curæ esset mortalium fastus) è cœlis Clodoveo demissum Gaguinus asserit. Authore certe nullo (nam ingènuè hoc fatetur,) sed vulgata fama. Goropius etiam è cœlis ducit, at ut omnium superet ineptias, Nochi ævo. Modestiores alii, qui licet vetustatem rei declinare nolunt, fabulam tamen linitam volunt. Clodoveum

doveum, aiunt, miraculis cupientem regnum stabilire, ab eremita quodam tanquam divino monitu hunc ei clypeum fecisse asportari. Consentunt ergo Clodoveum clypeo fuisse insignitum, & ut solet tribus liliis. Fidem rei astringit ipse clypeus, qui in Abbatia Jornevallenfi etiam nunc ostenditur, liliorum triade.

Tillet. Recueil
des Rois de
France, part. I.

Quod quidem fabulâ plenè arguit & plane etiam Tilletto iudice. Fatetur enim Carolum sextum qui regnum iniit non ante annum millesimum tricentesimum octogesimum novum, liliorû multitudine omnium primum ad triadem deduxisse. Priori enim Regum seriei à Philippo Pulchro ad Carolum sextum, clypeum ponit scaturigine liliorum (quod *semé de fleurs de lis* vocant,) consignatum. Philippo verò huic, & patri suo Philippo tertio liliorum decadem. Antiquissimus autem (quem profert) clypeus, qui est Philippi Augusti in regem uncti anno millesimo centesimo octogesimo (ovata specie ad antiquitatis testimonium) lilium tantum singulare habet, quale & (ex filio nepotis sui) divi Lodovici. Quæ varietas fluctuantem ostendit etiam & recentem adhuc insignium disciplinam. Sed nec in præcedentium regum ornamentis clypeus usquam exprimitur, ne insignis quidem, ne asymbolus. Sunt etiam quibus est opinio, & nostra accedit sententia, liliorum gestamen à Valesianis principibus primo introductum esse, Carolinis & Merovinis fuisse incognitum. Præter Goropium, hic acriter occurret Tilletus, ostensis (è monumentis vetustiorum principum) sceptris, coronis, foliis, vestibus liliatis. Sceptrum parum moror, cum sit iis quasi nativus hic cultus, & ipsis Assyriis familiaris. *Annullum*, inquit Herodotus, *signatorium singuli gestant, & sceptrum affabre factum, cui superstat aut malum, aut rosa, aut lilium, aut aquila, aut aliud quidpiam: nam absque insigni gestare sceptrum nefas est.* Romanis quoque frequens, ne pro suo Gallus vindicet. Exemplum habes elegantissimum in numis C. Calpurnii Pisonis, etiam in Cn. Pompeii plurima apud Goltium & Ursinum. Quin & antiquorum coronis Pindarus lilia adjungit. Neme. Ode 7.

Nonnulli cuspidem illam sceptrorum antiquorum non pro lilio expouunt, sed pro vomere aratriquo, in agricultura honorem præsci reges, etiamque Sacerdotes in sceptris utebantur. V. Pier. 468. f. Ursin. famil. Romana

*Εἰς τὴν στεφάνου ἐλαφρὸν ἀναβάλλας· Μοῖσα τε

Κολλᾶ χρυσὸν, ἔν τε λευκὸν ἐλίφανθ' ἀμᾶ,

Καὶ λεύκειον ἀνδρῶν ποικίλ' ὕψι τοῖς ὄφθαλμοῖς.

Plectere coronas leviter omitte. Musa glutinat aurum, candidum & ebur, & lilium floridum à rore marino avulsum.

Extant etiam in coronis Regum Angliæ, ut è monumentis & sigillis cernuntur, cum nec suis adhuc titulis Francia accessisset, Henrici secundi, Richardi primi, Johannis, Henrici tertii, &c. Cætera verò, quæ Tillettus profert, habeo suspecta, ne antiquitatem quam loquatur, mentiantur. Imaginem enim Caroli Magni, quæ præ reliquis antiquissima est, paludamento liliato, recentioris ævi olere deprehendimus. Globus enim cruciger auro cinctus quem de more juniorum principum leva sustinet, Caroli seculo incognitus fuit. Primus enim hunc invenit Benedictus Papa, & anno Domini millesimo duodecimo, qui post Carolum Magnum est centesimus nonagesimus septimus, Henrico Imperatori Romam venienti documento dedit, ne mundo aliter imperaret, quam ut ipse vivificæ crucis vexillo dignus tueri videretur. Acceptum Henricus Imperator statim misit Cluniacensi monasterio conservandum, quod nec fundamentum habuit ante annos pene centum post mortem Caroli, Author mihi est Glaber Rodolphus illius ævi scripto. Sed corruptus ei locus quoad temporis rationem techna eadem in imagine Caroli Calvi, obiit anno gratiæ septingentesimo septuagesimo octavo. Vestis insuper talaris, quam Dalmaticam vocant, effigiem Caroli Magni accingens, recentioris ævi commentum prodit. Francis enim exosam adhuc Carolus Calvus, Græco cultui inhians, non sine magna suorum offensione, ut Sigebertus habet, primus induxit, anno octingentesimo septuagesimo sexto. Ex quo & cæteræ omnes regum icones quas Tillettus profert ante Carolum Calvum fictitiæ vetustatis planè arguuntur: nam & illis idem vestimentum is induxit. Monumentum insuper Caroli Simplicis solium exhibens liliis interstinctum statim à morte ejus editum non opinor, cum & è regno e-

ctus,

primusq. ita in Auguste
uni effig. si Justinia-
nus curavit post edificat-
um S. Sophiae templum
ab illo mure reliqui imp-
atores. Ao. Mæursius
plantilla ad l. de luxu
Roman. r. 8. p. 104.
Vnde p. Sölden: tit.
honor: p. 180 seq.

*Histor. lib. 2.
cap. ult.*

ctus, & in carcerem detrusus miser & contemptus more-
retur. Quærendum igitur, unde recentior hic cultus in
antiquorum monumentis? Legimus certè Divum Ludo-
vicum majorum suorum tumulos instaurasse & ornasse :
quod & alios alias fecisse, quidni existimemus. Néque
enim me, semel torsit hoc deceptionis genus. Tradunt
authores Ecclesiam cathedralem Norwicensē ab Her-
berto præfule Willielmi junioris ævo (hoc est ante quin-
gentos annos) fuisse conditam. Cum igitur in funda-
mentis ejus clypeos aliquot insignitos perspexissem, in
diversas quidem sententias agebar, quid de armorum anti-
quitate statuendum esset. Tandem verò me eximit Ne-
velli liber, referens partem illam diu collabentem sub
Henrici sexti principatu noviter restauratum esse, Hæc
ad cautelam, redeo unde sum digressus.

Liliorum insuper antiquitatem ipsa impedit quam au-
thores tribuunt Francorum regibus, insignium varietas.
Aliis enim *tres bufones nigros in spatio aureo*, Aliis *tres*
coro nas rubras in argenteo clypeo, Aliis *tres monoides*, id
est, *crescentes lunulas*, Aliis *leonem erectum*, *aquilam cauda*
sustinentem, Aliis *leonem sine aquila*. Quæ singula sin-
gulorum principum gestamina fuisse videntur, dum insig-
nium habitus personalis, adhuc esset non gentilis, non
perpetuus. Fortè eodem modo quo hodie solent emble-
mata. Sicuti Franciscus primus Rex Francorum Salaman-
dram tulit, Henricus filius ejus crescentem lunam, Hen-
ricus Rex Angliæ septimus vaccam.

Urbanus quartus contulit Carolo fratri regis Franco-
rum, regnum Siciliæ, & ex tunc reges Siculorum gestare
ceperunt arma regis Franciæ anno millesimo ducentesimo
& sexagesimo.

Leo verò, quem diximus ad insignia pertineat militaria,
qualem Franci dicuntur habuisse antequam Germania sunt
egressi. Sed de his satis. Et quoad bufones, sic ipsa lilia
olim pingebant imperiti, ut ab imperitis bufones potiùs
habentur quam lillia.

De clypeo regio Scotorum.

Leonem more Scotico erectum Heningius Bruto appingit, Britannorum protoplasto : ac si Scotici Reges generis istud testimonium depulissent. Narrationem autem de Bruto planè excindit Sibyllæ illud, nam Erithræ ascribitur. *In Gallis auro locupletibus atque Britannis, multo resonabit sanguine plenus.*

Quod si adulterinum non fuerit apertè indicat Brittanorum nomen nostratibus inditum, cum ne Bruti pater natus esset. Sin reum arguam per suspectum, ipsi Scoti hanc rejiciunt parentelam. Leoni igitur aliud quærendum est initium, nec recenstamen, si Buchanano fides. Nam his regibus hunc opponit Achaium præcedentibus, quem & Achaium peribolo liliato circumscripsisse ait, in memoriam fœderis cum Carolo Magno pacti adversus Anglos ; illud innuendo, Leonem Scoticum Gallorum ope conjunctum fore. Tuo hoc judicio linquimus, prælectis quæ de Francorum liliis ante scripsimus. Verisimilius autem mihi videtur Scotiæ regem hoc gestaminis sibi accivisse, cum & cæteri vicini principes idem susceperint. Munsterus refert Belgicos principes annū circiter Domini millesimum centesimum septuagesimum septimum, hoc est, ætate Henrici secundi regis Angliæ, novam expeditionem parentes in Syriam, leonum gestamina suscepisse ; Et reges Angliæ Henricum vel Richardum idem tum fecisse persuasum habeo, cum & in eandem militiam conscripti essent crucis candidati, & leonina gestatio pusquam antea apud reges Angliæ sit reperta.

Nostrates, postquam in Angliam penetrasset Willielmus primus, hunc armorum cultum à Normannis videntur accepisse. Nec confestim vulgaris evasit, quod soli potiebantur qui in acie confisterent, aliis, quantæcunque nobilitatis, nihil prius insignium expetentibus. Hinc multis nec ignobilibus familiis sua defuere insignia, etiam usque Henrici sexti ætatem, ut videre est in Hastingiarum cum Ruthino Barone litium formulis, in quas juratus quidam

dam è stirpe nobili, respondit nihil sibi insignium accidisse, quia nec ipse, nec maiores sui in bellum unquam descendissent. Novo autem sæculo, nova consuetudo. Et in Hybernia (quæ antiquioris Angliæ imago est) plurimi habentur nobiles è primariis familiis, etiam nunc dierum asymboli. Sed me vereor his multos acriter provocare, qui dum suam è vetustatis faucibus nobilitatem eruunt, arma quóque sua eodem senio laborare, Normannorumque imperium (nescio quot ætatibus) superare, contenderunt. Erroris proferunt authores, obsoleta quædam sepulchra sigillaque clypeis gentilitiis instructa. Repetunt præterea, Danicorum, Anglo—Saxonum, Britannorumque regum arma absoluta, spectiosa serie passim edita. Commentum planè omnino otiosum, aut veterum Heraldorum, aut quod fortè magis arrideat, monachorum. Qui (ut histriones & pictores soleant) antiquorum cultus pro ætatis suæ ritu effingentes, clypeos item instructissimos cuique addiderunt. Hinc Bruto illi (quem vocant) primo Britannorum Regi, cum Dianæ opem implorasse fertur, divæ simulachrum aureum æquore viridi instituerunt. Arthuro olim invictissimo, quod regna plurima Britannico subegisset, clypeum crearunt cyaneum subactorum regum coronis (ut in perpetuum triumphum ducerentur) præfulgentem. Simili artificio orbicularis mensæ equitibus (si qui essent) Saxonisque nostris principibus arma ementiti sunt. Josuæ, Davidi, Salomoni, & (ne tanta dementia uspiam sisteretur,) ipsi Salvatori. Signa autem proculdubio militaria, quæ in acie ordines sequerentur, vel regibus nostris veterrimis defuisse non est cogitandum. Hoc evicit militaris ipsa necessitas, etiam Bedæ autoritas. Sed extant (audio) Saxonorum regum arma, antiquo opere : clypeus cyaneus cruce florida quínque inter apodes ex auro. Saxonum revera hunc nulli erexit antiquitas, quin divo (quem vocant) Edwardo eorum ultimo. Cui nec sua negabo arma, cum is in Normannia diu versaretur, primúmque Willielmum Normanniæ Ducem, consanguinitate moribus, consortio, necessitudine conjunctissimum sibi haberet : ex Normannia reversus, cultum Gallicum (ut Anglo-

rum ingenium est) forsan trajiceret. Veruntamen & hic in suspensionem veniant fallaces isti, utpote scutum illud ex argenteis ejus numis effinxisse. Habent enim numi sui inter aves quatuor bacillos totidem se invicem instar crucis dissecantes, ut ex subjecta icone.

Alites autem vides non apodes sed antipodes esse. Et adjungam, nusquam locorum Edwardi ævum referentium (si omnem antiquitatem, templa, castra, monumenta, rudera perlustraveris) reperiri credo, neque arma ista, nec armorum quidpiam. Certè ejus tempestatis reliquæ, ne simplicis scuti (quam unquam viderim etiam datâ operâ) effigiem admittunt. Ne numi quidem, nè illustrium Saxonum tumuli elegantes, nè ipsius Edwardi sigillum regium, nè sepulchrum ejus sumptu magnifico, magistrâque manu denuo restauratum. Fortè hoc idem alius affirmaverit de ætatibus Willielmi primi, & Rufi, sed nos id modestiùs & abstinenter.

Præterea scutiferæ illæ statux, cruribus instar crucis dispositis, quas ex sepulchris cernimus antiquorum, vulgòque sacrum antiquitatis fastigium habentur possidere, Willielmi primi nec æquales exeunt, nec vicinæ subsequuntur. Eorum enim cum sint qui sub crucis symbolo in sacri belli aleam se conjecerant: palam est illam militiam omnium primò à Gallis tractari annis ultra sexaginta post ingressum Normannorum, ab Anglis autem, non ante Richardi primi regimen. Sed & recentiores plerumque depræhenduntur nec ætatem Henrici tertii vincere, sæpius ne Edwardi primi.

Sigilla verò insignita priscorum chartis dati expertibus in hærentia, ab accessu Willielmi primi superantur omnia. Nam in instrumentis Anglo—Saxonum, fidei firmamen-
tum

tum ex crucibus stetit subsignatis, quandóque aureis confirmatis dignitate. Hujus generis in jurium voluminibus habetur id Edwini regis Abingtoniensi abbati asylum constituens. Et apud Ingulfum Saxonem varia alia sunt exempla, qui & sigillorum usum à Normannis asserit introductum. Sed Edwardo tamen Confessori suum fuit sigillum, quod & ipsi vidimus apud Camdenum nostrum. Quin & Edgaro Anglo — Saxoni, ut Ramesiensis historia attestatur, sicuti & Dunstano Archiepiscopo Cantuariæ, & nonnullis regni optimatibus. Popularia verò tum demum fiunt sigilla, cum Normanni sint ingressi. Clypeos verò insignitos accepisse non videntur ante Richardi primi ævum, ut ex ipsis regiis in proximo capite fuerit manifestum. Datorum autem inscriptiones in chartis & civilibus instrumentis primum accessere sub Henrici tertii ætate. In regiis & Ecclesiasticis quandóque sub ipsis Saxonibus deprehenduntur.

Quin & ipsa familiarum cognomina à Normannis sunt nostratibus inchoata : prioribus (Græcorum more) simplici appellatione contentis. Quod è Chronicis passim observes, & exinde quam difficilis sit sub iis sæculis familiarum derivatio.

De regiis Anglorum insignibus.

SEd ut augustior his sit fides, ipsa regni insignia intueamur. Authoribus cum in more tum in vitio esse solet, dum gentium suarum antiquitates ornamentaq; excolunt, nec mediis hære, sed nec humanis initiis.

Gaguinus asserit Francorum lilia è cœlis esse dimissa, annum circiter Gratix quingentesimum: Goropius quoque inde repetit sed Nochi ævo.

In Clodov.

Hieronymus Blancas narrat Garfiam Eximinum primum regem Suprarbiensium, cum exercitus gravissimè laboraret (sub anno Domini 724.) in acre vidisse crucem rubeam super viridem quercum aureo veluti in clypeo positam, quod & sibi & regno insigne addicavit.

*Aragon. ter.
comment.*

Arago. rer. cō-
ment. & Indi-
ces rer. ab Arag.
gest.

Inigo item Arista 5. Suprarbiensium regi Mauros de-
bellanti, crucem argenteam cuspidatam in angulo dextro
cyanei scuti apparuisse tradit, fierique eam tum regium
insigne.

De reb. Hisp.
lib. 8.

Petro tertio regi Aragonum Sanctus Georgius, ut Lu-
cius Marineus Siculus author est, niveis armis & cruce
flammea in pictore indutus victoriam contra Mauros me-
morabilem præstitit. Unde & rex ille Georgianum scu-
tum, quod Angli vindicamus, Aragoniæ regno instituit,
injectis quatuor Maurorum principum capitibus eo prælio
quod sub anno 1096. initum est, occisorum.

In Olistiponis
descrip.

Portugalliæ quóque clypeum non sine miraculo editum
Damianus à Goes attestatur.

Angl. hist. lib.
9. sine.

De regis Anglorum insignibus nihil adfero non huma-
num; nec his originem quæro ultra principes Norman-
nicos, sed nec pariter. Polydorus tamen Virgilius, Wil-
lielmo, quem vocant, conquestori, *tres leones accommo-
dat, jubatos aureos in clypeo rubeo. Sed & tribus etiam lili-
is (ut hodie solet) commixtos*: oblitus lilia ab Edwardo
tertio, accedente jam Galliâ, fuisse annexa. Vides ut
& viri ipsi docti in errores procedant: meos igitur mihi
cede.

Cassineus etiam, quod & alii, asserit Carolum mag-
num, institutis à se Paribus Franciæ, armorum insignia sin-
gulis destinasse.

Normanniæ Comiti *leones binos aureos in clypeo rubeo.*
Quo & magnum illum Willielmum, succedentisque Re-
ges ad Henricum secundum usos fuisse. Henricum verò,
cum & Andagaviæ Comes esset, haberétque ille comitatus
leonem insigne: translato leone illo in Angliacum cly-
peum, tres deinceps leones pro insignibus regni Angliæ
detulisse.

Boswellus autem, nescio qua fretus autoritate, Wil-
lielmum istum Angliam invadentem aream gestasse scribit
sex repagulorum argenteam & cyaneam; iisque brevi neg-
lectis leones illos binos, leopardos vocat, accepisse. Ho-
rum ego nihil omnium inveni: & qua fide nititur quod de
Carolo asserit Cassineus, Paradinum video aliósque dubi-
tare.

Ad

Ad sigilla & nummos me converto. In sigillis Willielmi primi, tum & filiorum suorum Willielmi Rufi & Henrici primi, etiam & Stephani, & Henrici secundi, reges ipsi omnes loricati instituuntur. Clypeos item ferentes ovatos sursum, fastigiatos deorsum, sed averfos, dempto Stephani, nec quid insignium admittentes. Flamulas autem ab hastarum summitatibus omnes ferunt præter Henricos primum & secundum, qui gladium stringunt, penitas bilingues, & (quod in Stephani præcipue cernitur) cruce forte insignes. Quas & supra humeros inclinatas dextris tenent. Stephani quoque numi hoc ipsum indicant. Stephani autem clypeus manifestus est, purus & sine symbolo. Quod & magnam mihi dubitationem injecit, an tum scuta pingerentur. Nam, qui sequitur, Richardus primus ad sacrum bellum se accingens, omnium primus clypeum habet insignem, ac si id decoris, quod in ea militia usitatus esset, propter evitandas populorum confusiones, apud Anglos prius non claruisset. Sed leone tum ille solitario & erecto non gradario. Sigillo autem suo, sive per naufragium Cyprium, sive per captivitatem Austriacam, in aliena potestate, ut suisutar verbis, constituto, novum curat conficiendum, quod etiam, ne falsariis locus esset, à priore discreparet. Illic demum, nec antiquius usquam, tres leones vidimus. Quibus per Johannem regem, Henricum tertium, Edwardum primum & secundum ad Edwardum tertium traductis, Francici ille regni clypeum, cujus materno jure hæres salutatur, Angliaco immiscuit, concessa huic quadra in scuto potiori: quia, ut quidam volunt, leones nostros ad ducatum alias pertinuisse ferebantur, lilia semper ad regnum. Sed Edwardo antiquius aliud fuisse non est dubium. Nam Raimundus Barcinoniæ comes, qui priori ævo Petronillam regis Aragoniæ filiam & hæredem duxerat, Comitatus sui insignia (quæ hucusque Aragoniæ regno addicuntur) loco primo detulit: uxoriam verò illa regia in secundo. Edwardus igitur morem gessisse videtur occasione: Franciamque ingrediens, regem se Franciæ sic apertius indicasse. Quin & Belgas, quorum ope maxime nitebatur inclinationes sibi reddidisse sedatisque animi.

Belgæ

Sed idem forte quod in sacram militiam accingentur, quod & Armoricanus suadet sic Hen. 2. filium ejus Ric decantans Philipp. lib. 3. fol. 255. Nec minus Anglorum zelo rex motus eodem Richardusque comes vexillum se crucis armant.

Reg. Hovend. A. ual. part. 1. f. 690. & part. poster. fol. 740. In diplomate hic inferius expresso.

Indices rerum ab Aragon. reg. gesta. lib. 1. fol. 45. sub Anno Dom. 1137.

Belgæ enim in fidem regum Franciæ juramento stringebantur. Anglum verò sequi viderentur si leones stationem primam, in signis militaribus occuparent. Signa enim & vexilla ejus esse dicimus, cujus prima sunt in iis symbola. Quod & in Comitibus Parlamentariis Edwardi tertii decimo quarto, nonnihil hæsitacionis attulit.

*Adbuc de insignibus Richardi regis,
& illius sæculi.*

Sed ad Ricardum me revocat & detinet Willielmus Brito Armoricanus ejusdem ætatis poeta, qui ei adhuc Pictaviæ Comiti, & vivente jam patre, clypeum non solum insignem facit sed leonum pluralitate. Sic enim statuit Barrensem heroem de eo loquutum,

—————*Rictus agnosco leonum
Illius in clypeo.*

Leonum, inquit, numero multitudinis. Sanè contra fidem oculati scriptoris, qualem se præbet, temerè non veniam: sed nec contra sigilli regii quo nihil esset inter mortales augustius. Quid ergo? num privatus leonem triplicem deportavit, rex factus unicum, deinceps quòque triplicem? Mallem certè in declinante scuti latere, quod sigillum exhibet leonem alium intelligere, ut sic duo dimicantes videantur: vel (quod magis placeat) Armoricanum juveni tribuisse cultum illum quem florente ætate maximè usum fuisse regem conspexerat. Sed nec iis sæculis insolita fuit insigniorum variatio, cum apud privatos, tum apud ipsos reges. Crebra habes exempla in regibus Hispanorum clypeis. Quin & in ipsis regum Francorum, aliis liliū unicum, aliis liliorum scaturiginem; aliis triadem præferentibus: quod & armorum disciplinam, sub infantiam, jam esse non leviter redarguit. Illud quòque innuere videtur Richardum inter Angliæ reges primum usum fuisse leonino gestamine, quod ei præ cæteris cognomen inderetur Cor leonis à pictura clypei, (ni vana conjectura)

aura) derivatum. Nam è clypeis & armaturis nomina sæpe acceperunt tum antiqui, tum recentiores. Glaucus Minois filius ab anſa clypei quam Græci *ἄλβη* vocant, Labicus dictus est, unde Virgilius,

————— *Picti ſenta Labici.*

Æneid. 7.

Itaque cum de gente ſua testimonium quæreretur, ostendit, inquit Servius, ſcutum militare à quo ipſe Labicus dictus est, & ex eo populi. Nam & populi quoque nomina ſua ita alias conſequuti ſunt. Sic à galearum ſylis, Sylæ.

In eundem Æneid. locum.

Et Richardi ævo etiam hoc in uſu. Nam & ſui ipſius familiæ à planta geneſtæ qua uſa eſt in apice galearum, ut in ſigillo ſuo novo videas, Plantaganiftæ nomen relinquebatur. Sic & Guilielmo Comiti, qui Richardi ſigna ſequutus eſt, Hirundelæ nomen inditum eſt, quod Hirundines clypeo geſtavit, celeritatis ſymbolum : de quo etiam Armoricanus Philippiſos, lib. 3.

*Ut Comes ereſtâ Guilielmus comminus hæſtâ
Vidit Hirundelæ, velocior alite quæ dat
Hoc agnomen ei, fert cujus in ægide ſignum.*

Nihil autem ut ſileam, Merlinus Ambroſius in Hiftoria regum, Henricum primum nominat leonem juſtitiz, quod ad clypei ſymbolum nonnulli fortè trahant : cum per regem ferarum hominum regem designavit, quem paſtorem quoq; ferarum appellat, & cuſtodem nemorum.

Hovend. Annal. pa. poſter. fol. 610.

¶ Sed & Hovendeni locus innuit fuiſſe apud Anglos regalia inſignia ante Richardum primum. Nam in ipſa coronationis ejus pompa hæc educit, ac ſi tum nota & uſitata. Deinde, inquit, *veniebant ſex Comites & totidem Barones portantes in humeris ſuis unum ſcaccarium magnum valde, ſuper quod poſita erant regalia inſignia & veſtes.* Hoc idem Mathæus Paris. Quod de inſignibus militaribus, ſi non armorum intelligendum cenſeo : cum cætera regni inſignia, utpote regium pileum, calcaria, ſceptrum crucigerum, virgam columbinam, tres gladios, & coronam regiam,

Annal. par. poſter. fol. 656.

regiam, omnia ex auro, ab aliis delata esse retulerit. Ad-
ducor etiam ut credam fuisse apud nostrates clypeorum in-
signia ante Richardum primum, quod in antiquissimo
sacrorum aliquot bibliorum M. S. (per *πρῶτος* distinctum
antiquo illo more, cujus Suidas meminit, ut sic maiorem
vetustatem præferat :) clypei duo visuntur, qui ab orbic-
ulari summitate in angustum turbinem deducti, insignes
extant, hic pisce erecto in æquore viridi, ille leone etiam
erecto ut in Richardi clypeo, in rubro spacio. Piscis &
leonis color, sive argenteus fuit, sive aureus, ita jam
squalet. ut ne percipi potest, sed Richardi ævum hæc scuti
forma sine controversia excedit, ut postea ostendemus.
Vides quid de regiis ipsis insignibus fuerit statuendum,
Arguo igitur & in suspitione voco quotquot præferuntur
genealogiæ insignitos, sub primo Normannorum ævo
clypeos exhibentes : cum forte ne in ipsis regiis satis id
consultè fiat ante Richardum primum, ut superius admo-
nuimus.

Quomodo arma primò propagantur in Anglia.

Cum in Angliam, uti jam diximus, ingressus esset ar-
morum decor, è majorum nobilium scutis, in mino-
rum transire paulatim capit. Anglorum, ut alia-
rum gentium, mos antiquus fuit, clientibus suis ob sub-
sidium in bello impendendum, agros & prædia dispartiri.
Unà his ex insignibus suis, vel à rege, vel pro arbitrio ac-
ceptis, aliquid tradere ad clientelarem notitiam, ut mul-
tis exemplis compertum est. Hinc in Cestriæ comitatu,
tot nobiles fasciculis frumentariis insigniti, à fasciculis illis
Comitum Cestriæ deductis. qui *tribus* utebantur *aureis in*
æquore cyaneo. Vel si placeat Norfolciensium nostrorum
clypeos aliquot, primariæ, ut perhibentur, vetustatis,
intueri, ex iis aliorum antiquitatem ortumque edif-
cas.

Calthorpi, Warreniæ procerum munere quatuor mi-
litum feodis aucti in Fulmerston & Burnham, *Warreniorum*
clypeum auro & cyaneo tessellatum, armelina fascia deferebant.
Heveninghami

Heveninghami, è Verorum, Oxoniæ comitum, clientela, herile scutum, limbo nigro circumdant, argenteis pectinibus affixo.

Sharneburni, (cujus familiæ radix Edwinus cum Canuto rege Danorum Angliam ingressus est) à Willielmo de Albenei, hereditatem suam de Sharnebourne, quam illis eriperat, recipientes, Albeneiorum clypeum rubrum aureo leone erecto insignem acceperunt, adjecto pro discriminale, angulo armelino.

Simili modo, Feltoni adepti dimidium feodi militis in Lucham ex dono Domini le Strange limitanei proceris, Domini clypeo insigniuntur. Notandum autem est, frugiferos illos Cestriæ Comites, Bohumos dictos, Bigodos, Warrenios, Veros, Albeneios, Lestrangos è Normanorum profapia fuisse, & sub Regum Anglo—Normanorum imperio floruisse.

Morem autem hunc sustulisse videtur decretum illud anno decimo octavo Edwardi primi, quod inscribitur, *Quia emptores terrarum.* Eo enim prohibitum fuit, ne quis terras aut prædia amplius disponderet de seipso tenenda, verum de superiori (ut vocant) domino feudi.

Postea tamen nonnulli qui in magnatum obsequium se tradiderunt, è Patronorum symbolis sua etiam vel sortiti sunt, vel auxerunt, ut quatuor illi armigeri Audlæi Baronis sub Edwardo tertio.

Nec crediderim Peytonorum familiam celebrem & antiquam agro Suffolcienci *symbolum suum zebellinum cruce imbricata aurea*, aliunde fabricatam, quam ex Uffordorum clypeo, regiunculæ comitum *penticono argenteo priori quartæ ad differentiam ascripto.*

Et ne cui displiceat hæc insigniendi formula, testor apud Anglos, nos non deprehendisse antiquiorem, & in fidei partes voco Phæbum nostrum, & antiquitatis lumen Willielmum Camdenum, nunc Clarentii titulo decoratum.

Clientes hos, suis quasi armis instructos, armigeros suos foris vocant. Vide Girald. Camb. in itin. Camb. ca. 12. pag. 851. ubi Giraldus is militum feoda cum armis suis, suis armigeris de-

Insignium collatio & differentia.

Differunt inter se insignia vel à materia qua fiunt & insistent, vel ex modo quo describuntur, vel ex munere cui instituuntur, vel ex lege, quâ latoribus conferuntur.

Homer. Iliad.
II.

Quoad materiam & modum, Iliaca in ipso armorum metallo vel sculpebantur vel eminebant, nec in clypeis solùm, sed thoracibus, baltheis galeis etiam singula in singulis. Sic in Agamemnonis clypeo, Gorgonis caput semitæ & umbones. In thorace semitæ item sed & dracones, in galeæ cristis anuli. Nec symbolorum situs destinatus, nec colorum arearumve observatio. At & multiplex sæpe argumentum, & per omnem clypei superficiem deductum, quod Græci postea in umbonem contraxere, neglectis thoracum insignibus.

Romana insignia tantùm in clypeis reperiuntur, qui corio obducti argumentis pingebantur satis brevibus, colore etiam & situ immutabiles. Quoad munus, heroica, & multitudinis erant, & totius aciei & privatorum, sed hoc hominum non familiarium. Romana tantùm multitudinis, Hodierna tantùm singulorum, at non hominum solùm, sed & familiarum, societatum, & dignitatum. In recentioribus enim militiis gregariis militibus commune aliquod clypei insigne, ut Romanis heroicis, non fuit inditum.

Quatenus autem ad legem qua latoribus conferebantur omnia insignium genera, par aliàs fuisse videtur. Nam cum singula præmia essent militaria, nulla cedebantur haud emeritis. Id in heroicis diximus, in Imperatoriis etiam tenuisse asserit cum Turnebo Stewechius, qui de his locutus, ait, *miles Romanos primo anno sentum gassasse sine omni argumento, & insigni, candidum, inducto Virgilii illo,*

————— *Parmâq; inglorius alba,*

ac si ille ritus antiquus usque ad juniorem principum ætatem perdurasset. Authores alios non habeo, perspicuum autem id è Polybio & Livio est, Tyrones nec clypeos gestasse nec scuta, sed parmam, quæ an ea militia pingebatur ut clypei & scuta solerent, non habeo compertum. Scutum autem & clypeus ex arbitrio latoris non pingebatur, sed à FABRICATORIBUS clypeorum, jubente principe vel magistratu. Is autem in omni ætate insignium armorumque honos fuit, ut non nisi liberis competerent, ut alibi etiam diximus, eum nec apud Græcos antiquos, & Romanos, tum nec nostris quidem majoribus, unde in legibus alii plecti jubentur amissione scuti libertatis, quod idem esse intelligo ac si in servitutem essent adjudicati, dempto enim ex juris sententia rei alicujus aut muneris symbolo, ad eam res ipsa videtur cujus hoc symbolum fuerit. Ideoque certum omnibus judicium sit liberos hos esse, quicunque olim scuta atque arma deferebant, & perinde qui ad munia militaria vel legum, prædiorumve ratione obligabantur.

Conclusio.

Moderna igitur insignia, tum propter rei similitudinem, tum propter instituti finem & rationem, cum prioribus illis ita videntur conjuncta: ut vel eadem prorsus, plus quam olim absoluta, vel ex iisdem, tanquam prolem posthumam, suscitata dixeres. Præcipuum enim discrimen in perfectione si tum est, adeo ut ab antiquis inveniri, à posteris videantur restaurari perficique, ut artes omnes. Hinc fit, ut non solum hallucinati multi historici, sed & eruditi quidam ipsi, dum prima ad postera diffundunt: utraq; invicem connectunt & confundunt.

De rebus insignitis, ac primum de scutis in genere.

ES; quibus adesse solebant, tum antiquorum tum recentium insignia, eadem erant, arma, vexilla, vela, vestes, & huiusmodi. Arma aderant præcipuè scutis, galeis, thoracibus, sed scutis potissimum: quibus magna differentia ex nomine, materia, forma, & munere. E corio, olim omnia, quod & nomen fecit, nam *corium* dicitur. Forma multiplex, etiam galearum, ut horrendam belli faciem præberet, quod Dictys Cretensis asserit lib. 4. Munera diversa pro imperantium & locorum varietate, hæc equitum, illa peditum, quædam tyrocinii, quædam armatorum, seu hastatorum, quædam præstantiorum militum (hanc primam classem, illam secundam, tertiam infimam vocant) quædam aliis usibus imperata.

Scutum libertatis symbolum est, ferre liberorum fuit, nam servis vetitum, uti & arma omnia, ex vetustissima legis militaris consuetudine, unde id Virgilii,

———*Vetitisque ad Trojam miserat armis.*———

Mos cum apud Romanos & ubique penè gentium, tum apud Anglos antiquos invaluisse videtur, aliis plecti iussis amissione scuti libertatis. Et quia præcipuus honor militaris in scuto stetit, militibus dabatur virtutis præmium, novumque ipsum Imperatorem clypeo de more elatum salutabant. Hinc ornare & fovere scutum, laudatissimum studium, reliquisse præcipuum flagitium. Quamobrem,

rem, cum omnes ex eadem cohorte, eodem symbolo fungerentur, in averso scuto nomen cuiusque inscripserunt, ut de lateris loco, ignavia, fortitudine constaret. Sed de scutis sigillatim.

Sub infimam classem, quam tyrocinii vocant, militabant nati minimi, & exiguae fortunae adolescentes, tyrones, & velites, quorum cinctus ensis fuit, hasta, & parma. Galeam, lorica, ocreas non induebant.

Parma tyrocinii scutum fuit rotundum, unde & nomen (inquit Varro:) quod à medio in omnes partes par esset.

Sed & Græcis *πρῶτον* Breviori equites utebantur: *Λιγνός*. Latiori pedites (inquit Polybius) diametro tripedalibus; Ovidius cavam facit, Suidas loricam; Statius nunquam auream. Abrafam, puram candidam, tyronibus dari antè docuimus, & causam ex Servii sententia: Insignem ostendit Silius,

*Ductor Grossus erat, cujus calata gerebat
Taurum parma truce, pœnæ monumenta vetustæ.*

Secunda classe merebant probatiores milites hastati nuncupati, quibus armaturam Romani annuebant virtutis præmium. Armatura autem primum fuit scutum.

De Scuto.

Scutum genus est, & generis membrum. A januæ similitudine Græcis *σπίς*, forma quadrangula, è tabulis & velis conglutinatum, corio obductum: Latitudo in superficie curva, pedes duo cum dimidio. Longitudo pedes quatuor, sin majus, palmo amplius. Supra & infra, lamina ferrea, medio conchâ ferreâ munitum. Sic Polybius, & Virgilius,

————— *Scutis protecti corpora longis.*

Necnon recentius in usu. Nam apud Nicetam Coniatem, legeris Eustatium Macedonem singulari certamine contra
Con-

Constantinum Armenium stetit scuto Crucigero, ad longitudinem hominis.

Scuti forma Romæ è lapidibus videtur fulmine insigniti, quod legionis fulminatricis argumentum fuisse Dio ostendit in Marco Antonio. Hoc autem peditum fuit, sed breviori equites alias utebantur, ut Virgilius de Volscensis,

Æn. 9.

— Tercentum scutati omnes.

De clypeis.

IN prima classe constitere spectatissimi milites, principes appellati, exacto jam ætatis anno trigésimo quinto, ut maturæ essent strenuitatis, honoris symbolum clypeos acceperunt. His (inquit Livius) imperata galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære.

Lib. 35. c. 3.

Clypei nomen belli tessera, nec apud milites solum, sed ipsos etiam grammaticos aliis per i. clipeum, aliis per v. clupeum scribentibus. Differentiam quoque ex genere conficiunt, neutro imaginem, virili scutum significare. In hoc autem plerumque excurrunt, ut clipeus per i. arma, per v. aut y. imaginem notet. Qua Plinii intervenit autoritas cum dixerit, *Scutis, qualibus apud Trojam pugnatum est, continebantur imagines: unde & nomen habuere clypeorum, non, ut perversa grammaticorum subtilitas voluit, à cluendo.* Is igitur clypeum ἀπὸ τοῦ γλυφῆν à sculpendo deduxit, ut dicatur clypeus quasi γλύπτω, id est, sculptus g. in c. mutata. Non ut Servius ἀπὸ τοῦ κλύειν, vel κλύειν ab occultando & celando, quod corpus celet. *Clypeum invenerunt (ait Plinius) Proetus & Acrisis inter se bellantes, sive Chalcas Athamantis filius.*

Solius autem peditis erat, & ex ære vel metallo. Sed Iliacis temporibus ex multis orbibus ferri, æris, corii. Ut Virgilius Æn. x.

— *At clypeum tot ferri terga, tot æris
Cum pellis toties obeat circumdata tauri.*

Orbium

Orbium numerus pro gestantium robore, Achillis denarius, Aiakis septenarius, ut Ovid.

——— *clypei dominus septemplex Ajax.*

Cavus fuit & orbicularis formæ, ideo Græcis *καυτός* & Homerus *καύρον ἴσχυ* ab omni parte æqualem dixit. Et Virgilius expressit, Æn. 3.

Argolici clypei aut Phæbeia lampadis instar.

Optimus, Æliano teste, fuit Macedonicus ex ære non admodum cavus, diametro octo palmarum, id est, bipedali.

De instruend.
acieb. cap. 12.

Trojani autem clypei ad mensuram hominis accedere, & destinatis baltheis ad gestantium terga suspensi, cervicem & talos verberabant. Quod Peripheti Hectorem fugienti in occasione mortis fuit, dum offenso in ora clypei pedes resupinus sternitur. Ideo Homerus Agamemnonis clypeum *ἀμφιβέτρων* vocat, id est, *hominem undecumq; circumdantem*.

De clypeo ovato seu triumphali.

INferioribus sæculis clypeus ad ovatam speciem redigebatur, ut videre est in columnis Trajani & Antonini, aliisque monumentis. Qualis autem in Trajani habetur, Lipsius exhibet. Rosinus *inæqualiter rotundum* vocat. A triumphantibus, unà cum thorace, clamide, binisque galeis, altera cristata, sine cristis altera in tropheis suis (ut apud Gamuccium videas) instrui solitus est.

De

*De scutis extra classem, ac primum
de Ancyle.*

EXtra classem sunt ancilia, peltæ, gerræ, &c. Sed ancile inter peltas censet Plutarchus, cum peltam sacram & cœlestem vocet.

In Numa.

Ancilia, inquit Plutarchus, ex figura vocant, nèq; enim circulus est, nèque peltæ orbem, sed habent incisuram lineæ tortuosæ, cujus reflexi sæpius apices, recurrentesque continenter in se mutuo ἀγυῖλαι, id est, curvam figuram reddunt. Lucidiùs Festus, Ancyle scutum breve, inquit, quod ideo sic appellatum est, quia ex utroque latere erat recisum, ut summum infimūque ejus latius medio pateret. Et Ovidius Fast. 3.

*Idq; ancyle vocant, quod ab omni parte recisum;
Quèmque notes oculis, angulus omnis abest.*

Formam habes, sed expressiùs apud Fulvium Ursinum, & Johannem Rosinum, è numis æreis Antonini Pii, unde nostram hanc descripsimus,

*Plutarch. in
Numa. Fest.
lib. II. Ovid.
Fast. 3.*

Materia ex ære, sed Nonius scutum grande facit, Festus breve. Salutis symbolum inde ductum, quod octavo Numæ anno, grassante per Italiam, ipsamque urbem pestilentia, hoc è cœlis cecidisse ferunt, & salutem pariter urbi immissam esse. Hinc in religionem venit, & Saliorum solennitatibus circumferri.

At

At ancyle ante Numæ tempora Pico rege inter regni
insignia, si Virgilio fides,

————— *levâque ancyle gerebat.*

De pelta.

Peltarum species varia & sine umbone. Græcis (si
Plutarchum intellexerim in Numa) orbicularis. Sed
notissima est Amafonica illa, quam à lunari similitu-
dine lunatam & falcatam vocant. Virgilius,

*Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthyfilea furens.*

Et Bartholinus,

Crudam falcatis propellit Amazona peltis.

Nam Amazonum arma erant, & Thermodontis fluvii acco-
larum, unde Silius *Thermodontiacas* vocat.

Lib. 2.

Materia ex ære, sic Virgilius,

————— *Æratæ micant peltæ.*

Æn. 7.

Forma in Octaviorum clypeo aliâsq; in Notitia imperii,
sed accuratiùs à Pierio datur, ut hîc exhibeamus.

Insecciones, quæ oculo & hasta inserviebant emittendis,
quandoque erant quadrangulæ, ut apud eundem in clypeo
primo Armenico.

De pelta Macedonica.

Macedonicam peltam hederæ folio similem format Xenophon. At in foliis varia species his trilinguis, illis cuneata. Plinii id intueor de ficu Indica: *Foliorum*, inquit, *latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet*: quod apud Rovilium legitur Macedonicæ, emendatiùs & tum claret de effigie hujus peltæ, nam elingue hederæ folium ficus Indicæ simile est. Ipsamque peltæ magnitudinem ex ficu hac, docente Theophrasto, noscas, nam folium habere asserit pelta non minus. Hujusmodi scutum ex Icone Palladis apud Rosinum videas, lib. 2. cap. 9.

Thracibus & suæ extant peltæ lateribus arctioribus ancilium instar, à quo ancilibus, puto, dicti sunt pugnasse. Has & cetras vocant.

Et apud Suidam legitur *πίλται ἀπὸ τῆς πτερόνυα* peltæ clypei quadranguli.

De cetra.

Cetram inter peltas repetunt, nam Græci *πίλται*. Sed Virgilius his peltas æratas dixit, illis cetram, quam Servius ait scutum esse leve, breve, loreum: & inde alii breve loreum dici, antrorsus causa, Britannis in usu juxta Tacitum, sed Aphris & Hispanis propriè, quibus picta & insignis, unde Silius lib. 3.

Versicolor contra cetra——

Imo ludorum solemnia ipsosque pugna ingressus, numerato cetrarum pulsu motuque exornabant; quod idem paulò inferius de Gallæciæ pube.

*Barbara me patriis ululanti carmina linguis,
Nunc pedis alterno percussa verbare terra,*

Ad

*Ad numerum resonas gaudentem plaudere cetras
Hæc requies, ludûsque viris ea sacra voluptas.*

Et libro 10.

————— ac ritu moris *Hiberi*
Carmina pulsata fundentem barbara cetra, Invadit.

Cetræ formam Alexander ab Alexandro instar rhombi faci- Lib. 6. cap. 22.
cit, & Gallis quóq; & Persis accommodat.

De Gerro.

SEd scutum Persicum gerrum appellabant, quod è vi- Fest. lib. 4. 3.
minibus esset, quali Siculi adversus Athenienses usi
sunt. Formam à Strabone petas Persas describente
Lib. 6. cap. 22.
ἡ πλίζουσαι δὲ γέροντα ἐμπροσθεν. *Armantur autem, inquit, gerro rhom-* ἐμπροσθεν.
boidio, vel instar rhombi. Et Bartholinus de bello
Norico agens, Austriac. lib. 9. secundam legionem de-
scribit,

Pro clypeis huic gerra manu —————

Scutum Italicum ad Gallos etiam & Anglos pervenit : qui
hoc aliquantulum innovantes ad amygdalæ formam, sed
productiori cuspide adduxerunt, sub Henrici primi tem-
poribus, adeo totum velut hominem obtegebát. Sic
enim Radulphus Episcopus Orcadum, milites Archiepisc.
Eboracens. incitans, ait, *Tegitur vobis galea caput, lorica*
pectus, ocreis crura, totumque corpus clypeo, ubi feriat hostis
non reperit. Formam ex illius sæculi M. S. expressimus,
Huntingt. Hist. lib. 8. p. 386.

Apud Livium in fine noni libri prioris decadis, aliud
scuti genus à Samnitibus exhibetur, quod aliis abdicatis
inferiores ætates sunt amplexæ, Anglis certè familiare,
qui Italicum vocat. Sed Livium accede. *Præter ceteros*
belli apparatus (de Samnitibus loquitur) *ut acies sua ful-*
geret novis armorum insignibus fecerunt. Duo exercitus erant:
scuta alterius auro, alterius argento calaverunt. Forma erat

scuti summum latius, qua pectus atque humeri teguntur, fastigio æquali ad imum cuneatior, nobilitatis causâ.

De Galea.

GAleam invenerunt Lacedemonii. Plinius Primùm è corio, & hinc nomen juxta Isidorum. Quandòq; è viminibus ut scuta, Britannnis nulla, sed nec Germanis. Tacitus duo genera, juxta Servium, Aliud tyronum & explorantium, aliud bellantium. Explorantium (quod & tyronibus dabatur) Homero κατὰ τυξ Valla, cassis, interpretatur; levis humilisque fabricaturæ (quod Græcè sonat) sine cono, crista, & ornatu, ne fulgor traderet, gravitasve retardaret. Vera enim Ajacis illa in Ulysssem ludificatio, Metamorph. 11.

*In 9. Ænead.
Iliad. 6.*

*Ipse nitor galeæ claro radiantis ab auro
Insidias prodet, manifestabitque latentem.*

Quapropter rem Trojanam exploraturus Diomedes.

——— Κυνίω κεφαλῆσιν, inquit Homerus, ἔθηκε

ταυρεῖω, ἀφαιδντε καὶ ἄλοφον, ἥτε κατὰ τυξ

Κίκλεται· βύεται δὲ κρη θαλασφῶν αἰζῆων.

Nos latinè,

——— *Galeam cono cristâque carentem
Taurinam induxit capiti, galea illa κατὰ τυξ
Dicitur, hac juvenes primævo flore teguntur.*

Bellantium galea (Græcis κυνίω quod olim ex pelle esset aquatici canis) mox ex ære & ferro, bucculis ad malarum tutamen dependentibus, quæ faciem alias obtegebant per meatus emissio spiritu. Angli bucculam hanc, *the beaver*, vocant. Maxillaris apud Romanos, solummodo in usu, sed Homerus aliam agnoscit, Iliad. 5. & 7.

Huic

ASPILOGIA.

61

Huic galeæ multiplex alias ornatus: conus, cristæ, juba.

Conus, ait Servius, est curvatura quæ in galea prominet, super quam cristæ sunt.

Cristas (quas Cares invenisse diximus) Homerus à similitudine *tibias* vocat, Pontanus *cornua*, Silius *rostra*. E cono erigebantur, ut speciem magnitudini corporum, inquit Livius, adderent. Ideo pictæ, sed coloribus plerumque militaribus: ut Virgilius,

———— cristasque rubentes.

Et Ænead. 9.

Purpurei cristis juvenes auroque cornisci.

Nobilioribus militibus destinatæ: apud Græcos primariis quatuor; (sic Achilli & Agamemnoni) aliis tres. Romani una contenti, etiam Imperator, ut ex paludati icone quam Lazarus Baifius expressit, videre est.

Jubæ, caudæ erant equinæ speciosæ tincturæ (plerumque Phæniceæ, sed Achilli aureæ:) è cristis diffuentes. Thebaid. 9.

Diffugère jubæ, patuitque ingloria cassis.

Sed ad terrorem quoque ut ibidem 8.

———— Galeæq; tremunt horrore comarum.

Quid non? certè ut alter,

———— Martisque juba serpentibus augent.

Imo alius terror, atque hic in galearum apice, uti nunc dierum, in pictis insignibus. Turni apud Virgilium ecce, Æn. 7.

*Cxi triplici crinita juba galea alta chimeram
Sustinet; Ætneis efflantem faucibus ignes:
Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugna.*

Apud

Apud Statium Theb. 10.

——— *Ipsa insanire videtur*
Sphynx galeæ custos, visoque animata cruore
Emicat effigies, & sparsa Orichalca renident.

Quis finis? poetæ excitemus, unum & hic omnia, Silium
 accipe libro 5. de T. Flaminio ab Hannibale victo.

Ære, atque æquorei tergo florente juvenci
Cassis erat munita viro, cui vertice surgens
Triplex crista, jubar effundit crine Suævo:
Scylla super fracti contorquens pondera remi
Instabat, sævosque canum pandebat hiatus.
Nobile Gargenis polium, quod rege superbus
Boiorum cæso, capiti illacerabile victor
Aptaret, pugnæque decus portaret in omnes.

Lib. 6.

Plutar. in Philo-
 peme, lib.
 10. c. 1.

Lib. 11.

At num Romanis, Græcus hic cultus? num jubæ, num
 triplex crista, num Galeæ custos fera? Poeta aperte
 ostendit hæc non Romana esse, sed Boiorum regi erepta.
 Romanum autem fastum si cupias (ut & numis vidimus) è
 Polybio accipe. Præter hæc omnia, inquit, adornantur
 corolla plumea, pennisque tribus puniceis aut nigris erectis,
 longitudinis fermè cubitalis: quæ cum in summo vertice, cæ-
 teris armis addiderint, vir quidem apparet duplo major quam
 sit: ejus verò aspectus pulcher, hostibusque terribilis. Hæc
 ille. Mos ab Achæis (ut videtur) deductus, qui variis
 coloribus pennas distinguebant. Quin & Plinius ait,
 conos bellicos & galeas pennis struthiocameli olim adornari soli-
 tas. Et pennarum decus Silius Afris cedit: sic Hanni-
 bali,

——— *vibrant cui vertice coni*
Albantis niveæ tremulo nutamine pennæ.

Lib. 11. Alban.
 loq.
 Plut. in Mario.

Alius adhuc mos (quem Strabo Albanis & Iberis tribuit,
 Plutarchus Cimbris & Theutonibus) ferarum rictibus &
 exuviis galeas instruere. Silius lib. 3.

—ore

— ore ferarum
Rictūq; horrificant galeas.

Et Propertius, Eleg. 4.

Et galea hirsuta compta lupina juba.

Minaces autem illas galearum apices seu custodes (hodie cristas vocant) majores nostri, ne quid antiquorum insignium deesse videretur, tandem postliminio quodam jure, sed incertis initiis revocarunt. Angli (ni vana conjectura) sub Edwardi tertii imperium.

Plinius quoque tradit galeas & conos pennis struthiocameli olim adornari solitas.

Plutarchus Alexandro tribuit galeam cristata juba & candidissimis pennis circumcinctam. Liv. 10. cap. 15

Helena (mater Constantini M.) ædificato in eo loco templo ubi crucem repererat, abiens clavos quibus Christi corpus cruci affixum fuerat, secum ad filium portat. Horum ille unum in frænis equi transtulit, quibus in prælio uteretur, alio pro cono galeæ utebatur; tertium in mare Hadriaticum (ut ait Ambrosius) *ad compefcendas sævientiæ maris procellas*, dejecit. Platina in vita Constantini, p. 4.

¶ Cristarum vero insignia, si plura ex antiquis flagitaveris Ammon ille, inquit Diodorus, *arietis caput effigiatum habeat, quod hoc signo galeam in bellis ornatam gestasset.* Hinc & tricipitis Cerberi fabula.

Nec cornua quæ hodie è Germanorum cristis sæpius extenduntur sine exemplo sit antiquorum. Pyrrhus, apud Plutarchum, galeam induit, ut insigne hircinorum cornuum nosceretur. In vita Pyrrhi.

Thraces, Myfi, & Teucri super æneas galeas bovis aures & cornua apponunt. Gallatæ etiam, Theodoro teste, *qui æneis galeis cum magnis appendicibus ad prolixam ostentationem factis, capita muniunt.* Nam vel cornua affixa, vel avium quadrupedumque facies in illis expressas habent; Hæc ille. Herod. lib. 7.
Lib. 4. p. 307.
Vib. hist.

Ægyptiorum

Diodor. Sicu.
Bibliot. lib. I.
fol. 56. 6. c. &
Natal. Com.
lib. 8. fol. 840.

Ægyptiorum etiam regibus in ritu fuit leonum, tauro-
rum, & draconum facies & insignia principatus capiti cir-
cumdare. Et nunc quidem arboris, nunc verò ignem,
quandóque etiam non parum redolentium suffimentorum
in vertice gestare. Simul ut his decore se exornarent, si-
mul ut stuporem aliis, & superstitionem injicerent. Hinc
de ipsorum regum transformatione fabulæ apud Græcos,
quin & Protei illa, qui stante adhuc & eversa jam Troja Æ-
gypto imperabat. Hinc & tricipitis apud Hispanos Geri-
onis fabula.

De lorica, & thorace.

Imperatorum loricis Gorgonis Medusæ caput fuisse Ser-
vius memorat. Persarum reges selectorum suorum
mille numero, thoraces malis (fortè Perficis, ut pa-
triæ nomen indicarent) insignire consuevere: qui inde Mel-
lophori appellabantur. Pierius.

De vestimentis.

Vestes sæpius pro ipsis erant insignibus: sed à genere
potius, quam adjectis symbolis.

Pallium Græcos notabat, Romanos toga; unde
Virgilius *gentem togatam* pro Romanis: Et comediarum pallia-
tæ dictæ sunt, quæ sub Græcorum personis fabulantur:
togatæ quæ sub Romanorum. Tunica plebeios indicat,
& operarios. Pileus nobilitatem & libertatem. Trabea
regnum. Quinetiam pacis insigne toga. Pallium belli
ut id genus alia paludamentum, chlamys, sagum. Itaq;
in militiam profecturi cives Romani, consul & militiæ
imperator paludamentis induebantur, alii sagis. Hinc
Salustii illud; *togam paludamento mutavit*: & Ciceronis,
ad saga ire, & redire ad togas.

Plutarchus in Cæsare, vestem imperatoriam & milita-
rem dicit, quæ Paludamentum è cocco vel purpura mul-
tiplica, calceos usque diffluebat. Imperatorum propriè,
sed

sed ejus etiam qui non esset Imperator. Quod si in vestimentorum ratione quæ subinde mutatur (Lazarum Bayfium legis) novis rebus antiqua vocabulorum nomina fas sit indere, dicerem id vestimenti genus, cui intexti liliorum flores, quodque induti Reges Gallorum depingi solent, id latinè paludamentum dici posse. Budæus autem: Chlamys, inquit, est imperatoria, id est eorum qui exercitus educebant, quale illud est, quod hodie cottam armorum vocamus. Paludamento non tantum in educendo exercitu utebantur, sed in ipsa etiam acie, ut ex Herodiano dilucidum fuit, referente, Severum ex acie fugientem, paludamentum abjecisse, redeuntem in pugnam iterum induisse purpureum. Paludati Imperatoris iconem apud eundem Lazarum vide, vel, qui hinc traduxit, Rosinum.

De chlamyde.

Chlamys multo strictior humeros obiit. Formam à Plinio petas: Alexandriam urbem metatus est (inquit) Lib. 5. cap. 10. Dinochares architectus &c. ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato laciniosam, dextra lævæque anguloso procursu. Chlamys vestis omnino militaris. Militari virtuti ornamento. Sic Plautus, dum militem instruit: etiam opus est chlamyde & machæra, & petaso. Etiam præmio, nam Virgilius: victori meritum chlamys. Et Statius Theb. 6.

Vide Colubium
in Glossario
nostro.
In Pseudolo
As. 2. sca. ult.
p. 525.

At tibi Mæonio fertur circumflua lyngo
Pro meritis Admeti chlamys ———

Plerumque è purpura & cocco: quandoque insignita ut Demetrii superbæ illæ (apud Plutarchum, & Athenæum) colore nigricante, in quibus erat polus depictus aureas stellas habens, & duodecim signa. Nec dissimili sensu Virgilius; pictus acu chlamydem, & ferrugine clavis Hiberæ. Quin armis ipsis super induebatur ad fastum, Virgilius Æn. 9.

Athenæ. lib.
12. ca. 16.

Stabat in egregiis Arcentis filius armis:

Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

Mos antiquus, sic enim Solinus,

——— *Humeros de more priorum*

Includit Sarrana chlamys.

Et à nostris majoribus non dedignatus, qui suis insignibus chlamydes etiam (quas mantela vocant) soleinni curiositate (ut hodie solet) circumscripsere.

Apud mediorum sæculorum homines, militiæ item ascriptæ, & ut ipsum cingulum candidatis delata: ut è Conc. Toletano anno 400. manifestari censeo, dicente, *Si quis post baptismum militaverit, & chlamydem sumpserit aut cingulum ad necandos fideles, etiamsi gravia non admiserit, si ad clerum admissus fuerit, diaconi non accipiat dignitatem*, Con. Tolet. ca. 8.

In alio exemplo à Nican. citato, verba (ad necandos fideles) non habentur. v. Bin. to. I. p. 561.

De tunica, seu Ephestride.

Sed nec istis discutienda tunica. Romana scilicet militia parùm celebris: nostris certè majoribus præcipuo decori. Nam cum armis inclusus eques, in turbata acie vix esset cognoscendus, nobilibus in morem venit ipsis armaturis tunicas inducere, suæ nobilitatis symbolis insignes. Hinc sub tunicæ appellatione ipsa insignia censerî perspicuum est. Ut cum de insignibus quæstio fiat, quæri solet cujus sit tunica. Aræ etiam multæ, quibus arma descripsit antiquitas, tunicas referunt non scuta. Hæc quidem integram anteriorem faciem, (ut vides) illa latus anterius dextrum: tertia sinistrum.

Nec

Nec equestria stragula sine symbolis: ut cataphracti equites insignibus undecunque refulgerent. Hic cultus sub ipsa armorum infantia præcipuè floruisse videtur: Henrici secundi tempestate, & Richardi primi. Effigiem è veteribus sigillis expressimus.

K 2

Etiam

Gell. 11. c. 12.

Æn. 9. 615.

Etiam tunicæ istiusmodi, pro more Romanorum sine manicis fuisse videntur, manicatæ enim ludibrio habebantur. Unde id Virgilii,

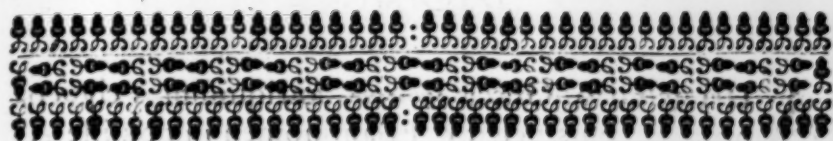
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.

Æl. 2. Scæ. ult.
p. 525. ubi vid.
not.

Et Ciceronis istud, *isti manicati juvenes, &c.* Macedonicorum autem militum manicatas fuisse tunicas, è Plauti Pseudolo constat, qui Macedonicum militem ficturus; *Manuleatam*, inquit, *tunicam habere hominem decet.*

Sed hoc vestimenti genus, quo arma inscripsit antiquitas, illud magis exprimere videtur, quod hodie casacum vocant, id est casulam, seu vestem ad similitudinem sacci. Græci aptius *ιπαστέδα*. Est enim ephestris vestimenti genus, quod armatis superinduebatur, ad tegendum arma. Julio Poluce, lib. 7. etiam *ἀμπίστρις*.

Thomas de la Moore in vita Edwardi 2. p. 2. togam armaturæ vocat. Dictionar. Anglo-Latin. vet. **coat armour** Baltheus. *Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid ejusmodi, tanto carius est posteris, quanto erga parentes major affectus nullo modo ipsa spernanda sunt corpora (mortua) &c.* Aug. lib. *de Cura pro mortuis agenda.*

In insignibus considerantur
scuti partes, area, symbolum, co-
lores. Nos autem à colorum enar-
ratione exordiemur.

De Coloribus.

Olores in Theodosianis clypeis decem enu-
merat Pancirolus: Aureum, argenteum
seu album, puniceum, viridem, cæruleum,
nigrum, purpureum, rubeum, ferrugine-
um. Sed enata tandem heraldorum scho-
la tantummodo recipiuntur, aureus, ar-
genteus, ruber, cæruleus, niger & viridis. Recentior
ætas purpureum addidit, & (ut novenarius numerus, he-
raldis sacer denuò compleatur) sanguineum quem à ma-
lo vocant aurantium, quibusdam *Brusk & Tenne*. Hos,
alii laudant propter se, album & nigrum, ut parentes ali-
orum. Alii propter id quod repræsentant, quidam albe-
dinem efferunt, ut lucis refertissimam, nigredinem dam-
nant, ut tenebrarum vehiculum. Medios quosque no-
biliore censent secundum plus vel minus appropinquant
albedini, vel nigredini, Aristotelémque in partem vo-
cant. Nos desidia inter colores non ponemus.

*Lib. de sensu &
sensat.*

Aureus & argenteus pro metallis habentur, altérque
in omni clypeo requiritur, ut ossa carni, licet aliàs hoc fe-
cellit antiquè.

De

De Auro.

AUri gestatio, Græcis χρυσοποιία, antiquissimos clypeos ornasse, quis nescit? Etiam nomen imposuisse Alexandri Magni militibus, quos inde Chrysoaspides vocarunt. Bartholus hanc præ cæteris nobilissimam facit; quod radios solis, hoc est rem lucidissimam exprimit. *Figratur, inquit, pro re maximè excellenti.*
Videtur ante oculos habuisse illud Plauti,

Plut. in Milite.

*Curate ut splendor meo sit clypeo clarior
Quam Solis radii esse cum sudum est solent.*

Isido. Chron.
369.

Romani Claudium Augustum, quod fortissimam Gothorum gentem à finibus Reipublicæ Imperii removisset, aureum in foro clypeum erigunt.

In not. Imp. Occident. ca. 22.
numero 7.

Præstantiæ certè nota est & fælicitatis, unde sæculum illud integerrimum aureum dicebatur, viri aurei. Eoque Plato, qui re præclare gesta in bello accubuerint *ἐκ τῆς χρυσεῖς* ex aureo genere vocat. Et Pancirolus ait *luteum colorem* sæculi fælicitatem ostendere.

Etiam Justitiæ Symbolum, cui ideo Athenæus vultum aureum, oculum aureum tribuit.

In Imperii clypeo quidam mansuetudinem exponit, ut aquilæ feritatem emolliat.

De Argento.

Lib. 23.

Color argento clarior est magisque diei similis, & ideo militaribus signis familiarior, quoniam is longius fulget. Plinius. *Ex hoc scutiferos alios Argyraspides vocarunt, ut ab auro Chrysoaspides.* Sic Homerus Deiphobum ab albo clypeo λευκοσπίδα. Sacris & profanis quibuslibet historiis, pro religionis, fidei, innocentiae, casti syncerique animi symbolo habitus est. Hinc Cicerone, *candor animi*; Horatio *candide Iudex*; Pio choro, ipsique Salvatori

Salvatori nostro quoties niveæ vestes tribuuntur? *Color albus*, inquit Cicero, *præcipuè decorus deo est*. Flamen igitur, cum Jovi sacra ferebat, totus albatuſ erat, pileumque album geſtabat. Varro.

Aliàs ſupplices, & magiſtratum, ſeu munerum petitoſes indicabat, qui ideo Romæ togam candidam induebant, ut hac populo innotefceret ſe petitionem profiteri. Hinc Tribunitiuſ, Prætoriuſ, Conſulariſ, Candidatuſ apud Ciceronem. Gloriæ & immortalitatis apud Pliniuſ; fidei apud Hieronymuſ. Convivarum antiquuſ cultuſ, ideo Cicero in Vatiniuſ, *quiſ unquam cenavit atratuſ?*

Pythagoraſ aiebat id quod eſſet colore candido ad boni naturam pertinere, quod atro, mali, unde & alba ſœlicitia dicimuſ, infameſ nigroſ ex Eraſm. Sic & illud Laſtantii,

Fulgentes animoſ veſteſ quòq; candida ſignant.

*Hiſt. Eccleſ.
Cent. 8. ca. 2.
p. 25.*

Colorem album ſeu argenteum luci à ſimilitudine tribuunt, uti nigrum tenebris. Witekinduſ igitur Dux Saxoniz qui floruit ante annuſ domini 900. cum à Paganifmo per ſacruſ Baptiſma ad Chriſti fidem evolafſet, equuſ nigrum quem inter inſignia militaria priuſ geſtabat, albo colore pingi curavit, ut teſtaretur ſe ex tenebris gentilibuſ ad veram lucem eſſe traduſtuſ, ut in Saxoniciſ annotatur Chronicis.

De colorum honore & ſignificatu. vide. Martial. & multa à Roſin. collecta 189. 60.

Albedo non incenditur ſpeculo uſtorio, qui radioſ diſgregat.

Cortina alba ſignat vitæ munditiem; rubea charitatem: viridiſ, contemplationem; nigra, carniſ mortificationem; livida, tribulationem, &c. Durand. Rat. lib. 2. cap. 3. nu. 39. fol. 176.

De quatuor coloribuſ Eccleſiæ in uſu; Durand. lib. 3. ca. 17.

De

*De rubro, pheniceo, coccineo, ruffato, quem
è minio semper faciunt, aliàs
ruffo & russeo.*

T*Rojanis temporibus rubrica in honore fuit : Plinius.
Etiam Romæ aliquando, nam deorum simulachra
minio illinebant ; triumphantium corpora : Sic
Camillum triumphasse.*

*Belli, sanguinis, magnanimitatis color, hinc Marti
sacer, & militibus usitator : quod profluentem sangui-
nem celet, iramque excitare dicatur. Lacedemoniis,
Persis, Messagetis, Numidis in usu. Ruffata vestis, quam
Græci phœniceam vocant, nos coccineam, inquit Isidorus,
reperita est à Lacedemoniis ad celandum, coloris similitudine,
sanguinem.*

*Hac sub Consulibus Romani usi sunt milites, unde eti-
am Ruffati vocabantur. Solebat enim pridie quam dimi-
candum esset ante principia poni admonitio & indicium
futuræ pugnæ.*

*Ultionis color, quo ideo magistratus induebantur, nec
licuit cuicumque portare sine principis licentia, ut Cod. de
Vest. & ol. Tyrannidis quóque, sed & pudoris, & vere-
cundiæ. Corinthi clypeis rubris utebantur : Romani ru-
bro vexillo pedites evocabant.*

*Colorem hunc rubrum Jovius purpureum vocat, cly-
peum enuncians Bartholi Jurisconsulti.*

*Elog. viro. lit.
illuf. p. 16.*

De colore cæruleo seu cyaneo.

C*æruleus color, cælestis est, rerumque divinarum
Symbolum : frequens igitur in vestimentis summi
Sacerdotis.*

*Etiam aëris : quamobrem ignis deum Vulcanum,
aëreæ regioni vicinum, cæruleo pileo pinxere.*

*Sed maris quóque, quod ab aëre colorem accipit hinc
nautas*

nautas significare aiunt, & res maritimas Neptunóque dicari, qui inde cæruleus dicebatur. Octavius Augustus, inquit Suetonius, *Marc. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit.* Et quia equus Neptuno sacer, in conscribendis equitibus, Romani cæruleo usi sunt vexillo.

De Nigro sive zebellino.

Nigrum Bartholus, vilissimum vocat, & certè inter omnes Theodosianas gestationes non invenio, nisi in rebus quibus natus adest, atque his ipsis parcius. Nunc etiam dierum haud frequens cernitur in vetustiorum principum clypeis. Apollini tamen sacrum Brachmanæ olim venerabantur. Apollineam etiam turbam, hoc est viros graves & eruditos quid ni designet, cum eorum præcipuè sit cultus. Sed prudentiæ & firmitatis seu constantiæ symbolum est, quod hic color in alios amplius non veratur.

Mortis, infortunii, mœroris; hinc dies infœlices carbone notabant, ut apud Persium,

*Quæque sequenda forent, & quæ vitanda vicissim,
Illa prius cretâ, mox hac carbone notata.*

Ideoque cum Ægeus pater in Thesei navi velum nigrum perspexisset filium cæsum opinatus, se in mare præcipitasse tradit Plutarchus.

Infames aliquando & improbos notat, ut Horatio,

Hic niger est, hunc tu Romane caveto.

Sed in clypeis zebellinæ pellis, quam Jornandes (lib. r. ca. 3.) Saphirinam vocat, dignitatem obtinet, & nomen *Sables.*

De viridi.

Licet nullus in nostrarum clypeis antiquior. Arthurum enim celeberrimum illum armatum insinuunt cruce, & beatissima virgine in primo cardine armatis, in clypeo prasino. Ducti Monumentensis auctoritate, lib. 9. sed de cruce & coloribus nihil ille.

Viridis color (Theodosianis clypeis frequentior quam nostris) apud omnes spei est; quod virentibus jam agris messem fructumque expectamus. Quare animi quóque vigorem & florentem ætatem indicat, quia tum præcipuè vigent & florent herbæ, arborésq; cum vireant, ut Virgilius 5.

Eurialus formâ insignis viridiq; juventâ.

Et sexto,

Jam senior sed cruda Deo viridiq; senectus.

Leus denique per hunc amorem, lætum & gaudium intelligit.

De purpura.

SI de primatu inter colores sit quæstio, palma purpuræ referenda est: tot ætatum gentiumque consensu non solum pretiosissima, sed, ut Statius cecinit, regni insigne. Principum enim propriè est, summæ nobilitatis, honoris, & magistratus indicium. Ideo Romæ, senatorias & equestres togas, distinxisse patriciorum puerorum (quos etiam verecundiæ admonebat) prætextas, & pro ipso interdum magistratu, & ipso imperio poni, ut Martial.

Purpura te felix, te colit omnis honos.

Clodius Albinus joco nutricis, accepit etiam Porphyrii nomen, ex eo, inquit Julius Capitolinus, quod in fascia matris purpurea ligaretur. Hoc enim unum erat inter alia multa signa imperii futuri. Vitus pa. 147. l. 2.

Antiquis tamen heraldis excludi videtur, fortè quod color submedius, à cæruleo crassiori vel male temperato, parùm discreparet; quam etiam ob causam pro cæruleo aliquandò sumitur, ut Virgilio,

In

In mare purpureum violentior influit amnis.

In Imperiorum notitia color frequens ut olim Græcis,
Phrygibusque, hinc Oenone Paridi,

*Dum moror, in summa fulsit mihi purpura prora.
Pertimui : cultus non erat ille tuus.*

Et Nicei scutum auro fulgebat & purpura. Sed in Angli-
cis clypeis & hic, & sequentes rarissimè cernuntur.

De anarantio & sanguineo.

A Narantium & sanguineum vix recipio. Licet prio-
rem Leus venerabilem vocat, alterumque laudat,
quod in indumentis principis Walliæ, & equitum
balnei reperiatur. Alciatum (si placeat) audi de co-
loribus.

Colores, aliis (satis antiquè) placuit per planetas edi-
cere, aliis per gemmas. Hæc (cum alia aliis arrident) non
hinc abduco. Sed qui menses, flores, dies & ejusmodi
introducunt, puerilia planè nequunt. Colorum cohæren-
tiam cum planetis & gemmis videas in sequenti tabula,
characteres etiam planetis & coloribus respondentes.

*Videtur Brino
Armoricanus,
enuntiationem
per planetas af-
fuisse. Philip.
lib. 11. p. 366.
ubi ait : de
Aquila in insig-
nibus Imp. Tota
superficies cu-
jus nitet aurea
Solis æmula,
que jactat plus
se splendoris
habere.*

Colores.	Character.	Planetæ.	Lapides.
<i>Aurum.</i>	<i>Or.</i>	☉ Sol.	<i>Topazius.</i>
<i>Argentum.</i>	<i>Argent.</i>	☾ Luna.	<i>Margarita.</i>
<i>Ruber.</i>	<i>Genles.</i>	♂ Mars.	<i>Carbunculus.</i>
<i>Ceruleus.</i>	<i>Azure.</i>	♃ Jupiter.	<i>Sapphirus.</i>
<i>Niger.</i>	<i>Sables.</i>	♄ Saturnus.	<i>Adamas.</i>
<i>Viridis.</i>	<i>Vert.</i>	♀ Venus.	<i>Smaragdus.</i>
<i>Purpureus.</i>	<i>Pourpre.</i>	☿ Mercury.	<i>Amethistus.</i>
<i>Anaranticus.</i>	<i>Tanne.</i>	♁ Caput draconis.	<i>Hyacinthus.</i>
<i>Sanguineus.</i>	<i>Sanguin.</i>	♂ Cauda draconis.	<i>Sardonix.</i>

Beda de natu-
ra rerum cap.
15, pag. To. 2.
* Apud Plin.
candens & sic
hic fortè.

Armelinis usos
esse Symbolis
Alanum Du-
cem Britannie
Armor. Anno
1087. 21. Guil.
Conq. in humis
suis indicat.
Brelaing. v.
Albus in Gloss.
nostris.

Alii aliter hæc colligunt, nos nostrates sequimur.
*Suns quidem cuique color est, Saturno candidus, Jovi clarus,
Marti igneus, Lucifero * gaudens, vespero splendens, Mer-
curio radians, Lunæ blandus, Soli cum oritur ardens &c.*

Sæpenumero pelles quædam, quibus alias ad honorem
& insignia, induebantur proceres, colorem clypeis sub-
ministrant armelinorum, & zebellinorum. Apud Tar-
taros adeo pretiosæ sunt, inquit Paulus Venetus, ut quandò-
que vix pro duobus millibus Bysantium pelles pro unica tuni-
ca sufficiant. Sed tum armelinam, tum zebellinam mol-
litiem & delicias aiunt significare, Armelinumque (quem
murem album vocat Aristoteles, quidam Scytalam) mun-
ditiem & illustrem nobilitatem Alciatus;

*Delicias & mollitiem mus creditur albus
Arguere : at ratio non sat aperta mihi est.
An quod ei natura salax & multa libido est,
Ornat Romanas, an quia pelle nurus,
Sarmaticum murem vocitant plerique zibellum,
Et celebris suavi est unguine muscus Arabs.*

Pellicea autem indumenta, quæ ab humeris Electores Im-
perii gestare solent, Clemangius & alii plumalia vocant.
Plumarii tamen propriè dicuntur, qui vestimenta ex plu-
mis avium conficiunt. Prudentius in Harmatigenia,

v. Gloss. Cle-
mang.

*Hunc videas lascivas præpete cursu
Venantem tunicas ; avium quòque versicolorum
Indumenta novis texentem plumea telis.*

De clypeo zebellino argentofo.

ZAbellorum pelles nigræ sunt : at probatiores (se-
cundum Jovium) tenui canitie distinctæ, quas ideo ar-
gentosas voco five argyritas.

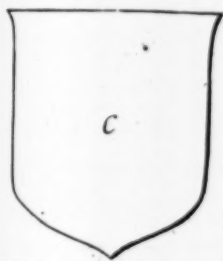
Dicuntur (reor) à Jornando in Gothic. ca. 3. Saphiri-
næ pelles, vide Gloss. nostrum.

De partibus scuti.

Scuti partes sunt, centri locus, anguli, latera, regiones. Centri locus, (uti & umbonis) est qui centrum possidet, umbilicus etiam dictus quem c. notat. Hæc Græcorum clypeis præcipua sedes fuit insignium; ideóque umbonem ipsam *τὸ ἐπίσημον*, id est, insignium sedem dixerunt. Sic apud Aristidem *πρὸς ἀπὸ δὲ ἐπίσημον*; apud Plutarchum *τὸ ἀπὸ δὲ ἐπίσημον*. Sic apud Homerum Gorgonis sedes in Agamemnonis clypeo.

Anguli seu cornua sunt superiores duo, inferiorum unus. Superiorum d. dextrum ostendit, e. sinistrum: f. infimum, quem etiam pedem, calcem, conum, perigæumque scuti (cum vicinior terræ sit) vocitemus. Laterrum, g. dextrum depingit, h. sinistrum.

Regiones tres sunt, superior, media, inferior. Hæ ex tripartita scuti longitudine perspicuæ fiunt. Superiorem cephalicam voco, quod cephalî locus sit, etiam honorariam, quod honoris; Mediam, centricam; Infimam, perigæi. Quas alii scuti partes sive angulos constituunt (cum ex dissectis scuti arcis oriantur) inter sectiones nos rejicimus.

De scutorum arcis.

Arcæ est scuti superficies symbola suscipiens. Æquor & spatium dicta: vulgo campus; Erasmo solum, Arena.

Arcarum aliæ simplices sunt, aliæ compositæ. Sim-
plices,

*Arena pars
theatri qua fe-
ra, gladiatores,
& spectacula
edebantur.*

plices, uno tantum colore inducuntur, (quas ideo monochromatas voco) ut albedine.

Compositæ, pluribus : & vel dividuntur, vel coloribus interpunctis discriminantur.

De arearum divisionibus, quas sectiones & partitiones vocant.

HOdiernas scutorum divisiones, Theodosianum sæculum non novit. Credam ne Caroli Magni : dubitem an subsequens. Parciùs apud Anglos, ætate Henrici secundi ; frequentes sub Edwardo tertio rege. Vetustiorum principum clypeos, arcis cerno simplicibus. Et naturam ars sequi videtur ; ut dissecto prius sit integrum, umbræ corpus. Sectiones enim umbræ sunt, & tramites symbolorum stationariorum. Dividi autem dicuntur areæ, cum linea una, aut plures per centrum scuti ad oras porrecta, colorem alium ab alio secer nit.

Arearum divisarum tria sunt genera, Pluræ sive dichotomæ, mixtæ, subalternæ. Postularet igitur forte methodus de his primo dixisse. Sed cum necessariò nobis incumbit ut ab arcis sit inchoandum, arearum etiam partes & accidentia demonstrasse justum fuerit, normales ipsorum lineas depingentes.

Sectio pura, singulari lineâ scutum æqualiter dividit, sed tripliciter, Erectè, transversè, obliquè.

Sectionem erectam palarem vocant à similitudine. Et utrique lateri integra, interdum indunt arma conjunctionem, & conjugium significaturi : dextra viro, sinistra fæminæ tribuentes. Inter omnes Theodosianas gestationes, sola reperitur : hoc est Thebæorum clypeo in occidente : ubi mutuum auxilium, & Romani imperii conjunctionem, etsi ob duos imperantes scissum, videatur innuere voluit Pancirolus.

Sectionem transversam, quod balthei loco cernitur, balticam dicas. Galli *per fesse*, scuti latera ad angulos rectos secat.

Sectionem

Sectionem obliquam diagonalem dicimus, quod ab altero superiorum angulorum ad oppositum anguli dimittitur. Galli partitionem *per bend* vocant, & fit vel à dextris, vel à sinistris.

De sectionibus mixtis.

Sectio mixta è duabus vel pluribus puris sectionibus commixtis assurgit. Hæc autem ex dimidiatis, illa ex integris. Ex dimidiatis fiunt sectiones imperfectæ: utpote quæ clypeum inæqualiter dividunt.

Ex inferioribus medietatibus obliquarum, fit sectio fastigiata: quibusdam instar tigni, Gallis *parti par chevron*.

A superioribus obliquarum medietatibus portio scuti describitur, quam à situ, angulum vel triquetrum cephalicum dicamus. Sed inter sectiones vix dum pervenit.

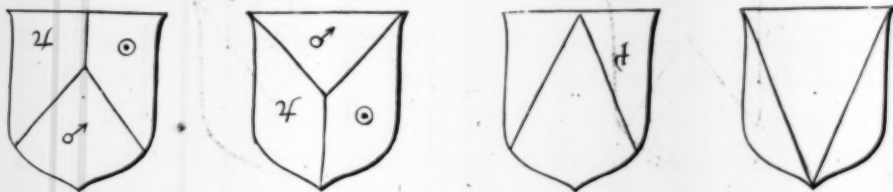
De areis trifidis.

EX obliquarum & erectæ medietatibus, areæ trifidæ producuntur, quarum duo sunt genera; alterum scuti caput dividens, quod ideo biceps, alterum pedem, quod igitur bipēs vocitemus. Sed hæc Anglis parum cognita inter angulos ponunt.

Sectio trifida biceps fit, ex inferioribus medietatibus obliquarum, & superiori erectæ: portionesque scuti constituit, quas alii angulum cephalicum dextrum, cephalicum sinistrum, & basis vocant; nos hunc sipparum, supparum, suggestum. Hunc & illum & tertium & ostendit. Leighus ait Belgas singulis portionibus diversum symbolum edere, quod ipsi vidimus.

Sectio trifida bipes, ex contrariis medietatibus assurgit ut in exemplo. Quidam angulos basis vocant dextrum & sinistrum, & & ⊙ notatos. Addunt aliud trifidæ genus, quod à forma turbinaceum dicimus. Fit autem amissa ex utrôque superiori angulo in ipsum cuspidem linea recta: ut in exemplo. Sed majoribus nostris proculdubio incognitum: nam si (ut illi) triangularibus uterentur scutis, quis esset huic sectioni locus?

Occurrit hæc divisio apud transmarinos, inverso ordine: singulisque portionibus colores singulos inducunt. Sic in Holsatia, Meinstorpiorum familia. Et est pars media quasi pyramis aut trabo inversus.

De mixtis purarum sectionum integris lineis.

E Mixtis purarum sectionum lineis integris, centrôq; coëuntibus, areæ fiunt, quadrifidæ decussatæ, coniferæ. Theodosianis clypeis certè non incognitæ. Sed orbis distinctiones Romani Imperii magnitudinem, potentiam, firmitatem (res clypeis nostris parum convenientes) significaturæ. Colores etiam alios ab aliis plerumque non distinguunt, quod in nostris nunquam cernitur.

De areis quadrifidis, vel quaternariis.

Sectio quadrifida : erecta & transversa lineis, aream tanquam in quadras disponit : significatione à Crucis similitudine, deducta. Junius Quadrias tesseras hujusmodi vocat. Et Curopalata ibidem *καρπία*, à latino pag. 24. In more est hæreditaria matris insignia per quartas istas immiscere, quod apud Anglos factum non comperi, antequam Edwardus tertius Franciæ clypeum sic cum Anglico iterasset. Priores enim de materno clypeo in suum quid conjicere usi sunt. Et hoc quidem non solum ad maternam memoriam, sed ad familiarum etiam discrimen, plurimum effecit. Videtur tamen Barcinoniæ & Aragoniæ arma (de quibus superius diximus) quadrifariam fuisse composita Annum circiter Domini 1137. Et Tilletus refert Antiochenum principem ut gratum se præstaret S. Ludovico Franciæ regi (qui obiit anno 1270.) ob acceptum beneficium clypeum regium sic cum suo alternasse.

*Recueil des
Rois de France
pag. 320.*

Area decussata ex obliquis conflatur, scutum in triangulos dispertiens. Quarti Theodosiani (inter auxilia Palatina, alterius magistri militum præsentis in oriente) cæruleum clypeum lineis nigris decussatum gestant, quo imperium, etsi ex facie divisum, unum tamè intelligi vult Pancirolus. Et hæc sola est decussatio in omni Notitia per totā aream extensa ; cæteris umbone tantum contentis. Sed

M

egregiè

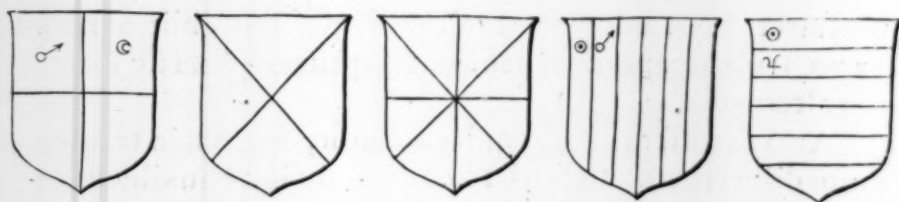
Gelt. in Magn.
Græc.

egregiè extat hæc sectio & planè heraldicè in numis Emporiturum, ubi superior triquetra Siciliæ insigne habet, hoc est tria femora. Inferior pisces duos erectos: utraq; cymatilis.

Coniferata sive conconata area, ex omnibus puris sectionibus commixtis, universalum pandochium efficitur, & omniformis dicatur. Crudi Constantino ostensæ (uti referunt) non dissimilem, & ex linearum dispositione crucem intelligunt latera X. intersectam, ut sic Christum in ea passum significarent, cuius nominis Græcè scripti prima est littera X. Plerumque autem superiorem partem erectæ lineæ in litteram P. flectebant, ut apertius *Xeipw* exprimerent, ita ut XP. & +. innecterentur. Et hinc error vulgaris, qui Græcarum literarum nescius, has tanquam latinas & Anglicanas usurpat, Christi nomen hoc modo scribens Xps. Xpi. Xpm. Symbolum habes in Braccatorum juniorum clypeo in Oriente. Cōnos hos Galli *giron*s vocant, credo quod in scuti gremio (illis *giron*) coeunt.

De sectionibus subalternis.

SECTIONES subalternæ ex prioribus sunt subdivisæ, linea aliqua in centro permanente. Nulla harum in omni Theodosianâ aspilogiâ, ni coniferam placeat excepisse. Unicuiusq; exemplum, accipe.

Palaris,

Palaris, seu columellaris.

CLypeus palaris sex partium aureus & ruber Aragoniæ regum. Gallis *partie par pale*, vel clypeus hexastylus Solis & Martis. Sic tetrastylus, quod verbum apud Junium habetur in versione Curopolatæ de officiis Constantini, ubi vestibulum aulæ Constantinop. ita vocatur, quod quatuor columnis nititur, pag. 24.

*Columnatus
Varri : clyn-
dræus Plinio.*

πλεσύνω.

Transversaria.

VEhit more sex, repagulorum, ex auro & cyaneo. Gallis & Anglis *barrey*.

Obliquæ, sive diagonales.

ARea diagonalis senaria, argentea, & rubra. Gallicis *bendy*, ac si fasciatim dicerent. Radios solares videtur exprimere, hæc orientales, illa occiduos. Sed coire interdum videntur hæ sectiones tertiam genituræ, ut in exemplo. Vid. Paradin. p. 82.

Fastigiata.

VEhit aurum & rubrum more senarii fastigii.

Conifera.

Coniferis areis vix unquam conos omnes, sed fugatis aliis, reliquos subdividunt. In hoc clypeo (qui aureus & niger est) duodecim numeratur. Subalternæ etiam sectiones, subdividuntur, trajectâ purâ aliquâ centrali linea. Hinc exurgunt quæ à cœlorum transpositione, transpositæ, inversæ, transmutatæ nominantur, ut in sequentibus.

M 2

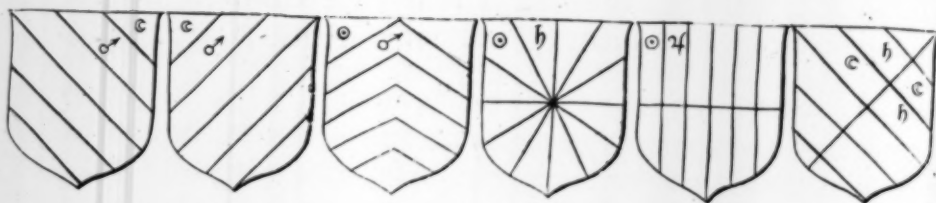
Aurum

Aurum & cyaneum senario palo transversè inverso, sic de cæteris.

Area diagonalis, senaria, argentea & nigra, è contrario diagonali trans—iterata; Sic ut,

Qui color albus erat, nunc est contrarius albo.

De areis interpunctis, seu vermiculatu albo.

CUm autem subdividentes lineæ, à subdividentibus transigantur, non in sectionum classe, sed interpunctorum reponuntur, quod aream tanquam per puncta & periodos distribuunt, tessellas, maculas, cuneos, rhombulos, & hujusmodi vermiculato opere exprimentes. Mos iste in armorum cultu, valde erat antiquus. Sic enim apud Aimoinum lib. 3. c. 90. anno Thedeberti regis 9. Bertoaldus comes palatii, Landericum ducem alloquitur, *Domini nostri inter se decernant cum armorum cuneis. Tunc si placebit, ego & tu, vermiculatis adoperti vestibus, inter conferta congregiamur agmina.*

De

De Area Tessellata latruncularia, loculosa, propriè emblemate.

ARea tessellata seu emblematica fit, cum plures perpendicularares lineæ à pluribus transversis dissecantur, quod ab Itatorum vocabulo scæchia Germanico Schach, alii Scaccatam vocant, alii scachificatam, à quibus primitus emerisse videtur. Sed nec Romanis incognitum, cum latruncularum lusus, Martialis meminit: Epig.

Not. in Varr. lib. 3. de re rust. Emblemata ex origine distionis qua Græci est, significat tesseras quibus instrata pavimenta variantur. & versicoloria sunt. Not. in Varr.

*Insidioforum si ludis bella latronum,
Gemens istetibi, miles & hostis erit.*

*Gallis escheef
et eschequier.*

Hujusmodi tabulâ memoriæ subministrandæ gratia, puto ratiocinatores olim in subducendis calculis ulos esse. Nam in trapezis suis, seu mensis (quas vocant) ratiocinariis, antiquè cernitur, & foro quod Fisco, & regio vètigali addicatur, cujus etiam insigne est, nomen fecit. Hinc Gervasius Tilburrensis: *Scaccarium*, inquit, *tabula est quadrangula, quæ longitudine quasi decem pedum, & quinque latitudine ad modum mensæ circumfidentibus apposita, undique habet limbum latitudinis quasi quatuor digitorum. Supponitur scaccario pannus in termino Paschæ emptus, non quilibet, sed niger, virgis distinctus, distantibus à se virgis vel pedis, vel palmæ spatium. Curiam autem hanc, tum olim Normannis familiarem, Anglis advenam huc illinc transegisse Willielmum primum omnes consentiunt. Berdoaldus (apud Aimoinum) Landericum ad singulare congressum in prælio deposcens, Tunc, inquit, si placebit, ego & tu vermiculatis adoperti vestibus inter conferta congregiamur agmina*, lib. 3. cap. 90. pag. 144. 5. Erat hoc anno 9. Theodorici regis, cujus anno. 14. Columbanus ibat ab Hibernia trans oceanum, cap. 94.

Proinde id insigne Nostratium clypeis tum adhuc infuetum fuisse, non est dubium. Nam in Curia illa, multò antiquiùs quam in clypeis reperitur, & hinc in illos demigrasse,

migrasse, verisimile. Etiam ipsorum Warrenniæ procerum Curiam (aliquando forte) moderantium, & ab ipsis in Clientium suorum clypeos, cum Angliam applicassent, dissipatum. Sin aliud hoc rimari placeat, Cæsarem advola, quem (Suetonius testatur) munditiarum & lautitiarum studiosissimum, in expeditionibus tessellata & scetilia pavimenta circumtulisse. Quin & Diodorum Siculum, qui priscorum Gallorum saga crebris tessellis (florum instar) distincta memorant.

In vita Jul. Caesaris; cap. 46.

Diod. bibl. hist. li 5. fol. 307. vid. Curo pal. p. 24.

Elegantiam igitur apprimè notat, quod etiam Lucilii Poetæ, nec non Mutii Scævola & ipsius Ciceronis auctoritate, Lucilianis his versibus eo accinentium, confirmatum est,

*Quam lepida lævis compositæ, ut tessellæ omnes
Crudo pavimento, atque emblemate vermiculato.*

De Area apsidali.

Multæ obliquæ lineæ totidem obliquis orthogonaliter transcriptæ, arcam reddunt apsidalem seu maculatam. Sic à retium similitudine (quorum foramina absides & maculas vocant) dictam. Maculis autem leniter productis *lozongey*, quasi rhombulis distinctam nominant, extensius verò in acumina porrectis, fusos aiunt significare: differentiam etiam in situ ponunt, maculatas, rhombulatasque areas cuspides semper erigere, fusorias plerumq; deprimere.

Lib. 3. Cor. pag. 130.

Sed fusis interpunctæ aræ eodem non semper modo fiunt. Nam obliquæ lineæ aliquando à perpendicularibus trajiciuntur, aliquando à similiter obliquantibus, his erectioribus, illis depressis, quod in Germanorum clypeis frequens cernitur, qui ex ejusmodi symbolis cuneos intelligunt. Hinc *Teckenses principes*, cum ducatum *Uveck* antiquitus appellatum ferunt in armis suis, inquit Munsterus, posuerunt signum cuneatum. Vocant enim Germani, ait ille, *cuneum Uveck*: clypeum (ut hinc transtulimus) vides.

Anomata.

Anomata.

De Area variegata, al. varia.

Restat alia interpungendi ratio, prioribus nec ætate cedens, nec dignitate, clypeis verò nostris fortè notior quam exoticis, visûque potiùs quam nomine. Nam à colorum vicissitudine variatam, seu variegatam dixeris, id nomen etiam rectè competeret aliis omnibus interpunctis, si non ex antiqua consuetudine huic propriè addicaretur: sunt tamen qui invecam nuncuparunt. Nos clypeum variegatum dicimus ex auro & cyaneo. Hoc verò gestaminis hanc habuit originem. Tres filii domini de Couci, Ingleramus, Thomas (unde Domini de Vervin) & Robertus (unde domini de Pinon) cum clypei & tunicæ armorum non præstò adessent in bello sacro, hi tres fratres vestes suas coccineas pellitas diviserrunt, & variè gestarunt. Primus scilicet *pale de six pieces de gueules & de vair*. Secundus hoc idem par pale; tertius per bende. Sed de hoc videndum: in concilio enim nostratum Gaintingtoniæ An. 1188. decretum est, ut nullus (in sacram proficiscens militiam) post proximum Pascha utatur vario vel grisio, vel sabellina, vel escarlata. Hov. 642.

Ex lib. de Nobilitate De Noblesse de France Alouette Impr. à Paris Anno 1577.

Hæc aliàs gestatio tribus interstinguitur coloribus, quam bigeream voces, quod vide in Glossario nostro.

Hæc de arcis, jam de symbolis, seu tesseris.

Quamvis in propositis jam arcis Symbolica ratio luculenter fulserit, desiderare tamen vides quod aream plerumque occupat incumbens symbolum.

Est autem id figura rei alicujus, quæ etiam dempta aream integram relinquit, quod in aliis fieri non potest.

Figurarum aliæ animalium sunt, aliæ inanimatorum, aliæ vegetabilium.

Animalium figuris plus attribuunt dignitatis Bartholus, Uptonus, Leus, totaque fecialium schola, curiosiori fortè, quam oportuit subtilitate. Sed cum arearum sectiones

sectiones ab inanimatorum figuris præcipuè deducantur, consentaneum nobis videtur, eas primitus suggere, ut cum rerum vestigia viderimus, res etiam ipsas intueamur. Figuræ rerum inanimantium, sunt vel stationariæ vel cedentes.

De symbolis stationariis.

Symbola stationaria, sunt quæ certam in scuto stationem habent. Cephalus, baltheus, diagonius, palus, quæ simplicibus sectionibus insident.

Cruce extensor & decussis extensor, quæ mixtis integris. Fastigium quod mixtis dimidiatis.

Reperiuntur autem, quæ certam in scuto stationem obtinent, nec tamen sectionem aliquam possident, Cephalus, quadra, limbus, Pleurida.

Symbolis istis, seu tesseris spatiantibus, sua quædam competit sectio, quæ licet transversariæ rationem imitetur, sub ea tamen specie non reponitur, utpote cum cruce vel limbo uti per frustra distinguitur: non partitum dicimus è transverso: sed Gallice *gobbone*, nos laciniatum.

De cephalo seu titulo.

Galli qui originem suam, vocisque complurimas à Græcis deducunt, symbolum istud, quod in summitate scuti cernitur *chef* (hoc est caput) vocant. Tractum suspicor à κεφαλή, quod idem sonat literis posterioribus fugatis. Quamobrem nos primario nomini consulentes, cephalum etiam appellamus. Aræ tertiam partem obtinere dicitur, superiorémque semper clypei regionem, quam à sede sua Cephalicam facit. Honoris & prudentiæ symbolum. Dividi nolunt, sed nec minui. Profert tamen Fernus, cephalum cephalo coronatum clypeum Gallicujusdam regiæ majestati à consiliis, quem alias unum, alias alterum consilii munus accepisse asserit. Nec minuitur superior cephalus si inferiorem respicias, qui

qui hoc in casu aræ vicem videatur sustinere. Similitudinem præbet superioris illius partis, quam in procerum, judicum stolis capitium vocat Fortescu lib. de leg. Angl. ca. 51. pa. 123. Anglicè *the cappe*, atque ideo senatoriam prudentiam & dignitatem appositè denotet.

De Tænia.

CEphali sede tænia interdum cernitur, interdum cephalo medium transcurrere, quartamq; ejus partem complecti. Iliacis sæculis, victoriæ honos tænia, unde Æneas apud Virgilium lib. 5. Mnestem, Gyan & Cloanthum classico certamine victoris tæniis ornat. Ideoque apud Statium,

—— vittarum provenit bonos.

Corinnæ etiam apud Tanagræos effigies tænia pingitur redimita, quod ipsa Pindarum | hebis vicisset carmine: nam *victoriae*, inquit Pausanias, illud insigne.

De Tramite, Baltheo, Fascia, Strophio.

*Trames quia
transineat cly-
peum. v. Isidor.
Orig. lib. 29.
cap. 38.*

CUM inter militaria ornamenta, nullum antiquius sit baltheo, nec clypeis usitatus, paulò fufius est de eo dicendum. Ubique terrarum fessam audio dici, fortè à fascia ductum. Non dicam *Fessa profissa* ut Itali loquuntur, quod aream findit, fessam tamen diminutam, fissuram vocari video etiam ab ipsis fæcialibus. Passim verò pro cingulo, zona, baltheo, intelligitur, néque aliter in ipso Austriaco clipeo, de quo dicam ut Martialis lib. 4.

*Militiæ decus hoc & grati nomen honoris,
Symbola Ausoniacum cingere digna latus.*

Heroum ætate res magnæ æstimationis, cum ad præsidium, tum ad ornatum. Alias ilia, alias humeros obibat,
N fibulis

Hinc qui cingulo eximio à ceteris innotuere præstantiores habebantur milites, *μῆτορες*, nuncupati sunt, id est, ut inquit Suidas *οἱ μῆτορες* *τῶν στρατιωτῶν*.

fibulis (sæpe aureis) post tergum colligatæ. Clypeum & ensẽ sustinebat, sed singularis plerúmque singularẽ. E corio aut laminis (ne telo distringeretur) late composita. Apud poetas perquam celebris, præcipuè Homerum, qui Atridarum balthea aurea facit, Hectõris puniceum, Diomedis discolerem. Romanis è corio bullis distinet Varro.

Sed ad deferentis etiam notitiam & dignitatem, ut in veteri Epigram :

*Anlica quippe comes rexi patrimonia clarus,
Et mea patricio fulserunt cingula cultu.*

Pettestatem Flodoard. Hist. Remens. lib. 2. ca. 5. *Si quis in quolibet gradu, vel cingulo confitus, aut potestate fulsus &c.*

Belligeros notat, quorum propriè insigne est, unde Alciatus *bellimonumentum* vocat.

Ductores militares. *Tribunorum enim baltheis conscriptus fuit militum numerus qui sub ipsis stipendium merebant.* Alciat.

Sed & prælium inituros, quos ideo militari cingulo cingebant.

Hinc ad militiam conscriptus miles, cinctus vocabatur absque additione. Marcell. de Testam. *Titius priusquam tribunus legionis factus esset, testamentum fecit, & postea cinctus, manente eodem testamento, discessit :* quod inde introductum, quod prælium inituri præcingerentur ex Hotomanno Cal. Hinc viros bellicosos cinctos dicunt, imbelles discinctos.

Equites auratos, equestrem ordinem. Creatus eques militari olim baltheo cingebatur, unde militari cingulo decorare, dicitur pro militem facere.

Et in creandis itaque equitibus, & Imperatores præsci, nuperiorẽsque Reges, balthei utebantur solennitate. Sic Henricus tertius Johannem de Gatefdene clericum, & multis ditatum beneficiis, sed omnibus ante expectatum resignatis, quasi sic oportuit, baltheo cinxit militari. Math. Paris in Hen. 3. Sic etiam Richardum de Clare (jam Comitem) & comites suos tyrones quadraginta milites

lites instituit. Math. Paris in Hen. 3. fol. 639.

Magnæ olim existimationis, etiam & emolumentum cingulum militare fuit, non tantum ob designatum honorem, sed ob privilegia quæ afferebat militaria. Quæ de causa Imperatores Ethnici hoc Christianis in persecutione solebant adimere, ut apud Euseb. lib. 8. ca. 4. & lib. 9. ca. 10. victi itaque mundana vanitate, nonnulli fidem mallent, quam dignitatem rejicere, & depositum, alii religionis gratia cingulum iterum ambiebant, in quos Nicæni conc. can. 12. instituitur.

Tom. I. 308.

Salisburienſis in Policratico. Inolevit consuetudo solennis, ut ea ipsa die, qua quisque militari cingulo decoratur, ecclesiam solemniter adeat, gladioque super altare posito, quasi celebri professione facta, seipsum obsequio altaris devoteat, & gladii, id est officii sui jugem Domino spondeat famulatum.

Expeditos ad negotium: August. in Psal. 92. tum enim se quisque cingit cum operaturus est. Virg. lib. 1.

————— Illi se prædæ accingunt.

Et lib. 7.

Accingunt omnes operi.

Horat. 2. Serm. Satyr. ult.

————— ut omnes
Præcincti rectè pueri comptique ministrant.

Divites, quia in zonis nummos circumtulere. Caius Gracchus ex Sardinia rediens apud Gellium lib. 15. ca. 11. populum sic alloquitur, *Zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli.*

Et in sacra pagina, Matth. 10. *Nolite possidere neque aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.* Militibus in more fuit, Porphyrio teste, sua omnia in zonis deferre, unde castrense proverbium, *Zonam perdidit, in eos dictum qui nihil habent nummorum.* Horatius lib. 2. Epist. 2.

Ibit eo quo vis qui zonam perdidit, inquit.

Oceanum. Josephus antiquit. lib. 3. cap. 11. de zona summi Pontificis: *Zonæ circulus significat oceanum, qui utique cuncta suo limbo circumdat.* Quo sensu felicissimè accidit fæcialibus nostris, qui clypeum nobilissimi equitis Francisci Draci cum totum Oceanum circum navigasset) hujusmodi symbolo confignarunt.

Sed differt Baltheus à zona; nam hæc sub vestimentorum appellatione venit, ille inter arma censetur à Varrone & Lazaro Bayfio, quibus etiam adest illud Taciti, Manipuli quoque & gregarius miles, viatica sua, & baltheos, phalerasque insignia armorum argento decora loco pecuniæ tradebant.

Hinc Ovidius veneris cingulum, quod ei inter arma esset, baltheum vocat,

*Sume Cytheriaco medicatum nectare ceston
Vssit amatorem baltheus ille fovem.*

Virginitatem. In fæminarum clypeis, quibus militares virtutes aut non propriè competunt, aut cautius adscribendæ sunt, virginitatem notet, tractum ab antiquorum consuetudinæ, *qui novam nuptam cingulo cinxere, quod vir in lesto solvebat.* Festus. Unde in proverbio *Zonam solvere*, pro virginem vitare: quorsum & *virginitatis cingulum* dicebatur.

Id adjungam discolerem baltheum clypeis clericorum conjugatorum non convenire. Clericus enim conjugatus deferens zonam bicolerem perdit privilegium clericale, ex Fran. Chambon Jurisc.

Sunt autem repagula, omissa Verrii apud Festum definitione, munimina quæcunque transversaria, contra vim objecta. Anglicè *barres* vocamus. Symbolum uberrimæ significationis & Horatio Coclite dignum, *qui uno suo pectore Hetruscorum exercitus obstitit, ipsoque miraculo audaciæ* (ut Livium audias) *obstupefecit hostes, & Romam liberavit.*

Fortitudinem

Fortitudinem notat munimentum, obstaculum, impedimentum, nam clypeos januas, aditus clathris & repagulis firmamus contra vim, & hostium furores, juxta id Virgilii, 7. *Æn.* Belli templum describentis,

*Centum aerei claudunt veſtes, eternâq; ferri
Robora.*

Viros summos designat, qui vel armis, vel consiliis tutantur rempublicam.

Metam & limites non transiliendos: ductum à loco sic repagulis occluso, ut tum homines, tum animalia coerceantur à transitu. Quo sensu per translationem legitur apud Ciceronem *Act. in Verr.* 7. *Perfringere omnia repagula juris, pudoris, & officii.*

De Diagonio.

Diagonius est qui ab altero angulorum per centrum porrigitur in alium; Galli *bende*, hoc est fasciam vocant, nos, diagonium, radium, & baltheum triumphalem, nuper ad ilia, nunc ad humeros aptatum perinde significata ejus plerumque prædiximus. Quod reliquum est, victoriam innuere videtur. Nam balthea quæ victis subtraxerunt, ad humeros suos religabant victores, gloriæ & triumphi gratiâ, ut Torquatus Manlius Galli torquem. Quod à Turno factum est cum Pallanta occidisset *Æn.* 10.

*V. Iſid orig.
lib. 19. ca. 33.*

— *Rapiens immania pondera balthæi &c.
Quo nunc Turnus ovat ſpolio, gaudetq; potitus.*

Et post 12.

— — — — — *Humero cum apparuit alto
Balteus & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus
Straverat, atque humeris inimicum insigne gerebat.*

Nec

Nec aliter Euryalus Rhamnete cæso Æn. 9.

*Euryalus phaleris Rhamnetis & aurea bullis
Cingula*_____

Hæc rapit, atq; humeris nequidquam fortibus aptat.

Victore etiam Domino nostro Jhesu Christo, cum mundum, mortem, peccatum subegisset, balthæo aureo cinctus est circummamillas. Apoc. 1. 13. ubi Aretius: Zona suspensa ad humeros, victoriæ est argumentum: pugnaturi enim ad lumbos adaptant enssem per zonam, post victoriam autem ad humeros religatur. Item in pace, senes ita cingebantur, quem morem nostri etiam majores servarunt, & vidimus etiam in quibusdam senibus hunc morem. Victori igitur Domino rectè hic ornatus tribuitur. Hæc ille,

Quid igitur Howardianó clypeo non solum invicto, sed terra marique triumphali vel auspicius addicaretur, vel magnificentius. Duabus enim victoriis (ut direptam Cal aliáque taceam) tantis claret, quantis per Christianum orbem alius nullus citra patrum nostrorum memoriam. Priori, sub Tho. Howardo D. Surriæ comite, fuso cæsoque (Floddeni prælio) Jacobo quarto potentissimo Scotorum rege, regalique clypei monumento (ut in perpetuum triumphum duceretur) victoris baltheo adjudicato : Posteriori, classis Philippi Hispaniarum regis (præ aliis quas unquam suis undis excepit Oceanus) instructissima, ideóque cum jam Ulispona non solvisset, editis libris Invincibilis nominata, à Carolo Howardo Archithalasso canitiem galea premente, victa, profligata, & maria omnia circum dijecta est. Adeo ut Mercurius ipse Gallo-belgicus (quamvis Anglicanæ laudis satis invidus) victoriam tamen hanc non dubitavit mirabilem appellare.

Profert honoratissima hæc familia Ducum, Comitum, Vice-comitum, Baronum, summarumque dignitatum titulis insignis, *clypeum rubrum triumphali baltheo inter sex cruces crucigeras cuspidatas, argenteas*, ut antiquè cernitur. Nuperius baltheo adest, quod dixi victoriæ monumentum *clypeolo aureo dimidiatus erectus leo rubrus, ore sagitta trajectus, duplici peribolo ejusdem coloris, utrinque liliato circumclusus*.

De lateronibus seu festucis.

CLypeus argenteus, diagonius, festucarius (lateronibus, seu festucis cinctus) niger. Festuca enim virgulam significat : unde Prætoris illa quæ servo imponebatur, qui à Domino apud prætorem manumittebatur, festuca dicta est. Et apud Aul. Gell. lib. 20. cap. 3. vis civilis, & festucaria dicitur : pro potestate prætoris vel judiciaria.

De

De Palo, Statumine, vallo, Columella.

Palus seu vallus, & Statumen, trames est per centrum erectus, latitudinis tertiæ areæ partis, si solus reperiatur. Cippum pedamentum, columnam, columellam vocat Pancirolus, & Pierius.

Si pro Palo habeatur, à vallari corona, quam etiam castrensem vocant significata deduxeris. Castrensis est corona quâ donat eum Imperator qui primus hostium castra pugnans introivit, ea corona insigne vallum habet. Aul. Gellius lib. 5. cap. 6. Castra enim & fossarum supercilia, palis præcingere moris fuit. Quo etiam sensu defensores notet, & perinde patronos & tutores.

Sin pro columna accipiatur, stabilitatis symbolum est apud Pierium & Pancirolum, fortitudinis apud omnes.

Diminutos palos paxillos vocant, quamvis Cicero è contra palum à paxillo facit fugato X. vastiore littera. Aragoniæ clypeus aream habet octo paxillorum seu columellarum, auro & puniceo insignem, gestamen hoc palatum dicunt. *Arma*, inquit Franciscanus noster, *palata vocantur, quia aptantur ad modum pali*, ut l. pali F. de verbor. signif. & F. de l. 3. l. pali.

De Fastigio seu Tholo.

Tholus lignum cui in heret telum v. Not. in Var. lib. 3.

Fastigium est quasi decussis inferior medietas, cujus jugum manet in erecta per centrum linea. Plinius & Columella hujusmodi cantherium vocant & jugum. Cæsar fastigium, Uptonus signum capitale. Galli *cheuron*.

In numis ar. M. Platorii (apud Fulvium Ursinum) hoc ipsum signum bellissime habetur, ades significans, quas ipse sacras considerat.

In ædificiis enim pars suprema est, & finito jam operi imponitur, unde per translationem rem perfectam notat, & omnibus suis partibus absolutam: sic in proverbio fastigium addere, & Græcis *πολαρῶνα ἐπιτίθεναι*.

Etiam conditionem, nomen, æstimationem, ut fastigium attollere pro augere nomen & existimationem. Nec incongruè

incongruè heraldicis notis domum & familiam depinxit, perinde rem familiarem, patrimonium, & hæreditatem antiquam, quod etiam Franciscanum nostrum non latuit, quem (si placeat) nativo cothurno prodientem paulisper audi, sic de symbolis disputantem. Est autem aliud, inquit, quod Laicis attribuitur, scilicet signum capitale, & tale signum capitale significat, quod portans primo ipsa arma assumpsit. Et si filius ejus habuerit patrimonium augmentatum possit sibi assumere aliud, ut sequitur. Sed si quod aliquis dominus Ecclesiasticus, non habens arma, sed à rege heraldorum petens sibi arma assignari, tunc potest ipse rex heraldorum dare sibi duo signa capitalia, vel tria ad maximum ut sequitur. Sed patrimonium domini Ecclesiastici (quandocunque fuerit) augmentatum, non transit ad hæredes, sed ad successores. Quare mortuo tali domino moriuntur & sua insignia. Prædictam tamen regulam intellige de armis propriis ipsorum dominorum ecclesiasticorum. Secus est tamen de armis ad ecclesiam pertinentibus solum. Ex prædictis collige differentiam inter hæredes & successores. Hæredes arma portantes possunt sua arma majore vel minore, cum consilio regis heraldorum, secundum quod eorum substantia crescit, vel diminuitur, sed successores eadem arma portare debent, quæ à suis antecessoribus fuerunt apportata nec augmentando, nec diminuendo, ut patet in abbatibus, episcopis, & aliis. Et ratio est, quia hæredes portant arma suorum parentum: Episcopi verò & abbates portant arma suarum ecclesiarum. Quare dic, quod si hæres laicus habuerit duo signa capitalia in suis armis, cum substantia diminuta, seu minorata fuerit, potest demere unum signum ipsorum duorum. Non ita potest dominus ecclesiasticus facere. Et è contra, si pater portaverit unum signum capitale, & postea hæres ejus inventus est pinguior in substantia & bonis quam fuit ejus pater ut per maritagiū vel fortitudinem, potest assumere sibi aliud signum capitale.

Item ista signa sunt primo modo Gallicè describenda, Il porte d'argent un chevron sablé. Alias sic, Il port de sabell & deux chevrons de argent, ut patet in exemplo.

Item ista signa capitalia, sunt transposita ut in exemplo, & tunc dic quod portans, aliquam perdidit suæ substantiæ partem, sed tamen est in spe recuperandi ipsam partem amissam. Non

enim est id signum in toto demendum, sed transponendum ut in exemplo. Et qui talia arma portat, sic Gallice portat: Il porte de argent deux cheurons transposéz. &c. Cave de opinione eorum qui dicunt hoc signum supradictum esse Salterium, Gallicè un Sawter, quam opinionem ego non approbo, quia pro ea fundatam nullam rationem invenio. Huc, & hæc ille. Uptonus symbolum hoc ab Architectoribus & fabris lignariis primo gestum asserit, nuganter fortè, ut alia.

Tulère antiquiores Hannoniæ comites in aureo æquore tria nigra fastigia. Quæ cum aream in quatuor alia videntur distribuere, septemPLICEM faciunt, narranturque septem illas celebres vias demonstrare, quæ Bavaci (Hannoniæ primariæ urbis) sub columna lapidea initium sumentes, recto & sublimi tramite, in omnes Galliæ partes porriguntur. Fama est Bronhildum (cujus nomen retinent) eas construxisse, quem tunc Bavacensi agro regnasse ferunt, cum David Hierosolymis. Addunt eorum memoriam procerum clypeo conservari. Cùmque tria fastigiorum illic imperfecta & mutila conspiciantur, tot aiunt viarum ostendere, propter vicinum mare imperfectas & mutilatas.

De Cruce.

Figura crucis apud Chaldaeos, Arabes, Ægyptios, Græcos, (nondum crucifixo Christo) in honore fuit. Egyptjis inter sacras literas ab initio religionis, & Serapidis pectori impressa: victoriæ & salutis Symbolum. Superficie prima est dimensio, eamque omnem ad angulos rectos dividit, circulum omnem & universum orbem (perpetuò

(perpetuò constans & iusta) in quatuor æquales partes. Cœli etiam cardines demonstrat, planetarumque radios, ab angulis invicem projectos, qui crucem faciunt. Unde miram ei potentiam tribuunt antiqui, virtutemque è cœlestibus infusam. Hinc apud Marsilium Ficinum celebris est. Apud Cornelium Agrippam laudatissima.

*lib. de vita
cælit. compar.
cap. 18.
Occult philo.
lib. 2. ca. 23.*

Post passionem Christianitatis Hieroglyphicum, quod ideo domibus suis primi appingunt Alexandrini: deletis janı inde Serapidis idoli thoracibus.

Militaribus signis primus hoc adjecit Constantinus Magnus, primariumque fecit, cum victoriam ei portendisset, ut in labaro diximus. Præterea militum arma crucis symbolo signavit, ut paulatim ad veri Dei cognitionem & cultum hac ratione deduceret. Euseb. lib. 4. in vita Constantini.

*Zonaras Annal.
lib. 2. in vesti-
bulis f. 83.*

Deinde Theodosianis clypeis frequens fuit, postea ubique familiare. Præcipuè flagrante jam bello contra Saracenos fidei propugnatores (cum crucis defensionem susceperint) crucibus passim insigniuntur. Talem vides Eustachii clypeum apud Nicetam Choniat. Et apud Hovedenum in An. 1188. Rex Franciæ & gens sua susceperunt cruces rubeas: Rex Angliæ & gens sua cruces albas, & Philippus comes Flandriæ cum gente sua cruces virides. Perpendendum censeo istum Hovedeni locum, ne de coloribus crucium inverso forsan dicatur ordine. Notissimum enim est, crucem rubram Anglorum ab antiquo gestamen fuisse: nec non & Francorum candidam, ut apud Gaguinum bellè liqueat. *Ad hunc, inquit, modum Bajona Caroli (vij.) ditioni & potestati restituta est. Die vero insequenti, oriente sole, sereno cælo, crux candida in cælo visa apparuit, quam & Francus, Anglusque palam conspexit. Quo cælesti signo arbitrati cives se divinitus admonitos, Carolo parere mox, Angli Regis insignibus abjectis, candida se cruce (ut Francus mos est) ornaverunt.*

*lib. 10. p. 246
& 247.*

Eademque ratione Hierosolymitanæ militiæ ordines (quos canonicos sepulcri dominici vocant, Johannidas (postea Rhodios dictos) Templarios & Teutonicos) id sibi insignium asciscunt, noménque inde Cruciferorum. Quorum quidem potentia & rogationibus factum est, ut

figura crucis non solum in Hierosolymitano vexillo depicta, sed alubi etiam erecta, uberrimis privilegiis donaretur, fieretq; confugientibus azylum.

Hi etiam qui in militiam terræ sanctæ discessuri erant, cruces plerunque voti symbolum suscipiebant, unde & crucis candidati appellantur. Hoc de more aliarum gentium Angli studiosi facitabant sub expeditione Richardi primi Ptolemaidem (quam Acam vocant) anno circiter gratiæ.

Quo fit, ut ex multiplici crucis gestamine, multiplices etiam crucis formulæ ad gestantium discrimina nascerentur.

Harum Franciscanus noster pro sua ætate duodecim inveniri ait. Crux plana (quam ante expressimus, Ingradata, Truncata, Patens, Figitiva, Cruciata, Molendinaris, Florida, Nodulata, Florida patens, Florida nodulata, & Duplopartita. Quibus enumeratis & descriptis, subjungit illico (ut suis utar verbis.) *Nota, inquit, quod istæ cruces non sunt propriè signa, sed sunt differentia signorum. Quare dic, quod rex heraldorum videns aliquem cupientem habere arma, ignorans aliquam bonam vel malam conditionem in eo vel proprietatem, debet assignare illi aliquam de crucibus supradictis; quia crucem portare, significat portantem non habere aliquam causam vel conditionem, secundum quam possunt arma sibi assignari, sed significat hominem brutalem.* Hæc ille.

Radulphus de Habspurge (qui imperium iniit Anno 1273.) *pour defendre la Hongarie, la Syrie (voluit dixisse Styria) & la Carinthe contre les armes des Turcs, institua l'ordre de S^t. George &c. permisitque ordinis collegis la Croix rouge de S^t. George dans les Armoiries de leur maisons.* *Auteur des Estats du Monde.* Edit. Paris 1464.

In bello sacro Rex Franciæ & sui, cruce rubra usi sunt. Rex Angl. & sui alba. Flandriæ Comes & sui viridi. Holins. An. 1188. Hen. 2. 34. ag. 111. col. 6.

Crux gestatoria, vel cuspidata, nigra in clypeo argenteo. Hujusmodi crucem & manu gestare, & terra insigere (ubi reverentiam loco cupiebant inferre) moris fuit.

Nigra

Nigra autem luctum significat. Unde in majoribus Litiis cruces nigræ vestibus inducebantur, & spectaculum ipsum, *cruces nigræ*, dictum fuit.

Hujusmodi fuerunt in manu Itali, qui petitionem aliquam proficiunt.

Crux crucifera ☉ in Ariopago. Hujusmodi crucem descriptam reperi in sypho deaurato, quo Witlasius Rex Marciorum Croilandensem ecclesiam donavit.

Crux Sicala nigra in area aurea. Sicalam voco, quia Willielmus Rex Siciliae, suæ hanc ascripsit gestationi. In sigillo enim ejus chartæ appensa, quam fecit Johannæ filiae Henrici secundi Regis Angliæ Anno 1177. hæc in area altera exhibetur: capiti super scriptum habens titulum Regis viz. *Divina favente clementia, Willielmus Rex Siciliae, & Ducatus Apuliae, & principatus Capuæ.* A lateribus verò: Hoc signum sibi præferri à vexillifero facit cum ad bellum aliquod procedit. Radius infimus cæteris est extensior, cui cuspis etiam adjungitur, qua vel in terra figatur, vel manubrii vice commodius elevetur. v. Hov. 553.

Crucem hanc quam floridam vocant, in clypeo videas Majoriani Augusti numis descriptam annum circiter 325. hac scilicet forma.

Ante medium autem regni Henrici Septimi sic excreverat crucium numerus, ut Juliana Barnes quæ sub eodem sæculo scripsisse videtur, negat se posse finitum ponere. Multasque cum recitaverit, quarum aliæ inter superiores non veniunt, eas hic etiam adjecisse non dedignabimur.

Vid. num. supra pag. 2c.

1. Pluries reperitur ista crux cum in numis aureis tum in argenteis Heracliorum Impp. septimo post Christum ævo, alias eorum verticibus inhærens, alias orbi quem in dextra uterque sustinet. Hanc & alias crucis formas in numis expressit Heraclius, quia Sanctam Crucem à Persis sub Costiroe asportatam summa cum victoria retulisset.

2. Crux aurei & aerei coloris intorta. Tale gerebat sceptrum Magnus Heteriarcha. Cod. imp. 20.

3. Crux molaris, seu bicornis potius, quæ & tri-cornis fortè alias fiat. Crux camura, runcata vel averrunca.

Baron. An. 627.
nu. 29. & Latio
Pasquat.

4. Habetur Crux ista in numis aureis Heracliorum patris & filii Impp. latus alterum, absque omni alio emblemate, totum occupans cum circumscriptione VICTORIAM AUGUSTORUM.

5. Habetur & crux ista in argenteo numo Heracliorum Impp.

Bar. An. 627.
nu. 9 & Latio
Pasquat.

6. Habetur & crux ista in argenteo numo Heracliorum Impp. super orbe & tribus gradibus, ut hîc vides posita cum Epigrapho DEUS ADJUTUS ROMANOS.

Ibid.

Habetur & in vertice utriusque eorum crux istiusmodi simplex cum intermedia alia paulò superiori.

7. Hoc crucis & alia huiusmodi, videntur sumpsisse originem è numis antiquis in quibus crucis brachia in altera parte denarii, eosque ad limbum ejus duplica extenderentur, ut quadrifariam dividi posset competenter hoc modo. Vide Matth. Westm. in anno 1248. p. 231.

8. Scutum aureum crux etiam linearis est rubro fatiscens. Portat, inquit Juliana nostra, unam crucem floridam patentem umbratam perforatam cum rubro, in campo aureo, perforationemque hanc miram vocat.

9. Addam (quæ denuò apud Leum reperitur) crucis formam quam à similitudine petasatam dicamus, quod ejus radii petasis videantur induti, ut turres, quas inde petasatas vocant.

Nota etiam antiqua est, quàm Godfredo Bollonio primo Hierosolymitano regi adscribunt crux crucigera crucibus onusta, eamque à loco Hierosolymitanam nuncupant, aureamque cernitur in argenteo spatio.

Sunt

Sunt insuper alia multa crucium species, sed cum à memoratis cultu potius differant quam forma, ut tessellata variegataq; & hujusmodi, inter genera non recenseo.

Tria autem crucibus contingunt, etiam solis, sed non singula singulis. Cuspis, terebratio, hiatus.

Cuspis est cum inferior radius in acumen porrigitur.

Terebratio, quando crux in centro perforatur.

Hiatus cum radii crucis fatiscunt.

1. Quæri potest an decussis veniat sub crucis appellati-
one, cum machina dicatur venatoria qua olim in therio-
trophis prædabantur feræ, saltatorium nuncupata, quod
saltuariis in usu fuit : quos igitur notare alias volunt, eti-
am venatores & qui infidias struunt. Cùmque captivè
detineretur quicquid animalium in hanc incideret (à si-
militudine) tenaces & avaros homines quidam per eam
intelligunt, ex Uptoni & Julianæ sententia, licet alio-
quin ab ipsis munificentissimis nobilibus fateantur gestari.
Clypeumque ita signatum detulisse ferunt Carolum mag-
num (cum titulo ducis) Archiepiscopo Lingonensi, fortè
ut animarum præsul venator foret, sicut Petrus hominum
pilicator.

Sed & crux etiam Andreana nuncupatur. Ideoque
cum Philippus Dux Burgundiæ anno 1429. equites vel-
leris aurei instituisset sub patrocínio D. Andreæ: hoc (ut
præsidis symbolo) usus est, Crux decussata rubra in vex-
illo.

de quo Paradinus : *Hujus, inquit, symboli* *Vide Paradin. p. 21.*
descriptio, ad Sancti Andreæ quam dicunt crucem pertinet,
qua & domus Burgundica signis militaribus prodiens, solebat

in

in aciem venire, tametsi interpretationem non per omnia similem recipiat.

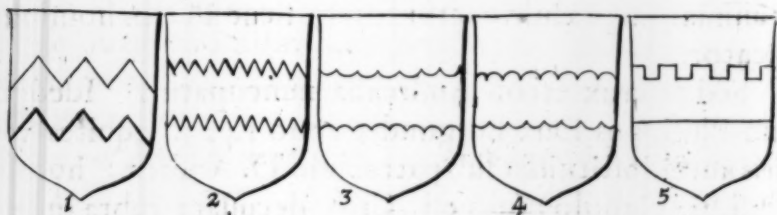
2. Quarta, vel quaternio est pars una areæ quadrifidæ majoribus nobilibus (si Leum sequar) ob virtutem concessa, ut vexilli quadratum, de qua prius, clypeoque nunc à dextris sedet, nunc à sinistris. Quartam dicimus ab Astrologis ductam, qui cæleste schema in quartas dividunt.

3. Diminuta quarta, restat angulus minori nobilitati simile præmium. Sed antiq; vidimus clypeis adhiberi solum ut diversos faciat ab aliorum gestamine, nec Baronum incognitus, ut Zoucheorum demonstrat.

4. Pleurida seu sinus sunt tanquam circuli portiones, scuti latera pro cordis habentes. Quidam per hæc turres in urbium muris eminentiores intelligunt, nos oras anteriores civilis togæ, vel militaris tunicæ. Leus aut symbolum hoc à Rege dari virtutis & eruditionis munus, præcipuè legationem obeuntibus. Dicatur antisigma. Isidoro uteres Arcuatæ. Hujusmodi lineæ crebræ sunt in clypeis Teutonicis. Animi candorem notant, ut excussus sinus apud Herodian. in Severo pag. 233.

De his quæ accidunt Stationariis.

STationariis accidunt variæ laterum incisiones : fluctuatio, undulatio, dentatio, denticulatio, imbricatio, verruculatio, pinnatio, &c.

1. Dentatio

1. Dentatio, cùm tribus tantum dentibus afficitur.
2. Denticulatio quum pluribus.
3. Fluctuatio cum fluctuum imitatur vacillationem.
4. Undulatio cum undam exprimat profluentem & reffluentem.
5. Imbricatio quod imbricarum & canalium reddit similitudinem, ut apud Dionem in Macrino : ἀπιδας τὰς σκληροειδούς, id est, *canaliculatos clypeos*.
6. Verruculatum vel tubrum & tuberculatum quod verruculis aut tuberculis confitum.
7. Pinnatum seu murale.
8. Rudis, id est virga impolita, qua olim pugnabant gladiatores; & Sexagenarii emergentes eadem à prætorè donabantur, ut ipso hoc insigni, liberi dinoscerentur à gladiaturæ exercitiis. Vide Lamprid. in Commodò; & Hieronym. Tom. 1. p. 90. C. & Eras. in Not. ubi & rudicula.

De inscicionibus.

Afficiuntur sæpissimè partitiones & muta symbola plurimis inscicionibus, quarum aliæ ad partiones solummodo, aliæ ad symbola, aliæ ad utrâque pertinent, Ad partitiones antiquæ multæ : imprimis verò ut dentatæ fierent. Induxit novitatis studium omnes quas suscipere symbola, vel præterea excogitari possunt. Imbricata, filicata, flexuosa vel sinuosa, undulata, nebulosa, Taumales.

De limbo seu orario.

Limbus, inquit Servius, fascia est, quæ ambit extremitatem vestium secundum antiquum ritum, ut lib. 5. Æn. p. 914.

Victori & chlamidem auratam, qua plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibæa cucurrit.

Et Ovid,

_____quam limbus obibat
Aurens _____

Theodosianis clypeis usitatissimus, ubi Pancirolus plerumque exponit pro orbe Romano, interdum pro unitate, stabilitate, & perpetuitate.

Nostri autem majores hoc solummodo ad distinguendum clypeos, fratres, familias, utebantur, non ad insigniendum, eumque morem nos etiam approbamus, sed vix retinemus.

Orarium dicitur limbus qui apponitur oræ, id est, margini & extremitati alicujus vestimenti, causa ornatus.

2. Peribolus sepimentum est à scuti margine (cui æqualiter distat) circumductum, munimen auxiliūmq; significans. Nunc simplex, alias duplex, quandoq; triplex.

In clypeo Scotorum Regum duplex est, & liliis utrobique confusus, in memoriam antiquissimi fœderis inter Carolum Magnum & Achaium regem contra Anglos sanciti. Fama est, ni imponit mihi Scotorum *Burgisus* Buchananus, Achaium ipsum clypeo ascripisse, ut innueret Leonem suum, jam inde liliorum ope (hoc est Scotiæ regnum, Gallorum subsidio) intus forisque munitum iri defensumque.

3. Sic in sigillo Adami de S. Phileberto Dat. an. 134.

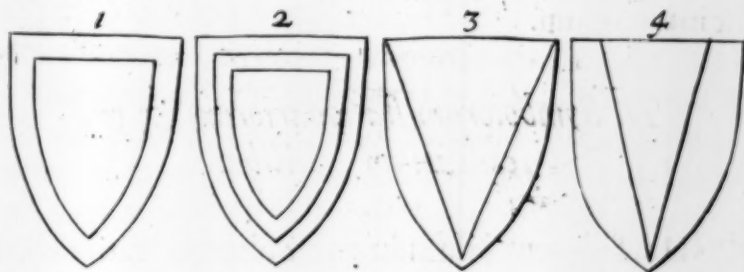
4. Sublica instar est pali pessum decrescentis in cuspidem terra infigitur contra vim alluvionis, & ad structurarum fundamina suffulcienda.

Agriculturam

Agriculturam notat, & qui hostiles furores, gravissimasque provincias validè sustinet. Talis verè is fuit qui clypeum hunc gestavit, vir pugnacissimus Joannes Chandos Periscelidis eques primarius, Gallisq; propter summam virtutem sub. Ed. 3. bellator notissimus.

Franciscanus noster eam, ait, laborem significare, gestantemq; rem suam solo labore consecutum.

Pyra victoriæ signum. Procop. Vand. 2. c. 1. in fine p. 212.

De Nodo, vinculo seu laqueo.

Nodus apud Græcos in honore & religione fuit propter celebrem illum Herculanum, per quem arctissimum vinculum, & rem indissolubilem intellexerunt. Hinc novæ nuptæ (authore Festo) cingulum boni ominis causa vinciebatur, ut nuptias eas fecundas fore & indissolubiles significarent. Et Athenæus lib. 11. tradit Heracliotas Beotiæ gentem hoc insigni à cæteris distinguere *ὅτι ἔπαιον ἐπὶ τῷ ὤμῳ αὐτοῦς ὁ λεγόμενος ἡρακλειῶς δεσμός* id est, quod super aures gestent vinculum quod Herculanum dicitur.

2. Habetur nodus in hunc modum ex loris formatus in clypeo Vindicum auxiliaris legionis sub altero magistro militum in Oriente. Notit. p. 31. b. utriusq; principis conjunctionem insinuans.

3. Cancellos voco cum virgulæ plures in modum nodi, vel transfennæ implicantur, qualibus sæpe in castrorum ædifi-

ædificiorumque portis seu fenestris aer & aspectus admittitur, exitus prohibetur. Hinc *cancellos alicui circumdare* apud Ciceronem & antiquos dicitur, pro angustis limitibus aliquem circumscribere. Nec male quidem pro captivum facere. Ea enim ratione, cum Gallus quidam Gundemarum ultimum Burgundiæ regem in prælio cepisset, selem (insigne regale) in clypeo suo cancellis aiunt occuluisse, ut hoc commento captivum regem innueret, factique monumentum posteris relinqueret. Nec ab re est Tamerlani factum, qui devictum, Bajacetum cancellis circumtulit interclusum.

De Symbolorum stationariorum & præcedentium affectibus.

Cum frequens jam esset Symbolorum Stationariorum gestatio, crevissentque in dies gestantium familiaræ clientes & multitudo, necessitas exegit ut his ipsis symbolis, ascriptitia etiam symbola varietatésque adderentur. Quo fit ut quod pater, & patronus purum gestabant, minores filii, clientésque signatum detulere, feris, avibus, heraldicis que signaculis. Exemplum habes in aliorumque prosapiis ante ætatem Edwardi tertii. Quin & ipsis præterea Symbolis varietatem imponunt, his incisfis, illis sinuatis: necdum contenti, colores demum invertunt, & transmutant, & tanquam per buccellas disponunt.

De Symbolorum incisionibus.

Incisiones tantum margines symboli afficiunt, & earum aliæ pervetustæ sunt, aliæ mediocris ævi, quædam novæ.

Vetustiores sunt imbricatæ, dentatæ, denticulatæ.

Subsequentes detruncatæ, pinnatæ.

Nuperiores ebullitæ.

Sunt & aliæ species quas tu istis inseras.

De

De cultu sinuato.

Sinuatus cultus videtur corpus symboli afficere, quin & motum præ se ferre: hic marinorum fluctuum, ille fluviorum.

De Symbolis transmutatis.

Colorum in Symbolis transmutatio, ætatem Richardi secundi parum superat. Unde & tecum nasci Galfride Chaucer hæc tua videatur gestatio; sed illustris interim te latore. Qui triumphatis orbis nostri poetis, triumphali baltheo merito es insignis.

De Symbolis segmentatis.

Symbola etiam tanquam segmenta & frusta dissecant. Heraldicis *gobbonie*, id est, segmentatio.

Hastingiorum illustrium procerum juvenile symbolum vides, COCCINIAM, MANICHAM IN AUREO ÆQUORE. Obsoletam planè, quam clypei author cum olim in amore esset

esset ut atrocius vindicaretur in hostem, dominæ gratia protulisse fertur in aciem. Nam ut ait Ovidus,

Nobilitas sub amore jacet.

Et alibi

— *Nec turpe marito est
Aspera pro charo bella tulisse thoro.*

In Ric. II. p. 467.

Hæc ipsa insignia gestari asserit Franc. Thinnus è veterri-
mis monumentis ab Hastingtonum antecessore, cum in Angliam Normanni penetrassent nondum. Sed hæc anilia.

Manicas ad cubitum dependentes, ecclesiasticis prohibuit Concilium generale Constantinens. sessione 43. An. 1418.

Cic. Orat. 2. in Catilin.

Romæ autem & omni Latio manicha indecora fuit, & barbarici nota, ex quo id Virgilii per probrum,

Et tunica manichas, & habent redimicula mitra.

Romani enim tunicas circa humerum desinentes induc-
bant: Barbari & luxuriosi juvenes manicatas.

Manicæ formam ex vetustis sigillis & monumentis restauravimus.

Bulga (quæ dicitur aquaria) antiquissimè extat in clypeo familiæ de Bouchier (quam Boursor & Boufor vocant) titulo Bathoniæ comitum illustris. Cùmque *bourse* marsupium vel bulgam sonat, *boursor* eum qui id provinciæ, hoc est rem pecunariam administrat, factus de nomine videtur clypeus, ut Castiliæ Regis, qui castello consignatur; Granatæ qui malis quæ Granata appellamus. Hæc & uteres dicas.

De clavis, bullis, pilis, punctis, petaliis.

CLavis, bullis, umbonibus clypeos & arma omnis ætas ornavit, rotundis, stellatis, rhombilatis, aureis, quæ in nostris fortè scutis etiam nunc retinentur sub pilarum, pentalphæ, & hujusmodi speciebus. Homerus dum Agamemnonem ornat *ὁ δὲ ἦλοι, χρύσειοι πέμψαιμον* *clavi aurei relucebant*, & Virgilius,

*Flo. Wigor. an.
696. petalis.*

— *aurea bullis cingula.*

Et

Stellatis cingula bullis.

Isidorus tamen *Bullæ*, inquit, *quod similes sint rotunditate bullis quæ in aqua vento inflantur*. Cicero indicium & insigne fortunæ vocat. Quid aliud globulus & pila Romæ inter insignia? *Pila*, inquit etiam Isidorus, *in signa constituisse Augustus propter nationes sibi in toto orbe subjectas, ut magis figuram orbis ostenderet*. Ergo rectè Picrius & Pancirolus, qui pilas seu orbes in Theodosianis gestaminibus frequentes (cujuscunque sint coloris) pro orbe & imperio Romano exponunt. Sed quid Edwino nostro Northumbriæ regi Angli — saxonum cum imperio Romano? Is enim pilam (nam sic Tufam interpretatur linx ille Lipsius) insigne habuit, certè hoc, ut ex Beda colligas pacis symbolum. *Tantum*, inquit, *excellentiæ habet (Edwinus) ut non solum in pugna ante illum vexilla gestarentur, sed & tempore pacis equitantem inter civitates sive villas aut provincias cum ministris semper antecedere signifer consuevisset. Nec non & incedente illo ubilibet per plateas illud genus vexilli, quod Romani Tufam, Angli verò appellant Thunf, ante eum ferri solebat.*

*Milit. Rom.
lib. 3. dia. 5.
Ecclesiast. histor.
lib. 2. cap.
17.*

Globulos autem hos cujuscunque coloris, præter aurei, Heraldici antiqui *pellots* hoc est pilas vocarunt, alias à rotunditate *rondels*, id est, orbes. *Nota*, inquit Franciscanus, *quod cujuscunque coloris sint, si non aureæ, pilæ sunt*. Recentior autem ætas pro colorum varietate etiam nomina variavit.

Pila

HENRICI SPELMANNI

Pila aurea (præstantiæ & victoriæ præmium) *un besant* vocant, quod Leus antiquos secutus talentum explanat valoris 3750. librarum Anglicarum. Revera autem numus est antiquus Gallicanus etiam Byzantius dictus, ducato tantum quem vocant æstimatus.

Constantinopolis primum Byzantium dicta. Formam antiqui vocabuli præferunt Imperatorii nummi Bizantini vocati. W. Malm. lib. 4. f. 76. li. 46.

Indigenæ pacem Turcorum tribus annuis talentis vel Byzantinis redimebant. Ibid. 97. l. 50.

Macrob. lib. 1.
cap. 6. p. 253.

Tarquinius Priscus filium suum quatuordecim annos natum, quod in Sabinorum bello hostem manu percusserrat, bulla aurea, prætextaque donavit, insigniens puerum ultra annos fortem, præmiis virilitatis & honoris. Nam sicut prætexta Magistratum, ita bulla erat triumphantium, quam in triumpho præ se gerebant, inclusis intra eam remediis quæ crederent adversus invidiam valentissima.

Chrysoclavus, qui aureis clavis interstinctus est, al. auroclavus, & auroclavatus. v. χρυσοκλάβιον Græcobar.

Victoriam, triumphum & supra invidiam (ut hic parte altera in bulla regis Tarquini) Et respexisse quidem videatur Salvator noster, cui nihil incognitum, antiquum gentilium morem cum Apocalypsen 2. 17. dixerit, *Vincenti dabo calculum album*. Ubi in notis addidere ipsi Genevenses, *Talis calculus seu lapillus dari solebat victoriam laudemve obtinentibus in honoris indicium*, &c.

Pila alba, faba alba, & calculus albus rem approbatam & laudabilem indicabant. Ductum à Græcis, qui calculis olim suffragia ferentes albis absolvebant, nigris damnabant. Ovid. Metam. lib. 15.

*Mos erat antiquis niveis, atrisq; lapillis,
His damnare reos, illis absolvere culpâ &c.*

Ideòque felices dies cretâ aut candido calculo signare moris fuit. Persius,

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo.

Huc

Huc attinet *alba faba* & *unione* *signare*, pro *rem approbatam* & *foelicem* notare. Ex Eras.

In Agamemnonis clypeo apud Homerum viginti albi umbones ponuntur in media nigra Gorgon *Δειμὸς τὴ φοβέῃ*, inquit, *Terrorq; Timorque*. *Ilfad. 11.*

Græci fabas in ducendis fortibus adhibuerunt, ut cui alba obtigit honoris beneficium à sorte accepit: cui nigra repudii notam. Plutar. in Pericle. & Sigo. p. 491. & 492. *Ostendit Senatum quingentorum Athenis ita lectum* v. pag. 191. l. 53.

Pila, vel umbo niger, infaustum, infortunium, necem minatur, quem ideo Homerus Gorgoni sedem (ut jam diximus) elegit. Glandem nunc aiunt exprimere, quæ à sclopis & tormentis ejicitur in hostem Anglicè *a bullet*. Sed in armis antiquior est, quam inter arma illæ machinæ. Poeta lib. 7.

————— *pars maxima glandes*
Lucentis plumbi spargit, pars spicula gestat.

Purpurea pila viros egregios & Senatores notat, qui Romæ purpureo clavo vestibus insito decernebantur. Senatores & patricii latioribus, equites angustis; de prioribus Mantuanus,

Quos operit latus fulgenti murice clavus.

Leus per orbes purpureos vulnera designat.

Pilam rubram circa ætatem Henrici sexti, Gallicè *un tortean*, hoc est libum seu placentum vocarunt, reique frumentariæ copiam significare aiunt. Sed quid rubeus color flavæ Cereri? respondent in pane repertas fuisse aliquando sanguineas guttas. Ita Alexandro in oppugnatione Tyri accidisse Curtius testatur, sed cur nos amplectimur non intelligo. Suum hoc Heraldicæ ænigma mitto. In antiquis autem scutorum enunciationibus *rondells de gules* hoc est *orbes rubri* dicebantur. Lipsius Tufas illas hoc est, pilas (quas Romanis inter signa militaria & Ed-

*Milit. Rom.
lib. 4. dial. 5.*

Q.

tetur.

retur. Sed fortè hæ pilæ inde rubræ in armis deportantur, quia in obsidione urbis Parisiacæ, refert Abbo, panes sanguineum accepisse colorem pag. 477.

Pilarum formâ fontes gestantur, semper albi undulatis lineolis transcripti, quos Franciscanus prudentiam interpretatur, nos copiam & ubertatem. In clypeo baronum de Sturton qui niger est, bis conspiciuntur diagonio aureo interjecto. Sed inde factum (narrat Camdenus) quod Sture flumen (unde sibi nomen adsciverunt) è sex fontibus ebulliens, sedem suam præterlabitur. Sic dux ille Numidiæ apud Lucanum, cum ad Bragada flumen oriundus esset,

————— *cælatus Bragada parma.*

Pilas cyaneas, plagas, & vibices virides, poma aiunt significare. Cyaneæ verò (id est lividæ) & purpureæ in militiam notent ascriptum. In manu enim sicuti & brachio tyrones ita olim signabant, ut militiam deferentes noscerentur. Sic Turci hodie captivos Christianos.

*Vide Stewerth.
pag. 96.*

Annulus amoris integritatem & diuturnitatem indicat, fidem etiam (ex Pierii sententia) hominis ingenui. Aureum olim equitum insigne quibus auratorum nomen fuit, nondum in usu cinguli solemnitate, nec (quæ subinde succedunt) auratis calcaribus. Sed ideo datus (ut nobilitatis symbolum) equitem à plebeio designaret.

Ros. 32.

¶ Appianus *ἡγεμονία* &c. *Aureos ferunt annulos inter militantes Tribuni, cum inferiores ferreos gestant.*

¶ Maculæ seu apsidēs (ut in arearum distinctionibus diximus) retium foramina exprimunt, ideoque Anglis *mascles* appellantur, plerumq; confossæ, non solidæ, sed re-ctangulis semper gaudentes. Ingenii & infidiarum notæ. Pari pene formâ spintera gestantur rhombulata fidelitatis indicium, & fidæ custodiæ. Leus ait, *fidelis servitii*. Jernegamiorum clypeus est familiæ equestris & spectabilis, nempe *argenteus, tribus spinteribus rhombulatis rubris.*

Rhombulos planè ostendit Scytharum clypeus, qui sub magistro militum in oriente merebant. Eosque Pancirolus minacem ferri aciem exprimere ait, & plumbatas seu
marti-

martiobarbulos (ut peregrino vocabulo dixerunt veteres) fuisse existimat, quibus ea legio pugnabat : de quo genere telorum latè Vegetius disserit. *Innumera*, inquit, *apud Esculum prope Truentum fluvium hujusmodi plumbata hac forma oblonga reperiuntur, & quandoque literis incisa, quas apud me habeo.* Et alibi. *Plumbatarum exercitatio quas Martiobarbulas vocant, tradenda est junioribus.*

Lib. 1. ca. 17.

Produciorem rhombulum Galli fufum vocant, aliis pro licitatio, aliis pro instrumento molendinari accipientibus. Nos inter martiobarbulos, vel bipennes militares reponeremus, ne per ludibrium dicatur bellicosissimis heroibus, symbolum hoc antiquissimè gestantibus, ut Latreus apud Ovid. Meta. 12.

————— columque,
I, cape cum calathis, & stamina pollice torque :
Bella relinque viris.

Cum itaque Pheretina Arcesilai mater ab Evelthonte Salaminis rege egregia multa obtinens, exercitum quoque flagitasset, misso ei fuso aureo atque colo, *Talibus*, inquit, *muneribus non exercitu donanda femina.* In virorum tamen clypeis fuisse rectè inducantur, id significaturi, Quod latoris hæreditas sexu caruit fœmineo, unde Anglorum ad fufum à lancea. Quod vide Linden.

Herod. in Mel.
po.

Antiquis autem temporibus ipsæ Reginae fufis usæ sunt, unde in proverbio apud Gallos *Au temps passe Berthe filoit.* Erat ipsa regina illustris, quæ ut cæteræ fœminæ nobilissimæ eo ævo huic se dabant artificio, unde hodie omnes fœminæ *Spinsters* dictæ sunt. v. *Berthe* in Dic. Gal. A viris autem militaribus suscepta videtur hæc gestatio, ut tela quibus utebantur dominæ suæ honorem adderent : ex quo & Hercules colo & fuso indulgens, dicitur Ovid. Ep.

Ante pedes dominae pertimuisse minas.

Sed per fufum placuit etiam fatalem necessitatem intellexisse, quod Parcarum insigne esset.

Post quintam generationem filia in hereditatem succedat,

L. Ang. cap. 6.
§ 8.

cedat, & tunc domus hæreditas ad fufum à lancea transeat.

*Herod. Melp.
lib. 4. pa. 271.*

Evelthon Salaminis regulus, Pheretinae fœminæ exercitum petenti, colum mittit, & fufum aureum dicens, *talibus rebus donari fœminas, non exercitu.*

Penticonum maculam vocant Heraldî eûmque pro gutta fumunt inftar stellæ difperfæ, uti Ovid. Met. 5.

———— variis stellatus corpora guttis.

Salutis fymbolum Piercius lib. 47. cap. 31. *Antiochum ferunt cognomento Soterem, antiquum illum à quo reliqui Syriæ reges Antiochi dicebantur, cum adversus Galathas acie decertaturus efferet, per nocturnam imaginem vidiffe Alexandrum, mandaret ut militibus tesseram daret ὡμαίνων. Cujus dicti hieroglyphicum jam olim ad inventum erat triplex triangulus inter fe complicitus, ex quinque paribus lineis sese invicem in puncto contingentibus. Quo non cunctanter à se facto pentagrammòq; hujusmodi tum in vexillis impositotum & singulis, & reliquis militaribus indumentis superaddito affutòque mirabilem mox efferat à Galatis victoriam consecutus. Antiochi porro numus argenteus passim habetur, istius rei memoria sempiterna, quo nota ea impressa efferat, additis singulis per angulorum intervalla literis: hæc ille.*

De Guttis.

Guttæ antiquè non reperiuntur in insignibus, usitatio-
res videmus rubras indicaturas cædem. & sanguinem,
juxta Senecæ illud, *Et signa cædis veste maculosa gerit.*
Sic Colonia civitas in scuto argenteo 11. guttas sanguineas
præter tres regum coronas habet ad martyrium 11000. vir-
ginum patronarum suarum celebrandum.

*Tom. 10. l. 458.
b. 7.*

Et Galli antiqui spolia sanguine polluta, famulis velut in triumpho præferenda tradebant, &c. Dio. Sicul. p. 306. in calce.

De

De Carbunculo.

REperitur carbunculus in scuto Caroli magni in hist. Ducum Lothoringæ quem an. à Saraceno subtraxisset carbunculum Rex Navarræ, nam inde prima videtur ejusdem gestatio. Item illic in clypeo Caroli aquila biceps cum liligera aurea palatini adjuncta.

Anno Domini 1306. in coronatione Clementis Papæ, ruinâ muri Johannes Dux Britanniæ oppressus moritur cum plerisque aliis, Phil. rex Fran. debilitatus est : ex tiara carbunculum Pontifex perdidit precii aureorum sex millium. Plat. Æmil. lib. 1.

De Animalibus.

CUM de animalium natura, fusiùs ubique scribatur à philosophis, luculenter de sensu symbolico apud Pierium : nos ea demum leviter perstringamus, præfertim quia ad unum eundemque finem plerâque conducunt, nempe ut ardorem bellicum, vim & cædem, dura & funesta omnia machinentur. *Iusti enim appellationem, inquit Plutarchus, nemo regum & tyrannorum seu potentum ambivit, sed* In Aristide. *Expugnatores, Fulminatores, victores, nonnulli Aquilæ dici & Accipitres volvere, à violentia & potentia, scilicet, quam à virtute laudem potius aucupantes. Sed decet, ait Pausanias, bellatorem hominem, in conflictu adversus hostem, omni posthabita mansuetudine atque clementiâ scire. Lacedemonii ideo Martem* Μαρτίαν *appellavere, eoque spectare Homericum illud ait de Achille dictum* Λιόντι & ἄγρι & οἰδν. *Nunc autem de quadrupedibus, primùmque de leone.*

De

De Leone.

Lib. 2. Cos.

Leonis gestatio per omnem ætatem, hæroicam, Theodosianam, & subsequenter in usu fuit. Crevisse autem præcipuè videtur circa annum Christi 1177. quo tempore *Belgarum principes* (Munsteri teste) *parantes novam expeditionem in Syriam, assumpserunt variorum colorum leones, relictis veteribus insignibus.*

Magnanimitatem, (qua maximè pollet) designat nunc animi & corporis vires, nunc hominem terrificum, & qui alios tanquam aspectu consternat.

Et ejusmodi signum in Simandii Ægyptiorum regis nominatissimi sepulchro spectari solitum authores tradunt, quem leonis specie figuratum, hostes in fugam vertere vidisses: ut ex eo animum & robur & vigilantiam regis perspicere liceret.

Quinetiam alias obsequium in parentes, dominatorem, castigatorem, vindicem, aliæque nonnulla, quorum omnium rationem apud Pierium habeas.

In Hiberorum Thracumque clypeis (qui sub magistris militum in oriente militabant) Pancirolus hunc pro principe Romano exponit, nec id malè, cum rex sit animalium.

Horat. Ar. Po.
et. rapidosque
leones, nos
(quasi ad præ-
dam) exultan-
tem.

Leonum multiplex est in scutis situs, erectus quem rapacem, rapidum, & rabiosum vocant, nos exultantem, inclinatus, quem salientem, gradarius, stationarius, discumbens & hujusmodi.

Hollandiæ comes chrisaspis leonem gerit erectum Zebellinum. Hunc & rabiosum vocant, quod jam in pugna vel in præda.

Salientem vocant cum inclinatio leo finistrum pedem ad dextrum scuti cornu attollet.

De

De leone gradario, seu transeunte.

CLypeus cyaneus leo speculator gradarius aureus Thracum symbolum sub altero magistro militum in oriente, de quo sic Pancirolus : *Thraces in clypeo ceruleo, Intem leonem, elato sinistro pede, & cauda erecta, Principis hostes ferituri argumentum habebant.* Sed stare forte videatur hic leo dextro pede in terrum defixo, quem gradiens submovet. Campum autem exire aiunt animalia sinistram scuti petentia. Dexteram partem Bartholus nobiliorem vocat & principium pleno aspectu speculatorem innuere, qui accuratius omnia animadvertit. Leones in Angliaco clypeo Matthæus Parisiensis transeuntes vocat, sed & Leopardos nominat, non leones. *Misit, inquit, Imperator regi Anglorum tres leopardos in signum regalis clypei, in quos tres leopardi transeuntes figurantur.* Et in historia ejus minori, *Rex Angliæ, inquit, tres in scuto gerit leopardos, quia rex, quia dux, quia comes.*

In Hencic. 3.
Fredericus 2.
qui Henrici
regis sororem
Isabellam dux-
erat.

Stationarius pedes omnes humi sistit.

Bicipitium aliàs leonibus tribuunt, aliàs aliis animalibus, atque hoc prudentiæ symbolum circumquaq; prospicientis, ut Jani olim.

Leonem (ut alia animalia) mutilant & dissecant. Dimidiati pars anterior quòd robustior sit Ægyptiis robur indicabat, infirmiora posterior. *Nèque alia de causa leonem cælo adscriptum multi prodidere, inquit Pierius, nisi quod Sol, co tempore quo signum id permeat, maximè sit validus atq; robustus, moxq; degenerat, in posteriora declinans.*

Vela leonata
dicuntur in vi-
ta Steph. Pape
o. Concilio. 3.
Ep. 1019.

¶ Membrorum nobilius est caput cæterorum vim exprimens, ideo non integer leo Agamemnonis clypeo inscribitur, at solum caput de quo tamen ut de integro inscriptum ait Pausanias, ut prius ostendimus.

Οὗτος μὲν φέρει τὸν βροτῶν, ὃ δ' ἔχον Ἀγαμέμνον.

Terror hic est hominum, quiq; hunc gerit est Agamemnon.

Quod

Quod belle etiam Alciatus.

*Ora gerit clypeus rabiosi picta leonis,
Et scriptum in summo margine carmen habet :
Hic hominum est terror cujus possessor Atrida :
Talia magnanimus signa Agamemno, tulit.*

Eodem hoc membro Ægyptii sacerdotes, vigilantiam & custodiam demonstrabant, quod ergo in heroum, templorumque foribus, ex antiqua consuetudine, ut etiam nunc affigi cernimus, ut in templis designaret, sacra tutius custodienda. Hoc utiq; Alciatus,

*Est leo, sed custos, oculis quia dormis apertis.
Templorum idcirco ponitur ante fores.*

Os patens in leone erecto ad prædam, sævitiam notat, juxta illud Silii lib. 3.

—————Leo mandit, hianti
Ore fremens, imbelle pecus.

In gradario & quiescente mansuetudinem & clementiam: hujusmodi enim emblemate, sic Domitiano blanditur Martialis lib. 1. epigr. 105.

*Et securior est in ore præda,
Laxos qui dant perviosq; riçtus,
Gaudent, & timidos tenere dentes,
Mollem frangere dum pudet rapinam, &c.*

Nunc autem pleno vultu depingitur, ut horrentior riçtus appareat, nunc reclinato occipitis partem prodens.

Area cyanea, fastigium inter tres riçtus leoninos concolares aureum.

Sed nec caudam fileam, animi indicium Plinio teste, ut equorum aures, dimissa mansuetudinem innuit, ad tergum retorta iracundiam : Unde Plinius, *Immota*, inquit, *placidus*,

placidus, clemens, blanditientique similis, quod rarum est: Cap. 16. lib. 8.
crebrior enim iracundia ejus. In principio terrâ verberatur,
incremento terga, seu quodam incitamento flagellantur. Hæc
ille. Hanc interdum bisulcam faciunt.

Membra autem leonis, uti & cæterorum animalium
 alii recisa gerunt, sævitæ indicem : alii autem (ut suam
 feris immanitatem invideant) discerpta, *Ferina enim rabies*
est, inquit Seneca, dilaniare non occidere.

De equo.

Quid de equo bellicosorum Saxonæ principum anti-
 quissimo insigni ? certè ut Virgilius,

Bello armantur equi, bella hæc armenta minantur.

Ideo Romæ olim inter signa militaria & Marti & Neptu-
 no sacer. Pugnacitatis, celeritatis, & immoderati im-
 petus symbolum. Sed & fastus quoque & superbix ; quæ
 omnia in hoc animali pellucunt.

*V. Rhodigin.
 lib. 7. cap. 32.
 ubi Athenien-
 ses capiti signo
 equi inerant
 Græc. pluræ.*

Frænatum, frænatam ferocitatem innuere aiunt :
 Solutum pascentemque (ut in Nervæ numis) quietem à la-
 boribus.

Quandôq; authoritatem, juxta Pierium, quia equita-
 re magnificum habetur.

Secundi Theodosiani post primos à Theodosio in Ori-
 ente instituti, equum luteum gerebant in imo clypei fer-
 ruginei, cujus umbilicum album ruber circulus contine-
 bat, eumque luteus alius ubi Pancirolus : *hoc animal, in-*
quit, principis ferocitatem ostendit, qui supra dorsum, orbem
duplici junctioque imperio unitum, sustinet.

Caput quôq; equinum belli indicium, ut in Carthaginis
 ædificatione. Virgil. *Æneid. 1.*

Monstrarat caput acris equi, sic nam fore bello
Egreiam, & facilem victu per secula gentem.

*Vide Julii Ca-
 pitolini Ver.
 Imp. Tom. 119.
 Aug. hist.*

Highamiorum equestris familia, Scuto utitur Zebellino
 R fascia

fascia tessellata auro & cyaneo, inter tria capita equina divulsa argentea.

De lupo.

Luporum spoliis nihil olim militibus usitatus. Mavor-
tis enim hoc plane animal; nam rapax & crudivorum.
Eâq; de causâ & Saliorum clypeum, qui hunc patro-
num coluere, In quodam Theodosii canone apud Pieri-
um, insignivit, & Macedonem Herculiscom item, sub Ofiri-
de militantem; Romæque inter signa militaria statue-
batur.

Raptorem, voracem, & impatientem famis Ægyptii
per ejus hieroglyphicum, ex natura animalis, indicabant.

Caudâque sub utero reductâ, eum qui à potentiore ho-
ste oppressus, tuto se reciperet. Glabra autem extrema
cauda, hominem qui in hostes illapsus parvâ admodum ja-
cturâ evaserat, cujus rationem apud Pierium quæras.

Peregrinum etiam notare, (quod minus sit domesti-
cus) ut taurus indigenam, Danaï historia apud Pausani-
am in Corinthiacis docet; Pyrrhi apud Plutarchum.

Luparum verò forma meretrices pingebant propter vo-
racitatem; & ipsi etiam authores ideo lupam ponunt pro
meretrice, ut de Clodio Cicero pro Milone: *Secum sem-
per scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat.*

De Tauro.

TAurus robustum animal, & aptum pugnæ. Sed
quemadmodum lupo peregrinum ostendit, ita tau-
rus, quod domi alitur, indigenam & domesticum.
Lupus taurum opprimens, civem à peregrino superatum.

Quin & laborem per taurum designari, Plutarchus
docet in Theseo. Pierius opus quóque & anxietatem: quæ
etiam per ipsum caput, seu cornua repræsentatur, sicuti
& tolerantia.

Sanderorum equestris familia in agro Surrienfi, scutum
attollit zebellinum, fastigio armelino, inter tria capita
taurina argentea.

Antiquo-

Antiquorum clypeis notus: ut ex Silio lib. 14.

*Ductor Grophus erat, cujus calata gerebat
Taurum parma truce[m], pœnæ monumenta vetustæ.*

Et Minotauri effigies inter signa militaria fuit, *quia non minus*, inquit Festus, *occultae esse debent concilia ducum, quam fuit domicilium ejus labyrinthus.*

Sed & vitulorum gestamen bellicosi Calvelei vexillum præbuit sub Edwardo tertio. Proculdubio à nomine factum. Per figuram tamen vituli, lætitiā & exultationem exhiberi tritum est. Ideoque apud Plautum & antiquos *vitulari* legitur pro lætari gaudio, ut prato vitulus. Unde apud Festum Ennius, *habet is*, inquit, *coronam vitulans victoriā.*

Etiam fœdus, ut Eisd. lib. 6. cap. 5. 2. *percutiamus pariter fœdus in vitulis in campo uno*, ubi Hugo Card. *Antiquitus*, inquit, *in fœderationibus solebant mactari vituli, in signum fœderis contracti.*

De Porco.

PLinio Aper, Porcus, aliis in signis fuit Romanis, fœderis typus. *Porci effigies*, inquit Festus, *inter militaria signa quintum locum obtinebat, quia confecto bello, inter quos pax fieret, caesa porca, fœdus firmari solebat.*

Ionii juniores, sub magistro peditum in occidente, aprum rufum, erecto corpore, sed in clunibus residentem, concolori limbo in cærulea parma præferebant: de quo Pancirolus: *Setæ*, inquit, *in dorso horrescunt. Hæc est principis purpureo colore nitentis bellica ferocitas per aprum indicata, sedensq; hostibus minatur, quasi eos jam quiescens sit superaturus.*

Pomponius Sabinus Anthenorem narrat suam in aureo vexillo posuisse, ut Trojæ assumptæ urbis memoria ante oculos esset, quia Troja Latio nomine Scrofa ait appellari, atque huc alluisse id Virgilii Æneid. 1.

————— *Armaque fixit Troja.*

Mortis & ferri intrepidum animal, perniciem, vastationem, profanationem minitans. Luxuriæ, etiam & agriculturæ Symbolum.

De Urso.

URsus in imperii notitiis non reperitur: bellico tamen furori accommodatissimum symbolum. Utpote per quod iram immanem intelligi voluere, quia immodicis soleat animis excitari, & in omnem truculentiam efferi, unde apud Claudianum legas Radamanthum solere uris ingerere truculentos.

Hominem etiam ineunte ætate dissolutum, provectiori modestum, quod ursa foetum edit informem, deinde lambendo & fovendo perfectum reddit.

Civitatem ab imbecillo rectam principe significare qui volunt, urfi caput pingebant, quod invalidissimum habet, ut leo fortissimum. Sic Pierius.

De Cervo.

PEr cervum hominem agilem pinxere, & qui laboribus suis requiem interponit; quia hæc fera inter currendum moram quandoque facit, dum qui sequitur appropinquat: vivacitatem, amicitiam, & perfectionem, ut Pierio placeat, sed timorem & fugacitatem.

De

De Canē.

IN militiæ & provinciarum canone frequentissima est, præ aliorum quadruplum, canis gestatio; quem Pierius ob animi generositatem pro milite interpretatur, qui nec aversos morte sterneret, nec imbecilles nec inermes, nec fœminas, nec pueros provocaret: ideóque in Menapiorum & Tertiodecimanorum clypeis adscriptum. Obsequii, amicitiae, fidei, animi grati symbolum. Idcirco qui Gratorum nomine sub magistro peditum in occidente dicebantur, duos dimidios canes erectos pedibusq; colludentes in cæruleo clypeo gestabant.

Sed enim & petulantiae, ex Pierii sententia. Nam qui *Petulantes Juniores* appellabantur, sub magistro militum per Illyricum, ut assumptum, inquit, nomen hieroglyphica pictura testarentur; canem luteum in rubra parma præferebant, in cuius medio orbis, erat coloris lutei canis supernè pedibus, quoad fieri poterat, exporrectis.

Canis etiam Proserpinam designabat.

Pacis turbatorem. Apud Francos & Suevos (teste Othone) vetus mos erat, ut qui pacem absente rege, turbaret, canem scapulis portaret, &c. Unde Ligurin. lib, 5. P. 35.

— de more vetusto

*Impositum scapulis ad contigui comitatus
Cogatur per rura canem confinia ferre. &c.*

Nec temerè est, quod in sigillis Regum Angliæ, Rex ab antiquo pingitur parte unâ solio cum sceptro paludatus: parte alia equo insidens cataphractus, cane Gallico succurrente.

De

De Chimæra.

NEc taceam deniq; id insignium quod in Turni crista
(de quâ supra) exhibuit Virgilius Ænea.

————— *galea alta chimæram*
Sustinet, Ætnæas efflantem faucibus ignes.

Chimæra monstrum triceps, sic ab Homero proditum.

Πρῶτῳ λῑον, μετὰ πρῶτῳ δὲ γαλῶν, μετὰ δὲ χίμαιρα.

Ante leo, post terga draco, mediòq; capella.

Flammarum vomitus ad draconem videtur pertinere.

De Dracone.

DRaco, præter immanes aliquot alias significationes,
yarios & circumflexos notat meatus. Ideòque Ce-
rerem (quæ alias lunam significat) draconibus fin-
gunt vehi, ut Bartholinus Austriad. lib. 3.

————— *fertiſque recentibus ornat.*
Spiciferum caput, & geminis agit alta dracones.

* Cædem & funesta omnia. Rex Henricus iii. Lewense præ-
lium ingreditur, præcedente (inquit Chronicon M. S. de
Bello) dracone rubeo, qui mortem generalem adversariorum
portendebat.

*Plut. Lyfand.
p. 363.*

Qui Lyfandrum interfecit civis Haliartius, Neochorus
nomine, inſigne clypei draconem habuit, juxta sortes ei pri-
us datas iſtiusmodi.

* *Fluvium in
quo occiſus eſt.*

* *Hopliten jubeo cautum vitare ſonantem,
Terrigenumq; dolo ſequitur qui terga draconem.*

Multa

De Aquila.

Multa de insignibus, pennis, cicadis, crobytis, & de Britonum stigmatibus Tertul. lib. de virginibus velandis, p. 370. nu. 74. & seq.

Aquilæ situs triplex, procidens, volans, erectus, vel expansus.

Not. Imp. p. 36.

Procidens & velut prædæ incumbens, habetur in antiquis Romanorum signis militaribus, ubi porrectis in cœlum pennis, fulmine incumbit pectore.

No. Imp. fol. 26.

Volans, qui à remigio alarum pendet in aëre: ut in Quarta decimanorum, & Constantinorum seniorum clypeis; in Oriente sub magistro militum per Thracias.

Expansus, qui pedibus innitens alas protendit, quidpiam futuras, ut olim in clypeo Herculanorum juniorum sub Magistro militum præsentali in Oriente: hodie in armis Imperii: ubi videatur ala dextra partem ejusdem orientalem, sinistra occidentalem protegere. *Sub hoc emblemate Alienora* (mater Regis Richardi primi) *Aquila dicta est, quoniam duas alas expandit super duo regna*, inquit Radulphus de Diceto, Author coætaneus M. S.

Aquilam ferunt Jovem erexisse in bellicum insigne, aureamque fecisse cum versus Titanos profecturo feliciter ei ominata esset. Dein multorum regum gentiumq; gestamen, ut auspicatissimum prosperæ fortunæ indicium. Nam ut in Cic.

Sic Aquilæ clarum firmavit Jupiter omnem.

Sed Persarum præcipuè, qui à Cyro acceptum usque everfionem imperii deferebant. De hoc in rebus Cyri minoris Xenophon Καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον δρᾶν ἔφεσαν αἰετὸν πῖνα χρυσοῦν ἐπὶ πέλῃς ἐπὶ ξύλον ἀναπιτυμένον. *Regium insigne videre se dicebant aquilam auream in pelta super hastam extensam; alis scilicet patentibus.* Postea verò Romanorum, nunc inter alia, nunc exteris omnibus à C. Mario abdicatis. At hic Aquilam argenteam magis quam auream habuit, quia sic fulgentior atque

atque conspēctior Ἀστὺς πάντος ἀρχῆς, inquit Josephus, ῥωμαῖος τάγματι, βασιλεὺς τε οἰσιν ἀπάντων καὶ ἀλλοτρίων ἰόν. ὁ δὲ καὶ τὴν ἡγεμονίαν περὶ αὐτοῖς, καὶ κληδὸν ἐφ' ἧς αὐτὸς ἴσως κερταίον δεικνύει. *Aquila omni legioni apud Romanos præest, rex ipsa omnium avium, & eadem valentissima, unde etiam imperii signum ipsis est, & velut omen victoriæ in quoscunque erunt.*

Hinc in imperii clypeum traducta, at mutatis colore volucris, & situ. Romana enim, non erecto corpore, sed procumbenti, pinnas supernè exrendebat. Talis autem in legionum gestaminibus nusquam cernitur.

Bicipitem fecere cum jam divisum esset imperium, ut hoc illud demonstraret. Sed Lipsius adnotasse se ait alibi (putat Columna Antonini) duplicem Aquilam concorpoream, sic ut in Imperii insignibus hodie solet (cum nec adhuc duplex imperium esset) causamque indicari putat è legione gemella fuisse, quoniam duæ velut aquilæ in unam sic mixtæ.

Per Aquilam (cui Jupiter ut Horatius ait: *regnum permisit in aves*) regnum & imperium designari multis apud authores exemplis liquet. Quamobrem aptè quidem in Imperiali clypeo, eoque magis quod sola, nam sic regni solitudinem innuebant, ut de aquila vulgato per Aristotelem Musæi versu fertur:

Tres parit, atq; duos ejicit, educat unum.

Fortissimum bellatorem omnemque magnanimitatem: ex quo ille Alciati de Carolo quinto sub nomine Aristomenis dialogismus è Græco Antipatri conversus,

*Quæ te causa movet volucris Saturnia magni
Ut tumulto infideas ardua Aristomenis?
Hoc moneo, quantum inter aves ego robore præsto,
Tantum semideos inter Aristomenes.
Infideant timida timidorum busta columbæ,
Nos aquilæ intrepidis signa benigna damus.*

Sed & magnum veloxque ingenium, propter miram alitis pernicitatem cum in alis, tum in oculis profundissima quæq;

quæq; perspicientibus. Altas quóque cogitationes, cós-
que qui longè reliquis præcellunt: de quibus ideo in pro-
verbio *αἰὲς ἐν νεφέλαις aquila in nubibus.*

Clypeum vides ex cyano minioque palatim distinctum,
tribus argenteis aquilis expansis. Gentilitium, & nobile
gestamen Edwardi Coke armigeri, qui ob aquilinum acu-
men, mirámque in enucleandis jurium ænigmatibus scien-
tiam, regiarum causarum patronus floret, maximisque
ipsis iudicibus est æstimationi & admirationi, minoribus
jurisconsultis ut aquila inter volucres.

*Eis melius Ovidius daret ossa.

Una Aquila innumeras exagitabit aves.

In vita Stephani Papæ 6. *vela aquilata dicuntur*, sicuti &
leoanata, & *byzantea*. Conc. to. 3. 13. pag. 1019. col.
2. 4. Pari.

De Accipitre.

Accipiter prædam & rapinam minitatur, ut Ovidius,

Odimus accipitrem, quia vivit semper in armis.

Lib. 21. c. 18.

Eosdom. cap.
19.

Propter eas autem dotes (Picium legis) quas huic aliti natura super volatilium aliorum conditionem, elargita est, factum est, ut in universum Accipiter esset excellentiæ hieroglyphicum, præcipueque victoriam significaret: nam reliquas omnino volucres volatu antecellit. Solitum igitur fuisse Darium, qui sibi totius orbis victorias proponebat, pallam gestare, auro distinctam, quam aurei Accipitres tres vident rostris inter se canerent adornabant, literis ΝΙΚΗΤΙΚΟΤΑΤΟZ inter alas & singulorum candidas dispositis.

Per Accipitrem item volantem, celeritatem figurabant. Sagittarii Venatores in occidente, nomini consulentes, accipitrem ferrugineum ferebant in parma lutea.

Franciscanus noster per Accipitrem in armis depictum eos intelligit, qui animo magis valent quam corpore, juxta id Ovidii, Metamorph. XI.

Virtutem antiquam, majores corpore vires.

Ab accipitre, Chamuzes belli Imp. apud Calcocondilam lib. 9. cognominatur ἸεγενοφίZ, id est Accipitrifer p. 263. c. 3. & 267. c. 1.

De Gallo.

GAllum pugnacem alitem pugnae indicem Cares pro-
crisis tulerunt, ex quo & nomen contraxere *ἀλκίπρως*,
id est, Galli nuncupati. Eorum cuiusdam, Cyri mi-
noris percussori, Artaxerxes rex Persarum præmio contulit,
ut in acie gallum aureum super hasta gereret.

Galli etiam icone vigilem antiquè finge-
bant, templo-
rumque idcirco pinnaculis adhibuere, ut pastoris vigilan-
tiam innueret, aliosque ad vigilantiam invitaret. Hinc
Alciati,

*Instantis quod signa canens det Gallus eoi,
Et revocet famulas ad nova pensa manus.
Turribus in sacris effingitur ærea pelvis,
Ad superos mentem quod revocet vigilem.*

Ex hoc theologi quidam concionatores per Gallum intel-
ligunt, qui lucem, id est, salutem nobis præcunt, animosque
nostros quotidie ad Deum revocant.

De Corvo.

Corvus hic, *Qui solus sicca secum spatatur arena*, inter
fatidicas aves habeatur, Phœbique sacer, quem ita-
que Silius Phœbeum vocat. Inauspicatum & feroce
machinatur; vastationis & solitudinis Symbolum.

Cornix autem milites notat clamore gaudentes, ut Ser-
vius in id Virg. Eclog. 9.

Sæpe sinistra cava prædixit ab ilice cornix.

De Cygno.

IAnalem portam nunc brevi claudite, dum cygnum poetarum literatque cætus mitissimum in signe ab Alcianto prolatum intueamur. Musis enim nihil cum Marte.

*Gentiles clypeos sunt qui in Jovis alite gestant,
Sunt quibus aut serpens, aut leo signa ferunt.
Dira sed hæc vatum fugiant animalia ceras,
Doctaque sustineat stemmata pulcher olor.
Hic Phæbo sacer, & nostræ regionis alumnus
Rex olim, veteres servat adhuc titulos.*

Adjungam mutatis numeris hæc Pausaniæ: Platonem in philosophia summum fore, hoc præsagio, Deus significavit. Socrates nocte priore, quam Plato discipulus ejus erat futurus, cygnum sibi in sinum involasse per somnium vidit. Cycnus autem avis rei musicæ gloria celebratur. Apud Ligures enim ultra Eridanum in terra Gallorum, Cycnum musicæ deditum regnasse, & post obitum ex Apollinis sententia in avem transmutatum esse aiunt. Hæc ille in rebus Atticis. Nec dissimili ingenio Heraldii antiquiores, musicos & cantatores cygnis donarunt. Ejusque haud ignarus perspicax noster Franciscanus, cum hos à non cantoribus latos observasset, rationem se ait à rege heraldorum petiisse, eumque duplicem assignasse: hanc quia viri essent pulcherrimi, illam quia haberent longa colla. Sanè candorem animi per cygni effigiem antiquitus prædicabant, nec insulsè igitur corporis. Sed gloriæ studium ex eodem hoc symbolo indicari multi asserunt.

Cum Edwardus primus ingens moliretur bellum adversus Scotos, allati sunt ei in solemni pompa duo cygni sive olores, retibus aureis, seu fistulis deauratis phalerati, spectaculum intuentibus desiderabile. *Quibus visis* (inquit Florilegus

Florilegus Westmonasteriensis) Rex votum vovit Deo cæl-
& cygnis, se proficisci in Scotiam mortem Johannis Comyn, & fi-
dem læsam Scotorum, sive vivus mortuus vindicaturus.

De Noctua.

Sed & Noctuam accipe eodem præcone celebrem, pru-
dentia, pauciloquii, cautiq; consilii argumentum.

Noctua Cecropiis insignia præstat Athenis:

Inter aves sani noctua consilii.

Armifera merito obsequiis sacrata Minervæ:

Garrula quo cornix cesserat ante loco.

Minervæ Athenarum præfidi sacra, ob acumen inter tene-
brosissima perspicax; quia prudentiæ summa laus est.

Hieron prima bella ineunti, aquila in clypeo, noctua in
hasta consedit. *Quod ostentum* (inquit Justinus) *& in con-*
filio cantum, & manu promptum, regemque futurum signi-
ficabat. Lib 23.

Transego noctuam victoriæ omen Athenis fuisse.

De Cypselo.

Cypseli in Anglorum clypeis primariæ vetustatis, avi-
búsque reliquis usitatiores: pingi solent absque pedi-
bus, quia habentes non utantur: ab inde Apodes
dici, equitésque significare, ut Unni populi apud Suidam
apodes cognominati, quia equestres semper iter fece-
rint.

Quin & longas peregrinationes, & rem foris factam:
toto mari cernuntur, nec unquam tam longo naves tamq;
con-

continuo cursu recedunt à terra, ut non circum volitent eas apodes : Plinius.

Laborem quóque : his enim quies nisi in modo nulla, aut pendent, aut jacent. Gesnerus addit, *pedibus dependentes somnum carpere.*

Inter familiarum distinctiones, quartam denotat apud Anglos: edocétq; ut foris vel equo vel industria victum honorémq; quæritat.

Apodem, labentes quidam heraldi antiquè merulum vocarunt.

De Alis.

Alarum specie famam & gloriam prædicant. Ideo victoriæ simulachrum alis donant, ut comparatæ fama orbem pervolet. Sic apud Eleos extitisse Pausanias refert. Sic in Bruçterorum, Cornutorúmq; juniorum clypeis in occidente gestatis aspicias. Juvenem scilicet alatum, illis album, istis (ut victoriam perpetuò virentem indicaret) viridem. Hinc numi aliferi quos Drusus in Tribunatu excudebat, Victoriati dicuntur : ipsaq; victoria ex alarum symbolo, sæpius intelligitur : quemadmodum celeritas & expeditio. Unde Mercurio talaria finguntur, ut Metam. lib. 4.

*V. hic Sabinum
p. 167.*

Et liquidum motis talaribus æra fudit.

*Alex. ab Alex.
Gen.
Lib. ca. 24.*

In Ægypto autem in vestibulis domorum alas vulturum proponere, indicium nobilitatis & vetustatis familiæ censebatur.

De

De piscibus in genere.

Pisces, Anglorum clypeis, à gestantium nominibus plerumque obtrigere; ut à Luciorum, Luciis, Sturionum, Sturiones. Nec his alia significatio. Nunc erecti feruntur, nunc per clypei transversum, quos natantes appellarunt. Generaliter silentii & taciturnitatis symbolum, ut in proverbio *piscibus magis mutus*; In Ægyptiorum hieroglyphicis odiis, quibusdam innocentia.

Sed Lucius, aliique voraces, rapacitatis, & oppressoris.

In omni Imperiorum notitia ne unus cernitur.

De Delphino.

Delphinum (regem marinorum animalium) repando dorso depingunt, quod Bellonio, & Gesnero non parum offensionis est. Curvatura enim ea, non nativa sed ex salienti ejus lusu concepta, dum fluctibus se erigat, subitoque præcipitat, nautas ingruentis jam tempestatis commonefaciens. Sed Ovidius, & antiqui ipsi, etiam Græci, curvum exhibent. Nec secus numi veteres.

Imo gibbosi per Delphinum exprimuntur, quem Pacuvius *curvicer vicum pecus* appellavit.

Dorsum ei etiam, instar ferræ, aculeatum multi faciunt, cum planissimum sit, miræque lenitatis, pinnam solam, nec asperam, sed cartilaginofam, erigens.

Hoc insigni, parma, ense, annulo Ulysses usum fuisse, Plutarchus refert. quod Telemachum filiolum suum periturum Delphinus conservasset. Et in Herculis scuto, Delphinos argenteos, pisces æneos prosequentes, Hesiodus canit.

Numis antiquè adest tum Romanorum, tum aliarum gentium.

Athenæus author Græcus, (inquit Bellonius) & Valturus in commentariis de rebus Britonum, scribunt Cæsarem, Principi Delphinatus regionis, Delphinum donasse; ut eo uteretur insigni, quia ad debellandos

landos Gallos suppetias ei tulisset. Regionique illi nomen inde fieri, Regisque filio primogenito, qui Delphino utitur insigni. Sed Gesnerus nil tale apud Athenæum reperit. quis Vulturinus sit nescio.

Delphinum maris imperium significare ferunt, ipsumque mare; ideoque nulli Neptuni signo non adscriptum.

Velocitatem, citamque navigationem; nam omnium animalium velocissimus, ocyor volucre, acrior, aunte, telo. Hinc vulgatum illud quod, in Vespasiani numis: Delphinus anchoram amplexus, lente festinandum judicans, tarditatem anchora, celeritatem delphino.

¶ Salutem denique & incolumitatem; juxta Veteres: quia submersuros sæpissimè liberasset, tempestatumque præscius, nautis prædicat, ut saluti consulent.

¶ Pectines concharum generi attribuit Plinius. Nobile & antiquum gestamen, quo equites Divi Michaelis, propter speciosam venustatem, torquibus suis (quas conchyliatos vocat Lupanus) utuntur. E Compostella fedentes, hujusmodi multos, pileis affixos (itineris & loci symbolum) gestare solent: sed domi viventium justa est notatio, ob id quod Hesiodus concham *perforatam*, quasi *domi feram*, vocat.

V. Laz. Bay-
seum de re-
vest. p. 15.

Conchiliata autem vestis is honor fuit, ut Julius Caesar ejus usum nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies ademit. Author. Tranquillus.

¶ Anguem multis spiris sinuosum, hiantemque gestasse in militari parma depictum Burgundiones, Vandalosque refert Sidonius.

Malum granatum, seu punicum, confederationem significat, ipsam Ecclesiam, & ecclesiæ unitatem. Ideo vestibus adhibitum summi Sacerdotis. V. Bedam

De floribus.

Florum insigne apud rigidos illos veteres vix reperio, fortè quod nihil sævi machinaretur. Sed nec in ipsis imperiorum notitiis. Romanus autem miles, cui omnis in signis militaribus ardor & religio, ea floribus etiam, ut sanctiori cultu, exornabat.

— *Mavortia*

—————*Mavortia signa rubescunt
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ.*

Claudianus.

Florum quidem, inquit Plinius, Pop. Romanus honorem Scipioni tantum habuit, &c. cap. 3. lib. 21, ubi multa de florum dignitate.

Florem omnem, omnes spei symbolum faciunt, & futuri boni (quod inspectis jam floribus expectatur fructus) florentisque vigoris, ipsiusque juventutis, quæ spei semper plena est, cum senectus contra desperationis.

Florem etiam pro eximio ponunt: & quod citò decadat, pro caduco: & in lætitiæ testimonium convivæ olim floreis sertis utebantur.

De Rosa.

E*Annus, inquit Cicero, in cælum, rosas & lilia contem-
plemur. Inter flores, regia dignitas penes rosam est, quam lilium, Plinio teste, nobilitate sequitur. A-*
Lib. 31. ca. 5.
*moris, gratiæ, & venustatis symbolum. Apud Anglos
regiæ stirpis: rubra Eboracensis, alba Lancastrænsis:
rubra albam implicans, connexarum sobolis. In anti-
quis numis, Rhodiorum insigne. Et Clemens sextus, ar-
ma suæ progeniei, quinq; rosas, poni fecit in bulla, ut An.
1342. refert Albinus Argentinus.*

De Lilio.

Lilium quidam florem Junonium appellant, Pierius regium. Præcipuum & notissimum spei symbolum. Hinc in antiquorum numis dea lilium dextra prætendens sæpe cernitur. Sic in Alexandri pii Aug. Claudii P. T. Aug. & L. Ælii, cum inscriptione *Spes publica*. In Tib. Claudii, cum inscriptione, *Spes Aug.* In Hadriani, *Spes P. R.* quorum omnium icones Goropius exhibet. Qui ut liliaco Gallorum clypeo omnem conferat admirationem (explosa bufonum fabella) è cœlis eum Francis obtigisse (quod & alii asserunt) sed hoc Nochi ætate, hallucinatur.

Galli per lilia nobilitatem, & virilem sexum intelligunt, è verbis Domini nostri Matth. 6. 28. ubi dicuntur *nèque laborare, nèque nere, laborare*, aiunt, *ignobilium est, nere fæminarum*. Proinde ipsa regni insignia legem (quam à Saliis, Alpinis populis, Salicam vocant) præ se ferre de regni successionem contendunt: utpote nec ad ignoiles, nec ad fæminas transigendam. Sed antiqui aliter exponunt, scilicet, gladium Gallis immissum, semperque imminens portendisse.

*Pavadin. 9. lib.
de antiq. stat.
Burgund. ca. 10*

Nonnulli rosas ad Martyres, Crocum ad Confessores, lilia ad virgines referunt.

Sunt qui pentaphyllon negant emittere florem, caulem, fructum, sed hos carpit Dioscorid. lib. 1. in præfat.

Pentaphyllon etiam, hoc est quinq; folium, heraldicis notis per antiquum est. Et his rectè tribuatur, qui à Græcis *πενταφυλλος*, id est, palmam in quinque, seu plurimis certaminibus, aut facultatibus obtinentes, dicti sunt.

Sic Diophon, apud Simonidem in Epigr. quod saltu, cursu, disco, jaculo, luctu in Isthmis atque Pithiis vicerat. Sic Democrates apud Laertium lib. 9. in philosophia *πενταφυλλος* nuncupatur, quia naturalia, moralia, mathematica, liberalium disciplinarum rationes, artiumq; omnem peritiam callebat.

Quin

Quin & trifolium sæpe cernitur, quod & rutæ folium vocant. Sic Munsterus, diagonium in Saxoniz clypeo crinalem, ruteum appellavit. Hominem integrum notat, & versutiis, serpentinisque moribus inimicum. Observatum enim est, ut serpentes anguésque, & quibus venenum adest, in trifolio non habitare lateréve, quòd herba illis exitio sit, ut illi cæteris.

Gestantur autem lilia & nonnulli flores, alii quincunci ordine per aream totam dissipata, quod ideo quincuncem appellamus, vel divaricationem.

De differentiis, seu discerniculis clypeorum, per familias unius alicujus gentis.

Veteribus in more fuit, ut paternus clypeus primogenito deferretur indistinctus; & hoc juxta leges antiquas plurimas, quæ arma ab hæreditate noluerunt separari, ne indefensa rapinis exponeretur. L. veterum Anglorum, & Werinorum in Germania. Tit. 6. de alodibus. §. 5. *Ad quemcunque hereditas terra pervenerit, ad illum vestis bellica, id est lorica; ultio proximi, & solutio lendis debet pertinere.* Minores igitur filii, alia adsciscunt sibi symbola (imò & sæpe nomina) à fratris sui primogeniti omnino aliena. Sic Gulielmus de Warrena, primogenitus Gulielmi Normanni, *clypeum patris, auro & cyaneo tessellatum, pertulit.* Rogerus verò de Mortimer filius junior, semitis dissectam aream, pluribusque consignatam notulis, si hæc verè (quod vix crediderim) Heraldî perhibent. Nam Angliam cum Normanno sunt ingressi, & diversum adeo hoc gestamen armorum, disciplinam nondum in usu fuisse monet; Nam fratres licet colores alios, alias gestaminis ratione, variebant, quidpiam tamen consentaneum, ut mox videbitur, retinuerunt, ni ex certa occasione mutarent.

Lemniscis usi sunt fratres primogeniti vivente patre, sed non soli, nam sic & juniores, sed in numero discrepantibus.

Et primogenitum ex secundâ uxore quintuplici donant lemnisco.

Radiolo, quem *baston* vocant, juniorem consignabant fratrem, Johannem Comitem Pictavensem quartum filium Regis Hen. II. cæruleo. Lemnisci sunt fasciolarum coloratæ, & coronis dependentes, plerumque olim aureæ, floribusque intertextæ. Ejusmodi Crassus suis dedit convivis, apud Festum : & Antoninus Verus Imp. apud Jul. Capitolinum.

Aug. Hist. 10.
2. pag. 120.

De Discerniculis.

PLuribus idem insigne deferre, absque debita differentia, fas non est. Ne ejusdem gentis familiis, ne ejusdem familiæ fratribus. Familiæ autem coryphæo symbolum manet integrum & indiscretum: junioribus, omnibus suis discerniculis, interstinctis: quæ semper in editiori clypei parte (cephalicæ regionis medio, juxta Leum) expectantur, quod Wriothelles fecialis, sub Ed. III. ævo, à se inventum propagatumque fuisse, ne ulterius quæras, tradidit.

Linnisei fascia
coloris depen-
dentes ex coro-
nis. Festus.
vid. Plant. in
Pseud. Scan.
penult. pa. 544.

Fratrem primogenitum lemniscis, seu virgula lemniscata donant: vivente patre triplici: nondum extincto avo quintuplici, semper impari, si Lei fidem sequamur. Corollæ præfert similitudinem, lemniscis ex ea dependentibus, quam ideo primogenito assignatam dixeris, quia familiæ decus, sic præ cæteris exornandus videatur.

Antiquè autem idem hoc signum, secundo, tertio, quarto, conferebatur, discrimine vel in colore posito, vel in lemniscorum numero.

Secundo fratri lunulam, crescentem vocant, Græci *degenus* assignant.

Tertio, penticonum.

Quarto, apodem.

Quinto, anellum.

Sexto, lilium,

Et

Et hisce quidem discerniculis internoscenda exhibentur, Warwici in fenestra veteri ecclesiæ Sanctæ Mariæ, arma sex filiorum Thomæ Beauchamp. 14. Comitis illius tractus, qui obiit anno 34. Ed. III. ut intelligas istiusmodi distinguendi ritum, non à nuperis emanasse.

Alii, qui ætate Henrici septimi scripserunt, hæredem ipsum crescenti lunula distinxerunt, ut accessuro huic lumine, accessuram illi hæreditatem ostenderent.

Secundum verò fratrem quem tertium familiæ limen occupare aiunt (primum enim patri, alterum hæredi tribuunt) triplici lemnisco confignarunt. Tertio fratri, quadruplicem. Quarto, quintuplicem.

Sed nec hæc, nec illa distinguendi ratio satis apud veteres invaluit, quæ apertissimis differentiis consulentes, paternos colores sæpe inverterunt : sæpe rerum gestarum numerum auxerunt, sæpe minuerunt, aliena gestamina, præsertim materna, & hæreditaria sæpissimè interseruerunt. Interdum desertis integris insignibus, novis gavi si sunt. Sin vero protogoni clypeum per omnes agnationes, familias, gètes, retinuisse placuerit, lemniscis quos diximus, diagoniis, limbis, quadraturis, angulis, aliisque latis, & conspectioribus differentiis usi sunt. En in una gente, omnium penè exemplaria.

EXTRANEORUM gens, vulgo *Le strange*, inter limitaneos procures notissimæ virtutis, & triplici tum olim Baronia amplissimisque familiis perquam potens & splendida, *Clypeo utebatur rubeo, duobus argenteis leonibus gradariis* quem Johannes le Strange quartus, Baro de Knokyn, ut familiarum coryphæus, purum prætulit.

Fulco le Strange Baro de *Corsham & Blackmore* qui à Johanne avo dicti Johannis per *filium tertium descendit, colores invertit: argenteo clypeo rubeos inducens.*

Rogerus le Strange Baro de *Ellesmere* (ab eodem avo per filium quartum prognatus) gentis clypeum *limbo imbricato aureo circumdedit.*

Ejus pater etiam Rogerus, cum Matildem filiam Wilhelmi de Bellocampo uxorem duxisset, Bellocamporum cruces crucigeras (sed *argenteas, numeroque novenario*) argenteis suis leonibus intercalavit.

Hamo *le Strange* à Johanne quarto, per quintum editus, clypeum, fratris sui Johannis sexti Baronis de *Knocking*, *aurea diagonali virgula* trajecit, eodémque discrimine apud *Hunstanton* (Norfolcensi agro) quam à Barone fratre anno gratiæ 1309. dono acceperat, confedens, celebri familiæ (quæ in hunc usque diem eadem sede, eodémque discerniculo foeliciter claruit) initium dedit.

Sed ipse etiam Johannes *le Strange* sextus, Baro de *Knocking*, *leonis suos apodum peribolo* (ut è sigillo cernimus) aliquando circumclusit.

Eadem tempestate Johannes *le Strange* (Glocestriensis puto) is qui dominus de *Ercaleve* inscribebatur, Clypeum Regeri *le Strange* de *Ellesmere*, *cærulea mitella* transegit.

Atque hunc quidem decerendi morem potiori laude multi efferunt, quod militaria symbola, ad distinctionem enata distinctiora multo effecerat. Minutulis enim illis recentiorum formulis, nec error defuit, nec periculum. Sic elusi (apud Froisardum) Hannones illi, qui sub vexillo Willielmi *Baileul*, *argenteis*, *cyaneisque repagulis transmutato*, *rubrisque binis fastigiis inducto*, recipere se contendebant: ad vexillum Roberti *Baileul* fratris sui minoris, *exigua cruce aurea* (quam malè animadverterent) *discriminatum* convolabant: fusique & dissipati omnes, gravissimas erroris sui pœnas persolverunt. Rideo igitur & rejicio incunculas istas, quas tum præcipuè in morem venisse arbitramur, cum ipsa insignia, relictis jam nativis stationibus, clypeis, vexillis, apparatusque militari, in ædiū fenestris, mollisque supellectili (ubi nec refert magnitudo) potissimum residerent. Fieri id videtur ætatem circiter Edwardi quarti, exorsâ jam, cum novis armis, novâ militiæ formâ, novâ disciplina. Tandem enim evanuit insignitus ille armorum cultus, cujus spendor, plus minus septingentis annis (si à Carolo magno repetas) per terrarum orbem non solum in honore fuit, sed summa religione, gravissimis litibus, acerbissimis duellis multorum nobilium procerumque virtute, cæde & sanguine tuebatur.

F I N I S.

8
c
f
h
t
c
/ 2
a
/ 2
s
r
i
d
n
s
t
h
f
h

In Nicholam Uptonum Nota.

In Nicholaum Uptonum

N O T Æ.

Ummum Opificem, Alpha & ^{Pag. 1. lin. 1.}
Omega, Essentia unum, &
Trinum in personis invocans,
&c.]

Veteres Christiani consueverunt omni commentationi de qua scribebant hasce præfigere literas, ut nos docet Franciscus Bernardinus Ferrarius in libro suo *De Antiquo Ecclesiasticarum epistolarum genere*. Hæ etiam literæ, una cum Insigni Labari Constantini Magni, Sepulchris antiquitus inscribebantur, ad denotanda ea Catholicorum, non Arrianorum fuisse, inquit Ramirez in notis suis in Lituprandum. De hac inscriptione, & hocce Hispanorum more usitatissimo hæc habet Argote de Molina lib. 1. De Nobilitate Andalus: cap. 47. pag. 39. *Las quales letras en el tiempo que los Reyes Godos de España seguian la heregea Arriana, Los Christianos Catolicos a diferencia de los Arrianos usavan en las Locas y Piedras de sus Sepulcros de ellas por Simbolo y Sennal de la Santa Fee Catolica. Por las quales letras davan a entender el nombre de Christo nuestro Sennor, de cuya divinidad es atributo y propiedad, sin principio y fin, como el mismo dize en el Apocalipsi por boca de San Juan. Yo soy A. y Omega, con esta sennal confessavan su divinidad igual con el Padre, que negavan en su secta Arrianos.* Hoc est, Quas literas, eo tempore cum Reges Hispaniæ Gottici sectarentur Arrianam hæresim, veteres Catholici, ut se ab Arrianis distinguerent, in usu habuerunt in monumentis, in symbolum & signum Catholicæ fidei, per id docentes nomen Christi Domini nostri, ejus divinitatis fuit attributum, ut ipse dicit in Apocalypsi per os Sancti Johannis: *Ego sum A. & Omega.* hoc signo suam divinitatem asserens æqualem cum Patre, quam Arriani denegabant. De qua re differit etiam Ambrosius de Morales. Plura de his literis videre cupiens adeat Quintanam in sua *Mantua Carpetanorum* lib. 1. cap. 48. pag. 67. Nummos etiam his literis insignitos vide apud Antonium Augustinum, Baronium, Du Choul. & Lipsium de Cruce. Est etiam apud Pignorium in libro suo, cui titulus *De Servis*, colare servi fugitivi hisce inscriptum notis.

Pag. 2 l. 1.

Excellentissimo & Illustrissimo Principi & Domino meo singulari Humphrido filio fratri, et Regum patruo, Duci Glocestriæ]

Henrici, nempe, quarti filius, quinti frater, sexti patruus, *Bonus* vulgo cognominatus, Mæcenas sui temporis unicus, & ipse doctissimus: Comitibus Parliamentariis Regni tutor durante minoritate Nepotis sui factus, de republica optimè meritus, apud Sancti Edmundi Burgum fraude muliebri captus, pulvinorum iniectione obruitur anno 1447. atque in Fano Sancti Albani sepelitur. *Ce Prince avoit sage-ment regy l'Angleterre (Mezeraium legis) & contenu les peuples & Princes en leur devoir vingt-cinq ans durant. Et come si quelque digne eust este levee par sa mort, les seditions, les desordres, & les rebellions se deborderent tout à la fois sur les Anglois. Lesquels destitues de la prudence & des conseils de ce Gouverneur ne mittoient aucun ordre ne prevoiance à leur affaires.* Binas sibi matrimonio junctas, habuit uxores: Primam, Jacobam Willielmi Bavariz Ducis & Comitibus Hollandiz filiam unicam & heredem, quæ Johannis Brabantiz duci prius nupta, ejus frigidis exosa amplexus, scæmina dotibus tum animi tum corporis felix, divortio facta, duci Glocestriæ anno 1402. nupsit. Eâ verò Martini antipapæ judicio amotâ, duxit amasiam suam Aleonoram, Baronis Cobham de Sterborowe filiam. Vide eundem Mezeraium, & Barlandum in Brabantiz Ducum Chron. & Comit. Hollandiz historia.

BAVARIZ Dux gestabat scutum quadratim discussum. 1. & 4. quadrans uno supra viginti rhombis argenteis & caruleis, oblique dextrorsum dispositis, exaratus. 2. & 3. aureus, Leone coccineo insignitus.

BRABRANTIA. Scutum fuvium aureo Leone lingua & falcibus minutis impressum.

DUX GLOUCESTRIZ Francia & Anglia symbolis in quadrantes partitiis, limbo argenteo circumposito, utebatur.

Ad id temporis limbus minorem natu fratrem denotabat. *Et pour briser ses Armes, car il estoit le puisnay, il portoit une bordure de guenilles.* Froissardus de Episcopo Norwicensi. Quandoquidem omnis tum Uptoni, tum nostri qualis qualis labor ex æquo ad unum scopum collineat; nempe, ut *Insignium Gentilitiorum* descriptiones, simul & differentiz, quibus ab invicem discriminantur, lectori melius perspectæ sint, haud alienum foret, adnotare, Scuta minorum natuque maximorum fratrum, apud majores nostros non solita fuisse, per unam lunulam, echinatam calcarium molulam, apodem avem, atque hujusmodi notulas, quæ nunc passim obtinent, distingui. Quem veterum morem hæc *Cobhamiorum* Gens expressissimis comprobabit exemplis. Quorum ideo scuta, uti ipsi discriminant, non absre erit exscribi. Cobhamij de Couling primum *Cantherium* ternis nigris liliis constum, intra coloris puniceæ areolam gestabant, statim verò liliorum loco totidem Leones fuvios ponunt. Familia de Sterborough Leonum loco excudebat tres stellas. Alia, autem hujus Gentis stirps, tres lunulas: alia, tres apodem aves; Alia, tres aquilas; alia, tres minutas cruces cum repetitis ad eorum scapos cruculis: retentis tamen coloribus. Thomas, autem Cobhamus de Chafford, qui vixit rerum potenti Edwardo tertio, filius natu-secundus Henrici Cobhami Equestris dignitatis viri, ex Joana uxore sua, filia & heredum altera Stephani Pencester Equitis Aurati, *Cantherium* aureum cum echina calcarium molula perforata & lilio supernè, & cruce cruciata argenteis in ima cuspide, ferebat. Frater ejus maximus natu, penitus abjecto Majorum scuto, *Pencesteriorum* Crucem argenteam in area punicea sibi sumpsit, posterisque suis transmisit. Verum enimvero, quoniam

Segnius irritant animos demissa per aurem

Quam

In Nicholam Uptonum Nota.

3

Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradis spectator.

Cobhamiorum igitur Scuta (prout superius descripta sunt) hic delineata
damus.

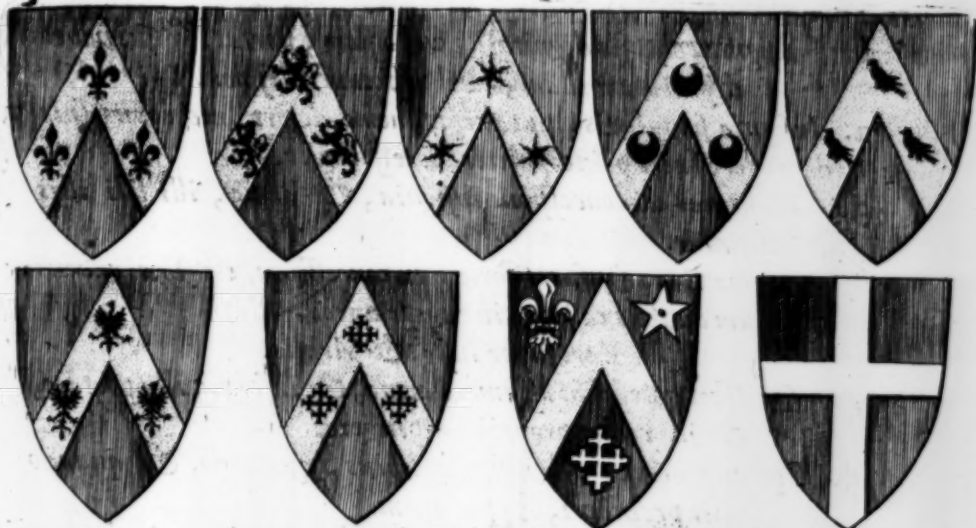

Fig. 3. h. 19. *Famosissimus ille Pater Legum, et Doctor exi-
mius, Dominus Bartholus de Saxo ferrato*]

De Bartholo plura hic differere abutentis esset & otio & literis. Cui non dictus
Hylas ? Licet tantum adnotare hunc natum esse Sentini (Umbrie est urbs, nunc
Saxoferratum vocant) anno 1313. Qui à Perusinis ad Cæsarem Carolum quart-
tum Bohemum Pisas Legatus missus est, ut quædam contra ipsos à detestoribus
Principis decreta aboleret, & alia insuper eisdem Privilegia concederet. Quæ
omnia Diplomate aurea bulla insignito assecutus, honoris gratia obtinuit, ut
ipse & liberi, Jurium doctores, suos auditores qui Spurijs essent, natalibus pos-
sent restituere. Ab eodem etiam conchyliati Leonis duplici cauda, in senso aureo
erecti, Insignibus est donatus. Ipse quoque in libro cui titulum fecit de Insigni-
is, sic enim (utunque Valla vocabulum barbarum perstringat & rideat) loqui
amat, de eisdem insignibus hæc habet. *Quadam sunt insignia seu arma privato-
rum hominum, seu nobilium, vel popularium. De istis quidam reperitur qui habent
arma, & insignia quæ portant ex concessione Imperatoris, vel alterius Domini, ut
vidi concedi multis à Serenissimo Principe Carolo quarto Rom. Imperatore, nec non Re-
ge Bohemia, & mihi tunc Conciliario vjra concessis inter cetera, ut ego & ceteri de
agnatione mea Leonem rubeum cum caudis duabus, in campo aureo portaremus, &
istis licet portare talia insignia.* Hæc ille. Penes me sunt tria hujus libelli manu
scripta exemplaria, unum nobis suppeditavit instructissima Guilielmi Le Neve
Equitis aurati, Regis Armarum titulo *Clavensis*, bibliotheca; alterum Nobilissimi,
& in hisce studiis eminentissimi, Samuelis Roperi humanitati debeo: tertium è
nostris est Cimelius. Ut obsequar eorum voluntati, quorum in contem-
plandis rebus hujusmodi cura teritur, integrum tractatum, cum variantibus M. S. S.
Lectionibus in margine adscriptis, hic apponam.

Le Neve d'ar-
gent à la croix
de sable
chargée de cinq
fleurs de lis du
champ.
Roper de sable
à un a cle ser-
gent d'or.

BARTHOLI TRACTATUS
DE INSIGNIIS ET ARMIS.

1. **I**nsignia concessa dignitati, vel officio, portat ille qui habet dignitatem illam, vel officium, alij non.
2. Insignia singularis, puta regis, nemo defert, nec rebus suis depingere facit principaliter, accessorie sic.
3. Habentes ex concessione insignia, & arma, illi soli illis utuntur.
Arma Bar. & successorum ex concessione, est Leo rubens cum duabus caudis, in campo aureo.
Bar. super Insig. & Armis.
4. Quilibet potest sibi assumere arma, & insignia illa portare, & in rebus propriis impingere.
5. Portans arma, vel insignia unius, quomodo, & quando possit prohiberi, & per quem.
6. Assumens arma, vel insignia alterius, quæ portavit ab antiquo, si ille verisimiliter non ledatur, nec injuriatur, licetè assumit, & portat.
7. Faciens signum unius artificis, quod facit in gladiis, & aliis operibus, licetè prohibetur ab illo, & etiam à quolibet tertio.
8. Notarius non potest assumere signum alterius, & si assumit prohiberi potest. Fabricator chartarum potest prohiberi uti signo alterius fabricatoris.
9. Habere arma ex concessione principis prodest, quia aliis præfertur, & non potest ab alio prohiberi.
10. Arma, seu insignia domus transeunt in omnes descendentes de illa agnatione.
11. Bastardi non utuntur insigniis de jure, licet de consuetudine non servatur in Tuscia.
12. Signum societate divisa apud quem remanere debeat.
13. Insignia, seu arma qualiter sunt pingenda, insigenda, seu portanda.
14. Animalia quæ portantur in armis, si depinguntur in vexellis, facies debet respicere hastam, secus si pars animalis portaretur.
15. Animalia quando designantur, debent designari in nobiliori actu

In Nicholaum Uptonum Notæ.

5

actū eorum, etiam quo magis sui vigorem ostendunt.

16. *Leo, ursus, & similia sunt pingenda erecta, elevata, & ore mordaci, ac pedibus rademibus.*
17. *Equus designandus est rectus, & elevatus, quasi saliens.*
18. *Agnus designatur, quasi planè ambulans per terram.*
19. *Pes dexter semper debet antecedere, quando animal designatur.*
20. *In vexillis inspicitur illa pars quæ respicit portantem, non pars conversa.*
21. *Facies animalis depicta in vexillis tubarum, non debet respicere tubam.*
22. *Si duo animalia invicem se respicientia portantur pro insigniis, non refert quomodo pingantur in vexillis.*
23. *Insignia consistentia in varietate diversorum colorum, quomodo depingantur.*
Locus prior, & superior, nobilior est posteriore, & inferiore.
Color nobilior debet poni prope hastam.
24. *Aureus color nobilior est cæteris, & per eum figurator Sol.*
Nil nobilior luce.
25. *Color Rubens, seu purpureus repræsentat ignem, & est nobilis.*
26. *Aureus color est tertius, & repræsentat aerem.*
27. *Color albus est nobilior nigro, & color niger est infimus.*
28. *Arma quæ portantur in vestibus, quæ superior pars debet respicere caput, inferior pedes.*
Nobilior pars arm. debet respicere latus dextrum.
29. *Arma quæ pingenda sunt à parte posteriori hominis, pars nobilior debet respicere latus sinistrum hominis.*
Mos scribendi noster, quare sit nobilior more scribendi Hebræorum.
Bartolus didicit literas Hebræas.
30. *Literæ, & arma in sigillis per e conversum inciduntur.*
31. *Arma in clypeis depingenda, nobilior pars debet respicere partem clypei, quæ in portando respicit latus dextrum.*
32. *Arma depingenda in coopertoriis equorum, nobilior pars respicere debet caput equi.*
33. *Arma quomodo pingantur in coopertoriis lectorum, in parietibus, & aliis locis stabilibus.*

HORUM

¹
Honoris gratiaInsignia procon-
sularia vel le-
gat.

¹ **H**ORUM Gratia de Insigniis & Armis, quæ
 quis in vexillis & clypeis portat, videamus.
 Primò, an hoc licitum, & eo casu quo est lici-
 tum, qualiter sint pingenda, & portanda. Cir-
 ca quod dico, quod t quædam sunt insignia
 dignitatis, vel officij, quæ portare potest quilibet habens
 illam dignitatem, vel officium, ut insignia proconsularis,
 & legatorum, ut l. i. ff. de off. pro cons. & leg. & de rer.
 divi. l. sanctum: sicut de facto videmus hodie insignia epis-
 coporum, & ista potest portare quilibet habens illam dig-
 nitatem, ut d. l. aliis autem portare non licet, imò portans
 incurreret crimen falsi, ut ff. de falsis. l. eos. §. si. & idèd
 puto quod ille qui portat insignia doctoratus cum non sit
² doctor, teneatur illa pœna. t Quædam sunt insignia cujus-
 libet singularis dignitatis, ut videmus, quilibet rex, qui-
 libet princeps, & cæteri potentiores habent arma, & sua in-
 signia, & ista nemini alteri licet deferre, vel suis rebus de-
 pingere, ut C. de his qui pœ. no. l. i. & no. in auth. de
 man. prin. §. pen. quod intellige principaliter, sed accessoriè
 non est prohibitum, ut puta in signum subjectionis super-
 ponere insignia propriis, domini insignia Regis vel comita-
³ tus, hoc de consuetudine observatur. Quædam sunt insignia
 t seu arma privatorum hominum seu nobilium, vel popu-
 larium, de istis quidam reperiuntur qui habent arma, & in-
 signia, quæ portant ex concessione Imperatoris, vel alteri-
 us domini, ut vidi concedi multis à Serenissimo Principe
 Carolo iiii. Rom. Imperatore, necnon Rege Bohemiæ, &
 mihi tunc conciliario ejus concessit inter cætera, ut ego &
 cæteri de agnatione mea Leonem rubeum cum caudis dua-
 bus in campo aureo, portaremus, & istis licet portare talia
 insignia, nec est dubium. De principis enim potestate dispu-
 tare, sacrilegium est, ut C. de sacri. l. ij. ad idem. C. ne li.
 si. ju. au. in rub. & nig. sine enim judicis autoritate prohi-
 betur, ergo judicis autoritate permittitur. Arma autem
⁴ t quidam & insignia sibi assumunt propria autoritate, &
 istis au liceat, videndum est: & puto quod licet, sicut enim
 nomina inventa sunt ad cognoscendum homines, C. de inge-
 ma. l. ad cognoscendum. Ita etiam ista insignia ad hoc in-
 venta sunt, ff. de rer. divi. l. sanctum, sed talia nomina cuili-
 bet

be licet imponere sibi ad placitum ut d. l. ad cognoscendum. & ff. de fal. l. fal. in prin. ita ista insignia cuilibet portare & impingere in suo, tamen non alieno ut C. ne li. fin. jud. aut. l. j. & ibi no. per. gl. facit ex de conce. præb. c. dilecti, & quod ibi no. per gl. Sed quæro unus † portat certa arma, vel insignia, alius vult portare eadem, an licet vel prohiberi possit? Videtur quod possit portare, quia quilibet potest sumere nomen alterius. ff. ad Treb. l. aut facta. §. si verò nominis. de leg. ij. l. cum filius. §. pater. & possunt esse plures ejusdem nominis, ut l. duo sunt Titij de test. tu. & de leg. ij. l. sed & si quis servum. §. si inter duos. ergo potest quis sumere arma aliena, & plures eadem insignia portare, vel rebus imponere possunt, cum utrunq; fiat ad cognoscendum. Econtrà videtur de reg. ju. l. id quod nostrum, si enim prius est nostrum, sine facto nostro à nobis auferri non potest. Sed hoc non bene facit, loquitur enim in his quibus insolidum uti non possunt, alias secus, ut in usu plateæ, balnei, theatri, et si l. si ut certo. §. si duobus vehiculum ff. commoda. Præterea signum quod portat alius, non est unum et idem, imò sunt diversa, habentia tamen eandem similitudinem. Ad decisionem ergo prædictorum præmitto, quod signum alienum portare prohibere potest ille cuius est signum, seu petere quod prohibeatur, si ex hoc ipse injuriatur, quia fortè ille cum vituperio portat, seu tractat. C. de epis. aud. l. minimè, et est expressum. ex. de excels. præla. c. dilecti. aliàs de concef. præb. c. dilecti. arg. C. de Judæ. l. Judæos quos. Secundo de hoc potest conqueri quilibet tertius qui læditur, & ad ipsius petitionem potest prohiberi ne portet. C. de his quæ. pœ. l. j. & ibi no. & in auth. de man. prin. §. pe. Tertiò si judex ex officio suo viderit hoc ad scandalum posse esse, & dissentionem subditorum, potest prohibere, a. C. de lati. lib. tol. l. j. §. sed et qui domini, ubi circa eos qui pileati incedunt, lex Iul. statuit ne populus decipiatur, expressius, ex de Iud. c. in nonnullis. His præmissis, in quæ præmissa distinguitur, quod si unus assumit arma, quæ alius portavit ab antiquo, & illius non interest, nec ex hoc verisimiliter lædi potest. Exemplum, Unus Theutonicus tempore indulgentiæ ivit Romam, ubi

His præmissis, in quæ
stione præpo-
sita distin-
guo.
6

Idem, si ex hoc
s. fore in primo
contingerit ali-
quem lædi.

ubi reperit quendam Italicum portantem arma antiquorum suorum, & insignia, volebat de hoc conqueri. Certè non poterat, tanta est enim distantia inter utrumque locum, siue domiciliū, quod ex hoc ille primus lædi non posset, & in his in quibus quadam publica facultate quis occupat sibi usum, non licet quæri, nisi ex magna causa, ut ff. ne quid in flumi. publ. l. j. §. sunt autem qui putant. † Quandoque potest contingere, quod alterius potest multum interesse: quid enim si odiis plenus, cujus vitæ multi insidiantur, assumat arma, & insignia hominis quieti, & pacifici. Certè illius interest, & poterit facere eum prohiberi, si vituperosè portet, ut dictum est, multo fortius potest peti prohibitio, ne ex hoc, propter unionem armorum, alius pro alio occidatur vel injuriatur. Idem, si ex hoc pudor primi aliquo modo lædatur, arg. d. l. minimè. & l. Judeos & per officiū indicis ad quæ spectat quies popularis, ut ff. de off. præf. ut l. i. §. quies.

7 Quandoque potest contingere quod multorum de populo interest. Ponamus exemplum in aliis insigniis, quam in his quæ portant pro armis, pone quendam fabrum esse doctissimum: qui in gladiis, & aliis operibus suis facit certa signa, ex quib. opus ipsius magistri esse cognoscitur, & per hoc tales merces melius venduntur, & avidius emuntur: tunc puto quod si alius faceret tale signum, posset prohiberi, quia ex hoc populus læderetur, acciperent enim opus unius pro opere alterius arg. l. i. de Lat. liber. tol. & de Iudæ. c. nonnullis.

8 † Et eadem ratione dico de insigniis quibus utuntur notarij C. de ass. do. l. nemo. §. nec callidis, & in auth. de instr. cau. S. sed instrumenta. & §. oportet & quod ibi no. ubi si alius signum alterius acciperet, posset prohiberi. Idem de signis quibus utuntur fabricatores chartarum de papyro, in similibus per easdem rationes, & hoc

9 similiter expeditur iudicis officio, ut dictum est. † Sed secundum hoc quæro, quid relevet habere ista arma ex concessione Principis? R. multum. Primò, quia est majoris dignitatis, sicut dicimus in testamento facto coram principe. C. de test. l. omnium. Secundò, quia non possunt ab alio prohiberi illa portare. C. de iure iuran. l. ij. & ff. de min. l. minor magistratus. in prin. §. ij. Tertiò, quia si duo assumpserunt eadem arma, seu eadem insignia, nec de prioritate

ritate, nec de posterioritate apparet, præfertur ille qui à principe habuit. l. si duas. ff. de excus. tut. Quarto, quia si esset in exercitu, vel alio loco, & quæreretur quis deberet præcedere, f. debent præferri illius arma quæ à principe sunt concessa, ff. de albo scri. fi. C. de consu. l. j. lib. xii. & exem. de maio. & obedi. per tuas, & arg. si duas ff. de excu. tut. Et prædicta intelligo cæteris paribus, scilicet quæ aliàs illi qui habent arma sint æqualis dignitatis, al à præcederent arma illius, qui esset in majori dignitate. arg. ff. de albo scriben. l. j. & C. de consul. l. j. lib. xij. Quæro qualiter ista arma, vel insignia transeant in successorem? 10
Resp. quædam sunt unius domus, seu agnationis, & ista transeunt in omnes de illa agnatione descendentes siue sint hæredes patris, vel avi eorum, siue non, arg. ff. de relig. l. familiaria. & l. seq. nec per divisionem potest assignare uni, arg. C. de relig. l. si sepulchrum, ad cognatos verò, vel af. fines non pertinent, ut C. de relig. l. Ius familiarum. † Ex 11
hoc posset quæri, an bastardi, vel spurij possint uti illis insignis, & videtur quod non, quasi non sint de familia, vel agnatione, ut l. pronuntiatio. ff. de verb. sig. contrarium tamen observatur in Tuscia de consuetudine, cui standum est. Quandoque tamen multiplicantur hi, quod portant talia, insignia, vel arma, & consuetum est per aliquos aliquid apponi ultra, ut ab aliis dignoscantur, & discernantur, quod licet, sicut nomini additur prænomen. Quædam verò sunt insignia alicujus societatis aliquorum negotiatorum, & hic cum societas ad hæredem non transit, non est tractandum. Sed apud quem remanebit signum so- 12
cietate divisa? quod enim omnes utantur eo signo, non est equum, ut dictum est. Resp. si quidem erat unus in societate, qui erat capitaneus, & quasi magister societatis, sicut dicitur in simili. ff. de leg. ij. peculium. §. j. tunc apud eum debet remanere signum, quia ipse erat inter cæteros majoris honoris, arg. ff. de fun. instru. l. si. Si verò hic non erat, tunc apud eum remanebit qui erat socius majoris quantitatis, ut ff. fam. ercisl. l. si quæ sunt cautiones. Quid si omnes sunt æquales? Tunc sorte dirimendum est, ut d. l. si quæ sunt cautiones: puto tamen quod si dissoluta societate remanet negotiator, debet remanere signum, 13

hoc idèd, quia aliorum non interest. Item quia quanvis dissoluta societas sit, tamen negotiatio remanet penes illum, ergo iniquum est quod signum, quod erat accessorium negotiationi, separetur ab ea. arg. C. communia utriusque iud. l. possessionum, quædam verò sunt insignia artificij cuiusdam, seu peritiæ. Et hic advertendum, quandoque sunt signa quædam artificij, in quibus principaliter operatur qualitas loci. Exemplum, in Marchia Anthonitana est quoddam nobile castrum, cuius nomen Fabrianum, ubi artificium faciendi chartas de papyro principaliter viget, ibique sunt edificia multa ad hoc, & ex quibusdam artificijs meliores chartæ veniunt, licet etiam ibi faciat multum bonitas operantis, & ut videamus hic quodlibet folium chartæ habet suum signum, per quod significatur cujus edificij est charta. Dic ergo quod isto casu apud illum remanebit signum, apud quem remanebit ædificium ipsum, in quo fit, ut sive jure proprietatis, sive jure conductionis, sive in mala fide remaneat toto tempore, quo realibus. arg. ff. de servi. rust. præd. l. via. constit. §. si. & ff. si ser. ven. l. secunda §. si. & l. seq. & quemad. ser. amit. l. usus fructus, & l. seq. & idem in conductione talium officiorum, arg. ff. loca. l. sed addes, §. illud, & l. videamus, §. item prospicere. Quædam verò sunt insignia artificij, in quo principaliter bonitas artificij operatur, ut videmus in signis quæ apponuntur in spatii, gladiis, & aliis operibus metallorum, & isto casu omnes qui stant in una statione, possunt uti isto signo quasi magister principalis istius stationis approbet illa opera, ut in auth. de tab. §. nos autem, & no. in gl. quæ incipit, cave tibi, in fi. gl. Si verò separentur, tunc signum debet remanere apud ipsum, qui principaliter erat in statione. arg. ff. de fun. instr. l. si. & S. dixi. Sed si fortè omnes erant æquales ubi invicem conveniunt, apud quem remaneat illud signum forte dirimetur, ut d. l. si quæ cautiones, fam. ercif. Secundò principaliter est videndum, qualiter ista arma, seu insignia sunt pingenda, infigenda, & portanda. Ad quod sciendum est, quod quandoque portantur in vexillis, & vehiculis, quandoque in vestibus hominis, quandoque in clypeis, quandoque in coopertoriis lectorum & similib. locis stabilibus.

libus. Circa quodlibet prædictorum aliqua videamus, circa quod sciendum est, quod ista insignia quandoque fumuntur ex aliqua re existente, ut multi assumunt aliquod an mal, vel castrum, vel montem, vel florem, vel aliquod simile: quandoque ista insignia non assumuntur ex aliqua re existente, sed sunt signa simplicia, scilicet variationes quorundam colorum, vel per dimidia, vel quarteria, vel per aliquas literas rectas, transversas, vel similes: quandoque mista ex utroque. His præmissis videamus † qualiter portentur in vexillis illa signa quæ significant aliquam rem præexistentem. Ad quod dico, quod ars imitatur naturam, in quantum potest, unde ista insignia debent esse secundum naturam rei quam figurant, & non aliter, arg. l. si pater in fi. l. seq. ff. de adop. & de sta. ho. l. non sunt liberi. De natura autem vexilli cum portatur in hasta, secundum illud usum ad quem vexillum destinatur, hasta præcedit, vexillum sequitur. Unde quandocunque animal quod debet designari in vexillo, facies ejus debet respicere hastam, cum de natura faciei sit antecedere, idem & in omni re, & figura quæ habet partes quæ denotantur per ante, et post, ut in præcedenti libro dictum est, tunc enim semper pars anterior rei debet esse versus hastam, alias videretur retro cedere tanquam monstrum. Sed si alicujus rei pars anterior solum portaretur pro armis, et insigniis, ut sunt quidam qui faciem arietis, vel bovis, pro suo signo portant, tunc non potest pars anterior respicere hastam, sed à latere respicit. Sed dubitatur qualiter † dicta animalia debent designari, utrum quasi stent recta, an quasi per terram planè ambulent, vel quomodo. Resp. dicta animalia debent designari de nobiliori actu eorum, & etiam quo magis suum vigorem ostendat, ut ff. de sta. ho. l. quæritur. & de acq. rer. do. l. quicquid. §. cum partes, sic etiam ab antiquo usitatum esse videmus, quod princeps in majestate, pontifex in pontificalibus depinguntur, & designantur. Nunc ad propositum dico, quod quædam animalia sunt quorum natura fera est, ut ff. de postul. l. j. §. bestias, & ista debent designari in actu feroci, † ut Leo, Vrsus, & similia, figuratur ergo Leo erectus, elevatus, mordax ore, & sedens pedibus, & idem in similibus animalibus, ex hoc

Per aliquas litteras rectas, transversas, vel pendentes.

14

15

16

enim actu magis suum vigorem ostendit. Quædam sunt animalia non ferocia, & in his inspicere debet nobilior eorum actus diversimodè. Unde si quis equum pro suis armis portaret, non deberet eum designare rectum, & elevatum, hoc enim vitiosum esset in equo, ideò debet designare rectum, & elevatum parte anteriori aliquantulum, quasi equus saliens. In hoc enim actu magis ejus vigor ostenditur. † Sed si quis pro suis armis agnum portet, tunc designare debet quasi planè ambulante per terram. In eo enim actu maxime ejus vigor ostenditur. De quibus & omnibus animalibus similia dicenda sunt. † Circa pedes etiam advertendum est, quod semper pes, qui antecedit, sit pes dexter, quia ut in præced. lib. dictum est, pars dextera est principium motus, alias signare talem figuram lævam esset, quod vitium sonat, ut ff. de ædi. edi. l. qui clavum. §. item sciendum, sed hic erat dubium. Quid si in una parte vexilli figuraretur tanquam pes dexter præcedere, ab alia parte videbitur pes sinister præcedere, hæc autem incongruitas magis evidenter apparet in his qui pro suis armis aliquam litteram, vel literas portant. Nam ab una parte sunt litteræ rectæ, ab alia parte communiter non est forma litterarum, quod apparet si quis literas conversas à latere converso respicit. Sed dicendum est, quod † sicut in literis respicitur alia pars quæ respicit scribentem, non pars conversa, ita in vexillo inspicitur pars quæ respicit portantem, non alia, quod enim ex alia parte est, non ex principali proposito contingit, sed per accidens, sicut si quis seipsum in speculo aspiciat, quod enim in se dexterum est, in speculo sinisterum apparebit, & prædicta vera in vexillis quæ portantur in hasta, cujus recta natura est, ut elevata portetur, & recta, ut ff. de servi rust. præ. l. qui cella in prin. Sed si loquimur † de vexillis, & vexillis quæ portantur in tubis, quarum natura propriè est, ut ad os tubicini positæ, quasi per planum gerentes positæ, tunc facies rei, vel designatæ pars anterior non debet inspicere tubam, sicut hastam, non enim tuba est pars anterior, sed superior, & sic debet partem anteriorem illius vexilli tubæ planè jacentis portare. Et prædicta vera in dubio quando de proprietate armorum, & quid inspicat, tractatur. Sed quid si portantur

tentur duo animalia se invicem respicientia, & tunc non est locus prædictæ investigationi, quia in incertis & non certis, locus est conjecturis, l. continuus §. cum ita. ff. de ver. obl. & no. in l. tres denuntiationes. C. quomodo & quando illud. Circa secundum nota † quod quando arma sunt quæ-²³dam insignia simplicia, & varietates quorundam colorum, tunc advertendum est qualiter debent portari, & in nobiliori loco poni. C. de offi. præfec. urb. l. j. & de off. rec. provin. l. potiores. & de consul. l. j. lib. xii. Item præmitto quod locus prior, & superior est nobilior posteriore, & inferiore, ut d. l. & de al. scrib. l. j. hoc præmissis dico quod arma quandoque variantur per medium, ut quia quis portat banderiam duorum colorum, tunc aut dividuntur per medium ante, & post, in istis casibus in dubio etiam color nobilior debet esse superior id est, in ea parte quæ respicit cælum, vel ante. j. in ea parte quæ respicit hastam. Si verò variatur per quarteria, tunc nobilior color debet esse in quartenio superiori, & anteriori, prope hastam. Si verò variatur per listas dictas, tunc lista colorum nobiliorum debet esse prope hastam. Si verò variatur per listas transversales, lista nobilioris coloris debet esse versus cælum. Si verò listæ, vel bandæ sint pendentes, tunc cum hasta habet se tanquam pars prior in banderia, ideò pars magis elevata debet respicere hastam. Ista omnia probantur ex præsuppositis. Sed dubitatur quis color sit nobilior, tunc advertendum est diligenter. Nam color unus est nobilior altero respectu ejus quem repræsentat secundum se. Primò † color aureus nobilior est per eum, cui²⁴ presentatur lux. si quis enim vellet figurare radios Solis, quod est corpus magis luminosum, hoc non posset congruentius facere quam per radios aureos, constat autem quod nil luce nobilius, & certè nihil est. C. de sum. trin. & si. cath. epistola inter claras, ibi, nihil est quod lumine clariore præfulgeat, & C. ne fil. pro pat. aut. habita. ibi totus mundus illuminat. Et ideò in sacra pagina pro re maxime eccellente figuratur, ut ubi fulgebunt justi, sicut Sol. Matth. vij. & alibi, Resplenduit facies ejus, sicut Sol. ut Matth. xxij. & propter hujus nobilitatem nulli licet portare vestes aureas, nisi Principi. C. de vesti. olo. & de aura. l. j. & ij. lib. xij. Sequens color nobilis est, color

25 † color purpureus, seu rubeus. qui figurat ignem, qui est
 super alia elementa, & nobilius elementorum est, & cor-
 pus post Solem secundo luminoso, & propter ejus
 nobilitatem nulli licet portare vestes Coopteras ejus colore,
 ut C. de vest. olo. l. ij. & iij. & v. lib. xi. & in d. l. exprimi-
 26 tur dictum colorem esse nobiliorem aliis. Sequens † post
 prædicta color est azureus, per eum enim figuratur nobi-
 lis aer, qui est corpus transparens, & diaphanum, & max-
 imè receptivum lucis, & est elementum sequens, post
 ignem, nobilius aliis; unde prædicti colores propter id,
 quod repræsentant, dicuntur nobiliores. Qualiter † au-
 27 tem colores dicuntur nobiliores secundum se? dico, sicut
 lux est nobilissima, ejus contrarium dicuntur tenebræ,
 & sic vilissimè fit in coloribus secundum se. Color albus
 est nobilior, quia magis appropinquit luci. Color niger
 est infimus, quia magis appropinquat tenebris. Colores au-
 tem medij sunt nobiliores, & etiam minus nobiles secundum
 plus, & minus, quod appropinquant albedini, vel nigre-
 dini. Istud videtur dictum Arist. in lib. de sensu, & sen-
 sato. Dixi, quod quandoque ista arma portantur super
 28 vestibus hominum, Nunc istud quod in armis habet se ut
 pars superior, debet esse versus caput hominis, quod verò
 habet se, ut inferior, versus pedes. Item in eo quod de-
 pingitur in anteriori parte hominis, ut in pectore, pars
 nobilior armorum debet respicere latus dextrum, est enim
 illa nobilior pars, & principium, ut in præcedentib. di-
 29 ctum est. De eo † verò quod depingitur à parte postero-
 ri hominis, potest dubitari. Pro cuius declaratione præmit-
 to illam quæstionem quæ fuit inter Judæos, et me, dum Hebrai-
 cum addiscebam, dicebant enim quod mos scribendi noster
 non erat rationabilis. Incipimus enim à latere sinistro
 scribere, et trahimus literam ad latus dextrum, et illud
 quod debet esse principium motus, est terminus, et illud
 quod debet esse terminus, est principium, ac modus scri-
 bendi eorum est rationabilior, quia incipiunt à latere
 dextro, et vadunt versus sinistrum. Ad quod tollen-
 dum, dicebam, quod aliquid rationabiliter debet fieri res-
 pectu finis ad quem ordinatur, ideo finis dicitur primus
 intellectus operantis, et hæc naturaliter sunt vera, et
 pro-

probat per legem. Nam et si intellectus operantis finis sit rationabilior, etiam si postea non sequitur, non dicitur rationabiliter operari. ff. de neg. gest. l. sed an ultro §. i. cum si. Sed prædicta scriptura fit, ut legatur. Legere autem, est oculis inspicere. ff. de his quæ in test. delen. l. i. §. i. & sic legere fit per visum, videre autem est facti, ut Phy. dicunt: scriptura autem representata in oculis nostris agit in oculis nostros, oculi autem pati dicunt, quod patet quia ex hoc læduntur. Cum ergo scriptura agat in oculis, debet ista actio incipi à latere dextro ipsius scripturæ, quia illud latum est principium motus, seu actionis. sed latum dextrum scripturæ, quæ nos respicit, est, respectu lateris nostri, sinistrum, sicut si homo volvat vultum suum versus meum directò, latum ejus dextrum respectu mei est sinistrum. Et sic apparet quod nos inscribendo magis rationabiliter operamur: inspicimus enim finem, si ut à latere dextro scriptura in omnibus incipiat operari secundum modum Judæorum, incipiat à latere sinistro. A quæstione propositâ qualiter arma debeant pingi rationabiliter à parte superiore, super veste hominis, dico quod illa pars armorum quæ se habet ut anterior vel nobilior, debet esse versus latum sinistrum hominis portantis. Ratio, quia illius arma sicut illius respiciens rectè illud videas, facies ergo istius arma à parte posteriori. Sed fingo unum hominem habere unam faciem retro, procul dubio latum quod erat sinistrum ex parte posteriori, erit dextrum. Sed pone aliquem velle scribere Latine in speculis alicujus, absque dubio incipiet à parte sinistra, quoniam illo respectu literæ erit dextra, ut supra ostensum est. † Ex his etiam apparet quod literæ, & arma debent incidi in sigillis per conversum, quoniam fit ad finem imprimendi in ceram, vel aliam materiam, & remanet rectum, & sic inspicere debemus finem ad quem fit, non id quod fit. Si verò incideretur in aliqua re, non ad sigillandum, sed ut sic esset, tunc debet incidi directè. Quandoque † dicta arma depinguntur in clypeis, tunc similiter pars clypei, quæ, secundum naturam portandi, respicit latum dextrum, illa enim assumitur, ut potior, ut patet ex his quæ dicta sunt. Quandoq; † portantur, & pinguntur in coopertoriis equorum, & tunc sive à parte dextra, sive à par-

Vel pone aliquem velle scribere Latine in speculis alicujus.

à parte sinistra debet respici, pars nobilior, caput equi, monstruosum enim esset quod unus caput equi respuiceret, & alius caudam: hoc autem quod nulli licet magis accederet, & cum deberent stare in fronte, vel in gropa, tunc latus dextrum respuiceret, secundum ea quæ dicta sunt. Quandoque depinguntur in coopertoriis lectorum, & similium, & tunc debet inspicere ea res in qua debet pingi, cum stat in suo proprio esse, sunt enim in coopertoriis lectorum quædam partes quæ circa lectum, quædam verò quæ planè jacent supra, & in parte jacenti formam pingendi sumunt à forma hominis jacentis in lecto, in parte verò pendent. In omni autem loco assumatur forma pingendi arma à forma hominis rectè jacentis. Quandoque figurantur vel pinguntur in parietibus, vel aliis stabilibus locis, & tunc si quidem locus ubi pingitur, habet se ut paries, consideratur paries, ut faciem suam volvat versus nos, & sic latus dextrum parietis cognoscentis, & sic facies nobilior arborum volvatur versus partem dextram. Prædicta vera, nisi ex causa. Quid enim si in medio unius parietis depingatur statua Principis, vel alterius excellentis, vel fortè arma regia, tunc alia arma, quæ ab utraque parte depinguntur, debent illam statuam, vel ipsius arma inspicere, non inspecto à dextris, vel sinistris volvatur, ad similitudinem hominum trium circa dominum existentium, homines enim se voluunt versus eum, sed si locus ubi pingitur habet se, ut cælum, veluti cameræ, vel aulæ, tunc ex dictis in præcedenti libro cognoscendum est, ubi dicatur caput, & ubi aulæ, vel cameræ, postea finge hominem jacentem, & vultum versus nos volventem, ex quo considera dextram partem, & sinistram, & sic modum depingendi, & ingressum, ut ex præcedentibus patet. Si autem locus ubi pingitur, habet se ut cælum, seu terra, tunc eodem modo considera caput, & pedem jacentem ibi, & volventem vultum versus nos, & cognoscens dextram, sive sinistram, ex quo modum rationabilem depingendi invenies. Unum tamen scias, quod licet arma & insignia sua posset in terra sculpere, tamen arma alicujus domini sui, vel majoris non licet in terra sculpere, vel

Principis, vel Regis, vel alterius excellentis, vel fortè Regina cum gemmis aureis in campo azureo, al: vel fortè arma regia cum liliis aureis in campo azureo.

vel pingere, ut C. ne li. fig. salva, Christi, &c. in rubro, & nigro, &c.

Ad calcem codicis Neviani hæc leguntur. *Traictatum de Insigniis & Armis à Domino Bartholomæo Saxoferrato excellentissimo legum professore, quem non credo complevisse, compositum, publicavit post mortem dicti Domini Bartholi, Alexander suus gener, sollemnissimus legum Doctor, qui disputavit primam questionem sub annis Domini 1358. Indictione 11. die 20. mensis Januarij, Amen. De Bartholo, & ejus genero Nicholao Alexandro vide Pancirolum, de claris legum interpretibus. Fostierum, de historia Juris Civilis & Romani, & Cæsarem Chrispoltum, in descriptione Perusie.*

pag. 4.
lin. 24. *Propter furtum Gneus Flavius consecutus est nobilitatem]*

Ille cum scriba esset, populusque, qui dies fasti qui nefasti essent, ignoraret, eorumque notionem à Jurisconsultis peteret, ipse fastos circa forum proposuit, ut quando lege agi posset, sciretur, quo beneficio populi gratiam, simulque curulem ædilitatem libertino patre natus, cum ingenti Nobilitatis indignatione (asserente Valerio Maximo) obtinuit. *Tantumque Flavij Comitia indignitatis habuerunt (inquit Livius) ut plerique Nobilium annulos aureos, & phaleras deponerent.* Vide Plinium lib. 33. cap. 1. & A. Gellium lib. 6. cap. 9.

pag. 4.
lin. 33. *Sic & matrimonium, quia mulier nobilitatur propter virum sine aliqua ejus virtute]*

La Femme Ignoble mariée avec un Gentil-homme est anoblée, & porte Nom & habillement de Damesse, parce que l'honneur & la reverence qui est due au mary Noble, est pareillement due à la femme, encore qu'elle soit de race ignoble. Aussi luy profite la condition du Mary, de façon que si la fille naturelle épouse un Mary naturel & légitime, elle sera légitime par ce moyen. Florentin de Thierriat de la Noblesse de Race. Tum à marito tum à lege mulier habet nobilitatis & libertatis privilegia. Nec refert (inquit Josias Nolden libro in qui inscribitur de statu Nobilium civili) etiam si nupta ex spurio coitu concepta sit, atque hoc Nobilitatis privilegio gaudeat sponsa, quamvis ad mariti domum deducta nondum sit. Maritum etiam nobilitari ab uxore, quæ Principissæ lateri adhæret, scribit Menochius de cas. 68. num. 38. In hoc Regno (loquitur de regno Neapolitano Eranciscus de Petris) vetus in olevit consuetudo, ut vir Comitissæ inter Comitibus æquo jure sedeat.

pag. 4.
line 35 *Et mater aliquando nobilitatur per filium]*

Ex Propertij lib. 4. Eleg. ult. colligit Schalliger, matronas honorariis vestibus, curru, sellaque curuli efferri, quæ filios consulares, aut aliis curulibus magistratibus functos relinquerent. Illarumque laudes, ut si virorum essent, ad cantus & tibiam orator prosequeretur. *Ut autem secundum regulariter non transit ad Parentes, ita nec Nobilitas.* Tiraquellus de Nobilitate cap. ib. n. 2. *Non enim ascendit, sed descendit. At quamvis multa jura contrarium probare videantur, revera tamen nihil aliud probant, quam quod ex filiorum dignitate cohærentur.* Josias Nolden.

In jure civili à latere materno non censetur Nobilitas. Tota enim generis nobilitas, ac familiæ splendor à viris pendet. Idque adeo verum est omnium fere populorū moribus ac institutis, ut fœminæ illustres quæ maritis ignobilibus nupserint, partam nobilitatem amittant, nec liberi ullum nobilitatis decus à matris origine sibi vindicare possint. Consuetudine tamen & statuto introduci potest, ut quis ex materno sanguine nobilis habeatur. Herodotus de Lyciis tradit, hoc unum eos præter ceteros homines pro lege habere peculiare, quod à matribus sibi nomen induant: & si quis obvium percontetur, quisnam sit? quali familia ortus? à matribus avisque maternis protinus genus suum repetat. In Campania etiam Matrem liberis nobilitatem præstare, scribit Franciscus Connanus *Comment. Juris lib. 12. cap. 11.* Idque ex eo ortum, dicit ille, quod deleta bello Campanorum nobilitate, viduæ plebeis ex privilegio, aut in perpetua viduitate consensescere, quam ignotis aut extraneis procis adhærere maluerint. Lovanii septem Familiæ primariæ sunt, quibus jus etiam est, ut nobilitatem per fœminas transmittant, Sic, inquam (Lipsius loquitur) ut si quis plebeius aut impar fœminam talem nobilem ducat; liberi e conjugio nati habeantur nobiles, & senatoria atque alia munia usurpent.

Bruxella etiam septem illustres & Patricias familias habet: quarum fœminæ, prisco quodam privilegio, quasi viri, in nomen & ius Majorum succedunt. Quia Nobiles (verba sunt Putenſi) etiam maritos nuptiis Nobiles reddunt; quia Patricia, Prætorios, & Reipublica capaces. Putes etiam in dotem, familiam & nobilitatem adferri. In aliis igitur, aliisque familiis, septem usque sunt; & quamvis intermoriuntur, vivunt. Hæc ille. Ubi enim in jure civili, qui est de matre libera, liber est; item jure natura qui à Dea matre est, Deus sit necesse est. Cicero lib. 3. de Natura Deorum. Vide Gardiolam De Nobilitate, cap. 8.

Pag. 6. lin. 1. *Sed ex hac nobilitatione non consequitur quis generositatem; quia generositas descendit ex jure naturæ, & est in sanguine: ubi requiritur de necessitate, si iste est generosus, igitur tritaveus ejus fuit generosus]*

Henricus, ejus nominis octavus, rogatus aliquando ut quendam nobilitaret, negabat hoc suæ esse potestatis; Se quidem posse Equitem aut Baronem efficere; sed ut nobilis fieret, non suum sed temporis opus esse. Inter Fœtiales nostros distinctio receptissima est; Esse alios sanguine nobiles, alios scuti symbolo. Primum genus est eorum quorum avi scutarium portarent emblema: alterum vero eorum, qui proprium haberent & legitimum symbolum. Nemo nisi è primo genere recipiebatur in ordinem Perisceledis: aut fiebat istius nobilissimi ordinis Fœtialium Princeps: (vulgo Garterus dictus) aut Baronettus. Nazianzenus, oratione vigesima octava, diversa nobilium genera enumerans, diplomate factos infimo loco ponit. A cuius Martius, inquit Livius, una Numa imagine nobilis: quo dicto imaginum multitudini nobilitatem videtur tribuere.

Pag. 6. li. 8. *Quia sanguis non purgatur usque ad quartum]*

Spurij & eorum posterij, ad decimam usque generationem, prisca Judæorum lege, templo prohibiti. Apud nos, illegitimæ sobolis notam, nothorum non nisi nepotes abjiciunt.

Non

Pag. 7. lin. 2.

Non existentes Milites aliquando Milites faciunt & creant: quales sunt Papa, & magni Barones non milites.]

Nul ne donnoit l'accollée, si luy misme ne l'voit auparavant recen. Pierre de Sanct Julien. De l'antiquité & origine des Bourgognons, & de leur estates. Chap. 27. Equestrem vero dignitatem ritè dari ab eo qui summam potestatem habet nemo nescit.

Pag 8. lin. 4.

Creantur, ut dixi, aliquando Milites per non Milites consuetudine vel statuto. Ut forte est consuetudo vel statutum in Civitate Jerosolyma, quod hostiarius vel custos ostij Sepulchri solus creabit milites ibi creandos.]

Peragitur hac caremonia à loci Gardiano, (inquit Princeps Radzivilius, in sua Jerosolymit. Peregr.) pro tempore existenti (ex privilegio antiquitus à summis Pontificibus concessio:) qui, quandoquidem, ut superius dictum est, Constantinopolim profectus erat, ejus loco, munus hoc idem ille P. Vicarius absolvit. Quiritus & caremonia in hac dignitate conferenda adhibeantur, Favinus copiose explicat, quem vide. Nonnulla ex eo mihi quidem visa, & quoniam memoratu non indigna sunt, ne quid studiosi requirant, subdidi.

Le pape Alexandre Sixiesme du nom, l'an Quatriesme de son Pontifical, & de Grace mille Quatre Cents Quatre-Vints Seize, transporta au saint seige, & à luy, le pouvoir de conferer ces Ordre de Chevaliers du Saint Sepulchre, & s'en declara luy, & ses Successeurs Papes, Chefs & Soverains Grands Maistres d'iceluy, donnant pouvoir à son Vicaire General Gardien du Saint Sepulchre, qui est tousiours de la Regle de Saint Francois d'Assisse de Conferer cest Ordre aux Pelerins, & Viagers de la Terre Sainte, Mariez, ou non Mariez, moyennant qu'ils facent le serment sur le dict Saint Sepulchre d'estre Nobles de extraction, ou de vacation, & d'avoir des biens à suffisance pour vivre, sans faire traffic & marchandise de gaine turpe, & deshoneste, & d'aller en Armes en la terre Saincte, ou soudoyer homme capable pour se faire à leurs despens, si les Princes Chrestiens mettoient en campagne une Armée pour le reconurement de la terre sainte Mais il est advenu par la necessité de la Famille des Cordeliers du dict Saint Sepulchre, que le Gardien donne & conferre cet Ordre à quiconque le demande, sans une exacte enqueste ou tesmoignage authentique de la Noblesse de celuy qui se presente, moyennant trente Sequins d'or, que l'on donne au Couvent, de sorte que la plus part de ces Chevaliers du Saint Sepulchre sont Roturiers, & Mercadents, qui commencent leur Chevalerie par un faux serment, faute d'entendre le Latin; & que le Gardien ne fait pas l'Enqueste en Francois, car ie ne parle que de ceux de nostre Nation. Le Theatre d'Honneur, par Andre Favyn, Tome 2. livre 1x. p. 1596. &c. De hac etiam re verba facit Bartholomeus à Saligniaco in libro qui inscribitur Itinerarium Terra Sancta, è quo (quia omnium manibus non teritur) integrum locum transcribere non gravabor. Militaris Nobilitatis illustria dantur insignia, quibus peregrini bonorum morum, atque natalium, in Milites Christi consecrantur hoc ritu solemi. Primum interrogantur num illegitimi sint, an infantes, criminosi, aut suspecti in fide? Secundo, in sacram Christi militiam conscribuntur. Tertiò, dant militia sacramentum. Quarto, baltheo

In Nicholaum Uptonum Nota.

baltheo militari cinguntur, pendente à femore gladio. Quinto, exemptum ensẽ manu comprehendentes vibrant, dato iuramento per spheram capuli, crucem, atque mucronem, semper pro fide Catholica, iustitia, & terra sancta laudibus se militavuros. Sexto, aurata calcaria pedibus inferuntur, ut parati sint per terram sanctam (si res postulat) equos ascendere, ut gere sonipedem, ut equites aurati digni sint nominari. Pro his decem aurei coronati in usus Sacri Sepulchri solvuntur. Post deinde hæc dicit.

Restat ergo hos milites sacrosẽ iisdem, & maioris esse dignitatis quam sunt reliqui milites, eo quod vel ex progenie, vel unius belli periculo hunc ordinem consequuntur; illi autem ex multis laboribus, periculis, & sumptibus, suffragante piissima causa, militaris ordinis consequuntur insignia. Merito ergo eisdem & potioribus privilegiis gaudent; inter quæ est, quod nuper ex terra Sancta reverfi, si quod corpus suspensum paribulo in via reperiunt, exempto gladio funem præscindere possunt, & ut sepultura mandetur imperare.

Cette Chevalerie à este anciennement tant reverere des Soverains Pontifes, Roys, & Princes Chrestiennes, qu'ils luy ont confere plusieurs privileges, dont ils jouys- sent encore en dyverses Provinces: specialement en Italie & Espagne ne sont point suets à l'inquisition; on ne visite point leur bagage, mesme ils ne payent aucune doia- ne, ny tribus par tout ou ils passent, pourveu que ce qui leur appartient soit marque de la Croix. Eugene Roger, au description de la terre sainte.

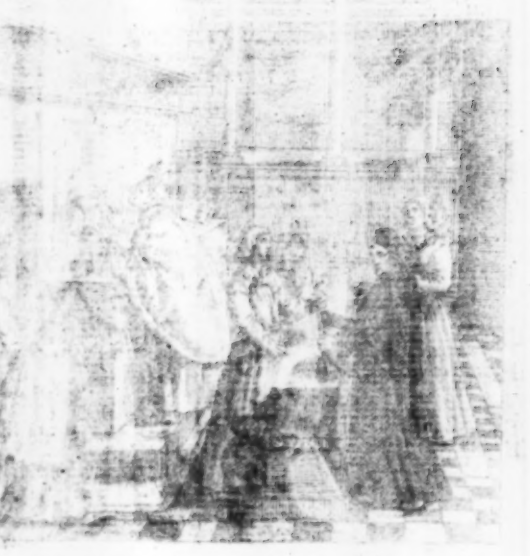
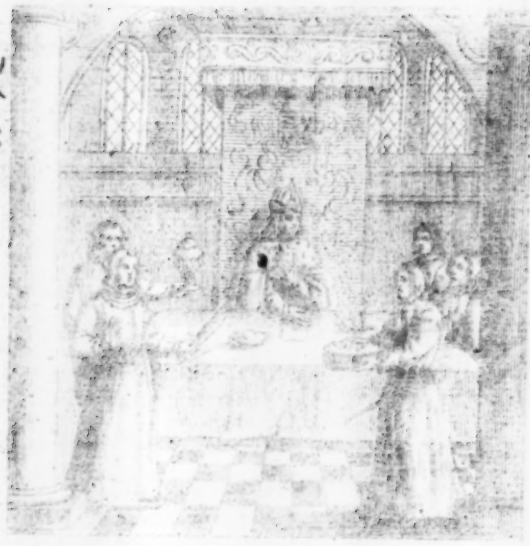
De militibus Hierosolymitanis vide Jacobum Villamontium, Joannem Cotovium, Petrum Bellonium, & alios.

Pag. lin. 18. *Creantur & alio modo Milites, videlicet per Balneum, qui modus observatur in Anglia, & aliis regnis ubi regnat pax.]*

Lavatio antiquitus, pene omnium nationum, ritus erat in initiationibus, tam religi-osis quam civilibus. Equites, quos nos Baccalaureos dicimus, balneo olim excipiebantur. Num equites illi quadraginta & sex, ab Henrico quarto in sua Inauguratione creati, quorum in Froissardo mentio fit, ejus ordinis fuerint quem nos Balnei dicimus, quique Baccalaureos Equites præcedunt, non magnopere contendimus. De Balnei Equitibus Camdemum legito, & Segarum. Ritus in hac dignitate conferenda servari solitas, sicuti in vetusto libro gallico MS. se habent, adeoque eorum imagines, in alio libro (qui in Bibliotheca Næviana est) delineatas, quoniam talia horum studiorum fautoribus placitura sperabam) hîc placuit inserere.

Camden dor
à une fasce ac-
compagnee de
six croisettes re-
croisees fitchés
de sable
Segar d'azur à
la croix ancrée
d'argent.

Carl 7/2

Lombart sculpteur: l'indien

Cy apres ensuit L'ordonnance & maniere de creer & faire nouueaulx Chevaliers Du baing, au temps de paix, selon la Custume d'Angleterre.

Quant ung escuier vient en la Cour pour recevoir l'ordre de Chevalre en temps de paix selon la Custume d'Angleterre, Il sera tresnoblement receu par les officiers de la Cour, comme le Seneschal, ou du Chamberlain, si ilz sont presens, & autrement par les mareschaux & huissiers. Et adonc seront ordonnez deux Escuiers d'onneur saiges & bien aprins en courtoisies, & nourritures, & in la maniere du fait de chevallerie: & ilz seront escuiers & gouverneurs de tout ce qui appartient à celluy qui prendra l'ordre desuis dict. Et au cas que le s'cuier viengne devant d'isner, Il servira le Roy de une escuelle du premier cours seulement. Et puis les dictz escuiers gouverneurs admeront l'escuier qui pendra l'ordre en sa chambre sans plus estre veu en celle journee. Et au vespre les escuiers gouverneurs en noyeront apres le barbier & il apparellernot ung baing, gracieusement appareille de toile, aussy bien dedans la Cune, que dehors: & que la cune soit bien conuerse de rapiz & manteaulx, pour la froidure de la nuyt. Et adoncques sera l'escuier rez la barbe, & les cheueulx ronde. Et ce fait les escuiers Gouverneurs yront au Roy, & diront, Sire Il est vespre, & l'escuier est tout appareille au baing, quant Vons plaira. Et sur ce le Roy commandera à son chamberlain qu'il admene anecques luy en la chambre de l'escuier le plus gentilz & le plus saiges chevaliers qui sont presens, pour lui Informer & conseillier & enseigner l'ordre & le fait de chevallerie. Et semblablement que les autres escuiers de l'ostel, avec les menestrelx, voient pardevant les chevaliers, chantans, dansans, & esbatans, Jusques à luy de la chambre du dit escuier.

Et quant les escuiers gouverneurs orront la noise des menestrelx, Ilz despoilleront l'escuier, & le metront tout nu dedens le baing. Mais à l'entree de la chambre les escuiers gouverneurs feront cesser les menestrelx, & escuiers aussi, pour le temps. Et ce fait les gentilz saiges chevaliers entreront en la chambre tout coyement sans noise faire: & adoncques les chevaliers seront reverence l'un à l'autre, qui sera le premier pour conseillier l'escuier au baing l'ordre & le fait. Et quant ilz seront accordes dont yra le premier au baing, & l'escuier se agenouillera par devant la cune en disant en secret. Sire à grant honneur soit il pour vous cest baing, & puis lui montrera le fait de l'ordre, au mieulx quil pourra, & puis mettra de l'eau du baing desues l'espaule de l'escuier; & prendra congie: & les escuiers gouverneurs garderont les costes du baing. En mesme maniere seront tous les autres Chevaliers, l'un apres l'autre, tant qu'ils ayent tous fait. Et donc partiront les chevaliers hors de la chambre pour ung temps. Ce fait les escuiers gouverneurs prendront l'escuier hors du baing, & le mettront en son lit tant quil soit sechie: & soit le dit lit simple sans courtines. Et quant il sera sechie, il levera hors du lit & sera addorne, & vest bien chaudement pour le veillier de la nuyt. Et sur tous ses draps Il vestira une cote de drap Roussel, avecques unes longues manches, & le chapperon à la dite Robe en guise de ung hermite. Et l'escuier ainsi hors du baing, & attorne, le barbier ostera le baing, & tout ce quil à entour, aussy bien dedens, comme dehors, & le prendra pour son sie ensemble pour le collier, comme en si cest chevalier soit Comte, Baron, Banerier, ou Bachelier, selon la custume de la Cour. Et ce fait les escuiers gouverneurs ouveront luy de la chambre, & feront les saiges Chevaliers rentrer pour mener l'escuier à la chappelle. Et quant ilz seront entrez, les escuiers, esbatans & dansans, seront admenes pardevant l'escuier anecques les menestrels faisans leurs melodics jusques à la chappelle. Et quant ilz seront entrez en la chappelle, les espices & le vin seront presiz adonner aus dictz Chevaliers & escuiers: & les escuiers gouverneurs admeront les Chevaliers pardevant l'escuier pour prendre congie; & il les mercira tous ensemble de leur travail, honneur, & courtoisies quilz lui ont fait: & en ce point ilz partiront hors de la chappelle. Et sur ce les escuiers gou-

In Nicholaum Uptonum Notæ.

neurs seruieront la porte de la chapelle, & ny demorera force le'scuiers ses gouverneurs, ses prestres, le chandellier, & le guet. Et en ceste guise demourra lescuiers en la chapelle tant quil soit jour, tousiours en oraisons & prieres: requerant le puissant seigneur, & la bennoie mere, que de leur digne grace lui donnent pouoir & confort aprendre ceste haulte dignite temporelle en l'onneur & louenge de leur, de sante eglise, & de l'ordre de Chevaliere. Et quant on verra le point du Jour, on querra le prestir pour le confessor de tous ses pechies, & orra ses maines, & messe, & puis sera accommushie, sil veult. Mais de puis l'entree de la chapelle aura ung cierge ardent devant luy. La messe comencee ung des gouverneurs tiendra le cierge devant l'escuiers Jusques à leuangelz. Et à leuangelz, le gouverneur baillera le cierge à l'escuiers, Jusques à la fin de la dit euangele l'escuiers gouverneur osterà le cierge & le mettra devant l'escuiers, Jusques à la fin de la dite messe. & à la leuacion du sacrement ung des gouverneurs osterà le Chapperon de l'escuiers & apres le sacrement le remitra jusques à leuangelz In principio. Et au commencement de principio le gouverneur osterà le chapperon de l'escuiers & le fera ester & lui donnera le cierge en sa main: maies quil y ait ung denier au plus pres de la lumere fichie. Et quant ce vient. Verbum caro factum est, l'escuiers se genouillera & offra le cierge & le denier: cest assavoir le cierge en l'onneur de Dieu: & le denier en l'onneur de luy qui le fera chevalier. Ce fait, les escuiers gouverneurs rememoreront lescuiers en sa chambre, & le mettront en son lit iusques à haulte iour. Et quant il sera en son lit, pendant le temps de son reveillier, Il sera amende, cest assavoir avec ung couuerton d'or, appelle figleton, & ce sera lure du carde. Et quant il semblera temps aux gouverneurs Ilz yeont au Roy, & lui diront Sire quant il vous plaira nostre maistre reveillera. Et à ce le Roy commandera les saiges Chevaliers, escuiers, & menestrelz daler à la chambre du dit escuiers pour le reveillier, attourner, vestir & admener pardeuant luy en sa sale. Mais pardeuant leur entree, & la noise de menestrelz oye, les escuiers gouverneurs ordonneront toutes ses necessaries prests par ordre, à baillier aux chevaliers pour attourner & vestir lescuiers Et quant les chevaliers seront venus à la chambre de l'escuiers Ils entreront ensemble en licence, et diront à l'escuiers, Sire le tre sbon Jour vous soit donne, il est temps de vous leuer & adrecier & avec ce les gouverneurs le prendront par les, braz & le feront drecier. Le plus gentil ou le plus saige chevalier donnera à l'escuiers sa chemise, ung autre lui buillera ses brages, le tiers lui donnera ung pourpoint, ung autre lui vestira avec ung Kyrtel de Rouge tartarin. Deux autres le leveront hors du lit, & deux autres le Chaulseront mais soient les chaufses denouez, avecques semelles de cuir.

Et deux autres lasceront ses manches, & ung autre le ceindra de la surtute decuier blanc: sans aucun hainois de metal. Et ung autre peignera sa teste & ung autre mettra la coiffe, ung autre luy donnera le mantel de soye de Kyrtel de Rouge tartarin atachiez avec ung laz de soye blanc, avec une paire de gans blancs, pendus au bout du las. Mais le chandellier prendra pour son fies tous les garnemens avec tout l'arroy & necessaries en quoy l'escuiers estoit attournez le & vestuez iour quil entra en la Court pour prendre lordre. Et semble le lit enqui il coucha premierement apres le baing, aussi bien avec le figleton, que des autres necessieuz. Pour lesquels siefz le dit Chandelier trouvera a ses despens la Coiffe les gans, la ceinture, et le las. Et puis ce fait les saiges chevaliers monteront à cheval, et admeneront l'escuiers à la sale et les menestrez, tousiours deuant, faisant leurs melodies Mais soit le cheval habillie comme il ensuit. Il aura une selle couuierie de cuir noir, les arçons de blanc fust et esquartez, les estriviers noirs les fers dorez, le portiral de noir cuir avec une croix patee doree pendah pardeuant le piz du cheval et sans croupiere le frain de noir a longues cerres a la guise de Spaigne, et une croix patee au front. Et aussi soit ordonne ung ienne Jouvencel escuiers, gentil, qui chevauchera devant l'escuiers. Et il sera de chaperonne, et portera l'espee de l'escuiers, avec les esperons pendans sur les eschalles de l'espee, et soit l'espee à blanches eschalles seftes de blanc cuir et la ceinture de blanc cuir sanz harnois et le Jouvencel tendra l'espee par la poignee et en ce point chevaucheront jusques à la sale du Roy: et seront les gouverneurs prestz à leur mestier. Et les saiges chevaliers menant le dit escuiers. Et quant il vient, par deuant la sale les mareschaux et huissiers se seront prestz à leucontre de l'escuiers, et lui diront descendes, et lui descendrez, le mareschal prendra son cheval pour s'en aller. C.S. Et sur ce les chevaliers admeneront l'escuiers en la sale, jusques à la haulte table, et puis il sera dreciez.

dreschiez au commencement de la table seconde. Jusques a la venue du Roy les chevaliers
 decoïste luy, le iouuenel a bout, l'espee estant pardeuant luy, par entre les diz deux gou-
 verneurs. Et quant le Roy sera venu a la sale, & regardera l'escuier prest de prendre
 le hault ordre de dignite temporelle. Il demandera l'espee avecques les esperons. Et le
 chamberlain prendra l'espee, & les esperons du Jouve. cel, & les monstrera au Roy, & sur
 ce le Roy prendra l'esperon dextre, & le baillera au plus noble, & plus gentil & lui dira.
 Mettez cestuy au talon de l'escuier. Et celluy sera agenouille a l'un genoil, & prendra l'escuier
 par la Jambe dextre, & mettra son pie sur son genoil, & fichera l'esperon au talon dextre
 de l'escuier. Et le seigneur sera croix sur le genoil de l'escuier & lui baisera. Et ce fait, vi-
 dra ung autre seigneur qui fichera l'esperon au talon senestre en mesme maniere. Et
 donques le Roy de sa tresgrande courtoisie prendra l'espee & la ceindra a l'escuier. Et
 puis l'escuier leuera ses bras en hault, les mains entretenans, & les gans entre les pous,
 & les doits: & le Roy mettra ses bras entour le col de l'escuier & lieuera la main dextre,
 & frapera sur le col, & dira, soyes bon chivalier, & puis le baisera. Et adonques les
 Juges chivaliers admenorent le nouel chivalier a la chapelle a tresgrande melodie Jus-
 ques au hault autel. Et ylerques se agenouillera, & mettra sa dextre main dessus l'autel. Et
 fera promesse de soustenir le droit de sainte eglise toute sa vie. Et adonques soy mes-
 me deceindra l'espee avec grande deuotion & prieres a dieu, a sainte eglise et l'offreira
 en priat a Dieu & a tous ses saintes qu'il puisse garder l'ordre qu'il a prins jusques a la fin.
 Et ceo acompliz, et preindra une souppe de vin. Et a l'issue de la Chappelle le maistre queux
 du Roy sera prest de offer les esperons. & les prendra pour son fie; & dira, Je suis venu
 le maistre queux du Roy, & prens voz esperons pour mon fie, & si vous faictes chose contre
 l'ordre de chevalrie (que dieu ne vueille) Je couperay voz esperons de dessus voz talons. Et
 puis les chivaliers le remeneront en la sale. Et il commencera la table des chivaliers. Et
 seront assiz entour luy les Chevaliers: & il sera seruy si comme les autres, mais il ne
 magera ne ne beucra a l'able ne nefe montura, ne ne regardera, ne deca ne dela non plus
 que une nouvelle mariee. Et ce fait, ung de ces gouverneurs aura ung cuerver chef en sa
 main, quil tendra pardeuant le visage quant il sera besoing pour le craiser. Et quant
 le Roy sera leue hors de la table, & passe en sa chambre. Adonques le nouel Cheva-
 lier sera mené a grant feson de Chevaliers, & menestrelz, devant lui, jusques a sa
 chambre. Et a l'entree les Chevaliers & menestrelz prendront congie, & il yra a son
 disner. Et les Chevaliers departiz la chambre sera fermee, & le nouel Chevalier sera
 dispoille de ses paremens. Et ilz seront donnez aux Roys des Heraulx, se ils y sont presens,
 ou si non, aux autres Heraulx se ils y sont; autrement aux menestrelz. Avecques ung
 marc d'argent, se il est bachelier. Et se il est Baron, le double. Et se il est Conte, ou de
 plus, le double. Et le Rouet cappe de nuyt sera donne au gnet, autrement ung noble.
 Et adonq il sera Reuestu d'une Robe de bleu, & les manches de custote en guise d'un pres-
 tre, & il aura a l'espaule senestre ung laz de blanche soye pendant. Et ce blanc laz il por-
 tera sur tous ses habillemens quil vestira au long de celle iournee tant quil au gaignie
 honneur & Renom d'armes, & qu'il soit Recorde de si hault record comme de Nobles,
 Chevaliers, Escuiers, et Heraulx d'armes et qu'il soit renommee de ses faiz d'armes, comme
 devant est dit, ou aucun hault prince, ou tres noble dame de pouoir couper le laz de l'espa-
 ule du Chevalier en disant. Sire nous auons ony tant de vray Renom de vostre hon-
 neur que vous avez fait en diverses parties, au tresgrant honneur de Chevaliere a vous
 mesmes, & a celluy qui vous a fait Chivaleer, que droit veult que cest laz vous soit ostez.
 Mais apres disner les Chevaliers d'honneur & gentilz hommes vendront apres le Cheva-
 lier, & le admeneront en la presence du Roy, et les escuiers gouverneurs pardevant luy.
 Tresnoble & Redoubte Sei: de tout ce que ie puis vous Remercie de tous ces honneurs,
 courtoisies & boniez que vous me avez, & vous en mercie. Et ce dit, Il prendra congie
 du Roy. Et sur ce les escuiers gouverneurs prendront congie de leur maistre en disant.
 Sire ceo nous auons fait par le commandement du Roy, ainsi comme nous fesusmes oobil-
 giez, a nostre pouoir. Mais sil est ainsi que nous vous ayons desplu par negligence, ou par
 fait en cest temps. Nous vous requerons pardon D'autre part Sire comme ueray droit
 est selon les coustomes de Court, & des Royalmes anciens, Nous vous demandons
 Robes

Robes & siefz a terme de comme eschiers du Roy, compaignons aux bacheliers, et aux autres seigneurs.

Explicit.

Pag. 8. lin. 20. *Item creantur Milites per aliquem Principem, sive principalem Capitaneum in villarum obsidionibus, castrorum, vel fortalicionum.]*

Vide Opera Alani Chartier pag. 172. 183. 198. & 244. edit. Chefn.

Pag. 8. lin. 26. *Qui quidem Princeps, seu Principalis Capitaneus capiet gladium prædictum de manibus ordinandi & ipsum percutiet, dictum gladium tinendo ambabus manibus, cum eodem, nominando eum Militem sic percussum.]*

Nonnulla Equestrem ordinem, ritumque acquirendæ dignitatis, attingentia è libris non admodum obviis, adducam, ut nihil quod ad auctorem nostrum illustrandum faceret, intentatum relinqueremus.

Thomas Cantuariensis Balduino 2. Comiti Guisneinsi (qui eum hospitio exceperat (in signum militia, Gladium lateri, & calcaria pedibus adaptavit, & Alapam collo eius inflixit. Lambertus Ardensis c. 87. anno. 1170.

Willielmo, Comiti Hollandiæ, in Romanorum Regem electo, Rex Bohemia ensu nudo dedit ictum in collo, dicendo: Ad honorem omnipotentis Dei te militem ordino, ac in nostro collegio te gratanter accipio. Dinerus lib. 4. c. 4. anno 1247.

Henricus Rex Angliæ Edwardum filium suum primogenitum, cum iam esset annorum quindæcim, transmisit ad Aldephonsum Regem Castella, ut cum nobili puellâ Alienora, eisdem Regis sorore, iniret connubium: quem Aldefonsus Rex (ad civitatem Hispania, qua Burgos dicitur) venientem cum gaudio & honore recipiens MILITARIBUS ARMIS CIXIT; et nuptiarum celebratis solenniis, valde honoratum cum uxore ad patriam remisit. Walsingh. in Ipodig. an. 1254.

Nobilium quondam filii appensione scuti, galea impositione, et accinctione ensis in equestrem dignitatem lecti: ministri illis adjuncti, alapa et gladio, in ius arma ferendi. Nec erat cuiusvis licitum arma portare: adeo ut Fridericus, in cuius comitatu noster Winsbekius, mercatoribus, qui animo negotiandi itinerarent, gladios permiserit, non quibus accingerentur, sed quos ephippio alligarent, aut inicerent rhoda: rusticis, et aliis omnibus prohibuerm, de pace ten. lib. 2. Feud. tit. 27. S. 5. et apud Ottonem Frisingensem lib. 2. de vita Frider cap. 13. Nunc moribus ius arma ferendi equo iure nobilibus conceditur atque servis. Mechior Haimnissfeldius Goldastus not. in Winsbekij Paranes. ad Filios.

RAIMUNDUS TURENÆ VICECOMES, omnibus ad quos præsenes litteræ pervenerint salutem. Satis nobis innotuit, quod delectus noster Rodolphus de Bessa, et nepotes illius, ex parte fratris sui Ademari, ex generosa progenie duxerunt originem, et fidelissimi nobis per omnia semper præcatoris extiterunt. Idcirco

In Nicholaum Upronum Nota.

25

circa donavimus et concessimus EIS ET SUCCESSORIBUS SUIIS
UT SINT MILITES et privilegium habeant militia, pariter et hono-
rem, tam ipsi quam eorum res, et homines à questis, talis, et ab omnibus exactionibus
sint immunes, &c. Actum apud Mostavam, anno ab Incarnatione verbi 1219.

MAXIMILIANUS Secundus divina favente clementia electus Roma-
norum Imperator semper Augustus, ac Germania, Hungaria, Bohemia, Dal-
matia, Croatia, Slavonia, &c. Rex, Archidux Austria, Dux Burgundia, Bra-
bantia, Stiria, Carinthia, Carniola, &c. Marchio Moravia, &c. Dux Lu-
ceburgia, ac superioris, et inferioris Silesia, Vir Femberge, ac Tece, Princeps
Suevia, Comes Habsburgi, Tirolis, Ferretis, Kyburgi, et Goritia, Langravins
Alzaria, Marchio Sacri Romani Imperij. Burgonia, ac superioris, et inferioris
Lusania, Dominus Marchia Slavonica, Portus Naonis, et Salinarum, &c.
Honorabilis docto sincere nobis dilecto Thoma Salernitano juris utriusque Doctore,
Regij Consilij Neapolitani Praefidi, Gratiam nostram Casarem, et omne bonum.
Cum Imperatoria Majestas à Deo Optimo Maximo ad sui potissimum gloriam, deinde
ad humani generis decus, ornamentum, atque praesidium constituta sit, Equidem
valde consentaneum esse arbitramur amplitudini, et dignitati nostra, quod postea-
quam summo illi rerum Opifici placuit nos ad tam excelsum Imperij fastigium evehere,
ipsi vicissim iis, quae pertinent ad explendum munus nobis inunctum, sedulo invigi-
lemus ac totis viribus incumbamus, diligenterque circumspiciamus, ut qui ceteris,
vita morumque honestate, integritate, et aliis virtutibus praeant, nobisque et sacro
Imperio suam fidem, et studium jugiter comprobare nituntur, condignis ornamento-
rum premiis cohonestentur, quo non illi modo in proposito confirmantur, sed alij etiam
ad eadem studia capescenda, ejusmodi exemplis inflammantur. In hac cogitatione
cum versamur, recordati quoque sumus perquam clementer eximia vita, morumque
honestatis, probitatis, integritatis, eruditionis, prudentia, ac rerum usus aliarumque
excellentium, et familia tua nobili dignarum virtutum, quibus te supradictum Tho-
mam Salernitanum Dei altissimi beneficio ornatum esse, non solum aliorum fide dignorum
testimonio intelleximus, sed ipsemet abunde cognovimus, eo scilicet tempore, quando
in Aula Divi quondam Imperatoris FERDINANDI, Augusta memoria Domi-
ni, genitoris observandissimi versatus es, et negotia quadam Serenissimi Principis
Domini PHILIPPI, Hispaniarum, utriusque Siciliae, ac Hierusalem, &c. Regis
Catholici fratris, et patruelis nostri charissimi, summa certe fide, cura, industria, ac se-
dulitate egisti; ubi itidem non obscure perspeximus, quin re ipsa quoque experti sumus, sin-
gulari quadam observantia, qua prebatur divinum Dominum genitorem nostrum, ac nos, et
universale insula domus nostrae Austriacae jam tum coluisti, non vulgari eo nomine ab
utroque nostrum gratia inita, prout non dubitantes te etiamnum esse tam preclare
voluntatis, ac studij, siquidem ut nobis pro re certa relatum est, nullam eum com-
probanda occasionem quocumque officij genere usquam praetermittis: ita ut rem valde
aquam, et Casarea nostra munificentia convenientem nos facturos censuerimus, si tibi
vicissim insigni quopiam documento, gratum, et benignum animum nostrum ostende-
remus. Itaque motu proprio, et ex certa nostra scientia, animoque bene deliberato, ac
sano accedente consilio, pro ea qua fungimur auctoritate Casaria, te praefatum Prae-
fidi Thomam Salernitanum juris utriusque Doctorem, ai qua in tuam gratiam, fra-
tres quoque tuos nempe, Domitium, Franciscum, Scipionem, Marcellum, Pompe-
um, Fulvium, ac Jo. Leonardum Salernitanos, ac filios vestros natos, et nascituros,
eorumque descendentes masculos in infinitum, Milites, sive Equites Auratos veros,
et legitimos facimus, creavimus, nominavimus, et constituimus; ac aliorum Mi-
litum, sive Equitum Auratorum numero, et consortio adscriptimus, et aggregavi-
mus, ordinisque Equestris fascibus et insignibus, ac singuli quoque, et torquum, an-
imalorum, calcarum, aliorumque de more ad hoc requisitorum ornamentis insignivimus,
quemadmodum per praesentia facimus, creamus, et nominamus, constituimus, adcri-
bimus, aggregamus, et insignimus, accingentes vos Gladio fortissimis, et omnia ad-
huc

In Nicholaum Uptonum Notæ.

hunc ordinem pertinentia ornamenta vobis conferentes. Ac insuper etiam decernentes, & auctoritate nostra Cesarea per præsens nostrum Edictum firmiter stantes, ut posthac vos & præfati filii vestri nati, & nascituri, eorum descendentes masculi in infinitum, ubivis locorum, ac gentium pro veris Militibus, & Equitibus auratis habeamini, nominamini, honoremmini, atque admittamini; quin immo positus etiam & valeatis, ac filii, & descendentes vestri possint, et valeant pro suscepta dignitate Equestri ornamento, torquibus, gladiis, calcaribus, vestibus, Phaleris, seu equestri ornatu de auratis, ac omnibus, et singulis honoribus, dignitatibus, insignibus, privilegiis, exemptionibus, et immunitatibus, tam realibus, quam personalibus, seu mixtis, quibus ceteri nostri, ac sacri Romani Imperij Milites, seu Equites aurati, ritè creati, ac etiam Hierosolymitani quovis modo utuntur potiuntur, et gaudent, uti, frui, potiri, et gaudere, absque alicuius impedimento, et contradictione. Mandantes idcirco, et precipientes universis, & singulis Principibus, tam Ecclesiasticis, quam secularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Militibus, nobilibus, & ignobilibus, clientibus, & Capitaneis, Vicedominis, Præfectis, Magistratibus, Procuratoribus, Officialibus, Quæstoribus, Civium Magistris, Iudicibus, Consulibus, Heraldis, Caduceatoribus, Civibus, Municipis, ac omnibus deniq; nostris & sacri Romani Imperij, & quorumcumque Regnorum, & dominorum nostrorum hereditariarum, ubicumque existentium, subditis, & fidelibus dilectis cuiuscumque status, gradus, ordinis, dignitatis, conditionis, aut præminentiæ fuerint, ut vos ante dictos Thomam, Domitium, Franciscum, Scipionem, Marcellum, Pompeium, Fulvium, ac Jo. Leonardum Salernitanos, fratres, ac filios vestros natos, & nascituros, eorum descendentes masculos in infinitum, hac nostra in creatione & Equestri, seu Militariis ordinis donatione, cum omnibus suis prerogativis, honoribus, antelationibus, libertatibus, commoditatibus, ac aliis quibuscumque de jure, vel consuetudine servatis, liberè, pacificè, ac sine omni impedimento, uti, frui, gaudere, & potiri sinant, ac ab aliis permitti curent. In quantum dignationem nostram, & penam quinquaginta marcarum auri puri evitari noluerint, quarum unam partem fisco, seu Erario nostro Imperiali, alteram verò dimidiam partem in Curiam passis omnino applicandam decernimus. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri appensione munitarum. Datum in Civitate nostra Vienna, die decima sexta Mensis Octobris Anno. 1568.

MAXIMILIANUS, &c.

Diploma Vicecomitis Thuringiæ, nec non aliud Imperatoris Maximiliani, prout habentur apud Christopherum Justellum, & Phil. Campanile, quoniam nobis hereditaria dignitas Equestri hucusque incognita est, inserui. Perfacile, his de rebus prolixius disserendo, lectori tædia afferre possem, nisi hac in parte hæctenus offendifsem. Hæc igitur in præsentia suffecerint. Hoc solummodo prætermittendum non censui, quod nobilissimus & Doctissimus Ioannes Iacobus Chiffletius, ex auctoritate Ambrosii Morales, & Ioannis Nunneseij, tradidit, Reges, nempe, Hispania manu propria gladium de altari accipere, & cingulo militari seipsum accingere.

CHIFFLET de gueulles au sautoir d'argent, accompagné en chef d'un serpent de mesme, ployé en cercle qui se mord la queue.

Pag. 9. lin. 2.

Item creantur Milites in bellis campestribus & talibus conflictibus: ubi idem modus creationis observatur qui assaltibus exercetur. De honestate tamen est quod Rex Haraldorum, si ibidem fuerit, & in ejus absentia alius Haraldus major in exercitu prius congregat omnes creandos in Milites: & ducet eos

eos coram Principe illius exercitus.]

Et quant à la création des nouveaux Chevaliers les Roys & les Herauds d'Armes y ont tousiours assisté, soit que le Roy les fait en temps de paix, ou à la teste de l'armée sur le point de donner quelq. bataille, soit apres, qu'il estoit iugé plus à propos ; pourtant chaque bachelier estoit obligé auparavant que de recevoir cet honneur, de faire ses prenommes de nom & d'armes, & iustifier par bons actes qu'il estoit noble de quatre quartiers, tant paternels que maternels (ce que s'observe encore à present) le tout par l'encremise & l'office des Roys & des Herauds d'armes, qui verifient le tout, & en donnent leur certificat ; aussi-est ils sont obligez de rediger par ordre de reception, leur nom, & faire peindre leurs armes & blasons, avec le collier de l'Ordre auquel ils sont recens, dans leurs livres armoriaux & chartulaires de chevalerie. Marc de Vulson de l'Office des Roys d'Armes &c. Es jours de Bataille, au paravant que d'en venir aux mains, les Escuyers demandoient d'estre faitz Chevaliers ; ce que leur donnoit meilleur couraige de bien faire, & d'estre enterrez en Chevaliers, s'ils mouroient au Combat. Du Favyn. La Ceremonie des Chevaliers morts en Bataille pour la Sepulture est, que leur estandart, & leur penon, sont mis en parure sur la sepulture, & s'il n'est en bataille ne luy appartient les trois, mais l'un ou les deux ; ainsi dit Olivier de la Marche en son histoire. Autre ceremonie est observée quant à l'effigie qui est mise en bosse, ou gravée sur le tombeau, pour memoire, car s'il est mort en bataille sa figure est gravée taillée avec l'armet en teste, l'espee au coste, esperons aux pieds gantelets es mains, & armé de toutes pieces. S'il est mort de maladie ou de blessure estant en l'armée & expedition de guerre, la figure n'a pas l'armet en teste, ains à costé & est armé de cuirasse, & non de gantelets. S'il est mort en sa maison la figure est avec les habits de parure, l'armet, & les esperons pres ses pieds, & deux petits chiens sous ses pieds. Guy Coquil le, au histoire du pays & Duché de Nivernois. Vide Marci Vulsonij Scient : Heroic. cap. 46. n. 3.

Pag. 11. lin. 4. Miles enim dicitur quasi unus ex mille electus.]

Isidorus sunt verba. Mille pugnatores delegit, (loquitur de Romulo Eutropius) quos à numero milites appellavit. Millites quod trium milium primò legio fiebat, ac singula tribus Tatiensium, Ramnium, Lucerum, millia singula miscebant. Varro l. 4.

Pag. 12. lin. 24. Hyemem & estatem ultro pati.]

Sic in omnibus M S S. Imitatus est autem Salustium, cujus verba sunt. Hiemem & estatem juxta pati.

Pag. 12. lin. 26. Et Gedeon (sicut habetur Judicum cap. 7.) Vicit innumerabiles hostium copias in expedita paucitate virorum fortium.]

Vide Laurentij Ramirez Pentecont. cap. 33.

Pag. 17. lin. 23. Ubi facit purificationem inter Haraldos nostri temporis & Veteranos.]

Sic in omnibus MSS. In antiqua translatione Angl. Joannis Blount Oxoniensis, est. **Makythe a similitudine betwyrt Deraldes in our time now: and these old men of war, these veterampyes.**

Cum mihi in animo sit de *Heraldis* (quos Græci *Χήρυκες* *Pracones*, Romani *Feciales* appellabant) aliâs etiam fufius differere, pauca solummodo in præsentia de eorum dignitate obiter annotavi. Tanto eos in honore Heroicis temporibus fuisse legimus apud Homerum, ut iis Principes Græcorum assurrexerint: & ut ipsi, regioplane more, Sceptra gestarint. Quod non mirum debet videri, cum illis temporibus follers in iis eligendis cura stirpis haberetur, ita ut ad istam dignitatem evehi nemo possit, cujus & genus & virtus officio non responderent. Adeoq; nec frustra est, quod Æthaliden Apollonius Rhodius, Argonautarum præconem, Mercurio genitum asseruerit. *Ἀσκληὼν καὶ Δῖος το γένε' τῶν κηρύκων*, inquit Homeri Scholiastes vetus, *Ἑρμῆς δ' ὡς μὲν Πανδρόσῳ τῇ Κεκροπὸς θυγατρὶ ἔσχε' ὡς ὀνόματι κήρυκα. ἀφ' οὗ τῶ τῶν κηρύκων γένε' ὡς ἰσοῦ πτολεμαῖου.* Sacro sanctum et divinum genus præconum. Mercurius enim ex filia Cecropis Pandrosō filium genuit, nomine *Χήρυκς*, unde *Praconum* origo, ut refert Ptolomæus.

Tam Sacri erant & inviolabiles, ut quamvis ingratissima nuncia deferentes, nunquam nisi humaniter habiti discederint. Audi enim quam benignè Achilles (vir natura immitis, & ferox) uti ipse testatur Homerus) Agamemnonis præcones duos (novem enim circum se habuisse refert Plutarchus) quos ad auferendam Briseida venisse intellexerat, appellat.

• *Χαίρετε κήρυκες Διὸς ἀγγελοι ἡδὲ καὶ ἀνδρῶν.*

Pracones salвете, Jovisq; hominumq; ministri. Ad quæ verba Eustathius.

Οτι ὅταν συνῆλθε καὶ εὐσεβὴς ὁ Ἀχιλλεύς καὶ μετ' ὀλίγα ἐκδύσονται ὥστε τῶς κήρυκες ἰδὼν διὰ τὴν Βρισηίδα ἐλθόντας, οὐκ ἔτι αἰς πτείν ὀξύνεται εἰς θυμὸν, ἀλλὰ μετρίως παθεῖ, καὶ μόνον πεπονθὸς τὸ μὴ γὰρ ἴσως περὶ τὰ μὲν περὶ σφοδρῆς τῶς κήρυκες χαίρειτε γὰρ οἷσι κήρυκες. Et post.

Οτι τῶς κήρυκες διὸς ἀγγελοι ὁ Ἀχιλλεύς λέγει καὶ ἀνδρῶν διὰ τὸ ἔντε πτόσις θυσιῆς αὐτοῦ διακονῶντας μεστύνειν, καὶ μὴ καὶ ἀνδρῶν βυλαῖς τε καὶ ἀργαῖς. ἢ διὸς μὲν, διὸ καὶ αὐτοὶ γὰρ ὄντες ἦτοι φωνῶντες, ἀγγέλλουσιν ὡς Ἑρμῆς τε καὶ Ἰεὺς οἱ περὶ τὸν δία ἱεροῦντες, καὶ διὸ καὶ ἔξ Ἑρμῆος διὸς καὶ Ἰεὺς ὡς ἀγγέλλονται. καὶ εἰς ἐκείνον ἀναφύονται: ἀνδρῶν τὲ, διὸ τὴν βασιλείαν ἀφ' ἑαυτῶν ἱσίου.

Adeo prudens, inquit, et sibi constans Achilles, ut cum videat præcones Briseida accersitum missos, non insolentius præ se ferat, verum summa cum moderatione (et veluti gaudii tantum experts) istud præconibus impertiat quod ipse non habet. Pracones vero Jovis et hominum nuncios appellat, vel quod in omnibus eorum ministerio usus erat, vel quod illi Jovis imperia prædicarent annuntiarentq; quemadmodum Iris et Mercurius; vel quod ex Mercurio Jovis filio originem ducant, ad quem etiam referuntur: virorum vero nuncios appellat, eo quod Regibus assistebant.

Unaquæque civitas Græcorum, (inquit Libanius, Demosthenis orationem contra Timocratem explicans) binos habuit præcones, quibus ab omnium ordinum hominibus honor deferrebat, & super alios cives, immunitatibus gaudebant, publicis stipendiis victitantes. Neque publicus sumptus quisquam dedecori esse arbitretur, Interrogatus Socrates (inquit Cicero lib. 1. de Oratore) quam quasi estimationem commoverit se maximè constiteretur, respondit se meruisse, ut amplissimis honoribus, et præmiis decoraretur, et ut ei victus quotidianus in Prytæneo publice præberetur. Vide Diogenem Laërtiū in vita Socratis. Scholiastes Aristophanis ad Equites Act. 1. sc. 2. *Πρυτανεῖον, οἰκίαν καὶ τὸς Ἀθληταῖς, καὶ διὰ τὸν ταῖς δημοσίας, οἱ τῆς τοιούτης τιμῆς παρ' αὐτοῖς τοῦτοντες. καὶ περὶ δὲ τὸ δωδεῖς ταχὺν ὅτι γὰρ μεγάλους κατὰ δῶμασι, καὶ τοιαύτην ἀπὸ δῶμα χρεῖν.* Prytaneum, inquit, domicilium erat, ubi cives qui digni habiti sunt publico sumptu alebantur, ad quem honorem nitebantur summi viri, non enim nisi ex republica meritis sumis deferrebat. Quorundam nomina, quibus in Prytæneo vivere concessum est, lege in oratione quarta Isæi, in Dinarchi oratione contra Demosthenem, & in Eycurgi contra Leocratem. Hucusq; digressus veniam à lectore peto: quæ sequuntur, à Blasio Vigenero super Onofandrum

drum annotata, ut precibus cultorum hujus scientiæ, & quia liber paucis admodum in manibus est, huc transtuli.

Aux Fecialiens Romains se rapportent à peu pres nos Heraux ; & au Pere Patriar, le principal Herault, du tiltre de Mont-joye, qu'on appelle Roy-d'armes. Leurs ornemens & remarques qui leur donnent leur inviolable franchise, & de dire impunement ce que celuy qui les envoie leur a donné charge denoncer, sont leurs cotte d'armes de velours violet, à trois grands fleurs de lys d'or deuant & derriere, avec le nom de la province dont ils portent le tiltre : comme de Guyenne, Normandie, Bretagne, &c. Mais à la difference des autres le Roy-d'armes porte une couronne au dessus de ses fleurs de lys. Leur institutio est fort ancienne ; & croy bien que nos Roys ne furent iamais sans Heraults. Mais ce que nous en trouuons en nos vieils memoires est que le Roy d'armes du susdit tiltre de Mont-joye saint Denys, patron de ceste couronne, fut premierement estably par le Roy Dagobert il y a pres de neuf cens ans, lequel en pourment un vieil Cheuallier appellé Robert Dauphin : car anciennement ces Estas estoient bien plus dignifiez qu'ils ne sont ; & ny estoit admis personne que de noble & ancienne race, gens sages, prudens & experimenter de longue main en tout ce qui concernoit le fait des armes, & de la milice : & à plein informez de toutes les nobles maisons, familles & races de ce Royaume ; des merites ou demerites de leurs ancestres : & de leurs blasons & armoiries : Parquoy il falloit qu'à tout le moins ils sceussent bien lire & escrire, & eussent quelque cognoissance des lettres : chose bien rare en ce temps là pour les Gentils hommes. S'il n'estoit Cheuallier, on le faisoit en sa creation, qui se passoit en de grandes solennitez & ceremonies. Car le Connestable, & les Mareschaux de France assemblez au Conseil avec les Princes & Seigneurs en nommoient chacun endroit soy quelqu'un, dont la liste en estant reportée au Roy, il en choisissoit celuy qu'il pensoit le mieux meriter. Le iour venu de l'establi, on le reuestoit d'habits Royaux d'escarlante, fourrez de menu noir, & estoit conduit à l'Eglise on se denoit faire l'office, ceux qu'on appelle les Pourfuiuers marchans deuant deux à deux : puis les Heraults, & apres eux un Cheuallier portant une espee avec le fourreau, la poignée en haut : & un autre sa cotte d'armes, sur un troncon de lance croisé à trauers, ayant en la partie de deuant une couronne d'orsaiuure enrichie de pierreries au dessus des armes de France : Puis un autre portant en ses mains la couronne dont il denoit estre couronné : & le Connestable consequemment, lequel le renoit par la main. En son absence, il estoit au milieu des deux plus anciens Mareschaux, & au derriere force noblesse. Arriué qu'il estoit à l'Eglise on le presentoit au Roy & là à genoux prestoit le serment qui se dedura cy apres. Leué puis apres, & despoillé de son manteau Royal, le Roy luy donnoit l'accollée de l'espee qu'on auoit porté deuant luy en parade, & le Connestable là luy ceignoit puis apres : Et le Roy le reuestoit de sa cotte d'armes, & le couronnoit. Là dessus tous les Heraults & pourfuiuers crians à haute voix par trois fois, Mont-joye saint Denys au tres-Chrestien & tres-excellent Roy de France. Cela fait le Roy entroit en son oratoire, à la main droite duquel estoit une chaire de parement où le Roy d'armes s'assoit durant la Messe : & au dossier d'icelle le manteau Royal, soutenu par deux des Heraults. La Messe achenée le Roy s'en retournoit au logis : & le Roy d'armes derriere luy, à dextre comme au preceder ; & disnoit au bas bout de sa table. Ayant d'esperuy, on apportoit au Roy la douppe où le Roy d'armes auoit ben, qu'il emplissoit de pieces d'or, & luy en faisoit un present. Et de là estoit conduit à son logis par deux des Mareschaux accompagnez de force Noblesse, & des Heraults, & pourfuiuers ; là où de la part du Roy luy estoit presenté un accoustrement complet de Cheuallier, avec une Ghirlande d'or dont ils ont accoustumé de parer leur tymbre. Mais auant que prendre congé du Roy, il luy presentoit celuy dont il pretendoit faire son Mareschal ; auquel le Roy mettoit en signe d'approbation unge baguette blanche au poing. Le serment qu'il fait, est en premier lieu, de demeurer tousiours fidele à sa Maïesté, & à son sang : & s'il cognoist chose qui luy importe il l'en aduertira soudain. Sera secret, & ne reuelera iamais rien de ses affaires : que loyalement, & sans rien desguiser ne dissimuler il accomplira ses mandemens & ambassades. Que par saueu, en quelque sorte que ce soit, il ne donnera plus de loz à personne, que ce qu'il

In Nicholaum Uptonum Nota.

qu'il pourra cognoistre de leurs merites. Et d'autre-part, pour haine auene malvueillance, ny desir de vengeance il ne taxera personne outre ce qu'il aura desseruy. Qu'il continuera en la reception des Heraux, qu'aucun y soit indignement recen, & qui n'aye fait le devoir de poursuivant les six ou sept ans qui y sont requiz: s'il scait quelque defaut estre en luy, il en aduertira le Roy, ou son Connestable. Qu'il ne celera rien des prouesses & bons deuoirs qui viendront à sa cognoissance, & iuschera de s'en informer: soit à la guerre, soit es iustes & tournois. Soustiendra à son possible le droit des dames, mesmement des vesues, & des orphelins. Qu'il exercera soigneusement ses cheneucheries par les provinces de ce Royaume, pour s'instruire de l'ancienneté des maisons, & de leurs races, & armoiries: des merites aussi de leurs ancestres: ce qu'ils auoient accoustumé de faire de trois en trois ans, accompagnez de quelques Heraux, en faire leur rapport au Roy & à son Conseil, & pour s'en seruir où il conuendra avec tout plein d'autres telles particularitez concernans le fait de leur charge. Les privileges sans de luy, que des Heraux estoient grands: mesmement de luy qui auoit à la suite de la Cour son plat d'ordinaire, tant luy, que pour ses Confreres estans en quartier, & un accoutrement par an: estans au reste exemptz de toutes contributions quelque part qu'ils residassent & allassent, sans qu'il leur fust desoin d'auoir aucun passeport ny saufconduit, fust dans le Royaume, fust dehors: leurs tiltres & leur accoutrement leur seruans par tout de franchise, & de leur accez. Ne peuent estre emprisonnez ny executez en leurs meubles pour aucuns debtes. Leurs causes tant civiles que criminelles sont remises au Roy, & à son Conseil priué. De degrader les Gentils-hommes de leurs armoiries, s'ils l'ont merité: cela est de leur gibier. Comme aussi les duels & querelles particulieres d'iceux, où ils ont leur voix deliberatiues: & de distribuer les droicts d'armoiries, et semblables marques & enseignemens honoraires qu'il plaist au Roy de conferer. Ils ont de beaux droicts es Sacres, & Entrées des Roys, en leurs obseques: es mariages des Princes, & Princesses, es es baptêmes de leurs enfans: es largesses et données publiques: avec plusieurs autres qu'on peut voir plus à plain specifiez en leur institution.

Pag. 20. lin. 11.

Cinctorio scutum dicas deferre pedinum,
&c.]

Vide Philippi Cominzi lib. 4. c. 7. & Philippum Moreau.

COMMINES, Portoit de gueulles au cheveron d'or, et trois coquilles d'argent.

MOREAU, Portoit d'or à trois festes de Mores, bandées d'argent.

Pag. 24. lin. 7.

Augustinus de Civitate Dei l. 1. c. 28. lo-
quens de Bruto Cassio, qui filios occidit, unde Poeta,

Laudator natoſq; pater nova bella, &c.]

In supra dicta translatione Angl. est. An example hereoff Sayn
Augustyne bryngyth off Brutus Cassius a Romanne, whyche
fiere his owne sonnes bycause they gave counsell agaynst the
liberte of the cyte of Rome.

Natoſque

Natosque pater nova bella moventes
Ad pœnam pulchra pro libertate vocabit;
Infelix, utinque ferent ea facta minores.
Virgilius *Æneid.* 6.

Page 63. lin. 19. Item si nobilis habuerit unum filium prudentem, legitimum, & alium spurium, & bastardum; certè ad legitimum transit nobilitas, & non ad bastardum.]

Ægyptij (inquit Diodorus Siculus) quenquam spurium dici posse negabant : cum Pater generationis solus auctor extiterit , & præter locum & nutrimentum , nihil à matre exhibeatur . Atque eodem judicio , arbores fructiferas , mares ; infructiferas , scæminas dictitabant . Fortasse eodem calculo Græcorum antiqui , nothi nomen putaverunt non dedecori esse . Nam cum apud Homerum , Agamemnon Teucrum , ob rem strenue gestam , meritis laudibus prosequitur , nothum appellat καὶ οὐ νόθον φ' ἔσθ' . Ad quæ verba Eustathius νόθον δὲ τὸν Τεύχερον ὁ βασιλεὺς λέγει αἰλοῖσθε , αὐτὸ λεγόμενον τὸ ἐν , ὅτι μὴ ἐνδεῖλλον ἔτε καὶ κολακίαν ἔχειν . Πῆλον δὲ ἐπ' οὐδ' ἂν ὀνόμαϊ τοῖς παλαιῶσι ἡ νόθ' αἴα . ἐπὶ γὰρ νουμῶσι πολλὰ ἔχον , διὰ τὸ καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν νόθοι μὲν ἰκαλύντο ἀκαταγνώστῳ καὶ ἀνεμίστῳ κλήσει , οὐδὲν δὲ ἥσσον ἐπιμύθεον τῶν γνησίων οἱ ἐκ νόθου ἀγαθοί . Nothum Rex Teucrum (simpliciter rem ut erat enarrans) appellat : non propro illi obijciens , cui adulari jam inceperat . Quandoquidem apud antiquos nothi nomen contumeliosum non erat , cum omnibus pellices permitterentur . Ideoq̃ , ex iis suscepti licet appellarentur nothi , familiari et nullatenus odioso nomine , nec legitimis (modo fortes) deterius haberentur . Nec erubuit Ulysses se hospiti Eumeni nothum confiteri , & ex pellice susceptum .

Tanta apud Athenienses eorum cura habita est , ut locus Herculi sacer , quem illi Κυνοςάρας appellabant (nominis rationem habent Pausanias , Eustathius , Suidas , Stephanus , Hefychius , Ulpianus , & Meursius Ath. Attic lib 2. cap. 2.) eorum educationi publicè assignaretur . Hoc enim reputabant , si qua esset nominis infamia : illos nihilominus naturam communem omnibus genetricem habere , Juxta illud Euripidis ,

Ὅδομα μίπτειν τὸ νόθον . ἢ φύσις δ' ἴση

Servius ad illud Virgilij :

Supposita de matre nothos furata creavit :

nothos interpretatur , materno ignobiles genere .

Sed his missis , an illegitimè natis parentum insignia deferendi jus fuerit videamus .

Illegitimi liberi , veluti Naturales , Spurij , Bastardi , eorumq̃ filij Gentilitia parentum Insignia , nisi aliud consuetudine observetur , jure non deferunt . Sic Hoppingus de Insign. pris. & nov. Jur. cap. 7. Bartholus etiam dicit , Quod , licet de Jure communi non possunt bastardi uti insigniis suorum parentū : contrarium tamen observatur in Thuscia de consuetudine , cui standum est . Et certè in Francia hoc observamus (dicit Tiraquellus) ut Bastardi nobilium nobiles reputentur , sintque immunes à subsidio popularibus , et in universum potiantur privilegiis nobilium , præterquam quod non succedunt , ut etiam retulit Guid. Pap. dec. 580. An Bastardi . Vide Bretti Orationem 35. cujus Lemma : Si les Bastards des Gentilshommes legitimez par le Roy , jouyssent éomme nobles

In Nicholaum Uptonum Nota.

nobles de l'exemption des tailles. Paleotus se audivisse, ait, extra Italiam, maximè in Germania, Spuriorum & illegitimorum insignia Stellâ distingui. Notandum est, inquit Hoppingus, apud plerumque populos inolevisse Consuetudinem, quâ permittitur quidem illegitimis naturalibus gentilicio emblemate & nomine decoratos esse, sed hoc cum evidente quadam differentia, veluti interjecta insignibus lineâ, quam Barbares vulgariter vocant, aliâ lineam luteam, ut significetur, non ex legitimo & dextro, sed ex insauso, damnabili, & obliquo congressu eorum hominum, quorum insignia, in hunc modum disposito baculo intercepta sive interpolata cernuntur, natum & susceptum esse.

Verum quid super his decernatur apud Hispanos audiamus Barnabam Moreno de Vargas, qui discursum decimo nono, n. 5. sic habet. Los Bastardos, si son espurios, no podrán traer las armas de sus padres; pues no goz. n de su nobleza: pero los que fueren naturales, hijos de soltero, y soltera, podrán muy bien traer las. Y aunque en Francia, y en otras partes usen poner una vanda, o barra, del lado izquierdo al derecho sobre las armas, para mostrar, que assi las trae no es legitimo. No se usa, ni guarda esto en Espanna, adonde veo, que los hijos naturales las traen llanas, como los legitimos. Spurius, inquit, Patrum scuta gestare fas non est, sed naturalibus (uti vulgo appellantur) liberis, nimirum soluti & solutæ, concessum est. Quin apud Gallos moris est, atque aliis etiam in Regionibus, Benda, vel Baltheo, à latere sinistro scuti ad iunum dextri ducto, insignia illorum obtegere: quæ illegitimi nota est. Notam hanc non habent Hispani. Namque naturales hosce, non secus quam si legitimi fuissent animadverti gestare libera insignia. Hæc ille. Vide Oxoloram. Quo pacto Brabantiz Ducum nothi scuta distinguunt, videre est in Christophori Butkensii Trophæis Brabantinis.

Baculus sinister, extrema scuti non attingens, & fimbria quandoque striata, sed plerumque goboniata (uti facialibus fari visum est) hodiernæ nobis illegitimi notæ sunt. Quæ antiquitus apud nos fuerit nothorum differentia non est hujus loci curiosè inquirere, hoc tantummodo annotasse sufficiat, Rogerum de Clarendon Principis Edvardi (nigri vulgo dicti) nothum filium, plumas paternas (quas ille in prælio Carisiacensi, occiso rege Bohemiz Joanne, obtinuit) in Baltheo nigro super anteo scuto, gestasse.

Pag. 72. lin. 18. *Dixit Doctor duorum, quia tunc propriè duellum est; inde duellum vocant adhaerendo Etymologia vocabuli.]*

Duellum à duobus dictum simili sensu quo pacem unitatem dicimus. Grotius.

Pag. 74. lin. 25. *At Arthurus Follonem in pectore lanceâ percussit, & eum ad terram prostravit.]*

Follonem vocat Galfridus Monemutensis, quæ vide.

Pag. lin. 18. *Secundus casus est si unus vocaverit alium Argam, Ninerum, vel Cuculum: & in illa vocatione perseveraverit, & dixerit se hoc probare posse: si de facto postea hoc per testes non probaverit, tum fiet inter illos pugna.]*

Arga qui uxoris adulterio infamis est, protervis, alienam pro sua educat.

Sic voce Argæ Spelmannus: vide Vellium & Menagium.

Κίχρυς appellasse Græcos, homines insulso & inordinato sermone molestos, scribit

In Nicholaum Uptonum Nota.

33

scribit Torrentius, Comment. in Horatium. Angli, & Galli *Cuculos*, vulgari idiomate vocant, qui nullâ rerum domesticarum curâ aberrare uxores, & aliorû ingredi cubilia patiantur; quos, veterum imitatione *Hircos* adpellant Itali, quod hoc animal nullâ Zelotopiâ ducatut. De Monomachia, sive singulari certamine, quo olim ambiguis dirimebant disceptationes quæ ordinario iudicio terminari non poterant, vide Sirmond. in not. in Goffridum Vindocinensem, Roverium, Uredium, aliosq;.

Satis mirari nequeo nostrum, dum causas propter quas duella olim fiebant satis curiose enumerat, nihil de pugnis insignium causâ susceptis dixisse. Talium igitur certaminum exempla hic proferre nobis visum est.

*C'est a tesmoigner a vous mes Seignours, par le determination final del discession
par une Ensigne d'Armes perenter Monsieur Jean de Sirsilt, & William de Fagnaham
Chevaliers, que l'an depuis le nestre de Dieu mil cent quarante deux, Jaques Sirsilt (&
A a ses*

In Nicholaum Uptonum Nota.

ses ancestres seigneurs de Beauport, a le siege de le Chasteau de Wallingford & vives & mortz illoques ; & la levoront ung Ensigne, tiel come l'ensigne de leur sang genereux. C'est a dire, en le champ de dix barretz d'Argent & azure, six escocheons Sables, avec tantes de lions rampand, primer incenced Guiles) Pere de Iehan Sitfild, Pere de cestuy Iehan Sitfild Chivalier, beire de sang & de corps de dit Iagues Seigneur de Beauport, linealment descendu per bon & loyal nestre, de que lygne le dit William n'est my. Et cest pur voier & bon droit tousiours ie seray prest de maintenir, a que fayer ie moy oblige par mon seau ci affigé. Donné le quarte iour d'Auril, l'an del reigne du roy Edward le tiers depuis le conqueste, Le Siz.

A tous Anglois & Francoys, Nous Edward de Beauville, & Iehan de Moubray, gvet. L'on grande debate & controuersie ad esté parentre Iehan de Sitfild Chevalier, & William Faknham, in le champ de Monte holiune, pur un ensigne d'armes : c'est assavoir tiel, le champ de dix Barretz Argent, & azure, supportez de cinq escocheons Sables, charges ouesque tant de Lyons primers rampanz, incenced Gules, que ambideux clamant come leur droist, per long & auncient descent a eux descendu. Et a mayntener leur quarel pur droitriel, ambideux les parties ont eux mettre sur leur force, & vantont de cest maintenir per leur corps. Ci est que il au plese a nostre liege seigneur le Roy que Iustice se'a fait a ces homes sans sang espandu, per voier tesmoignes & bons semblances. Accordant a que auimus oyé & roy moltes ditez, & leur escripts, & les tesmoignes du Royd' Armes, qz le droit le dit Iehan Sitfild en bien formemaintenent le dit ensigne estre son droist de son sang genereulx. Pur que fait cest nostre final dome, qz Dieu, le Roy nostre liege, & nous, & le dit Iehan Sitfild defend qz iames dorenavant le dit Will' ne soit cy hardy, chalenger, clamer, ou leuer in aucun champ le roy, au sur aucun corse, vive, ou mort, in aucun lieu deins les quatre mers le Roy, ou aillors, per my tout Christiany, les dits armes ensigne, pyghenoute, guydon, banyer, escochon, targe, escu, manche, ou elme, sur payne de forfaiture, & perdrer son esp'e trenchant, & ses piques d'Or a tousiours. Donné le quart iour de Iune, l'an del Roy Edward le tierce, depuis le conqueste, le Sept.

Ab illo Joanne Sitfild hodiernorum Comitum Sarisburiz, & Exoniæ genus repetunt Camdenus, Powellus, & Hollintheadus.

ROBERTUS DEI GRATIA
REX SCOTIÆ Omnibus ad
quos presentes literæ pervenerint, Salutē. Cum
nos accepimus duellum apud nostram villam
de Perth, die consecutionis presentium, inter
Hugonem Harding Anglicum, Appellantem,
de Armis de Goules, tribus lporariis de auro
currentibus, colore de B. & Willielmum de
Seintlowe Scotum Appellatum, eisdem armis
sine differentia indutos : Quo quidem Duello
perculso, predictus Willielmus se finaliter
reddidit devictum & predicto Hugoni remi-
sit ac relaxavit, & omnino de se & heredibus

suis in perpetuum predicta Arma cum toto triumpho, honore et victoria ore tenus in audientia nostra. Quare nos in Solio nostro, tribunali regali Sancti Patris, cum Magnatibus et Dominio Regni nostri personaliter sedentes, ad iudicavimus, et finaliter decretum dederimus per presentes, quod predictus Hugo Harding, et heredes sui, de cetero in perpetuum, habeant, et teneant, gaudeant, et portent predicta Arma integraliter absq; calumpnia, perturbatione, contradictione, reclamacione predicti Willielmi, seu heredum suorum. In cuius rei testimonium has literas nostras fieri fecimus patentes apud dictam Villam nostram de Perth secundo die Aprilis. Anno regni nostri septimo. Annoq; Domini 1312.

Diploma hoc, genere & studiis nobilissimi Sampsonis Erdeswick (de quo vide Camdenum) adversariis debemus.

ERDESWICK, D'argent au chevron de gueules chargée de cinq lez ms.

De

De Insignibus duello certarunt, inquit Boswellus, Joannes Chandosius Anglus & Joannes Clermontius Gallus. Insignium sculptura erat Beatæ Mariæ effigies, inquit ille, natum suum amplectentis, quo duello periit Gallus Consului Froissardum, cujus autoritate nititur Boswellus: apud eum illos de signis, quæ vulgo *Imprese* dicuntur, die qui prælium Pictaviense præcessit, altercantes reperio, & in ipso prælio Gallum occumbentem. Sed ipse (sui optimus interpret) tom. 1. cap. 161. & 162. sic habet. *Aucuns Chevaliers, tant Francois qu' Anglois, chevaucherent en costoyant les batailles, pour adviser chacun le convenant de ses ennemis, Dont il aduint que Monseigneur Jehan Chandos avoit ce iour chevuache & costoyé la bataille du Roy de France sur alle. En telle maniere avoit chevauché Monseigneur Jehan de Clermont, l'un des Mareschaux de France, en imaginant l'estat des Anglois. Et adonc (si-comme ces deux Chivaliers retournoient, chacun devers son coste) ils s'entrecotrèrent. Si portoiert chacun d'eux une mesme devise, d'une bleue Dame, ourrée d'une bordure, r. y. du soleil: & tousiours dessous leur haux vestemens, en quelque estat qu'ils fussent. Si dit Monseigneur de Clermont, Chandos, depuis quand avez vous emprins à porter ma devise? Mais vous la mienne (respondit Chandos) car autant bien est elle mienne come vostre. Je le vous nie (dit Monseigneur Jehan de Clermont) & si la souffrance ne fust entre les vostre & les nostres, ie vous monstasse tantost, que vous n'auez nulle causa de la porter. Ha (dit Monseigneur Jehan Chandos) vous me trouverez demain tout appareillé de defendre, & de prouver par fait d'armes qu'aussi bien est elle mienne, comme vostre. Monseigneur Jehan de Clermont dit, Chandos, ce sont bien les parolles de voz Anglois: qui ne savent adviser riens de nouuel: mais quant, qu'ils voyent, leur est bel. A tant passerent outre: ne n'y eut adonc plus fait ne plus dit: & chacun s'en retourna devers ses gens.*

D'autre part messire Jehan de Clermont se combattit sous sa banniere, tant qu'il peut durer: mais il fut abbatu: & ne se peut relever, ne venir à rancon: ains fuit la occis: & aucuns veulent dire que ce fut pour les parolles qu'il avoit eues le iour de devant à Monseigneur Jehan Chandos.

R E X (loquitur de Henrico, ejus nominis septimo, Franciscus Baconus Verolamii Vicecomes) *Festum Sanctorum Philippi, & Jacobi, apud Palatium suum de Shine, nunc Richmondiam dictam, celebravit; ubi ut sanguis Aulicorum & Juventutis nonnihil incallescere, Spectacula edidit magnifica Hastiludiorum, & Turnamentorum, & hujusmodi pugnarum umbratiliū, per totum illum mensem. In quibus ludis contigit, ut Jacobus Parkerus Eques Auratus, & Hugo Vaughanus (amici ex Regis ostiarii) inter se altercantes de Insignibus quibusdam, qua Rex Armorum (Garterius vulgo dictus) dederat Vaughanus gestanda; hastis decertare consenserunt. Et infortuno quodam galea prava, quam Parkerus portabat, primo cursu, in ore percussus est, ita ut lingua ejus gutteri ferè affigeretur, unde subito, in ipso loco, animam efflavit. Quod factum, propter controversiam præcedentem, & mortem secutam, habitum est vulgo, ut Monomachia pro decisione Juris.*

Pag 83. lin. In casibus, quando proceditur ad duellum propter criminis purgationem, de consuetudine Fudex habet providere de fustibus cornutis cum targiis, quæ fustes & scuta erunt æqualis longitudinis & grossitie.]

Olivarius Uredius libro qui inscribitur, *Quid Flandria?* post varia duellorum genera, è Spelmanno, Sirmondo, & Iperio excerpta, sic loquitur. *Quæ idcirco adduxi, ut ostendam duellum Francorum quo lites terminabantur, non factum gladio, & pugione, ut existimant, sed fuste tantum & scuto, Fateor posterioribus*

tribus annis scuto usos & fuste tereti, tricubitali, corneis annulis ad extremitates revincto. Sed aliis armis antiquitus, vel in criminibus eliciendis (uti moris erat) aut aliâ quavis causâ evocati, depugnarunt. In archivis enim Turris Londinensis in rotulo anni 33. H. 3. sic scribitur. *Walterus Blewbourne probator, venit & appellat Walterum Smallis de Winton de latrocinio, dicens quod dictus Walterus fuit cum iuso apud Sarum ad Pentecost. Et ibi simul furabatur pannos solutares & multa alia & quod hoc sit verum offert ut prius, &c. & dictus Walterus venit & defendit tot: & de bono & malo ponit se super patriam. Idem Walterus venit & appellat Hamonem le Stare de Wynton, per eadem verba, scilicet, quod fuerunt ad domum Edelme de Cruce apud Wynton, & ibi furati fuerunt pannos & alia bona, unde dictus Hamo habuit & partem suam duas tunicas, unam scilicet de Hybern. & unam tunicam partitam de panno de Abendon, & de Burello London, & quod simul fuit cum eo ad faciendum dictum latrocinium. Offert distractionem per corpus suum sicut Curia cons. &c. Et Hamo venit & defendit — quod vult se defendere per corpus suum, &c. ideo consideratum est inter eos, &c. et duellum inter eos percussum, et predictus Hamo succubuit. Ideo ad iudicium de eo, &c. Nulla habuit catalla. Ibi scriba pugnantium imagines, victumq; & in furcis pendentem Hamonem le Stare, parum artificiose, calamo expressit. Descripta rei lineamenta, quemadmodum in superius allatis se habet tabulis, cælo ficta, hic inserui. Accipe insuper sigillum Henrici de Fernbureg chartæ suæ, qua se Abbati Glastoniensi perpetuo promachum fore testatur, appensum, unâ cum ipsa scheda, huc transuli.*

Omnibus ad quos presens scriptum pervenerit Henricus de Fernbureg, dictus Marescallus, salutem in domino. Noveritis me fecisse homagium meum domino Rogero Abbati Glastonia, & ecclesia sua Glastoniensi, ac fideliter promississe, & me presenti scripto obligasse ad duellum vadiandum & faciendum pro eis, si necesse fuerit pro iure suo quod habuit in maneriis de Pulceleschurche, Kranmere, Blakeford, & Wynefcumbe, cum suis pertinentiis; & in advocacionibus ecclesiarum de Esseburie, Boclant, Kinton, & Crestelmeford, et aliis quibuscunq; quandocunq; necesse habuerint, contra Bathoniensem, et Wellensem episcopum, Decanum et Wellensem, & quoscunque campiones suos, vel quemcunque campionem suum, pro triginta marcis Esterlingorum; de quibus triginta marcis dictus dominus Abbas, vel aliquis alius pro se, & ecclesia sua mihi solveret in vadiatione dicti duelli decem Marcas; in consione mea quinque marcas; & residuum supradictarum triginta marcarum die armationis meæ tradatur alicui bono viro in equalem manum qui ipsas quindecim marcas mihi restituat si unum ictum tantum duellum dederit: Et si nullum ictum duellum dederit, dictæ quindecim marca, qua in equali manu fuerint, Abbati memorato, vel suo attornato sine dilatione restituantur. Ad omnes autem dies super iure dictorum maneriorum & advocacionem ecclesiarum predictarum, à Justiciariis domini Regis assignandos, veniam fideliter et sine omni difficultate aut fraude, quousque omnes controversie super predictis maneriis & advocacionibus judicialiter terminentur, sumptibus cum ipsis Abbatibus et ecclesia sua rationabilibus, ubicunq; et quotienscunq; fuero, super hiis requisitus. Nec licebit mihi aliquod duellum vadiare, nec facere, donec unus mensis post proximum clausum Pascha plenarie compleatur, nisi totum placitum sine controversia, iure predicto inter partes predictas prius terminetur. Qua nisi infra predictum terminum fuerint terminata, sicut premissum est, ex tunc, sicut prius, ad omnes dies super iure dictorum maneriorum, & advocacionem ecclesiarum predictarum, à Justiciariis domini Regis eis assignandos, veniam fideliter & sine omni difficultate aut fraude, quousq; omnis controversia super predictis maneriis & advocacionibus judicialiter terminentur. Et duellum pro eis vadiabo, si necesse fuerit & faciam, secundum formam prescriptam, contra predictos, pro iure suo supradicto, nisi pro aliis medio tempore duellum vadiavero. In cuius rei testimonium presenti scripto Sigillum meum apposui. Hiis testibus Thoma Tuet milite, Migistro Waltero de Huntingfeld, Thoma Everard, Guidone de Tauron, Wilhelmo de Lenge Roberto Peniston, Richardo de Hause & aliis. Dat. Londini xxviii. die Aprilis Anno regni regis Henrici xlii.

Iisdem

De Tugorum Culp

Isdem armis, eodemque habitu eum se sigillo representasse, quibus (si occasio ad eam rem tulisset) pugnaturus erat, nemo ambigat. In Bibliotheca Seldeniana (inter alios lectissimos) codex est M. S. cui titulus. *Liure des Armes, & des usages, & des plus de la hant Court de Jerusalem*, (eo quo usus est Labbeus anxior) unde ego quædam, arma duello certantium describentia, excerpti.

Comment tous manieres de Champions doiuent estre armes quant ils se viennent por offrir a Court, por la bataille faire.

Ce est la maniere comment tous manieres de champions, Cheualiers, & autres se doiuent combattre, & comment il se doiuent auant por offrir au Seigneur, & comment, & de ques armes il doiuent venir armes por offrir caus de bataille, & comment & de ques armeries, il doiuent estre armes el champ: & se la bataille est a cheual, comment & de queiles cheuaux doiuent estre couuers.

Comment Cheualiers doiuent estre armes qui se combattent por murire, & comment por autre querelle & comment il se doyuent venir por offrir, & on, & a quel hore.

Les Cheualiers qui se combatent por murire, ou por homicide, se doiuent combattre à pie, & sans coiffe, & estre roignes a la reonde, & vestus de coies vermeilles, ou de doubles, ou de chemises desus del vermeil, courtes jusques au genouill, & les manches copees desus le conde, & auoir chaufes vermeilles de drap, ou de sendel à estrier sanz plus, & une targe que lon apele harase qui soit plus grant de lun demi pie, ou playne paume, en laquel ait deux pertuis de communal grant en tel endroit que il puisse veir son auersaire par ceus pertuis; & doit auoir une lance & deux espees, lune ceinte, qui ait de sentre trenchie jusques as renges, & lautre atachee a son arson, si que il la puisse auoir quant il en aura mestier. Et il na que trois iours de respit de cel bataille puisque les gages sont dones & reseut. Et quant les champions qui ont gage tel bataille se neullent por offrir auior de la bataille, il doiuent venir apres entre prime & trese en lostel du seignor, & lapeleur auant ensi vestus, et chaufas come il est desus deuise,

In Nicholaum Uptonum Notæ.

deuise, & faire porter deuant yaus plusors barases, & plusors lances & espees, si que il puisse prendre a l'entree dou champ les ques il voudra. Et si le murire est en presence, il doit estre a une part dou champ tout descouuert. Et sil y a home ou feme qui ait fait lapel par champion, il doit estre de les le cors en tel maniere que il ne nuise, neu aide a nule des d'ux parties ne en dit ne en fait, ne en contenance que d'expreer en tel maniere que les champions ne le puissent oir. Et les armeures dou vencu & cels qui cheent au venquor, brisees ou entrieres, doinent estre dou seignor. Et sil y a Conestable, don & Conestable. Et le pais est faite puis quil sont laissez aler ensamble, & aucunes des armeures dou quelque se soit est brissée ou chet el champ, elle est dou seignor ou dou Conestablese, il y est. Et apres les gardes dou champ, doinent partir le solauil, si que il ne soit contre la chiere de lun plus que de lautre, puis doit dire lune des gardes au Seignor, Sire que comandés vos nos auons fait quanque nos deuons faire; Et le Seignor lor doit lors dire, laissez les aller ensemble, & il les doinent laisser aller ensemble, & traire soi a une part du champ, laisser les couuenir. Et se le champion porte arme reposte autre que celle que la court a vene, & il se vent aydier por son auersaire girgier, & les gardes dou champ saparsoient, elles le doinent maintenant prendre, & le Seignor en doit faire justice comme de murire. Et se lun prent lautre, & il sentrebait; les gardes dou champ se le doinent traire cele part, estre au plus pres de aussi que se lun dit le mot dou recreant que il le puissent oir. Et se il le dit, & il loient, il doinent maintenant dire a lautre, asses en aués fait, & maintenant celay prendre & liurer au commandement dou Seignor. Et le seignor le doit maintenant de la faire trainer iusques a forches & pendre le par la goule. Et seluy ausy qui aura este ofis, tout nait dit le mot recreant: Et qui viant faire a peau de murire si come est deuant dit de murire & il nest, Chevalier, il doit fair dire si come d'auant est peou toutes les choses, fors tant que les champions doinent estre armes outrement que les Chevaliers, & il doinent estre ensi armes, auoir ces armures com il est deuant deuise que champions autres que Chevaliers doinent auoir. Car sergens à pie combattent de toutes querelles dunes armeures.

Pag. 103. lin. 7. *Item qualia Arma aut Insignia portabant duodecim Tribus filiorum Israel? tradunt Hebræi hæc fuisse.]*

Varias scriptorum opiniones de Insignibus duodecim filiorum Israel sanè parum interest referre. Insignia eos gestasse certum est, sed qualia, inter omnes adhuc ambigitur. Adeoq; exemplo noster erit, qui maiorem natu Rubén Mandragonam gestasse asserit; alij (quorum sententia passim obtinet) fascias undulatas: & sic de reliquis. Si moti ultimo Jacobi vaticinio iudicium tulerunt, quare diuersa Simeoni & Levi, eodem vaticinio conjunctis, insignia assignant? Bos Josepho tribuitur, ille tamen ibi ramo, eoq; ad fontem fructifero, assimulatur. Non inficias eo Mosen, longo tempore interjecto, de eo loquentem dixisse, *Gloriam ipsius parem esse armentorum primogeniturae*. Moses etiam, (si Rabbino cuidam (quem edidit Gilbertus Gaulminus) quicquam fidei adhibendum est) Josephi corpus ad pollicitas terras secum deportaturus, ad ripas Nili accessit, ibique ineffabile nomen descriptum cum his vocibus *ascende Bos, ascende in flumen abjecit, nec mora, feretrum aquis innatat*. Et Dan catulum Leonis Moses appellat: atqui istum titulum Jacob antea Judæ tribuerat. Sit igitur Leo proprium insigne Judæ; non tamen ille prædabundus exhibebitur, sed potius recumbens aut dormiens, uti facialibus nostris placuit, & ipse monstrat textus. Et cum dicitur *Omnes filij Israelis ad vexilla sua cum insignibus secundum domum maiorum suorum castra habentes*: super his insignibus non minor orta est contentio, neque in eorum descriptione locus est vaticinio Jacobi. Hic Christiani ad Judæos recurrunt; illi etiam

etiam inter se pugnant, nec in scriptis suis quicquam certi tradidère. Nam de familiarum, & domuum particularium insignibus: & de quatuor præcipuis, nempe Judæ, Rubenis, Ephraimij, & Danis, quorum unum quodq; sub se tres tribus numerabat, diversa, & incerta retulère. Habet varias eorum sententias doctissimus Brunus, libro Receptorum Errorum. Sed an insignia illius ævi fuerint, postea, in libello de ortu & progressu Insignium differendum erit: quem, si Deus cæptis faverit, typis mandabimus. Interea non prætermittendus nobis est Bolducus, qui Jacobum asserit lapidi, cui acclinis somnium videri, scilicet & angelorum ascendentium & descendentium, insignia sua effinxisse. Quid? quod in libro Job bombardas invenit & insignia. At vero Ioannes Feron, Advocatus Parisiensis, Adami in Paradiso, atque etiam post lapsum insignia recenset: ipsum audi. *Telle couleur de rouge est attribuée à nostre bon pere Adam, qui porta pour Armes de gueules seulement, auquel commença noblesse, & qui en langue Hebraïque signifie Rouge. Aussi fut il formé de terre au champ de Damascene. Les quelles armes il ne porta longuement, transgressant le commandement de Dieu: & lors furent chargées d'une pomme de sable, démontrant le vilain peché par luy commis contre le puissance Divine en transgressant son commandement. Qui est le nuif que nos predecesseurs ont tenu pour maxime ceste reigle generale, que armoiries sont faulces ou couleur domine autre couleur: qui à este observee jusques à present.*

Page. 121. lin. *Cui quidem colori livido correspondet quidam lapis pretiosus, & famosus, qui Aleëtorius dicitur, assumptus artificiose de ventriculo antiqui caponis, ut patet in Lapidorio Morbodij, cap. de Aleëtorio, ubi dicitur.]*

*Ventriculo galli qui testibus est viduatus,
Cum tribus ad minimum factus spado vixerit arnis,
Nascitur ille lapis, cui us non ultima laus est.
Et per bis binos capit incrementa sequentes,
Hinc Aleëtorio nomen posuere priore.
Mensuramque saba crescens excedere nescit,
Chrystallo similis, vel aqua cum limpida paret.
Invictum reddet lapis hic quemcunq; gerentem:
Nam Milo Crotonias pugiles hoc præside vicit.
Hoc etiam multi superarunt prælia Reges.
Extinguitq; sitim sitientis in ore receptus.
Hic expulso promptus solet esse reductor.
Adquiratq; novos, veteresque reformat honores.
Hic oratorem verbis facit esse disertum,
Constantem reddens, cunctisq; per omnia gratum.
Hic circa Veneris facit incentiva vigentes,
Commodus uxori, qua vuli fore grata marito,
Ut bona tot præstet, clausus portetur in ore.*

De hoc lapide scripsere Plinius, Salmasius, Albertus Magnus, Anselmus Boetius, Benedictus Cerutus, Aldrovandus, Gesnerus, Baccius, Laet, alique.

Page. 123. lin. 18. *Veruntamen olim in annis meis juvenilibus, scripsi in hac materia nimium somniando. In qua quidem scriptura fateor me multipliciter errasse; ut in damnando colorem viridem.]* Recte

In Nicholaum Uptonum Notæ.

Recte quidem errorem suum fatetur, quod dixisset, colorem viridem à se damnatum in Insignibus haberi. Si enim, quot, & quam nobiles, inter nostrates, atque etiam exteros, hunc colorem in insignibus gestarint, vel tantillum reputasset, haud facile in hunc tam pudendum errorem esset delapsus. Sed veniam meruit ingenua viri retractatio. Hic ego igitur exorsus, nonnullas illustres, quæ, apud nos, hunc colorem in clypeis habuerunt, recensebo familias. Multæ quidem colligi possunt, paucis tamen utemur, quoniam non id agitur hoc tempore.

ERPINGHAMIORUM equestris familia, *Parmulam* argenteam, una cum octo apodibus avibus, ejusdem metalli, marginis loco distributis, in scuto prasino gestabat.

BERNERIORUM per vetusta familia, (quæ ab *Hugone de Berners* genus suum repetit, cui, in præmium fortitudinis in *Normanica* victoria, latifundia in *Everdon* in Comitatu *Cantabrigia* à *Guilielmo Conquestore* concessa) *Scutum*, auro prasinoq, quadratim diremptum.

Antiqua & honorata familia, *LOVE* cognominata, agri *Kantiani* olim, nunc *Ventæ Belgarum*, *Winchester* vulgò dicimus, incola, *Leonem argenteum*, in scuto viridi.

NORTONII, Equestri loco nati, *Leonem aureum*, in ejusdem coloris scuto.

Aquila biceps aurea, in scuto viridi, *LUTTONORUM* Tessera gentilitia.

INGEORUM, familiæ equestris, *Capreolus viridis*, in parma aurea, Insigne gentilitium.

Plures ego facile asferrem, si fas esset, & mihi lector devianti posset ignoscere Hoc solummodo prætermittendum non censui, Comites quondam *Pembrochiæ*, ab officio *Mareschallos* dictos, relicto auito gentis scuto, *Teniâ*, nimirum, aureâ, fusillata (sic enim mihi in præsentia occurrit ut appellarem, utar post alio si invenero melius) in clypeo coccineo gesserunt, ac deinceps, *Leonem sanguineum*, in scuto aureo & viridi, ab summo ad imum directè partito, tulisse. Et Comes *Norfolciæ* *Rogerus Bigotus*, *Matildis*, coheredis familiæ *Pembrochianæ*, filius, fastiditâ cruce coecinea, quam prius in clypeo aureo gestaverat, istud *Pembrochianum* scutum recepit. Sigillum vero *Rogeri*, avi, cruce insignitum (eo quod magnopere arridebat) hic placuit inferere.

Ante hæc crucis insignia, à faccialibus nostris receptum est, gestasse eos *Leonem aureum gradientem in clypeo puniceo*. De colorum significatione scripsere Peregrinus, & alij, quorum nominibus recensendis supersedeo. Sed quicumque se isto studio oblectaverit, nolit Rableisium præterire; capite nono agit de colore albo & caruleo, quibus Garagantuam suam amicit. Sed in his, uti in multis (plerisq; fortasse) opinione ducuntur. Hoc planum erit repuantibus eisdem colores aliis summo in pretio, aliis despiciatissimos. In Africa, inquit Ioannes Leo, manus, & pedes novarum nuptarum, quo habitores reddant arborum frondibus nigrescunt. Quin & dentes, quorum albedinem nos tanti habemus, Indi atramento illinunt. Tartaris, & Muscovitis ungues suos pice atriores reddere solenne est. Hunc colorem tanti semper fecerunt Hispani, ut ejus gestamen carnifici omnino interdixerint: quem tamen apud nos lugentes induunt: Turcæ vero adeo oderunt ut apud eos nigris vestibus amictos in conspectum Imperatoris venire capitale sit. Chineses vero & Tartaros candidis indutos lugere, Trigaltius auctor est. Aristoteles, libro suo de coloribus candida animalia imbeciliora plerumq; esse asserit. Quod fortasse in causa est, quod Herculem suum Græci, *Melampigum*, generoso sane epitheto, robur ejus eo denotantes appellant. Hoc nomine, inquit Hesychius, fortem quemlibet honorant. Doris apud Lucianum Galatram naso suspendit adunco. Haud mirum, inquit, si te bubulcus Polyphemus ob candorem dilexerit, & si commesteri lactis & casei nihil arideat præter candidum. Sed quo in pretio apud nos hic color sit, non opus est multis.

Plura de aliis coloribus addere possem si jam vacaret; sed alia fortasse se offeret occasio. Interea Antonium Dadinum Alteserram de coloribus & metallis, quibus insignia depinguntur differentem audi. Romanis, inquit, ut ex Imperii Notitia liquet, certi non fuerunt colores & metalla insignium: posterioris ævi inventum est, quod certos his colores, & metalla, nescio quâ superstitione dicavit, & scrupulosam hac de re artem instituit: metalla sunt aurum, & argentum; colores, caruleus, viridis, idiotismo Sinople: Rubens, quem Gueules vocitant; Niger, quem nostri Sable. Unde Gueules, dici amat rubens color anxie quasiere multis, sed infeliciter, dum vocem domi natam, peregrè nimium inquirunt, & in remotis perspicaces, in propriis lippunt, ridebis si rubrum colorem Gulas duxero, natio gula colore. Sed primum ecce Bernardus Claravallensis huius conestura locuples suffragator, in Epistola ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: Horreant & murium rubricatas pelliculas, quas gulas vocant, manibus circumdare sacratiss. Sabulum verò quod est nigrum, non a sabulo deflexum, sed à muribus Ponticis nigri coloris, quos vocant Mariras vel Sabelinas, sabulinas. Diutius me torset Sinopi, quod est viride, origo; sed in hunc diem me effugit, nisi forte ex errore natum lubet, & sinopim (qua est Græcis Asiaticis nimum Cappodocium, à Sinope urbe, ad quam commercii causa convehebatur, teste Strabone, & Plinio) à Francis per Graciam & Asiam peregrinantibus, Hellenismi inscitia, ad viride detortum.

Pag. 125. lin. 36. *Nobilis poeta Architrenius.*]

Joannes Hantivillensis, sive Hantwillensis, nostras, claruit anno 1200. regnante Joanne. Libros de Bruto rege xvi. (quemadmodum in Gesnerianæ bibliothecæ Simlerianæ legitur epitome, sed Pirseus ait, poema id libris ix. constare) ludebat. Archichrenium autem appellavit ab ἀρχή, & χρεῖν: ut versus indicat,

Hoc est flebilium quasi summè flebile carmen.

Atqui hinc ipse etiam *Architrenius* nominatus. Eum laudant Petrarcha, Giraldus, Vives, Vossius, Textor, Balæus, & Naudæus.

Pag. 127. lin. 17. *Portavit namque Uter, duos dracones virides, coronis rubeis coronatos, terga adinvicem vertentes in campo aureo.]*

L'Ordre de la Table ronde tant renommé, fut institué premièrement par le Roy Vierpendragon pere du vaillant Roy Artus, le quel en fut apres le chef. Vierpendragon portoit sur son Escu, D'or à un Dragon de sable, seillant seu & flame par les narines; ce qui fut aussi le cimier des Armes du Roy Artus. L'Enchanteur Merlin luy en ayant donne un qui combattoit, & qui destruisoit tout se qui se presentoit devant luy. M. Wilson. Le way Theatre D'Honneur. pag. 223. & 224.

Fretus veniâ Nobilissimi viri, quam ipse satis amplam largitur, ostendam in quibus deerraverit, in libro eximæ famæ, quem inscripsit, *De Scientia Heroica*. Ipse enim, lectoribus dum præfatur, veniam, erroribus suis obnixè petit, seque humano more in multis non decipi non potuisse confitetur, ideoque iis qui errata illi elapsa commonstraverint perpetuo obligatum iri testatur. Piget sanè quod meritissimus vir se opera sua ingratis obtulisse queratur. Erubescant sanè Nobiles istius gentis, dignissimum vatem hæcenus sine Mæcenate fuisse.

Pag. 122. n. 22. *Les Barons de Willoughby, de Eresby, & de Berty, en Angleterre, d'argent à trois beliers d'azur, enchainez & liez de mesme.]*

Comes de Lindsy, cui de Berty cognomen, à Willoughbæis de Eresby in agro Lincolnensi oriundus, portat insigne superius descriptum: Baro vero Willoughby de Parham, Clathros venetos in solo parma aureo.

Pag. 182. n. 22. *Leicester en Angleterre, d'or à un fer de iavelot à l'antique d'azur la pointe en bas, Les Anglois le nomment vn feon.]*

Leicestria Comes, de Sydney cognominatus, (qui à Guilielmo de Sydney Cameraario Regis Henrici Secundi genus repetit) jaculi apicem caruleum, in scuto aureo gestat.

Pag. 136. n. 6. *Les anciemes Armes des Comtes de Northombelland en Angleterre, d'or au lyon d'azur, écartelé de gueules à deux luths d'argent posez en fasce, le manche tirant vers le flanc dextre.]*

Matildis Luci (quæ hæres Anthonij Molton sive Luci fratris sui) Henrico Percio Northumbriæ Comiti coniugi amplissimum patrimonium dedit, & quanvis ex illo nullam suscepit prolem, Perciorum tamen familiam sibi hæredem scripsit, ea lege ut Luciorum insignia, tres, scilicet, Lucios pisces in rubro, cum ipsorum clypeo gentilitio variarent, ut ex ipso Autographo loquar, Sub conditione deferendi

In Nicholaum Uptonum Notæ.

43

deferendi arma sua de rubro cum tribus Lucis, una cum Armis de Percy aureis scilicet, & Leone Azureo quarteriatim, per finem levata. Henricus ille Northumbriæ Comes Joscelino filio juniori Godfredi Ducis Brabantiz, Caroli Magni verâ prole, Agnetem Guilielmi Percy filiam, & ex asse heredem, in uxorem duxerat, oriundus. Convenit verò inter hanc Agnetem & Joscelinum, ut ille Perciorum nomen assumeret, sibi sua Brabantiz antiqua insignia retineret, videlicet Leonem caeruleum (quem Brabranti postea mutarunt) in clypeo aureo.

PERCIORUM Insignia quini fusi sentarij aurei q̃, in veneti coloris alveolo. Hodierni Comitum insignia hic delineanda curavi.

Ibid. n. 8. *Sweting en Angleterre d'azur à trois violons d'argent le manche tendant en bas vers la pointe.]*

In alveolo conchiliato, cheles argenteæ tres, sunt SWETINGORU Min Regno Magna Britannia. Silvester Petra Sancta. pag. 519. Chordæ furvæ, in hoc scuto describendo omisæ sunt.

Pag. 224. n. 9. *Pro Burgly, scribe Burgh, vel Borough.]*

Consilium mihi eandem dare operam Gilberti de Varennes libro, in scripto *Le Roy des Armes*, errores hinc & inde dispersos annotabo, quantumq; in nobis est, emendabo.

Pag. 134. lin. 28. *Au premier du troisieme grand quartier, de gueules à sept maches d'or, qui est de Charley.]*

Insignia sunt Rogeri de Quincy Comitum Wintoniz, de quibus inferius dicam.

Ibid. lin. 30. *Au second d'azur, à trois garbes d'or, qui est Kamulpherle.]*

Kivilioc fortasse voluit dicere. *Cestrix* enim *Comes*, ita cognominatus, *Tres* *critici* *manipulos aureos*, in *cyaneoscuto* gestabat.

Ibid. lin. 31. *Eschiqueté d'or & d'azur, à un chevron d'hermines, qui est Guy & Terquemis de Varuik.]*

Terquemis, monstrum nominis.

Pag. 135. lin. 1. *D'or, à un fasce de sable, accompagnée de deux chevron de mesme, qui est Lyflen.]*

Pro *Lyflen*, scribe *Lysle*. Nec ulubi repertum.

Pag. 188. lin. 32. *Semer Duc de Somerset en Angleterre, portoit d'or à six fleurs de lys d'azur, mises en deux paux, à la pointe renversée, qui passe entre deux & qui est gueules à trois leopards d'or.]*

SEYMOUR, sive *DE SANCTO MAURO*, *Marchio Herifordia* duas *Aquila* *alas aureas* in *Scuto puniceo* gestat. Insigne ab eo descriptum, *Henricus*, ejus nominis octavus, dedit *Ianz Seymour* uxori suæ, in *augmentationem*, ut *fzaciales* loqui amant.

Pag. 220. lin. 19. *Buerer Comte de Holdernes en Anglet-terre, porte de gueules, à deux bandes undées d'or.]*

Guilielmus de BRIEWER (sic enim pater ejus quia in ericeto natus, denominatus) *Baro de Odcombe*, nunquam *Comes*, flagrantissimus in amicitia *Richard* primi, *Duos baltheos undulatos*, in *scuto puniceo* gestabat, ejus filius (nam filius illiberis obiit) suis nuptiis familias de *Breos*, *Wake*, *Mohun*, *La fert*, & *Percy* magnis possessionibus auxerunt.

BREOS *Baro de Brembar*, d'azur semé de croisettes recroisées au lyon rampant d'or.

WAKE, d'or, à deux fascies de gueules, au chef trois tourteraux.

MOHUN, *Baro de Dunster*, d'or à la croix engreslée de sable.

LA FERT.

PERCY, d'azur à cinq fusées d'or.

Pag. 237. lin. 6. *Gaveston Comte de Cornoualle en Angletterre, portoit d'azur, à trois aiglettes d'or.]*

Petrus de Gaveston, *Comes Cornubie*, apud *Eduardum* secundum gratiosissimus, (Ex

(sex aquilas virides, in aureo scuti laterculo gestabat (si fides Fæcialibus nostris) tres verò tantum eum gestasse ejus sigillum, quod hic delineandum duxi, abundè demonstrat : eas prafinas fuisse nullus dubito. Si cuiquam aliter videbitur, non repugno.

Pag. 224. lin. 27. *Harkley en Angleterre, porte d'argent à la croix de gueules, & au franc canton une merlette de sinople.]*

Comitem habuit Carleolum Andream, scilicet, de *Harcia*, quem Rex Eduardus secundus, præ laudabili & bono servitio impenso contra Thomam Comitem Lancastria, & alios ipsius fautores ; Regis inimicos & subditos debellando, & devictos Regi reddendo, sub honore & nomine Comitis Carleol ; gladio cecidit in Comitem. Qui tamen perdit & perfidè rebellis, & ingratus, fidem patriæ, & Principi datam sefellit, & postea interceptus, summo cum dedecore ingratam luit perfidiam, degradatus, amputatis securi calcaribus, post distinctus baltheo militari, inde calceis & chirothecis excusus, demum tractus, suspensus, decapitatus & membratim divisus. Scutum ejus argenteum, cruce punicea, & apode ave, in dextra scuti parte, surmâ, insignitum.

Pag. 266. lin. 14. *Brandon Duc de Suffolk en Angleterre, porte d'argent à quatre fasces de gueules, au lion d'or, couronné, brochant sur le tout.]*

Carolus Brandon, cui Henricus octavus Mariam sororem, Ludovici duodecimi, Galliarum Regis viduam, in uxorem dederat, Ducisque Suffolciæ titulo ornaverat, portabat qui nos lemniscos argenteos, totidemque puniceos, cum leone rapaci aureo, coronâ à argenteâ & puniceâ directè partitâ, insignito.

Pag. 299. lin. 29. *Bollen en Angleterre porte d'argent, au cheuron de gueules, accompagné de trois testes de bœuf de sable.]*

Thomas Bollen Vicecomes Rochfort, natus ex altera herede Thomæ Butler Comi.

Comitis Ormondie, à genero suo Henrico octavo in Comitem Wiltonie creatus, Scutum argenteum, cantherio coccineo exaratum, cum tribus boninis capisbus abscissis, nigrisque gestabas.

Pag. 362. lin. 21. *Parr en Angleterre, dans ses Armes coupés de huit pièces à un escu, d'argent à trois cheurons de gueules entrelacés l'un dans l'autre, & de mesme grandeur.]*

Cantherii tres exiliores aureiq; cancellatim innexi, cum apice scutario perinde aureo, sunt insignia gentilitia FITZ-HUGONUM, Petra Sancta. pag. 160.2.

Barones FITZ-HUGH dicti, ex antiqua Anglorum stirpe, qui Castri Ravenswath Domini fuerunt ante Normanorum victoriam, & claruerunt usque ad Henrici septimi tempora, per connubia cum heredibus familiarum illustrium de Furneaux, & Marmon amplius locupletati latifundiis postmodum, ad Fiennes Dominos Dacre in Austro, & Paros, per feminas, tandem devolutis.

FURNEAUX, Sine minuta Cruces, cum repetitis ad scapos earum cruculis ex auro, circa balium ex eodem metallo.

MARMION, De vair, à la fasce de gueules.

FIENNES. D'azur, à trois lions d'or, armés & lampassés de gueules.

DACRE. D'gueules, à trois coquilles d'argent.

PARR. D'argent, à deux fasces d'azur, à la bordure engreslée de sable.

Pag. 423. lin. 9. *Clifford en Angleterre eschiqueté d'argent & d'azur, à la fasce d'or.]*

CLIFFORD Cambria Comes, echiqueté d'or & d'azur, à la fasce de gueules.

Pag. 423. lin. 30. *Marshall en Angleterre porte de gueules à la band de quarreaux d'or, ne se entretouchans que par un angle.]*

MARESCALLI (sic dicti, quod eorum majores fuissent hereditarij Marefcalli Palatii Regij) de gueules à la band fusellée d'or.

Pag. 445. lin. 16. *Hadrien, quatrième du nom, Pape nommé auparavant Nicolas Brekspeare, qui en Angleterre d'ou il estoit, signifie lance brisée, portoit aussi de gueules à la lance brisée d'argent, & mise en façon de chevron contourné, la plus grosse pièce en haut.]*

Ejus scutum, prout superius descriptum, vide apud Alphonsum Ciaconium, pag.

pag. 554. Faciales verò nostri lanceam, medio, loco cantherij, ponunt.

pag. 449, l^{re} 33.

Helies de la Rocheesnard en Poictou, porte burellé d'argent & de gueules, & le tout chargé de cinq fusées de sable mises en pal chacune. Cette maison Originair d'Angleterre, & dont le nom Helyes en Anglois, signifie Montfort, à fait de grandes alliances en France depuis qu'elle s'y est habituée, car elle a pris des femmes dans les tres-illustres familles de Rochebouart Mortemart, de Preuost du Chastelier Portault, de Chubanes, de Bresmont, de Neucheses, de Puy du fou, de Luxembourg, & de Rumont Ripplemond en Bretagne, qui porte d'or à trois testes de lions arrachées de sable. Et quant à l'antiquité de sa Noblesse, elle se justifier par bon tiltres, dont les uns nous enseignant qu'Androuart Helies l'an de salut mil deux cents trois, du temps de Jean cinquième Roy d'Angleterre, estoit Gouverneur de Cornuaille en cette grand Isle, puis usques à la mée mil deux cents cinq fut grand Treuost de Londres, & Gouverneur de tout le pays d'angleterre, fut chef de vingt mille hommes contre les Escossois, entra en France, prit la Bretagne, fit mener le Duc prisonnier en la grosse tour de Londres, puis estant Gouverneur de Bretagne, maria l'un de ses deux enfans avec la fille du sieur de Rumont, dont il eut une heureuse lignée. Sa femme estoit fille du Duc de Cantorbie, & de Suffort, dit Blancherose, qui portoit d'azur au cheuron d'or accompagné de trois roses d'argent, deux en chef, & une en pointe.]

Hæc adeo composita & fabulosa, operosius refellere esset lucumonis ignavi. Quot verba, tot ferè sunt errores, his igitur missis, in viam redeo.

pag. 130.

Pag. 130. lin. antepen. *Dicatis igitur, si placet, quod Dominus noster supremus, Dominus Henricus Rex Angliæ, portat pro Regno Angliæ Tres Leones aureos in Campo rubeo.*]

Leones tres aureos gradientesque, oribus obversis, in scuto puniceo pestabant REGES ANGLIÆ; & eorum ad exemplum, leones frequentissime nostris in clypeis videre est. Non erit abs re nec proculè, proposito, nonnulla hic nostratium scuta describere, rem debitam externis, quibus nostra passim ignorantur, latinis quippe in celebrata literis.

Leo Argenteus, rapaxq; in aræa punicea MOWBRAIORUM Tessera gentilitia. Originem huius prosapia si quæris, uno verbo expediam, inquit Camdenus. Cujus verba hic transcribere opera pretium visum est. Cum Rogerus de MOWBRAY Northumbria Comes, & R. de GRANDEBEOFE, ob perfidiam omnibus possessionibus exuti essent, Rex Henricus de primis Nigello ALBENIE ex eadem familia qua Albeni Arondellii Comites, viro summo loco inter Normannos nato, qui Guiljelmo Rufo ab ætate erat, maximam earum partem contulit, adeoq; ditavit, ut in Anglia 140. in Normannia 120. feoda militaria teneret. Jussit etiam ut Rogerus ejus filius MOWBRAII nomen assumeret; à quo MOWBRAII illi Nottinghamia Comites & Norfolcia Duces sunt procreati. Hactenus Camdenus.

ALBINEII, verò, Arondellii Comites Leonem aureum rapacem, in ejusdem coloris scuto, gestabant. Quem Leonem aureum FITZ-ALANIIS prognatus, abjectis avitis insignibus (Quatuor scilicet limniscis aureis, totidemq; puniceis) sibi sumpsit, suisq; posteris transmisit.

Barones de MONTE ALTO, vulgò MOUNT-HAULT, qui in honoratissimam familiam succreverunt, primà cyaneà, in qua argenteus leo erectus, insignes; dignitatemq; auxerunt nuptiis Ceciliz unius coheredum Hugonis de Albem Comitis Arundellii.

CREWE, d'azur au lion rampant d'argent.

Leofurvus erectusq; in clypeo argenteo STAPLETONORUM Tessera Gentilitia. Hæc familia haud dubiè nobilissima, duobus enim Equitibus amplissimi Ordinis Garteri, sive Periscelidis, meritò triumphat.

Barones FALCONBERG, heredes Brusiorum Dominorum de Skelton, Leonem cyaneum, erectumque, in parma argentea gestabat.

BRUS d'or, à un sautoir, & chef de gueules.

PICKERING. D'hermines, au Lyon rampant d'azur, couronné d'or.

NORWICH. De sable, party de gueules, au Lyon rampant d'hermines, couronné d'or.

WOKYNDON. Degueules, au Lyon rampant d'argent, couronné d'or.

DAREL. D'azur, au Lyon rampant d'or, couronné d'argent.

SAINTGEORGE, d'argent, au chef d'azur, au Lyon de gueules brochant sur le tout, couronné d'or.

WANDESFORD. D'or, au Lyon rampant d'azur, la queue fourchée.

CRESSY. D'argent, au Lyon rampant de sable, la queue fourchée.

CARTER, d'azur, à deux Lyons affrontés d'or.

CATESBY, d'argent, à deux Lyons passants gardants de sable couronnés d'or.

BARRT, d'azur, à deux Lyons passants gardants d'or.

Nobilissima LISLEIORUM familia, d'or, au chef d'azur, trois Lyons rampans del premier. Ex hac gente nonnulli olim ad comitia Parliamentaria, cum reliquis Regni Baronibus, evocati unerunt.

Leones argentei tres, balthei loco positi, cum laciniolis quatuor ejusdem metalli, intra

intra scutum furrum, BROWNEORUM Equestris familiae sunt insignia, è qua cum Antonius Browne Luciam quartam Joannis Nevilli Marchionis Montifacuti filiam cum dotali patrimonio satis amplo duxisset, è filio nepotem Vicecomitis Montifacuti titulo Maria Regina exornauit.

Leo puniceus ad eundem modum dispositus, cum duobus laciniolis cyaneis, in clypeo argenteo, MARSHAMIORUM tessera est gentilitia.

Pag. 149. lin. 23:

Arietem in armis portare significat, quod primò ipsum portans vel assumens fuit vir multum capitosus, vel aliquas conditiones arietinas sequens.

Hoc semel annotasse (quod in omnibus etiam intelligendum est) sufficiat: nempe, Insignia nunquam in deteriore partem accipi: adeo ut quicquid virtutis animalibus ascribi soleat, primis gestatoribus attributum sit. Data enim sunt insignia iis in honorem quibus concessa sunt.

Hic ex Artemidoro, Giraldoq; Cambrensi (Lectori tadium suffuturus) duas fabulas inferui, & annotatiunculam hanc, familiarum, apud nos, arietes, vel eorum capita, parmulis gestantium commemoratione, concludo.

Ελεγε δὲ πρὸς διασκομίνω πνὶ ἐπὶ κείῳ καὶ θημίνω, καὶ πρὸς πνὶ ἐξ αὐτῶ ἐκ τῶν ἱμπερίων, μνηστευόμενῳ ὃ καὶ μέλλοντι ἐν αὐταῖς ταῖς ἡμέραις τοῦ γάμου ὀπιτελεῖν, ἀρραπτεῖν αὐτῷ, ὅτι ἡ γυνὴ οὐ πορεύεται. καὶ τὸ λεγόμενον, κίεσσι αὐτῷ ποιήσει, καὶ ἄπως ἀπίσῃ. καὶ διὰ τὴν ἀείρεσθαι τὸ ὄνειδος παρρησιάζουσιν τὸν γάμον, καὶ μέλλεις ποτε πύθαις ἰσοφύλων, μετὰ χερσὶν πνῶ, ἔγνηται μὲν τὴν ἀρραπὴν αὐτῷ μνηστευομένῳ. διδούς ὃ τὸ ὄναρ ἐφύλαττε τὴν γυναικα, καὶ διὰ πάσης ἀσθαλείας διεγίνετο, καὶ ἐκείνη μὲν ἐν αὐτῷ ὀπιτέλεισθαι, διετίλειπεν ἀμειψέσθαι. Ἀλλὰ ὃ ἐπὶ γάμῳ γυνῆς ὡς καὶ νομίσαι αὐτὸν ἀποκαταλέγει τὸ ὄναρ, ἀείρεται τὸ δὲ συνηματὶ ἀπίσῃ καὶ ἐκείνη, εἰς ἔχθραν πορεύεται ἐκπύρουσα.

Viro, qui somnians arietem inlevisse, & ex anterioribus sibi excussus videbatur, (cum inter paucos dies nuptias appararet) quidam prædixit, hoc illi præmonstrare, uxorem ipsius mæcham futuram, & (uti vulgo dicitur) illi cornua daturam, atque ita evenit. Soranij verò monitu nuptias tergiversatus, atque ægre tandem ab amicis victus, antea sibi desponsatam duxit. Adhuc tamen somnio territus, mulierem custodiebat, & cura pervigili tutabatur, & cum annum convixisset, labis expers decessit. Jam præterlapsas somnij minas ratus aliam duxit, deciditque in infortunium, illa enim sine mora in adulterium effusa est. hæc Artemidorus.

Hoc autem mihi videtur hac de gente (loquitur de Haverfordia, & Ros, Giraldus) notandum quod in armis Arietum dextris carne nudatis, & non assis sed elixis, tam futura prospiciunt quam præterita & ante incognita longè respiciunt: tempore quoq; presentia, sed loco absentia, quasi prophetico quodam spiritu, arte mirandè cognoscunt: & guerra signa: cades & incendia, domestica adulteria, regis statum, vitam & obitum, rimularum quarundam & notularum indiciis certissime declarant. Unde & nostris temporibus contigit virum quendam parvum istarum non ignobilem, & in arte prædictâ præ aliis instructum (cui nomen Guilielmus Mangumel) uxorem habere de proprio viri nepote pregnantem. Cuius eventus vir non ignarus, arietem de ovili proprio sumptum, ex parte cuiusdam vicini sui, coram uxore, sibi presentari procuravit: quo statim ad coquinam transmissa, cum eodem die in prandio sedissent, armm arietis debito more decolatum & purgatum ad inspicendum vir mulieri, quam in hoc peritam noverat, ex industria porrexit. Quem cum paulisper intuita fuisset, rimulas notans & signa secreta, & oraculum in mensa rideo projecit. Ille verò cuncta dissimulans, cum visus causam rei que notitiam tanto vehementius efflagitasset, illa demum tanquam importuna viri mota instantiâ respondit: Vir de cuius ovili aries hic fuerat, uxorem habet adulteram, & proprii nepotis incestu iam gravidam effectam. Ad hæc autem vir subtristis, vuluq; demisso. Verum, inquit, oraculum profers, & nimis veritate subnixum, unde & tanto mihi dolendum fortius, quanto in propriam injuriam publicata redundat ignominia. At illa tantam suo comperto crimine con-

In Nicholaum Uptonum Nota.

fusionem dissimulare non prevalens, interiorum animi passionem signis exterioribus, urgente vicissim tam pudore quam angustia, nunc rubore vultus, nunc pallore, demum vero lachrimis morte muliebri est protestata.

Tres arietes nigri, in campo argenteo, sunt antiquissimæ, Equestrisque. — **ST-DENHAMIORUM** familia insignia gentilitia.

LYTON, d'argent, à un belier passant de sable, accorné d'or.

WHETHERBY, d'azur, au chevron de hermines, accompagné de trois beliers d'or.

RAMSEY, de sable, au chevron d'argent, accompagné de trois testes de belier de même.

RAMME, d'azur à trois rencontres de belier d'argent.

**ΤΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΣ; ΤΙ ΛΥΚΑΝΔΟΣ; ΤΙ ΘΩΜΑΣ
Ο ΠΡΟΟΙΚΟΣ; ΤΙ ΒΑΣΙΛΕΥΣ.**

Εστὶ δὲ αὐτὰ τὰ ἐπιγεγραφέα, αὐτὰ. Ὁ μὲν γὰρ ἐκείνῳ καὶ περὶ τὸν βασιλῆα Ἰουστινιανὸν, ὅτι τῶν ἀπὸ τῶν ἑσπερίων ἐκείνῳ τῇ Ῥωμαϊκῇ βασιλείᾳ, ὁ τῷ δὲ Ἰουστίνῳ, μονοκράτορος τῇ Ῥωμαϊκῶν παγμάτων Καίσαρ ὡς ἐχρημάτιζε, καὶ διερχόμενῳ τὰ μέρη τῇ μικρῇ Ἀρμενίας, κατέλυσε ἐν τῇ Λυκανδῶ. Ὁ γὰρ Θωμᾶς ἐκείνῳ, ὁ προοίκος τῇ αὐτῇ πόλει, παλινῶν τῷ ὅτι ἐπὶ Κοσμάτῳ πλάσιον, ὅσον τὴν μακρὴν ὁδὸν ἢ θείᾳ πείσῃσι ἰστέα· περὶ τὴν γὰρ Ἰουστινιανῶν δῶρον ἐν τῇ ἁγίᾳ δαυμασιώτῳ, καὶ κατὰ τὸν μνηστῆρα προσέβητον τῇ κροαίᾳ διαλλάτταν. χιλία περὶ τὰ μέλανα, καὶ ἑπὶ τὰ λευκότερα χιλία, καὶ ἑπὶ τὰ ποδοδῶν χιλία, καὶ ἑπὶ τὰ φαυλὰ ὡσαύτως καὶ ἑπὶ τὰ λευκὰ ἑξήντα τέσσαρα, τὰ αὐτὰ ποσὶν ἀφαιρούμενα, καὶ ἑπὶ τὰ περὶ τὰ αὐτὰ ὅσα ἰστέα. καὶ ἑπὶ τὰ φοινικότερα χιλία. ἑπὶ τὰ χρυσοῦντα, ἑξήντα τὸν μὲν διονεὶ πνιγνότερα, χιλία, ὅποιον ἐπὶ τὸν χρυσοῦν δῶρον ἐκείνῳ τὸν περὶ τὸν ἑλλήνας, καὶ ἀπὸ τῶν αἰνῶν χροιάς ἐπὶ τὸν χρυσοῦν, καὶ περὶ τὰ χρυσοῦντα. Τὸ δαυμασιῶν ὁ Καίσαρ, καὶ τὸ δῶρον τῇ Θωμᾷ προσδιδάμεν, παῖδον ἐκείνῳ κατὰ τὴν πόλιν τῇ πόλει, τὸν δὲ ἐπὶ τὸν δῶρον, ὅτι ἐν τῇ ἀνδρῶν ἑρμῇ.

**QUID CONSANTINOPOLIS?
QUID LYCANDUS?
QUID THOMAS PROECUS?
QUID IMPERATOR?**

Causa verò huius inscriptionis hac est. Magnus ille & celebratissimus Imp. Justinianus, quum Romano imperio potius esset; patruus eius Justinus, unicus prator Romanorum agminum Caesar existens appellatus est. Quum itaque omnes Asia minoris partes obiret, tandem Lycandum pervenit. Thomas igitur ille, proecus eius urbis, adeo dives pecoris, atque sacra historia beatum Jobum fuisse testatur, obtulit Justiniano donum instar sportulae, summopere admirandum, & memorabile: decem videlicet milia ovium, coloribus inter se discrepantia. Mille nigras, alias albo villo mille, aliasque mille cineritij coloris. Totidem flavas, totidem variegatas, sive maculis distinctas. Totidem rubras, totidem auri speciem referentes, ut & rutilanti vellere totidem, cujusmodi ferunt fuisse celeberrimum illud aureum vellus. & simpliciter, decem chiliades, diverso omnes inter se colore erant distincta. Quod quidem miratus Imp. recepto Thoma dono, jocans iussit inscribi porta urbis inscriptionem, cuius supra meminimus.

Hac è Constantini Imp. Them. eò adduxi ut ostendam, ovium colores esse plures, quam qui in clypeis visuntur; tres enim tantum me vidisse memini.

Pag. 150. lin. 8:

*Agnum igitur in Armis portare est signum,
quod primò illum in Armis portans fuit vir pius, mansuetus, & humilis, aut portavit nomen agni: ut multis*

multis portant diversa animalia, aves, vel alia signa quæ sunt ejusdem nominis cum ipso portante.]

Quæ gestantium nominibus alludunt, antiqua sanè, si non omnium antiquissima, sunt insignia. Cui sententiæ favet Silvester Petra Sancta: quique plurima ejusmodi insignia recenset. Quædam Basilus de Sereniis, in illustrissimæ Eboracensium familiæ Elogio, antea dederat: multa habet Vulfsonius Columbarius: nonnulla Petrus Gritius: & eorum nullus auctor non meminit. Hic ego quoque aliquot nostratium illustres & antiquas, quorum Tessera gentilitiæ, cristæve cum nominibus suis consonant, recensebo familias.

Minores filii antiquissimæ equestrisq; *LAMBERTORUM*, in agro Eboracensi, familiæ, relictis majorum insignibus, *Ternis* nimirum, *Narcissi floribus*, (sex-folia Feciales nostri vocant) *argenteis*, in scuto puniceo, *Capreolum*, *argenteosq;* tres agnos, ad sonum nominis sui (agnum enim nos *Lamb*) dicimus cum fastigio scutario tessellato, partim aureo, partim cyaneo gestabant. Illo enim tempore natu-minoribus, nisi egregiâ datâ differentiâ, illicitum erat familiæ insignia gestare. Triobolaria hæ differentiæ, quæ nunc nobis in usu sunt, tunc temporis incognita erant. Unde factum, quod minores natu fratres, derelictis penitus Patrum tessera, novas, & multum à prioribus alienas sibi assumebant.

Guilielmus LAMBARDOUS, vir insigni eruditione, & moribus sanctissimis ornatissimus. Tres agnos argenteos, circa capreolum, ex vellere cymbaliæ, gestabat.

Totidem agni argentei, circa metalli ejusdem fasciam, fura in parmula sunt *LAMBTONIORUM*.

HERRICII, Tres Ericios aureos, in campo caruleo.

LOVETII, Tres Lupellos furvos, gradientesque, in argenteo scuto.

GILDREDGII, (quorum scutum auro rubroq; tessellatum, cum cantherio caruleo, tribus annulis aureis insignito,) stemma Lovettiorum inter sua numerant.

Assidentes tres Canes venatici argentei, circa cantherium striatum, ejusdem metalli in muricata parmula, sunt *HUNGATORUM*. Canes venaticos enim nos *Hounds* dicimus.

Canes Leporarii tres argentei, cursores, in atra scuti areola, sunt *MALVERORUM*.

Familia *BORE* cognominata, Aprum gradientem argenteumque, in clypeo sanguineo. Aprum enim nos *Boe* dicimus.

BORESHEAD, Argentei apri caput, in parmula nigra.

SWINERY, Tres apros furvos, argenteosq; circa capreolum argenteum.

FITZ-VRSE, d'or, à un ours passant de sable.

BEARE, d'argent, à un ours de sable en pied.

HART, de gueules menelé d'azur, à trois cerfs d'or.

CAMEL, d'azur, à un chameau d'or.

CAMEL, de sable, à un Chameau d'argent.

CAMEL, d'argent, à trois chameaux de sable.

Hoc scutum, prout superius descriptum, ad equestres *WESTONORUM*, & *EARLEORUM* familias jure devolutum est hereditario.

WESTON, d'hermines, au chef d'azur chargé de cinq bezans.

EARLE, de gueules, à trois coquilles oreillées d'argent, à la bordure engreslée de mesme.

ARONDELLII Barones Arondellij de Wardour, & Imperij Comites, in nigro clypeo sex argenteis hirundinibus pro insignibus utuntur: Hirundo enim Gallicè *Arondelle* dicitur. Ad horum nomen, & insignia alluisse Guilielmum Britonem, putat Camdenus, cum virum bellicosum, inquit, ex hac involantem in Gallum circa annum 1170. sic describit.

GRITIO, un Grifone di suo color naturale destro, rapante, posto in campo rosso, & il barrato di sbarra gialla, & aurea.

In Nicholaum Uptonum Notæ.

*Hirundelâ velocior alite qua dat
Hoc agnomen ei, fert cuius in agide signum:
Se rapit agminibus mediis, clypeoque nitenti,
Quem sibi Guilelmus lavâ pratenderat ulnâ,
Immergit validam præcuta cuspidis hastam.*

SWALLOWE, tres hirundines nigras, explicatisque ad volatum alis, circa institant ejusdem coloris, in valvulo aureo.

Truite argentea tres, capitibus caudisq; mutuo nexu junctis, in caruleo scuti laterculo, sunt *TROVTBECIORVM*.

GODOLPHINORVM nomen in Cornwallica lingua ab *Aquila alba* est factum, & *Aquilam bicipitem albam expansam*, inter tria *Lilia* iidem alba, in rubro scuto, pro insignibus hæc familia jam olim usurpavit.

Tres pectines argentei, in scuto atro, sunt *TONSTALORVM*.

Lupum nos *WOOLFE* dicimus. *WOOLFIORVM* igitur familia, duos lupos argenteos in parmula nigra gestabat.

Joannes *Oldcastle* Eques Auratus, qui sub Henrico quinto, dum rebus in religione innovandis studeret, suspendio & igne periit, gestabat *Castellum aurum*, cum ternis pinnulatis turriculis infastigio illius, ac patibulo aureâ catenâ munito.

Tria *Castella aurea*, in muricato scuti valvulo, sunt equestris familiæ *CASTEL-LORVM*.

Præclara & equestris familia de *ARCUBUS*, sive *BOWES*, genus repetit à Willielmo de *Arcubus*, cui Alanus Niger Britannix & Richmondix Comes concessit his verbis, ut gestaret pro Armis *Scutum Britannia cum tribus arcubus desuper*. Gallicè, *D'ehermes, à trois arcs de gueules, cordex de sable, posez en fasce*.

ANLETTI, tres annulos argenteos, in veneti coloris areola, habent pro insignibus.

Alia familia ejusdem cognominis, quatuor aureos, in parmula, ad modum crucis *Andreana* partita, coccinea, & cyanea.

Penes me est sigillum Willielmi filii Willielmi de *CAPRAVILLE* chartæ suæ appensum, quod hic delineandum curavi. Explicationem scutarij typi, quamvis satis curiose inquirerem, nondum inveni.

Capre exsiliens argenteus, in furvi luminis areola, est *BUXTONORVM*.

Capri tres argentei, in scuti aluolo conchiliatho, sunt *GOTHAMORVM*.

Equitum familiæ *DE LABECHE*, tria cervi capita, aurea, in bulisbeo miniato, intra solum argenteum, sunt insignia Gentilitia. Hoc inter stemmata equestris familiæ *WHITLOCKIORVM* censetur. *WHITLOCKE*, d'azur au chevron engreslé, accompagné de trois esperviers d'or.

Neque ego, verecundia, domestici sanguinis gloriæ, dum verum refero, subtraham

ham. Richardus filius Balduini de Clare Arbalistarius Regis Henrici, istius nominis secundi, (quodnam istud fuerit Officij genus Spelmannus his verbis tradidit. *Arbalistarius qui arbalistam h. est arcubalistam tendit, vel fabricat à Gallico Arbalistier, Scorpionarius.* In distributione prædiorum Anglia, sub victore Normannico, Arbalistarii locum tenent inter Capitaneos (quos vocant) regni, & summos proceres, ut in domesd. videas.) Is in Manerio (Manerium à manendo dici vult Vitalis) De la Bisse sede positâ, uti sæculi mos erat, Richardus De la Bisse cognominatus est, latine De Bissa, cervam significat. Quidam minorum natu fratrum ejusdem familiæ Cervam candidam in parma punicea, pro insignibus sibi sumpsit, ex filius stirpe denuo natu junior sagum addidit, ne non videretur satis alludere. At prima domus, unde ego genus duco, usque ad Richardi secundi tempora, insignibus usâ est familiæ de Clare, adjecto quinque pedum sigillo tesserario fureo, differentiæ loco, & cum factum est ut affinitate cum Staffordiis junctâ, priora insignia, iis, quæ nunc gestamus, commutarent, Staffordiorum nempe insignibus, cum trium rostarum additione, servatâ tamen in summo galeæ, cristæ loco, Cervâ candidâ. Tria eorum sigilla hic appingere visum est.

5. R. 2.

16. E. 3.

MALBISSEORUM scutum, tribus cervæ capitibus puniceis, avulsisq., in argentea parmula, insignitum, ad nobilissimam illam Fairfaxiorum, jure hereditario, devolutum est familiam. *FAIRFAX*, d'argent à trois jumelles de gueules, au lyon de sable.

Caput cervi aureum, in scuti area veneta, est *DERHAMIORVM*.

Gryps furvus, intra metalli aurei laterculum, cum limbo ex quadris orthogoniis majoribus, argenteis, atrisq., est *GRIFINORVM*.

Atri tres vituli, in scuti valvulo argenteolo, sunt *METCALFIORVM*.

Totidem punicei, in scuto ejusdem metalli sunt, *CALFIORVM* Vitulum nos *Calfe* dicimus.

Totidem nigri, quos inter tania ducitur muricata, in parmula argento illusa, sunt *CALVELEIORVM*. Eorum Christi, vituli nigri caput aureâ coronâ positum,

Totidem aurei, in fascia muricata, intra valvulum argenteum, sunt *CALVERLEIORVM*.

Terni etiam aurei, in Balteo nigro, supra solum scuti argenteum, sunt *VELEORVM*.

Terni Asini gradiles & nigelli, quos intercedit fascia ejusdem coloris, in parmula argentata, sunt *ASKEWEORVM*.

Totidem argentei, circa fasciam auream, in pullo scuti alveolo, sunt equestris familiæ *ASCOVGHORVM* in agro Lincolnensi.

Circa insitam puniceam, tria asini capita, in argentei metalli alveolo, sunt *ASCVORVM*.

Argentens mulus, & gradiens, in parmula ostro perfusa, intra fimbriam ejusdem metalli, est *MOILIORVM*.

Ardea argentea, in pullata scuti areola, est *HERONORVM*, Ardea enim nobis *Heron*

Circa scutarium verò cantherium, ex Pontica diphthera, Tres ardea argentea, cum rostris & cruribus aureis, in furvi coloris alveolo, sunt equestris familiæ HERONORVM in agro Lincolnensi.

Senæ furva Apes, circa balneum ejusdem coloris, in scuti laterculo argenteo, sunt BEESTONORVM. Apes nos Bets dicimus.

Ciconia (quam nos Stolke dicimus) cum rostris & cruribus puniceis, in solo argenteo, est STARKEIORVM.

Tres Capones argentei, cum christis, barbulis, & in eodem scuti alveolo, CAPENHVRSTIORVM. Hæc icon tæsseraria, per connubia devoluta est in familiam Baronum de Cholmondley. CHALMONDLEY, d'azur, deux casques d'argent ex chef, & un gerbe d'or en pointe.

Adjici nostris ejusdem generis alienigenum exemplum non absurdè potest.

Epistomolam puniceam, quo uti solet Promus-Condus, supra institam ostro atque argenteo, triplici versu scutulatam, in valvulo scuti alveolo, est familia SPINOLÆ in urbe Genuensi. Hæc Petra sancta. Sed audiamus J. Phil. Tomasinum, De Tesseris Hospitalitatis. cap. 27. Viri eruditi, inquit, Angelici Apropij iudicio, amana est, dignaq; posterorum memoria Illustrissima Spinularum familia originitio, Episcopi Augustini Justiniani Annalium Genuensium lib. 2. ubi narrat anno 1102. Gnidum filium Belli Vicecomitis primum Spinula cognomen fuisse nactum, cum hospitibus frequentioribus liberaliter exceptis, varij generis uina promi uberet. Spina enim Italici dolij Siphuncula est, & Spinolare Liguribus est vinum è doliis haurire. Hac igitur antiquis gentilitiis insignibus, nempe tessèrulis 28. albis & rubis simul junctis, instrumentum illum insigni hospitalitatis exemplo accessit. Quem maiorum morem secuti ejusdem Cl. familia posterj. Hæc ille. Verum ego liberius, altiusq; processu, nunc ad auctorem redeo.

Pag. 150. lin. 27. *Aprum autem portare vel verrem in Armis, significat hominem invidum, bellatorem, subtilem, & fortem, qui citius in pugna morietur, quam fugiendo vitam servet.]*

Vide Hoppingi de Insig. prisce. & nov. Jure cap. 160. &c.

Aper sanguineus, incedens in argenteo scuti valvulo, est TREWARTHEANORVM.

Ater verò, & perinde gradilis, parmula auro conspersa, est GILPINORVM.

In balteo argenteo tres apri nigri, supra parmulam ex ostro & cyano quadrifariam diremptam, sunt GRyseORVM.

Pag. 151. lin. 31. *Asinum verò in Armis portare, significat hominem tardum, pium, & mansuetum, verbis & operibus suis blandientem, injuriarum sibi illatarum obliviosum.]*

Vide Heinsium de laudibus Asini, Pierium hierogl. l. 12. C. Minoes in Alciati Embl. Santamant. Comment. tom. 2. pag. 581.

Caput Asini furvi coloris, avulsus, in parma argenteola, est HOCKNELLIORVM.

Pag. 225. lin. 27.

Apis est animal multiples & breve.

Vide Plinium lib. xi. & Quintiliani Declamat. 13. *Quatuor apes aurea, circa crucem ejusdem metalli, in scuto nigro, sunt CROSTEORVM.*

Pag. 154. lin. 21.

Tria capita bovina nigra, in campo argenteo.]

Festivissimam de insignibus hujusmodi historiam refert Stephanus Pascasius, en ipsius verba : *Le Facetieux Poge Florentine dit que deux Gentils hommes estant sur le point de combattre pour leurs armes, lesquelles chescun d'en'eux pretendoit estre trois testes de Bœuf, fut par les Marefchaux de Camp trouve un prompt expedient pour les accorder : ad'ugans à l'un trois testes de Bœuf, & à l'autre trois testes de Vache. Vide Poggium in Facetiis: lepidissimam hanc etiam historiolam narrant Cassianus, & Petra Sancta. Non possum à me impetrare quin hic etiam adscribam historiam, seu potius tragædiam nec importunam ut spero, nec ingratam lectori, duorum fratrum è gente Liminæa, quam refert Scardeonius libro, quem de claris Civibus Patavinis, edidit, folio, ut loquuntur, 333. Legimus ex hac gente (inquit) fuisse aliquando duos fratres, qui per æstatem ruri nocturno it ca-nam cum ambo sub duo in arrio domus, de diversis inter se loquentes, starent, suspicientes, & contemplantes innumeras stellas, quas tunc sorte sereno celo fulgere videbant : per jocum alterum velut ridendo dixisse, Precari se, tot sibi boves esse, quot stellas fulgere conspiceret. Alterum mox iidem per jocum respondisse, utinam mihi pratum esset instar cali latum : & ad fravrem conversum dixisse, ubi tuas pasceres boves ? At illum in tuo prato, dixisse. Rursum alterum, si nollem ? te etiam invito, alterum respondisse. Tu-ne me invito, inquit ? Te etiam invito, ille respondit. Et ira altercando risu in iram, & mox ira in rixam, & in serium furorem conversa, dum nemter alteri cedere vult, exertis atring, gladiis, quibus sorte ambo erant infelicitè accincti, se invicem transfixerunt. Et hinc unus, illinc alter humi decidentes exanimis in suomet sanguine voluntantur, donec à domesticis, qui eos altercantes audierant, delati intra domum, fatali hora properante extincti sunt.*

Eschiquetie de guenles & d'or, de sept pieces, à la bordure d'azur chargée de six testes de vaches d'argent. Scutum hoc, ut superius, Martino Alhajæ pastori anno 1210. post memorabilem illam victoriam à Mauris, in eo loco qui vulgo Navas de Tolosa nuncupatur, reportatam, datum est. Is enim in eo saltu, qui Christianorum tunc oneratus castris erat, armentum pascens, cuique omnes montium eorum anfractus noti erant callesque, exercitum non iniquo nec perdifficili aditu supra caput hostium deductum sistit, quæ res ad victoriam multum contulit, ob reperitum vero in itinere vaccæ caput à lupis recens semiesum, capitibus vaccinis donatus est. Rem totam apud Andreani Favinum in libro suo sexto, Oviedum, Sebastianum Covarruviam, Vargam, alios licet cognoscere.

BEARN, d'or à deux vaches passans de guenles, accolées, clarinées, & accornées d'azur. L'histoire nous enseigne que ces armes furent prises par Roger Comte de Foix, & escarielles avec les siennes, pource qu'ayant rencontré le corps de saint Volusian Apôstre de Gascogne, tué par les Arriens, il le fit mettre sur son chariot traîné par deux vaches, suivant la coutume de nos premiers Princes, & le conduisit à pied jusques au lieu de sa sepulture, voulant qu'à l'advenir son escu fut escartelé de vaches en memoire de ce saint personnage. La Science Heroiq; pag. 280.

Hæc insignia Berna Principes gestarunt priusquam se domui Comitum Fuxensium admiscuere, sicut ex sigillo Gastonis, quod in historiâ de Bearn Petrus de Marca depictum dedit, à quo mutuatum, simulq; ea quæ de sigillo ipse habet, quoniam harum rerum studiosis non indigna videbantur, hic offero.

III. Le seau de Gaston est attaché en pendant au bas de l'aile, qui porte un Chevalier armé d'un escu de Bearn. L'espée à la main, le cheual houlé aussi des armes de Bearn; & au contreseel, un chasteau à trois tours, costoié de six tourteaux, ou besans, l'appelle tourteaux, les six pieces d'or en pal en champ de gueules, qui sont les armes de la maison de Moncade: Parce que les Francois donnent le nom de tourteaux, ou besans sans observer toujours la distinction de couleur, & de metal, à ce que les Espagnols nomment d'un mot plus general Roeles, faisant alusion à la figure ronde de ces pieces. Au reste ces pieces rondes des Moncade sont expliquées dans un vieux aile, par le terme Latin de Catini, c'est à dire de Plats; les auteurs de l'armoirie ayans voulu conseruer la memoire de l'ancien office du Dapiferat, qui a donné à certe famille le nom de Dapifer, comme j'ai verifié en un autre endroit. Pour le chasteau à trois tours, ce sont les armes de Castelnau; Il est de sable, selon le témoignage de Bertran Elie qui l'auoit ven dans l'Eglise des Cordeliers de Morlas. Quoi qu'il attribue ce chasteau à Moncade, l'escu de Barn est assez connu, avec ses deux vaches de gueules, accolées & clirvinées d'azur, en champ d'or. Je n'y adionste pas, comme sont ordinairement ceux qui escrivent des armoiries, que ces vaches sont acornées d'azur; d'autant que l'on voit le contraire dans les anciennes peintures, & tapisseries du chasteau de Pau, où les vaches & leurs cornes sont de gueules. Dans l'ancien Roman de Saintre, escrit du temps du Roi de France Charles V. on voit au Chap. 56. que faisant le denombrement des Seigneurs qui alerent en la guerre de Prusse, il y met le Seigneur Bearn, avec ses armes en ces termes: Le Seigneur de Bearn, qui portoit d'or, à deux vaches de gueules, couronnées d'azur, accolées & couponée d'argent, & crioit Bearn.

Ibidem. lin. 23. *Pro eo quod ipse erat in bello Vernolei cum lancia per membra genitalia totaliter transfixus.]*

Ob hujusmodi causas insignia concedi satis magno est argumento scutum COLEONUM gentilitium, quod icone trium testium insignitur. Multi enim ex hac familia tres habuisse testes perhibentur. Vide Aldrovandum, *Monstrorum historia*. Bauhinum de *Hermaphroditis*, Kornmannum, de *miraculis viventium*. Vita Barthomæi Coleoni fortitudine, & fide apud Venetos clarissimi, cujusq; equestris statua, testibus Sansovino, Scotto, & à Pflaumern, Venetiis conspicitur in arca Sanctorum Joannis, & Pauli, per Petrum Spinum lingua Italica, in lucem edita est anno

In Nicholaum Uptonum Nota.

57

anno 1569. in fronte libri insignia Colconum depinguntur, quæ inde extracta huc transtulimus.

De coloribus non satis liquet. Deditum fuisse amoribus auctor satis ingenuè confitetur: Triorchæ autem Libidinosos esse testantur Medici. Fidem rei secert illud Evangelicorum Ministrorum decretum quod Triorchæ cuidam, apud Germanos, Principi permisit concubinam Uxori super inducere, de qua videas Thua

Pag. 155. lin. 13. *Dominus de Botraux in Anglia portat in armis suis, Tres Botraces nigros in campo argenteo. Quæ Arma fortè portat dictus Dominus propter nomen suum.*

BOTEREAUX castrum, corruptè Boscastell vulgo, à Dominis BOTEREAUX conditum, qui Tres BUFONES NIGRICANTES SCUTO ARGENTEO gestabant. Guilielmus Botereaux primus in hac familia emicuit, qui duxit Aliciam filiam Roberti CORBET, cuius soror amasia regis Henrici primi, è qua ille REGINALDVM Cornwalliæ Comitem suscepit. Ab hoc Guilielmo, non interrupta serie, undecim floruerunt. Ultimi verò unica filia Margareta Roberto HUNGERFORD fuit enupta, per cuius posteros ad HASTINGORVM familiam devoluta est hereditas: qua aucta fuit & honorata nuptiis quas contraxerunt illi de Botereaux cum heredibus, nobilibus familiarum de MOELES, de S. LAUDO, sive S. lo, & THWENG. Hæc Camdenus. Relictis bufonibus Gryphem puniceum, in campo scuti argenteo habuerunt. Diplomati Ultimi Guilielmi affixum est sigillum, Gryphis typo impressum, quod hîc delineandum curavi.

Dd

Hanger-

In Nicholaum Uptonum Notæ.

HUNGERFORD de sable, à deux fasces d'argent, & trois plates rangées en chef.

HASTINGS, d'argent, à la manche mal taillée de sable.

MOELLES, de gueules, à deux fasces d'argent, & trois plates rangées en chef.

SAINT LO.

Tres virides *Psittaci*, collaribus puniceis insigniti, circa fasciam rubram, in clypeo argenteo, sunt **THWENGORUM**. **LUMLEY**, quibus genus est à Liulpho viro summæ nobilitatis sub Rege Edvardo Confessore, (qui Aldgitham filiam Aldredi Comitis Northumbriæ duxit, insignia Thwengorum asciverant, cum antea gestassent, *Psittacos* sex argenteos, in parma coccinea. Sigillum Joannis Lumley Militis qui sub Henrico quarto floruit hic damus.

CORBET, d'or à un Corbeau de sable.

Atque hic liceat nonnullos typos familiis cognomines dare, Pulli equini tres, (quos nos *Cochs* dicimus) nigri, circa fasciam ejusdem coloris, in campo argenteo, sunt **COLTORUM**.

Caput equi inbatum & argenteum, franoque puniceo instructum, in cyaneo scuti alveolo, est **CHEVALLORUM**.

Terna Equi capita argentea, & armata, in scuto coloris veneti, sunt Equitum familiarum **HORSEJORUM**.

RAVENSROFT, d'argent, au chevron accompagné de trois testes de corbeau de sable.

APLEBY, d'argent, à une bande de sable chargée de trois pommes d'or.

POTTS, d'argent, à trois petits pots de gueules.

Leporarii Canes bini, aurei, aduersique in clypeo veneti coloris, sunt **DOGETTORUM**.

BULKLEY, de sable, ou chevron accompagné de trois rencontres ou testes de sautoir d'argent.

BIRD, d'argent, à la croix cantonnée de quatre merlettes de gueules.

CONESBY, de gueules, à trois cornils assis, à la bordure engreslée d'argent.

Fascia aurea, qua habet laciniolas binas ejusdem metalli, cum ad electis tribus cuniculis argenteis, equestris & antiquissimæ **CONIORVM** familiarum, in agro Lincolnienſi, icon est tessellaria. In catalogo eorum, qui cum Normannico Conquestore in Angliam sunt ingressi, quem nobis dat Foxius in Martyrologio suo Anglicano, hoc nomen invenio.

Tres galli (quos nos *Cochs* dicimus) sanguini, in clypeo argenteo, sunt pervetustæ & equestris familiarum **COCKAINORVM**. Johannes Cockayn eques auratus temporibus Henrici quinti, eo quod Elizabetha mater ejus, uxor Edmundi Cockeyn, filia erat & hæres Richardi **HERTHUEL** equitis, Parmam argenteam cum duobus tenuis prasinis gestavit.

Pag. 157. lin. 37. *Antequam ergo canem, vel canes alicui assignaveritis in armis ad portandum, conditiones ipsius primitus videatis, & secundum, quod videritis conditiones ejus cum conditionibus caninis convenire, ita audacter faciatis.]*

Canis fidelitatis symbolum. Canes igitur non incongruè in virorum nobilium tesseras gentilitias immigrarunt.

Terni leporari, canes nigri, ac procurrentesq; in campo argenteo, sunt BRISCO-RUM.

Totidem ejusdem coloris, cum millo aureo, adjectis c'uculis inspicum mucronatis incerto numero, parvis argentea impressis, sunt SMITHQRVM, equitum in agro Suffexiano.

Canis furvi coloris, ac procurrens in apice scutario, in parmula argentea, sed exarata ternis foveis puniceis, est pervetustæ & equestris familiæ SKIPWITHORVM.

Fuit moris antiqui apud Francos & Suevos, incendiarium, aut prædonem, si nobilis foret, antequam morte plecteretur ignominia causa canem scabio.um, prioribus ejus pedibus prehensis, si plebeius sellam, si rusticus rotam aratri, de Comitatu in proximum Comitatum, gestare. Vide Othonem Frisingensem lib. 2. gestis Frideric. cap. 18. Abb. Vrspergens. l. 2. Arnoldum Lubecens. hist. Slau. l. 7. c. 2. Mart. Cruf. lib. 10. Suevit. part. 2. cap. 14.

Causas hujusmodi portationis refert Favinus, Navarra hist. l. 12. 732. Anciennement, inquit: chez nos Francois, le Nobles estans condamnés à la mort, pour avoir trouble l'estat, guetté les chemins, volé, & brigandé les passants, & le bon homme, brûlé les granges, & commis autres actes indignes l'du tiltre & du rang de Noblesse, au paravant que d'estre conduits au supplice, estoient contraintes de porter un chien sur leurs espaules tout à l'entour du voyage où ils avoient exercé leurs violences & pilleries. C'est ce que remarque le Poete Gunterus livre cinquième de bello Ligu-rino.

*Quippe vetus mos est, ut si quis Rege remoto,
Sanguine, vel flamma, vel seditionis aperta
Turbine, seu crebris regnum vexare rapinis
Audeat, ante gravè quam fuso sanguine poenā
Excipiat, si liber erit, de more vetusto
Impositum scapulis ad conigui Comitatus
Cogatur per rura CANEM confinia ferre.*

Mais à quel propos le Chien, dira quelqu'un, estoit il porte en ceste acte tragique ? A deux fins. La premiere pour monstrer que le condamné estoit de noble & libre condition, au quel il estoit permis de prendre son deduit à la chasse &

Canibus circumdare saltus

Cest exercice n'appartenant proprement qu'à la Noblesse. La Noble estoit contraint de porter un chien sur ses espaules, l'officier & domestique une chaire ou selle à s'assoir ; & laboureur une des roues de sa charuë, pour donner à cognoistre aux spectateurs quelle estoit la vacation du condamné au supplice.

Canem rubrum in albo campo, Cæsaris justu, gestavit, teste Hieronymo Agnello, Guido princeps MASTINÆ gentis.

Antiquos Heroas, canes habuisse affectantes asserit Julius Pollux, quibus, inquit, etiam in coetus publicos herum subsequi, permissum erat. Cani Herculis inquit idem auctor, purpuram debemus. Et Bacchus, inquit Nonnus, canem, quem à Pane acceperat, circum se habebat. Aegyptij, inquit Horus Apollo, vatem signare volentes, canem pingunt. Et idcirco fortasse Lycophron vates Apollinis, Mopsium, & Amphilocum, canes appellavit. Et Tzetzes ait, eos canes appellari metaphora desumptâ ab amore canum in dominos, vel quia irrationalium omnium soli ad statuas respiciant. *Κῶνας Ἀπόλλωνος τὸς μάντις ἔπειν, ἀπὸ μεταφορῆς τῆς φιλοθεωρίας τῶν κυνῶν, ἢ ὅτι τῶν ἄλλων ἀπάντων ἀλόγων μόνον ὁ κύων ἀποδέχεται πρὸς τὰ ἀγάλματα.*

Pag. 159. lin. 20.

Et ut multotiens audiui, per unum cervum prope forestam de Windesore occisum apud quendam lapidem vocatum Besauntestoun juxta Bageshot; qui quidem Cervus habuit unum collarium aureum, quo erat sculptum,

Julius Cæsar quant ie fu petis,
Cest coler sur mon col ad mys.

quod est dictu: Julius Cæsar misit istud collarium aureum super collum meum quando ego fui parvulus.]

Hoc Gallorum Julij Cæsaris temporibus idioma non fuit. Gaguinus, Forcatus, Chassanæus narrant Cervum à Rege Gallorum Czolo, ejus nominis sexto, captum, ejus collum ambibat annulus hisce inscriptus verbis: *HOC ME CÆSAR DONAVIT*: quam inscriptionem Julij Cæsaris fuisse nonnulli stupido satis animo credidere. Quocirca pro Telamonibus scutariis Regem binis Cervis alatis, auream coronam collo gestantibus, usum esse fama est. Wilsonus ait somnio inductum (quod eventus secutus est) eos assumpsisse. Somnium apud eum, cui vacat, legat.

Arcefilaum, cum Lycosuræ habitaret, *CERVAM* vidisse, refert Pausanias in Arcadicis, ei, quam Dominam vocant, Deæ sacram, consecratam jam ætate.

Τῇ δὲ ἑλᾶφῳ ταύτῃ ψαλλόντι τῇ περὶ τὸν τεύχελλον, ἐξ ἡμάτων ἐπὶ τῷ ψαλλῷ.

Νεβερὸς ἰὼν ἑλᾶων ὅτ' ἐς Ἴλιον ἠδ' Ἀγαπήνωρ.

Hinc Cervæ torquis erat, hisce inscripta literis.

Hinnulus excipior solvante Agapenore Trojam.

Et Dianæ Cerva quam Hercules, aureis ornatam cornibus, cursuprehendit, annulum collo circumferebat his verbis inscriptum, *Ταυρήτη ἰσθρὸν ἀνέδρακεν*, ut refert Pindari Scholiastes. Sed aliter Triclinius. Ceryum fuisse aiunt Pausanias, Julius Pollux, Quintus Smyrnæus, (huic enim attribuit Joannes Tzetzes carmen de laboribus Herculis, quod sine auctore legitur quarto Epigrammatum Græcorum) Aufonius, & Hyginus: Cervam verò Pindarus, Sophocles, Anacreon, & Callimachus. Naturam non dedisse cervis cornua scribit Arist. 3. de part. anim. cap. 1. Legimus tamen, apud Euripidem, Achæos Agamemnoni tradere cervam cornutam

tam pro ipsius filia mactandam. Julius quoque Scaliger lib. 3. de re Poetica, scribit, suâ ætate in Gallia captam esse cervam cornua habentem.

Cervus puniceus, & in tumulo prasino accubans, intra parvulam argenteam, est HARTHILLIORUM.

Pag. 167. lin. 1. *Propter cujus bonitatem, & quia specialiter ibidem invenitur, Duci Britannia de pellibus albis ipsarum heremitarum, earumque caudis ad decorum consutis, tunicam Armorum pro Domino Duce Britannia ibidem incolæ ordinarunt.]*

Estant aussi bien considerable pour le sujet de l'origine des dites Armes, que l'hermine est un animal particulier à la Bretagne, & qu'il ne s'entrouve point aux autres Provinces des Gaules, ce qui pourroit avoir obligé les Princes qui enquirent, au regneret sur ceste terre de le prendre pour leurs Armes: Tout de mesme que les Egyptiens prindrent le Crocodil (qui est aussi un animal Emphibie) non seulement pour leur inter signe, mais aussi pour un de leur Dieux, pource que cet animal estoit particulier à leur pais, & abondoit aux environs du Nil, ce qui obligea Cesar lors qu'il en vaincu & conquis l'Egypte, de faire battre une medaille portant d'un costé son effigie, & au reverse une palmyer auquel estoit attaché, & pendant un Crocodil avec ses mots *COLLIGAVIT NEMO.* Science Heroique, de Wlson; Pag. 48. *Id apud veteres non modo Egyptios, sed omnes alios populos & principes observatum fuisse videmus, inquit Guido Pancirollus in cap. 37. com. in Not. Imp. Orient: ut animali, fructu, vase, aliove signo depicto oculum aliquid significarent. Sic Byzantij uvæ racemum nummis imprimebant. Ilienſes suem, Thebani testudinem, Chii & Africani spicam, his se abundare indicantes. Hæc ille. Ex iis enim rebus, quibus vel maxime abundat, provinciani aliquam designari, haud raro legimus. Sic cuniculo Hispaniam, sic equi symbolo nostra ostentantur Italia. Julius Jacobonius in Append. ad J. Bapt. Font. libr. de prisca Cæſiorum gente. Vid. Wolf. Lazium Rer. Græc.*

Quæ verò de illustrissima *ROHANNORUM* familie icone gentilitia, huc maxime spectantia, habet Wlsonus, sine piaculo præterire non possum. Mais quant à moy, inquit, ayant pris garde que les choses qui sont particulieres, & remarquables en quelques pays, ont quelquefois donne suit à ceux qui en estoient Seigneurs de les figurer dans leur escus, & les prendre pour Armes, ou armoiries. J'estime que les Seigneurs de Rohan, qui sont les premiers à mon avis qui ont porte Macles dans leurs Armes (qui qu'issues des anciens Roys & Princes de Bretagne) les ont prises, pource que dans le tres ancien Vicompté de Rohan depuis Duché, il y a quantité de petits cailions, lesquels estans coupez en deux, l'on y voit dedans cette figure marquée; come aussi les carpes qui sont dans les estanges du dit Duché portent la mesme marque figurée dans leurs escailles: Ce qui estant extraordinaire & particulier à cette contrée, ce n'est pas sans sujet que les anciens Seigneurs d'icelle ayans remarqué cette merveille ont pris ces figures pour leurs armes: & les ont transmises à leurs descendants.

ROHAN, de gueules à neuf macles d'or, 3. 3. 3.

Apud nos etiam, in pago Warwicensi, antiquissima familia de *SHUCKBURG*, Tres astroites lapides argenteos (echinatarum calcarium molularum instar) circa capreolum ejusdem metalli, in scuti valvulo atro, gerit. Lapidés enim illi in Manerio suo de Shuckburgh passim reperiuntur.

Clara quoq; & pervetusta *NAPTONORVM* de Napton in eodem pago familia, Equitum auratorum olim admodum fecunda, Tria conchilia aurea, supra fasciam caruleam, in clypeo argenteo, prægestiebat. Lapidés etiam conchyliorum modo

In Nicholaum Uptonum Notæ.

modo, sed cochleis non majores, in Manerio de Napton visuntur. Manerium hoc per hæredes femellas ad Richardum Shuckburgh equestris dignitatis virum devenit. Est in una fenestra ecclesiæ de *Weston* subtus *Weihelie*, non longè à *Napton*, effigies Adami Napton equitis aurati, qui sub Edvardo primo floruit, quam hic delineandum curavi.

Stourton, inquit Camdenus, sedes Baronum de *Stourton*, quos ad hanc dignitatem evexit Henricus sextus, cum optimi proventus accessissent ex nuptiis cum filia & herede familiæ *Le moigne*, sive *Monachi*, non *Mohun*, ut falsò hæctenus à nonnullis creditum, & hinc dimidiatus Monachus flagellifer galeæ superponitur. Nomen locus invenit à *Stour* flumine, quod sub hoc è sex fontibus ebullit, quos in suum clypeum nigrum, areolâ aureâ transversè interiectâ, *STOVRTONI* Domini loci, transtulerunt.

STOVRTON, de sable, à une bande d'or, accompagnée de six fontaines au naturel.

LE MOIGNE, fascè d'or, & de sinople.

Imperatores

Pag. 173. lin. 9. Imperatores autem Romani ab antiquo portabant, unam Aquilam nigram fissam, & explanatam.]

Aquila, & biceps, & furva, ostro diademata rostrata & crurita, in parmula auro conspersa, tessera est semper augusta IMPERII ROMANI.

Aquila biceps, & nigra, in solo argenteo, est GLYNORUM.

Eadem, adpicto autem pectori eius leopardi capite auro, fuit SALMANORUM.

Aquila ordinaria, & unius capitis, prasinaq., in arvo scuti auro, fuit Radulphi de Monte Hermerij, qui clandestinis nuptiis Gilberti de CLARE, ejus nominis secundi, Comitis Glocestrie viduam, Regis Edwardi primi filiam in uxorem duxerat, dum adolesceret privignus ejus Gilbertus de Clare tertius, Comitis Glocestrie titulo est ornatus, cumq; Gilbertus annum ætatis 21. expleffet, eum exuit, & inter Barones accensebatur, hujus filius Thomas filiam & heredem Margaretam reliquit, enuptam Joanni de Monte acuto Equiti aurato cui peperit Joannem Sarisburie Comitem, a quo hodierni Comites Mancestræ, & Barones de Boughion originem ducunt, Monthermeriorumque insignia cum avitis quadrifariam partita gerunt. Radulphi sigillum hic delineandum duxi.

Aquila carulea, in clypeo auro, est antiquissimæ & equestris ROUSEORUM familiaris.

Nigra in solo argenteo, est BRVENORUM.

Punicea, in scuto hermoniaco, est pervetustæ & equestris familiaris BEDINGFELDIORUM in agro Norfolkiensi.

Aurea, in clypeo caruleo, est pervetustæ pariter, & equestris familiaris SHOVLDAHAMIORUM, in agro eodem.

Aurea iterum, sed in clypeo puniceo, est pervetustæ quoq; & equestris familiaris GODDARDORUM, in eodem quoq; agro. His opindum olim in Mersland patrimonium, Prætoriumq; non contemnendum illis cognomine, puto jam submersum. In Weevero pag. 818. hæc inscriptio occurrit.

HIC

In Nicholaum Uptonum Nota.

HIC JACET ROBERTUS GODDARD ARMIGER, QUI OBIIT ANNO DOM. 1448.

In fenestris vitreis Ecclesiarum de *Mersland* passim hæc visuntur insignia, sed præcipuè in *Divi Petri de Walpoole*. Inde effigiem feminae, ex hac familia, cum insignibus mariti, è gente *Rochfordiorum* equestri, suisq; gentilitiis, affabre depictis, sumptam, hîc delineatam subijcio.

Re. Vaughan sculp.

Scutum quadrifariam diremptum, ex auro & coccino, cum limba atro nummis aureis *Byzantinis* incerto numero, impresso, est *ROCHFORDIORVM*.

Fig. 188. lin. antepen.

Omnes enim aves invadit accipiter, nec aliquam timet.

De

De accipitre suspenso.

Quam verum sit autem illud philosophi, necesse est ut multos timeat qui à multis timeatur, narratiuncula subdenda docebit. In Britannia igitur majore, Rex quidam venationi aeris indulgens, accipitris cuiusdam generosi pernicem volatum, conatus strenuos, agilis flexus, & felices successus admiratus est. Sed ecce aquila quadam, repentinis insidiis in modum turbinis impetuosi, accipitrem persecuta est. Qui fugam arripens, septa caularum, latitandi gratia inter oviculas, providus elegit. Aquila autem terra se commendans, ovile sapius exterius, circumminit, attemptans utrum aliquo casu, voti sui compos effici posset. Tandem caput intra cratem ex viminibus contextam intrudens, prada fit accipitri, caput aquila unguibus acriter arripientis. Admittunt igitur equos certatim, tam amplexas quam adolescentes nobiles, quarum scilicet regij variis studiis: quidam ut accipitri subsidium conferant, quidam ut exitum rei contemplantur. Et ecce instanti cœtu letus oritur clamor, accipitrem aquila victorem summa dignum commendatione protestantur. Rex, verò solus dolens regiam avem ignobiliter tractari, accipitrem proditoris arguit, censens eum reum lesæ maiestatis, eò quod Dominum suum interemisset. Et ut genti suæ timorem inculceret, accipitrem suspendi iussit. Ad hoc enim precipue tendunt potentes, ut timeantur, ut vel sic timorens quo alios timeant, velare queant.

De Accipitre.

Inter varias accipitris proprietates, unam precipue admittor, quam scripto commendare mihi minimè molestum erit. In brumali igitur tempore, dum gelu cuncta constringi videntur, sibi volens accipiter prospicere, perdicem, vel anatem, aut avem quam fors, votis ejus obtemperans, obtulerit, tota nocte pedibus armatis unguibus tenet inclusam, ut sic frigoris evadat incommoditatem. Postquam verò dies sequens beneficio solis ascendens incaluit, avem officio suo sumit, amulare permittit, quasi rediens eam libertati, pro timore servitij molitur. Eam verò prosequi non dignatur, memor nobilitatis propria, & si etiam meticulosa, prada seu venationi suæ indulgens. Quidam tamen non clavis nobilitatis ejus titulis hoc ascribunt, dicentes accipitrem nosse avem illam nocturno timore adeo macilentam esse affectam, ut delicias aviditæ appetitus accipitris desideratis ministrare non queat; hostipsum alij generositatis insignie esse perhibent, aut natura nobilis pietatem munificam, seu piam munificentiam docentis, non solum miseris esse subveniendum; sed & exiguum dignum esse remuneratione servitium. Hinc etiam adducere possumus, quoniam illis quibus beneficia conferre cepimus inurgentis articulo necessitatis, vel parcere debemus. Docemur etiam in dictis, quam saepe nocte adter sitatis committit turpibus vacant quæstibus, quibus abrenuntiant postmodum, illucescente prosperitatis die. Accipiter autem à capiendis nomen accepit, sicut nomen asturconis ab australi plaga contraxit, quæ Austria dicitur.

De falcone.

Falconi etiam mensa magnatum delicias suas debere facientur, sicut accipitri. Sed cum accipiter in primo impetu conatus sui aut votis compos efficiatur aut desiderio destituitur, falco successus suos ut gens pradam insequitur strenuissime. Multis igitur flexibus falcat, miles aeris laus indulget, unde & nomen Falconis sortitus est. Vel, ut aliis videtur, à falce nomen contraxit, propter impetum rē, quo fugientes dejicit. Secundum Isidorum dicitur falco, eo quod rursus digitis sit. Gerosalcones à giro dicti sunt, eo quod in girum & circum multos impetus expendunt. Tam expeditis motibus, tam pernicibus agilitatis floribus pradam insequuntur, ut Trojani

agmina qua vulgo torneamenta dicuntur, qua à puerulis hastiledia ad differentiam hastiludiorum dici solent, qua Alexander tertius detestabiles nundinas vocat, ab exercitio falconum militari, initium sumpsisse videantur. Tanta autem virtute, nunc gruem, nunc ardeam proturbat falco, Aiacei inter oviculas enseni Hectorum vibrare credas, salvo eo, quo Ajax penitentia ductus dicto mucrone se ipsum miserabiliter transverberavit. Nunquam oves tantum hostem habuerunt, sed & nunquam tantum mortis sue habuerunt ultorem. Mirares; falco unica circulatione collum girat circulariter pectore immoto, adeo ut oculi ipsius duo, centum Argi luminibus ratione usus eiusdem naturalis discretionis videantur ex equo respondere. Prædæque post tergum est providus invigilat, & insidias, si qua imminet, vitare satagit, hinc ergo probitatis nobis est exemplar, hinc providentia monitor.

De commendabili fraude falconis aquilam seducentis, in ultionem mortis sui comparis.

Si tamen res qua in nullius vel paucorum notitiam deveniunt, scripto commendarem, vix fidem relationibus meis lector adhiberet: si nota duntaxat prosequeretur, substantione digni censerentur. Ea igitur varietate, opus istud distinximus, ut nunc notorum oppositio fidem ceteris promereri queat, nunc minus notorum relatio, in mente lectoris attentionem generet. Falcones igitur gemini, mollificationi aeris instinctu legis natura indulgentes, in regione qua nidificaverant, dominium inter aves ceteras vindicasse visi sunt. Tandem aquila in illam se transtulit regionem, indignationis regia non immemor, repentinum potestatis usurpans privilegium. Oritur igitur invidia inter aquilam & falcones dictos. Aquila, pro Regia Majestatis arbitrio, falcones expellendos esse, aut sponte cessuros censuit, illis vero sedem propriam retinendi fiduciam ministravit innata probitatis strenuitas, indignantibus se videri longævi temporis præscriptione, hinc virtus roboris cum audacia pectoris animosi, victoriam spondere ausa est. Illos animavit ex fidei consortio securitas procedens, cum agilitate discreta ipsis enim pariter aëra secantibus aquila intercepta non nunquam crebris, sed & continuis vexabatur insultibus acerrimis: sed & quandoq; proturbabatur. Ad conflictum igitur fere cotidianos istarum avicum, tanquam ad insigne spectaculum, consueverunt indigena oculos convertere, & labores susceptos spectandi gratia intermittere. Si vero aliquis casus emergens falcones dissociasset ad horam, tempore desiderato utens aquila, falconem interceptum prosequi & infestare, variisque propulsibus affligere consuevit, usque dum alterius adventus, intercepto subsidium gratum conferret, aut fuga celeritas arrepta ei remedium praberet. Tandem alterum, solatio comparis sui destitutum, pro dolor, interceptum aquila victrix interemit. Nec latuit superstitem rei eventus, sed dolor em alto in corde reposuit. Regionem itaque notam exul gemitundus dereliquit, in remotas se transferens partes. Foramen igitur, in ligneo ponte notavit tanta quantitate, ut pervium esset corpori ipsius, aliquantisper autem maius corpus non admitteret, leviter postea descensibus quibusdam quasi introductoriis, & rudibus sui ipsius discipulus & magister, è vicini aeris partibus se demittens, nunc intra dicti foraminis angustias sese recipere, nunc per ipsum foramen in partes inferiores descendere consuevit. Hanc lectionem cotidie pluries repetens, descensu solitos iteravit. Denique de sublimi perniciosus descensibus audacissime, relegato procul timore, officium consuetum exercens, foramen tam notum adiit celeriter, iam bene à consuetudine, qua in multis optima magistra est, instructum. Temporis autem nanciscens opportunitatem, aquilam insequitur acerrime, & pectore audaci præpes eam fere perurbat. Qua indignans illum prosequitur, sed ille fuga se tuetur patrocinio. Sed ecce subito iterum aquila impetis & acrioribus solito eam infestat insultibus. Avis igitur regia, indignanti pectore, acerrime prosequitur falcone, cui perniciosus volatus remedium conferri & subsidium. Superius igitur attemptato congressu, tandem post multas fugas simulatas veram fugam inire cogitur saepe dictus falco.

Imperium

Impetu namq; fulmineo ardet eum aquila, nemis in iram precipitem provocata, & vix artus nota beneficio tantum evadit præpes fugitivus discrimin. Ad familiare igitur receptaculum se transfert falco noster, & timens & sperans, tam odio plenus, quam amore, nunquam sui comparis immemor, quem Jovis armiger impetuose prosequitur, jam jam prementi similis. Sed raptor Frigus, optatis carens successibus, ad angustias foraminis supradicti pontis precipiti, conatu impetus propriis tam elusus quam elusus, ruit, confractus in partes, adeo ut credere queas pontem hostis falconis sui sentientem adventum opem suo præpeti contulisse. Eventus autem quem jam scripto commendavi testes sunt invictissimi cives Rothomagenses, quibus falco generosus, regia victor avis certum, visus est prasagium dedisse Francorum insidias evadendi potenter. Addiscamus hinc defunctis fidem esse servandam, & amoris insigne in superstitibus superesse debere. Et ut à ad parvis ad magna transeam. Ubi locorum, vel unicum par amoris reperitur? ubi sunt Tydei & Polinici fides, & amoris indissolubile vinculum? Mortui sunt Pylades & Orestes, nec in successibus hereditario jure fides amoris successit. Quando vel ubi Nisum & Euryalum reperiemus? aut Patroclum & Achillem? Quis amorem David & Jonathan cum lachrymis non recolat? Quis in amore Petri & Pauli fide constantiaq; non gloriatur? Superiora, ex Alexandri Nechami libro exscripta, debeo Bibliothecæ illustris viri Johannis Seldeni, quod quidem quantæ sit notæ Manuscriptum, toties à nostro ad testimonium citatum, judicium ferat æquus lector.

Equestris familia BURSTOWSIORUM primum pro insignibus Gentilitiis gessit tres falcones argenteos in arvo rubro, nomenque sibi sumpsit à parochia in agro Surriæ, in qua Prætorium, sive Manerium in suum nomen ascivit. Eorum posterius (liceat interim digredi) ut liquido constat ex tabulis, tum meis, tum quæ penes sunt Illustrum virum Guilielmum Pierpontium, de pluribus filiis Comitum Kingstoniæ secundum, sic se habent. Stephanus de Burstowe, qui, ni fallor, æqualis fuit temporibus Richardi primi, dono dedit prædia Cænobio de Robertsbriidge, sive Ponte Roberti, in Comitatu Suffexiæ. Quin & eidem Cænobio data ab aliis plura prædiola rata habuit, quæ fidem faciunt eum agris prædivitem fuisse (omnia enim illa prædia quorum donationem ratam fecit primariæ clientelæ jure possidebat.) In illis tabulis vocatur Stephanus de Burstowe sed in ambitu sigilli scriptum est, Sigillum Stephani filij Hamonis. Sed quo patre natus hic Hamo nondum liquet. Stephanus filium habuit Rogerum, itidem in idem Cænobium donatione aliquot prædiorum beneficium: hic in tabulis suis vocatur Rogerus de Burstowe, in sigillo Rogerus filius Stephani: cujus filius Joannes de Burstowe in sigillo cælavit Falconem unum alis expansis, sed non in scuto. In tabulis illis, conscriptis regnante Henrico tertio, in turba testium, quorum nomina apposita sunt, quatuor sunt cognomines mei, & quibus duo equestris ordinis viri; quibus adjuncti tres itidem equestris ordinis ex Hornorum familia, una cum Guilielmo de Sholvestrode, cujus sororem idem Joannes uxorem duxerat, nec non Adamo de Haddresham. Sed postmodum sigillo inculpfit tres falcones in scuto, eadem avium positione quæ prius, paululum tamen variante. Ejusdem nominis filium habuit equestris ordinis virum, cujus mentio fit in libro Maxwoods, qui est de legibus sylvaticis, seu forestariis. Ejus nomen ascriptum est, ad majoris fidei testimonium, tabulis cognominis mei, & ejusdem metum stirpis, quibus Cænobium de Rhigate: prædiis donavit. Duxit uxorem Johannam filiam & heredem Roberti Burnavilli: ex quo matrimonio natus Rogerus, cujus testifera gentilitia, ut sigillum exhibet, Rosa erat, quæ Matris insigne fuit. Hic Rogerus ex uxore Matilda filia & hærede Roberti Chastillon Equitis aurati, suscepit filium Joannem dictum; quod nominis jam tertium in eadem stirpe inditum est. Hic claruit tum equestris ordinis dignitate, tum militiâ in Gallia sub Principe Nigro, duxitq; uxorem filiam & hæredem Guilielmi de Sancto Amando: ex quo conjugio nati Joannes, & Guilielmus. Joanne mortuo illiberi, in bona fratris successit Guilielmus, qui ex uxore Joanna filia Joannis Gainsford de Crowhurst, unicam suscepit filiam & heredem, nuptam Joanni de la Bysshe, quo ego, jam nona sobole, oriundus sum. Hic Joannes de Burstowe postremus, in sigillo suo incul-

HORNE,
de gueules, à
un fresset de
vair.

BURNA-
VILLE,
d'or à un rose
de gueules.
CHASTIL-
LON, de gueu-
les, à trois pals
de vair, un
chef d'or chargé
de trois
gros.
GAINS-
FORD, d'ar-
gent, au cheu-
ron de gueu-
les accompagné
de trois leu-
ers de sable

In Nicholaum Uptonum Nota.

pebat florem Lilij, adjunctâ rosâ, quam, constat ex archivis, & antiquis M. S. nec non ex depictis insignibus in vitreis fenestris, fuisse rubram, *maro aureo*, florem vero, lilij, *aureum* fuisse *maro ceruleo*. Id sigilli hic curavi incidi, cum aliis superius memoratis.

Hoc *lilium* proculdubio Patri indultum propter ingentia merita, & operam quandam notabilem in Gallia præstitam. A majoribus etiam meis ad nos transmissum est, Bartholomæum quendam Baronem de *Burges*, in conflictu in Gallia; ex equo dejectum, & ad terram afflictum, oppositu & incessu corporis Joannis de *Burstone* præsentis periculo liberatum; qui mox, officij specie, dixit, si unquam mutuo conspectu daretur frui in Anglia, donatione agelli (nos *Smalsfield* dicimus) memorem gratumq. futurum, & revera dictis fidem constituisse, collatis in eum illis prædiis quæ olim *Crullings* nunc, ab ejus dicto, *Smalsfield* appellantur: quæ quidem sub ea denominatione hodie successionis jure in possessionem nostram venerunt. Post reditum ex Gallia sumptibus propriis viam publicam, tertio ab urbe lapide, silice constravit, quæ in hunc usque diem dicitur Pavimentum, seu Lithostroton de *Burstone*. Sed è diverticulo in viam redeo.

Pag. 199, lin. 1. *Pellicanus dicitur quasi pellem canam habens.*]

Pellicanus avis est solitudinis; dicta sic è quod pellis ejus tractata canere videatur propter sui asperitatem. Sic Alexander Necham. Isidorus, ineptè admodum, à pelle & Canopo dici innuit. Nomen esse à *πῆλινος*, securus, bipennis, quæ lata, quia rostrum magnum latumq. habet instar *πῆλινος*, seu dolabri, aptum dolationi, scribunt Gesnerus, & Hadr. Junius.

Omnium fermè regionum pictores, Pelicanum adunco rostro pectus sauciantem, & effluentem iubtus sanguinem, hiantem ore excipientibus pullis, pinxerunt, suo quidem jure usi,

—Pictoribus, enim, atque Poetis
Quidlibet audendi semper fuit aqua potestas.

Pelica-

legimus duos Dracones in suis armis portasse. Non tamen, ut creditur propter aliquas præscriptas proprietates, sed pro eo quod pater suus Uter, qui Pendragon vocabatur, habuit magnum corpus & longum, cum capite multum parvo, ad similitudinem Draconis: qua de causa Pen-dragon, id est, Caput Draconis vocabatur. Et sic dictus Rex Arthurus portavit Arma paterna, propter habitudinem corporis patris sui assumpta.]

Pindar. Pyth. 8.

Δράκωνι σαρὶς δράκοντα ποικίλον αἰδῶς Ἀλκμῶν ἐπ' ἀσπίδος νωμῶντα πρῶτον ἐν Κασμῶν πύλαις.

Intueor aperte Alcmanem in clypeo corusco quatientem draconem versicolore[m] primum in Cadmi portis.

Τὸ πρῶτον, ὡς τῷ Ἀλκμῶν ἔχοντι ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ὀπίσθιον δράκοντα. Διὰ τὸ ὅτι οἱ σαρὶς ἐν ταῖς Θήκαις τῶν Ἀλκμῶν, ποικίλον δράκοντα ἐπὶ τῆς καταπληκτικῆς ἀσπίδος διακινουῦντα. Διὰ τὸ ὅτι ὁ Ἀλκμῶν ἔχει ἐπὶ τῆς ἀσπίδος δράκοντα; Ὅτι ἐπὶ τῆς σαρὶς ὀπίσθον τὸ ζῶον. ὁ καταπληκτικὸς δὲ τῆς ἀσπίδος τῆς γῆς. μάντις δὲ ὁ Ἀμειδίης, ὁ κατὰ καὶ αὐτὸς ὑπὸ γῆν. ὁ δὲ παῖς, σμύλιν τῆς τῶν πατρὸς τοῦ ἐπιχρύς. ἢ κατὰ τὸ ὑπὸ Μελάμπος. ἰσορροπία δὲ δύο δράκοντας διακίχαι τὰς ἀκρὰς τῶν Μελάμπος, καὶ διατρήσαι σαρὶς ἀλλήλα. δὴ καὶ δοκίμ αἰδανίδαι τῆς ἡς ἀλόγων ζῶων οὐκ ἔστιν.

Hoc dicit, eo quod Alcmaon clypeum dracone insignium gestabat: Video enim manifeste, inquit, Alcmaon Thebanum versicolorem draconem clypeo tremendo vibrantem. Quare verò draconem, tanquam insigne, clypeo gestabant Alcmaon? Quia hoc animal usum suum in Auguriis habet; & quia in terra etiam cavernas descendit. Amphiarus verò vates erat; sed & ipse etiam subter terram descenderat: Filius autem paternæ artis insigne gestare voluit. Vel ideo hoc dicit, quia à Melampode erat oriundus: aiunt autem dracones duos Melampodis aures perlinxisse, unde & brutorum animalium vocis intellectum habuisse creditus fuit, hæc ejus Scholiast.

Amphiarus tamen, si fides Papino, Thebaid. 4.

(Clypeo victum Pythona coruscat.

Vide Æschylum, Euripidem, & eorum Scholiast.

Draconum Herois plurimi, inclytiq; Duces pro tesserâ, omni ævo susceperunt. Posteaquam Apollo, inquit Isidorus, Draconem Pytheum confecit, ipse primus Draconis simulacrum gestavit: deinde Græci, & postmodum Romani talia simulacra ad bellum proficiscentes deferre ceperunt. Hercules Draconem scuto gestabat, inquit Hesiodus, si modo is auctor sit poematij, quod inscribitur Ἄσπις Ἡρακλέους Longinus dubitare videtur. Vide in eum notas doctissimi Langbanij. In thorace Agamemnonis tres Dracones, teste Homero, conspiciebantur. Interfectorem Lylandriensis capulo Draconis iconem gestare refert Plutarchus. Næc defunt nostra ætate familiæ, quæ in Insignibus gentilitiis effigiem Draconis gerunt.

Draconem aureum, in scuto viridi, iconem esse gentilitiam familiæ CUEVA in Hispania, scribit Petra Sancta. Quæ de hisce insignibus habet Julius Chiffetius in Epistola Glandij Chiffetij libro de Numismatibus antiquo præfixa, quam ad Alphonsum Cardinalem de la Cueva scripsit, (Hispanicorum insignium

non

non nihil prae se ferentia, ideoque quod multis profutura sperabam) iconemq;
pariter gentilitiam, sine qua nihil horum intelligi possit, adduxi.

IN DEXTERA SCUTI DEVISI AUREA CAERULEA, SPLENDENT
AUREA LILIA TRIA, ab Hugone, à Comitibus Tolosanis oriundo, nomi-
nis Tui instauratore, qui in memorabili praelio de Salado, contra Maurorum Reges,
Vexillum Cruciatum Avenione à Summo Pontifice, benedictum, praelit, ju-
bentibus Alphonsis, Castella XI. & Lusitania VII. Regibus Anno Christi, 1340.

IN SINISTRA PARTE SCUTI AUREA, DUO SUNT PALI DI-
RECTI COCCINEI, quos à Regibus Aragonia, ob praeclarè bellis gesta, maio-
res Tui habent.

IMO SCUTO ARGENTE0, EXARAT0S EST DRACO PRASINVS
EX ANTRO, SIVE CAVEA EMERGENS, Symbolum fortitudinis, vetustis-
sima gentis tuae tessera.

ORA SCUTI MINIATA, OCTO DECUSSIBUS AUREIS IMPRES-
SA EST, quas Tui sibi vindicarunt, post celebrem pugnam anni 1227. qua Ci-
vitas Beca à Maurorum servitute liberata est, qua quia die S. Andrea festo consi-
git, Nobiles plerique victores, Cruce Apostoli, seniorum suorum limbos exornave-
rant. Hæc Chiffetius.

Pag. 207. lin. 8. Est etiam quoddam genus Delphinorum
specialiter de Nilo, cum dorso serrato, quod te-
neros ventres Crocodilorum secant, & sic eos in-
terimit.]

Sunt Delphini in Nilo, quorum dorsa cernatas habent cristas. Hi delphines crodi-
los eliciunt ad natandum, demersiq; astu fraudulento teneros ventres subter natantes,
secant, & interimunt. Solinus cap. 32. Salmasius tamen, ex autoritate Plinij,
scribit, Delphinos illos qui in Nilo crocodilos interimunt, non esse indigenas Nili,
sed è mari immeare, nec quicquam privi habere præter cæteros delphinos, cum
omnibus commune sit gerere cristas dorsuales. Vide Senecam lib. 4. Nat. Quæst. Stra-
bo quoq; lib. 17. nullum piscem ex mari in Nilum immeare dicit, præter mugilem
& delphinos, metu crocodilorum.

Ibidem. lin. 14. Et est Comes Forestarum qui portat unum
Delphinum aureum de Nilo barbatum in campo
rubeo.]

Je prisenay tousiours ces Comtes de Forest, inquit Marcus Gilbertus Devarenus,
in libro, qui inscribitur, Le Roy d'Armes, qui portoient DE GUELEES, AU
DAUPHIN D'OR, come aussi les Comptes ou Dauphins d'Auvergne, qui portoi-
ent DOR, AU DAUPHIN PASME D'AZUR. Marqués soigneusement ces
termes de Pasmé, & de vis; car quand il est vis, come en celles du Dauphine, & de
Forest

Forest, il à la gueule close, la ou le pisme l'a beante, & come tirant à sa fin; en quoy est la difference des Armes du Dauphiné d'Auvergne, & du Viennois. In eandem sententiam hæc habet Ioannes à Bosco. Porro Albonis, inquit, & Vienna Comitatus eminebant, sed & Albonis & Viennensis Comes, cognomen Delphini gerebat scutoq; DELPHINVM piscem Marinum representabat. Et quia Comitatus Arvernia etiam potiebatur, duorum superstitem liberorum prior, comitatus Viennensis & Albonensis hereditatem affectus, Delphinum se Viennensem & Albonensem dixit. Posterior Delphini Arvernici titulum obtinuit. Et cum succedentibus annis inter amborum fratrum Delphinorum posteros, ex signorum representatione, lis emoveretur; cedentibus virorum sapientium sententia partibus, decisum fuit: Primogeniti nempe Albonensis & Viennensis Comitatus successores DELPHINVM VIVVM, (VM RVBEIS BRANCHIIS gerere pro signo debere: Alvernici vero posteros, DELPHINVM EXANIMATVM, (VM SVBPALLIDIS BRANCHIIS: in quem modum lis sopita est, hæc ille. Ulysses Lycophron Δελφίνιον vocat, rationem his verbis reddit Izacius Tzetzes, Ζηροφει & φησιν, Οδυσσεύς δὲ τὸν Δελφίνου εἴδους Δελφίνου πῶτον. & Eupoleus quibus nomen συμπερικύπτως Stefichorus scribit, Ulysses in clypeo gefisse imaginem delphini: cui suffragatur Euphorion. Hæc Tzetzes, quæ & Plutarchi libro. De solertia animalium, accepisse videtur. Ulyssis porro scutum, inquit, insigne habuisse Delphinum etiam Stefichorus scripsit. Zacynthi narrant causam, ut Crithus testatur. Nam Telemachus puerum in mare profundum de litore prolapsum Delphini servarunt, subcunctesque natando extulerunt, & pater ut animali gratiam referret, annulo & scuto Delphinum insculpsit.

Libet vero hic nostratium aliquot scuta Delphinis insignita recensere.

JAMES, de sable, à un Dauphin couché d'argent.

FITZ-JAMES, d'azur, à un Dauphin couché d'argent.

FISHER, d'argent, au chef de gueules, à un Dauphin couché d'argent.

ROLT, d'argent, au bend de sable chargé de trois Dauphins d'argent.

BLEVERHASSET, de gueules, au chevron d'hermines, accompagné de trois Dauphins couché d'argent.

JAMES, de gueules, à un Dauphin couché d'or.

Lucios, vidi certos nobiles in Armis portare, qui eodem nomine vocabantur.

Familia LUCIORUM, de Chorlanc in agro Warwicensi, per vetusta & equestris, nobilium crebra affinitate decora, quæ hodie prædia opima possidet, lociq; prædicti dominum à Richardi primi temporibus adhuc usque diem continuè obtinuit (quod è tabulis tam publicis quam privatis manifestum fecit V. Cl. Guilielmus Dugdalus in Comitatus ejusdem descriptione, propediem jam in lucem proditura). Vires Lucios argenteos, cum crucibus ejusdem metalli, alio terminatis cruciatulis, incerto numero variaz impressis in scuto coccineo præferebat. Cruces illæ notæ sunt minoris natu fratris ejus gentis Luciorum Septentrionalium. Nonnulla eorum figilla hic delineanda curavi, nec non alia congenera, quæ jam ad manum sunt, de quibus aliquid in his notis vel dixi, vel dicturus sum.

37. H. 3

5. H. 6.

42. E. 3.

23. E. 3.

39. E. 3.

13 H. 4

9. H. 5.

4. H. 4.

22. R. 2.

2. E. 2.

2. E. 4.

16. E. 2.

16. E. 3.

28. E. 3

28. E. 3

32. E. 3.

17. R. 2.

7. H. 7.

19. E. 2.

35. E. 3.

17 R. 2

2. H. 4.

5. E. 2

In Nicholaum Uptonum Nota.

Et nunc alias insuper tesseras gentilitias, nominibus gestantium respondentes libet ascribere.

Comites de Derbi, de *FERRARS* cognominati, Henrico de Ferrars Normanno, ad magnas opes, in diversis Angliæ partibus, temporibus Guilielmi *Victoris*, erecto, oriundi, *Parmulam impressam vellere cymbalute, ex auro & coccino, cum soleis equinis argenteis, limbo cyaneo, gestabant.*

Ille Johannes *HARWELL* fuit prædij Dominus in agro Warwicensi, & fasciam survam undulatam, ternis leporis capitibus aureis impressam, in valvulo scuti argenteo, gestabat; quod, filiâ istius familiæ, & cohærede in uxorem ducta, adeptus est Johannes *Smith*, Scaccarij Baro, Henrici octavi temporibus; cujus stirpis est Carolus *Smith*, equestris dignitatis vir, Dominus Caringtonij.

SMITH, d'argent, à la croix de gueules, contournée de quatre Pans d'azur.

CARINGTON, d'argent, à la band de gueules chargée de six cimiettes posées en sautoir d'argent, pomettez, croisez, virolez, & cloûez d'or.

Baldwinus *DE BEREFORD*, fuit equestris dignitatis vir, in pago Warwicensi, cujus agros hereditarios illic loci, *Pudsci*, affinitate cum illis junctâ, hæc sunt.

BEREFORD, d'argent, semé de croix recroisettes à trois fleurs de lys de sable.

PWDSEY, d'azur, au chevron accompagné de trois molets d'or.

Descriptionem insignium *THOMENHORNIORVM*, & *HATTONORVM*, nondum inveni.

Argentea tres equina solea, intra pullatum verò balneum, quo aurea parmula obstringitur, sunt *SHOISWELLORVM*.

Totidem aureæ, intro balneum puniceum, cum laciniolis cyaneis, in scuto argenteo, sunt *FERRERIORVM*, equestris familiæ in agro Lincolnensi,

Tria Poma rubra, cum interposita instita nigra, in solo argenteo, sunt antiquissimæ & equestris familiæ *APWLTONORVM*, in agro Norfolkensi.

DOVE, de sable, à la fasce virrée d'hermines, accompagné de trois columbes d'argent.

Pag. 209 lin. 26. *Intelligo insuper istud signum Crucis alio tempore miraculose missum fuisse à Deo Beato Mercurio, ut notat Vincentius, in speculo historiali, sub rubrica, De mirabili nece Juliani Apostatæ, l. xv. cap. 43. per Angelum: qui dicto Mercurio omnia Arma necessaria detulit, unâ cum scuto azorio, & cruce florida, cum quatuor rosis aureis.]*

Sic apud te honor antiquitatis, sit ingētibz factis, sit fabulis quoqz, ut cum Plinio loquar. Vincentius sane Julianum à Mercurio occisum tradidit, sed de tessera cælo missa ne verbum quidem. A Dæmone interfectum narrat Socrates: at Damascenus & Nicephorus, Mercurij, & Artremij Martyrum manibus cecidisse. De morte Juliani videas Ammianum Marcellinum, Eutropium, Theodoretum, Jacobum Gotofredum in dissertationibus in Philostorgium, & multos alios. Quæ de Juliani morte habet Joannes Antiochenus Malala (qui liber apud me est, & annum jam integrum Typographum desiderat) descripsi: illum transtulit vir doctissimus Edmundus Chilmeadus, cujus immatura mors eo nomine flebilior est, quod expectatissimis tanti ingenij laboribus nos privaverit.

Καὶ πάλιν ὁρῶν δαΐδαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας, ὁ βασιλεὺς Ἰουλιανὸς περιὼν τὸ στρατόμαχον, καὶ συσσωπῶν αὐτοὺς, μὴ ἀτάκτως φέρεσθαι, ἐπρώτῃ ἀδύλῳς · καὶ εἰσέλθων εἰς τὴν ἰδίαν παπυλαῶνα, διὰ τῆς νυκτὸς τελευτᾷ · ὡς ὁ περιγραμμὸς Μαγνῶ ὑξίζετο. Ἐυκχαρὲς ὃ ὁ χρονογράφος, ὁ Καππαδέξ, στρατῶντος αὐτῶν, καὶ εὐχέει τῷ ἰδίῳ αἰεθμῷ τῶν Περσικῶν ἀμφοτέρων, παρὼν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πολέμῳ, σωστέρας αὐτοῦ, ὅτι κατελθὼν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανὸς μόνος ἐπὶ τὰ Περσικὰ μέρη, διὰ τῶν Εὐφράτης ἐσπλάζετο, καὶ ἐπικρατῆς ἡμιόμοις καὶ νικῆσαι, πάντας περιέλασεν, ἕως πόλεως λεγομένης Κτησιφῶντος, ἔνθα ὁ βασιλεὺς Περσῶν ἐκείνῳ, ἐκείνου φονγῆντος ἐπὶ τὰ μέρη τῶν Περσικῶν ἀμφοτέρων. Καὶ εὐλομένη μὲν τῆς ἰδίας σφελήτης, καὶ τῶ στρατῷ αὐτῷ, ἄχρι τῆς βασιλευσῶντος τῇ ὑξίᾳ ὁρμῆσαι, καὶ ταύτῃ περὶ αὐτὴν διὰ τῆς νυκτὸς · καὶ ὡς καθάδδει, εἶδεν ἐν ὁρματῇ πᾶσι τέλειον ἄνδρα, ἐκτελεσθέντα ζῆσαν, καὶ εἰσέλδοντα πρὸς αὐτὸν, εἰς τὴν παπυλαῶνα αὐτῷ, πλησίον τῆς πόλεως Κτησιφῶντος, ἐν πόλει λεγομένη Ἀσία, καὶ κρύσαντα αὐτὸν λόγχῃ · καὶ πηοδιῆς, ὑξισπρίδῃ κρεῖζας · καὶ ὑξισπρίδῃ οἱ κατεκυκάλειοι δυνάμεις, καὶ σπαρτάριοι, καὶ ὁ στρατός, ὁ φυλάκων τὴν παπυλαῶνα · καὶ εἰσέλδοντες πρὸς αὐτὸν μὲν λαμπράδων βασιλικῶν · καὶ περιγραμμῶς Ἰουλιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐαυτὸν σφελήντα χεῖρ τῆς μαχαλῆς, ἐπρωτῆσεν αὐτοὺς · πῶς λέγεται ἡ κόμη, ὅτε ὅτι ὁ παπυλαῶν μὲν καὶ ἔπειτα αὐτῷ, ὅτι Ἀσία λέγεται. Καὶ ἀδύλῳς ἔκρεξεν · ὁ Ἡλίας, ἀπώλεσας Ἰουλιανόν. Καὶ ἐκχυθῆς τὸ αἷμα, παρέδωκε τὴν φωνήν, ὁρῶν νυκτερινῶν πύμην, ἦτος χεῖρ Ἀνθόχου τὴν μεγάλην χρηματίζοντος ὕια.

Καὶ ἀδύλῳς ὁ στρατός, πρὸ τῆς γυνῆς τῶν πολέμιος Πέρσας, ἀπλῶν εἰς τὴν παπυλαῶνα Ἰουλιανῷ, κόμητος τῶν δυνάμεων, καὶ στρατῶντα τὴν ἄξιαν ἔχοντος · καὶ ἀγροουῶντα ἔργον αὐτὸν εἰς τὴν βασιλικὴν παπυλαῶνα, ὡς δῶκεν τῷ βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ζητήσαντος αὐτὸν. Καὶ ὅτε εἰσέλθων εἰς τὴν παπυλαῶνα, συχόντες αὐτὸν, ἀνηρέδσαν βασιλεῖα, τῇ καὶ τῷ Διόνῃ, τῷ καὶ Ἰντίῳ μίμῳ, πρὸ τῆς διαφύσεως. Τὸ ὃ πλῆθος τῶ στρατῷ τὸ ὅτι Κτησιφῶντα, καὶ τὸ ὅτι πολλὰ διαστήματα ἀπληκῶν, ἐκ ἔργου τὰ συμμάχοντα, ἕως ἀνατολῆς ἡλίου, ὡς ἀπὸ διαστήματος ὄντες. Ἐτελεύτα οὕτως ὁ αὐτὸς Ἰουλιανὸς βασιλεὺς, ὡς ἐπιαυτῶν λγ'.

Ἐν αὐτῇ ὃ τῇ νυκτὶ εἶδεν ἐν ὁρματῇ καὶ ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Βασίλειος, ὁ Κασσαρῆας Καππαδοκίας, τὸν ἑαυτοῦ ἡγεμόνα, καὶ τὸν σπῆρα Χειρὸν ἐπὶ θρόνῳ καθήμενον, καὶ εἰπόντα κραυγῇ. Μερκέεις, ἀπλῶν φόνδον Ἰουλιανὸν τὸν βασιλεῖα, τὸν καὶ τῶν χειρῶν. Οὗ ὃ ἀριστερῶς Μερκέεις, ἕως ἔμπροσθεν τῷ Κυρίῳ ἐφῆκε δάσκαλος σιδιροῦ ὑποσίλοντα · καὶ ἀκούσας τὴν κήρυξιν, ἀφανὲς ἐβόησε. Καὶ πάλιν ἀδύλῳς ἕως ἔμπροσθεν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἔκρεξεν · Ἰουλιανὸς ὁ βασιλεὺς ὁφθαλμοὺς ἀπιδαν, ὡς ἐκείδοντας, Κύριε. Καὶ πηοδιῆς ἐκ τῆς κερυγῆς ὁ ὁσιώτατος Βασίλειος, διυπνίδῃ τεταραγμένῳ. Ἐπῆμα γὰρ αὐτὸν Ἰουλιανὸς ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡς ἐλλόμμενος, καὶ ὡς συμπεριεκοιτᾷ αὐτῷ · καὶ ἔχασεν αὐτῷ συχόντες. Καὶ κατελθὼν ὁ ἀριστερῶς Βασίλειος διὰ τὰ ἰωδινὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καλέσας πάντας τὸν κληρὸν αὐτοῦ · εἶπεν αὐτοῖς τὸ ὅτι ὁρματῇ μυστικῶν καὶ ὅτι ὁφθαλμοὺς Ἰουλιανὸς ὁ βασιλεὺς καὶ τελευτᾷ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. Καὶ πάντες περιέλαον αὐτὸν σπῆρα, καὶ μετὰ λίγην π

πρότερον. Ο δὲ σφραγισθεὶς Ἐντροπίου δὲ χρονογράφου, ἐν περὶ τῶν ἐκ δὲ μαρτυριῶν ἐν τῇ αὐτῇ συγγράμῃ.

Circa horam verò diei secundam, Julianus interim dum lustrato exercitum militem se continere hortaretur, ab incertâ manu vulneratus, & in tentorium suum se recipiens, eadem nocte mortuus est: cui scriptis prodidit Magnus supradictus. Eutichianus autem Chronographus, Cappadox, qui est miles, & Viscarius cohortem suam Primoarmeniarum bello hoc duxit, scriptum reliquit; Imperatorem Julianum, emenso XV. dierum itinere, in regiones Persicas, per Enphratem penetrasse: ubi bello superior factus, est ubique Victor, omnia subegit, adusque Ctesiphontem urbem, regni Persici sedem Regiam; Rege ipso in Persarmeniam fugâ elapso. Sequenti autem die Primoribus, & Exercitum stipatus, Babylonem usq; penetrare destinaverat, urbem eam de nocte aggressurus. Inter dormiendum verò, per somnum vidit virum quendam adultum, lorica indutum, qui tentorium Regium in Asia, urbe Ctesiphonti vicinâ, erectum ingressus, hastâ eum percussit. Ipse autem horrore expergescens, exclamavit: Confestim itaque consurgentes Cubicularii, Eunuchi, Spatharii, quique ad tentorium regis excubias agebant Milites, cum lampadibus regiis ad eum ingressi sunt. Julianus autem Imperator, ubi animadvertisset se sub axillâ lethale vulnus accepisse, de Vici nomine, ubi positum erat tentorium, sciscitatus est. Asiam verò vocari, respondentibus eis; elatâ statim voce, exclamavit: O Sol Julianum perdidisti! Et effuso sanguine eius omni animum efflavit, horâ noctis V. anno Æræ Antiochenæ CCCCXI.

Exercitus itaque absque morâ, priusquam id hostes rescirent, tentorium Joviani, Comitæ Domesticorum, & Tribuni militum, adveniens ipsum, nil tale cogitantem, Regis ad tentorium, tanquam à Juliano accersitum; deduxerunt: statimque ut ingressus est, tenentes eum, Imperatorem salutarunt, Desi, sive Junii XXVII. tempore antelucano. Reliquus autem exercitus, qui ad Ctesiphontem castra posuerat, quique longo abierat intervallo, de his quæ acciderant, usque ad ortum solis, nihil cognovit. Mortuus est itaque Julianus Imperator, ætatis suæ anno XXXIII.

Porrò eadem ipsa nocte sanctissimus Basilus, Casariensis in Cappadociâ Episcopus, per somnum vidit cælos apertos, Christumq; salvatorem solio insidentem magnoque clamore dicentem, Mercuri! egressus, Julianum Imperatorem, Christianorum hostem, interfice. Aderat coram Domino S. Mercurius thorace ferreo coruscante armatus: acceptoque mandato, disparuit protinus. Rursus autem coram Domino comparere visus, exclamavit: Occisus est Imperator Julianus, uti imperasti, Domine. Clamore tanto perterritus Basilus Episcopus è somno excitatus est. Colebat enim eum Julianus Imperator, & eruditum & studiorum suorum socium: frequentesque ad illum literas mittebat. S. itaque Basilus in templum, ad Preces Marianas descendens, cleroque universo ad se vocato, Visionis arcana illis aperuit, & quòd Julianus Imperator eâdem nocte interfectus esset. Illi verò Episcopum, uti saceret, nec quid tale Evulgaret, rogant omnes. Verùm Eutropius Chronographus ex his nonnulla in scriptis suis abiter tradidit.

At tessera hæc quam Mercurio noster dono dat, insignia HOTOTORUM, familiaris præfixæ, & equestris, mihi in memoriam revocavit; quæ in hunc modum feti alium nostrorum libri tradidere.

HOTOT, d'azur, à la croix fleurdelysée d'hermine, cantonnée de quatre roses d'or.

Icona Guilielmi Hotot, equestris dignitatis viri, in fenestra Ecclesiæ de Clapham (vulgo Clopton) in agro Northamptoniensi depictam (eò quod rerum antiquarum studiosis non ingratam fore confido) hic dedi.

Re Vaughan sculp.

Ibidem l. 35. Nec unquam reperi quod aliqua Arma fuerunt de cælo missa, nisi in iis fuissent, vel fuisset, signa, vel signum Crucis, præterquam in armis Regis Francorum, cui Arma certa fuerunt de Cælo per

per Angelum transmissa, videlicet, Tres flores Gladioli de Auro. in Aforeo.]

De Franciæ insignibus varia, quæ scriptores tradidere, in medium proferam, de quibus liberum cuique sit iudicium. Non Lilia, sed flores gladioli à Cælo missos esse nôter asserit: Irides aquaticas esse sentit doctissimus Fauchetus, flavi coloris, in solo cyaneo, seu aqueo; quas à palutri Sicambriâ Franci detulerunt in Galliam. Quia porro Iris domestica, inquit V. Cl. Chiffletius, ob caruleum colorem LILIVM CÆLESTE, vulgo dicitur. Tres bufones eos olim gestasse non negat Gaguinus. C'est une chose digne d'estre notée, dicit Bl. Vigenierus in annot. ad Cæsar Comment: à se Gallice versos, que la cervelle de cest animal, loquitur de gallo gallinacio, quand apres estre bien cuit, on la tire tout nette & entiere sans la corrompre, represente d'un costé un crapault, & de l'autre, une fleur de lys d'armoiries, la mieux formée qu'il est possible.

Hoc autem lilium à cælo semel confectum, cum antea Reges Galliæ bufones pro insignibus haberent, utrumque in natura sigillo addito reconditum, nunc forsân à me primo scripto prolatum: siquidem quod non semel admiratus sum in capite galli gallinacii in cerebro integro sine fractura exossato (quod sit facile in multum elixato) comperies facie una bufonem, quo in dorsum verso altera facie exprimitur miro artificio, lilium unde mihi symbolum certissimum monarchiam ultimam in regem Galliarum devolui debere, utpote qui à Deo tantis doceretur cælestibus donis, ut quemadmodum à Deo Gallis cepit post inundationem aquarum disseminari genus humanum, ita in eos ultimum Imperium redeat, fuerunt enim Galli dicti hi qui in arca Noë salvi evaserunt, id est, inundati, hoc enim Galli nomen Hebraice denotare creditur. P. Gregorius in prælud. opt. I (ci. probiq. magistrat. libr. 1. cap. 11. num. 2.

Les premiers Monarques François, soient qu'ils eussent emprunté la façon des Romains, ou qu'elle fut pratiquée entr'eux, portoient ouïre le LYON, LE CROISSANT pour leurs Armes. Et telles les avoit Pharamond nostre premier Roy, le quel portoit DE GVEVLES A TROIS CROISSANTS D'ARGENT, selon les Auteurs Allemands, & non TROIS COYRONNES, ainsi que l'escriit Paul Emyle, ny trois Crapaux, come les estrangers l'escrivent. Et la faute vient de là, que les François sortis des marests de la Westphalie, ayans une voix enrouée, ainsi que le dit Sidonius Appollinaris, & Marcellin devant luy. Les estrangers envieux de leur grandeur les appellerent crapaux ainsi que font les Wallons, & leur semblables. Clovis avoit pareilles Armes au paravant son sacre & baptême, & apres iceluy, il retint ses trois CROISSANS pour sa denise & par ce moyen l'opinion de Du-Tillet seroit soustenable parlant d'un sief assisen la ville d'Anniers, donné au mois de Mars, mil trois cens, par le Roy Philippe le Bel à un, nomme Adam de Villemonde, au devoir & mutation de seigneur, de deux arcons de selle de cheual, LVNE AVX ARMES DE FRANCE, & L'AVTRE A CELLES DE CLOVIS, ce qui se doit entendre de la denise du dit Clovis, par le quel ce sief peut avoir esté erigé aux charges de telle recognoissance. On void la representation du Roy Clovis premier du Nom, enterré à S. Mard de Soissons par luy basti, ayant sa Dalmatique convertie de CROISSANS. La maison d'Angoulême issue de celle d'Orléans, PORTOIT D'ORLEANS, AV LAMBEAU D'ARGENT CHARGE DE TROIS CROISSANS DE GVEVLES. Andre Fauyn au Histoire de Navarre, pag. 50.

Securim Francorum Regum esse Insigne Clodoveus indicat, cui semper in promptu & ad manum fuit, ut constare potest, dum miles, qui Vrcorum templo supplicatum restituere noluit, Regia bipennis fuit percussus; deinde idem ex monumento eiusdem Regis in D. Genovesæ paucis additis effosso elatenseit. At vocari Regium tale signum (securim scilicet) Francisam, id est, Francorum Ferrum seu Arma. (Hoc enim adhuc Celticâ & Germanicâ lingua sonat: Et malè apud Gregor. legitur Francisca: Isa enim aut Isen est Ferrum, Telum, Arma, Franc est Francus) à Gregorio

Turon-

Turonensi dicimus. Hinc dubio procul immunitates & libertates apud Francos Francisa vocantur, securi Regia defendenda, aut hoc signo tanquam sigillo Regio confirmata. Unde & accidit, ut sigilla, insigniaque Regia vocemur Arma Franciæ: cum enim initio Francisa, id est, Securis insignia fuissent & sigilla, ideo ab his armis impressis, sculptis, sive effigiatis, Insignia Franciæ vocata fuerunt Arma.

Sed nemini ista hætenus observata cum fuerint, ut merentur, ut quid de Insigni Gallorum Lilio ad fidem historiae meditatus sum primus benigne legar, audiarque. Subiit mentem sæpe cogitatio, quodnam genus Liliorum foret, quod hac figura, quæ Lilia Gallicana depinguntur, effloresceret: & nullum, curiosius licet omnibus investigatis, reperire potui. In eam tandem sententiam delapsus sum, esse non Lilij, sed Francisa, seu bipennis, id est teli Francici formam, cui rei vox ipsa, quæ Insignia Gallorum solemus vocare Arma, favet: cum auctores magni Procopius & Agathias, qui hoc teli genus sic describunt. Secures, inquit de Francis, ancipites gestant: In superiori parte ferri circa ipsam aciem recurva extant utrinque, tanquam hami laminula, & ad ipsius teli partem inferiorem devergunt. Item, Securis ferrum crassius erat, & utrinque, acutum. Annon hac germana est Armorum, seu Insignium, quæ Lilia vocare consuevimus descriptio? præsertim vero si inferiores etiam partes, incurvas sursum, inspicimus, & quasi nodo seu lamina ferrea iunctas. Et certe similes Secures quæ Regibus præsertim solent adhuc præferri inter regios aulicos officarios &c. intueri licet, forma tamen sæculorum decursu mutata aliquantum.

Quicquid sit, hoc tamen ego admiror, quod cum vetustissimi Francorum à Scythiis sint oriundi, eadem fuerint Regni Scythici, quæ Merovingiorum Regni, Regia Nota. Apud Herodot. Aratrum cum Jugo, Bipennis, & Phiala Regni sunt decora. Francis Phiala, Bipennis Lili-formis, Boves Aratores, quibus vehi soliti primi Reges, sunt Regni insignita: & Scythiis, & Francis creduntur cælitus delapsa. Janus Cæcilius Frey in admirand. Gall. Bipennis formam vide in Christophori Broweri Fuldensium Antiquitatum lib. 2. cap. 15. Per ea adhuc tempora, inquit Justinus lib. 43. cap. 3. Reges hastas pro diadematæ habebant, quas Græci scripta dixerunt. Nam ab origine rerum, pro Diis immortalibus veteres, hastas coluere: ob cuius religionis memoriam, adhuc Deorum simulacris hasta adduntur. Vide C. Barthij Animadversiones in Claudianum.

Lilium argenteum, intra parvulam luminis carulæ, apud nos, gestat perillustis, & pervetusta DIGBEIORUM familia.

Sex Lilia sapphirini coloris, in scuto argenteo, cum aureo scutario vertice, denticulatoque, sunt antiquissimæ, equestrisq. familiæ, PASTONORUM, in agro Norfolkensi.

IRELAND, de gueules, à six fleurs de lys d'argent.

REDESHAM, d'argent, à six fleurs de lys de gueules.

DARLEY, de gueules, à six fleurs de lys d'argent, à la bordure engreslée de même.

FOWKE, de sinople, à une fleur de lys d'argent.

COKFIELD, de gueules, à une fleur de lys d'hermines.

AGUILLO, de gueules, à une fleur de lys d'argent.

PALMES, de gueules, à trois fleurs de lys d'argent, au chef de vair.

PYKERING, de gueules, au chevron accompagné de trois fleurs de lys d'or.

FANSHAWE, d'or, au chevron accompagné de trois fleurs de lys de sable.

ATNSCOMBE, d'argent, au chevron accompagné de trois fleurs de lys de sable.

DISNEY, d'argent, à la fasce de gueules chargée de trois fleurs de lys d'or.

LENNARD, d'or, à la fasce de gueules chargée de trois fleurs de lys d'or.

WHITHEAD, d'azur, à une fasce accompagnée de trois fleurs de lys d'or.

ASHFIELD, de sable, à une fasce engreslée accompagnée de trois fleurs de lys de sable.

Ashurst.

In Nicholaum Uptonum Notæ.

ASHURST, de gueules, à la croix engreslée, cantonnée de quatre fleurs de lys d'argent.

HAWKINS, d'argent à une sautoir de sable chargée de cinq fleurs de lys d'or.

Pag. 217. lin. 24. *Et possidens ista Arma, portat unam crucem ingradatam de nigro, in campo aureo.]*

Crux nigra, striatâq., in scuto aureo, est perillustrium & pervetustorum Baronum de MOHUN ab ipsius Guilielmi Conquestoris temporibus: ex hac familia duos olim habuit Comites Somersetensis Comitatus. Eorum digma antiquum, manica, ex pontica dipthera, in alveolo scuti puniceo. Sub Henrico tertio, inquit Camdenus, ut habetur in libro Gallicè scripto, memoratur quod Innocentius Papa in solenni festivitatis instituerit Reginaldum Mohun Comitem de Eeste, tradidit Rosâ aureâ.

Pag. 218. lin. 7. *Horum autem armorum possessor Portat Vnam Crucem truncatam de nigro, in campo argenteo.*

Hæc est tessera gentilitia Baronum SANDES, Horum Baronum primus erat, inquit Camdenus, Guilielmus Sandes, quem Rex Henricus octavus, eâ dignitatis exivit, cum sibi esset Camerarius, & rem nuptiis cum Margeria Bray, filia & hæredæ Joannis Bray, cognata Reginaldi Bray, Ordinis Georgiani, Raneretsque clarissimi, adauxisset.

Pag. 222. lin. 7. *Et qui habet ista Arma Portat unam Crucem Erminalem sive Eremetticam.]*

D'argent à quatre queues d'hermine en croix, le haut desdites queues confronté en saur. Digma HVRLESTONORVM.

Pag. 224. lin. 23. *Portat Arma quarteriata irrasa de Albo & Nigro.]*

Parma hæc quadrifariam dirempta ex argento & nigro, fascia loco dentata, est BRASTORVM.

Scutum hujusmodi, ex argento, & coccino, habuerunt FITZ-WARINI, viri nobilissimi, quod BOUCHIERI Bathoniæ Comites, è Fitz-Warriorum stirpe oriundi, in suum Digma transtulerunt.

Ex coccino, & auro, BROMLEY. Familia Bromleiorum antiquissima in Comitatus Staffordiæ & Salopiæ sedes elegit: unde originem duxit Thomas Bromley, temporibus Reginæ Elizabethæ Angliæ Cancellarius. Unde etiam oriundus Clarissimus ille Johannes Bromley equestri dignitatis vir, qui regnante Henrico quarto, prælio illo ad Corbiam memorabili, Aquitania vexillum (quod, multa vi Gallorum equites in alam cui præerat Hugo Stafford dominus Bourchier, eripuerant) summa virtute recuperavit. Ob istud egregium facinus non solum dignitate equestri ornatus, sed prædiis in Normannia amplissimis donatus, & summa præfectura istius loci fidei ejus concredita. Avitis insuper insignibus adactis, tessera nimirum signiferi quem in congressu occiderat, & vexilla Aquitaniæ in apice galeæ. Quæ hodie gestat Guilielmus Bromley de Baginton, in Comitatu Warwicensi, perpetuus stemmatis masculi Johannis modo memorati hæres.

Pag. 226. lin. 26. *Portat Arma partita irrasa de Argento & nigro.]*

Scutum semiargenteum, & semipigrum à summo ad imum dextrè partitum, dentatum, fuit equestris familiæ BIRMINGHAMIORVM.

Ad dextris puniceum, sed à sinistris argenteum, est PENRICEORVM.

Ad dextris argenteum, à sinistris caruleum, est Epuestris, antiquissimæq; familiæ HICMANORVM.

Pag. 227. lin. 26. *Portat Arma partita secundum longum de asorio & argento innebulata.*

Parmula à dextris carulea, à sinistris aurea, ad eum modum partita, est POWRORVM.

Pag. 229. lin. 20. *Portat de argenteo, & caput scuti de asorio, cum duabus maculis perforatis de auro.]*

Clypeus argenteus, cum cassia scutaria coronata, duabus echinatis calcarium molulis aureis, perforatisq; impressa, nobilissimæ familiæ CLINTONORVM, Comitum Lincolnensium, tessera est gentilitia. Clintonij è Galfrido Clinton Normanno Henrici primi Camerario, Thesaurarioque genus repetunt. Galfridus ille Castrum, Canobiumq; de Kenelworih, in agro Warwicensi, construxit. Thomas de Clinton de Colshill in eodem Agro, Equestris ordinis vir, qui sub Henrico tertio floruit, Parmulam argenteam cum apice scutario cyaneo, gestabat. Ejus filius & heres Johannes, ejusdem ordinis vir, Bina Lilia aurea adjecit. Hujus filius Johannes, itidem eques, Tres vacceras acutas, cyaneasq;, cum cantone ex aluta hermonica, in clypeo argenteo: at ejus filius Johannes scutarium apicem, cum liliis resumpsit. Clintonij verò de Maxstoke, prædicti Thomæ filio natu minori oriundi, Apicem scutarium, duabus echinatis calcarium molulis aureis, perforatisque ex coccino, gestabant. Ab his originem ducens, Guilielmus de Clinton, Huntingtonia Comes, rerum potenti Edvardo tertio, Sex nigras cruces in spicem mucronatas, aliis terminatas cruciculis, adjecit. Ille verò ætatis mortuus est.

Fig. 236. lin. 12. *Portat Arma de auro, fimbriata sive bordurata de nigro ingradata, cum uno leone rapaci de rubeo.]*

Leo puniceus, rapaxque; intra limbum furem & striatum, est POMERATORUM.

Fig. 240. lin. 12. *Portat tres pilas nigras, in campo aureo.]*

Tres vaccera nigra, acutaq; in aureo scuto, sunt KATERLIORUM. Guido BRIANUS Equitum Ordinis Periscelidis unus, regnante Edvardo tertio, 1091-1101 dem caruleas in clypeo ejusdem metalli gestavit. Johannes (cognomento à patria terra accepto) SCOIUS dictus, Cestriae & Huntingtoniae Comes, Davidis Angustiae, & Huntingtoniae Comititis (qui Guilielmi Regis Scotorum frater fuit) filius pro insignibus totidem puniceas habuit in clypeo etiam aureo. BASSETTI (quorum familiae complures à Radulpho Basset originem traxere, quem de pulvere, inquit Ordericus Vitalis, extulit Henricus primus, & ad Angliae Justiciarii honorem evocavit) qui in Weldon in agro Northamptoniensi confederunt, In parma aurea, quam fimbria ambit carulea nummis Byzantinis impressa, tres ad similes vacerras gestavere.

Qui Sapcotam, in agro Leicestriae occupavere, primum sex vacerras, cum canone ex vellere petasite, deinceps tres tanius undulantes, postremo tres vacerras rubras

In Nicholaum Uptonum Nota.

83

rubras, cum angulo ex vellere poasiss, ut in eorum sigillis videre est. Qui verò sunt ex Draytona Bassettorum in comitatu Staffordienfi, Tres vacettas acutias, rubrasque cum angulo ex aluta hermonica in clypeo aureo habuerunt. Sed cum ea domus (uti etiam supra dicta) Baronis titulo esset ornata.

Vexillis tres Palos cum angulo, ex vellere hermonico, gestavit, ut ex icone Radulphi Domini Basset, quæ in fenestra orientali ecclesiæ de Drayton-Basset conspicitur cum insignibus, hoc loci inserta.

Hanc ego imaginem doctissimo, solertissimoq; antiquitatis indagatori, & acerrimi iudicii Viro, Guilielmo Dugdaliio acceptam refero, qui si egregiâ, quam præ manibus habet, Comitatus Warwicensis descriptione sæculum hoc bearit, nunquam me lector in tanti viri laudibus longius evagatum arguerit. Bassetti de Blore in Comitatu Staffordienfi vacettas, cum triente argenteo Gypho nigro impresso gestarunt. Clarissimus Johannes Chandos, vacettam puniceam, in scuto aureo gestavit, quam in clypeo quadripartito habet nobilissimus Baro Bridges de Chandos, sorore illius, quæ etiam heres fuit, oriundus.

BRIDGES, d'argent, à la Croix de sable, chargée d'un seïte de Lyon d'or posée en front.

In Nicholaum Uptonum Notæ.

Vacerra furva, striatâq, in scuto aureo, est antiquæ, Equestrisq, familiez *WATERHOUSEORUM*.

Pag. 245. lin. 6.

Portat arma palata, de auro & asorto, cum una quarta herenetica.]

Tetrans ex villere hermionico, in scuti area palis aureis, cyaneisq, sexies virgata, quæ tessera est gentilitia antiquissimæ Equestrisq, familiez *SHIRLEYTORUM*. Nomen de *Shirley* à Prætorio suo de *Shirley*, in Comitatu de *Derby*, sub Henrico tertio adepti sunt, prius enim de *Eshindon* cognominati fuerunt. Ab usq, Normannici victoris temporibus possessiones amplas habuerunt in *Eshindon* Agro Warwicensi. Sewallus de *Eshindon* Palos tres aureos, totidemque nigros gestabat. Ejus sigillum, una cum *Shirleanz* familiez aliquot sigillis, hic delineandum duxi.

Pag. 247. lin. 51

Portat duas partes capitis scuti de rubeo, & tertiam partem de albo ad modum signi capitalis, & tres rosas de iisdem coloribus transmutatis.]

Tres rosæ argenteæ, circa capreolum ejusdem metalli, in scuto puniceo, sunt *WADHAMIORUM*.

Totidem puniceæ, circa capreolum etiam puniceum, in armo argenteo, sunt, pervertæ, Equestrisque familiez, *RUGLEIORUM*.

Pag. 248. lin. 11.

Portat Arma superius scissa & jaggata de auro, elevata super rubeum colorem, pulverizata cum parvis campanis sive sonets de argento.]

ANGLURE, d'or à sonnettes d'argent sans nombre, supportées sur cheurons de gueules, renversés. André du Chefne.

ANGLURE, porte d'or, semé de grilles d'argent soutenues de Croissans de gueules. Goussancourt.

ENCORNE, d'or, à trois grilles ou sonnets de gueules.

ENT, de sable, au chevron accosté de trois grilles ou sonnettes d'or.

Pag. 249. lin. 18.

Portavit tres fusilos rubeos in campo argenteo, Quæ quidem arma portavit ratione cetrarum terrarum ad Baroniam de Monteacuto pertinenti-um.]

Quibus terris hæc insignia primùm adheferint non satis compertum habeo. Satis constat eos antiquitus in scuto caruleo, Gryphem aureum gestasse: nam in facie altera sigilli Simonis de Monteacuto, qui Edvardi primi temporibus Baro fuit, adhuc conspicitur. Et Johannes Montagu, Equestris ordinis vir, gryphem integrum in cassidis apice habuit. Præterea complures familiæ Equestres, elari nominis apud nos, ictus gryphes insignivere; quales sunt Granthami, Evelini, Gardineri, alij, sed properanti non vacat singulas persequi. Verùm Tesseras quondam agris proprias fuisse scripto Walteri de Gaunt, quod hic adscripsimus, satis patet. Terræ, & insignia, hereditario jure, ad pervetustam & equestrem familiam de Swale dictam, in Comitatu Eboracensi, devenerunt.

SWALE, d'azur, à une bande nébule d'argent.

Walterus Gaunt Comes, omnibus hominibus suis Francis & Anglicis, Clericis & Lai-
cis, tam presentibus quam futuris, salutem. Notum sit vobis, quod dedi, concessi, &
presentis carte mea testimonio confirmavi Alredo nepoti meo, & principali Camera-
rio meo totum Manerium & Dominium meum quod Westgrenton in Swale dale appel-
latur, cum omnibus terris & tenementis. cum suis pertinentiis sibi contingentibus,
boscis, iubbofcis, aquis, stagnis gurgitibus, piscariis, vivar iis, pratis, pascuis, pastu-
ris, communis, vastis, moris, mariscis, turbariis, tresidiis, petariis, gardinis, curtis-
lagiis, homagiis, wardis, maritagiis, releviis, eschaeis, bondagiis, curis curiarum &
seitis eorum, & quibuscunque aliis commoditatibus & assiamenis predicto manerio
& dominio, & terris cum pertinentiis incumbentibus, libertate faldie liberi tauri,
& liberi Apri, & cum duobus molendinis, quorum unum est aquaticum, & aliud
est tritiscium, & cum armis, dominio & terris pertinentibus videlicet ferendum
Scutum Sabellum cum tribus dami masculi caputibus argenteis. Et dedi etiam pra-
dicto Alredo totam tertiam partem ville de Reih, cum omnibus suis pertinentiis,
infra villam & extra undiq; expectant. Dedi praeterea predicti Alredo nepoti meo
totum solum predicto manerio dominio & omnibus terris & tenementis suis cum per-
tinentiis undiq; incumbens, proveniens, pertineus, & expectans, & totum predictum so-
lum ira includendum, & ab omnibus hominibus suis aliquo excepto in ceperali tenen-
dum, & sine aliquo impedimento pacifice conservandum boscis, aquis, & omnibus
modis aliis commoditatibus & assiamenis, ut plenius & apertius in alia carta li-
bertatum & Communiarum predictis manerio, dominio, & terris predictis, cum per-
tinentiis postea ostendatur. Habendum & tenendum predictum Manerium cum domi-
nio, quod Westgrenton in Swaledale appellatur, cum omnibus suis pertinentiis, &
omnibus iis libertatibus, iuribus, commodis, proficui, assiamenis pronomatis in
modo & formis supradictis. Et tertiam partem villa de Reih cum dominio cum perti-
nentiis suis, & etiam totum solum manerij de Westfrangon cum dominio, & tenement
sibi pertinentibus tenendum includendum, & annuatim ab omnibus in ceperali Haben-
dum predicto Alredo heredibus & assignatis suis in perpetuum. Reddendum inde
michi & heredibus meis laxam leporariorum, & hoc nisi semel vita haeditarie pro-
omnimodis servitiis secularibus, exactionibus & damandis quae, corde humano imagina-
ri, loqui, vel lingua exprimi poterint, imperpetuum. Huius testibus Galfrido de Aumū
davilla; Gilberto Foliot; Elya Aumūdavilla; Malgero filio Gaufridi;
Adam de Roibam. Henrico Cameraario. Tuone Capellano; Galfrido filio Briani.
Hugone Offiario.

Pag. 253 lin. 10. *Petrus quidem vocatus de Rupibus, olim
Episcopus Wintoniensis portavit in armis suis Tres
pisces ejusdem nominis, quos in vulgari nostro Rochez
appellamus, quos etiam ipse portavit ratione sui no-
minis.]*

Tres scyphi aurei cum operculis, in apice scutario nigro, scuto pariter aureo in

presso sunt equestris familiae BUTLERORUM in agro Cantiano.

Arcus tres puniceus, circa cantherium ejusdem coloris, in argento scuti laterculo, sunt BOWMANNORUM.

PIPE, d'azur semé de croix recroisettées d'or, à deux trompes (nos Pipes dicimus) de mesme.

Scutum, prout superius describitur, quadratum, cum suis avitis insignibus, gestat antiquissima, & equestris familia VERNORUM.

VERNON, d'argent à une fresse de sable.

Tri-pocula nigra, ad instar cotyli, seu cotylisci, qui unicum tantum habebat ansam, & Bacchi proprius testibus Atheneo lib. xi. & Julio Polluce lib. vi. in parmula argentea, fuit BUTLERORUM. Hanc tesseram gentilitiam quadratim gerunt pervetusta, & Equestris familiae COBSEORUM, & WALPOOLORUM in agro Nortolkensi.

Sinistra tres sanguinea, circa capreolum caruleum, in scuto argenteo, sunt MALNARDORUM Baronum de Estaines.

Dextera quatuor sanguinea, circa taniam nigram, in parmula argentea, sunt QUATERMAINORUM.

Brachia tria, auro manicata, & qua flexis cubitis, more pugilum, videntur istum validum interminari, in miniatoscuti alveola invicem juncta, sunt TREMAINORUM.

Tres sinistra argentea, in apice scutario puniceo, cum imasculi regione ex velle-re hermienco, sunt MALMAINORUM. Hunc chypcum quadratim gestant DERINGII, & TOOKII.

DERING, d'or, au sautoir de sable.

TOOKE, de sable mêlé d'argent, à trois testes de gryffon arrachées de l'un en l'autre.

Tres sinistra argentea, in scuto caruleo, sunt MALMAINEORUM.

Thomas Malmain, qui sub regibus Johanne & Henrico tertio floruit, Gilbertus de Clare, Comes Gloverniz, & Hartfordiz Prætorium sive Manerium de Uptonborne dedit. Ejus filius Nicholaus unicum genuit filiam & heredem, enup-tam Roberto de Plecy. Roberto Joannes ortus, Joanne Edmundus, Edmundo Nicholaus, omnes hi Plecei Equestris ordinis fuerunt. Nicholaj de Plecy filia & heres uxor erat Johannis Hameline, Equitis Aurati, cui unicum peperit filiam, ejus heredem, elocatam Roberto Ashley, Antonij Ashley Equitis & Boronetti, Attavo. Anna, hujus Antonij filia & heres, nuptui tradita est Johanni Cooper Equiti & Baronetto, ex quo matrimonio natus, Virtute & Sanguine nobilissimus, Dominus Antonius Ashley Cooper Baronettus.

COOPER, de gueules, à une bande engreslée accompagnée de six lions d'or.

ASHLEY, d'azur, à une quintefeuille à la bordure engreslée d'hermines.

ASHLEY, d'argent, à trois saurens de sable, accornées d'or.

PLECY, d'argent, à six anneaux de gueules.

Supports, à un taureau de sable, & un salbot d'azur.

Cimier, un chapeau ducal surmonté d'un taureau de sable.

HAMELIN, de gueules au Lion d'hermines, couronné d'or.

HERCY, de gueules, au chef d'argent chargée d'une lambeau d'azur.

Lambella, ut mihi quidem videtur, genus rastorum ferreorum, quod plures habet dentes ad extirpandas herbas in agris. Vide Festum.

Familia Archeriorum re splendida, repetitisq; nobiliū affinitatibus decora, in pago Tamworth in Comitatu Warwicensi à temporibus Henrici secundi confedit, unde oriundus ille Thomas Archer qui, regnante Edvardo secundo, Equitum Sancti Johannis Hierosolymorum Prior extitit.

Tres aurea sagitta, in clypeo cyaneo, sunt ARCHERIORUM.

Scutum ex argenteo & prasino diramptum ex transverso, cum duobus conchylis prasinis & totidem argenteis, circa Capellam rubram, est CHAPPELLORUM, hujus familiae heres, ante ducentos annos, Waltero Tailard fuit ellocata. Catherina Tailard, heres familiae, Mater erat Thomæ Baronis Brudenell, quem sua, & Majorum Virtus Nobilissimum fecit.

Pag. 155. lin. 2.

Sunt insuper diverſi nobiles qui portant lingu-
 las ſive labellas, pro quibus eſt ſciendum quod tales
 Lingulae ſive Labellae non dicuntur proprie ſigna, ſed
 differentiae ſignorum.]

Lambellae non ſemper diſtinctionum notae ſunt, ſed quandoq; inſignia ex parte
 conſtituunt. Utrivis uſui inſeruiſſe exemplis commonſtrabo, & inſuper quo ſe
 pacto quondam juniores nati a familiae principe, atq; invicem, diſtinxerint.

Tres cantheri pinnici, cum lambella cyanea, in argenteo parmula ſolo, teſſera
 gentilitia eſt antiquiſſima, & equeſtris familiae **BARINGTONORM.**

Capreolus niger, cum lambella coccinea, in clypeo argenteo, eſt ſymbolica teſſera
 perveſtiſſae & equeſtris familiae **PRIDEUXIORM.**

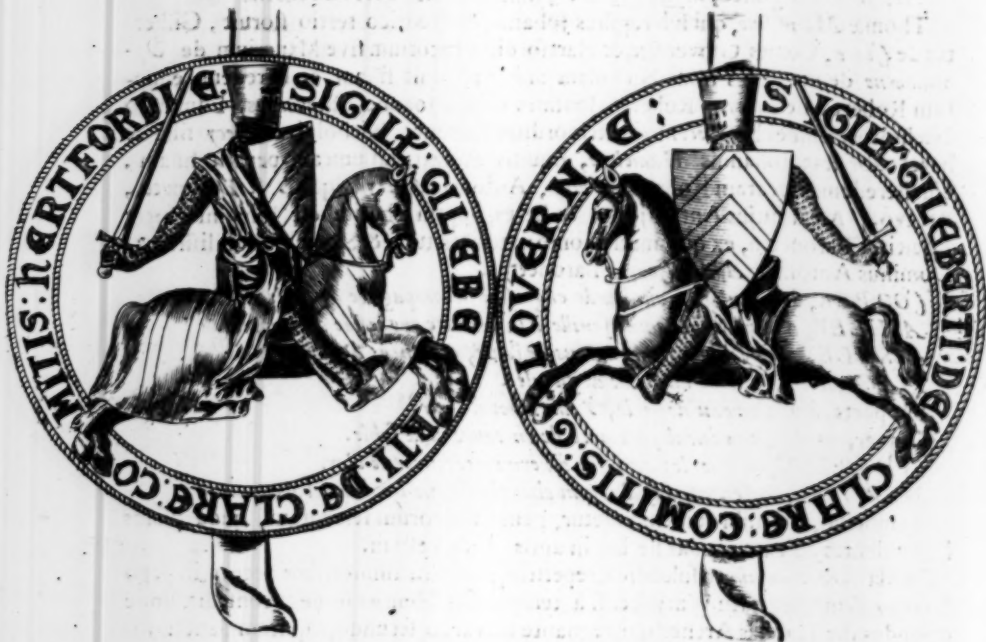
WINTERSHULL, d'or, à deux faſces de gueules, un lambreau de ſable.

BYRKIN, d'argent, à la faſce d'azur, un lambreau de gueules.

SCOBELL, d'argent, à trois fleurs de lys de gueules, un lambreau d'azur.

KELEBY, d'argent, à deux chevronſ de ſable, un lambreau d'or.

Illuſtriſſimi Comites Hertfordiae, de **CLARE** dicti, Tres capreolos coccineos, in
 ſcutto aureo geſtabant: Gilberti de Clare, Comitis Gloverniae, & Hertfordiae, ſi-
 gillum delineatum do.

Gilbertus de **CLARE** (Gilberti filius natu minor) cui Stephanus Rex,
 Pembrokiae

Pembrokiæ Comititis titulum contulit, Scutum capreolis plenum habuit. Ejus quoque sigillum hic appictum imus.

Barones de FITZ-WALTER, eorum gentiles, binos capreolos cum interiecta inscripta.

Thomas de Clare Tribus Cantheriis superimposuit - lambellam quinque partium cyanum, Majores mei, nigram.

HILDIARDORUM pervetusta & equestris familia, Tres echinatas calcarium molulas, aureasq; in parmula carulea gestabat. Petrus de Hildiard cantherium argenteum, notam minoris natu filij, interjecit.

Minor natu filius è familia equestri Savillorum, differentia causa, Balteum striatum gessit. Tres noctuae argenteae, balteo impressæ sursum, in clypeo argenteo, sunt tessera gentilitia SAVILLORUM.

Pardi caput aureum lilio argenteo perforatum, in clypeo nigro gestabant MORLEI in agro Lancastriensi. Illi in agro Sufflexiano, ab iis oriundi, Tria habent.

Litera Græca T aurea, ter adscripta in scutario apice puniceo dentatoq; in aluta Muris Pontici, est Antiquissimæ familiæ THURLANDORUM. Nonnulli minores natu filij eiusdem familiæ Argenteas literas gestabant.

IN JOHANNEM DE BADO AUREO NOTÆ.

Pag. 23. lin. 24: Portat unam Crucem rubeam ingradatam, in campo argenteo.]

Tessera est symbolica equestris, pervetustæque familiæ GOURNAIORUM in Comitatu Norfolkiensi.

Hh

Crux

In Johannem de Bado Aureo Notæ.

Cruz argentea, striataq., in clypeo rubro, fuit equestris olim familiæ INGOLDESTHORPIORUM, in eodem agro.

Pag. 24. lin. 4. *Portat unam crucem truncatam rubeam, in campo argenteo.]*

Tessera est gentilitia, antiquissimæ, & equestris familiæ LAURENCIORUM agri Lancastriani olim, jam incolæ.

Pag. 25. lin. 5. *Portat unam crucem cruciatam de rubro, in campo aureo.]*

Est BYERLEYORUM.

Pag. 26. lin. 15. *Portat de argento, cum cruce florida patenti de rubeo.]*

Est equestris familiæ TROUSSELLORUM.

Aurea, in parmula veneta, est PAVELEIORM.

Nigra, in parmula argentea est equestris familiæ SWINERTONORUM.

Familia PESHALORUM Staffordiensis, vulgo PERSHALL dicta, à Swinertonis oriunda, sed sedis, quam elegerant, nomine assumpto, Peshale se dixere, servatis tamen insignibus Swinertonorum, sed adauctis Leone pradabundo argenteo, scutulo rubeo impresso, & in medio crucis posito, ut ex sigillo Richardi Peshale Equitis patet. Et hæc insignia quidam, antiquarum rerum satis gnari, à Ranulfi, ejus nominis secundi, Cestrie Comitis clypeo mutuata esse opinantur. Sed hic Richardus fratrem habuit minorem natu Adamum, Equestris etiam ordinis Virum, qui scutulo omisso, eandem Crucem gestavit, ac insuper in Cantone (ut loquuntur fæciales) rubro, ereptum lupo caput argenteum, auro coronatum, ut etiam in ipsius sigillo videre est. A quo Guilielmus Peshale Eques, vir doctissimus, Johannis nuper de Suggenhill in eodem Comitatu Baronetti, filius natu secundus, originem traxit.

3. R. 2

Pag. 31. lin. 34. *Il port d'argent, un cheuern de sabil.*

Tessera gentilitia fuit equestris familiæ WANTONORUM.

Cantherius puniceus, in clypeo aureo, fuit BVC KINGAMIÆ Ducum, Comitum Staffordia.

Ibidem

Ibidem lin. 35. *Il port de sabil, deux cheuerns d'argent.]*

Tessera gentilita *CECILLORVM*.

Cantheri bini punicei, in parmula aurea, est p̄vettutz & equestris familiz MYN-SONORVM in agro Lincolnensi.

FETIPLACE, de gueules, à deux cheurons d'argent.

ASHE, d'argent, à deux cheurons de sable.

FENNER, de hermines, à deux cheurons de sable.

Trifolia nigraterna, circa cantherios bino eis concolores, senti valanlo aureo, est p̄vettutz & equestris familiz ABDIORVM.

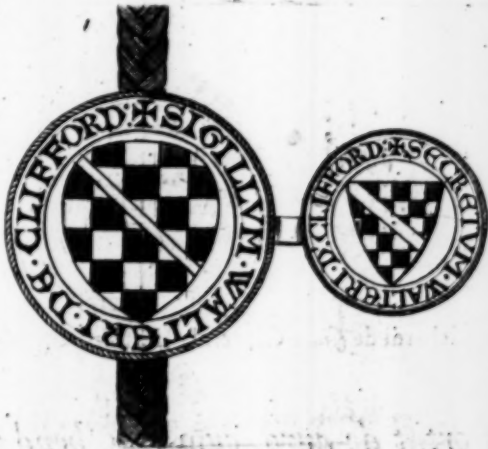
Aurei tres nummi Bizantini, circa cantherios bino perinde aureos, in cyanea senti areola, est KIDDERMISTORVM.

Rose tres rubra, circa cantherios bino s̄rnuos, fuit WICKHAMORVM.

eg. 33. lin. 17.

*Portat sex anulos aureos in campo ru-
beo.]*

Robertus de Veteri Ponte, sive Vipont, tempore Regis Johannis, in clypeo rubro sex aureos anellos gestavit. Robertus vero ultimus, duas solummodo filias reliquit, sibyllam Rogeri Domini Cliffordi uxorem, & Idoneam Rogero de Leybourne enuptam.

Ibidem lin. 14. *Portat de rubeo, cum tribus talentis auri.]*

Est *DINHAMORVM*.

Tres nummi Bizantini aurei, in fascia conchiliata, supra parmulam argenteam, sunt equestris familiz JENNINGSORVM.

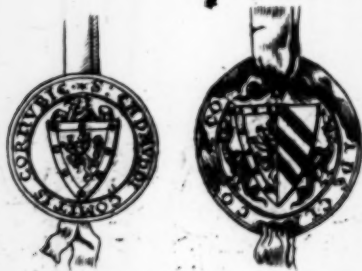
Totidem nummi argentei, in tania furva, in aureo senti alveola, sunt equestris familiz BRAMSTONORVM.

Cyanea placentula tres, circa cantherium concolorem, in aureo senti solo, sunt equestris familiz CLEPQOLORUM. Eos olim gestasse clypeum ex vellere hermonico, cum apice sentario cyaneo, tribus balteis aureis impresso, compertum habeo.

Terni nummi Bizantini aurei, circa capreolum perinde aureum, in parmula aurea coustrata, sunt equestris familiz BEVILLORVM.

Pag. 38. lin. 28. *Portat Leonem rapacem rubeum in campo argenteo, cum una bordura de nigro, pulverisata cum talentis aureis.]*

Cum autem Richardus ille (Camdenum legis de Comitibus Cornubiæ differentem & filius Edmundus à stirpe regia Angliæ fuerint, & diversis tamen à Regia stirpis insignibus, sc. in Clypeo argenteo Leone rubro insurgente, & coronato intra limbum nigrum globulis, sive Bizantinis bullatum, ut sunt, subinde cum aliis sum demiratus. Nec aliam satisfactionem afferre possum, nisi quod illi regiam Gallorum familiam in hoc (à Gallis enim hæc insignium ratio ad nos promanavit) sint imitati. Filii enim Regum Gallie natu minores, ad hæc usq; tempora, alia quam regia gestarunt insignia, ut in familia Veromandua, Druidensi, Courtenesia videre est, atq; ut Robertus Dux Burgundie, frater Henrici primi Regis Galliarum, antiquum Burgundiæ Ducum scutum assumpsit; ita hic Richardus cum Comitatum Piltonum ab Henrico tertio fratre accepisset, Leonem illum rubrum coronatum assumpsit, quod priorum erat Piltonum Comitum, ut tradunt scriptores Galli, & Limbum illum bullatum ex antiquo Comitum Cornubiæ clypeo addidisse existimare licet. E Britanici enim sanguinis Comitibus ultimus Cornwalliæ Comes, ut Heraldica artis periti tradunt, Clypeum nigrum 15. globulis aureis inspersum gerebat. Hactenus Camdenus. Edmundi Comitum sigillum huic loco non alienum puto.

Margareta filia Richardi de Clare Gloverniz Hertfordizque Comitum, ejus erat uxor.

Pag. 39. lin. 16. *Portat de auro, cum una benda de nigro, cum tribus aquilis de argento.]*

Tessera gentilitia fuit minoris natu filij è Mauleorum, sive de Malo Lacu, gente nobilissima. Aquilæ in hoc clypeo minoris filij notæ sunt. Tres aquilæ aureæ, balteo impressa puniceo, in clypeo argenteo, sunt per vetustæ equestrisque familiæ *HABINGTONORVM*.

Bina aquilæ prasinæ, circa balteum nigrum sinubriatum cum laciniis striatis puniceis, in clypeo argenteo, est *SINDALLORVM*.

Aquila viridis, & crux cruciata nigra, circa balteum ejusdem coloris, in parma argentea, est icon symbolica *RUSHWORTHORVM*.

Est autem quod hic miror *BORLASIORVM* insignia, tæcti antiquissima, & quibus haud quicquam affine aut simile extare apud nos crediderim, à nemine tamen nostrorum, tesserarum scutatarum interpretum, memorari, nec, si bene memini, succurrit, vel apud Gallos, vel Italos, vel Hispanos ejusmodi tesseram gentilitiam describi, ejusmodi *Borlasij* designant.

Ne

In Johannem de Bado Sures Not.

22

Ne autem mentem meam minus dilucide aperiam verbis, ipsa porro Insignia hic incidi curavi.

Princeps familiz penes se habet diploma Guilielmi filij Guilielmi, Conquestoris dicti, indulgens decessori suo Borlasio, Domino Castri de Talsen in Normannia, Borlasium in Cornubia. Stetitq; hactenus hoc Borlasium, longo ordine Stemmatis, sedes principis familiz Borlasiorum connubio junctæ heredibus familiarum Payson, Royone, Trevinor, Buscower, Kindown. A quibus oriundi Borlasij in Comitatu Buckinghamiæ; splendida sanè familia, largis fundis locupletata, accessione amplissimæ dotis per matrimonium cum filia & herede Baldvini Senatorij ordinis principis viri, quem patria lingua summum Justiciarium indigitant. Ex hoc itidem genere prodiit Johannes Borlasius Eques Auratus, qui cum ab Imperatoriis muneribus, quibus, cum in Hollandia, tum in Germania, & Danis defunctus est, requiesceret, postmodum cum provincie socio Guilielmo Parfona Equite Aurato vices Proregis in Hibernia, amoto Stafford a Comite, obivit, sub titulo Justitij Hibernie, majori virtutis fama, quam sibi & suis consulturus de re familiari, æst amplanda, ut qui tam divitiarum contemptor, quam fortitudinis, & vere pientis etatis cultor. Ilque pari famæ integritate ab obitu usque summam præfectorum æneorum tormentorum in Hibernia sustinuit. Per maternam originem in Northamptonia originem, sanguine annexus erat verustissimæ, & nobilissimæ familiz Comitum Oxoniensium, quos Heroicarum virtutum, & sanguinis juxta cognitione, contingebat.

Ibidem lin. 27. Portat unam barram nigram, in campo aureo]

Familia BOND cognominata pervetusta, & equestris. Fasciam auream in clypeo furo, gestabat, & qua oriundus Dionisius Bond, quem honoris causa nominio, ei enim hæc studia plurimum debent.

Pag. 42. lin. 16. Portat de Auro, & Azoreo, scaccariatum]

Guilielmi de WARRENNÆ, quem Guilielmus RUFUS Rex Angliæ cum Comitibus honore Surria primū præfecit, insignia erant, Scutum aureum, caruleo interstinctum. Hæc Camdenus.

Monumen-

Lombart. sculpsit

Monumentum hoc ad austrum in choro Ecclesie Cathedralis Worcesterie positum, in marmore summa arte excisum, ob antiquitatem (cum ab Henrici tertij temporibus duraverit, quod ex habitu istius Domine, aliaque sculptura facile collegimus) hunc locum meruit. Paterno genere ex familia *Verdonorum* fuit, & coniux cujusdam Comitis *Surrie*, è *Warrenis*; vestis enim interior *Verdonorum* habet insignia, exterior *Warrenorum*. Per quem morem ortum, & conjugia Heroinarum olim exprimebant. Nec vetustius usquam temere reperias, itaque hujus loci merito est.

IN HENRICUM SPELMANNUM NOTÆ.

Pag 40. lin. 32. Hinc multis, nec ignobilibus, familiis sua defuere insignia, etiam usq; Henrici sexti ætatem, ut videre est in *Hastingsiarum* cum *Ruthino* Barone litium formulis, in quas juratus quidam è stirpe nobili respondit nihil sibi insignium accidisse, quia nec ipse,
nec

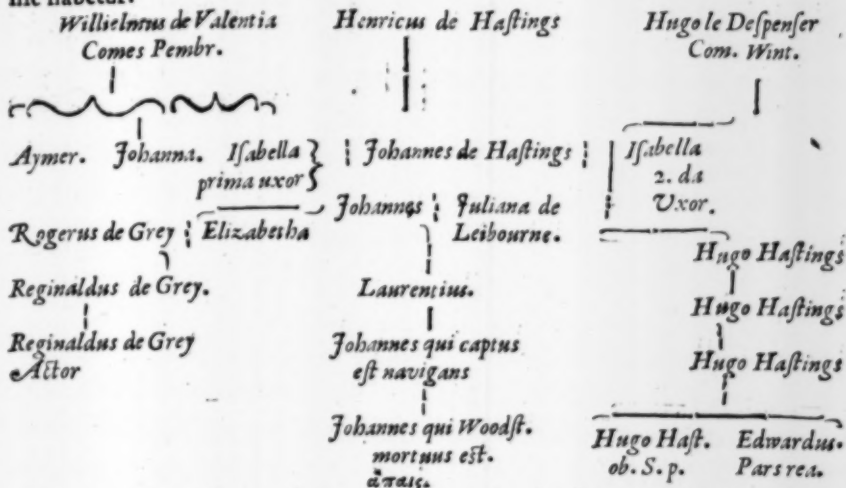
In Henricum Spelmannum Notæ.
nec Majores sui in bellum unquam descendissent.]

95

Lis illa, de titulo gestandorum Insignium Domini de *Hastings*, Comitum *Pembrochiz*, paulo antea defuncti, *Manica*, nempe, *punica*, in clypeo aureo, coorta est inter Reginaldum de *Grey* Dominum de *Rutben*, *Altorem*, & Edvardum de *Hastings* Equitem, *Partem ream*, quæ cum temporibus Richardi secundi agi esset incepta, anno undecimo Henrici quarti super ea re latum est judicium; verum, provocatione ad Regem factâ, temporibus Henrici sexti adhuc in Curia pendeat. Quam nos ex Jurisconsultorum argumentis, causæq; testimoniis, quæ in libro Ms. satis amplo, ad Comitem Cantianum, à modo memorato Reginaldo oriundû, pertinente, & qui nunc in Summi Viri Johannis Seldeni bibliotheca habetur, exaravimus: nec non ex variis chartis, rotulisque membraneis, tunc temporis exaratis (quæ quidem ipsa sunt protographa) quas nobiscum communicavit Hamo *Le Strange* Equestris Ordinis Vir, & Baronettrus, nuper fato functus: et habet nunc penes se Nicholas *Le Strange*, Eques pariter & Baronettrus, ejus filius & heres, ab Edwardo *Hastings* genus ducens.

Baro de *Grey* ad hunc modum titulum suum asseruit.

Primò, jure majorum, legitimaque & hereditaria successione, ut qui esset Johannis Comitum *Pembrochiz*, fato apud *Woodstocke* functi, per feminas, heres proximus: quod ut palam omnibus fieret, suum Stemma commonstravit, ut hic habetur.

Secundò, restitutione & liberatione Domini, & omnium terrarum ad prædictos Dominos de *Hastings* pertinentium, quæ prædicto Reginaldo *Aktori* post mortem ipsius Domini Johannis facta fuerat, qui sub tutela Regis Richardi secundi mortem obiit: qua facta liberatione Insignia sibi, aiebat, accedere, ut partem liberationis, hereditati inherentem, eique annexam & ab ea indivisibilem.

Tertiò, continuatâ possessione: Quod nimirum de facto post liberationem, & possessionem hereditatis, Domini, terrarumq; prædicti Domini de *Hastings*, ejus insignia gestasset.

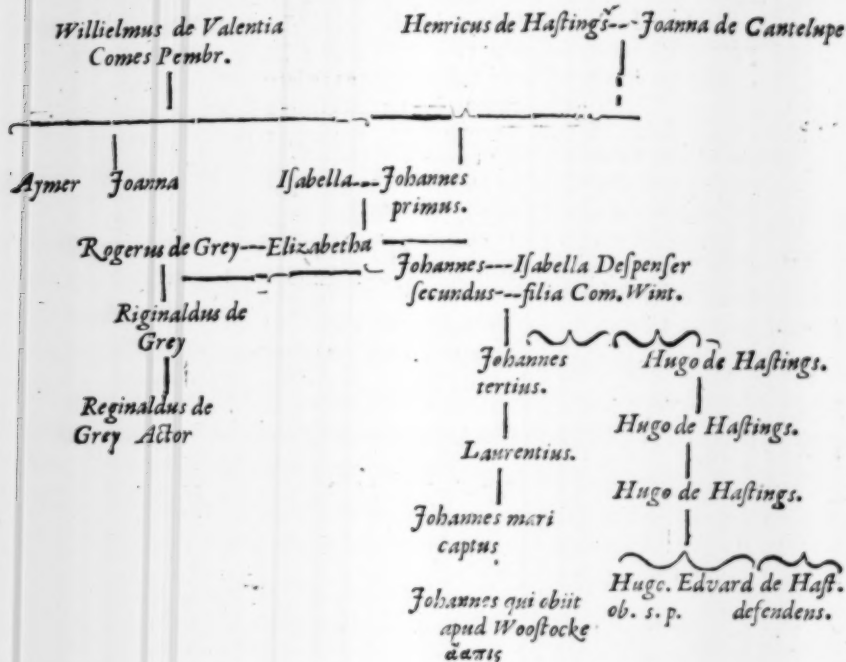
Adeoque conquerebatur quod Dominus Edvardus *Hastings* injuste istam Scuti tesseram usurpasset, ejusque gestatione eum prohiberi, at sibi soli adjudicari orabat.

Gestationem Insignium Edvardus Dominus *Hastings* vindicat, & defendit: Primò, jure Majorum, & successione legitima, & hereditaria; utpote qui heres sit nominis *Hastingsij*, & ejusdem Johannis Comitum *Pembrochia* nuper defuncti, heres masculus: & *Aktorem* asserit jus tantum habere à latere materno & famineo, ideoq; titulum habere suo remotiorem.

Secundò

In Henricum Spelmannum Nota.

Secundò, jure & more gestationis insignium. Quo jure & dominio & insignia *Hastingsorum* sibi aiebat deberi, ut qui legitimus esset heres masculus nominis *Hastingsij*, perpetuo stemmate. Quod ut confirmaret, stemma hoc proposuit

Tertiò, quod sanguini, nomini, & heredi masculo insignia debeantur, quæ nec ab agris, nec à liberatione dependeant.

Quartò, quantumlibet insignia agrorum possessionem sequantur, ipse tamen ea debuerit gestare, eo quod isti agri, aut eorum maxima pars, nunc ad *defendètem* jure devoluta fuerit cartæ licet & tabulas id probantes *Actor*, & cum eo confederati subduxerant: aut potius ad Guilielmum *Beauchamp* qui istos agros (injuste quamvis quæsitos) jam possidet.

Quintò, quod restitutio, aut liberatio terrarum, frustra, & per errorem facta sit, cum ipse, & frater ipsius natu major infra ætatem essent, nec pro eis quisquam compareret qui causam eorum ageret, eoq; magis quod liberatio illa facta esset salvo jure cujusque.

Sextò quod si secundum Jus Commune Anglorum ista liberatio bona sit, Jus tamen illud Commune non debuerit locum habere in curia Constabularij & Marefcalli, nec admisceri, aut confundi cum legibus aut institutis istius Curie.

Denique se non decessurum à probatione juris sui per corpus suum, viva voce coram affirmavit, & quædam verba ad Monomachiam Provocantia palam locutus est, quibus ut *Actor* ipse eodem modo responderet petiit, & Chartam sua manu scriptam, insigniumque suorum sigillo obsignatam, *Actorem* appellans, Curie intulit.

Titulum *Defendentis* Dominus de Grey partim admittebat, partim evitabat, fatendo eum sanguine quidem ortum Domini Joannis de *Hastings* prædicti, sed utique dimidiato. Nam cum haberet, inquit, Joannes Dominus de *Hastings*, à quo uterque originem ducimus, binas uxores, Isabellam, nempe, de *Valencia*, primam, ex qua Joannem secundum, & Elizabetham, *Actoris* aviam, tantummodo suscepit, alteram, Isabellam *Despenfer*, ex qua genuit Hugonem de *Hastings*

Ing's Defendentis proavum; tamen quia Joannes secundus filius Joannis primi & *Isabella de Valencia*, & ejus heredes insignia & hereditatem Joannis primi, actu possedissent, illique nullis relictis heredibus objissent, insignia, hereditatemque potius ad *Elizabetham* integri sanguinis heredem, ejusque heredes, defendere debere affirmabat, quam ad *Hugonem* fratrem Joannis secundi, ex secundo ventre natum, qui ex demidiato tantum primi Joannis sanguine esse credendus est, quemadmodum in perdicto stemmate *Actor* exhibuerat.

Liberationem justam esse asserit; pernegat de subductione Chartarum se quicquam scire, aut ullum scriptum fraude sustulisse.

Defendens se nihil ad ea responsurum constanter affirmavit, nisi prius Chartæ, quam ille Curia obtulerat, manu sua scriptam, & suorum insignium sigillo obfirmatam, responderet: & super ea re aliud scriptum in Curia dedit.

Quibus lectis *Actor* viva voce respondit, Defendentem falso mentiri, chartularum contenta falsa esse, cuius rei veritatem, prout Curia ordinaret, ipse vita sua periculo esset comprobaturus ideoque, provocationis pignus, chirothecam dejecit. Defendens etiam palam respondit, Illum falso mentiri, & ea qua allegasset vera esse & ea se vite periculo confirmaturum, & chirothecam projecit.

Unde ex tota litis contestatione, duæ quæstiones ortæ sunt, & utraq; de facto. Prima criminalis, eò quod lis de scriptis fraude sublati intendebatur.

Altera civilis, viz. Num Defendens ejusque majores, prolis masculi nominis *Hastingsiorum*, ex dimidiato tantum sanguine essent Domini de *Hastings*, Comitibus *Pembrochia* nuper fato functi; quam rem, cum *Actor* potissimum urgeret, ut Curia probaret Defendens obnoxie petiit.

Sed criminali Defendens præcipue insistit, orans obtestansque ut, juxta legem, moremque Curia se prius super ea re audirent, judiciumque ferrent, obtulitque iterum se armato corpore cum adversario dimicaturum. Sed cum hoc Curia non sineret, ad Commissarios rem detulere, & certos utrinque elegerunt, qui ex testibus veritatem elicerent, & testimoniorum omne genus tam in criminalibus quam civilibus reciperent; sed in ijs obiter, & tantum ad informandum conscientiam.

Publicatis juratorum testimoniis, aliisque probationibus, summa rerum utrinque confirmatarum huc recidit. Primum ex parte *Actoris*, ut evinceretur proximus heres *Iohannis de Hastings* nuper defuncti, & ex sanguine integro. Et hoc probare aggressi sunt *Inquisitionibus* captis per *Breve de Diem clausit extremum*, & *Liberationibus* terrarum, in tabulas publicas relatis. Præterea ex antiquis monumentis, chartisque manu scriptis variis, Martyrologijs, Archivis, Registrisque, quæ in *Cœnobiis* supererant:

Tertiò, viva voce testium; qui audivissent quidem, & obscuram quandam noticiam habebant rerum, sed tantum ad *Laurentium* memoria penetrare potuerunt; qui, uti utraque pars convenit, *Julianam de Lebourne* uxorem duxerat. Et hoc de testibus illis memoratu dignum est, cum ab illis unde hoc illis constaret quereretur: *Actor*, inquebant illi, ex integro sanguine est, & heres proximus, eò quod terras liberatione accepisset, & accepisse liberationem terrarum eò quod ex integro sanguine esset, & heres proximus.

Quartò, genealogiis: & fuisse tantum duos *Iohannes* ante *Laurentium*, quorum prior duas habuisset uxores, quod argumentis ex ipsa *Prosapia* serie ductis, ab *Inquisitionibus*, tabulis publicis, & scriptis antiquis ductis satis apparebat: ex testibus, etiam ex rumore; præterea ex eorum testimonio, quibus *Iohannes*, *Laurentij* pater notus esset. Quorum tamen testimonio ad hanc litem dirimendam non nihil antiquitatis deerat.

Quintò ex ore Comitissæ *Norfolcia*, quæ Comitibus *Pembrochia* ultimi avia fuerat, ex eo, & ex Comite *Pembrochia* qui in itinere marino captus fuerat, quorum uterque *Actorem* (modo ille Comes diem sine prole obiret) proximum heredem declaravere, & designavere.

Sextò, voce populi, & fama.

Manifestum etiam reddere enitebatur Iohannem fratrem Elizabethæ, quæ Rogero de Grey nupsit, hereditate prius possessa & occupata, diem suum obiisse: quo factò, Elizabetha, possessione fratris, titulum haberet: quæ res lege Angliæ necessaria est ut soror ex integro sanguine sit heres. Legis enim regula hæc est, *Posseffio fratris de feodo simplici facit sororem esse heredem*: & hoc factum est, per testem qui se hoc rumore accepisse, aiebat; & per *Herveum* quendam, qui hoc se vidisse in tabulis publicis affirmabat. Per multos quoque confirmatum est (quantum tamen illis videbatur) ad *Actorem* pertinere insignia, eò quod in terrarum possessione per *liberationem* esset.

Interea scitu dignum est, quod per quæsitæ quæ, *Actoris* testes illaqueantia, Defendens propoluit, palam factum est quod *Actoris* pene omnes testes sic enim facti sunt) aut illi affines, aut servire illi, aut *Beauchampio*, vel eis aliquo modo esse obnoxios. Quod *Actor* & *Beuchampius* ad mutuam defensionem in hac caussa conjurassent. Quod *Libetatio* illa facta sit, *Actori* durante minoritate Defendentis & fratris sui, & fraude Ducis Lancastriæ, eorum Tutoris, Quod Defendēt s Majores omnes, Hugones dicti, ista insignia gestarint cū lambella argentea tricuspide. Quod ejusmodi lambella esset nota proximi heredis. Quod *Actor*, *Beuchampius*, & eorum amici multa Defendentis scripta fraude sustulissent; arcam, inquit quidam, istorum plenam: alius quot rheda poterant componi, inter quæ multæ erant genealogiarum deductiones, & alia monumenta.

Nec parum ad negotium præsens conferet, si paulum observemus qui mos, quodnam institutum fuerit istorum temporum in gestandis insignibus, & quales in hujusmodi libris testes desiderabantur.

Illaqueantium igitur questionum una, quam testibus *Actoris* omnibus proposuit Defendens, hæc erat, nempe. Num genere nobilis esset? num gestaret insignia? quos redditus haberet? Questioni de Nobilitate, quidam, vel eis quos Armigeros appellarent, se quidem genere Nobili affirmabant oriundos, verum eò quod castra illi, nec eorum majores essent secuti, se tesserarum gestationem susque deque habuisse. Et inter illos unus, cui nomen Iohanni *Edom*, se genere quidem nobilem non esse fassus est, tesseram tamen scutariam, quæ illi, presente illo Comite Pembrochiæ, qui super mari captus fuit, data esset, habere, sed illius descriptionem non tenere, eò quod novem & viginti annis elapsis eam non vidisset.

Iurarunt etiam quidam Comitem *Pembrochianum*, quem captum fuisse supra diximus, tanto odio *Actoris* patrem fuisse prosequutum, ut *Beuchampio* terras suas assignaret, ea lege ut nomen & titulum Comitis *Pembrochiæ*, & insignia assumeret. Moris quoque fuisse insignia hæc in gladiatorum capulis calata habere. Quod ante tempora *Edvardi III*. Lambella tricuspide moris fuit proximos heredes denotare; sed Rex ille omnibus suis filiis cum lambella (facta tamen aliqua in lambellis differentiâ) insignia gestare permisit, excepto solummodo Duce *Gloverniæ*, qui suam tesseram cum limbo gestavit.

Testimonia ex parte Defendentis potissimum laborabant ut ostenderent eum esse ex sanguine integro Iohannis Domini *Hastings*, Comitis *Pembrochiæ* nuper defuncti. Et hoc fiebat Inquisitionibus captis post mortem Comitis Iohannis ultimo mortui, & *Annæ* uxoris suæ, & post mortem *Mariæ de St. Paulo* quæ uxor fuit *Adomari de Valencia*, quibus compertum erat Hugonem fratrem Defendentis natu majorem consanguineum esse & heredem proximum prædicti Iohannis filij Iohannis: viz. filium Hugonis, filij Hugonis, fratris Iohannis, patris *Laurentij*, patris Iohannis, patris Iohannis qui ultimo obiit. Atque eadem inquisitio pro Defendente capta fuit, illo licet nihil attendente, & in ejus abentia.

Ordine prosapia quam Defendens produxit, qua planum factum erat, ante *Laurentium* tres Iohanes fuisse, quorum primus duas uxores non habuit: & hoc ex ipso stemmate satis apparebat, cujus verum exemplar Dominus de *Morley* in manibus Episcopi *Norwicensis* viderat.

Et hoc etiam satis magno argumento ex tabulis publicis desumpto, nempe, Quod

Quod Adomarus de Valencia ante sororem suam obijisset, & quod primus Iohannes de *Hastings* ante Isabellam uxorem suam, quæ soror fuit Adomari, fato functum fuisset: non igitur ille potuit Isabellam Despenser, secundam uxorem, ducere. Quod, ut clarius fiat, apparet, & sic ab actore concessum est, Iohannem de *Hastings* qui uxorem duxit Isabellam de *Valencia* mortuum 6. E. 2. Hoc insuper fatetur, Adomarum non fato functum fuisse usque ad ejusdem Regis annum septimum decimum, quod Inquisitionibus post eorum mortes captis confirmatum est. Et jurisconsulti, à partibus *Actoris*, ipsi fatebantur, post mortem Adomari, ejus hereditatem ad duas ipsius sorores fuisse devolutam, nec non hereditatem, quam ex morte fratris prædicta Isabella acceperat, jure illam in morte sua filio suo reliquisse: Idq; *Harvæum* Actori à consiliis de tabulis publicis legisse. Iohannem igitur de *Hastings* annis undecim ante Adomarum mortuum fuisse, & Adomarum ante sororem suam Isabellam, quæ vxor prima Iohannis fuerat, decessisse, sic, ut præter Isabellam neminem posset uxorem ducere.

Verum hoc argumento demum allato, tam appposito, perspicuisque adeo testimoniis confirmato, *Actor*, publicatis testium testimoniis, & post exceptiones testibus & testimoniis utrinque exhibitas, cumq; causa jam parata esse iudicio, Libellum per modum revocationis errorum Curio exhibuit; sed in hoc uno se deceptum profitebatur, nempe cum dixisset Adomaro, qui duas habuit sorores Isabellam & Ioannam, mortuo, ejus hereditatem ad sorores suas fuisse devolutam, & quod postea Isabella, Johanni de *Hastings* nupsisset, se jam revera compertum habere quod Isabella ante fratrem Adomarum diem suum obijisset, & quod Adomarus sororibus suis superstes fuisset: adeoque quoniam ejus declaratio falsa fuit & erronea, & suæ causæ obnoxia, eam se jam revocare. Suorum tamen testium major pars, stemma ab eo propositum juramenti confirmaverat.

Nihilominus id in rem *Actoris* fecit maxime. Testes enim idem qui prius stemmatis ab eo propositi veritatem jurati affirmarant, nimirum quod Adomarus ante sorores suas occubuisse, & ad eas illius pervenisset hereditas; duo, inquam, *Harvæus*, & *Stryvechius*, Apprentitij iuris, jurarunt Isabellam quarto die Octobris oppetiisse anno 1305. circa trigessimum tertium Edvardi I. ut in *Mortilogio* & *Dulario* Fratrum Minorum *Coventria* cernere erat. At illi ipsi prius juraverant Iohannem de *Hastings* obijisse 6. E. 2. & Adomarum 17. ejusdem Regis: unde, computatione facta, necesse est Isabellam plurimis annis ante fratrem supremum diem obijisse.

Sed ut his etiam responderet *Defendēs*, per Commissarios, aliosq; qui in Concilio erant, quibus hæc *Mortilogia* in rei testimonium ostendebantur, planum fecit, his merito suspicionem fraudis inesse; nuper enim exarata fuisse & conficta; ac præterea in *Theologia Magistrum*, aliosque istius ædis fratres ad eum venisse dixit, ut iis veniam daret obnixè rogantes, causantes hæc non debere fraudi esse *Conventui*, nec Ordini eorum; neque enim adeo pronum, aiebant, nobis esse prohibere istiusmodi injurias, cum Dominus de *Grey* tam potens in propinquo sit. Et sic confictum illud *Mortilogium* amotum est.

Cum Dux Eboracensis, qui tunc temporis in vivis erat, audivisset quod liberatio terrarum ad *Hastingsorum* familiam pertinentium, *Actori* esset facta, mirari sese aiebat; eò quod Patrem suum Edvardum III. aliosque rerum gnaros sæpe audivisset dicentes, si sine liberis Comes *Pembrochiæ* mortuus fuisset, Hugonem de *Hastings* heredem ejus futurum.

Denique juravit quidam Apprentitius iuris *Beauchampio* à consiliis, quod liberatione terrarum *Actori* nondum facta, & cum inter *Actorem* & *Beauchampium* super hereditate Comitum *Pembrochiæ* lis esset, omnibus suis Jurisconsultis in prandium in domo sua (quæ tum in platea titulo *Patris nostri* insignita erat) convocatis, viz. *Roberto Charlson Jusitiario*, *Gwilhelmo Pinchbeeke*, *Gwilhelmo Branchly*, *Joanne Cuesby* & aliis Jurisperitis, finito prandio *Beauchampium* in capellam suam secessisse, indeq; paulo post rediisse, velut irà commotum, & Jurisconsultorum singulis aureum projecisse in mensam, ac dixisse. *Quæ ego vos, Domini, mihi fero*

mora enarrare siquid mihi iuris tituliue sit, in Dominium, terrasq, Hastingsiorum. Conticuere omnes, veriti ne Beauchampius eos suspectos haberet, tandem Pinchebeckius, Nemo, inquit, hic, vel in Anglia est, qui te aliquod jus habere in illis terris dicere audebit, nisi prius Hastingsi tibi de suo iure decedunt. At cum illi id temporis infra aetatem essent, eorum concessionem nihil profuturam consideratum est.

Actorem pecunia corrupisse Vicecomites, Subvicecomites, Escheatores, Juratores, & multos alios palam factum est.

*Hæc sunt pleraque eorum quæ testibus utrinque comprobata fuere. Deinde utraque pars de testibus, testimoniis invalidis ad Curiam retulit generatim & sed super his nihil magni decretum est. Hoc solummodo obiter annotemus, quod inter testimonia ex scriptis desumpta, unum Officialis manu exaratum, & ab eo à Domina de la Mare acceptum, productum est: cui *Defendens* objecit quod id testimonium à non Iudice receptum erat; præterea quod fœminæ testimonium in causis insignium recipi non deberet.*

*Deniq; dies ad audiendam sententiam utrique data est; & Iudices *Defendenti* hisce verbis præfati sunt: Quoniam Actor in stemmate suo proposito dixisset Johannem de Hastings filium Henrici uxorem duxisse Isabellam de Valencia, ex qua genuisset Johannem & Elizabetham, qua Elizabetha Rogero de Grey nupsisset, unde genus suum ACTOR ducebat, cui rei ille fuisset assensus, ab eo igitur querere, ecquid iam haberet, cuius Iudex præmonitus, iudicium pro Actore non daret. Quibus respondit, Se negare nolle Actorem ab Elizabetha filia Johannis & Isabella de Valencia genus ducere; nihilominus, aiebat, Actorem fieri ipsum quoque à fratre istius Elizabethæ esse oriundum; atq, ita stirpem masculam omni iure fœminea esse præferendam, nisi causa insignis intercederet: quod verò Actor causam demidiati sanguinis à se aliam non probaverit, omnibus manifestum esse, eum causâ cecidisse.*

Defendens etiam orabat ut criminalia prius discuterent de chartarum nempe exilatione) quibus maximam lucem sibi in iure suo defendendo dari potuisse aiebat. Sed cum ad hæc Curia nihil responderet, chartam obtulit, qua ad Regem provocavit. Qua licet suscepta Iudices nihilominus perstabant iudicium ferre. sed legente sententiam iudice, quamvis iustus manere, Curia excessit. Tum, orante Actore, Iudex in legenda sententia usque ad finem perstitit: dein Actori tempus exhibendis impensis dedit.

Hoc Iudicium nono Maij, anno H. iv. undecimo, latum est.

*In hoc statu rerum quievit hæc controversia usque ad mentem Februarij anno H. V. quarto, quo tempore dies dicta *Defendenti*, ut comperaret, & causam diceret, quare impensarum summa, secundum Curia sententiam, non decerneretur. Comparuit ille, post aliquot dies per Attornatum suum & dixit, se à criminalibus, & provocatione sua non recessurum. Et Attornatus hanc causam attulit: Quod *Defendens* ab injusta istius Curia sententia ad H. iv. provocasset, & provocationem suam secundum jus prosequutus fuisset, & quod omni modo nixus fuisset provocationem suam & litem ad iudicium ultimum perducere, quod nihilominus illa adhuc penderet: qua de causa quod in Curiam non conveniret sibi condonari orabat, & ut iudices de sententia ulterius ferenda supersederent. Nihilominus Curia impensas ad Nongintas & septingintas libras, decem solidos, totidem denarios, obolum cum quadrante decrevit. Et tunc Actor super Evangelia iuravit se hanc summam, & mille amplius marcas liti impendisse. Tunc Iudex *Defendenti* corpus Marescallo dedit custodiendum.*

*Hoc, in hac lite, de testibus memorabile omitti non debet, nempe quod pene omnes Actor habebat affinitate vel alio vinculo sibi obnoxios, *Defendens* ne unum quidem, sed ad minimum Equestri Ordinis Viros quindecim, nominis præclari omnes, Actor ne unum quidem Equitem excepto Guiljelmo Hoo, quem etiam *Defendens* protulit.*

Feret quod volet iudicium de his æquus Lector, sunt enim ex Ms. ad ipsum Actorem olim pertinente fideliter exarata.

Fortasse

Fortasse non abs re fuerit commonstrare quid animi in hac sententia Defendens ipse habuerit, cuius verba ad Thomam Bartonum hæc sunt.

Hoc Thoma Barton significari velim, quod cum quidam è servis Reginaldi Grey Domini de RUTHEN illi denunciaverint, quod si mo forte velim Domini Reginaldi suprà & misericordiam committere, me multam absolutum, & carcere liberatum iri. Quo cades gratiam, & Greio, quod hoc illi placuerit. Verum enimvero adeo Grey pectus a Deo commotum iri confido, ut secum expendat quæ sint casu solatia, & quæ inferorum poena. Et num. ut me in carceratam desineat vel iniuria. At nisi se citò mihi meliorem exhibeat Deum obtestor, ut ex suo Tribunali nobis iudicium ferat, cum corpora nostra dereliquerint. Nam sibi satis conscius est, & certo die bene sciet, cum ex corpore suo anima migraverit, num me ipsius Dominatio, potestas, & avaritia incarcerationis timeant, an ius, fas, & ratio. Scietque quam longo tempore me infontem desinuerit, dum charissima uxor, liberi, & servorum multi perierint, &c.

Postea multoties inter eos de pace actum est, viz. inter Reginaldum prædictum & Defendentem, inter eum & Johannem de Grey Equitem filium Actoris.

Ut Defendens filius, Actoris filiam uxorem duceret.

Ut iure, nomine & Insignibus Hastingsiorum decederet, & alter multam tolleretur. Respondet, se iure suo nunquam decessurum propter falsam sententiam iudicibus à Patre suo (ad Johannem Grey sermonem dirigens) pecuniâ corruptis.

Sed Hastingsius velle se aiebat filium suum & heredem Johannem Hastings filium Reginaldi Grey matrimonio conjungere, iisque, & eorum heredibus, nomine, titulo, & insignibus Hastingsiorum cedere. Nam se non dubitare, aiebat, quin manifestum facere possit, quod ius, titulusq., quem habuissent ipsius Pater, Fraterq., ad eum descendisset. Quod ius sanguinis, tituli, & hereditatis, quicquidq. de mea sepe mecum noluit repetere, & vindicare; maledictionem Dei, & meam possideat.

Cum hæc parum aut nihil promovissent, Edwardus Hastings supplicavit Omnibus Venerandis, bonis, & benignis Dominis, ut longam suam, duram, & gravem incarcerationem expendere, à mense Maio, Anno Domini nostri Jesu Christi Millesimo quadringentesimo decimo septimo, usque ad diem Januarii nonum, Anno Millesimo quadringentesimo tricesimo tertio & ut perpenderent quemadmodum, illustris Comes de Huntingdon ad eundem Edwardum venisset, illi suadens ut finem faceret litis cum Reginaldo, quodq. prædictus Edwardus respondisset, velle se quovis modo cum eo finem facere modo filius ipsius Johannes Hastings uxorem duceret filiam Reginaldi, tunc se filio suo remittere iurum titulum hereditatis, & portationem insignium, quam prædictus habet Edwardus post mortem fratris sui Hugonis, qui Iohannis Comitum Pembrochia heres fuit, ut satis constat ortu, sanguine, stemmatibus, nec non inquisitionibus capitis coram diversis Eschaetoribus, etiam confessione Ducissæ Norfolkæ, quæ avia fuit Comitissæ Pembrochia ad Woodfoke occisi; Nimirum quod supradicta Ducissæ dixerit, Comitissæ Pembrochia Hugonem prædicti Edwardi patrem orasse, ut quoniam consanguineus esset & heres proximus, eum familia honorem tribuerit, ut insignia familia, MANICAM, nimirum, RUBRAM, IN VEXILLO AUREO gestaret, cum in Hispaniam cum Johanne Rege Castella proficisceretur. Quæ Arma ille gestans, ad Villam Novam in Hispania obiit. Nec ita multo post sine heredibus mortuus est Comes Pembrochia. Quo defuncto Hugo Hastings, ex iure patris Hugonis insignia assumpsit. Qui cum Cateris sepeliretur, Reges Angliæ, & Franciæ, una cum virisq. Regni Proceribus, in Nuptiis Isabella Regina obtulerunt, & insignia, cum casside, ossibus illius imposuerunt. Respondit Comes de Huntingdon, nihil esse quod de nuptiis loqueretur, verum id dignaretur Reginaldo alium titulum concedere. Respondit Edwardus, se illi nullum alium titulum remissurum, nec super ulla alia re cum eo transigere velle, nec nummum, vel in ipsa morte, soluturum. Respondit Comes, Eum igitur ce to moriturum, atq. ita decessit.

Ei postea quam Johannes filius Reginaldi de Grey Comitissæ sororem in uxorem duxisset, Comes subito Edwardum in carcere ferreis onustum catenis asservari iussit, inter traditores, fures, & damnatos, qui duis vadibus liberi ambulant, cum interim Digni-

Dignitas Equestris, & sanguis despectus & contemptus haberentur non debuit?
Quocirca ut sponsor pro illo sufferetur orabam, nec jam sentio urgente carcere in-
terficeretur.

Etiam & Regi in Parlamento supplicem obtulit libellum.

Interea Rex Henric s V. bello in Gallia gerendo occupatus, super ipsius pro-
vocatione, & petitione decernere non potuit. Sed Rege demum reverso, al-
teram ei petitionem obtulit.

Rex verò denno in Galliam proficiscens, Episcopo Wintoniensi, & quibusdam
aliis qui Regi à Consilijis erant, rem commisit.

Sed mortuo Hen. V. in provocationis negotio nihil erat determinatum, partim quod
actus & processus Curie Militaris non inveniri possent, & Cartæ tabulæque ip-
sius Edwardi Hastings ab Henrico Chicheley Archiepiscopo Cantuariensi intercep-
ta fuerant.

In Dei nomine, Amen. Per præsent publicum Instrumentum cunctis appareat evi-
denter; quod Anno ab Incarnatione Domini secundum cursum & computationem
Ecclesie Anglicane millesimo quadragimesimo vicesimo tertio, Indictione secunda
Pontificatus sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini Martini Divina
providentia Papa quinti anno septimo, mensis Februarii die vicesima septima; In qua-
dam camera vulgariter nuncupata le Counsel Chaimbee infra palatium Regium
Westmond. scilicet; In mei notarii publici & testium subscriptorum præsentia consti-
tutus personaliter nobilis vir Edwardus dictus Dominus de Hastings ut asseruit
Eborac. Diocesis. quendam Johannem Brigge super materia certorum munimentorum
dictum Dominum Edwardum, Dominum de Hastings, & Reginaldum Dominum
de Grey & Ruthyn ut asseritur concernentium, exitus allocutus sub hac forma: Num-
quid idem Johannes Brygge sciens erat aliquid de huiusmodi monumentis, & ubi sa-
erant in custodia? Qui quidem Johannes Brigge per viam confessionis, saliter re-
spondebat, quod mense Novembris anno regni Regis Henrici sexti primo, magister
meus Johannes Enderby venit ad mansionem circumspecti viri magistri Johannis
Stafford, pro tunc ut asseruit, Thesaurarij Anglia pro munimentis supradictis habendis,
ubi tunc contigit Reverendissimum in Christo patrem & Dominum Henricum Dei
gratia Cantuariensem Archiepiscopum tunc venire, & prædictum Johannem Enderby
Magistrum meum taliter exitus allocutus; Quid habes tu facere in his partibus?
scito namque pro eo quod tu in materia Ecclesia de Bykkeleswade fuisti adversarius se-
cundum posse tuum, quod ego te secundum posse mei impediam ne ad propositum deve-
nias præcipitum; quia nunc es ibi ubi te impedire possum si voluero. Cui Magister
meus, Reverende Domine si vobis placuerit me iuvare in proposito meo præconcep-
to ita quod imposterum, eque vestra dominatio non sit michi gravata per offensam, totum
ius, necnon & sectam quam prætendi in Ecclesia de Bykkeleswade prædicta, totaliter
& realiter cessabo animodo nullatenus prosecuturus pro eadem. Cui Dominus Can-
tuariensis, si hoc facias quod promiseris te iuvabo ne pro nunc habeas quod intendis;
unde pro tunc temporis ad rogatum dicti Domini Cantuariensis prædicta munimenta à
quadam camera prædicti thesaurarij in quadam mantica fuerunt allata, & prædicto do-
mino Iohanni Enderby Magistro meo liberata: quam quidem manticam cum munimen-
tis prædictis, prædictus Magister meus tradidit michi servo suo ad sumum hospitium &
suam cameram deportandam; ubi prædictam manticam cum munimentis posuit in
quadam cista salvo custodiendam. Et deinde fecit me servum suum, & alium ho-
minem pro duodecim denariis conductum, prædictam cistam ad hospitium prædicti
domini de Grey deportare; ac fenestras & hostia propriis suis manibus clausit, Dicens
ipsum nolle pro magna quantitate pecunie prædicta munimenta asferri, vel quomodo
libet adportari. Quia dixit quod munimenta in mantica prædicta contenta pertinebant
tam domino de Hastings quam Domino de Grey prædictis de placitis inter eosdem
habitis. Et quod dictus dominus de Grey cum toto consilio suo per terminum quatuor-
decim annorum & amplius cum eorum tota diligentia prosecuti fuerunt eadem muni-
menta perquirere, & nunquam acquirere potuerunt usque ad istud tempus. Asse-
rens michi servo suo ipsum pro prædictis centum marcas perdidisse, & me suum servum
centum

centum solidos pro eisdem. Imposuerunt namque fatebatur prefatus Iohannes Brigge prædictum Magistrum suum venisse in præsentiam prædicti domini de Grey; Cui prædictus dominus taliter locutus fuit; Iohannes Enderby bene venisti, & Deo laudes quia tu bene expedivisti: Cui Iohannes Enderby, Domine bene in materia vestra expedivi; sed pro vobis in propria persona male expedivi, quia centum marcas perdidisti amore vestro, in materia Ecclesia de Bykkeleswade prædicta. Cui prædictus dominus de Grey, pro me nullum pro certo patieris detrimentum pro eo quod prædicta munimenta habeo, quæ nolle amittere pro mille marcis & ultra. Super qua confessione per dictum Iohannem Brigge facta prefatus Edwardus Dominus de Hastings examinatur materia prædicta, requisivit me Notarium publicum sibi conficere publicum instrumentum in iuris communis evidentiam, & singulorum Christi fidelium notitiam manifestam. Acta sunt hæc prout supra scribuntur & recitantur sub anno, Indictione, Pontificatu, mense, die, & loco prædictis, presentibus discretis viris Willielmo Daynile; Henrico Daynile; Iohanne Prene, Iohanne Doie, & Thoma Stanford literatis Eborum, Winton. & Norwycen. Dioces. testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego Willielmus Wright Cleric. Londin. Dioc. publicis auctoritate Apost. Notarius, præmissis omnibus & singulis, dum sic ut præmittitur, sub Anno Domini, Indict. Pontific, mense, die, & loco prædictis agerentur & fierent una cum prænominatis testibus præsens personaliter interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audiui, scripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, ac signo & nomine meis solitis & consuetis signavi, manuque mea propria me hic scripsi rogatus specialiter & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

Hæc causa nullibi, quod sciam, post provocationem dijudicata est. Ultimus igitur hujus Tragediæ actus sit, quod Edwardus Hastings decimo septimo Henrici VI. anno moriens, nomen & titulum Domini de Hastings & Stotenile ad ultimum vitæ diem retinuerit. Quod Inquisitione capta sexto die Novembris anno supra dicto, post mortem ejus, patet.

Pag. 49. lin. 22. Postea tamen nonnulli, qui in Magnatum obsequium se tradidderant, è Patronorum symbolis sua etiam sortiti sunt, vel auxerunt; ut quatuor illi Armigeri Audlai Baronis sub Edwardo tertio.]

Johannes Touchettus Baro de Audley Johanni & Thomæ de Mackworth fratribus, quod illi & illorum Majores operam fortem & fidelem sibi & suis Majoribus præstitissent, anno 1404. Insignia, è Touchetorum, Audleorumq. clypeis composita permisit.

AUDLEY, de gueules, à une frette d'or.

TOUCHET, d'hermines, au chevron de gueules.

MACKWORTH, party dentellé de sable & d'hermines, au chevron de gueules, fretté d'or.

Memorandum, multas tum familias fuisse satis celebres, qui quod bellis non interfuissent, insignia non habuerunt,

Hæc Mackworthorum familia semper deinceps summo in honore fuit. Pluribus fortasse de hac familia mihi quandoque erit differendam.

Johannes Wellesborow, anno vigesimo primo Richardi secundi, dedit sua insignia, Tres, nempe, vacerras aureas, in clypeo puniceo, cum angulo nigro impresso echinatus.

natâ calcariam molulâ, argentâ, perforatâ, sex echinis asperâ, dedit, Thomæ Purefoy.

Non quod insignibus antea destituti, ista tulerunt, nam bina altera prius gestarant.

Sachent touz gentz, que sont en present, & que sont à venir que Jeo Gervais de CLIFTON Chevalier, aye donée grantée, & par ceste ma presente chartre confirmée à mon bien aimé amy Richard de BÉVERCOTES un heaume, cest assavoir un Tustie de Plume la moitié cest adire par amont, de Plume noire, & l'autre moitié, cest adire par aval de Plume blanche. A avoir, & tener la dite heaume oua touz appartenanz, à la avant dit Richard & ses heires franchement bien & en pees à tous iours. Et ico l'anandis Gervais & mes heires l'avant dit heaume oue ses appartenanz à l'avant dit Richard & à ses heires encontre touz gentz, garantirons à touz iours. En tesmoignance de quele chose à cest ma present chartre ay mis mon seal. Cestez gentz tesmoignes. Monsieur Jehan de Gray de Codinore, Monsieur Jehan de Loudhâ, Mons. Jehan D'annestey, Hugh D'annestey, Richard de Biren, & autres. Donne à Clifon, Lundy prochein apres la feste Seint Ambrose l'an du regne nostre Seigneur Le Roy Richard second apres la Conquest D'Angleterre tierce.

Crux flayda, Cyaneaue, superimposita trispide lambella, fuit BEVERCOTE-SEORDUM. Hanc quadrifariam cum avitis insignibus gestat Wingfeldius Bodenhâ, equestri loco natus. Antiqua & equestris familia BODENHAMIORUM, gestat, Tres rotas latrunculorum aureas, circa taniam ejusdem metalli, in clypeo cyaneo.

CLIFTON, de sable, semé de quintesfeuilles, au lyon d'argent.

Ibidem lin. 26. *Nec crediderim Peytonorum familiam celebrem & antiquam in agro Suffolciensi Symbolum suum Zebellinum Cruce imbricata aurea, aliunde fabricatum, quam ex Uffordorum Clypeo, Regiuncula Comitum, penticono argenteo, priori quartæ, ad differentiam ascripto.]*

Peytonij à Peiton Suffolciæ opidulo ubi diu insederunt, nomen pro more ejus seculi desumpserunt. ejusdem vero stirpis erant cum Uffordiis, agri supra memorati Comitibus,

Hujus antiquissimæ & equestris familiæ tibicen, & decus, genere & studiis nobilissimus Dominus Thomas Penonius Baronettus, cujus amicitia merito gloriatur.

PETTON, de sable, à la croix d'or engreslée, & un molette d'argent sur le premier canton.

Pag. 67. lin. 4.

Effigiem è veteribus sigillis expressimus.]

Nostro nullum hîc ponente sigillum, hoc Saeri de Quinci Comititis Wintoniæ, qui temporibus Richardi 1. & Johannis fratris ejus in vivis fuit, libuit inferere.

Insignium

Insignium explicationem nusquam invenimus. Ejus filius, uti seculi mos erat, relicto scuto paterno, *Septem rhombos aureos, in plinthis perfossos, in clypeo puniceo gestavit.* Cujus Sigillum hic proponere visum est.

Pag. 110. lin. 18.

Manicæ formam ex vetustis sigillis & monumentis restauravimus.]

Quædam hujus nominis sigilla, nam ea rerum antiquarum studiosis non ingrata fore speramus, hic habentur.

FINIS.

Errata graviora sic emendentur,

IN Epist. ad Lectorem, pag. 1. lin. ult. *promptius leg. promptius* p. 2. l. 21. *ofidio, ob-*
fidio. pag. 3. l. 17. *duodecimna, duodecimo.* In Notis. Pag. 1. lin. 11. *Lutpran-*
dum, Luitprandum. pag. 41. lin. 6. *repuantibus, reputantibus.* ibid. l. 8. *habitores, ama-*
biliores. ib. l. 17. ad, eo. p. 89. lin. 8. *dele ac.* p. 86. l. ult. *pariter amreo, argenteo.*
p. 88. l. 15. *d'or, de guenles.*

Ar

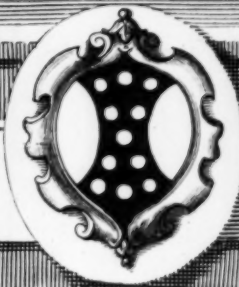
.D.S. 1.

9.
John
Art
S. 2. 18

Guil. Faithorne Sculp.

HENRICUS
Eques

SPERMANNUS
Auratus.

... *cel*
L. 4. 20. Art.

Nicolai Vptoni

DE

STVDIO MILITARI.

Libri Quatuor.

Iohan. de Bado Aureo,

TRACTATVS de ARMIS.

Henrici Spelmanni

ASPILOGIA.

EDOARDUS BISSÆVS.

E Codicibus Mss. primus publici juris fecit,
Notisque illustravit.

LONDINI,

Typis ROGERI NORTON, Impensis JOHANNIS
MARTIN, & JACOBI ALLESTRYE sub signo
Campanæ in Cœmiterio D. Pauli, 1654.

cedat securitatem ad certum tempus, quod illo tempore durabit securitas. Et si concesserit pro perpetuo, duret, sic securitas potest esse perpetua: ut in rebus tuendis *F. de dampno infecto l. finita in principio et l. Pretor ait*, & sic perpetuo potest dari securitas. *F. de hiis qui sunt sui vel alieni jur. l. 2. in principio*. Et nota quod ista securitas multum assimilatur treuge, licet tamen non in omnibus. Nam treuga diffinitive, est securitas prestita personis, & rebus ad tempus, discordia nondum finita. De ista diffinitione est *Hostiensis Extr. eodem titulo, in antiquis*. Item treugarum alia conventionalis, alia canonica. Conventionalis vero, ex conventionione recipit formam, sicut contractus ex conventionione legem accipit & formam. *F. depositi l. 1. § si conveniat*, & hoc est quod faciunt inter se discordes quod servari debet pendente discordia, ut in precedentibus dictum est; quia fides est servanda etiam hosti 23. q. 1. *noli* in textu; Set hoc intelligo, si hostis tuus tibi fidem pari modo servaverit, alioquin secus, *Extr. de iurejur. pervenit* & 28. q. 1. *si infidelis*. Ista treuga scilicet conventionalis concordat ut dixi cum securitate predicta. § Est etiam treuga canonica, de qua loquitur textus *Extr. de treuga et pace in antiquis, per totum*, ubi dicitur, quod sunt quedam persone que semper debent servare treugam sicut presbiteri, monachi conversi, peregrini; mercatores, rustici, euntes & redeuntes, & in agricultura existentes. Similiter & animalia que arant & que semina portant ad agrum similiter Romepete, & oratoria visitantes 23. q. 3. *si quis Romepetas*. Set istud non fuerat observatum temporibus meis in *Francia*. Haberent autem de jure canonico hoc privilegium rustici, qui diu steterunt in agricultura, sicut & milites dum militant. *c. de restitutione militum l. ultima*. Similiter clerici monachi & Conversi, donec in ecclesiis canonice & regulariter vivunt *C. de Epif. et Cle. l. generaliter*. Sic & animalia que ad cultum agri pertinent *C. que res pignori obligata possunt l. pignore*. § Set forte Capetaneus principalis sicut erat dominus meus *Comes Sar.* concedit talem securitatem alicui in forma quam premisi: Alius Anglicus de sua obedientia frangit securitatem predictam, nunquid punietur? Certe sic, arbitrio

arbitrio ipsius domini supremi, ut premisi. Et si talis securitas fuerit Concessa *Saraceno*, vel *Judeo*: quia spoliantes eos in tali casu rapinam committunt: ut sufficienter declarat *Raymundus li. 2. titulo de raptoribus § 18.* Set ibi ipse excipit milites Templarios, quos dicit Jurisdictioni alicujus Principis temporalis in hoc casu non subjacere, cum sint Religiose & ecclesiastice persone: quarum ordo est specialiter deputatus ad *Judeorum & Saracenorum* destructionem, ut ibi § Sed pone, Dominus Rex *Anglie* vel capitaneus suus principalis in *Normannia* concedit alicui mercatori de comitatu *Blesensi* vel *Andegavensi* securitatem ad cariadū & per mare vel per terram ducendū C. dolia vini. Capitaneus ville *Sancti Machuti* in *Britannia* capit predictum Mercatorem cum vinis suis in mari frangendo securitatem, & salvam gardiam Domini Regis, sive principalis capitanei supradicti, non obstante pace perpetua jurata, inita & firmata inter prefatum Regem *Anglie*, & Ducem *Britannie*: In quo casu queritur, quis faciet istorum vinorum restitutionem? vel Rex *Anglie*, quia concessit predictam salvam gardiam: vel Dux *Britannie*, ratione pacis antefate, sicut prefertur, inite, jurate, & firmate. Tu breviter dic, quod dominus Rex *Anglie* tenetur prefato Mercatori concedere martam sive reprisalias post debitas requisitiones factas Duci *Britannie* pro restitutione vinorum predictorum, ut declarat dominus *Barth. intra Etatu suo de reprisaliis in principio 2. questionis.* Dum tamen Mercator supra dictus Ducem *Britannie* prius pro restitutione suorum vinorum debite requisierit, ut in *Authent. de mandatis Principum § sic t. coll. 3.* Nam antequam justitia sit denegata per inferiorem, non pertinet ad cognitionem superioris, ut in *l. a divo Pio F. de re judicata per Barth.* & ibi plene per eum *Extr. de foro competenti c. Romana § contrahentes.* Et potestas ejus qui concedit reprisalias succedit in locum deficientis superioris. Set de jure antequam adeatur superior debet requiri Judex ad quem spectat prima causa, & ipso negligente debet requiri proximus superior, qui primo precipiat ut justitiam faciat: qui si non fecerit, adeundus est Princeps supremus, ut in *Authent. de mandatis principum § sic est quoque.* Ex quibus vi-

detur quod antequam quis adeat Judicem terre, sua pro petenda marta, sive reprisaliis petendis, debet adire prius Judicem ipsius terre ubi securitati derogatur propter gravamen sibi illatum per subditos Judicis vel domini antefati: & ipso negligente, vel justiciam facere recusante, tunc revenire debet gravatus ad concedentem, videlicet ad Regem vel Principem supremum. § Set tunc quero quo jure adeatur quis ut Reprisalias concedat? Respondeo siquidem per statum terrarum vel Constitutiones dominorum, aliquibus est concessa ista potestas: tunc ipse adhibetur condicione ex isto statuto vel constitutione, ut *in l. prima F. de condic. ex lege & ibi plene per Barth.* Si vero queramus de jure communi, tunc advertendum est, quod de istis reprisaliis concedendis contra non subditos, nulla juris civilis constitutione cavetur. Set rationes & Jura que hoc inducunt, magis de jure divino, & jure gentium, quo bella licita permittuntur, fiunt, quam de jure civili, ut predixi. Nec de jure divino, vel Gentium oritur in talibus actio, nec tales formule agendi. Set omnia expediebantur manu regia, ut *in l. 2. in principio F. de origine juris.* Unde credo quod etiam hodie cum reprisalie postulantur, de jure communi non debet intentari actio vel Judicis alicujus officium implorari: set magis requiri debet regia manus seu potestas prius instituta de jure divino seu gentium.

CAP. XIV.

Quod ordine conceduntur reprisalie.

ULterius tunc queritur quo ordine conceduntur reprisalie ab eo qui non recognoscit superiorem. Respondeo ut dixi isto casu non debet intentari actio, vel Judicis officium implorari: set magis debet regia manus vel potestas requiri prius instituta jure divino vel gentium. Et isto jure omnia erant in potestate regia, & sic nullus ordo vel solemnitas requirebatur: quia illud erat quod Regi placebat, ut *in dictal. 2. in principio F. de origine*

ne juris : unde in proposito dico, quod nulla solemnitas civilis requiritur, nec libellus nec ordo, vel scriptura. Unde credo quod iste qui habet reprisalias concessas a domino, vel populo superiorem non habente, non tenetur de illo ordine vel processu docere : set sufficit solum concessionem ostendere. Nam omnia licite presumuntur acta, cum omnia in potestate concedentis essent. Et hoc verum credo in territorio concedentis. Set periculum est in hoc. Primo, quia gens contra quam reprisalie conceduntur poterit eodem jure uti contra concedentem, *per titulum F. quod quisque juris in alium, &c. per processum.* Tutius tamen esse puto quod aliqualis servetur ordo, qui etiam in scriptis redigatur in aliqualem formam libelli. In quo libello contineatur qualiter facte fuerunt requisitiones, & denegata Justitia, propter quod interest partis in tanta quantitate, quare gravatus petit gravantes sibi cōdemnari in quantitate predicta, eidemque concedi licentia capiendi & detinendi homines & personas dicte terre, & res ipsorum, usque ad satisfactionem dicte quantitatis, tunc si pars gravans compareat & data fuerit sententia pro actore, dicte reprisalie haberent vim executionis rei judicate : & illud posset fieri quod sit de rebus que in causa rei judicate capiuntur. Qui ordo est manifestus, ut in casu : Initis & confirmatis treugis, aut perpetuis, vel ad tēpus, inter dominū Regē Anglie, & Ducē Britannie, *Ticius* forte mercator *Londoniarū*, diversa mercimonia valoris ducentarū librarum in *Britanniam*, ad villam *Sancti Machuti*, venire faciens: absq; suo demerito ibidē capitur & incarceratur, mercimoniaq; sua interim distrahuntur. Qui quidem *Ticius* sub noctis silentio, fractis vinculis per fenestram exiens, in *Angliam* est reversus, qui suorum amicorum precibus cognita injuria sibi facta, literas requisitorias a domino Rege Anglie, *Henrico* optinuit Duci *Britannie* directas, totius rei geste seriem continentes. Quibus quidem literis per certum nuncium dicto Duci liberatis, ipsoque ad restitutionem prefatorum mercimoniorum diligenter requisito, sine responso gaudio antefatus nuncius in *Angliam* est reversus. Demum a domino Rege reprisalie conceduntur & Admirallo Anglie datur in mandatis, qui potestatem habere

bere dinoscitur in toto mari Anglicano ut dictas represalias executioni demandet.

§ *Henricus dei gratia Rex Anglie & Francie, dominus Hibernie, Dux Aquitannie, Andigavie, & Comes Cenomannie; dilecto & fideli consanguineo nostro Iohanni Duci Exon. &c. Admirallo Anglie, salutem. Fidelitati vestre notum facimus per presentes, quod Ticius mercator & Civis Londoniarum ad nostre celsitudinis presentiam veniens, nobis humiliter intimando monstravit, quomodo ipse diversa mercimonia valoris ducentarum librarum in Britanniam adduci fecerat, ad villam Sancti Machuti, ubi, ut asserit, I. de B. & R. de S. eundem & mercimonia sua hostiliter invadentes, ipsum Ticium cum suis mercibus ceperunt & prisonarium per quatuor menses tenuerunt, qui gratiose postea ereptus ab inimicorum manibus effugit, in regnum nostrum Anglie rediens, nostram celsitudinem est aggressus. Nos igitur supplicationibus ejus benignius inclinati, cum eidem Ticio fideli nostro, sic, ut prefertur, dampna passo, deesse nolumus; dedimus licentiam eidem & plenariam potestatem ut ubiq; per mare & terram de bonis Britonum quorumcumq; capiat seu capi faciat (ipsorum Britonum bonis dumtaxat exceptis quibus securitatis nostre literas duximus concedendas;) quousq; eidem Ticio in valore ducentarum librarum, & illatorum dampnorum superius expressorum plenius satisfiat, Considerantes requisitiones suas multiplices Duci Britannie ante factas: & per eundem Justitiam denegatam. Quare fidelitati vestre precipiendo mandamus, quatinus super capiendis predictorum Britonum bonis nullus dictum Ticium mercatorem nostrum impediat vel molestet, ymo ob reverentiam nostri culminis assistat: eidem super premissis auxilio, consilio, & favore, dum tamen ad eos quibus securitatis nostre litere per nostram excellentiam sunt concessæ suas manus aliquatinus non extendat; Mandantes insuper Officiariis vestris universis maris Anglicani custodiam habentibus quatinus prefato Ticio mercatori nostro diligenter intendant, & eidem faveant in premissis.*

§ *Quibus quidem literis regiis Admirallo, vel ejus Commissario presentatis, & ab eodem receptis prefatus Admirallus, seu Commissarius suus scribere tenetur officiariis suis, sicut decet, ac aliis custodibus maris, portuum, & passagiorum quorumcumque infra fines & limites*
maris

maris Anglicam intimans eisdem domini Regis voluntatem sub hac forma. § *Johannes Holand Dux Exon. &c. Admirallus maris Anglicani Dilectis nobis in Christo universis & singulis ballivis portuum, custodibus maris, & passagiorum quorumcumque per circuitum Regni Anglie, salutem. Novertis nos mandatum domini nostri domini Henrici Dei gratia Regis Anglie & Francie, &c. cum ea, que decuit, reverentia recepisse, sub eo qui sequitur tenore verborum, Henricus de gratia, &c. ut supra. Cujus quidem auctoritate, & nostra; vobis universis, & singulis, ac fidelibus dicti Domini nostri Regis quibuscunque, precipiendo mandamus, quatinus prescripto Ticio mercatori & civi Londoniarum favorabiliter assistatis auxilio, consilio, & favore, pro eo quod nichil prodesset sententias aliquas ferri, vel mandata, nisi executio debita sequeretur. Quare fidelitati vestre precipimus quatinus naves mercimonia ac singula aliqua quecumque bona per vos vel partes vestras Britonum quorumcumque venientes, seu venientia, (illorum Britonum bonis dumtaxat exceptis quibus securitatis domini nostri litera antea sunt concessa,) capiat, & capi faciat indilate, nec ab hujusmodi navium ac aliorum bonorum quorumcumque captione cessantes, quousque aliud habueritis a nobis in mandatis. Provisio tamen quod singulas naves ac bona dictorum Britonum quecumque per vos capta ad portus notabiles ducatis, seu duci faciat, ubi prefatus Ticius mercator & civis Londoniarum, veram noticiam habere poterit bonorum omnium sic captorum: eidemque dictas naves ac bona alia quecumque adjudicetis de tempore in tempus usque ad plenam persolutionem ducentarum librarum, & aliorum dampnorum eidem Ticio illatorum inter vos accopas & antaccopas deliberatis & receptis fideliter facientes, ulteriusque certificantes nos de termino in terminum quid feceritis in premissis; In cujus rei testimonium, &c. § Ista predicta patent per dominum Bartholum in suo tractatu de reprisaliis in 8. questione sua principali & aliis questionibus precedentibus. Et dico quod illa clausula finalis in Commissionem precedenti; videlicet, ulteriusque certificantes, &c. additur ne fiant illicite exactiones, ut in l. illicitas F. de officio Presidenc. Et ne injuriarum inde nascatur occasio, ut in l. meminerint C. unde vi & Institut. de act. in principio, & de pace*

pace Juramento firmanda coll. 10. Qualiter autem res sic capte vendantur? Dico quod necesse est ut iudex videlicet Admirallus per suam potestatem alicui committat, ut ipse vendat & satisfaciat dampnum passio, ad valorem sui dampni, una cum expensis per eum factis pro eodem, *ut in l. 2. in fine C. de jur. domini impetrand.* Requiritur ergo in omnibus predictis auctoritas Judicis quod semper intellige verum, nisi aliud in Commissione prima exprimat. Dico insuper quod in computatione ejus quod quis recepit, debet fieri detractio expensarum factarum, *ut in l. prima C. computatione C. de jur. deliber. F. ad legem falc. l. in quantitate.* De ista materia reprisalium non plus hic intendo scribere; quia Doctores latissime istam materiam declaraverunt suis locis, ut dominus Barth. *in tractatu suo de reprisaliis.* Item Archidiaconus post Speculatorem & Jacobus de Bellovisu Ioh. de Andr. *in c. non debet aliquis de regul. juris li. 6. mercurialibus.* Item dominus Baldus declarat hanc materiam in *Authent. Et omnino C. ne uxor pro marito,* videatis igitur ea que hic deficiunt per prefatos dominos in locis suis preallegatis.

Explicit Liber Secundus.

N I C.

NIC. UPTONI

De Militari Officio *Lib. III.*

*De coloribus in armis depictis, & eorum nobilitate,
ac differentia.*

UT dicit *Isidorus, etymologiarum li. 18.* Color dictus est, eo quod calore ignis, vel claritate solis est perfectus, vel color a colendo dicitur eo quod colantur colores, ut fume subtilitatis, & intime puritatis. Colores autem aut nascuntur, aut fiunt, ut ait *Plinius lib. 35.* Fiunt autem colores per pictores, & tinctores. Et dicuntur tinctores pannorum, & lanarum, ac aliarum rerum ob nitoris gratiam coloratores, ut dicit *Isidorus li. 19.* Pictores vero sunt ymagium rerum & similitudinum artificio picture expressores. Est autem pictura dicta quasi fictura, unde & sunt quedam picture, que corpora veritatis studio & arte coloris excedunt. Picturam autem primo Egiptii invenerunt: umbram hominis certis lineis circumducentes, deinde simplicibus coloribus, & post diversis. Sicque paulatim ars ipsa se distinxit, & invenit lumen & differentias colorum ac umbras. Unde & nunc pictores prius quasdam lineas & umbras future ymaginis ducunt, deinde coloribus complent, invente artis ordinem adhuc sequentes. Ut dicit *Isidorus li. 18.*

li. 18. c. de picturis, unde cum olim in bellis armati, sive uno genere armorum sive alio, ipsorum facies dictis Armis velabantur, & sic in veritate quales ipsi erant difficile fuit aliquem ab alio cognoscere; quapropter ipsi armati, per artem pictorum, certas differentias ymaginum, alii animalium, alii avium, alii herbarum, & florum, alii diversorum insigniorum suis tunicis & cooperturis ad cognitionem ipsorum assumpserunt. De quibus latius dicam in sequentibus.

Quid est color.

Est autem color, ut dicit Philosophus in libro metheorum, extremitas perspicui in corpore determinato rei corporalis visibilis. Vel secundum alios, Color est proprietas proprie visu perceptibilis. vel ut dicit Aristoteles in 2. de anima. Color est motivus vel immutativus visus secundum actum lucidi. Nam lux est actus & perfectio, lucidi seu perspicui. Naturam autem coloris in corpore mixto, ex alicujus elementi dominio essentialiter existentis, producit lux ad actum immutationis visus. Quamvis enim color naturaliter & essentialiter sit in mixto; non tamen habet potentiam manifestandi se nisi per lucem super ipsius superficiem actualiter radiantem, unde color ad sui manifestationem semper, indiget luce, set non econtra: quia lux ad sui manifestationem non indiget colore, sicut color indiget luce actualiter existente, set non e contrario, ut per lucem, mediante colore, qualitas visus organo imprimatur. Et ideo posuerunt quidam, quod ratio visibilis radicaliter & formaliter est in luce: quia ipsa sublata, rei colorate qualitas visui non apparet. Habet autem color actuale essentiam in tenebris, ut dicit Commentator in 2. li. de anima. De immutatione visus & coloris. Non enim creat lux colorem, cum in sua actualitate, ex dominio elementi sit in mixto. Set lux extrinseca diffusa super colorem & super medium, disponit ipsum medium, dando ei formam per quam possit recipere speciem coloris. Et ideo per lucem mutatio dispositionis ut in medio per quod defertur coloris differentia ad orga-

organum visus, ubi fit iudicium de colore. Et ideo in tenebris remanent colores in essentia actualitate. Propter quod dicit *auctor perspective li. pr. ca. ultimo*, quod lux non exigitur ad visionem colorum, nisi in altera duarum causarum: quia sine luce non extenduntur forme colorum in aere: Aut quia si tunc extenduntur, non operantur in visum nisi per lucem; unde ad existentiam coloris lux non exigitur set tantum ad eius manifestationem. Et quamvis color non manifestetur in tenebris, propter hoc non erit superfluius aut otiosus: cum semper perficiat suam naturam & subiectum. Et quod non videtur in tenebris, non est ex defectu coloris, set potius ex defectu a parte recipientis, eo quod non habet dispositionem quam oportet ipsum habere. § Verumptamen si auctores dicant, colorem non esse in actu sine luce: Intelligendum est, ut credo, de actu manifestandi quoad visum, non de actu existendi. Ornat itaque lux extrinseca colores & decorat, ac ipsos prius existentes in esse specifico visui manifestat: non tamen primitus eos causat. Et hoc intelligo de luce infusa extrinsece super res. Nam virtus lucis celestis ad interiora rerum visibiliter penetrans, cooperantibus quatuor elementorum qualitatibus, colores procreat atque causat. Et sic generatos & existentes in esse specifico superveniens lux visibilis clarificat, nobilitat, & oculis manifestat.

De generatione Colorum.

Materia igitur perspicui, aut erit sicca per dominium, vel humida per dominium, vel mediocriter sicca vel humida. Si vero dominetur siccitas in materia, tunc si est actio calidi per dominium generabitur albedo: quia calidum rarefacit & disgregat, partes materie subtiliat, atque generat claritatem. Et secundum hoc, dicit *Philosophus libro de animalibus c. 19.* quod generatur albedo ex paucitate humoris in materia sicca, per dominium calidi agentis & subtiliantis; sicut patet in calce, & ossibus combustis, & similibus. Si vero agat in materia dominans frigiditas, tunc generatur nigredo:

quoniam constringit partes materie sicce & congregat, ac opilat, substantiam rei condensat ac obscurat. Obscuritas enim est privatio non solum lucis, verumeciam & coloris. Quemadmodum claritas est differentia coloris, sicut lucis: quoniam est conditio visibilis simpliciter. Si vero sit humida materia, tunc a calido dominante generatur nigredo: quia calidum adurit partes humiditas, & consumit humidum, quod exalat in fenum nigrum: ut patet in lignis viridibus, de quorū extremitatibus exit humor niger quando exuruntur: quoniam ustibila sunt que habent in poris humorem debilem, qui non potest resistere calori ignis. Nec tamen statim suffocatur, set potius alit ignem: Unde patet, quod humidum est potissimum in quod agit ignis, & illud humidum est nigredinis per coloris actionem quando calor agens exalare facit subtile et humidum aquosum, & evaporat aerem, & remanet quod est terreum atque grossum: propter quod oportet necessario ut generetur nigredo. Si ergo in materia humida vincat dominans frigiditas, tunc albedo generatur, ut apparet in nive, pruina, & in canicie, ac in huiusmodi fleumaticis: quamvis enim frigus aggreget humidum non tamen sicut siccum. Humidum eciam cum sit perspicuum magis est aptum natum nobilis esse coloris. Sic ergo albedo generatur ex aere vaporoso, id est declinante ad humiditatem aqueam, & hoc per frigidi actionem. Set flamma aliquando apparet alba, quando materia aeris est subtilis in qua radiat vapor ignis. Et talis albedo non est propria set potius transumptiva. § Habemus ergo quomodo generantur duo colores principales, videlicet album & nigrum: de quorum nobilitate in sequentibus clarius dicitur. Sunt tamen aliqui qui ponunt lucem esse de substantia coloris. Et illi dicunt quod color est lux incorporata perspicuo. Habet enim perspicuum istas differentias: aut enim perspicuum est purum, seperatum a terrestreitate, aut est impurum, cum terrestreitatis admixtione. Lux autem consideratur quadrifarie: aut lux est clara, aut obscura, vel est parca, aut est multa. Cave tamen, quia non dico lucem esse magnā per subjectū magnum diffusam: set sicut de luce virtuali dicitur, quod in puncto colligitur lux,

lux, ut quando opponitur speculum concavum soli, & lux cadens super totam superficiem speculi in centrum speculi reflectitur, cujus lucis collectio speculum inflamat & cito combustibile generat : unde cum aliquid inflammabile opponitur, subito accenditur & ignitur. Si igitur fuerit lux clara & multa in puro perspicuo, albedo generatur. Nam albedo est color, ex luce multa & clara, in puro perspicuo, generatus. Si vero fuerit lux parva & obscura in perspicuo nigredo necessario generatur. Et ista decarant dicti *Aristotiles*, & *Averois* : qui ponunt nigredinem privationem esse claritatis, & albedinem habitum sive formam. Et secundum hunc intellectum patet quod quinque sunt colores ab albedine usque nigredinem paulatim accedentes descendendo quasi. § Similiter alii quinque colores erunt proximi nigredini, a nigredine versus albedinem procedentes ascendendo quasi, donec fiat occursum alicujus quinque colorum, quibus ab albedine ad nigredinem descenditur. Et sic secundum istam considerationem 12 sunt colores in toto. Duo videlicet principales secundum se, videlicet albus color, & niger : & decem colores collaterales, quinque viz. huc per extensionem ab albo ad nigrum descendentes, & quinque illuca nigredine per remissionem, ad albedinem ascendentibus : in medio in unum idem forte concurrentes. Et isti colores etiam vocantur a quibusdam principales, non per se set per accidens. Alii tamen vocant illos decem colores medios. In quorum autem mediorum colorum positione sunt gradus quasi infiniti, secundum intensionem & remissionem majorem vel minorem, prout rei veritas ostendit. Recollige igitur breviter ex predictis : quod color est proprietas sive qualitas derelicta in superficie corporis perspicui, ex natura mixtionis elementarium qualitatum concurrentium in mixto, que mediante luce visui actualiter presentatur. Nam sine luce media, color organum visus actualiter non immutat, quamvis tamen color per se sit visibilis ; Non est autem ex defectu sui, set potius ex defectu & impotentia organi : quod color sine actuali lucis presentia non videtur.

De colore albo.

Patet ergo quod albedo est color, ex luce clara & multa, in puro perspicuo generatus: unde quanto materia perspicui est lux clarior, tanto albedo erit intensior. Est igitur causa materialis albedinis, perspicuum purum in omni terrestri feculentia inpermixtum, nunc siccum nunc humidum. Causa vero effectiva, est, vel calidum vel frigidum. Nam materia si fuerit calida per dominium generabitur tunc albedo, propter rarefactionem & subtiliationem partium materie & clarificationem, vi & fortitudine caloris, ut patet in osse combusto & in calce. Si vero fuerit materia substantialiter humida, & in illa dominans frigiditas, generatum erit album ut patet in nive. Generatur autem albedo ex ajere vaporoso declinante ad humiditatem aqueam, ut dicit philosophus *li. 19. de animalibus*: & hoc per frigidi actionem. Nam frigus albi-
 ficat humidam materiam, & denigrat siccam. Color vero humidam denigrat & siccam dealbat. In nullo autem colore melius fundantur colores medii quam in albo; & quanto album est intensius quod substernitur, tanto adheret fortius color qui superinducitur & linitur, sive rubedo fuerit, sive quicumque alius color. § Ad albedinem vero pertinent, ut supra dixi candor, albor, & lux, & ab ea descendunt quinque colores medii, ut supradixi: videlicet, flavus color sive glaucus, pallidus sive azorius, Color rubius, Color purpureus, sive puniceus, & color viridis. Isti enim quique colores medii descendunt ab albedine, tendentes in nigredinem. De quibus omnibus, deo dante, dicetur in sequentibus, antequam aliquid dixerō de colore nigro: qui quidem color niger est secundus color principalis. De quo etiam ascendunt quinque alii colores medii accedentes ad colorem album, videlicet color griseus, qui parum participat de albedine: color plumbeus: Item color cinericius: color terreus: color lividus. Isti autem quinque colores medii ascendunt a colore nigro, accedentes ad colorem album, ut predixi. De quibus & eorum nobilitate dicam in sequentibus. Sic ergo habemus

bemus jam 12. colores, ad tunicas Armorum five Insigniorum pertinentes: sicut tunica Insigniorum *Aaron*, in veteri Testamento facta fuit de hiis 12. coloribus, ut *Exod. 28. c.* quibus quidem coloribus coaptantur 12. lapides preciosi: ut in eodem *c.* De quibus tamen coloribus, quam lapidibus preciosis, latius dicetur in sequentibus. Item qualia Arma aut insignia portabant 12. tribus filiorum *Israel*, tradunt Hebrei hec fuisse. In *Ruben*, mandragora. In *Simion*, hasta. In *Levi*, archa testamenti. In *Juda*, Leo. In *Ysachar*, asinus. In *Zabulon*, navis. In *Neptalim*, cervus. In *Gad*, leena. In *Ioseph*, taurus. In *Benjamin*, lupo. In *Dan*, serpens. *Asper* ante edes habebat pelvem, & desuper obumbrantem olivam. De istis scribitur *Numer. ca. 2.* super verbo, *signa atque vexilla.* § Set si queratur adhuc de colore albo: quare ille color dicitur inter omnes colores dignior? Respondeo, quod color albus inter omnes colores dicitur nobilior & dignior, propter multas causas. Primo propter prioritatem color albus est nobilior, pro eo quod omnis privatio presupponit habitum, Nigredo est privatio albedinis, ut predixi, ergo albedo fuit prior, & sic per consequens dignior & color nobilior. Item color albus potest a loco distantiori & remotiori facilius conspici quam aliquis alius color: ergo color nobilior & dignior. Item si petatur contrarius color, alicujus coloris, non possumus faciliter illum colorem dare nisi inter album & nigrum. Et color albus est, ut predixi, prior inter illos duos colores principales: igitur color albus est dignior & nobilior. § Item color albus est nobilior pro eo, quod in nullo alio colore melius fiunt colores medii quam in albo: & quanto album est intensius quod supponitur, ut predixi, tanto adheret fortius color qui superinducitur. Ista patent per philosophum in libro de sensu & sensato capitulis preallegatis: & partim per Dominum Barth. in tractatu suo de Armis pingendis: & per Plinium, Isodorum, & Bartholomeum de Platea. locis ubi ipsi tractant de coloribus. Item per colorem album designatur lux; & contrarium lucis sunt tenebre que nigredinem signant. Set illud quod designatur per tenebras, non est ita nobile vel dignum,

dignum, sicut est illud quod designatur per lucem, igitur &c. De isto est *Aecursius in probemio F. in secunda parte*, que incipit *Itaque procul dubio*, ubi dicit, *quod opposita juxta se posita magis apparent*. Huic autem colori appropriatur quidam lapis preciosus, qui est berillus : cujus decem sunt species, ut refert *Ysidorus*. Set ille berillus optimus est, qui colorem habet aqueum ad modum cristalli, cujus virtus est contra pericula hostium ac contra lites : redditque portantem invictum, & confert ingenium bonum. Plures virtutes ipsius habebitis in lapidario *Marbodii*, capitulo de Berillo.

De generatione colorum mediorum.

Sunt autem inter albedinem, & nigredinem, multi gradus intermedi, secundum intentionem dominii, tam qualitatum activarum quam passivarum secundum esse debilius & fortius multipliciter, & secundum multos gradus, quoniam quanto plus dominatur siccitas, tanto cum majori difficultate subtiliatur & rarificatur ac elucidatur : & sic difficilius fit perspicuum, & per consequens albedo, eo quod siccum ac solidum est densum in quantum hujusmodi & obscurum. § Similiter si siccitas fuerit major, & frigiditas intentior, tanto magis generatur nigredo, ex partium compactione & extensione obscuritatis, ac privatione claritatis, & superfluitate terminationis perspicui. Idem est de humido, quanto enim majus fuerit dominiū humidi proportionalis combustioni dummodo sit dominium calidi, tanto major erit fumus ac caligo & denigratio. Quanto vero dominium humidi fit majus, dummodo sit dominium frigidi proportionaliter crescens, erit similiter intensio albedinis. Si vero fuerit dominium humidi magnum & parum de dominio calidi remitteretur nigredo : similiter si sit dominium frigidi magnum, & dominium albi parvum, remittetur albedo. Si vero fuerit dominium humidi aliquantulum parvum, dominium autem calidi magnum, nigredo magna potest generari. Quandoque tamen calidum generat albedinem in humido : ut patet in albedine ovi cocti, verumptamen albumen

albumen ovi coctum est album, quia non tangitur ab igne propter testam: quod si immediate tangeret, proculdubio quod album est nigrum foret.

De Colore aureo, sive glauco.

Aristoteles testatur, quod tantum sunt quinque medii colores: quorum numerus & sufficientia potest accipi ex combinatione albi & nigri, ad eorum generationem: eo quod nigrum & album concurrunt ad compositionem equaliter coloris medii, & tunc erit color equedistans inter extremos, ut color pallidus sive azorius, vel rubedo. Inter album vero & rubium non possunt esse nisi duo, unus magis appropinquans ad albedinem, & alius ad rubedinem. Inter rubium vero & nigrum erunt duo: unus magis conveniens cum rubio, & alius magis conveniens cum nigro. Ita plures non possunt esse intermediarii secundum eum: quoniam inter album & rubium non potest esse aliquid equedistans simpliciter; quare equidistantia simpliciter habet respectum ad extremos. Set talis color si poneretur haberet tres quartas albedinis, & unam nigredinis, & Eodem modo non erit equedistans color simpliciter inter nigrum & rubium, quare oportet quod haberet tres quartas nigredinis, & unam albedinis: & sic esset tantum equidistantia secundum quid, et secundum apparentiam, et non simpliciter secundum veritatem. Tu tamen dic, quod COLOR AUREUS sive GLAUCUS, habet tres quartas albedinis, ut supradictum est; & unam partem nigredinis: quare maxime appropinquat ad albedinem, et ideo Doctores ponunt ipsum, primum colorem, inter omnes colores medios descendentes ab albo et tendentes versus nigrum. Et generatur secundum *Avicennam* in materia temperata, non simpliciter, set respectu vilioris coloris, videlicet viridis. Nam viridis color in plantis in autumno mutatur in flavum, glaucum, sive aureum in yeme. Quando enim in foliis est multa materia humida major quam materia glauci et grossa, paulatim per actionem ca-

lidi consumitur, nec tamen omnino destruitur a calore elevante materiam licet frigus dominetur. Frigus vero dominans in materia mediocri generat medium colorem necessario. Et quia potest melius transmutare humiditatem quam siccitatem, ideo generat colorem medium habentem de albo majus cujusmodi est glaucus sive aureus, ut dicit *philosophus* in libro *de plantis* in fine. § Cavendum est tamen de exemplo domini. *Barth.* posito in tractatu suo *de Armis pingendis* in § *constat*; ubi dicit, *Constat autē nichil luce nobilius* ut *C. de summa trinitate*, & *fide catholica epi. inter claras* & *C. ne filius pro parte Authent. habita, ibi totum mundum illuminat*: & propter hujusmodi nobilitatem nulli licet uti vestibus aureis nisi soli Principi, nisi de ejus licencia, ut *C. de vestibus olobriis l. prima* & *2.* quia ipse *Bartholus* assimilavit colorem aureum luci: quod nullo modo potest esse verum, ut predixi in colore albo. Nam albedo est color ex luce multa et clara in puro perspicuo generatus. Si vero lux fuerit pauca et obscura, nigredo necessario generatur, non color aureus: ut dicit *Philosophus* et commentator *Averois*, qui ponunt nigredinem esse privationem lucis, et albedinem habitum sive formam. § Sic ergo *Bartholus* male assimilavit, quia omnis lux aut est clara et sic alba; vel obscura et sic nigra: aut et multa et magna & sic alba, aut est pauca et sic nigra. De istis est *Philosophus 2. de anima* & *de sensu* & *sensato c. 8.* Item fit generatio colorum mediorum secundum suas differentias proportionum, et sic suam capiunt nobilitatem, ut patet per *Barthol de proprietatibus rerum li. de consonantiis c. 8.* Item fit generatio colorum mediorum secundum colorum principalium proportionem: et quanto sunt bene proportionati, tanto sunt delectabiliores: et quanto plus participant de albedine, tanto sunt nobiliores, ut predixi. § Item de colore aureo fieri debent Arma Imperatoria, quibus uti tenetur Imperator Romanus imperpetuum, quicumque fuerit electus. Portabit namque Romanus Imperator unam aquilam nigram, fissam & explanatam, in campo aureo. Set forsitan queris, quare Imperator habebit campum aureum, et non album, vel alium colorem, cum color albus sit color principalis: et cum

cum sibi serviri debeat de principalioribus pro eo quod de eo dicitur *F. ad legem Rodiam de jactu l. deprecatio*; & *F. de quadrienniali prescriptione l. bone. A Zenone, sicut deus in celis, ita imperator in terris.* § Dico quod aurum est metallum mitissimum ac nobilissimum, & quia non decet Imperatorem in factis suis esse ferocem set mitem, ideo assumpsit sibi colorem aureum pro quodam attemperamento. Et tunc quare portat ipse aquilam nigram fissam & explanatam? Dic, quia Imperator non esset in suis factis, saltem judicialibus, magis declinans ad unam partem quam ad aliam, set indifferens ad utramque partem. Et ut ipse idem Imperator Justinianus testatur, (*Instituta, in principio probemii,*) tenetur respicere non solum ad leges condendas & observandas, set etiam ad arma pro tuitione Romani Imperii: cum ibi dicatur, *Imperatoriam magestatem non solum armis decoratam, set legibus oportet esse munitam.* Et ille niger color in aquila signat ferocitatem, pro eo quod Imperator non esset nimis mitis aut vecors, ut inferius dicam. Et quare portat aquilam, & non leonem, vel aliquod aliud animal dicam infra in capitulo de aquila, vide ibi. Hujus enim coloris aurii est quidam lapis vocatus *Topasius*, qui quanto est rarior, tanto est pretiosior; & habet colorem ex auro & etherea claritate, lucens maxime quando tangitur radio solis. Omnium aliarum gemmarum superat claritatem, quam si polvis, obscuras: si proprie nature relinquis clarior est. Dicitur enim quod sentit motum Lune, & ideo contra lunaticam valet passionem. Ista patent per *Marbodinum in Lapidario*, per & *Diascoridem* & alios doctores. Item *Ysidorus* dicit, quod iste lapis ab inimico potestatem nocendi aufert, portantemque audacem reddit.

De colore pallido, sive azorio.

INter colores medios ab albo ad nigredinem descendentes, secundus est color PALLIDUS sive azorius, & proximus in descensu, ut predixi. Est ergo color pallidus sive azorius, color medius ab albedine incipiens, & in

modicam nigredinem degenerans. Generatur etiam accidentaliter, ut ex timore, solitudine nimia, & labore: & quandoque ex causis aliis, quibus calor ad interiora reducit, que propter sanguinis depauperationem superficiem cutis reddunt pallidam, ut est videre in nimis dormientibus, & sompniculosis, ac hominibus amorosis, in quibus spiritus cordis incipiunt evaporare, propter quorum nutrimentum & restaurationem, natura calorem ab exterioribus ad interiora revocat, & sic superficiem cutis, per subtractionem calidi sanguinis, reddit azoriam, sive pallidam. § Appellatur vero color iste color ecclestis, propter dominium aeritatis in superficie perspicui materie pure & transparentis, ut patet in saphiris, qui quidem saphiri habent verissime istum colorem azorium sive pallidum. Natura etenim saphiri est quod tollit invidiam, expellit timorem, audacem facit & victorem, firmat in bonis animum, portantem autem mitem reddit & humilem ac benignum, que omnia tamen puto esse dicta dispositive potius quam effective. § Saphirus venenum extinguit unde & dicit Dioscorides, si araneam infra pixidem posueris, & verum saphirum supra pixidis orificium aliquantulum diu retinueris, aranea ejus virtute victa quasi subito morietur. Item omnes quasi Doctores in hoc concordant quod saphirus est gemma armatrix castitatis, & ideo ne ejus effectus per immunditiam portantis aliquo modo impediatur, oportet ut ille qui eam portat caste vivat juxta dictum Marbodii, *de virtutibus lapidum in capitulo de Saphiro*. Set qui portat eum castissimus esse jubetur. Iste enim color multum convenit Episcopis & ceteris viris ecclesiasticis qui castitate pollere tenentur. Iste etiam color assimilatur ferro polito: & hoc quia ferro debet Imperator Romanus coronari, & priusquam cum alio metallo, ut notant Doctores in *ca. venerabilem Extr. de electione*, & per Hostiensem in *ca. super quibusdam de verborum significationibus*, & concordat dominus Speculator titulo suo de rescriptis, § *finali versiculo*. Item quod est autenticum: Nam per ferrum designatur fortitudo, qua quidem fortitudine alios precellere debet Imperator. Rebelles insuper & infideles repellere tenetur & expugnare. Iste in-

super

super color fuit olim a Deo missus per Angelum *Karolo magno Francorum Regi* tanquam pro subiecto ac campo suorum armorum, ut patet in *Cronicis*. Detulit quidem Angelus scutum cum campo azorio, & tribus floribus gladioli, coloris aurei: significans quod dictus *Karolus*, & omnes de sequela sua, *Reges Francie*, semper erunt in vindicta & ore gladii. § Ista materia est impertinens quare dimitto eam. Videatis, tamen *Cronicam Frossardi* si velitis, qui hanc materiam tractat plenissime. Notatur eciam de hac materia argumentative saltem *lxij. d. Aldrianus & xxij. q. viij. ortatu*. Item habemus quomodo iste color fuit a deo alio tempore missus ut patet in *Speculo historiali*, sub rubrica de mirabili nece *Juliani apostate li. xv. ca. xliij.* quomodo a morte resuscitatus fuit *Beatus Mercurius* cui omnia Arma necessaria, una cum scuto azorio & cruce florida cum *iiij. rosis aureis* per Angelum fuerunt delata: ut idem ipse *Mercurius* dei fortitudine & potentia prefatum *Julianum* Apostatam debellaret quem alta voce clamantem, *vicisti Galilee, vicisti*, antefatus *Mercurius* penitus interfecit.

De Colore rubeo.

Est & alius color medius, tertius in numero, descendens ab albedine ad nigredinem accedens, qui RUBIUS vocatur, & est color medius ab extremis albedinis & nigredinis quasi equedistans: qui in superficie corporis perspicui resultat per incorporationem clari luminis ignei atque puri. Neque enim est albus color ex frigidis humoribus, neque rubius ex calidis, set ex utrisque, medius inter utrumque: ad cuius generationem concurrunt multe perspicuitates clare, luminose, & ignee, & albedinis atque nigredinis concors mediocritas; tamen propter igneam lucem partes mixtas perspicuas dilatantem ac subtiliantem, maiorem habet conformitatem tam cum albo, quam cum nigro. Et ideo intense rubium, ad modum lucidi, disgregat visum, nec aggregat sicut nigrum: propter quod pannorum venditores pannos rubios suspendunt

dunt ante lucem, ut videntes alios pannos coloratos, propter nigredinem & rubedinem spiritum visibilem disgregantem, minus valent colorum discernere veritatem. De isto notatur per commentatorem, *in li. de sensu & sensato*, ut supradictum est. Et ille color attribuitur principi, & specialiter Duci excercitus, quia signat ferocitatem: ut tales Duces in correctionibus & contra inimicos essent feroces, ideo illis hic color attribuitur, ut plenius dicam in sequentibus. § Iste namque color rubius multum assimilatur colori Carbunculi: qui quidem carbunculus est lapis preciosissimus, sic dictus quia ut carbo est ignitus; cujus fulgor nec nocte vincitur. Lucet enim in tenebris, adeo ut flammam ad oculos videntium vibret Prestantiores, & nobiliores sunt illi carbunculi qui fulgent & emittunt radios sicut ignis, ut dicit *Isidorus li. xvi. ca. xiiij.* cujus etiam virtus est quod carbunculus projectus in ignem velut inter mortuos carbones extinguitur, set aqua perfusus exardescit. Ad speciem autem carbunculi & huius coloris rubei reducitur alius lapis qui dicitur Balagius qui rubius est & perlucidus & hodie majoris nobilitatis & precii est quam carbunculus tum propter suam magnitudinem, tum propter suam bonitatem & virtutem. Et Dioscorides dicit quod est species carbunculi, set in vena saphiri invenitur diffundens quandam nebulam igneam ad modum faville, que circa ejus superficiem apparet, quod sensibilibus patet si diligentius contempletur. Et quod iste color significet ferocitatem vel terrorem argumentative probatur, *Instit. de obligat. que ex delicto nascuntur & interdum*, ubi de eo qui panno rubio fugavit armentum. Ex quo etiam colore Arma fiunt regis *Anglie* qui portat *tres leones peditantes de auro in campo rubio*. Et Gallice sic. *Il port de gweles trois leonnes passantz d'or*. Et ista sunt antiqua Arma Regis *Anglie*. Set circa mortem *Isabelle*, olim Regine *Anglie*, que fuit filia & heres Regis *Francie* mater *Edwardi tercii* nuper Regis *Anglie*, Dictus *Edwardus*, ut verus heres regni *Francie*, portavit predicta Arma sua cum Armis regni *Francie* quarteriata. Et hec est una fortis ratio quare Rex *Anglie* portat arma regni *Francie*. § Alia autem ratio est, nam jura volunt quod captus in justo bello fiat

fiat servus capientis, est textus *Instituta de jure naturalium gentium & civili in § Jus autem gentium*, ubi dicitur, Bella etenim ortasunt, & captivitates secute, inde & servitutes, que sunt juri naturali contrarie, set verum est quod xix. die Sept. Anno Domini M. CCC. xlvij. Dominus *Edwardus* Princeps & primogenitus prefati *Edwardi* tercii Regis *Anglie*, in bello de *Poyters*, Regem *Francorum Johannem* cepit, & postea ipsum captivum in *Angliam*, cum magno triumpho & honore perduxit. Bene ergo licebat prefato *Edwardo* & heredibus suis, Arma sui captivi deferre postea & portare. De ista materia dicam latius infra in c. de Leone.

De Colore punicio.

PUNICEUS color, est color circumdans colorem rubium sicut purpureus, plus habens de rubedine quam albedine, plus tamen declinat ad albedinem quam ad nigredinem. Est igitur color iste quartus in ordine descendens a colore albo, declinans versus nigredinem. Inveniuntur autem in mari quedam conchilia vocata murices, & sunt pisces parvi, qui in extremitatibus presecisi quasdam emittunt guttas sanguineas, ex quibus diligenter collectis efficitur color iste puniceus sive purpureus. De quo quidem colore tinguntur vestes imperiales, ut *C. de vestibus olobriis l. 2. & 3. li. 11.* Et modus colligendi dictorum muricum patet per processum tituli *C. de murilegulis li. xi. & C. de officio Comitum sacrarum largitionum l. 1.* & Iste color puniceus sive purpureus in corpore humano multociens generatur, ut cum aliquis plurimo utatur vino, & precipue forti, ab hujusmodi vino multa & calida resoluta fumositas sui levitate veniens ad superficiem cutis, purpuream illam facit, quia iste proprius color sanguinis. Ex spiritibus color fit puniceus sive purpureus, ut quandoque in irascentibus & hoc cum valde dilatetur cor, multus spiritus concipitur, & calidus pro cordis dilatatione, qui subito, & in multa quantitate, corde constricto, veniens ad exteriora, calefacit cutem, & purpuream eam reddit.

Quan-

Quandoque tamen ex sui absentia & humorum color est pallidus: ut in timentibus, & amorosis cordis constrictione, sanguine & spiritu interiora petentibus cutis remanet pallida, ut plane dicit *Ovidius de Arte amandi li. iij.* ubi dicit,

Palleat omnis amans, hic est color aptus amanti.

ut supradixi in colorio azure. § De istis est *Barth. de Platea in tractatu suo de coloribus* circa medium. Huic insuper colori puniceo sive purpureo habemus lapidem preciosum correspondentem videlicet Amatistum; Et ut dicit *Ysidorus*, Amatistus inter purpureas gemmas principatum tenet, qui purpureus est permixto parvo violaceo colore & quasi rose nitore leviter quasdam flammulas purpureas undique fundens, contrarius ebrietati. Et sic virtus ejus maxima est contra ebrietatem: & facit portantem vigilem. Item malas repellit cogitationes: ac bonum confert intellectum. Si ergo videris aliquem a te petentem Arma, & noveris ipsum aliqua tali conditione notatum: cogita corditer de isto colore & ejus proprietate. Dicitur insuper lapis iste venatoribus auxiliari, & illos ad venandum fortunatos facit.

De Colore viridi.

Ultimus inter colores medios, ab albedine descendentes ad nigredinem tendentes, est color VIRIDIS, qui quidem color generatur actione calidi in materia mediocri, vergente tamen ad dominium humidi, ut patet in foliis & fructibus ac herbis, & ideo generabitur color multum habens de nigredine, ab albedine descendens, non tamen pertingens totaliter ad nigredinem. Et iste color viridis in plantis & fructibus mutatur in colorem aureum in autumno: quia in foliis, plantis, & herbis est multa materia humida & grossa, que per actionem calidi paulatim consumitur, nec omnino destruitur a calore in materia elevante, licet frigus ibi dominetur; Et ideo que-

quedam arbores virescunt in vere & in estate, In autumpno & hyeme pallescunt; quia adveniente caliditate vernali provocatur humor ad exteriora qui tactus calore fit viridis, set adveniente frigore repercutitur humor, & habundat siccitas, & sic color melior quam prius, unde color aurius. § Color insuper viridis maxime delectat visum propter concursum partium ignearum & terrestrium. Nam luciditas ignea que in viridi est temperata visum delectat. Obscuritas eciam terrea sive nigredo cum non sit in extremo, mediocriter spiritum visibilem aggregat, & confortat. Et ideo nullus color est ita delectabilis visui sicut viror: ut patet in smaragdo lapide qui oculos sculptentium gemmas subtiles maxime reparat, & confortat, ut dicit *Ysidorus c. de lapidibus preciosis*. De quo quidem lapide smaragdo plura dicam in sequentibus. § Item nigredo temperat nigredinis disgregativam claritatem: Et claritas incorporata nigredini, ipsam reducit ad mediocritatem. Ex dominio igitur partium terrestrium & ignearum viridis color generatur. Set quamvis folia, fructus, & gramina virescant, flores tamen virides raro vel nunquam inveniuntur. Quod autem accidit propter subtilitatem materie florum, in qua si predominantes partes fuerint aquee & aerie, color erit albus: si vero fuerint aquee, cum igneis, & illi prevaluerint, erit color aureus vel pallidus, si autem prehabundaverint partes ignee cum aeriis, color erit purpureus sive roseus. Et si fuerint partes prevalentes aquee cum terrestribus, erit color griseus vel talis plus participans de nigro quam de albo, si autem eque prevaluerint partes ignee cum terrestribus, posset quidem fieri color viridis, ut predixi. Set talem commixtionem subtilitas materie florum non admittit. Et ideo flores generaliter non virescunt. Est igitur color viridis inter nigredinem & rubedinem medius, visum delectans, & ad sui viriditatem aspectum oculorum attractivus ac reparativus: unde cervi & alia animalia silvestria, loca virentia diligunt & frequentant, non tantum propter pastum, verum eciam propter visum. Et ideo venatores viridibus vestimentis se induunt quia propter aspectum viroris quem bestie naturaliter diligunt minus venatorum insidias

Q

per-

pertimescunt, ut dicunt naturales, & specialiter *Isidorus & Barth. de proprietatibus rerum* in li. xix. c. de colore viridi. Cui insuper colori, ut supradictum est, correspondet smaragdus lapis preciosus, coloris maxime virentis, secundum *Isidorum, & Marbodium*. Nullis autem gemmis sive herbis major inest viriditas, quam smaragdo. Nam herbas virentes & frondes superat, inficiens circa se sua viriditate aierem percussam. Hec *Isidorus*. Nec ejus viror in sole aliquo modo obumbratur. Sculptentium oculis nulla gratiosior refectionis est. Nam ipse *Cesar* gladiatorum pugnas smaragdo aspicere consuevit, ut dicit *Isidorus* li. xvi. c. de viridibus gemmis. Hic autem lapis auget opes, & in causis dat persuasoria verba: morbum curat caducum, visum conservat & confortat, lascivos motus compescit, & memoriam bonam reddit, & fortilegos bene juvat, ut dicit *Marbodius* in lapidario ca. de smaragdo,

*Commodus ille lapis scrutantibus abdita fertur.
Cum prescire volunt ac divinare per undam.*

& sic valet ydromanticis.

Sequitur jam de altero oppositorum, viz. De colore nigro.

Superius visum est de colore albo tanquam de principali colore, & consequenter de quinque coloribus mediis ab illo colore albo descendentes, usque ad nigredinem tendentibus. Jam sequitur videre de colore nigro tanquam de secundo colore principali; & consequenter de quinque suis mediis coloribus ab ipsa nigredine ascendentes, & ad albedinem tendentibus, tanquam plus participantibus de nigredine quam de albedine. Et sic de colore nigro tanquam de matre aliorum quinque colorum primo est dicendum. § Est autem color niger privatio albi in perspicuo, sicut amarum est privatio dulcedinis in humido, unde videtur quod albedo est prima origo colorum, sicut dulcedo est principium saporum ut dicit *philosophus de sensu & sensato* ca. xix. Generatur autem

autem nigredo ex luce pauca & obscura in perspicuo obscuro & impuro, & ideo nigredo est spiritus visibilis aggregativa & ejuldem repercussiva, propter quod ledit visum quando nimis est intensa, ut patet in diu incarcerationis, qui de carceribus exeuntes parum vident. Fundatur autem nigredo quandoque in substantia humida & calida, quia caliditas dominans substantiam denigrat humidam, ut est videre in linguis humidis & adustis, quandoque vero in substantia sicca, & frigida: quia frigiditas dominans substantiam denigrat siccam & humidam facit albam, ut dicit *Avicenna*; unde nigredo quandoque causatur a frigiditate, & tunc est signum mortificationis: quandoque autem a caliditate, & tunc est signum adustionis. § Item calor predominans super terrestreitatem, ipsam dissolvit decoquit & digerit, & quantum necesse est, in substantiam fructus accipit & convertit. Quod vero reliquum est consumit, vel a se repellens ad extremas partes, ducit & transmittit. Et talis rejecta fumositatis, cum sit terrestris, superficiem inficit & nigredinis vestigium in fructus superficie generat & relinquit, sicut dicitur super librum vegetabilium in commento. § Si vero materia sit humida tunc a calido dominante generatur nigredo: quia calidum adurit partes humiditas, & consumit humidum, quod exalat in fumum nigrum, ut patet in lignis viridibus, de quorum extremis exit humor niger quando exuruntur. Unde dicit philosophus in *li. Meth.* ustibilia sunt que habent in poris humorem debilem, qui non potest resistere calori ignis: Nec tamen suffocatur statim, sed potius alit ignem, ut patet, quod humidum est potissimum in quod agit ignis; & illud humidum est nigredinis per caloris actionem, quando calor agens exalare facit subtile & humidum aquosum, & evaporat aërium, & remanet quod est terreum atque grossum: propter quod oportet necessario ut nigredo generetur. Huic etiam colori nigro respondet ille nobilis lapis qui gagates appellatur, qui quidem lapis licet rudis fuerit & niger, tamen est multum preciosus. § Niger autem gagates planus, levis, & facile combustibilis, igni appositus fere sicut thus incenditur. Incensus autem odore suo serpentes fugat, demoniacos prodit